

שבוע פרשת בראשית

(7 - 13 Oktober 12)

כ"א - כ"ז תשרי ה'תשע"ג

ספרי' - אוצר החסידים - לויבאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מלויבאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם (משיחת י"א שבט תשכ"ח).

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָבְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתָּ שְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לֵאמֹר אֵת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, בְּכָל לִבְכֶּם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לִבְהֶמְתְּךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וּסְרַתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִחֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לִבְכֶּם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרַתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדֹבַר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאֲבוֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרָתָם אֱלֹהִים וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵיהֶם בְּגִדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַפָּנֶה, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרֵי לִבְכֶּם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מְקַבֵּל עָלֵי מִצְוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבַת לְרַעְךָ כְּמוֹךָ מְצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תַּפִּילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׂמַחְתִּי לִימֵי הַחוֹדֶשׁ.
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂכִינָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צִדִּיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מִזְרָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מִלֶּךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם: וּבִרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרְךָ: יֵאָר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יִשְׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם: וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבור של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוסות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תַּפִּילִין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תַּפִּילִין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתכנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־יתבות "לה"ו) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדר, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה "החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּ־יָהּ | אֹדָה יְהוָה בְּכָל־לֵב בְּסֹד יִשְׂרָאֵל וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוֹשִׁים
לְכָל־חַפְצֵיהֶם: ג הוֹדוּ־הָדָר פָּעֻלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעֶד: ד זָכַר עָשָׂה לְנַפְלְאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחוּם
יְהוָה: ה טָרַף נָתַן לִירָאָיו יִזְכָּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כַּח מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת
גוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֹאמָנִים כָּל־פְּקוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעֶד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בְּאֵמֶת
וַיֵּשֶׁר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קְדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רִאשִׁית חֲכָמָה | יִרְאֵת
יְהוָה שֶׁכֶּל טוֹב לְכָל־עֲשִׂיהֶם תַּהַלְתּוֹ עֲמִידַת לָעֶד:

קיב

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּ־יָהּ | אֲשֶׁר־אֵישׁ יִרָא אֶת־יְהוָה בְּמִצּוֹתָיו חֲפִיז מְאֹד: ב גִּבּוֹר בְּאַרְצֵי יְהוָה זֶרְעוֹ דּוֹר
יִשְׂרָאֵל יִבְרָךְ: ג הוֹן־וְעֶשֶׂר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעֶד: ד זָרַח בַּחֲשֶׁךְ אֹר לַיִּשְׂרָאֵל חֲנוּן
וְרַחוּם וְצַדִּיק: ה טוֹב־אֵישׁ חוֹנֵן וּמְלֹאָה יִכְלֹל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמוּט לְזָכַר
עוֹלָם יְהוָה צַדִּיק: ז מִשְׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נָכוֹן לָבוֹ בַּטַּח בִּיהוָה: ח סְמוּךְ לְבוֹ לֹא יִירָא
עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְּצַרְיוֹ: ט פֶּזֶר | נָתַן לְאֲבִיוֹנִים צִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעֶד קָרְנוֹ תְרוּם בְּכָבוֹד:
י רָשָׁע יִרְאֶה | וְכַעַם שָׁנִיו יַחַלֵּק וְנֶמֶס תְּאוֹת רִשְׁעִים תֹּאבֵד:

אגרות קודש

ב"ה, א' מ"ח, תשי"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ"ח תשרי עם המצורף אליו. ומובנת הפליאה והתמיהה שהוא מדוכא וכו', בה בשעה אשר השגחה העליונה זיכתו והצליחתו לעבוד בעבודת הקדש, ענייני צעירי אגו"ח ובנקודה הפנימית הפצת המעיינות חוצה. והרי ידוע פסק תורתנו כל המקבל עליו וכו'. ויהי רצון שבקרוב ממש יבשר טוב בטוב הנראה והנגלה, בכל העניינים אודותם כותב.

והרי נמצאים אנו למחרתו של חדש השביעי, שכשמו - כל ימי החדש בכלל זה, ודרשו רז"ל שמושבע הוא בכל טוב, והוא חדש הכללי - שנמשכים עניינו על כל השנה, ובלבד שתהיינה התומ"צ, הצנור והכלים להמשכת וקבלת ברכות והשפעות השי"ת.

וק"ל.

בברכה לבשו"ט,

מ. שניאורסאהן

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים קיא, קיב.....ג
- (ג) מאמר ד"ה בראשית ברא וגו' שבת פרשת בראשית, מבה"ח חשון, ה'תשכ"ו ה
- (ד) שיחת שבת ש"פ בראשית, מבה"ח חשון ה'תשכ"ו.....יג
- (ה) לקוטי שיחות – פרשת בראשית (בלה"ק) כרך טו..... טז
- (ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל יט
- (ז) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה ז"ל שניאורסאהן חוברת טו, תרגום מאידיש..... כ
- (ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בראשית..... כא
- (ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת בראשית..... כב
- (י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בראשית..... סב
- (יא) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת בראשית..... סג
- (יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בראשית..... עד
- (יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... עו
- שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק :**
- (יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בראשית..... עט
- (טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בראשית..... צח
- (טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת בראשית..... קט
- (יז) נביאים וכתובים מלכים א פרק ו, תהלים פרק סה..... קי
- (יח) משניות נדרים - נזיר ביאור קהתי..... קיב
- (יט) עין יעקב מסכת יומא..... קיט
- (כ) מסכת שבת עם ביאורים מדף ד עד דף י קכ
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד :**
- (כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים אדמו"ר הזקן קנ
- (כב) שולחן ערוך הלכות שבת אדמו"ר הזקן קנא
- (כג) לקוטי תורה אדמו"ר הזקן קנב
- (כד) שערי אורה אדמו"ר האמצעי קנב
- (כה) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו אדמו"ר ה"צמח צדק" קנג
- (כו) תורת שמואל תרל"ב אדמו"ר מוהר"ש קנג
- (כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב אדמו"ר מוהרש"ב קנד
- (כח) ספר המאמרים קונטרסים אדמו"ר מוהריי"צ קנה
- (כט) לקוטי דיבורים אדמו"ר מוהריי"צ קנו
- (ל) דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן אדמו"ר מוהריי"צ קנו
- (לא) אגרות קודש אדמו"ר מוהריי"צ קנז
- (לב) חומש לקריאה בציבור..... קנח
- (לג) לוח זמנים לשבוע פרשת בראשית..... קסה
- (לד) סדר מצות הדלקת נרות לשמע"צ ושחמ"ת וש"ק..... קסז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

1 בְּרֹאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ¹. וַיִּמְבֵּיא כָ"ק
2 אֲדָמוֹר (מְהוֹרֶשׁ"ב רבי שלום דובער, האדמו"ר החמישי בשושלת
3 אדמו"ר חב"ד) נִשְׁמָתוֹ-עֶדֶן² במאמר חסידות על פסוק זה (בשנת תרע"ו,
4 יובל שנים לפני אמירת מאמר זה בשנת תשכ"ו) פָּרוּשׁ רִשְׁי"י וְל' על

5 פסוק זה, אָמַר רַבִּי יִצְחָק
6 לֹא הָיָה צָרִיף לְהַתְחִיל
7 אֶת הַתּוֹרָה אֲלָא
8 מֵהַחֹדֶשׁ³ הַזֶּה לָכֵם כו',
9 כִּי זוּ הַמִּצְוָה הִיא שֶׁנֶּחֱמָה בַּתּוֹרָה
10 שְׁנִצְטוּ בָּהּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמָה

11 טַעַם פֶּתַח הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוא
12 אֶת הַתּוֹרָה בְּבִרְאשִׁית,
13 בְּסִפּוּר הַבְּרִיאָה, וְזֹאת מִשּׁוּם
14 כַּח מַעֲשֵׂיו הַגִּיד לַעֲמֹ
15 לְתַת לָהֶם נִחְלַת גּוֹיִם⁴,
16 שְׂאֵם יֹאמְרוּ אֲמוֹת
17 הָעוֹלָם לִישְׂרָאֵל לִסְטִים
18 אֲתֵם כו', שֶׁכִּבְשֵׁתֶם אֶת אֶרֶץ
19 יִשְׂרָאֵל מִיַּד הָאוֹמוֹת הֵם בְּנֵי
20 יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָהֶם, כָּל
21 הָאָרֶץ שֶׁל הַקִּבְ"ה הִיא,
22 הוּא בְּרָאָה וְנִתְּנָה לְאִשְׁר
23 יִשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו וְכו'.
24 וּמִמְשִׁיף הַרְבֵּי הַרֶשֶׁב"ב בְּמֵאמַר
25 הַנּוֹכַח: וּבִקְאֻמַּת נִפְלְאָה הַדְּבָר
26 מֵה שְׁנֹאמַר בְּרִיאַת שָׁמַיִם
27 וְאָרֶץ בַּתּוֹרָה, הִרִי תּוֹרָה
28 הִיא לְשׁוֹן הוֹרָאָה⁵,
29 וְהַדְּרָכָה כִּיצַד לְנוֹהֵג וְהִיא
30 סִפּוּר דִּינִים וְהַלְכוֹת לַמַּעֲשֶׂה,
31 וּמָה שֶׁיֵּף עֲנִין בְּרִיאַת
32 הָעוֹלָם שְׁנֹאמַר בַּתּוֹרָה
33 כו' לְהוֹרָאָה וְלִימּוֹד לַמַּעֲשֶׂה?
34 (וְהִינוּ, שְׂלֹא יִתְּכֵן לּוֹמַר
35 שֶׁאֵין אֵין בְּסִפּוּר הַבְּרִיאָה
36 בַּתּוֹרָה הוֹרָאָה לַמַּעֲשֶׂה אֲלָא

37 שְׁבִגְלָל שְׁצָרִיף לְתַרְץ טַעֲנַת אֲמוֹת הָעוֹלָם, לִגְבִי כִיבוּשׁ הָאָרֶץ,
38 לָכֵן נִכְתַּב בַּתּוֹרָה עֲנִין שְׂלֹא שֶׁיֵּף לַתּוֹרָה⁶, וְעַל-כֵּן צָרִיף
39 לּוֹמַר, שְׁגַם עֲנִין זֶה בְּנוֹסֵף לַכֵּךְ שֶׁהוּא מַעֲנָה לַטַּעֲנַת אוֹמוֹת הָעוֹלָם שֶׁיֵּף
40 לַתּוֹרָה).

41 וְגַם צָרִיף לְהַבִּין מָהוּ עֲנִין מֵהַמַּשְׁמַעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל הַדְּבָרִים

בס"ד. שבת פרשת בראשית, מברכים החודש מרחשון, ה'תשכ"ו (הנחה בלתי מוגה)

בְּרֹאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ¹. וַיִּמְבֵּיא
כָ"ק אֲדָמוֹר (מְהוֹרֶשׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ-עֶדֶן² פָּרוּשׁ
רִשְׁי"י וְל', אָמַר רַבִּי יִצְחָק לֹא הָיָה צָרִיף לְהַתְחִיל אֶת
הַתּוֹרָה אֲלָא מֵהַחֹדֶשׁ³ הַזֶּה לָכֵם כו', וּמָה טַעַם פֶּתַח
בְּבִרְאשִׁית, מִשּׁוּם כַּח מַעֲשֵׂיו הַגִּיד לַעֲמֹ לַעֲמֹ לְתַת לָהֶם
נִחְלַת גּוֹיִם⁴, שְׂאֵם יֹאמְרוּ אֲמוֹת הָעוֹלָם לִישְׂרָאֵל לִסְטִים
אֲתֵם כו', הֵם אוֹמְרִים לָהֶם, כָּל הָאָרֶץ שֶׁל הַקִּבְ"ה הִיא,
הוּא בְּרָאָה וְנִתְּנָה לְאִשְׁר יִשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו וְכו'. וּמִמְשִׁיף:
וּבִקְאֻמַּת נִפְלְאָה הַדְּבָר מֵה שְׁנֹאמַר בְּרִיאַת שָׁמַיִם וְאָרֶץ
בַּתּוֹרָה, הִרִי תּוֹרָה הִיא לְשׁוֹן הוֹרָאָה⁵, וְהִיא סִפּוּר דִּינִים,
וּמָה שֶׁיֵּף עֲנִין בְּרִיאַת הָעוֹלָם שְׁנֹאמַר בַּתּוֹרָה כו' (וְהִינוּ,
שְׂלֹא יִתְּכֵן לּוֹמַר שְׁבִגְלָל שְׁצָרִיף לְתַרְץ טַעֲנַת אֲמוֹת
הָעוֹלָם, לָכֵן נִכְתַּב בַּתּוֹרָה עֲנִין שְׂלֹא שֶׁיֵּף לַתּוֹרָה⁶,
וְעַל-כֵּן צָרִיף לּוֹמַר, שְׁגַם עֲנִין זֶה שֶׁיֵּף לַתּוֹרָה). וְגַם
צָרִיף לְהַבִּין מָהוּ עֲנִין לְתַת לָהֶם נִחְלַת גּוֹיִם, וּמָהוּ עֲנִין
שְׁנִתְּנָה לְאִשְׁר יִשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו כו'.

(ב) וּמִמְשִׁיף בְּמֵאמַר, שֶׁלְהַבִּין זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה
הָעֲנִין דָּאֵל דְּעוֹת הַיּוֹי⁷, שֶׁהֵן ב' דְּעוֹת⁸,
דְּעַת עֲלִיּוֹן וְדְעַת תַּחְתּוֹן⁹, דְּעַת עֲלִיּוֹן, שְׁלֹמֶעֱלָה יֵשׁ
וְלִמְעָלָה אֵין. וְדְעַת תַּחְתּוֹן, שְׁלֹמֶעֱלָה יֵשׁ וְלִמְעָלָה אֵין.
וּמִפְּלִמְקוֹם אֵין סְתִירָה בִּינִיָּהֶם, כִּי שְׁנִיָּהֶם הֵם בְּאוֹר
הָאֱלֹקִי גּוֹפָא (שְׁזָהוּ מָה שֶׁכְּתוּב אֵל דְּעוֹת הַיּוֹי), אֲלָא

וּמִפְּלִמְקוֹם לְמַדּוֹת שֶׁדְּעַת עֲלִיּוֹן וְדְעַת תַּחְתּוֹן הֵן שְׁתֵּי גִישוֹת שְׁנִרְאוֹת
כְּהַפְּכוּת מִן הַקְּצָה אֶל הַקְּצָה, לֹאמִיתוֹ שֶׁל דְּבַר אֵין סְתִירָה בִּינִיָּהֶם, כִּי
שְׁנִיָּהֶם הֵם בְּעֵצֶם 'דְּעוֹת' וּגִישוֹת שְׁקִימוֹת גַּם בְּאוֹר הָאֱלֹקִי גּוֹפָא
עֲצָמוֹ (שְׁזָהוּ מָה שֶׁכְּתוּב אֵל דְּעוֹת הַיּוֹי) הֵינוּ שֶׁהַדְּבַר מִתְחַיֵּב גַּם
מִדּוּק לְשׁוֹן הַפְּסוּק "אֵל דְּעוֹת ה'", שֶׁמִּשְׁמָעוֹ כִּי שְׁתֵּי הַדְּעוֹת קִימוֹת בְּאִלּוּקוֹת

הַנּוֹכְרִים בְּפִירוּשׁ רִשְׁי"י עַל הַפְּסוּק "בְּרֹאשִׁית". הַאֲחֵד – לְשׁוֹן הַפְּסוּק כּוֹחַ
מַעֲשֵׂיו הַגִּיד לַעֲמֹ לְתַת לָהֶם נִחְלַת גּוֹיִם, וְהַשְּׁנִי וּמָהוּ עֲנִין
הַמַּשְׁמַעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל הַמִּשְׁךְ דְּבַרִּי רִשְׁי"י לִגְבִי הַמַּעֲנָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַטַּעֲנַת
אוֹמוֹת הָעוֹלָם "לִסְטִים אֲתֵם": כָּל הָאָרֶץ שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הִיא, הוּא
בְּרֹאָה" – שְׁנִתְּנָה לְאִשְׁר
יִשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו כו'.

(ב) וּמִמְשִׁיף בְּמֵאמַר
הַנּוֹכַח שֶׁל הַרְבֵּי הַרֶשֶׁב"ב,
שֶׁלְהַבִּין זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים
תְּחִלָּה הָעֲנִין הַמְּבֹאֵר
בְּהַרְחָבָה בַּתּוֹרָה הַחֲסִידוֹת דָּאֵל
דְּעוֹת הַיּוֹי⁷, עַל הַפְּסוּק
הַאֲמֹר שֶׁהַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוא הוּא
"אֵל דְּעוֹת", לְשׁוֹן רַבִּים, מְבֹאֵר
בְּקַבְלָה וּבְחִסּוּדוֹת שֶׁהֵן ב'
דְּעוֹת⁸ בְּעֵינֵי דִיעַת ה' וְהַכְּרָה
בְּאִלּוּקוֹת, דְּעַת עֲלִיּוֹן כִּי
שֶׁהַדְּבַר נִרְאָה מְלֻמָּעָה, מִצַּד
הַאֲלּוּקוֹת וְדְעַת תַּחְתּוֹן⁹, כִּי
שֶׁהַדְּבַר נִרְאָה מְלֻמָּעָה מִצַּד הָאָדָם
הַתַּחְתּוֹן, דְּעַת עֲלִיּוֹן, הִיא
הַגִּישָׁה וְהַהֲכָרָה שֶׁלְמַעְלָה יֵשׁ
וְלִמְעָלָה אֵין הֵינוּ שֶׁלְמַעְלָה¹⁰,
הַאֲלּוּקוֹת וְהוֹרִחוּתָם, זוּ הַמִּצִּיאוֹת
אֲמִיתִית שֶׁאוּחָה לְהִקְרָא "יֵשׁ"
וְלִמְעָלָה, הַגִּשְׁמִיּוֹת, הִיא
מִצִּיאוֹת שֶׁאֵין לָהּ עֵרֶךְ אֲמִיתִי
וְהִיא "אֵין". וְדְעַת תַּחְתּוֹן,
כִּי שֶׁהַדְּבָרִים נִרְאִים בְּעֵינֵי הָאָדָם
הַתַּחְתּוֹן הִיא שְׁלֹמֶעֱלָה יֵשׁ
וְלִמְעָלָה אֵין שֶׁהַמִּצִּיאוֹת
הַגִּשְׁמִית הִיא "יֵשׁ" שְׁקִימוֹת נִכְר
וְנִרְגַּשׁ וְנִרְאָה בְּמוֹחַשׁ. וְאִילוּ
הַמִּצִּיאוֹת הַרוּחָנִית הָעֲלִיּוֹנָה,
מֵאֲחֵר שֶׁאֵינָה נִרְאִית לְעֵין וְאֵינָה
מוֹחֶשֶׁת נִחְשָׁת כִּי "אֵין".

וּמִפְּלִמְקוֹם לְמַדּוֹת שֶׁדְּעַת עֲלִיּוֹן וְדְעַת תַּחְתּוֹן הֵן שְׁתֵּי גִישוֹת שְׁנִרְאוֹת
כְּהַפְּכוּת מִן הַקְּצָה אֶל הַקְּצָה, לֹאמִיתוֹ שֶׁל דְּבַר אֵין סְתִירָה בִּינִיָּהֶם, כִּי
שְׁנִיָּהֶם הֵם בְּעֵצֶם 'דְּעוֹת' וּגִישוֹת שְׁקִימוֹת גַּם בְּאוֹר הָאֱלֹקִי גּוֹפָא
עֲצָמוֹ (שְׁזָהוּ מָה שֶׁכְּתוּב אֵל דְּעוֹת הַיּוֹי) הֵינוּ שֶׁהַדְּבַר מִתְחַיֵּב גַּם
מִדּוּק לְשׁוֹן הַפְּסוּק "אֵל דְּעוֹת ה'", שֶׁמִּשְׁמָעוֹ כִּי שְׁתֵּי הַדְּעוֹת קִימוֹת בְּאִלּוּקוֹת

(1) פרשתנו א, א. (2) רד"ה בראשית ברא תרע"ו (המשך תער"ב ח"ב ע' א'קעה). וראה גם ד"ה זה תשט"ו. תשט"ז (סה"מ תשט"ו)
ע' יט ואילך. תשט"ז ע' מא ואילך). (3) בא יב, ב. (4) תהלים קיא, ו. (5) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ספר השרשים להרד"ק ערך ירה.
(6) ראה גם תורת מנחם — ספר המאמרים אדר ע' קז. (7) שמואל"א ב, ג. (8) ראה תקו"ז תס"ט בתחילתו. (9) ראה תו"א יתרו סח,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 עצמה), והולך ומפרט מה המשמעות של "דעת עליון" ו"דעת תחתון" "באור
2 האלוני גופא" אלא שהם בב' בחינות של האין המציאות הרוחנית
3 העליונה שלא נתפסת בכלים גשמיים ונקראת "אין". דעת עליון הוא
4 בהאין של היש האמיתי, לפי תפיסת האדם התחתון "יש מאין" פירושו
5 שהעולם הגשמי המוחשי שהוא
6 "יש" ומציאות נברא מאור אלוני
7 רוחני בלתי נתפס שהוא בחינת
8 "אין", אבל לפי פנימיות ועומק
9 הדברים, דווקא האור האלוני
10 המהווה את העולמות והנבראים
11 הגשמיים הוא ה"יש" האמיתי
12 (בעוד שהגשמיים היא לא
13 מציאות עצמאית) וה"אין" של
14 ה"יש" האמיתי" הוא בחינת
15 האור האלוני הרוחני כפי
16 שנקרא בתחילת ההתגלות
17 שלו מעצמותו יתברך,
18 לפני שירד לברוא עולמות
19 ונבראים גשמיים שהוא אין
20 בעצם מהותו. ודעת
21 תחתון המושג "אין" כפי
22 שהדבר הוא באלוקות עצמה
23 הוא בהאין של היש
24 הנמצא, בחינת הארה
25 דהארה היינו הארה מועטת
26 ומצומצמת של האור האלוני שצנעוּשית מקור ליש, כי כדי שיתהוו מאור
27 אלוני אינסופי ובלתי מוגבל נבראים גשמיים האור חייב להיות מועט
28 ומצומצם והמעט שירד ומתגלה הוא רק "הארה דהארה" ולא יותר ומה
29 שנקרא אין למרות שהוא אור מועט ביותר הרי זה על שם שאינו
30 משג, אינו מובן ואינו נתפס בהשגה של האדם ועל שם שהוא
31 בבחינת לא דבר, לא מציאות, ולא כמו היש הגשמי הנברא שהוא
32 בבחינת מציאות דבר ממש מציאות מוחשית שאפשר להבין ולתפוס.
33 וממשיך ב'מאמר', דכשם שיש ב' דעות למעלה, בחינת
34 דעת עליון ודעת תחתון, כפי שהן באלוקות עצמה (כמבואר לעיל)
35 כמו כן צריכות להיות באדם גם כן ב' הדעות הללו ונהיגו,
36 לפי שהאדם כלול מכל הענינים שבסדר ההשתלשלות¹⁰,
37 ירידת והתגלות האור האלוני מלמעלה למטה מדרגה לדרגה נקראת 'סדר
38 השתלשלות' כי הדרגות אחוזות זו בזו כמו טבעות של שלשלת ארוכה.
39 ומבואר בקבלה וחסידות שהדרגות והכוחות השונים של נפש האדם הן
40 בדוגמת הדרגות והכוחות העליונים באלוקות כי האדם כלול מכל הדרגות
41 שקיימות ב'סדר השתלשלות' מלמעלה מעלה עד למטה מטה¹¹,
42 והן שתי הדעות הללו, "דעת עליון" ו"דעת תחתון" באדם הן 'יחודא

שהם בב' בחינות של האין. דעת עליון הוא בהאין של
היש האמיתי, בחינת האור כפי שנקרא מעצמותו
יתברך, שהוא אין בעצם מהותו. ודעת תחתון הוא
בהאין של היש הנמצא, בחינת הארה דהארה שצנעוּשית
מקור ליש, ומה שנקרא אין הרי זה על שם שאינו משג,
ועל שם שהוא בבחינת לא דבר, ולא כמו היש שהוא
בבחינת מציאות דבר ממש.

וממשיך ב'מאמר', דכשם שיש ב' דעות למעלה,
בחינת דעת עליון ודעת תחתון, כמו כן
צריכות להיות באדם גם כן ב' הדעות ונהיגו, לפי
שהאדם כלול מכל הענינים שבסדר ההשתלשלות¹⁰,
מלמעלה מעלה עד למטה מטה¹¹, והן 'יחודא עילאה'
(דעת עליון) ו'יחודא תתאה' (דעת תחתון), והוא ענין
היחוד דהיו' אלקים, שהיחוד הוא בב' האופנים
'ד'יחודא עילאה' ו'יחודא תתאה'. והוא ענין שלוב אד'
בהיו' ושלוב היו' באד', שפאשר השלוב הוא אד'
בהיו', הרי זו התגברות היו' על אד', וזהו בחינת יחודא

יחוד בדרגה גבוהה ו'יחודא תתאה'. "יחוד תחתון" היינו יחוד בדרגה
נמוכה והוא ענין שלוב אד' בהיו' ושלוב היו' באד', כאמור,
שם היו' הוא השם שמסמל את האין והבליגבול של האלוקות ואילו שם
אדני הוא בדוגמת שם אלוקים המסמל את המדידה וההגבלה (וכמבואר
בשער היחוד והאמונה שבספר התניא, פרק ז, ששם היו' ("היה הווה ויהיה
כאחד") הוא ביטוי לכך שהקדוש ברוך הוא בעצמו הוא למעלה מגדרי
והזמן והמקום, ושם אדני הוא השם של מידת המלכות בספירות העליונות,
שממנה באה ההגדרה והגבלה בזמן ומקום. וההתאחדות של מידת המלכות
עם הקדוש ברוך בעצמו הוא שילוב של שם אדנות בשם היו' ובענין זה
של שילוב היו' ואדנות יש שני אופנים שפאשר השלוב הוא אד'
בהיו', (כזה: יאהדוניה) היינו ששם היו' הוא העיקר ושם אדנות משתלב
ונכלל בו הרי זו התגברות היו' על אד', וזהו בחינת יחודא
עילאה כי כאשר הבליגבול והאין-סוף הוא המודגש והוא העיקר, והגבול
מתבטל כלפיו זה יחוד בדרגה עליונה. וכאשר השלוב הוא היו' אד'
באד' (כזה: אידהנויה) הרי זו התגברות אד' על היו', כי בשילוב
הזה, שם אדנות (הגבול, מידת המלכות) הוא העיקר ושם היו' משתלב
בתוכו וזהו בחינת יחודא תתאה התאחדות ברמה נמוכה.

עילאה' יחוד עליון, היינו הכרה באחדות ה' באופן 'עליון' (דעת
עליון) ו'יחודא תתאה', יחוד תחתון, היינו הכרה באחדות ה' באופן
'תחתון' (דעת תחתון), והוא ענין היחוד החיבור והאחדות
דהיו' אלקים, שם היו' (על שם "היה הווה ויהיה כאחד") מסמל את
ענין האין-סוף והבליגבול
באלוקות, ושם אלוקים מסמל
את ענין הגבול והצמצום
ומבואר בקבלה וחסידות
שבעצם אין כל סתירה בין שני
הדברים כי הקדוש ברוך הוא
הוא תכלית השלימות ולכן יש
בו את כל הכוחות, הן את כוח
הגבול והן את כוח הבליגבול,
כך שלאמתו של דבר ה"יו"
ו"אלוקים" הם ענין אחד (שבא
לידי ביטוי באופנים שונים)
והחיבור וההתאחדות ביניהם
באופן פנימי ועמוק נקרא "יחוד
[התאחדות] היו' ואלוקים"
והמשמעות של שתי הדעות
הללו "דעת עליון" ו"דעת
תחתון" ב"יחוד היו' ואלוקים"
היא שהיחוד הוא בב' האופנים
דהיחודא עילאה' ודהיחודא
תתאה' "יחוד עליון", היינו

ביאור בדרך אפשר

1 וּכְמוֹ כֵּן כֶּשֶׁם שִׁישׁ בַּחֲנֹת "דעת עליון" ו"דעת תחתון" באלוקות ובאדם
2 יִשְׁנֶן ב' דעות אלו בתורה, שנמשלה לחם ומזון והוא ענין לחם
3 מן הארץ - גליא תורה, החלק הגלוי של התורה ולחם מן
4 השמים - פנימיות התורה החלק הפנימי והנסתר שבתורה. ובקבלות
5 יותר, הנה לחם מן הארץ
6 הוא אותו חלק התורה מה
7 שנתן מיד לאחר יציאת
8 מצרים, ולא יותר, ולחם מן
9 השמים הוא גליא תורה, כולל
10 הענין דמפת-תורה, כולל
11 גם גליא תורה, שגם זה
12 לאמיתו של דבר פנינת דעת
13 עליון. והינו, שלחם מן
14 הארץ היא הידיעה
15 וההכרה באלוקות דדעת
16 תחתון ששיכת לענין
17 הבורים מלמטה
18 למעלה, כמבואר בקבלה
19 וחסידות שכאשר האדם בא
20 במגע עם עניני העולם הזה
21 הגשמי בעבודתו בתורה ומצוות
22 או בעניני הרשות מתוך גישה
23 של "כל מעשיך יהיו לשם
24 שמים" ו"בכל דרכיך דעהו",
25 הוא מפריד בין ניצוצות הקדושה
26 שבהם ובין החלק הרע שבהם
27 ומעלה את ניצוצות הקדושה
28 למעלה שעל-ידי-זה כיוון
29 שמדובר בעבודת ה' מתוך עניני
30 העולם ובאמצעותם נעשה
31 היחוד דהוי' ואלקים
32 בדרגה נמוכה ("דעת תחתון"),
33 "יחודא תתאה" בבחינת
34 שלוב הוי' באד' באופן
35 שהעיקר הוא שם אדנות ושם
36 הוי' משתלב בתוכו. ולחם מן
37 השמים הוא היחוד דהוי' ואלקים בדרגה גבוהה בבחינת שלוב
38 אד' בהוי', כי העיקר הוא שם הוי' ושם אדנות משולב בתוכו והוא יחוד
39 בבחינת דעת עליון. ("יחודא עילאה").
40 ג) ומסים ב'מאמר¹² הנזכר של הרבי הרש"ב, שעל-פי-זה לפי
41 המבואר לעיל אודות שתי הבחינות של "דעת עליון" ("יחודא עילאה") ו"דעת
42 תחתון" ("יחודא תתאה") יוכן מה שכתב רש"י בפירושו לפסוק

ביאור בדרך אפשר

43 "בראשית ברא אלקים", כמובא לעיל, לא היה צריך להתחיל את
44 התורה אלא מהחדש הזה לכם וכו'. דהנה, בראשית גו'
45 העוסק בסיפור בריאת העולם הזה הגשמי המוגדר בגדרי הזמן והמקום
46 והחדש גו' מצוות קידוש החודש הקובעת את חודש ניסן, חודש הניסים
47 והגאולה שלמעלה מגדרי העולם
48 כחודש הראשון הם ב' אופני
49 ההנהגה שלמעלה, שתי
50 צורות בהם הקדוש ברוך הוא
51 מנהיג את העולמות שמהם
52 יכולים לידע לדעת ולהכיר
53 את גדלות הבורא, הנהגה
54 טבעית והנהגה נסית
55 (כדאיתא ב'עקידה'¹³),
56 כמבואר במקומות רבים בתורת
57 החסידות שהנהגת העולם
58 הרגילה, בדרכי הטבע, והנסים
59 שמתרחשים בעולם מעת לעת,
60 למעלה מהטבע, הם כעצם שני
61 אופנים של התגלות ה' בעולם.
62 וגם הטבע המעלים ומסתיר על
63 האלוקות הוא כעצם הנהגה
64 אלוקית שהם שני האופנים
65 בהנהגת העולם בדרך הטבע
66 ("בראשית") ובהנהגה נסית
67 ("החודש") הם על-דרך ב'
68 הענינים המבוארים לעיל
69 דדעת-עליון ודעת-
70 תחתון, יחודא-עלאה
71 ויחודא-תתאה. בראשית
72 גו' היינו סיפור התורה על
73 בריאת העולם המוגבל הוא
74 ענין הנהגת הטבע,
75 בחינת דעת תחתון -
76 יחודא תתאה, הביטול
77 לאלוקות בדרגה נמוכה שזהו
78 ענינו של חדש תשרי,
79 שהוא זמן בריאת העולם להיות בבחינת הנהגת הטבע.
80 והחדש הזה גו', חדש ניסן, הוא ענין הנהגה שלמעלה
81 מהטבע, בבחינת דעת עליון - יחודא עלאה, הביטול של העולם
82 לאלוקות בדרגה גבוהה, שהיו בהנהגה נסית יש גילוי אלוקות בעולם
83 כדאיתא במדרש¹⁴ על הפסוק "החודש הזה לכם ראש חדשים"
84 כשבחור (הקב"ה) ביצקב ובניו (כמו שכתוב¹⁵)

(12) שם ע' א'קפא. (13) שער לח — עה"פ (בא יב, ב) החודש הזה לכם. הובא ונתבאר באוה"ת פרשתנו יח, ב ואילך. סה"מ תרנ"ד
ע' קלא ואילך. המשך תרס"ו ע' קנו. סה"מ תרע"ח ע' רכה. וראה לקו"ש ח"י ע' 152 ואילך. (14) שמו"ר פט"ו, יא. (15) תהלים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 יבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב אשר אהב סלה הרי
2 שהקדוש ברוך הוא בחר ב"גאון יעקב" קבע בו (בעולמו) ראש-חדש
3 של גאולה, שהוא ענין שדוד המערכות שבהם העולם מתנהל
4 בדרך כלל ובטול הטבע, כמו האותות ומופתים דיציאת

5 מצרים כו' שהיו ניסים

6 גלויים תוך שינוי ושדוד וביטול

7 הטבע. וזהו הטעם הפנימי לכך

8 שלא היה צריך להתחיל

9 את התורה אלא מהחדש

10 הזה לכם, ולא מ"בראשית"

11 דכיון שהתורה בכלל

12 היא פחינת דעת עליון,

13 וכפי שהובא לעיל שאפילו חלק

14 הנגלה שבתורה (כפי שניתן

15 במתן תורה) שייך ל"דעת עליון"

16 (בחינת "לחם מן השמים") לכן

17 בעצם צריכה להיות

18 התחלת התורה מהחדש

19 הזה לכם, שהוא ענין

20 דעת עליון, כנ"ל.

21 ומה טעם פתח

22 בבראשית, שהוא ענין "דעת

23 תחתון"? על כך בא המענה:

24 משום כח מעשיו הגיד

25 לעמו גו', כח מעשיו

26 היינו הפח והשליטה על

27 הטבע¹⁶, על ידי העבודה

28 הרוחנית של האדם והוא ענין

29 הבוררים הפרדת הרע מהטוב

30 והעלאת ניצוצות הקדושה

31 מלמטה למעלה בבחינת

32 דעת תחתון.

33 והטעם שגם ענין זה

34 נכתב בתורה, אף שכאמור

35 כללות ענין התורה הוא "דעת

36 עליון" ו"יחודא עילאה" פי, אף-על-פי שהבוררים די'דעת תחתון'

37 הם הבוררים דשם ב"ן, מפל-מקום, גם ענין זה הוא על-ידי

38 הארת שם מ"ה, מבואר בקבלה וחסידות כי כאשר שם הוי' כתוב במילוי

39 אותיות אל"ף, היינו יו"ד, ה"א, ו"א, ה"א הגימטריא של האותיות הללו היא

40 מ"ה (45) וזהו שם מ"ה, וכאשר שם הוי' כתוב במילוי אותיות ה"א, היינו

41 יו"ד, ה"ה, ו"ו, ה"ה הגימטריא של האותיות הללו היא ב"ן (52) וזהו שם

42 ב"ן. ולענינו — ענינו של שם מ"ה הוא המשכה מלמעלה למטה, מאלוקות

43 לעולמות, וענינו של שם ב"ן הוא העלאה מלמטה למעלה, מעולמות

אהב סלה) קבע בו (בעולמו) ראש-חדש של גאולה,
שהוא ענין שדוד המערכות ובטול הטבע, כמו האותות
ומופתים דיציאת מצרים כו'. וזהו שלא היה צריך
להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם, דכיון
שהתורה בכלל היא פחינת דעת עליון, לכן צריכה
להיות התחלת התורה מהחדש הזה לכם, שהוא ענין
דעת עליון, כנ"ל.

ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד
לעמו גו', כח מעשיו היינו הפח והשליטה על
הטבע¹⁶, והוא ענין הבוררים מלמטה למעלה בבחינת
דעת תחתון. והטעם שגם ענין זה נכתב בתורה, פי,
אף-על-פי שהבוררים די'דעת תחתון' הם הבוררים דשם
ב"ן, מפל-מקום, גם ענין זה הוא על-ידי הארת שם
מ"ה, ולכן נאמר ענין זה בתורה, שהיא פחינת שם
מ"ה. וזהו כל הארץ של הקב"ה היא ונתנה לאשר ישר
בעיניו, דבחינת נתינה היא משם מ"ה, בבחינת המשכה
מלמעלה למטה. וזהו גם כן לאשר ישר, כמו ישר יחזו
פנימו¹⁷.

ויש לומר שזהו שבתחלת השנה קורין פרישת בראשית
שבה מדבר אודות סדר ההנהגה על-פי טבע, לפי
שאז מתחיל סדר העבודה בעולם בענין הבוררים
מלמטה למעלה, והפח לזה הוא על-ידי-זה שקורין ענין
זה בתורה, כנ"ל שגם ענין הבוררים דשם ב"ן הוא
על-ידי הארת שם מ"ה, שזהו ענין התורה, וזהו
ה'נתינת כח' לעבודת הבוררים במשך כל השנה פלה

באמצעות הנהגה ניסית מתחיל סדר העבודה בעולם בענין
הבוררים בדרך העלאה מלמטה למעלה, והפח לזה לפעול את
הבירורים מלמטה למעלה הוא על-ידי-זה שקורין ענין זה בתורה,
כנ"ל שגם ענין הבוררים דשם ב"ן היינו בירור הניצוצות והעלאת
עניני העולם בדרך מלמטה למעלה הוא על-ידי הארת שם מ"ה,
שזהו ענין התורה, שהיא המשכה מלמעלה למטה וזהו
הקריאה בתורה בפרשת בראשית בתחילת השנה ה'נתינת כח' לעבודת
הבוררים במשך כל השנה פלה שנמשכת על-ידי הקריאה

לאלוקות, ועיקר עבודת הבירורים היא על-ידי העלאה מלמטה למעלה, שם
ב"ן, אך מכל מקום, הכוח לעבודה זו ניתן מלמעלה, על-ידי הארת שם מ"ה
ולכן נאמר ענין זה של "דעת תחתון" בתורה, שהיא פחינת שם
מ"ה אף שעיקר הבירור הוא על-ידי העבודה בהעלאה שהיא שם ב"ן.

וזהו כל הארץ של

הקב"ה היא, ונתנה

לאשר ישר בעיניו,

ובתחילת המאמר נשאלה

השאלה מהו דיוק הלשון "נתנה

לאשר ישר בעיניו" ולפי האמור

מובן דבחינת נתינה היא

משם מ"ה, בבחינת

המשכה מלמעלה למטה

(בדוגמת התורה שניתנה

מלמעלה וירדה למטה) ואמנם

העבודה של האדם היא בדרך

העלאה מלמטה למעלה אבל

תחילה צריכה להיות ה"נתינה"

וההמשכה וההתגלות מלמעלה

למטה. וזהו גם כן דיוק

הלשון שהנתינה (של ארץ

ישראל לבני ישראל) היא

לאשר ישר, כמו ישר

יחזו פנימו¹⁷.

ויש לומר שזהו הטעם

הפנימי לכך שבתחלת

השנה בחודש תשרי שבו נברא

העולם קורין בקריאת התורה

בציבור את פרישת בראשית

שבה מדבר אודות סדר

ההנהגה על-פי טבע,

לפי שאז עם המעבר

מהמזערים של חודש תשרי

לימות השנה הרגילים שבהם

בדרך כלל אין גילוי אלוקות

באמצעות הנהגה ניסית מתחיל סדר העבודה בעולם בענין

הבוררים בדרך העלאה מלמטה למעלה, והפח לזה לפעול את

הבירורים מלמטה למעלה הוא על-ידי-זה שקורין ענין זה בתורה,

כנ"ל שגם ענין הבוררים דשם ב"ן היינו בירור הניצוצות והעלאת

עניני העולם בדרך מלמטה למעלה הוא על-ידי הארת שם מ"ה,

שזהו ענין התורה, שהיא המשכה מלמעלה למטה וזהו

הקריאה בתורה בפרשת בראשית בתחילת השנה ה'נתינת כח' לעבודת

הבוררים במשך כל השנה פלה שנמשכת על-ידי הקריאה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 בתורה בפרשת בראשית שנעשית בזמן מיוחד ומסוגל ב'שבת
2 בראשית', שהיא שבת כללית, עם השפעה כללית על כל השנה כולה
3 כפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁸ שלפי אפן העמידה (ווי
4 מ'שטעלט זיך כפי שנעמדים ומתייצבים) ב'שבת בראשית' כן
5 נמשך על כל השנה

6 בלה.
7 (ד) ויש להוסיף בזה
8 בפרטיות יותר, שב'
9 הענינים ד'דעת עליון'
10 ו'דעת תחתון', שהם

11 מקבילים לשני הענינים של
12 יחודא-עלאה ויחודא-
13 תתאה, כמבואר לעיל
14 בהרחבה, ישנם בעצם בענין
15 דבראשית גופא, עצמו (אף
16 שכאמור בכללות "בראשית"
17 הוא ענין "דעת תחתון") שזהו
18 מה שכתוב בראשית ברא
19 אלקים את השמים ואת
20 הארץ, שהרי החלוק בין
21 שמים לארץ הוא על-
22 דרך החלוק שבין 'דעת
23 עליון' ויחודא-עלאה,
24 בחינת "שמים" ל'דעת
25 תחתון' ויחודא-תתאה¹⁹
26 בחינת "ארץ". ובזה גופא
27 בפסוק "בראשית" עצמו (הכולל
28 גם "יחודא עילאה" וגם "יחודא
29 תתאה") ישנו הסדר
30 דבראשית גו' את
31 השמים ואת הארץ,
32 ששמים קדמו לארץ,
33 היינו שהפסוק מקדים "יחודא
34 עילאה" ל"יחודא תתאה" שזהו
35 על-דרך שלא היה צריך
36 להתחיל את התורה אלא
37 מהחדש הזה לכם (דעת-
38 עליון ויחודא-עלאה),
39 ולא מבראשית (דעת תחתון

40 ויחודא-תתאה) וישנו גם הסדר באופן הפוך דביום עשות הוי'
41 אלקים ארץ ושמים²⁰, שארץ קדמה לשמים, שזהו על-דרך
42 פתח בבראשית (דעת-תחתון ויחודא-תתאה).

43 והולך ומבאר את תוכן הענין של שני האופנים, אם ההתחלה והפתיחה היא
44 ב"שמים" ("יחודא עילאה") או ב"ארץ" ("יחודא תתאה"):

45 וכללות הענין בזה, שקדימת שמים לארץ היא בסדר
46 הבריאה מצד בחינת הגלויים כו', לפי סדר ההתגלות וההמשכה
47 של האור האלוני מלמעלה
48 למטה מדרגה לדרגה שמצד
49 זה יש מעלה ב'דעת
50 עליון' ויחודא-עלאה
51 לעומת 'דעת-תחתון ויחודא-'
52 תתאה' כי ההתחברות לאלוקות
53 והביטול לאלוקות שביחודא
54 עילאה הוא יותר פנימי ויותר
55 עמוק. אבל מצד פונת
56 הבריאה, והמטרה והתכלית
57 שבשכילה נברא העולם
58 שכללותה הוא כדי
59 שתהיה עבודה בברוריים
60 מלמטה למעלה דוקא,
61 אזי ארץ קדמה לשמים,
62 ומצד זה יש מעלה
63 בעבודה שבבחינת 'דעת
64 תחתון' ויחודא-תתאה
65 דוקא כי אף שמדובר בעבודה
66 בדרגה יותר נמוכה, בהשגה
67 פחות עמוקה באלוקות ובביטול
68 פחות עמוק, הרי דווקא עבודה
69 זו היא המעלה ומבררת את
70 הגשמיות בעוד שביחודא-עילאה
71 אין התעסקות עם הגשמיות
72 והרוחניות ואף שנמשך ומתגלה
73 אור יותר נעלה בדרגה, כוונת
74 הבריאה לא נשלמת, כפי
75 שמוסיף ומבאר להלן.

76 (ה) והענין בזה, דהנה
77 התחלת ועקר העבודה
78 הרוחנית של האדם היא
79 בבחינת 'דעת תחתון'
80 ויחודא-תתאה דוקא,
81 שזהו ענין דפתח
82 בבראשית, והתחלת התורה היא דווקא בסיפור הבריאה של שמים וארץ
83 גשמיים ענין הברורים מלמטה למעלה, שעבודה זו היא באפן
84 דכח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, והינו,

ה'תשכ"ו ויחודא-תתאה) וישנו גם הסדר באופן הפוך דביום עשות הוי'
אלקים ארץ ושמים²⁰, שארץ קדמה לשמים, שזהו על-דרך
פתח בבראשית (דעת-תחתון ויחודא-תתאה).

בראשית ברא אלוקים את השמים והארץ

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁתַּחֲלֶה נִתְּנָה הקדוש ברוך הוא לָהֶם, לאומות העולם, ובפנימיות
 2 הדברים הכוונה שתחילה, קודם עבודתם הרוחנית של בני ישראל, ענייני
 3 העולם היו ברשות ובממשלת הקליפות והסטרא-אחרא וְאַחֲרֵיכֵן נָטְלָה
 4 הקדוש ברוך הוא מֵהֶם וְנִתְּנָה לָנוּ, עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂינוּ וְעִבּוּדֵּנוּ
 5 בְּבִרְוֵי הָעוֹלָם והעלאתו
 6 לקדושה שעל ידי זה ענייני
 7 העולם עוברים לממשלת
 8 הקדושה. שְׁלֹכָן, הִנֵּה גַם
 9 קִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמַצּוֹת צִרְיָה
 10 לְהִיּוֹת בְּהַתְּלַבְּשׁוֹת בְּדֶרֶךְ
 11 הַטֵּבֵעַ דּוֹקָא ולא באמצעות
 12 ניסים שלמעלה מהטבע, כי
 13 דווקא המגע עם ענייני העולם
 14 למטרות של קדושה ועבודת ה'
 15 הוא הפועל את הביטוי
 16 וההעלאה של הגשמיות לקדושה
 17 ואלוקות (וְכִידּוּעַ הַסִּפּוּר
 18 אֹדוּת אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן
 19 בְּנוֹגֵעַ לְקָדוֹשׁ לְכִנְיָה²¹
 20 בהיותו במאסר, כאשר הפקיד
 21 הוביל אותו בסירה מבית הסוהר
 22 לחקירה ביקש ממנו רבנו הזקן
 23 לעצור כדי לומר קידוש לבנה אך
 24 הפקיד סירב ואז רבנו הזקן עצר
 25 את הסירה בעצמו, בדרך נס,
 26 אבל לא קידש את הלבנה באותה
 27 עצירה אלא דווקא לאחר מכן,
 28 כאשר הפקיד נענה לבקשתו ועצר את הסירה, וטעם הדבר הוא שענייני תורה
 29 ומצוות, ואפילו ההכנה למצוה, צריכים להיות מלוכשים בדרכי הטבע).
 30 וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְבִרְוֵי הַגּוֹף וְנַפְשׁ הַבְּהֵמִית, שעל ידי
 31 העבודה הרוחנית של האדם הוא מעלה ומברר את גופו הגשמי ואת נפשו
 32 הבהמית שְׁזָהוּ כְּלָלוֹת עֲנִין יְרִידַת הַנִּשְׁמָה בַּגּוֹף, שְׁלֹא יֵרְדָה
 33 מעולמות הרוחניים ונתלבשה בגוף ונפש בהמית כְּדִי לְתַקֵּן אֶת עֲצָמָה,
 34 כִּי הַנִּשְׁמָה עֲצָמָה אֵינָה צִרְיָה תְּקוּן כָּלֵל²², שְׂכָכָר נִתְּקָנָה,
 35 עוד קודם שירדה למטה לְפִי שְׁשִׁרְשָׁה מִשֵּׁם מִ"ה (בְּגִימָטְרִיָּא
 36 אָדָם)²³ שְׂכָכָהִינָה הַתְּקוּן²⁴, ואם כן כבר בשורשה היא מתוקנת ואינה
 37 זקוקה לירידה למטה לצורך עצמה אֲלֹא יְרִידָתָה לְמַטָּה הִיא כְּדִי
 38 לְתַקֵּן אֶת הַגּוֹף וְנַפְשׁ הַבְּהֵמִית כו'. וּבְשָׂבִיל זֶה כְּדִי הִנֵּשְׁמָה

ביאור בדרך אפשר

39 אכן תתקן את הגוף ואת הנפש הבהמית צִרְיָה לְהִיּוֹת הָעִבּוּדָה של
 40 האדם כנשמה בגוף בְּאֶפֶן דְּכַח מַעֲשֵׂיו, שֶׁהוּא עֲנִין הַמַּעֲשֵׂה (גַם)
 41 מְלִשׁוֹן כְּפִיָּה²⁵, כלשון חכמינו "מעשין" (כופין) על הצדקה שְׁזָהוּ
 42 הָעִבּוּדָה דְּאֵתְּכַפֵּיָא שהאדם כופה את עצמו לעשות את רצון ה' גם כאשר
 43 הדבר הוא בניגוד לטבע ולרצון
 44 האישי של הגוף ונפש הבהמית
 45 שלו, ועל ידי הכפייה הזו הוא
 46 פועל את הביטוי ואת ההעלאה
 47 של הגוף והנפש הבהמית (וְעַד
 48 שְׁגַם לְמוֹד הַתּוֹרָה צִרְיָה
 49 לְהִיּוֹת בְּאֶפֶן שֶׁל שְׁנוֹי
 50 הָרְגִילוֹת דּוֹקָא, ודווקא
 51 לימוד יותר מהרגילות נחשב
 52 עבודת ה' כדבצי פִּידוּעַ²⁶
 53 בְּעֲנִין הַמַּעֲלָה דְּשׁוֹנָה
 54 פִּרְקוֹ מֵאָה פְּעָמִים
 55 וְאַחֲדִי, שדווקא בזכות הפעם
 56 האחת הנוספת על כל מאה
 57 הפעמים הקודמות, נקרא האדם
 58 "עובד אלוקים" לְפִי שְׁזָהוּ
 59 יוֹתֵר מִרְגִּילוֹתוֹ מאחר
 60 שבימי התלמוד היו רגילים
 61 לחזור על הלימוד מאה פעמים,
 62 ולמרות שהשינוי מאה פעמים
 63 הוא בהחלט מאמץ ויגיעה,
 64 דווקא הפעם האחת הנוספת
 65 נחשבת עבודת ה' כי כיון שמאה
 66 הפעמים הם הרגילות, והפעם הנוספת היא יתירה על הרגילות ויש בה
 67 'אתכפיא' של הטבע וההרגל, לכן היא נחשבת כל כך).
 68 וְזוֹהִי גַם כְּלָלוֹת הַמַּעֲלָה שֶׁל עוֹבְדֵי הַיּוֹי' בְּגוֹפֶם לְגַבִּי עוֹבְדֵי
 69 הַיּוֹי' בְּנִשְׁמָתָם²⁷, כמבואר בהרחבה בתורת החסידות שיש יתרון מיוחד
 70 בעבודת ה' עם הגוף הגשמי, מתוך כפייה ושעבוד של הגוף לעבודת ה' לעומת
 71 עבודה רק עם הנשמה תוך עיסוק בעניינים רוחניים בלבד שְׁזָהוּ הִיתְרוֹן שֶׁל
 72 "עובדי ה' בגופם" מַצֵּד מַעֲלַת הָעִבּוּדָה דְּאֵתְּכַפֵּיָא, שְׂמַצֵּד
 73 הַחֲדוּשׁ שְׂפָהּ בהיותה היפך טבעו של האדם הִרִי הִיא פּוֹעֵלַת תַּעֲנוּג
 74 ונחת רוח מיוחדת לְמַעֲלָה, כְּמִשְׁלַל הַיְדוּעַ מַצְפּוֹר הַמְּדַבֵּרֶת²⁸
 75 שכאשר מביאים 'ציפור המדברת' (תוכי) לפני המלך הדבר גורם לו נחת רוח
 76 רבה מפני שמדובר בחידוש ובתופעה נדירה.

(21) שיחת י"ט כסלו תרצ"ב (לקו"ד ח"ד תשנב, ב ואילך). וראה גם לקו"ש ח"ה ע' 80. 22) תניא פל"ז (מח, ב) מעץ חיים שער
 כו (שער הצלם) פ"א. 23) ראה עץ חיים שער י (שער התיקון) פ"ג. 24) ראה שערי תשובה לאדמו"ר האמצעי פ, סע"ד. קמא, ב.
 25) ראה סה"מ תרע"ח ע' קכא. ע' קכד ואילך. ע' קצב. תרצ"ט ע' 191. 26) חגיגה ט, ב. תניא פט"ו. 27) ראה המשך תרס"ו ע'
 קנז ואילך. סה"מ תרח"ץ ע' רנב ואילך. תש"ח ע' 210 ואילך. 28) ראה לקו"ת במדבר כ, א. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְזֶהוּ הַטַּעַם לִכְךָ שֶׁבַחְתִּילַת הַתּוֹרָה פִּתַּח בְּבְרָאשִׁית, עֲנִינֵי הַבְּרִיאָה שֶׁ
2 הָעוֹלָם הַגִּשְׁמִי וְסוֹדֵי הַטַּבַּע, דַּעַת־תַּחְתּוֹן וַיְחוּד־אֵילָא שְׁזוּהִי הַפְּתִיחָה
3 הֵינּוּ הַתַּחֲלֵת וְעַקֵּר הָעֲבוּדָה, וְרַק לְאַחֲרֵי־זֶה בָּאִים לְעֲבוּדָה
4 שְׁבִבְחֵינָה 'דַּעַת עֲלִיּוֹן' וַיְחוּד־אֵילָא, שְׁזוּהִי עֲנִין דְּהַחֲדָשׁ

5 הַזֶּה לָכֵם הַקְּשׁוֹר בַּהֲנַחָה

6 נִסִּית לַמַּעֲלָה מֵהַטַּבַּע.

7 וַיִּתְּרָה מִזֶּה, לֹא זֶה בִּלְבַד

8 שֶׁהַעֲבוּדָה בְּדֶרֶךְ 'דַּעַת תַּחְתּוֹן'

9 הִיא הַפְּתִיחָה וְהַתַּחֲלָה אֲלֵא

10 שְׁגָם לְאַחֲרֵי שְׁהָאֲדָם

11 מִתַּעֲלָה בַּעֲבוּדָתוֹ מִדְּרָגָה

12 לְדְרָגָה וּמִגִּיעַ לְבַחֲיִנָה

13 'דַּעַת עֲלִיּוֹן' וַיְחוּד־אֵ

14 עֲלָא, דַּעֲיִין חֲשׁוֹב שֶׁתִּהְיֶה לוֹ

15 שִׁיכּוֹת לַעֲבוּדָה זֶה וְעִדְיִין צָרִיף

16 שִׁישְׁאָר אֲצִלוֹ רִשְׁם

17 מִמְּדֻרְגָּה 'דַּעַת תַּחְתּוֹן'

18 וַיְחוּד־אֵתְּתָא (וְעַל־דֶּרֶךְ

19 שְׁמִכְבָּאֵר אֲדָמוֹ"ר הִזְקֵן

20 בְּקַצְיוֹר וּבְרָמִז בְּהַקְדָּמָה

21 לְשַׁעַר הַיְחוּד וְהָאֲמוּנָה,

22 שֶׁבִסְפָּר הַתַּנְיָא הִנְקִיטָה גַם בְּשֵׁם

23 חֲנוּף קָטָן, בְּפִרְוֶשׁ

24 הַפְּסוּקִים 29 חֲנוּף לְנַעַר עַל

25 פִּי דִרְכּוֹ גַם כִּי יִזְקֵין לֹא

26 יָסוּר מִמֶּנָּה, שֶׁלְכַאוּרָה יֵשׁ

27 לַתּוֹמָה מֵהִי הַמַּעֲלָה בַּחֲנוּף הַנָּעַר

28 עַל פִּי דִרְכּוֹ שְׁלוֹ, שֶׁל הַנָּעַר אֲלֵא

29 הַכּוֹנֵנָה הִיא שְׁבִיעַת הָעֲלִיָּה

30 מִמְּדֻרְגָּה לְמִדְרָגָה שְׁאֵז

31 בְּשֵׁלֶב הַבִּנְיָיִם וְהַמַּעֲבָר כֹּאשֶׁר

32 כִּבְר 'עוֹב' אֵת דְּרָגָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה

33 הוּא בְּבַחֲיִנָה נִפְּלָה

34 מִמְּדֻרְגָּתוֹ הָרִאשׁוֹנָה,

35 שְׁזוּהִי מֵהַ שְׁכָתוֹב 30 שְׁבַע

36 יִפְּל צָדִיק וְקָם, נִשְׁאָר בּוֹ

37 לְכָל הַפְּחוּת הָרִשִּׁימוֹ

38 מִמְּדֻרְגָּתוֹ הָרִאשׁוֹנָה).

39 אֲמָנָם מִצַּד שְׁנֵי אָף שְׁעַקֵּר הָעֲבוּדָה הִיא בְּבַחֲיִנָה 'דַּעַת תַּחְתּוֹן'

40 וַיְחוּד־אֵתְּתָא, כְּמִבּוּאָר לַעֲלִי בְּאִרְכּוֹת, מִכָּל־מְקוֹם, כְּדִי

41 שְׁהַעֲבוּדָה שְׁבִבְחֵינָה 'דַּעַת תַּחְתּוֹן' וַיְחוּד־אֵתְּתָא תִּהְיֶה

42 כְּדִבְכֵּי (וְעַד שְׁעַל־יָדָה יִגִּיעוּ אַחֵר כֵּךְ, בְּסוּפּוֹ שֶׁל דְּבַר גַּם לְעֲבוּדָה
43 שְׁבִבְחֵינָה 'דַּעַת עֲלִיּוֹן' וַיְחוּד־אֵילָא), יֵשׁ צָרֶף בְּנִתְיִנָה כַּחַ
44 מִהֶעֱנִין 'דַּעַת עֲלִיּוֹן' וַיְחוּד־אֵילָא 31 (וְכִמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לַעֲלִי
45 שַׁעֲקֵר הַבִּירוֹר הוּא עַל יְדֵי הָעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לַמַּעֲלָה — שֵׁם בִּין, וּבְכָל זֹאת

46 הַדְּבַר אֲפֻשְׁרֵי הוֹדוֹת לְנִתְיִנָה כּוֹחַ

47 וְהָאֵרָה מִלְּמַעֲלָה לַמַּטָּה — שֵׁם

48 מ"ה). וְזֶהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי לַכֵּךְ

49 שְׁגָם בְּאֵשֶׁר פִּתַּח

50 בְּבְרָאשִׁית בְּעֲנִינֵי הָעוֹלָם הַזֶּה

51 הַגִּשְׁמִי נִאָּמַר אֵת הַשָּׁמַיִם

52 וְאֵת הָאָרֶץ, שָׁמַיִם דַּעַת-

53 עֲלִיּוֹן וַיְחוּד־אֵילָא תַּחֲלָה

54 וְאַחֲרֵי־כֵן אָרֶץ דַּעַת־תַּחְתּוֹן

55 וַיְחוּד־אֵתְּתָא, הָגַם שֶׁלְכַאוּרָה

56 כִּיּוֹן שֶׁמְדוּבָר בְּגִשְׁמִיּוֹת הָעוֹלָם

57 הַסֹּדֵר בְּפִסּוּק הִיא צָרִיף לְהִיּוֹת

58 הַפּוֹךְ, תַּחֲלִילָה אָרֶץ וְרַק אַחֵר כֵּךְ

59 שְׁמַיִם. אֲלֵא הַטַּעַם לְהַקְדַּמַּת

60 שְׁמַיִם לְאָרֶץ בְּפִסּוּק הוּא מִשּׁוּם

61 שְׁזוּהִי הַנִּתְיִנָּה כַּחַ לְאֵדָם

62 שְׁמִצָּד בַּחֲיִנָּה 'דַּעַת

63 עֲלִיּוֹן' וַיְחוּד־אֵילָא

64 (בַּחֲיִנָּה שְׁמַיִם) כְּדִי

65 שְׁתּוּכַל לְהִיּוֹת אַחֵר כֵּךְ

66 עֲבוּדָת הַבְּרִוּיִם בְּבַחֲיִנָּה

67 'דַּעַת תַּחְתּוֹן' וַיְחוּד־אֵ

68 תַּתְּתָא (עַל־דֶּרֶךְ שְׁפָלָלוֹת

69 הָעֲנִין דְּבְרָאשִׁית שַׁעֲקִירוֹ

70 'דַּעַת תַּחְתּוֹן' נִכְתָּב בַּתּוֹרָה,

71 אָף שַׁעֲקִיר עֲנִין הַתּוֹרָה הוּא 'דַּעַת

72 עֲלִיּוֹן' כִּנֵּל סַעֲיָף ג).

73 וּמִכָּל־מְקוֹם 32, לְמִירוֹת

74 שֶׁנִּתְיִנָּה כּוֹחַ הִיא מִדַּעַת־עֲלִיּוֹן

75 עַקֵּר הָעֲבוּדָה הִיא בַּעֲנִין

76 הַבְּרִוּיִם בְּבַחֲיִנָּה 'דַּעַת

77 תַּחְתּוֹן' וַיְחוּד־אֵתְּתָא

78 (בַּחֲיִנָּה אָרֶץ) דְּוָקָא,

79 וְעַל־יְדֵי־זֶה דְּוָקָא נַעֲשֶׂה

80 עַקֵּר הַהִמְשָׁכָה 33 שֶׁל הָאֵלּוּקוֹת מִלְּמַעֲלָה לַמַּטָּה, וְלִכְנֵן נִאָּמַר בְּסִיּוֹם

81 הַפְּרָשָׁה אֲלֵה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם, בְּיוֹם עֲשׂוֹת

82 הַיּוֹם אֱלֹקִים אָרֶץ וְשָׁמַיִם, אָרֶץ תַּחֲלָה כִּי סוּף סוּף דְּוָקָא הַעֲבוּדָה

(29 משלי כב, ו. 30) שם כד, טז. (31) ראה קונטרס עץ החיים פ"ז ט. 32) ראה גם סד"ה כה אמר ה' השמים כסאי תרע"ו (המשך תער"ב שם ע' א'קפח). (33) בזכרון אחדים: וע"ד משנת"ל (ד"ה שובה דש"פ וילך תשכ"ו פ"ב (סה"מ תשכ"ו ע' ד)) בענין המשכת י"ג מדות הרחמים שאינן חוזרות ריקם, שנמשכים לשארית נחלתו, למי שמשים עצמו כשיריים (שזהו"ע דאתכפיא), שעי"ז

ביאור בדרך אפשר

1 בדעת תחתון היא הממשיכה אלוקות למטה. וְזֶהוּ גַם הָעֵנָן דִּנְקָה
2 תְּסֻכֵּב גְּבֵר³⁴, שבזמן הזה סדר היחודים וההשפעות והגילויים הוא
3 שישנה המשכה מהמשפיע, האיש, אל המקבל, האשה. אבל לעתיד לבוא יהיה
4 "נקבה תסוכב גבר" והאיש יקבל
5 מהאשה ובלשון הכתוב במקום
6 אחר אֵשֶׁת חֵיל עֲטֶרֶת
7 בַּעֲלָהּ³⁵, שהיא מקור
8 ההשפעה לבעלה כפי שִׁיָּהָּ
9 בְּגִמְרָה הַעֲבוּדָה³⁶, פֶּאֶשֶׁר

ביאור בדרך אפשר

1 יָקִים הַיְעוּד³⁷ אֵלֶּה תוֹלְדוֹת (תוֹלְדוֹת מְלֵא³⁸) פָּרָץ גּוֹ', על
2 הכתוב (במגילת רות, לגבי הולדתו של דוד המלך) "אלה תולדות פרץ" אומר
3 המדרש שכאן נאמר "תולדות" מלא ואילו לגבי בריאת העולם נאמר "אלה
4 תולדת השמים והארץ בהבראם"
5 חסר, להורות על מעלת הגאולה
6 פְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ,
7 דָּוִד עֲבָדִי דוד המלך שהוא
8 מצאצאי פרץ בן יהודה נְשִׂיא
9 לָהֶם לְעוֹלָם³⁹.

מכשירים את הכלי לקבל את הגילויים העליונים. וגם, שיומשך האור למקום הראוי, ולא תהי' ניקה לחיצונים. (34) ירמי' לא, כא.
(35) משלי יב, ד. (36) בזכרון אחדים: שאז יתגלה בארץ דוקא בחי' שלמעלה משמים וארץ גם יחד. (37) רות ד, יח. (38) ב"ר פ"ב,
ו. שמו"ר פ"ל, ג. (39) יחזקאל לז, כה.

המשך ביאור למס' שבת ליום חמישי עמ' ב

1 מקום שאין בו הילוך לרבים, כגון גומא ובור, הַתְּשִׁימִישׁ שמשתמשים
2 בו הרבים עַל יְדֵי הַדְּחָק, כגון להצניע בו חפציהם, לֹא שְׂמִיָּה
3 תְּשִׁימִישׁ, ואינו גורם שיהא נידון כרשות הרבים, אלא הרי הוא
4 כרמלית. מסיקה הגמרא: אכן שְׂמִיעַ מִיָּה – מוכח ממשנה זו
5 שתשמיש הרבים שעל ידי הדחק אינו נקרא תשמיש כדי להחשיב
6 את מקומו כרשות הרבים, וכדעת רבא.
7 הגמרא מבררת דין מעביר חפץ ארבע אמות ברשות הרבים, אך לא
8 העביר את כולו כאחד: אֲמַר רַב יְהוּדָה, הָאֵי זִירְוֹא דְקָנִי – חבילה
9 של קנים ארוכים, רָמָא וְזִקְפִּיהָ, רָמָא וְזִקְפִּיהָ – השליכה וקפה,
10 ושוב השליכה וקפה, כלומר, החבילה היתה מונחת על גבי קרקע,
11 והגביה הקצה האחד והיה הקצה השני מונח במקומו הראשון בארץ
12 והשליכו לפניו, וחזר והגביה הקצה השני שהיה מונח בארץ והשליכו
13 לפניו על דרך זו, עד שהעביר את החבילה ארבע אמות ברשות
14 הרבים, לֹא מִתְּיָבִי – אינו חייב משום מעביר ארבע אמות ברשות
15 הרבים, מפני שאף פעם לא עקר את כל החבילה ממקומה, ועקירת
16 חלק מהחפץ אינה נחשבת עקירה, עַד דְּעָקַר לִיהָ – עד שיגביה את
17 כל החבילה ויעקור אותה ממקומה, ויעביר אותה ארבע אמות
18 ברשות הרבים ויניחנה, ואז יתחייב.
19 הגמרא חוזרת לבאר את המשך הברייתא לעיל (א), שפירטה אלו
20 מקומות כלולות בכל אחת מארבע רשויות בשבת: אֲמַר מֵר – הובא
21 לעיל בברייתא, אֲדָם עוֹמֵד עַל הָאִסְקוּפָה – מתוך כניסה, וְנִמְלֵל
22 לכתחילה חפץ מַפְעֵל הַבֵּית העומד ברשות היחיד ומניחו על
23 האסקופה, וְכֵן נִזְתֵּן לוֹ חפץ שהיה מונח על האסקופה, אף על פי
24 שנמצא שהנחתו היא ברשות היחיד. וכן נִמְלֵל חפץ מַעֲנִי העומד
25 ברשות הרבים ומניחו על האסקופה, וְכֵן נִזְתֵּן לוֹ חפץ שהיה מונח
26 על האסקופה וההנחה היא ברשות הרבים.
27 הגמרא מבררת באיזו אסקופה מדובר. מבררת הגמרא: הָאֵי
28 אִסְקוּפָה, מֵאֵי – אסקופה זו, מה היא, כלומר, באיזו אסקופה שנינו
29 שמותר לטלטל מתוכה בין לרשות היחיד ובין לרשות הרבים, וכן
30 להדיף. אֵילִימָא – אם נאמר שמדובר בִּאִסְקוּפַת רְשׁוּת הָרָבִים –
31 שנחשבת רשות הרבים, כגון המפתח שבין רשות הרבים למבוי, ואין
32 תקרה מעל האסקופה, הוֹלְחִי המתיר את הטלטול במבוי נמצא
33 במבוי לפנים ממנו (ציור א), והמפתח אינו גבוה שלשה טפחים מקרקע
34 רשות הרבים, אם כן קשה היאך שנינו שְׁנִמְלֵל חפץ מַפְעֵל הַבֵּית
35 העומד ברשות היחיד ומניח אותו על האסקופה, הָאֵי מִפְּסִיךְ – הרי
36 הוא מוציא בכך את החפץ מִרְשׁוּת הַיְחִיד לְרְשׁוּת הָרָבִים.
37 וְאֵלָּא נאמר שמדובר בִּאִסְקוּפַת רְשׁוּת הַיְחִיד, כגון אסקופה שבין
38 המבוי לרשות הרבים, והאסקופה תחת התקרה של המבוי, או שהיא
39 עומדת לפנים מן הלחי (ציור ב), או שהיא גבוהה עשרה טפחים
40 ורחבה ארבעה על ארבעה טפחים, הרי לפי זה קשה מן הסיפא, היאך

41 שנינו 'נִמְלֵל חפץ מִן הָעֵנִי' העומד ברשות הרבים ומניח אותו על
42 האסקופה שהיא רשות היחיד, הָאֵי קָא מַעֲנִיל – הרי הוא מכניס בכך
43 את החפץ מִרְשׁוּת הָרָבִים לְרְשׁוּת הַיְחִיד.
44 אֵלָּא נאמר שמדובר בִּאִסְקוּפַת פְּרָמְלִית, וכגון שעומדת ברשות
45 הרבים רחבה ארבעה על ארבעה טפחים, אך אינה גבוהה עשרה
46 טפחים, הרי לפי זה קשה בין מן הרישא ובין מן הסיפא, היאך שנינו
47 שְׁנִמְלֵל וְנִזְתֵּן לְכַתְחִלָּה בין מן העני ובין מבעל הבית, סוֹף סוֹף,
48 אִיסוּרָא מִיְהָא אֵיתָא – הרי על כל פנים יש כאן איסור דרבנן, שהרי
49 הוא מטלטל מכרמלית לרשות היחיד ולרשות הרבים ולהדיף.
50 מסיקה הגמרא: אֵלָּא על כרחך המדובר בברייתא הזאת, בִּאִסְקוּפָה
51 דְּמִקוּם פְּטוּר בַּעֲלָמָא הוּא – באסקופה שהיא רק מקום פטור בלבד,
52 כְּגוֹן דְּלִית בֵּיהּ וְשִׁין – שאין בה אֲרֻבָּעָה עַל אֲרֻבָּעָה טפחים רוחב, והיא
53 מקום המסויים וראשה רחב קצת, והיא גבוהה שלשה, ועומדת סמוך
54 לרשות היחיד ולרשות הרבים. וְכֵי הָאֵי דְבֵי אֵתָא וְכִמְנו דְּבֵר זֶה,
55 שכשבא רַב יְדִימִי מארץ ישראל לבלל, אֲמַר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, מִקוּם
56 שְׁאִין בּוֹ אֲרֻבָּעָה עַל אֲרֻבָּעָה טפחים רוחב, שהוא מקום פטור, והוא
57 עומד בין רשות הרבים לרשות היחיד, מוֹתֵר גַּם לְכַנֵּי רְשׁוּת הַיְחִיד,
58 וגם לְכַנֵּי רְשׁוּת הָרָבִים לְכַתְחִלָּה – להוריד עליו את המשאוי שעל
59 כתפיהם כדי לחזור ולתקן אותו על כתפיהם. וְכִלְכֵּד שְׁלֹא יִחְלִיפוּ
60 מרשות היחיד לרשות הרבים, כלומר, שהעומד ברשות היחיד לא
61 יניח את המשאוי שעליו על המקום פטור ויחזור ויטלנו משם ויניחו
62 ברשות הרבים, שזה אסור מדרבנן, לפי שנראה לאנשים כאילו
63 מוציא מרשות לרשות, ומתוך כך יבואו להכניס ולהוציא מרשות
64 היחיד לרשות הרבים גם בלי הפסק מקום פטור. וכמו כן שנינו
65 בברייתא לעיל (א), 'ובלבד שלא יטול (העומד על האסקופה, חפץ)
66 מבעל הבית ונותן לעני, מעני ונותן לבעל הבית', שגם זה אסור מפני
67 חשש זה.
68 הגמרא ממשיכה לבאר את הברייתא: אֲמַר מֵר (א), העומד על
69 האסקופה מותר לטלטל מתוכה בין לרשות הרבים ובין לרשות
70 היחיד ולהדיף, וְכִלְכֵּד שְׁלֹא יִמְלֵל חפץ מַפְעֵל הַבֵּית הנמצא ברשות
71 היחיד וְנִזְתֵּן לְעֵנִי הנמצא ברשות הרבים, וכן לא יטול מַעֲנִי וְנִזְתֵּן
72 לְכַתְחִלָּה הַבֵּית. וְכִמְלֵל מִקוּם אֵם נִמְלֵל מהעומד ברשות זו וְנִזְתֵּן לעומד
73 ברשות השניה, שְׁלִשְׁתָּן וְנִזְתֵּן – העומד ברשות הרבים, העומד ברשות
74 היחיד, והעומד על האסקופה פְּטוּרִין מחטאת וממיתה, לפי שלא
75 עברו על איסור תורה, שכן אין כאן העברה מרשות לרשות, שהרי
76 נח באמצע במקום פטור.
77 מקשה הגמרא: לִמָּא תִּיהִי תִּיבִיתָא דְּרָבָא – האם נאמר שמבריתא
78 זו תהיה פירכא על רבא. דְּאֵמַר רָבָא, הַמַּעֲבִיר חֶפֶץ מִתְחִילָת אֲרֻבָּע
79 אמות לְפִי שֶׁאֵתָא אמות בְּרְשׁוּת הָרָבִים, אֵף עַל פִּי שֶׁהָעִבִיר

בס"ד. שיחת ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

- א. בשיחות א"ב נתבאר פירוש רש"י בהתחלת התורה: "אמר רבי יצחק¹, לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה² שנצטוו בה ישראל³, ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים⁴, שאם יאמרו אוה"ע לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו", — שטענת אוה"ע היא (לא על עצם הכיבוש, שהרי כיבוש מלחמה אינו גזל⁵, אלא) על שינוי עצם מהות הארץ שנעשית "ארץ ישראל", שיש בה קדושה.
- והמענה על זה — שמלכתחילה בראה⁶ הקב"ה ונתנה לאשר ישר בעיניו (בנ"י), אלא שרצונו של הקב"ה שהענין ד"נתנה לנו" בפועל יהי' לאחר ש"נתנה להם" ואח"כ "נטלה מהם", ואז נשאר של בנ"י לעולם, כיון שאין זה רק מצד הכיבוש (שזהו רק דבר חיצוני), אלא להיותה ארץ הקודש כפי שנבראה בעצם מהותה⁷.
- וזוהי גם הוראה בנוגע לסדר עבודת בנ"י עצמם⁸ בלימוד התורה — שתחילה "מלמדין אותו כל התורה כולה", ואח"כ בא מלאך ו"משכחו כל התורה כולה"⁹, כדי שהלימוד בפועל יהי' ע"י יגיעתו, אבל באופן שע"ז

מעשה בראשית להודיעם שהארץ שלו וכו' שלא יוכלו האומות לומר לישראל גולנים אתם וכו' — ולא המענה שבב"ד (פ"א, ב) "הלא בווהו היא בידכם כו'" (ראה לקר"ש שבפנים ע' 5 הערה 18).

(5) כדמוכח מזה שעמון ומואב טיהרו לישראל ע"י הכיבוש דסיחון (פרש"י חוקת כא, כו), ואילו הי' הכיבוש דסיחון בגדר גזל, לא היתה נקנית לסיחון, דקרקע אינה נגזלת, כמובן בפשטות (ללא צורך אפילו בלימוד מקרא), לפי שאי אפשר להזיז הקרקע ממקומה (ראה תורה אלא — ב"מ סא, א).

(6) וזוהי גם הדיקן "כח מעשיו", שמורה על זה שבכחו של הקב"ה לברוא יש מאין, ולכן בעלותו היא על עצם מהות הארץ, לעשותה ארץ הקודש כו'.

(7) דוגמא לדבר בנגלה דתורה — שמצינו חילוק בין דבר שהאיסור הוא בעצמו או בתוארו (ראה צפע"נ על הרמב"ם הל' חמץ ומצה ספ"א. הל' תרומות פ"א ה"ה — הובא במפענ"צ פ"א סכ"א-כב):

(א) אף שחתיכה הראוי' להתכבד אינה בטלה בגלל חשיבותה, הנה "חתיכה של חטאת טמאה שנתערבה במאה חתיכות של חולין טהורות .. תעלה" (יבמות פא, ב), כי, הטומאה אינה בחומר (מהות) הדבר, אלא רק ענין צדדי, כמו לבוש שמקיף על חיצוניות הדבר.

(ב) מת שנשרף (ראה נדה כז, ב) — אינו מטמא באוהל (מן התורה, אלא רק במגע ומשא, כי, רק טומאת מגע ומשא היא גם בחומר (מהות) הדבר, ולכן מטמא גם האפר, שהוא מהותו ועצמותו של הדבר הנשרף (ראה תניא אגה"ק סט"ו), אבל טומאת אוהל אינה בחומר הדבר, אלא רק בחיצוניותו.

ועד"ז בנדר"ד — שהכיבוש דא"י ע"י אוה"ע הוא רק דבר חיצוני, ובעצם מהותה ה"ה ארץ ישראל, "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה גו'" (עקב יא, יב), ארץ הקודש, כפי שחזור ומתגלה ע"י הכיבוש דבנ"י.

(8) מלבד ההוראה מה להשיב לאוה"ע על טענתם — שהרי לא יתכן שבגלל מציאותם וטענתם של אוה"ע, שאין להם שייכות לתורה, יהי' שינוי הסדר בתורה.

(9) נדה ל, ב.

(1) נתבאר גם הטעם שרש"י מזכיר שם בעל המאמר (אף שבדרך כלל אינו מזכיר בפירושו שם בעל המאמר):

כתב הט"ז בדברי דוד (ריש פרשתנו) "ראיתי כתב אחד ישן נושן מאד, ביאור רש"י, כתוב בו, שזה המאמר בשם ר' יצחק שמביא רש"י .. הוא מדרש, ולא דברי ר' יצחק, אלא שזה ר' יצחק הי' אביו של רש"י (רש"י ר"ת רבינו שלמה יצחקי), ולא הי' למדן גדול, ורש"י רצה לכבד אביו ולהזכירו בתחלת חיבורו, ואמר לו, שאל איזה קושיא ואכתבנה על שמך, והקשה לו סתם, למה התחילה התורה בבראשית כו'. וממשיך, "אלא דמה שכתב שר' יצחק אביו של רש"י לא הי' למדן גדול, זה אינו, דבפרק בתרא דע"ז (עה, א) מביא רש"י פירוש על הגמרא, וז"ל, לשון אבא מורי מנוחתו כבוד, והוא נראה כו', עכ"ל". ומ"מ יש לומר, שבכתבו "אמר ר' יצחק" נתכוין רש"י לרמוז שם אביו, משום כיבוד אב, שחיובו הוא גם — ובמכ"ש — כאשר האב הוא למדן גדול (וראה גם התועדויות תנש"א ח"א ע' 197).

(2) וגם המצוות שלפנ"ז (פ"ר, מילה וגיד הנשה) — חזרו ונאמרו לישראל במ"ת, כמ"ש בפירוש רש"י על הפסוק (משפטים כד, יב) "ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה גו'", "כל שש מאות ושלוש עשרה מצוות בכלל עשרת הדברות הן", ובר"פ בהר: "כל המצוות .. נאמרו כללותיהם ודקדוקיהן מסיני"***.

ושאר הענינים, כמו בריאת העולם שהוא שורש האמונה, וכן מעשה אבות*** שהוא סימן לבנים — היו יכולים להיות בתורה שבע"פ דלא כמצוות, שבהם כו"כ חילוקים אם חיובם מדאורייתא או מדרבנן (ולדוגמא: בנוגע לדין זקן ממרא; בנוגע לספק וכו"ב. ולאידך — יש ענינים שבהם עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, וערכים ד"ס יותר מד"ת), אבל המענה לאוה"ע צריך להיות בתושב"כ דוקא, כי אם יהי' רק בתושב"ע — הרי אסור ללמדה לאוה"ע (דאיסור לימוד התורה לעכו"ם הוא בתושב"ע דוקא, משא"כ תושב"כ, שתירגמה משה לשבעים לשון, גם עבור אוה"ע).

(3) והרי ענינה של התורה — הוראה לבניי, כמ"ש בפ' ברכה (לג, ד"ו"ד) "וזהו משפטן ליעקב ותורתך לישראל"; "תורה צוה לנו משה".

(4) תהלים קיא, ו. ובפרש"י שם: "ומדרש תנחומא: כתב לישראל

(* וכמעט"ת פעם (תורת מנחם — התועדויות חל"ז ס"ע 62 ובהערה 87 שם. וש"נ) שאין זה בסתירה למ"ש המג"א (או"ח סקנ"ז סק"ב) "כל שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו".

(** ולהעיר מפלוגתת ר' ישמעאל ור' עקיבא אם "כללות נאמרו מסיני ופרטות באוהל מועד", או "כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באוהל מועד כו'" (חגיגה ו, טע"א ואילך. וש"נ. נתבאר בארוכה בשיחת ש"פ בהר דאשתקד בתחלתה (תורת מנחם — התועדויות חמ"ג ע' 308 ואילך. וש"נ).

(*** שזוהו תוכן ספר בראשית, שנקרא "ספר הישר" (יהושע י"ד, יג), "זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים" (ע"ז כה, א).

1 יוכל להגיע למדריגת התורה כפי שהיא למעלה מגדר הבריאה (שזהו מה ש"נתנה לנו" 10 דוקא). ועד"ז בנוגע
2 לסדר השתלשלות התורה גופא, שמצד עצמה היא חכמתו ורצונו של הקב"ה, ונסעה וירדה בעולמות ב"ע, דרוש
3 ורמז ופשט, אך דוקא ע"י לימוד הפשט בעולם העשי' מתגלה עצם התורה — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א,
4 ונדפס בלקו"ש ח"ה בתחלתו.

* * *

6 ב. מאמר ד"ה בראשית ברא גו'.
7 [לאחרי המאמר אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שכל אלו שסיימו (או שסיימו עד הבדלה) לימוד הלקו"ת
8 והתו"א השבועי, יאמרו "לחיים" 11].
9 וכן עורר שבהמשך ללימוד הלקו"ת יחליטו ע"ד קביעות עתים ללימוד החסידות בכלל (בהוספה על
10 השיעורים הקבועים), באופן שיומשך על כל השנה כולה, ומתוך שמחה.
11 אח"כ הורה שימכרו את המצוות 12, כנהוג בשבת בראשית, וכרגיל בכל שנה — בחבישת "שטריימל" 13].

* * *

13 ג. נתבאר פירוש רש"י בסיום הפרשה 14: "כי נחמתי כי עשיתים", "חשבתי מה לעשות להם על אשר
14 עשיתים" (ולא חרטה על בריאתם) — דאף ש"וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו", "נהפכה
15 מחשבתו .. למדת הדין" 15, הרי זה רק במחשבה, ואילו בדיבור — "ויאמר ה' אמתה גו" 14, לא מחיית היקום
16 לגמרי, אלא רק "אביא עליו מים כו", כך שישארו כל אלו שבתיבה, וטעם הדבר — "כי נחמתי כי עשיתים",
17 "חשבתי מה לעשות להם", למצוא דרך שישארו בקיומם, כיון שהם מעשי ידי ("כי עשיתים" 16). וההוראה מזה,
18 עד כמה צריכה להיות הזוהירות מדיבור בלתי-רצוי על הזולת 17, שיכול לגרום לקטרוג כו" 18, וגם כשרואים אצל
19 הזולת ענין בלתי-רצוי, צריך לדון אותו לכף זכות — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חט"ו
20 ע' 27 ואילך.

אלמים, והיו משכימין ושואלים בשלומם של מלך ברמיוה .. אמר
המלך, אילו היו פקחין, על אחת כמה וכמה .. הושיב בה המלך דיורין
פקחין, עמדו והחזיקו בפלטיין אמרו אין פלטיין זו של מלך, שלנו היא,
אמר המלך, תחזור פלטיין לכמו שהיתה. כך מתחלת ברייתו של עולם
לא היה קילוסו של הקב"ה עולה אלא מן המים .. אמר הקב"ה, מה
אם אלו שאין להן לא פה ולא אמירה ולא דיבור, והרי הן מקלסין
אותי, כשאברא אדם, על אחת כמה וכמה. עמד דור המבול ומרד בו
.. אמר הקב"ה, יפנו אלו, ויעמדו ויבואו אותן שישבו בהן מקודם,
הה"ד (נח ז, יב) ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה
— "כי נחמתי כי עשיתים", ככפנים.

17 ובמכ"ש מהקב"ה, שיכול לעשות כרצונו, ובלשון רש"י
בהתחלת הפרשה: "כל הארץ של הקב"ה היא, הוא ברא .. ברצונו
.. וברצונו כו", ועאכו"כ בנוגע להאדם, שאינו בעה"ב על הזולת כו'.
18 משא"כ לולי דיבורו, הרי גם אם חבירו חטא, יכול לשוב
בתשובה, ולא רק ביוהכ"פ, אלא גם כיום חול, ועאכו"כ כיום השבת
שהו"ע התשובה (ראה תניא אגה"ת ספ"י), וביום השבת גופא —
לאחר חצות, רעוא דרעוין*, שזהו זמן תשובה ביותר, ומה גם
שהקב"ה מאריך אף וכו'.

10 וכיון ש"נתנה לנו" כל התורה כולה, פשט רמז דרוש וסוד,
וכל הנותן בעין יפה נותן" (ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ*), שנותן כל
הכחות והאפשרויות ללמוד כל פרד"ס התורה — חייב כל אחד
מישראל ללמוד כל פרד"ס התורה, וסו"ס ילמד את כל פרד"ס התורה
(ד"ער אויבערשטער וועט זיכער אויספירן; "מיטן אויבערשטן
שפילט מען זיך ניט" ..), כמבואר בהל' ת"ת (לאדה"ז — פ"א ה"ד)
ש"כל נפש צריכה לתיקונה לעסוק בפרד"ס .. (ו) צריך לבוא בגלגול
עד שישגי וידע כל מה שאפשר לנשמתו להשיג מידיעת התורה, הן
בפשטי ההלכות הן ברמזים ודרשות וסודות". וא"כ, למה לו הצער
שבענין הגלגולים ח"ו, להתייגר ולירד עוה"פ למטה, "עמק הבכא",
עוד שבעים שנה, בשביל פרק תניא? ...! — מוטב שילמד זאת מיד!
11 ראה גם תורת מנחם — התועדויות חמ"ה ע' 49. וש"נ.

12 ראה גם שיחת ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון דאשתקד ס"א
(תורת מנחם — התועדויות חמ"א ע' 177). וש"נ.

13 ראה גם תורת מנחם שם ריש ע' 180.

14 ו, ז.

15 שם, ו בפרש"י.

16 ומטעם זה לא נתבטלה מציאות העולם, כפי שהי' צ"ל ע"פ
מאמר המדרש (ב"ר רפ"ה) "משל למלך שבנה פלטרין והושיב בתוכה

(*) ולהעיר, שגם מה ש"נתנה להם" הוא ב"עין יפה", שלכן, גם התחלת הלימוד דתינק — בדוגת התורה ששייכת גם לאוה"ע (תושב"כ כנ"ל) הערה
(2) ע"ד "נתנה להם" — הוא באופן של "ימין מקרבת"; וגם כאשר הלימוד הוא "מיראת הרצועה" — הרי זו "רצועה קטנה" בלבד (הל' ת"ת לאדה"ז
פ"א ה"ג. וש"נ), וגם בה לא משתמשים יותר מדי, כי אם לפרקים רחוקים כו'.

ועד"ז בנוגע ל"נתנה להם" כפשוטו — שגם לאחר ש"נטלה מהם" מקבלים השפעה ממנה כו', וכמארז"ל (במדב"ר פ"א, ג) "אילו היו אוה"ע יודעים מה
הי' המקדש יפה להם, קסטרויות היו מקיפים אותו כדי לשומרו כו'".

(**) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבתי-דחוק, שגם מי שישן בעת ההתועדות, הרי השינה היא בנוגע להגוף ובחי' נר"נ בלבד, משא"כ בנוגע לבחי' חי'
ויחידה.

ד. בהמשך להוראה הנ"ל, נתבאר גם מ"ש גבי שם ויפת "וערות אביהם לא ראו"¹⁹, ע"פ תורת הבעש"ט²⁰ שכאשר אדם רואה רע בזולתו, הרי זו הוכחה ש(דוגמת) אותו רע נמצא בו²¹, וצריך לתקנו (ולולי שהי' רואה זאת אצל הזולת, לא הי' יודע שיש בו רע, כי, "על כל פשעים תכסה אהבה"²²), כי, מלמעלה מראים לו רק שיש בחבירו ענין הזקוק לתיקון, ומה שרואה ענין רע, הרי זה בגלל שיש בו רע וצריך לתקן את עצמו; וזהו החילוק בין חם שראה את הרע עצמו, לשם ויפת שהתעסקו רק בתיקון הדבר, ולא ראו את הרע עצמו — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"י ע' 24 ואילך.

ה. במהלך השיחה בביאור פרש"י ד"ה כי נחמתי כי עשיתם, נתבאר גם פרש"י ד"ה וינחם ה' כי עשה¹⁵: רש"י מפרש: "נחמה היתה לפניו שבראו בתחתונים, שאילו הי' מן העליונים, הי' ממרידן". ואח"כ מוסיף: "ד"א וינחם, נהפכה מחשבתו של מקום ממדת רחמים למדת הדין וכו'".

והביאור בזה:

רש"י מקדים הפירוש "נחמה היתה לפניו כו'", כי, עפ"ז מובן מ"ש "וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ" — שהנחמה היא "שבראו בתחתונים"; משא"כ להפ"י ש"נהפכה מחשבתו... למדת הדין", אין מקום להדגיש את בריאת האדם "בארץ", שהרי אדרבה: זהו טעם למעט חומר החטא, כמובן שחטא בשמים הוא גרוע וחמור יותר מחטא בארץ (וע"ד שבארץ גופא גרוע וחמור יותר חטא דור הפלגה שאמרו "נעלה לרקיע כו'"²³).

אלא, שלפ"י הא' יש קושי בהמשך הכתוב "ויתעצב אל לבו" — שאין לפרשו כפשוטו (ככפ"י הב'), "נתאבל על אבדן מעשה ידי", דא"כ, הי' הכתוב צריך להקדים "ויתעצב אל לבו", שזהו עיקר תוכן הכתובים כאן ("וירא ה' כי רבה רעת האדם גו' אמחה את האדם גו'"), ורק אח"כ להוסיף עוד פרט לאידך גיסא, שלמרות כל זה, הנה "נחמה היתה לפניו שבראו בתחתונים"; ולכן מוכרח רש"י לפרש "ויתעצב האדם אל לבו של מקום, עלה במחשבתו של מקום להעציבו" — מלשון שבירה, כפירוש תרגום אונקלוס (כמ"ש רש"י: "זהו תרגום אונקלוס"), והרי אין זה הפירוש הפשוט ד"ויתעצב" בכל המקרא.

ולכן לא מסתפק רש"י בפ"י הא', ומוסיף: "ד"א וינחם, נהפכה מחשבתו כו', ויתעצב אל לבו, נתאבל על אבדן מעשה ידי".

*

ו. בסיום ההתוועדות אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

בהמשך להמנהג להכריז במוצאי שמח"ת "ויעקב הלך לדרכו"²⁴ — הרי עיקר ההליכה לדרכו היא בעניני הרשות, שההתעסקות בהם היא לאחר יום השבת — בימות החול.

ובהתאם לכך, הנה בעמדנו קודם היציאה לסדר העבודה דימות החול במשך כל השנה — יגנונו עתה הניגון "האָפּ קאַזאַק"²⁵, כדי לצאת ("אַריינהאַפֿן") לעבודה דכל השנה כולה מתוך מסירת-נפש, כמו "קאַזאַק" — ובנדרו, שמדובר אודות ניגון של ה"סבא משפּאַלי", הרי בודאי שהכוונה היא ל"קאַזאַק" בקדושה — שהולך מתוך מסירת-נפש (כמ"ש²⁶ "בידך אפקיד רוחי", "ער גיט זיך אַוועק אינגאַנצן") באופן שלמעלה מדרך הטבע, על מנת להמשיך את הענין ד"מלוך על העולם כולו בכבודך" שבר"ה — על כל השנה כולה.

[והתחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "האָפּ קאַזאַק"].

(19) נח ט, כג.

(20) על הפסוק (ירמ' ב, יט) "תיסרך רעתך" (ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חל"ו ס"ע 7. וש"נ).

(21) וכידוע סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר אודות אדמו"ר האמצעי והצ"צ (ראה תורת מנחם שם. וש"נ), שכאשר התאווננו בפניהם על ענין בלתי-רצוי, היתה זו הוכחה עכורם שגם אצלם ישנו ענין זה — עכ"פ בדקות דדקות.

(22) משלי י"ד, יב. — ואף שגם בנוגע להזולת הרי מקרא מלא דיבר הכתוב (קדושים יט, יח) "ואהבת לרעך כמוך", ובפירוש רש"י:

"זה כלל גדול בתורה", וכמבואר הענין דאהבת ישראל בש"ס — בכבלי (שבת לא, א) ובירושלמי (נדרים פ"ט ה"ד), ובפרט ע"פ תורת הבעש"ט, ועד שרבינו הזקן כותב על זה כל פרק ל"ב בתניא — הנה לאחר כל זה, אין זה מגיע לאהבת עצמו!...

(23) פרש"י נח יא, א.

(24) ויצא לב, ב. וראה שיחת שבת בראשית תרצ"ו ס"ג (סה"ש

תרצ"ו ע' 43). וש"נ.

(25) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חמ"ה ע' 151. וש"נ.

(26) תהלים לא, ו.

לקוטי שיחות חלק טו פרשת בראשית

מתורגם ללשון הקודש

א.

מדוע מתחילה התורה באות השני של הא"ב

1 על כך שהתורה מתחילה באות "ב" – "בראשית
2 ברא..." ולא באות א', הראשונה בא"ב, ישנם כמה
3 ביאורים, ומהם:

4 (א) ב"ירושלמי"¹ נאמר, שאל"ף היא תחילת המלה
5 "ארירה", ובי"ת היא תחילת המילה "ברכה", לכן אין
6 התורה מתחילה באל"ף אלא בבי"ת.

7 (ב) במדרש² נאמר, שצורת האות בי"ת, שהיא סגורה
8 משלשה צדדים ופתוחה מהצד הרביעי (צפון)³, דומה
9 לעולם, שנברא באופן ששלוש רוחותיו סתומות וגדורות
10 ו"רוח צפונית" נשארה פרוצה⁴. (והסיבה לכך⁵: אם יבוא
11 מישהו ויטען ש"הוא אלוקה", יענו לו: אדרבה, הראה
12 כוחך: נשארה רוח צפונית שדורשת תיקון. נסה לתקנה
13 ולהשלימה!).

14 (ג) בתורת הקבלה⁶ מוסבר, שהתורה שאנו לומדים כאן,
15 בעולם הזה, היא התורה, כפי שהיא ירדה לעולמות
16 (הנמוכים) בי"ע (בריאה, יצירה, עשיה) מעולם האצילות.
17 (וכך מפרשים⁶ את המאמר: "ועל תורתך – שלמדתנו"⁷;
18 "ועל תורתך" – התורה שלך, כפי שהיא ב"אצילות",
19 "שלמדתנו" – אותה תורה היא בעולם ה"בריאה") התורה⁸
20 מתחילה בבי"ת כדי לרמוז, שהתורה שאנו לומדים היא
21 המדרגה השנייה שבתורה. אל"ף – המדרגה הראשונה⁹
22 שבתורה, היא תורה שבאצילות.

ב.

הטעמים הנ"ל דורשים הסבר

23 לכאורה, כל אחד משלושת הטעמים הנ"ל דורש
24 הסבר:

25 (א) לפי הטעם הראשון לא מובן, כשאלת האבן-
26 עזרא¹⁰: הרי אנו מוצאים מילים רבות, המתחילות בבי"ת
27 ותוכנן הוא תוכן של היפך הברכה [ולאידך גיסא ישנן כמה
28 וכמה מילים שמתחילות באל"ף ומשמעותן טוב וברכה].

29 (ב) לפי הטעם השני: התורה היתה צריכה להתחיל
30 באל"ף, כיוון שכך נדרש עפ"י סדר התורה – היות שאל"ף
31 היא האות הראשונה בא"ב¹¹, וזאת הוכחה שהיא ראשונה
32 במעלה...¹² אם-כן, כיוון שמצד סדר התורה היא היתה
33 צריכה להתחיל עם אות אל"ף¹³ קשה, אם כך, לקבל
34 שהתורה משנה את סדרה שלה ומתחילה בבי"ת כדי
35 "להתאים את עצמה" לעולם (שהוא כאות בי"ת סתום מג'
36 רוחות וכו') והרי העולם נברא על ידי ובשביל תורה,
37 כמאמר רז"ל¹⁴: "אסתכל בה באורייתא וברא עלמא"
38 "בראשית – בשביל התורה שנקראת ראשית¹⁵, ולא להיפך
39 ח"ו¹⁶!

40 (ג) לפי הטעם השלישי: אנו אומרים¹⁷: "ונתן לנו את
41 תורתו". פירוש הדבר הוא, שהקב"ה נתן לנו למטה את
42 תורתו בדיוק כפי שהיא אצל¹⁸ (ובאותו סדר); ולכן,
43 בדיוק כפי שהתורה שבידינו, כך גם התורה שבאצילות
44 פותחת ב"בראשית ברא וגו'" – בבי"ת. [וכן תורה

(9) "וגם א' תחלת תיבת אצילות וב' תחילת בריאה" – לקו"ת שם.
(10) בהקדמתו לפירושו עה"ת. וכן הקשה בתדבא"ר שם. וראה מפרשי
הירושלמי וב"ר שם. תפארת ישראל למהר"ל פל"ד.
(11) כבתחומא שם.
(12) ראה זהר שם: דאל"ף איהי את רזא עלאה כו'.
(13) ובפרט ע"פ המבואר בד"ה להבין ענין תק"ש עפ"י כוונת הבעש"ט
ז"ל (סדור רמז, ג ואילך) שאות אל"ף הוא הממוצע בין הבל הלב שהוא קול
פשוט ושאר אותיות.
(14) זח"ב קסא, א. וראה ב"ר בתחילתה.
(15) אותיות דרע"ק ב'. פרש"י ומדרש לקח טוב (פס"ז) ריש פרשתנו. ועוד.
(16) להעיר מקו"א ד"ה דוד זמירות. ובכ"מ.
(17) בברכת התורה.
(18) להעיר מפתיחת הרמב"ן עה"ת: שקדמה לבריאת העולם.. כמו שבא
לנו בקבלה שהיתה כתובה כו' משה כסופר המעתיק מספר קדמון כו'.

(1) חגיגה פ"ב ה"א (קרוי לסופה)*. ועד"ז הוא בתנחומא פרשתנו ה. ב"ר
פ"א, י. תדבא"ר פל"א (קרוי לסופו). זהר ר"פ ויגש. ועוד. ונת' בלקו"ת ראה
יט, ב. אוה"ת פרשתנו מד, ב. (כרך ג') תקסה, ב. אמור (כרך ג') ס"ע תתנו
ואילך. ובכ"מ.
(2) מדרש הנעלם לשה"ש (בוהר חדש). רבותינו בעה"ת (דעת זקנים והדר
זקנים) וחזקוני ריש פרשתנו.
(3) ראה ג"כ ירושלמי וב"ר שבעה"ה 1 (בנוגע לצורת אות בי"ת) – באופן
אחר.
(4) ב"ב כה, ריש ע"ב.
(5) פדר"א פ"ג. וראה ג"כ רבותינו בעה"ת (הדר זקנים) וחזקוני שם.
(6) ראה סה"מ ה"ש"ת ע' 68 בהערה.
(7) נוסח ברכת המזון.
(8) לקו"ת להאריז"ל ריש פרשתנו. וראה מדבר קדמות (להחיד"א) מע'
תי"ו אות ט'.

(* בירושלמי שם (ועד"ז ב"ר זוהר) ד"בבי"ת נברא העולם". אבל בתדבא"ר שם מפורש: לכך התורה נאמרת בתחלה בבי"ת. וראה ל' התנחומא שם. ובלקו"ת שם: התורה מתחלת
בבי"ת. ועמ"ש מזה בוח"א ויגש.)

מובן מכל הנ"ל שבתורה ישנם שני ענינים²⁶: (א) 33
לימוד התורה בהבנה ובהשגה. (ב) הדבקות וההתאחדות 34
עם נותן²⁷ התורה, שזוהי קדושת התורה ועצמותה, 35
שלמעלה מן השכל; 36

והסדר הוא, שתחילה, לפני לימוד התורה, צריכה 37
להיות התמסרות ודבקות לעצם התורה שלמעלה מהשכל, 38
כלשון הגמרא: "ברכו בתורה תחילה", ורק אחר כך לימוד 39
התורה בהבנה ובהשגה²⁸. 40

וזוהי ההסבר בפשוט לעובדה שהתורה מתחילה בבי"ת 41
ולא באל"ף: אל"ף מציינת את מה שבא בראשונה, ובי"ת 42
– את מה שבא לאחר מכן²⁹. קריאת ולימוד התורה על-ידי 43
יהודי הם כבר ה"בי"ת של התורה – הענין השני שיש 44
בתורה: הענין הראשון – ה"אל"ף של תורה³⁰ היא 45
ה"התקשרות" שלה לנותן התורה, שלמעלה מהבנה 46
והשגה³¹, למעלה מציור אותיות. ענין זה צריך להיות עוד 47
לפני ה"ב(ראשית)" של התורה, כהכנה ללימוד התורה. 48

ולכן מתחילות כל הדרגות בתורה, אפילו תורה 49
שבאצילות ולמעלה מזה, ב"בי"ת, כי בכל מדריגה של 50
תורה ישנן שתי בחינות: (א) התורה כפי שהיא נתגלתה לפי 51
הכלים והאותיות של העולם. (ב) נותן התורה, שלמעלה 52
מאותיות]. 53

ה.

שלושת הפירושים שהובאו לעובדה שתורה 54
מתחילה בבי"ת 55

כל הפירושים למלה מסוימת (או ענין) קשורים זה 56
בזה (וכבר דובר על כך פעמים רבות³²). כך אפשר לומר 57
בנידון דידן, ששלושת הטעמים והביאורים המובאים לעיל 58
(סעיף א') נובעים כולם מאותה נקודה כללית – מן ההסבר 59
הפשוט הנ"ל (סעיף ד'), שהאל"ף של תורה היא דבקות 60
והתעצמות עם הדרגה שלמעלה מהשגה, ולימוד התורה 61
בהבנה והשגה הוא ה"בי"ת של תורה. ונקודה כללית זאת 62
מתבטאת בשלושה ענינים פרטיים בתורה ופעולתה (שהם 63
מרומים בשלושת הביאורים הנ"ל). 64
65

1 שבמדריגות גבוהות יותר מאצילות, בכל מקום ששייך שם
2 ענין של אותיות¹⁹].

3 והקושיה בעינה עומדת: מדוע מתחילה תורה
4 שבאצילות [ובמדריגות גבוהות יותר] בבי"ת?

ג.

5 הנס שכל הזקנים תרגמו "אלקים ברא בראשית"
6 מעורר קשיים נוספים
7 עוד פלא בדבר: מכל הביאורים הנ"ל מתקבל, שהתורה
8 צריכה להתחיל דוקא בבי"ת ולא באל"ף. 9

10 – אך הנה מספרת הגמרא²⁰, שכאשר תרגמו הזקנים
11 את התורה לתלמי המלך "נתן הקב"ה בלב כל אחד ואחד"
12 – כולם סדרו את תרגומם באותו אופן, ותרגמו את הפסוק
13 "בראשית ברא אלקים וגו'" כאילו היה כתוב "אלקים ברא
14 בראשית".

15 כיוון שמלמעלה ניתנה להם הדעת לתרגם כאילו היה
16 כתוב "אלקים ברא בראשית" – באל"ף בתחילה, הרי זוהי
17 הוכחה שיש דעה מבוססת שעל התורה להתחיל באל"ף²¹,
18 וכל ההסברים לשינוי לא היו מתקבלים על-ידי תלמי
19 המלך, כך שהוכרחו להזדקק לנס ש"נתן בלב כולם וכו'".

20 ועוד – ענין זה בעצמו מהוה תמיהה גדולה ביותר: יש
21 בתורת אמת כמה וכמה טעמים להתחלת התורה לא באות
22 אל"ף, ואף אחד מהם לא היה מתקבל על-ידי תלמי
23 המלך?!

ד.

24 דברי חז"ל על הפסוק "על מה אבדה הארץ..."
25 והביאור בזה: על הפסוק²² "על מה אבדה הארץ... על
26 עזבם את תורתם" אומרים חז"ל²³: "שלא ברכו בתורה
27 תחילה". מסביר הב"ח²⁴ (ומרומו ברכינו יונה²⁵) שאמנם
28 למדו הרבה תורה, אבל חסרה להם הכוונה "להתעצם
29 ולהתדבק בקדושת ורוחניות התורה ולהמשיך השכינה
30 וכו'" וזה ההסבר ל"אבדה הארץ" – "כלומר נחרבה,
31 נשארה חומרית מבלי עובר שם קדושת השכינה". 32

28 בלקו"ת ויקרא ביאור ולא תשכית פ"ב ואילך איתא, ש"ע התקשרות
ויחוד חכמה ושכל של הנשמה בחכמה שבתורה נעשה התכללות ויחוד
עצמות הנשמה שלמעלה מהשכל באו"ס שלמעלה מבחי' ח"ע, ע"ש – אבל
ראה שם (ה, רע"א) שזהו ע"י הקדמת ק"ש ותפלה למס"נ באחד, שאז
כשעוסק בתורה כו' נעשה ג"כ יחוד והתכללות עצמיות הנפש כו', ע"ש.
29 ע"ד פירוש האריז"ל הנ"ל (סעיף א').
30 נוסף על שזהו סדר עבודת האדם.
31 להעיר דאל"ף אותיות פלא, ח"ס – נת' בסה"מ עת"ר ע' ד' ואילך.
ובכ"מ.

32 ראה לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 35. ועוד.

19 להעיר מתו"א (מב, ב) ועוד, שאותיות התורה שרשן למעלה מעלה
מבחי' התורה, בבחי' כתר.

20 מגילה ט, א.

21 להעיר גם מתדבא"ר שם: ומה נשתנה הבי"ת כו' אין ראוי לומר אלא

אלקים ברא בראשית כו' וראה ישועות יעקב לתדבא"ר שם.

22 ירמ' ט, יא"ב.

23 נדרים פא, א (ושם: שאין מברכין). ב"מ פה, ריש ע"ב.

24 או"ח סמ"ז.

25 הובא בר"ן נדרים שם. שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס מז.

26 ראה ג"כ תפארת ישראל (להמהר"ל) בהקדמה.

27 כלשון ברכת התורה: ונתן לנו את תורתו בא"י נתן התורה.

תורה, אז קיימת הבי"ת – ברכה, "נעשית לו סם חיים" 36
אבל בשעה ש"לא זכה", שהבנת והשגת התורה היא אצלו 37
ה"אל"ף של תורה, וחסרה בחינת "זכה" וקדושת התורה 38
(האל"ף האמיתי שבתורה) – אז נהיית, ר"ל, אל"ף לשון 39
אריה, "נעשית לו סם מיתה". 40

(ג) כדי שהתורה תשפיע בעולם, שירגש ש"יש 41
בעל-הבית לבירה זו", יש צורך להרגיש ולחוש בתורה 42
שלומדים, את נותן התורה – וזהו הענין של צורת האות 43
בי"ת שהיא דומה לעולם בכך שסתומה משלוש רוחותיה 44
ורוח צפונית אינה סגורה: בשעה שהבנת התורה והשגתה 45
הם אצלו "בי"ת של תורה, כי קיימת אצלו התחושה 46
שה"אל"ף של תורה הוא נותן התורה, הוא מתקן ומשלים 47
בעולם את הענין שרוח צפונית אינה גדורה (דבר שנרמז 48
באות בי"ת). 49

ז.

עצם התורה שלמעלה מהשגה שייך רק ליהודים 51
על-פי כל הנ"ל יובן הטעם מדוע הזקנים תרגמו את 52
התורה לתלמי המלך באופן כזה כאילו התורה מתחילה 53
באל"ף – כי כל הנ"ל, שלימוד בהבנה והשגה הוא "בי"ת" 54
של תורה, קיים רק אצל יהודים ולא אצל אומות העולם: 55

ההלכה היא³⁹, ש"עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה", 56
לגוי אסור ללמוד תורה לשם לימוד התורה עצמה, מותר לו 57
ללמוד תורה רק במה שקשור אליו כדי לדעת כיצד לקיים 58
את "שבוע מצוות דידהו (=שלהם)"³⁹. 59

כיוון שלימוד התורה אצל אומות העולם הוא כדי 60
לדעת את המעשה אשר יעשון, מובן שיש להם קשר רק 61
לענין של הבנה והשגה שבתורה, ולא לעצם התורה 62
שלמעלה מהשגה, שבא על-ידי "ברכו בתורה תחילה" 63
שענין זה שייך רק ליהודים [וזה מוכח גם בלשון ברכת 64
התורה: "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו"]. 65

ולכן, בשעה שתרגמו הזקנים את התורה לתלמי המלך 66
– כאשר הם תרגמו את התורה באופן שיש לה קשר לבני 67
נח – התקבל כאילו היה כתוב "אלקים ברא בראשית", 68
שמתחיל באל"ף, כי אצל אומות העולם ההבנה והשגה 69
היא (לא הדבר השני, אלא) הדבר הראשון. 70

המשך בעמוד עח

(א) בקשר לתורה עצמה – הפירוש של הקבלה, 1
ש"אל"ף של תורה היא תורה שבאצילות, ו"בית" – תורה 2
שבבריאה; 3

(ב) ההשפעה על האדם הלומד תורה – על-ידי 4
ששומע שהבנה והשגה שבתורה הם בי"ת שבתורה בלבד, 5
נעשה לימודו באופן של ("בי"ת" – לשון) ברכה, ולא, 6
ח"ו, באופן של (אל"ף – שזוהי לשון) אריה. 7

(ג) ההשפעה בבריאה – בשעה שלימוד התורה הוא 8
כדבעי, שתחילה ישנה האל"ף שבתורה, מתקנים את הרוח 9
הצפונית שאינה סגורה (דבר הנרמז באות בי"ת). 10

ו.

"ברכו בתורה תחילה" – הקדמה ללימוד התורה 12
הסבר הדברים: הפירוש "ברכו בתורה תחילה" אינו 13
שיוצאים ידי חובה על-ידי הכוונה של דבקות הנשמה 14
באלקות, אלא שזוהי הקדמה, שצריכה להביא ללימוד 15
תורה, כדיוק לשון חז"ל: "ברכו בתורה תחילה", שאחרי 16
"ברכו בתורה" חייב להתקיים לימוד התורה בהבנה 17
והשגה, ולכן מובן, שזה מתבטא: (א) בתורה עצמה, 18
שאותה הוא לומד. (ב) באדם הלומד. (ג) בהשפעת התורה 19
בעולם. 20

(א) כשלומדים תורה ללא ההתמסרות לנותן התורה, 21
נעשית התורה הנלמדת בבחינת "נפרד"³³ ח"ו מאלקות, 22
עד כדי כך שיכולה לנבוע מזה יניקה לחיצונים (כוחות 23
הטומאה) וכו'³⁴ וזה נרמז בכך שתחילת המילה בראשית 24
מורה על תורה שבבריאה, שבעולם הבריאה קיימת 25
ההתחלה של ענין הפירוד וכמ"ש³⁵ "ומשם יפרד גו'". 26

לא כן כשלימוד התורה הוא עם ההקדמה של "ברכו 27
בתורה תחילה", שאז התורה (הנלמדת) מאוחדת לגמרי עם 28
נותן התורה, כשם שאצילות הוא עולם האחדות, "אלקות 29
בפשיטות ומציאות בהתחדשות"³⁶. 30

(ב) חז"ל³⁷ אומרים: "זכה נעשית לו סם חיים לא זכה 31
נעשית לו סם מיתה". זהו הענין של בי"ת לשון ברכה 32
(ואל"ף לשון אריה): כשלימוד התורה של אדם הוא 33
באופן של "זכה" (מלשון זיכור) – בדרך זכה (צחה), 34
שתחילה חש הוא בקדושת התורה³⁸ – זו אצלו האל"ף של 35

(33) להעיר מאוה"ת פרשתנו יא, א.

(34) ראה הל' ת"ת לאדה"ז (פ"ד ס"ג) "שמוסיף כח בקליפות לפי שעה",
וביומא עב, ב: נעשית לו סם כו' נאף שזוהו רק בנוגע לפעולתה על האדם –
כדיוק לשון רז"ל "נעשית לו" – מ"מ, היא נעשית סם כו'. ועיין קונטרס עה"ח
פ"ב. וראה ד"ה ציון במשפט תשל"ה הערה 47 (סה"מ – מלוקט ח"א ע'
קנה). לקו"ש ח"ד [המתורגם] ע' 355 בהערה.

(35) בראשית ב, י. וראה ע"ח שמ"ג הקדמה להדרוש. ובכ"מ.

(36) ראה ד"ה בסוכות תשבו תש"ו (פכ"ז). ועוד.

(37) יומא שם. – ובעיקר קאי על פעולתה על האדם, כנ"ל הערה 34.

(38) ד"ה יחינו תש"א פ"ג. וראה קונטרס עה"ח פ"ד.

(39) סנהדרין נט, רע"א. רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ט.

ליקוטים מתורת לוי יצחק

ולפי זה יש לומר,

על ידי נהורא חיוורא - זוכה האשה לבנים המאירים את העולם בתורה, תפארת.
(התורה כוללת חסד וגבורה, ככתוב⁴ מימינו אש דת למו – ימין חסד, אש גבורה. ואמרו רז"ל⁵ והתפארת זה מתן תורה).

על ידי נהורא אוכמא - זוכה האשה לבנים המאירים את העולם ביראה, מלכות.
(יראה היא בחינת מלכות, ככתוב⁶ אשה יראת ה').
ועל ידי נהורא סתימאה – זוכה בעלה לחיים ארוכים, כי בינה היא בחינת כתר לז"א, וגם בבינה מאיר כתר⁷, ואריכות ימים היא מכתר.

(לקוטי לוי יצחק, בראשית, עמ' יג)

אאמו"ר מבאר שני שבת כולל את כל הספירות, ממלכות (נהורא אוכמא) עד כתר (נהורא סתימאה).
יש לומר, שאף פעולת ההדלקה צריכה להיות חדורה בכל כוחות האדם, היינו כל הספירות כפי שהן בנפש האדם.

רעותא – רצון, כח מקיף, כתר, כנגד נהורא סתימאה.
חדוה דלבא – מדות, כח פנימי, תפארת, כנגד נהורא חיוורא.

לאדלקא – מעשה ההדלקה בפועל, מלכות, כנגד נהורא אוכמא.
יש לומר עוד, שגם המשכת הברכה היא בכל צרכי האדם, בני חיי מזוני, ובכולם רויחא.

בני - בנים קדושים.
חיי - אריכות ימים. וברכה זו היא לא רק לבעלה אלא גם לה עצמה (ועוד יותר, כיון שהיא הממשיכה חיים לבעלה), לבנים ולבני בנים.

מזוני - שלום בעולם. רז"ל אמרו⁸ כמשלם שערי מכדי, נקיש ואתי תגרא בביתא (כאשר נגמרים השעורים מן הכד, מקישה ובאה התיגרה בבית). הרי ששלום בעולם, שמתחיל משלום בית⁹, תלויה ב'מזוני'.
(תורת מנחם תפארת לוי יצחק, בראשית, עמ' לו)

(4) ברכה לג, ב.

(5) ברכות נח, סע"א.

(6) משלי כו, ל.

(7) כמו שכתוב (קרח יח, כג) ועבד הלוי הוא, הוא דא עתיקא (זח"ג קעח, א), ולוי מדתו בינה. והיינו, שגילוי התענוג הוא בבינה דוקא, לא בחכמה (ראה תורה אור ריש פרשת לך לך).

(8) בבא מציעא נט, א.

(9) ענינו של נר שבת (שו"ע אדמו"ר הזקן או"ח ר"ס רסג).

הערות לספר הזהר, פרשת בראשית

בְּדַבְרֵי קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא לְמַבְרֵי אָדָם, אֲזִדְעֻעֻו כָּל עֵלְאִין וְתַתְאִין (וחי"א לד, ב).

(בְּשַׁעֲה שְׂרָצָה הַקִּבְיָה לְבְרֹא אֶת הָאָדָם, נִזְדַּעְעֻו כָּל הָעֲלִיּוֹנִים וְתַתְחֻתוֹנִים).

האדם אינו פרט אחד, כמו שאר הנבראים, אלא הוא כולל כל הנבראים והנמצאים בתוכו, כי נברא מכולם. וכל אחד, הן מהעליונים והן מהתחתונים, נתן בו חלקו (ולכן כתיב¹ נעשה לשון רבים, וכן בצלמנו כדמותנו לשון רבים). כי נשמתו היא מלמעלה, שכוללת כל העליונים, וגופו מלמטה, שכולל כל התחתונים (והיינו – בצלמנו של העליונים, כדמותנו של התחתונים).

ואדם נברא ביום השישי, שהוא כנגד מדת היסוד, הנקרא כי כל בשמים ובארץ, דאחיד בשמיא ובארעא², שכולל כל העליונים וכל התחתונים, שלכן נקרא כל. ושמים הוא מעלה, ששם הוא כל העליונים, וארץ הוא מטה, ששם הוא כל התחתונים.
לכן נזדעזעו העליונים והתחתונים, פן יחטא האדם ויפגום בכולם, בכל אחד מהם.

(לקוטי לוי יצחק, בראשית, עמ' ח)

וְאִתְתָּא בְּעִיָּא בְּחֻדוּה דְּלֵבָא וְרַעוּתָא, לְאִדְלָקָא בּוֹצִינָא דְּשִׁבְתָּ . . . לְמִזְכֵּי לְבָנִין קְדִישִׁין דִּיהוֹן בּוֹצִינָא דְּעֻלְמָא, בְּאוֹרֵייתָא וּבְדַחְלָתָא, וְיִסְגֹּן שְׁלָמָא בְּאַרְעָא, וְיַחֲבִיבָת לְבַעֲלָהּ אוֹרְכָא דְּחִיין (וחי"א מח, ב).

(צְרִיכָה הָאִשָּׁה בְּלֵב שְׂמִיחַ וּבְכֻנָּה לְהַדְלִיק נֵר שִׁבְתָּ . . . בְּדֵי לְפָנוֹת לְבָנִים קְדוּשִׁים שִׁיחִיו נֵרוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּתוֹרָה וּבִירָאָה, וְיִרְבּוּ שְׁלוֹם בְּאַרְץ, וְנִתְּנָת לְבַעֲלָהּ חַיִּים אֲרוּכִים).

נאמר בזהר³, שיש שלש בחינות אור.
נהורא חיוורא - אור לבן (האש שמעל הפתילה).
נהורא אוכמא - אור שחור או תכלת (האש שקרובה אל הפתילה). נהורא סתימאה – אור סתום, השורה על האור הלבן ומקיף אותו.
והנה, אור חיוורא – הוא בחינת תפארת, ז"א. אור אוכמא – הוא בחינת מלכות. אור סתימאה – הוא בחינת בינה.

(1) בראשית א, כו.

(2) דה"א כט, יא ובתרגום שם.

(3) זח"א נא, א. פג, ב. וראה לקו"ת שיר השירים י, ב.

ברכת מזל-טוב משמחת

למחרת היום הלך בעלי אל בית הדואר, ואילו אני נשארתי בבית כדי לעסוק בעבודות הבית ולהכין את ארוחת הצהריים – אותה היה עלי להכין "יש מאין" ממש.

לפתע ראיתי את בעלי צועד כשמשום-מה פניו צוהלות מאוד, והוא נכנס הביתה והודיע לי: "מגיע לנו מזל-טוב!" באותו סוג של חיים שחיינו אז, ותחת אותם תנאים, היה למלים אלה צליל זר ומוזר. חיכיתי אפוא לשמוע את כוונת דבריו.

בעלי הראה לי מכתב שהגיע ממר איטקין מהעיר קריבוי-רוג, ובו הוא מבשר שקיבל ידיעה מארץ-ישראל כי בננו לייבל¹²⁹ בא בברית הנישואין¹³⁰.

לכל-לראש – קיבלנו במכתב זה דרישת-שלום ומידע על כך שבננו בחיים, ועובדה זו עצמה היתה בשורה עבורנו. מטבע הדברים, בעלי שמח מאוד על הבשורה, וכך חשנו כל היום את החדווה הרבה, והחלה לקנן בלבנו תקווה למצב טוב יותר, ואמונה שעוד נזכה להגיע גם לימים טובים.

בינתיים המשיך לו הזמן לחלוף כסדרו, יום אחר יום. גלי הכפור היו עזים למדי, ובעיית המזון החריפה עם כל יום שעבר.

להגעתם של העקורים היתה השפעה מסויימת על כך. הללו, ברובם, לא נמנו על העניים, והשוק המקומי לא היה ערוך דיו לספק את צרכיהם במדה שהיתה דרושה להם. כתוצאה מכך, אלו שהיה ברשותם כסף רב יותר – שילמו מחיר יקר יותר, והשיגו כל מה שרצו; ואילו עבור ציבור הגולים – המחירים לא תאמו את יכולותיהם הכספיות, ומבחינה זו נעשה מצבם קשה יותר.

(129) הו"ח ר' ישראל אריה ליב, כ"א אייר תרס"ו - י"ג אייר תשי"ב.

(130) נישואי ר' ישראל אריה ליב עם רעייתו מרת רגינה התקיימו ביום א' דר"ח אלול תרצ"ט.

המשך ביאור למס' שבת ליום רביעי עמ' א

הגמרא מבארת כמה פרטים בדין כרמלית: **אמר רבה דבי – מבית**
מדרשו של רב שילא, בי אתא – (כשבא) **רב דימי, אמר בשם רבי**
יוחנן, אין כרמלית פחותה מארבעה טפחים רוחב, כלומר אין דין
כרמלית נוהג אלא במקום ששטחו לפחות ארבעה על ארבעה
טפחים, ואם אין בו שיעור זה, הרי זה מקום פטור, ומותר לכתחילה
להוציא ממנו בין לרשות הרבים ובין לרשות היחיד, או להכניס מהם
לתוכו.

ואמר רב ששת, ותופסת הכרמלית בגובה עד עשרה טפחים, וכמו
שיתבאר בסמוך.

הגמרא מבררת את דברי רב ששת. שואלת הגמרא: **מאי – מהי**
הכוונה במה שאמר רב ששת 'ותופסת עד עשרה'. **אילימא** – (אם
נאמר] דאי איכא – שרק אם יש מחיצה עשרה טפחים הוא דהוי
כרמלית, וכגון בקעה מוקפת גדר 'יותר מ'בית סאתיים' שלא הוקפה
לדירה, ואי לא – ואם אין לה מחיצה עשרה טפחים, לא הוי – אינה
כרמלית. מקשה הגמרא על פירוש זה בדברי רב ששת: ולא – וכי
מקום שאין לו מחיצות אינו כרמלית, והאמר – (והרי אמר) **רב גידל**
אמר רב תינא בר יוסף אמר רב, בית נמוך שאין בתוכו חלל גבוה
עשרה טפחים, וקריו – עובי תקרתו משלימו לעשרה טפחים גובה,
כך הוא דינו, על גגו שגובה עשרה, רשות היחיד גמורה היא, ומותר
למלטל בכולו, אך בתוכו שאין בו מחיצה עשרה טפחים, אין
מלטליל בו אלא ארבע אמות, לפי שהיא כרמלית. והרי מבואר
בדברי רב, שרק מה שאין לו מחיצה עשרה טפחים, אבל מה

שיש לו מחיצה עשרה אינו כרמלית, והוא ההיפך ממה שרצינו
 לפרש בדברי רב ששת.

משיבה הגמרא: **אלא, מאי – מהו פירוש דברי רב ששת 'ותופסת עד**
עשרה'. **דעד גובה עשרה טפחים מן הקרקע, הוא דהוי – נחשב**
כרמלית, אך למעלה מעשרה טפחים מחקקע, לא הוי – אינו
נחשב כרמלית. כלומר, אין לאויר הכרמלית דין כרמלית אלא עד
גובה עשרה טפחים, אבל למעלה מכך הרי הוא מקום פטור.

הגמרא מביאה מקור לדין זה: **ודברי רב ששת, הם כי הא דאמר ליה**
– כמו שאמר לו שמואל לרב יהודה, שנינא – (מחודר), לא תיהוי
במילי דשבתא – אל תשא ותתן בדיני הוצאות שבת על למעלה
מעשרה טפחים לאסור בו, לפי ששם אינו נוהג דין הרשות שלמטה.

הגמרא מבררת את דברי שמואל, ומתוך כך תתבאר הראיה לדברי
 רב ששת. מבררת הגמרא: **למאי הלכתא – לאיזה ענין אמר שמואל**
הלכה זו. אילימא – (אם נאמר] שאמר כן לענין דאין רשות היחיד
למעלה מעשרה טפחים, אלא מקום פטור הוא ומותר להוציא משם
אף לרשות הרבים, אם כן קשה, והאמר – (והרי אמר) **רב חסדא, נעץ**
קנה ברשות היחיד, וזרק חפץ מרשות הרבים ונח על גביו, אפילו
אם הקנה נכבה מאה אמה, חייב כאילו הונח על גבי קרקע, מפני
שרשות היחיד עולה עד לרקיע, וכל האויר שמעל רשות היחיד
נחשב רשות היחיד. אם כן אין לפרש בכונת שמואל שרשות היחיד
היא רק עד גובה עשרה טפחים.

כי טוב. אך מעשה המים שבשלישי שהוא רמז אל קריעת ים סוף שה' טוב מאד, נאמר בו כי טוב. והיות ענין יקוו המים כו' בשני, ה' בלתי אפשר, כי איך ירמוז בשני מה שה' עתיד להיות באלף השלישי, על כן לא נגמרה בו מלאכת הים, ולא נאמר בו כי טוב עד השלישי.

והנה ביום השלישי הוציאה הארץ עץ עושה פרי, שהוא היותר מתקבל מאמר ר' פנחס במדרש (פרשה ה, ט) כשהוסיפה על הצווי, כי הקב"ה אמר עץ עושה פרי, כי העץ פרי בלבד יהי עושה פרי, אך לא אילני סרק, והיא הוסיפה ותוצא עץ עושה פרי, שבלי היות עץ פרי יהי עושה פרי. כן בשלהי אלף שלישי נבנה בית ראשון כמפורש בגמרא, כי אז הזהב שבו ה' עושה פירות, כמו שאמרו רז"ל (ירושלמי יומא פ"ד ה"ב) מזהב פרוים (דברי הימים ב, ג) ומגפן הזהב שהיתה עושה פירות תדיר חוץ מטבען. והוא מעין מה שביום השלישי אפילו אילני סרק עשו פירות. וגם לאומר שעברה על הציווי, כי הקב"ה אמר עץ פרי עושה פרי שהעץ עצמה יהי נאכל, והיא לא עשתה רק עץ עושה פרי. יהי הרמז אל גפני הזהב, שהגפן ה' מין בלתי עושה פרי, ושם הצמיחה ויעשה פרי על איכות המקום.

וביום הרביעי נתלו המאורות ויאמר אלקים יהי מאורות ברקיע השמים, הוא רמז כי באלף הרביעי נבנה בית שני, ומארת כתיב חסר, על הדברים שחסרו ממנו. ואמר שעם שלא נדמה אל הראשון, לא נעדר ממנו התחברותו אל המקדש של מעלה כאשר ה' בראשון. וזהו את המאור הגדול הוא בית המקדש שלמעלה, ואת המאור הקטן שלמטה. וכאשר במאורות ה' קטרוג, כן בנין בית שני ה' על ידי קטרוג מהאומות כנודע, ועל כן נכתב מארת חסר על חסרונו ועל קטרוגו כמדובר.

או יאמר כי באלף הרביעי נמצאו יחד שני מארת, האחד שנבנה בסוף השלישי ורוב מציאותו ברביעי, והבית השני שנבנה ברביעי וכתיב מארת על מה שנחסר בשני.

וביום החמישי נבראו התנינים הגדולים, כנגד המלכים אשר גזרו שמדות והרג רב מהרוגי מלכות באלף החמישי. וגם בתחלת הששי הצרו את ישראל, וזהו רמז בהמה ורמש שבתחלת יום הששי. ואחרי כן בששי עצמו נעשה אדם, רמז לבן דוד הבא באלף הששי הוא אדם עצמו כנודע, כי על כן נתן לדוד שבעים שנה משני חייו, כי הוא הוא, וגם הוא משיחנו הבא באלף הששי. וירד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ בכל האומות, כנרמז באומרו וירדו דגת הים וכו'. ויצדק לפי זה אומרו, וירדו לשון רבים, על כי הרמז לעתיד הוא לכל ישראל. וגם לא נזכר עתה עון אדם עם היותו בששי, למה שלא יספר עתה אלא מה שהם רמז אל הברכה העתידה במלך משיחנו הנרמז באדם, כי אם אחר סיפור מעלות שבעת הימים.

ואחר יום הששי בא שבת רמז אל המנוחה שבאלף השביעי.

אלשיך

בראשית א, ז – ויעש אלקים את הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי כן

(תוכן: למה לא נאמר כי טוב ביום השני; ששת ימי בראשית כנגד שיתא אלפי שני, ומבאר כל יום כנגד אלף-וענינו)

על מה שלא נאמר בשני כי טוב רבו בדברי רבותינו ז"ל (בראשית רבה ד, ח) הדעות, ואשר יראה שעשו עיקר הוא – על כי לא נגמרה בו מלאכת המים, ועזר לנגדם הוא מה שבשלישי נאמר כי טוב שני פעמים, אחד בהגמר מלאכת המים ואחד בהגמר יתר מלאכת היום. אך הלא יקשה למה לא השלים מלאכת המים הוא יתברך בשני ואמר עלי' כי טוב, ולא יאחר הדבר עד יום השלישי לאומרו בו זה פעמים.

ויתכן, כי הנה אין ספק כי ששת ימי בראשית הם רמז לשיתא אלפי שני דהוי עלמא, ויום השביעי אל עולם הבא שכולו שבת. נמצא יום הראשון רמז לאלף הראשון, שהיתה הארץ תהו ובהו וחשך, רמז כי באלף ההוא היו רשעים מכעיסין ובאין, והיו ראויים [ש]יעלו המים על הארץ ויציפו הכל, ויהיו תהו ובהו, על דרך מאמרם ז"ל שכשהרשע דורך על הארץ היא מתרעשת (עי' רש"י בראשית ד, טו), שהוא אצלי על כי לא רקע הקב"ה הארץ על המים שלא כטבען, רק לשעבדו את ה'. וכן אמרו (בראשית רבה ה, ה) כי מה שמי הים גבוהים מארץ הוא כי האלקים עשה שייראו מלפניו, בראות בני האדם כי על דרך נס מתקיימים, ואין צריך ליפרע מהם רק להניח הדבר אל הטבע וירדו המים על הארץ. וזהו וחשך הרוגז על פני תהום להעלותו, ורוח אלקים הוא מדת הדין כבר היתה מרחפת על פני המים להציפן על הארץ, כאשר החל בדור אנוש שקרא למי הים וישפכם עד שלישו של עולם והי' גומר. אלא שבאלף ההוא וירא אלקים את האור כי טוב, הוא צדיק אחד שהוא חנוך, ויבדל אלקים כו', כי הבדילו והעלהו מעל לרקיע, ועל ידי כן ריחם על עולמו וירא אלקים כי טוב.

והיום השני הוא רמז לאלף השני, והוא כי הנה שני פעמים עשה הוא יתברך דברים גדולים ומפורסמים על ידי המים, אחד באלף השני והוא מבול המים שהי' בשנת אלף ותרנ"ו שנה, שנית באלף השלישי הוא ענין קריעת ים סוף. והוא ענין המבול – שנתחברו מים תחתונים של מעינות תהום עם מים עליונים, כי ארובות השמים נפתחו, עד שריחם הוא יתברך ויבדל ביניהם ויסכרו מעינות תהום ויכלא הגשם מן השמים – נרמז ביום שני באומרו ויהי מבדיל בין מים למים ויבדל בין המים כו', שהוא רמז אל מה שהי' באלף השני. וענין קריעת ים סוף – שהי' באלף השלישי שנצבו מים כמו נד ונראית היבשה – נרמז ביום השלישי יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה. ועל כן למה שענין מעשה המים שבשני היתה צרה גדולה מאד, שאף שרחם ה' על עולמו בהשאיר נח, לא יבצר מהיותה רעה רבה, על כן לא נאמר בו

♦ יום ראשון כ"א תשרי ♦

א וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בִּרְךְ מֹשֶׁה נִבְיָא דִּי יִת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם מוֹתָהּ:

לג (א) וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בִּרְךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ:

כז"א וְזֹאת הַבְּרָכָה • לִפְנֵי מוֹתוֹ. (ספרי) סָמוּךְ לְמִיתָתוֹ שָׁאֵם לֹא עָכְשׁוּ, אִמְתִּי?.

ב וַיֹּאמֶר יי מְסִינִי אֲתָגְלִי וְזֶהוּר יְקָרָה מְשַׁעִיר
אֲתָחָזִי לָנָא אֲתָגְלִי בְּגִבְרָתָהּ מְטוּרָא דְפֶאָרְן
וְעַמָּה רַבַּת קְדִישִׁין כְּתִב יְמִינָהּ מְגוֹ אֲשָׁתָא
אוּרִיתָא יְהִב לָנָא:

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה מְסִינִי בָּא וְזָרַח מְשַׁעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר
פֶּאָרְן וְאֵתָה מְרַבֶּת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשׁ דֵּת לָמוֹ:

כז"א וַיֹּאמֶר ה' מְסִינִי בָּא • פֶּתַח תַּחֲלָה בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מְקוֹם, וְאַחַר

כָּךְ פֶּתַח בְּצִרְכֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּבְשִׁבְחָה שֶׁפֶּתַח בּוֹ יֵשׁ בּוֹ הַזְכָּרָת זְכוֹת לְיִשְׂרָאֵל. וְכֵן זֶה דְּרָךְ רְצוּי הוּא, כְּלוּמַר
כְּדֵאִי הֵם אֵלּוּ שֶׁתַּחֲלוּ עֲלֵיהֶם בְּרָכָה. מְסִינִי בָּא • יֵצֵא לְקִרְאָתָם כְּשֶׁבָּאוּ לְהַתְיַצֵּב בַּתַּחֲתִית הָהָר, כְּתָתָן הַיּוֹצֵא
לְהַקְבִּיל פְּנֵי כָּלָה, שְׁנֶאֱמַר: (שמות יט) "לְקִרְאָת הָאֱלֹהִים", לְמַדְּנוּ שֶׁיֵּצֵא כְּנֶגְדָם. וְזָרַח מְשַׁעִיר לָמוֹ • (ספרי) שֶׁפֶּתַח
לְבָנִי עָשׂוּ שֶׁיִּקְבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה, וְלֹא רְצוּ. הוֹפִיעַ • לָהֶם. מֵהַר פֶּאָרְן • שֶׁהָלַךְ שָׁם וּפֶתַח לְבָנִי יִשְׁמַעְאֵל שֶׁיִּקְבְּלוּהָ,
וְלֹא רְצוּ. וְאֵתָה • לְיִשְׂרָאֵל (שם). מְרַבֶּת קֹדֶשׁ • וְעַמּוֹ מְקַצֵּת רַבּוֹת מְלָאכִי קֹדֶשׁ וְלֹא כָלָם, וְלֹא רַבָּם, וְלֹא כְּדָרְךְ
בְּשׁוֹר וְדָם שֶׁמְרָאָה כָּל כְּבוֹד עֲשָׂרוֹ וְתַפְאָרְתּוֹ בְּיוֹם חֲפָתּוֹ. אֵשׁ דֵּת • שֶׁהִיתָה כְּתוּבָה מֵאֵז לִפְנֵי בָּאֵשׁ שַׁחוּרָה עַל
גְּבִי אֵשׁ לְבָנָהּ, נִתֵּן לָהֶם בְּלוּחוֹת כְּתִב יְד יְמִינוֹ. דְּבָר אַחֵר: "אֵשׁ דֵּת", כְּתַרְגּוּמוֹ, שֶׁנִּתְּנָה לָהֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ.

ג אַף חֲבִב עַמִּים כָּל־קֹדְשָׁיו בִּידְךָ וְהֵם תִּכּוּ לְרַגְלְךָ יִשְׂאֵל
מִדְּבַרְתִּיךָ:

(ג) אַף חֲבִב עַמִּים כָּל־קֹדְשָׁיו בִּידְךָ וְהֵם תִּכּוּ לְרַגְלְךָ יִשְׂאֵל
מִדְּבַרְתִּיךָ:

כז"א אַף חֲבִב עַמִּים • גַּם חֲבִב יִתְרָה חֲבִב אֶת הַשְּׂבָטִים, כָּל אֶחָד

וְאֶחָד קְרוֹי 'עַם', שֶׁהָרִי בְּנִימִין לְבָדוֹ הָיָה עֲתִיד לְהוֹלֵךְ כְּשֶׁאֱמַר הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, לִיעֲקֹב: (בראשית לה) "גֹּי וְקָהָל
גֹּוִים יִהְיֶה מִמֶּךָ". כָּל־קֹדְשָׁיו בִּידְךָ • נִפְשׁוֹת הַצַּדִּיקִים גְּנוּזוֹת אִתּוֹ, כְּעִנְיָן שְׁנֶאֱמַר: (ש"א כה) "וְהִיתָה נֶפֶשׁ אֲדָנִי
צְרוּרָה בְּצִרוּר הַחַיִּים אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ". וְהֵם תִּכּוּ לְרַגְלְךָ • וְהֵם רְאוּיִים לָכֵךְ, שֶׁהָרִי תִכּוּ עֲצָמָן לַתּוֹךְ תַּחֲתִית הָהָר
לְרַגְלְךָ, בְּסִינִי. תִכּוּ לְשׁוֹן פְּעָלוֹ, הַתּוֹכּוּ לַתּוֹךְ מְרַגְלוֹתֶיךָ. יִשְׂאֵל מִדְּבַרְתִּיךָ • נִשְׂאוּ עֲלֵיהֶם עַל תּוֹרָתְךָ. מִדְּבַרְתִּיךָ •
הַמֶּ"ם בּוֹ קְרוֹב לִיסוּר, כְּמוֹ: (במדבר ו) "וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהִים", (יחזקאל ב) "וְאִשְׁמַע אֶת מִדְּבַר אֱלֹהִים", כְּמוֹ
'מִתְדַּבֵּר אֱלֹהִים', אֵף זֶה "מִדְּבַרְתִּיךָ", מֵה שֶׁהִיתָ מִדְּבַר לְהַשְׁמִיעֵנִי לֵאמֹר לָהֶם. טִישׁ פּוֹרְפּוֹרִלִיר"ש בְּלַע"ז (צִינֵעַ
אוֹנְטֶערֶדֶנְדִּיגֶען). וְאוֹנְקְלוֹס תַּרְגֵּם שֶׁהָיוּ נוֹסְעִים עַל פִּי דְבָרֶיךָ, וְהַמֶּ"ם בּוֹ שְׁמוּשׁ, מְשַׁמֶּשֶׁת לְשׁוֹן מִן. דְּבָר אַחֵר:
"אַף חֲבִב עַמִּים", אֵף בְּשַׁעַת חֲבָתָן שֶׁל הָאֱמוּנוֹת שֶׁהָרִאִיתָ לָהֶם פְּנִים שׁוֹחֲקוֹת, וּמִסְרַת אֶת יִשְׂרָאֵל בִּיָּדָם. כָּל־קֹדְשָׁיו
בִּידְךָ • כָּל צַדִּיקֵיהֶם וְטוֹבֵיהֶם דְּבָקוּ בְּךָ וְלֹא מָשׁוּ מֵאַחֲרֶיךָ, וְאַתָּה שׁוֹמְרָם. וְהֵם תִּכּוּ לְרַגְלְךָ • וְהֵם מִתְמַצְעִים
וּמִתְכַּנְּסִים לַתַּחַת צִלְךָ. יִשְׂאֵל מִדְּבַרְתִּיךָ • מְקַבְּלִים גְּזוּרֹתֶיךָ וְדַתּוֹתֶיךָ בְּשִׂמְחָה, וְאַלֶּה דְבָרֵיהֶם.

ד אוּרִיתָא יְהִב לָנָא מֹשֶׁה מְסַרָה יִרְתָּא
לְכַנְשֵׁת יַעֲקֹב:

(ד) תּוֹרָה צִוְה־לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קַהֲלַת יַעֲקֹב:

כז"א תּוֹרָה • אֲשֶׁר צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה, מוֹרְשָׁה הִיא לְקַהֲלַת יַעֲקֹב, אַחְזִינוּהָ
וְלֹא נַעֲזָבָהּ.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּרְטִישְׁחוֹת חֶלֶק כ"ט עֲמוּד 229 וְאֵילֶךְ - מִתּוֹךְ 'לְקוּרָת שַׁבַּת')

מְשַׁמְעוֹת לְשׁוֹן 'אַחְזִינוּהָ' - בַּתּוֹרָה

תּוֹרָה צִוְה־לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קַהֲלַת יַעֲקֹב:

אַחְזִינוּהָ וְלֹא נַעֲזָבָהּ (לג, ד. ובפירושו רש"י)

צָרִיךְ לְהַבִּינִי, מַהוּ הַלְשׁוֹן אַחְזִינוּהָ שֶׁפֶּרַשׁ רַש"י לְגַבֵּי הַתּוֹרָה, דְּלִכְאוּרָה מִתְאִים יוֹתֵר לְכַתֵּב לְשׁוֹן שְׁמִיעָה, לְמוֹד, וְכִיּוּצָא בְּזֶה, וְכִפִּי
שֶׁתַּבָּה הַתּוֹרָה עֲצָמָה בְּפִסְקִים שֶׁלְפָנֶינָהּ? גַּם צָרִיךְ לְהַבִּינִי הַשִּׁיכּוּת בֵּין "מוֹרְשָׁה" - שֶׁהַתּוֹרָה הִיא יְרוּשָׁה, לָזֶה שֶׁאַחְזִינוּהָ וְלֹא
נַעֲזָבָהּ, הָרִי גַּם אִם הַתּוֹרָה נִתְּנָה בְּמִתְנָה וְכִיּוּצָא בְּזֶה, שֶׁיֵּךְ (לְכְאוּרָה) לֹאמַר אַחְזִינוּהָ וְלֹא נַעֲזָבָהּ?
וְיֵשׁ לֹאמַר שֶׁלְשׁוֹן אַחְזִינוּהָ כָּאֵן אֵין מְשַׁמְעוּ אַחִיזָה אֶלָּא אַחְזוּהָ, שֶׁהַתּוֹרָה הִיא אַחְזוּתָם וְיִירְשָׁתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. דְּכִמּוֹ שֶׁבִּשְׁדָּה אַחְזוּהָ

שיעור יומי ליום שני כ"ב תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וזאת הברכה כג
אפילו כשהבעלים מוכרים אותה, חוזרת להם ביוכל "בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו" דמכין ששדה זו היא אחוזתם, לכן קשורה אליהם בכל מצב.
כמו כן התורה היא אחוזתם של ישראל, וקשורה אתם בקשר תמידי, דגם כשנמצאים בין האמות, התורה היא "מורשה קהלת יעקב" ירושה ואחוזת של ישראל. דזה שבני ישראל קשורים לתורה בכל מצב בו יהיו (ואפילו בזמן שבני ישראל נמסרו בידי אמות העולם), נובע מכך שהתורה היא "מורשה קהלת יעקב" ירושה ואחוזת של ישראל.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כס ענף 230)

אחוזת ולא נעזבה (רש"י לג, ד)

לכאורה, איך מתאים לשון אחיזה לגבי תורה, ומתאים יותר לשון שמיעה, למוד, שמירה וכדומה. ויש לומר, דהנה אחיזה אינו מלשון אחיזה ותיפסה, אלא מלשון אחיזה. דהנה המוכר שדה אחוזה חוזר לבעלים בשנת היובל, תשובו איש אל אחוזתו (בהר כה, י ואילך); מכין שזה אחוזתו, היא קשורה אליו תמיד. ואף כאן: בני ישראל קשורים לתורה בכל מצב, אפילו כשנמסרים בידי האמות (אף חובב עמים), כי היא מורשה - ירושה ואחוזת.

(ה) ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל
היה זה בשרא מלך באתפגשות רישי עמא כחדא שבטיא דישראל:

כ"י ויהי. הקדוש ברוך הוא. בישרון מלך. תמיד על מלכותו עליהם. בהתאסף. בכל התאסף ראשי חשבון אסיפתם. ראשי. כמו (שמות ל) "כי תשא את ראש", ראויין אלו שאכרם. דבר אחר: "בהתאסף", בהתאסףם יחד, באגדה אחת ושלום ביניהם הוא מלכם, ולא כשיש מחלוקת ביניהם.

(ו) יחי ראובן ואלימות ויהי מתיו מספר:
יחי ראובן לחיי עמא ומותא תננא לא ימות ויבולון בנהי אחסנתהון במנהון:

כ"י יחי ראובן. בעולם הזה. ואל-ימות. לעולם הבא, שלא יזכר לו מעשה בלחה. ויהי מתיו מספר. נמנין במנין שאר אחיו, דגמא היא זו, כענין שנאמר: (בראשית לה) "וישכב את בלחה, ויהיו בני יעקב שנים עשר", שלא יצא מן המנין.

(ז) וזאת ליהודה ויאמר שמע יהוה קול יהודה ואל-עמו תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה:
זדא ליהודה ואמר קבל יי צלותה דיהודה במפקה (באגחא) לקרבא וילעמה תתיבנה לשלם ידוהי ועבדן לה פרענותא מסנאיהי וסעיד מבדלי דכבוהי הוי לה:

כ"י וזאת ליהודה. (מכות יא) סמך יהודה לראובן, מפני ששניהם הודו על קלקול שבדיהם, שנאמר: (איוב טו) "אשר חקמים יגידו וגו', להם לבדם וגו' ולא עבר זר בתוכם". (ב"ק צב) ועוד פרשו רבותינו שכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמות יהודה מתגלגלין בארון מפני נדוי שקבל עליו, שנאמר: (בראשית מו) "וחטאתי לאבי כל הימים", אמר משה: 'מי גרם לראובן שיוזה? יהודה וכו'". שמע ה' קול יהודה. תפלת דוד, ושלמה, ואסא מפני הכושים, ויהושפט מפני העמונים וחזקיה מפני סנחריב. ואל-עמו תביאנו. לשלום מפני המלחמה (ספרים אחרים: מן המלחמה). ידיו רב לו. יריבו ריבו וינקמו נקמתו. ועזר מצריו תהיה. על יהושפט התפלל, על מלחמת רמות גלעד: (דה"ב יח) "ויצק יהושפט, וה' עזרו". דבר אחר: "שמע ה' קול יהודה", כאן רמז ברכה לשמעון מתוך ברכותיו של יהודה. ואף כשחלקו ארץ ישראל, נטל שמעון מתוך גורלו של יהודה, שנאמר: (יהושע יט) "מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון". (ומפני מה לא יחד לו ברכה בפני עצמו? שהיה בלבו עליו על מה שעשה בשטים, כך כתוב באגדת תהלים) [מזמור צ].

♦ יום שני כ"ב תשרי ♦

(ח) ויללנו אמר תמיר ואורירך לאיש חסידך אשר נסיתו במסה תריבהו על-מי מריבה:
ח ויללוי אמר תמיר ואורירך אלפשתא לגבר דאשתבח חסידא קדמך די נסיתוהי בנסתא ויהוה שלים בנסתוהי על מי מצותא ואשתבח מהימן:

כ"י ויללוי אמר. ועל לוי אמר. תמיר ואורירך. כלפי שכינה הוא מדבר. אשר נסיתו במסה. שלא נתלוננו עם שאר המלינים. תריבהו וגו', כתרגומו. דבר אחר: "תריבהו על מי מריבה", נסתקפת לו לבא בעלילה, אם משה אמר: (במדבר ט) "שמעו נא המורים", אהרן ומרים מה עשו?.

ט דעל אבוי ויעל אמה לא רחם בד חבו מן
דינא ואפי אחוהי ובנוהי לא נסיב ארי נטרו
מטרת מימרה וקנמה לא אשניו:

(ט) האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא הפיר
ואת בנו לא ידע כי שמרו אמרתך ובירתך ינצרו:

כ"א האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו • כשחטאו בעגל ואמרת: (שמות לב) "מי לה' אלי", נאספו אלי כל בני לוי, וצויתם להרג את אבי אמו והוא מישאל, או את אחיו מאמו, או את בן בתו, וכן עשו. ואי אפשר לפרש אביו ממש, ואחיו מאביו, וכן בניו ממש, שהרי לויים הם ומשכט לוי לא חטא אחד מהם, שנאמר: (שם) "כל בני לוי".
כי שמרו אמרתך • לא יהיה להם אלהים אחרים. ובירתך ינצרו • ברית מילה, שאותם שנולדו במדבר של ישראל לא מלו את בניהם, והם היו מולין ומלין את בניהם (ספרים אחרים: אותם שנולדו במדבר, שישאל לא מלו את בניהם, והם היו מולין).
את בניהם, והם היו מולין).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 1 עמ' 39)

נאספו אלי כל בני לוי וצויתם להרג • • וכן עשו (רש"י לג, ט)

רש"י כתב בפרשת תשא (לב, כט) שהפניהם זכו לכהונה מפני שהענישו את עובדי העגל. ולכאורה, על פי זה הרי זה צריך להיות בכל שבט לוי, לאו דוקא פהנים. וראה רש"י במדבר ג, יב (והלויים, שלא עבדו עבודת אלילים, נבחרו לתהיתם) ודברים י, ח (וטעיתם בעגל, ובני לוי לא טעו), שפרש על הלויים. אבל בשניהם פרש הטעם דלא טעו בעגל, ולא שהרגו. ואין כאן מקומו.

י פשרין אלין דילפון דיניד ליעקב ואוריתך
לישראל ישוין קטרת בוסמין קדמך וגמיר
לרענא על מדבחה:

(י) יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ישימו קטורה
באפך וכליל על מזבחתך:

כ"א יורו משפטיך • ראויין אלו לכך. וכליל • עולה.

יא ברה יי נכסוהי וקרפן ידוהי תקבל
ברענא תבר חרצא דסנאוהי ודבעלי
דכוהי דלא יקומון:

(יא) ברה יהוה חילו ופעל ידיו תרצה מחץ מתנים קמיו
ומשנאיו מן יקומון:

כ"א מחץ מתנים קמיו • מחץ קמיו מפת מתנים, כענין שנאמר: (תהלים טו) "ומתניהם תמיד המעד", ועל המעוררין על הפהנה אמר בן. דבר אחר: ראה שעתידין חשמונאי ובניו להלחם עם עובדי פוכבים, והתפלל עליהם, לפי שהיו מועטים: "ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד פמה רבבות. לך נאמר: "ברה ה' חילו ופעל ידיו תרצה".
ומשנאיו מן יקומון • מחץ קמיו ומשנאיו מהיות להם תקומה.

יב לבנימן אמר ידיר יהוה ישפן לבטח עליו חפף עליו
עלוהי יהי מגן עלוהי כל יומא ובארעה
תשרי שכתא:

(יב) לבנימן אמר ידיר יהוה ישפן לבטח עליו חפף עליו
כל היום ובין כתפיו שכן:

כ"א לבנימן אמר • לפי שברכת לוי בעבודת הקרבנות ושל בנימין בבנין בית המקדש בחלקו, סמך זה לזה, וסמך יוסף אחריו שאף הוא משפן שילה היה בנוי בחלקו, שנאמר: (שם עח) "וימאס באהל יוסף וגו'", ולפי שבית עולמים חביב משילה, לכך הקדים בנימין ליוסף. חפף עליו • מכסה אותו ומגן עליו. כל היום • לעולם.
משנבחרה ירושלים, לא שרתה שכינה במקום אחר. ובין כתפיו שכן • בגבה ארצו היה בית המקדש בנוי, אלא שנמוך כ"ג אמה מעין עיטם, ושם היה דעתו של דוד לבנותו, כדאיתא בשחיטת קדשים: 'אמרי נחתי ביה פורתא', משום דכתיב: "ובין כתפיו שכן", אין לה נאה בשור יותר מכתפיו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 1 עמ' 146)

אמרי, נחתי ביה פורתא (רש"י לג, יב)

בית המקדש אמור להאיר אור אלקי לכל העולם, עד לחלקו הכי נמוך. לכן לא היה גבוה לגמרי מן העולם, כי אז היה נעלה מפדי שיוכל להאיר לכל העולם; אלא נחתי ביה פורתא, ואז הוא שייך וקרוב לעולם. והוא הדין ל'מקדש' הפרטי שבתוך כל יהודי: כשנפש האלקית שבו אינה בבחינת התנשאות והבדלה מנפשו הבהמית, גופו, וחלקו בעולם, אלא היא מתעסקת אתם ומתלבשת בהם, בכדי לבררם ולזכרם – נעשים כלם משפן ומקדש להשראת השכינה.

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחודשו גו", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה לשמיני עצרת מלכים א פרק ח

ח וַיְהִי בְּכָלֹת שְׁלֹמֹה לְהַתְּפִלֵּל אֶל־יְהוָה אֵת כָּל־הַתְּפִלָּה וְהַתְּחִנָּה הַזֹּאת קָם מִלִּפְנֵי מִזְבֵּחַ יְהוָה מִפְּרַע עַל־בְּרָכָיו וּבִפְּנֵי פְרָשׁוֹת הַשָּׁמַיִם: ט וַיַּעֲמֹד וַיְבָרֶךְ אֵת כָּל־קְהֵל יִשְׂרָאֵל קוֹל גָּדוֹל לֵאמֹר: נו בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר דִּבֶּר לֹא־נִפְּל דָּבָר אֶחָד מִכָּל דִּבְרֵי הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד מֹשֶׁה עַבְדּוֹ: נז וַיְהִי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־אֲבוֹתֵינוּ אֲלֵינוּ וְאֵלֵינוּ: נח לְהַטּוֹת לְבַבְנוּ אֵלָיו לִלְכֹת בְּכָל־דִּרְכָיו וּלְשָׁמֵר מִצְוֹתָיו וַחֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֲבוֹתֵינוּ: נט וַיְהִיו דְּבָרֵי אֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְהוָה קְרִבִּים אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וּלְלַיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט עַבְדּוֹ וּמִשְׁפָּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבָרֵינוּ בְּיוֹמוֹ: ס לְמַעַן דַּעַת כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אִין עוֹד: סא וְהָיָה לְבַבְכֶם שָׁלֵם עִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לִלְכֹת בְּחֻקָיו וּלְשָׁמֵר מִצְוֹתָיו בְּיוֹם הַזֶּה: סב וְהִמְלִיךְ וְכָל־יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ זִבְחִים זִבַּח לִפְנֵי יְהוָה: סג וַיִּזְבַּח שְׁלֹמֹה אֵת זִבְחַ הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר זָבַח לַיהוָה בְּקָר עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֵלֶף וְצֹאֵן מֵאָה וְעֶשְׂרִים אֵלֶף וַיַּחֲנֹכוּ אֶת־בַּיִת יְהוָה הַמֶּלֶךְ וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: סד בְּיוֹם הַהוּא קִדֵּשׁ הַמֶּלֶךְ אֶת־תּוֹךְ הַחֹצֵר אֲשֶׁר לִפְנֵי בֵית־יְהוָה בִּי־עֲשֵׂה שֵׁם אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֵת חֻלְבֵי הַשְּׁלָמִים בִּי־מִזְבֵּחַ הַנְּחָשֶׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה קָטָן מִהַכִּיל אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֵת חֻלְבֵי הַשְּׁלָמִים: סה וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה בָעֵת־הַהִיא אֶת־הַחֹג וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ קָהֵל גָּדוֹל מִלְּבֹא חֶמֶת עַד־נַחַל מִצְרִים לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שִׁבְעַת יָמִים וְשִׁבְעַת יָמִים אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם: סו בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי שָׁלַח אֶת־הָעָם וַיְבָרְכוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיֵּלְכוּ לְאַהֲלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבִי לֵב עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְדָוִד עַבְדּוֹ וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ: טז וַיְהִי בְּכָלֹת שְׁלֹמֹה לְבָנוֹת אֶת־בַּיִת־יְהוָה וְאֶת־בַּיִת הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל־חֶשֶׁק שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר חָפֵץ לַעֲשׂוֹת:

♦ בכל העולם יום שלישי כ"ג תשרי ♦

(יג) וַיְלִיֹּסְךָ אֱמֹר מְבֹרַכַת יְהוָה אֶרְצוֹ מִמֶּגֶד שְׁמִים מְטֹל
וּמִתְהוֹם רִבְצַת תַּחַת:

ה"י מְבֹרַכַת ה' אֶרְצוֹ • שְׁלֹא הִיָּתָה בְּנִחְלַת הַשְּׂבָטִים אֶרֶץ מְלֵאָה כָּל
טוֹב כְּאֶרְצוֹ שֶׁל יוֹסֵף. מִמֶּגֶד • לְשׁוֹן עֲדָנִים וּמִתְקָה. וּמִתְהוֹם • שֶׁהִתְהוֹם עוֹלָה וּמִלְחָלָח אוֹתָהּ מְלֻמָּטָה. אֶתָּה
מוֹצֵא בְּכָל הַשְּׂבָטִים בְּרִכְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, מֵעֵין בְּרִכְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"פ בראשית תשכ"א – תורת מנחם התוועדות כס עמ' 131)

שְׁלֹא הִיָּתָה בְּנִחְלַת הַשְּׂבָטִים אֶרֶץ מְלֵאָה כָּל טוֹב כְּאֶרְצוֹ שֶׁל יוֹסֵף (רש"י לג, יג)

בְּאַחַת הַפְּעָמִים הַנִּדְיוֹת שֶׁכְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי וְחִמֵּי אֲדָמוֹ"ר דָּבָר עַל עֲצָמוֹ, הוּא אָמַר: אֶרְצוֹ שֶׁל 'יוֹסֵף' מְבֹרַכַת בְּכָל טוֹב. תִּנּוּ
יָדְכֶם וְתִסְיְעוּ לְעַבְדֹתָא! בְּאֶרֶץ יֵשׁ הַפֶּלֶל, וְכֹאשֶׁר יַעֲבֹדוּ אוֹתָהּ – הִיא תִּתֵּן כָּל טוֹב. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁ'אֶרֶץ' זוֹ מְבֹרַכַת הֵן בְּרוּחַ,
מֶגֶד שְׁמִים מְטֹל, וְהֵן בְּגֶשֶׁם, תְּהוֹם רוֹבֶצֶת תַּחַת.

(יד) וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שְׁמֵשׁ וּמִמֶּגֶד גֵּרֶשׁ יִרְחִים:
יְדוּעַבְדָּא מִגְדָּנִין וְעַלְלָן מִיבּוּל שְׁמֵשׁ
וְעַבְדָּא מִגְדָּנִין מִרִישׁ יִרְחַ בִּירַח:

ה"י מִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שְׁמֵשׁ • שֶׁהִיָּתָה אֶרְצוֹ פְּתוּחָה לַחֲמָה, וּמִמֶּתְקַת הַפְּרוּת. גֵּרֶשׁ יִרְחִים • יֵשׁ פְּרוּת שֶׁהִלְכָּהּ
מִבְּשִׁלְתָּהּ, וְאֵלּוּ הֵן: קְשׁוּאִין וְדִלּוּעִין. דָּבָר אַחֵר: "גֵּרֶשׁ יִרְחִים", שֶׁהָאֶרֶץ מְגֵרֶשֶׁת וּמוֹצִיָּאָה מִחֲדָשׁ לַחֲדָשׁ.

(טו) וּמִרֹאשׁ הַרִירִי־קָדֶם וּמִמֶּגֶד גִּבְעוֹת עוֹלָם:
טו וּמִרִישׁ טוֹרִיָּא בְּפִירִיָּא וּמִטוֹב רָמֵן דְּלֹא
פִּסְקוֹן:

ה"י וּמִרֹאשׁ הַרִירִי־קָדֶם • וּמְבֹרַכַת מִרְאשֵׁית בְּשׁוּל הַפְּרוּת, שֶׁהַרְרִיָּה מְקַדִּימִין לְכַפֵּר בְּשׁוּל פְּרוּתִיהֶם. דָּבָר אַחֵר:
מִגִּיד שֶׁקְדָּמָה בְּרִיאַתָּן לְשָׂאֵר הָרִים. גִּבְעוֹת עוֹלָם • גִּבְעוֹת הַעוֹשׂוֹת פְּרוּת לְעוֹלָם וְאֵינֶן פּוֹסְקוֹת מֵעַצֵּר הַגִּשְׁמִים.

(טז) וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמְלֵאָה וּרְצוֹן שְׁכֵנֵי סִנְה תְּבוּאֹתָהּ
לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקַדְקֹד גִּזִּיר אַחִיו:

ה"י וּרְצוֹן שְׁכֵנֵי סִנְה • כְּמוֹ שׁוֹכֵן סִנְה, וְתִהְיֶה אֶרְצוֹ מְבֹרַכַת מִרְצוֹנוֹ
וְנִחַת רִחוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הַנִּגְלָה עָלֵי תַחֲלָה בְּסִנְה. רְצוֹן • נִחַת רוּחַ וּפְיוּס, וְכֵן כָּל רְצוֹן שֶׁבְּמִקְרָא.
תְּבוּאֹתָהּ • בְּרִכָּה זוֹ לְרֹאשׁ יוֹסֵף. גִּזִּיר אַחִיו • שֶׁהִפְרֵשׁ מֵאֲחִיו בְּמִכְרָתוֹ.

(יז) בְּכוֹר שׁוּרוֹ הָדָר לוֹ וְקִרְנֵי רֹאשׁ קִרְנָיו בָּהֶם
עָמִים יִנָּח יַחֲדוֹ אֶפְסִי־אֶרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם
וְהֵם אֶלְפֵי מְנַשֶּׁה:

ה"י בְּכוֹר שׁוּרוֹ • יֵשׁ בְּכוֹר שֶׁהוּא לְשׁוֹן גְּדֻלָּה וּמְלָכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פט) "אֵף אֲנִי בְּכוֹר אֶתְהַוֶּה", וְכֵן: (שמות ד)
"בְּנֵי בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל". בְּכוֹר • מֶלֶךְ הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ, וְהוּא יְהוֹשֻׁעַ. שׁוּרוֹ • שִׁכְחוּ קֶשֶׁה כְּשׁוֹר לְכַבֵּשׁ פְּמָה מְלָכִים.
הָדָר לוֹ • נִתֵּן לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כו) "וְנִתְּתָה מִהוֹדֶךָ עָלָיו". וְקִרְנֵי רֹאשׁ קִרְנָיו • שׁוֹר כְּחוֹ קֶשֶׁה, וְאֵין קִרְנָיו נְאוֹת,
אֲבָל רֹאשׁ קִרְנָיו נְאוֹת וְאֵין כְּחוֹ קֶשֶׁה, נִתֵּן לַיהוֹשֻׁעַ כְּחוֹ שֶׁל שׁוֹר, וְיוֹפִי קִרְנֵי רֹאשׁ. אֶפְסִי־אֶרֶץ • שְׁלִשִׁים וְאַחַד
מְלָכִים, אֶפְשָׁר שֶׁפֶלֶם מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיָה? אֵלֹא אֵין לָךְ כָּל מֶלֶךְ וּשְׁלִטוֹן, שְׁלֹא קָנָה לוֹ פִּלְטְרִין וְאַחֲזָה בְּאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל, שֶׁחֲשׁוּבָה לְכֹלָם הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה ג) "נִחְלַת צָבִי צִבְאוֹת גּוֹיִם". וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם • אוֹתָם הַמִּנְגַּחִים
הֵם הַרְכָּבוֹת שֶׁהִרְג יְהוֹשֻׁעַ שָׂבָא מֵאֶפְרַיִם. וְהֵם אֶלְפֵי מְנַשֶּׁה • הֵם הָאֶלְפִים שֶׁהִרְג גְּדַעוֹן בְּמִדְיָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים
ח) "וְזָבַח וְצִלְמַנַּע בְּקִרְקָר וְגו'".

שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וזאת הברכה כז

(יח) וְלִזְבוּלָן אָמַר שְׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתָךְ וַיִּשְׁשָׁכֶר בְּאַהֲלֶיךָ:
ע"י וְלִזְבוּלָן אָמַר • אלו חמשה שבטים שברך באחרונה: זבולן גד
דן נפתלי ואשר – כפל שמותיהם לחזקם ולהגבירם, לפי שהיו חלשים
שבכל השבטים, הם הם שהוליד יוסף לפני פרעה, שנאמר: (בראשית מז) "וּמִקְצֵה אָחִיו לָקַח חֲמִשָּׁה אָנָשִׁים", לפי
שנראים חלשים ולא ישים אותם לו שרי מלחמתו. שְׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתָךְ וַיִּשְׁשָׁכֶר בְּאַהֲלֶיךָ • זבולן ויששכר
עשו שתפות: "זבולן לחוף ימים ישכון", ויוצא לפרקמטיא בספינות ומשתכר ונותן לתוך פיו של יששכר, והם
יושבים ועוסקים בתורה. לפיכך הקדים זבולן ליששכר, שתורתו של יששכר על ידי זבולן היתה. שְׁמַח זְבוּלָן
בְּצִאתָךְ • הצלח בצאתך לסוחרה. וַיִּשְׁשָׁכֶר • הצלח בישיבת אהליך לתורה, לישוב ולעבר שנים ולקבע חידשים,
כמו שנאמר: (דה"א יב) "וּמִבְּנֵי יִשְׁשָׁכָר יֹדְעֵי בִינָה לַעֲתִים, רְאִישֵׁי סִנְהֶדְרֹת הָיוּ עֹסְקִים בְּכָךְ,
וְעַל פִּי קָבִיעַת עֲתִיהֶם וְעִבּוּרֵיהֶם.

(יט) עַמִּים הֲרִיקְרָאוּ שֵׁם יִזְבָּחוּ זִבְחֵי־צֶדֶק כִּי שָׁפַע יָמִים יִינָקוּ וְשָׁפְנִי טְמוּנֵי חוֹל:
ע"י עַמִּים • של שבטי ישראל. הֲרִיקְרָאוּ • להר המוריה ואספו.
כָּל אֲסִיפָה עַל יְדֵי קְרִיָּאָה הִיא, וְשֵׁם יִזְבָּחוּ בְּרָגְלִים זִבְחֵי־צֶדֶק. כִּי שָׁפַע יָמִים יִינָקוּ • יששכר וזבולן, ויהא
לָהֶם פְּנָאִי לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה. וְשָׁפְנִי טְמוּנֵי חוֹל • (מגילה) פסוי טמוני חול: טרית, וחלודין וזכוית לְכַנָּה הַיּוֹצֵאִים מִן
הַיָּם וּמִן הַחוֹל, וּבְחֻלְקוֹ שֶׁל יִשְׁשָׁכָר וְזְבוּלָן הָיָה, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ בַּמִּסְכָּת מְגִלָּה: (שפטים ה) "זְבוּלָן עִם חֲרָף נִפְשׁוֹ
לְמוֹת", מִשּׁוּם דְּנִפְתְּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה, שֶׁהָיָה מִתְרַעַם וְזְבוּלָן עַל חֻלְקוֹ: לְאַחֵי נִתַּת שְׂדוֹת וּכְרָמִים וכו'. וְשָׁפְנִי •
לְשׁוֹן פְּסוּי, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר: (מ"א ו) "וַיִּסְפֹּן אֶת הַבֵּית", (שם ז) "וַיִּסְפֹּן בְּאַרְזוֹ", וְתַרְגּוּמוֹ: "וַיִּמְטִל בְּכִיּוּרֵי (סְפָרִים אַחֲרִים:
בְּכִסּוּי) אֲרִזָּא". דָּבָר אַחֵר: "עַמִּים הֲרִיקְרָאוּ", עַל יְדֵי פְּרָקְמִטֵּיָא שֶׁל זְבוּלָן, תַּגְרִי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בָּאִים אֶל אֲרָצוֹ,
וְהָיָה עוֹמֵד עַל הַסֶּפֶר, וְהֵם אוֹמְרִים: הוֹאִיל וְנִצְטַעְרָנוּ עַד כָּאן, גִּלְגָּל עַד יְרוּשָׁלַּיִם, וְנִרְאָה מֶה יִרְאָתָה שֶׁל אָמָה זֹה
וּמֶה מַעֲשֶׂיהָ, וְהֵם רֹאִים כָּל יִשְׂרָאֵל עוֹבְדִים לֵאלֹהֵי אַחַד וְאוֹכְלִים מֵאֶכֶל אַחַד, לְפִי שֶׁהָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אֱלֹהוֹת שֶׁל
זֶה לֹא כְּאֱלֹהוֹת שֶׁל זֶה, וּמֵאֶכְלוֹ שֶׁל זֶה לֹא כְּמֵאֶכְלוֹ שֶׁל זֶה, וְהֵם אוֹמְרִים "אֵין אוֹמָה כְּשֶׁרָה כְּזֹה" וּמִתְגִּירִין שֵׁם,
שְׁנֵאמַר: "שֵׁם יִזְבָּחוּ זִבְחֵי־צֶדֶק". כִּי שָׁפַע יָמִים יִינָקוּ • זְבוּלָן וַיִּשְׁשָׁכֶר הָיָה נוֹתֵן לָהֶם מִמּוֹן בְּשָׁפַע.

(כ) וּלְגֵד אָמַר בְּרוּךְ מְרַחֵב גֵּד כְּלָבִיא שֶׁכֵּן וְטָרֵף זְרוּעַ אֶף־קֶדֶד:
כּוֹלֵגֵד אָמַר בְּרִיךְ אֶפְתִּי לְגֵד כְּלִיתָא שְׂרִי
וַיִּקְטֹּל שְׁלֹטוֹנִין עִם מְלָכִין:

ע"י בְּרוּךְ מְרַחֵב גֵּד • מִלְמַד שֶׁהָיָה תְּחוּמוֹ שֶׁל גֵּד מְרַחֵב וְהוֹלֵךְ כְּלָפֵי מִזְרַח. כְּלָבִיא שֶׁכֵּן • לְפִי שֶׁהָיָה סְמוּךְ
לְסָפֶר. לְפִיכָךְ נִמְשַׁל בְּאֲרִיּוֹת, שֶׁכָּל הַסְּמוּכִים לְסָפֶר צָרִיכִים לְהִיּוֹת גְּבוּרִים. וְטָרֵף זְרוּעַ אֶף־קֶדֶד • הִרְגִּיהֶן הָיוּ
נִכְרִין, חוֹתְכִים הָרֹאשׁ עִם הַזְרוּעַ בְּמִכָּה אַחַת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק ט עמוד 8 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')
טעם הקדמת בני גר לבני יהודה – בכבוש הארץ

וְטָרֵף זְרוּעַ אֶף־קֶדֶד:
הִרְגִּיהֶם הָיוּ נִכְרִין, חוֹתְכִים הָרֹאשׁ עִם הַזְרוּעַ בְּמִכָּה אַחַת (לג, כ. ובפירוש רש"י)
בְּפִסּוּק שְׁלֹאֲחֵרִי, "וַיִּתֵּא רֹאשֵׁי עַם", פֶּרֶשׁ רִש"י שֶׁשָּׁבַט גֵּד הָיוּ הוֹלְכִים לְפָנֵי הַחֲלוּץ בְּכַבּוּשׁ הָאָרֶץ לְפִי שֶׁהָיוּ גְבוּרִים.
וְצִירֵי לְהִבִּין, הָרִי בְּבִרְפַת יַעֲקֹב לְשִׁבְטִים בְּפִרְשֵׁת וַיְחִי נֶאֱמַר בְּנוֹגַע לַיהוּדָה "יָדָךְ בְּעֶרְף אוֹיְבֶיךָ גֹּ' גֹר אֲרִיָּה יְהוּדָה גֹּ' וּמִזָּה
שֶׁנִּמְשַׁל לְאֲרִיָּה - מִלֵּךְ שֶׁבַחֲיוֹת, מִשְׁמַע, שִׁיְהוּדָה הָיָה הַחֹזֵק מִבֵּין הַשִּׁבְטִים, וּמִדּוּעַ אָמַר לְבָנֵי גֵד לִלְכַת לְפָנֵי הַחֲלוּץ בְּכַבּוּשׁ הָאָרֶץ
וְלֹא לְבָנֵי יְהוּדָה?
וַיּוֹבֵן בְּהַקְדָּמָה הַחֲלוּק בֵּין יְהוּדָה לְגֵד, דָּעַל יְהוּדָה נֶאֱמַר "יָדָךְ בְּעֶרְף אוֹיְבֶיךָ" שֶׁפִּירוּשׁוֹ שְׁלָרֵב גְּבוּרָתוֹ הָיוּ הָאוֹיְבִים בּוֹרְחִים מִפְּנֵיו,
וּכְפִירוּשׁ הַמִּצְוֹדוֹת' עַל הַפִּסּוּק "וְאִיְבֵי תִתֵּן לִי עֶרְף" "כִּי יִגּוֹסוּ וַיַּהֲפֹכוּ לִי עֶרְף". מֶה־שְׁאִין־כֵּן בְּנֵי גֵד הָיוּ הוֹרְגִים אוֹתָם מִיָּד,
"חוֹתְכִים הָרֹאשׁ עִם הַזְרוּעַ בְּמִכָּה אַחַת".
וְהָיָה בְּמִלְחָמָה שְׁבַע עֶמְמִין נִצְטוּ "לֹא תַחֲיֶה כָל נֶשְׁמָה", וְלָכֵן הָיְתָה מַעֲלָה מִיְּחֻדָּת בְּכַבּוּשׁ הָאָרֶץ דּוֹקָא בְּבָנֵי גֵד שֶׁהָיוּ הוֹרְגִין
אוֹתָם מִיָּד. מֶה־שְׁאִין־כֵּן אֲצֵל יְהוּדָה שֶׁהָיוּ בּוֹרְחִים, שָׁגַם אִם אַחֲרֶיךָ יִתְפָּסוּם, יִהְיֶה לָהֶם זְמַן לְהַעֲרִים, כְּהַגְבְּעוֹנִים בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ,

כח שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וזאת הברכה וכהפגוענים בימי משה (פירוש רש"י נצבים כט, י). ומטעם זה פרש רש"י בפרשת דברים על הפסוק "חלוצים תעבדו לפני אחיכם": הם היו חלוצים לפני ישראל . . לפי שהיו גבורים ואוֹיִבִים נופלים לפניהם".

(כא) וַיֵּרָא רֵאשִׁית לֹא בִּישָׁם חֶלְקֵת מְחַקֵּק סָפוֹן וַיֵּתֵא רֵאשִׁי עִם צִדְקָת יְהוָה עֲשֵׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל:

כס"א וַיֵּרָא רֵאשִׁית לֹא . רֵאָה לִיתֵן לוֹ חֶלֶק בְּאַרְץ סִיחֹן וְעוֹג, שְׁהִיא רֵאשִׁית כְּבוֹשׁ הָאָרֶץ . בִּישָׁם חֶלְקֵת מְחַקֵּק . כִּי יָדַע אֲשֶׁר שָׁם בְּנִחְלָתוֹ חֶלְקֵת שְׁדָה קְבוּרַת מְחַקֵּק, וְהוּא מֹשֶׁה . סָפוֹן . אוֹתָהּ חֶלְקָה סָפוֹנָה וּטְמוֹנָה מִכָּל בְּרִיָּה, שְׁנָאֵמֶר: (לִקְמֹן לֵד) "וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבוּרָתוֹ" . וַיֵּתֵא . גֵּד . רֵאשִׁי עִם . הֵם הָיוּ הוֹלְכִים לִפְנֵי הַחֲלוּץ בְּכַבוֹשׁ הָאָרֶץ, לִפִּי שְׁהִיו גְּבוּרִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (בַּמִּדְבָּר לֵב) "חֲלוּצִים תַּעֲבֹדוּ לִפְנֵי אַחֲיָכֶם וְגו'" . צִדְקָת ה' עֲשֵׂה . שְׁהֵאֱמִינוּ דְּבָרֵיהֶם וְשִׁמְרוּ הַבְּטָחָתָם לַעֲבֹד אֶת הַיְּרֹדֵן, עַד שֶׁכָּבְשׁוּ וְחִלְקוּ . דָּבָר אַחֵר: "וַיֵּתֵא", מֹשֶׁה . "רֵאשִׁי עִם" . צִדְקָת ה' עֲשֵׂה . עַל מֹשֶׁה אֲמֹר .

(כב) וַיֵּלְדֵן אֲמֹר דֵּן גֹּרֵר אֲרִיָּה יִזְנֵק מִן־הַבֶּשֶׂן:

כס"ב דֵּן גֹּרֵר אֲרִיָּה . אֵף הוּא הֵיךְ סְמוּךְ לַסֶּפֶר, לִפְיָךְ מִשְׁלוֹ בְּאַרְיֹת . יִזְנֵק מִן־הַבֶּשֶׂן . כְּתִרְגוּמוֹ, שְׁהֵיךְ הַיְּרֹדֵן יוֹצֵא מִחֲלָקוֹ מִמַּעַרְת פְּמִיאָס וְהִיא לְשֵׁם שְׁהִיא בְּחֶלְקוֹ שֶׁל דֵּן, שְׁנָאֵמֶר: (יִירוּשָׁלַיִם יט) "וַיִּקְרָאוּ לְלִשָּׁם דֵּן", וְנוֹקְדוּ וְקִלְוּחוֹ מִן הַבֶּשֶׂן . דָּבָר אַחֵר: מֵה זִנְיָק זֶה יוֹצֵא מִמָּקוֹם אֶחָד וְנִחְלַק לְשִׁנֵּי מְקוֹמוֹת, כִּי שָׁבְטוֹ שֶׁל דֵּן נָטְלוּ חֶלֶק בְּשִׁנֵּי מְקוֹמוֹת, תַּחֲלָה נָטְלוּ בְּצִפּוֹנִית מַעֲרִכִית, עֲקָרוֹן וּסְבִיבוֹתֶיהָ, וְלֹא סָפְקוּ לָהֶם, וּבָאוּ וְנִלְחְמוּ עִם לִשָּׁם, שְׁהִיא פְּמִיאָס, וְהִיא בְּצִפּוֹנִית מְזֻרְחִית, שְׁהִיךְ הַיְּרֹדֵן יוֹצֵא מִמַּעַרְת פְּמִיאָס, וְהוּא בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכֵן מֵהַצֶּפוֹן לְדָרוֹם וְכָלָה בְּקֶצֶה יַם הַמֶּלַח, שְׁהוּא בְּמִזְרָח יְהוּדָה, שְׁנָטְל בְּדְרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ בַּסֶּפֶר יְהוֹשֻׁעַ, וְהוּא שְׁנָאֵמֶר: (שם) "וַיֵּצֵא גְבוּל בְּנֵי דֵן מִמֶּה, וַיַּעֲלוּ בְנֵי דֵן וַיִּלְחְמוּ עִם לִשָּׁם וְגו'", יָצָא גְבוּלָם מִכָּל אוֹתוֹ הָרוּחַ שְׁהִתְחִילוּ לִנְחַל בּוֹ .

(כג) וּלְנַפְתָּלִי אֲמֹר נַפְתָּלִי שְׁבַע רָצוֹן וּמִלָּא בְּרֶכֶת יְהוָה יָם וְדָרוֹם יִרְשָׁה:

כס"ג שְׁבַע רָצוֹן . שְׁהֵיכָה אֶרְצוֹ שְׁבַעָה כָּל רָצוֹן יוֹשְׁבֶיהָ . יָם וְדָרוֹם יִרְשָׁה . יָם כְּנֶרֶת נָפְלָה בְּחֶלְקוֹ, וְנָטְל מִלָּא חֶבֶל הָרִם בְּדְרוֹמָהּ, לְפָרֶשׁ חֲרָמִים וּמְכֻמוֹרוֹת . יִרְשָׁה . לְשׁוֹן צוּרִי, כְּמוֹ (דְּבָרִים א) "עֲלָה רֹשׁ", וְהַטַּעַם שֶׁלִּמְעָלָה בְּרִישׁ מוֹכִיחַ, כְּמוֹ: יִרְשׁ, יָדַע, לָקַח, שָׁמַע, כְּשִׁמוּסִיף בּוֹ ה"א, וְהֵיכָה הַטַּעַם לִמְעָלָה: שָׁמַעָה, יָדַעָה, סִלְחָה, לָקַחָה . אֵף כָּאֵן: "יִרְשָׁה", לְשׁוֹן צוּרִי . וּבְמִסְרָת הַגְּדוּלָה מְצִינוּ בְּאַלְפָּא בֵּיתָא לְשׁוֹן צוּרִי דְּטַעְמִיחֹן מִלְּעִיל .

(כד) וּלְאֲשֶׁר אֲמֹר בְּרוּךְ מְבָנִים אֲשֶׁר יְהִי רְצוֹי אֲחִיו וּטְבֵל בְּשִׁמְן רִגְלוֹ:

כס"ד בְּרוּךְ מְבָנִים אֲשֶׁר . רֵאשִׁית בַּסֶּפֶר: אֵין לָךְ בְּכָל הַשְּׁבָטִים שְׁנִתְבָּרַךְ בְּבָנִים כְּאֲשֶׁר, וְאֵינִי יוֹדַע כִּיצַד . יְהִי רְצוֹי אֲחִיו . שְׁהֵיכָה מִתְרַצָּה לְאֲחִיו בְּשִׁמְן אֲנִפִּיקִינוֹן וּבְקַפְלָאוֹת, וְהֵם מְרִצִּין לוֹ בְּתַבּוּאָה . דָּבָר אַחֵר: "יְהִי רְצוֹי אֲחִיו", שְׁהֵיךְ בְּנוֹתָיו נָאוֹת, וְהוּא שְׁנָאֵמֶר בְּדְבָרֵי הַיָּמִים: (ד' א) "הוּא אָבִי בְּרִזִּית", שְׁהֵיךְ בְּנוֹתָיו נִשְׂאוֹת לְכַהֲנִים גְּדוֹלִים, הַנִּמְשָׁחִים בְּשִׁמְן זֵית . וּטְבֵל בְּשִׁמְן רִגְלוֹ . (סִפְרִי) שְׁהֵיכָה אֶרְצוֹ מוֹשְׁכַת שָׁמֶן כְּמַעֲזֵן, וּמַעֲשֵׂה שְׁנִצְטָרְכוּ אֲנָשִׁי לְדִקְנָא לְשִׁמְן, מִנּוּ לָהֶם פּוֹלְמוֹסְטוֹס אֶחָד וְכו' כְּדֵאִיתָא בְּמִנְחוֹת (פ"ה) .

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּסִי שִׁיחוֹת א' עַמ' 109)

שְׁהֵי בְּנוֹתָיו נָאוֹת . . נִשְׂאוֹת לְכַהֲנִים גְּדוֹלִים (רש"י לג, כד)

יש לשאל, מה הקשר בין שני הדברים. ויש לומר, דהנה הנזי האמיתי של אשה הוא צניעותה, כל כבודה בת מלך פנימה. וצניעות מביאה ומועילה לכהונה גדולה, כפי שנאמר במדרש שאשה צנועה ראויה שתנשא לכהן ותעמיד כהנים גדולים, ובזכות צניעותה זכתה קמחית לבנים ששמשו בכהונה גדולה. אשה צנועה זוכה לבנים 'כהנים גדולים', כלומר: הכהן הגדול נקנס לקדש הקדשים, שם היה הארון, שבו הלוחות, שעליהם חקוקות עשרת הדברות (לא פתובות בדיו, שהוא דבר נוסף על הקלף); וכמו כן, האדם והתורה שלומד הם דבר אחד.

שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וזאת הברכה כט

(כה) **בְּרֹזֶל וְנַחֲשֶׁת מְנַעֲלָךְ וּכְיִמִּיךָ דְּבִאָדָּ:**

כה תקיף כפרזל ונחשא וכימי עולמתך תקסף:

כ"ה **בְּרֹזֶל וְנַחֲשֶׁת מְנַעֲלָךְ** • עכשו הוא מדבר כנגד כל ישראל, שהיו גבוריהם יושבים בערי הספר ונועלים אותה, שלא יוכלו האויבים ליכנס בה, כאלו היא סגורה במנעולים ובירחים של ברזל ונחשת. דבר אחר: "ברזל ונחשת מנעלך", ארצכם נעולה בקרי שחוצבין מהם ברזל ונחשת, וארצו של אשר היתה מנעולה של ארץ ישראל. וכימיך דבאך • וכימיך שהם טובים לך, שהן ימי תחלתך, ימי נעורידך, כך יהיו ימי זקנתך, שהן דואבים, זבים ומתמוטטים. דבר אחר: "וכימיך דבאך", וכימיך שהם טובים לך, כמנן ימך, כל הימים אשר אתם עושים רצונו של מקום יהיו דבאך, שכל הארצות יהיו דובאות כסף וזהב לארץ ישראל, שתהא מברכת בפרות, וכל הארצות מתפרנסות הימנה וממשיכות לה כספם וזהבם, אשקלונ"ט, הפסף והזהב כלה מהם, שהן מזיבות אותם לארצכם.

(כו) **אֵין כָּאל יִשְׁרוֹן רִכָּב שְׁמַיִם בְּעֶזְרְךָ וּבְגִאֲוֹתוֹ שְׁחָקִים:**

כו לית אלה כאלהא דישראל דשכנתה בשמיא כסעדך ותקפה בשמי שמיא:

כ"ו **אֵין כָּאל יִשְׁרוֹן** • דע לך ישרון, שאין כאל בכל אלהי העובדי כוכבים, ולא כעזרך צורם. **רִכָּב שְׁמַיִם** • הוא אותו אלה שבעזרך, ובגאותו הוא רוכב שחקים.

(כז) **מַעֲנֶה אֱלֹהֵי קֹדֶם וּמִתַּחַת זִרְעַת עוֹלָם וַיַּגִּרְשׁ מִפְּנֵיךְ:**

כו מדור אלהא די מלקדמין במימרה מתעבד עלמא ותרין מלקדמך סנאה ואמר שצי:

כ"ז **מַעֲנֶה אֱלֹהֵי קֹדֶם** • למעון הם השחקים, לאלהי קדם, שקדם לכל אלהים, וברר לו שחקים לשבתו ומעונתו, ומתחת מעונתו כל בעלי זרוע שוכנים. **זִרְעַת עוֹלָם** • סיחון ועוז ומלכי כנען, שהיו תקפו וגבורתו של עולם, לפיכך, על פרחם יחרדו ויזועו וכחם חלש מפניו. לעולם אימת הגבה על הנמוך, והוא שהפח והגבורה שלו בעזרך. **וַיַּגִּרְשׁ מִפְּנֵיךְ אוֹיֵב** • ויאמר לך 'השמד אותם'. **מַעֲנֶה** • כל תבה שצריכה למ'ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה.

(כח) **וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדֹד עֵין יַעֲקֹב אֶל-אֶרֶץ דָּגֶן:**

כח וישרא ישראל לרחצן בלחודיה כעין ברקתא דברכנון יעקב אבוהון לארעא עבדא עביר וחמר אף שמיא דעלויהון ישמשגון בטלא:

כ"ח **וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדֹד** • כל יחיד ויחיד "איש תחת תחת גפנו ותחת תאנתו", מפזרין ואין צריכין להתאסף ולישב יחד מפני האויב. **עֵין יַעֲקֹב** • כמו: (במדבר יא) "ועינו כעין הברלח", כעין הברכה שברכם יעקב, לא כבדך שאמר ירמיה: (ירמיה טו) "בדד ישבת", אלא כעין הבטחה שהבטיחם יעקב: (בראשית מח) "והיה אלהים עמכם, והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם". **יַעֲרָפוּ** • יטיפו. **אֶף שְׁמִי יַעֲרָפוּ-טַל** • אף ברכתו של יצחק נוספת על ברכתו של יעקב: (שם כז) "ויתן לך האלהים מטל השמים וגו'".

(כט) **אֲשִׁרְיָךְ יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹד עִם נוֹשַׁע בִּיהוָה מִגֶּן עֶזְרָךְ:**

כט טובך ישראל לית דכותך עמא דפרקנה (מן) קדם יי תקיף כסעדך ודמן קדמוהי נצחון גבורתך ויכדבון סנאך לך ואת על פריקת צוארי מלכיהון תדרך:

כ"ט **אֲשִׁרְיָךְ יִשְׂרָאֵל** • לאחר שפרט להם הברכות, אמר להם: 'מה לי לפרט לכם, כלל דבר: הכל שלכם'. **אֲשִׁרְיָךְ יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹד** • תשועתך בה' אשר הוא מגן עזרך, (ואשר הוא) וחרב גאותך. **וַיִּכְחָשׁוּ אוֹיְבֶיךָ לָךְ** • כגון הגבעונים שאמרו: (יהושע ט) "מארץ רחוקה באו עבדיך וגו'". **וְאֵתָה עַל-בְּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ** • כענין שנאמר: (שם י) "שימו את רגליכם על צוארי המלכים האלה".

(א) **וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעֶרְבַת מוֹאָב אֶל-הַר נֹבֹ רֹאשׁ הַפְּסָגָה:**

אוסלק משה ממישרא דמואב לטורא דנובו ריש רמתא די על אפי ירחו ואחזיה יי ית כל ארעא ית גלעד עד דין:

אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיִּרְאֶהוּ יְהוָה אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֵת-הַגִּלְעָד עַד-דִּין:

ל שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וזאת הברכה

כ"א מערבית מואב אל-הר נבו • כמה מעלות היו, ופסען משה בפסיעה אחת. את-כל-הארץ • הראהו את כל ארץ ישראל בשלוותה, והמציקין העתידין להיות מציקין לה. עד-דן • הראהו בגי דן עובדים עבודת כוכבים, שנאמר: (שופטים יח) "ויקיימו להם בגי דן את הפסל", והראהו שמשון שעתיד לצאת ממנו למושיע.

(ב) ואת כל-נפתלי ואת-ארץ אפרים ומנשה ואת כל-ארץ יהודה עד הים האחרון:
בנית כל נפתלי וית ארעא דאפרים ומנשה וית כל ארעא דיהודה עד ימא מערבא:

כ"א ואת כל-נפתלי • הראהו ארצו בשלוותה וחרבנה, והראהו דבורה וברק מקדש נפתלי נלחמים עם סיסרא וחילותיו. ואת-ארץ אפרים ומנשה • הראהו ארצם בשלוותה ובהרבה, והראהו יהושע נלחם עם מלכי כנען, שבא מאפרים, וגדעון שבא ממנשה, נלחם עם מדן ועמלק. ואת כל-ארץ יהודה • בשלוותה ובהרבה, והראהו מלכות בית דוד ונצחונם. עד הים האחרון • ארץ המערב בשלוותה ובהרבה. דבר אחר: אל תקרי "הים האחרון", אלא "היום האחרון", הראהו הקדוש ברוך הוא כל המאצעות שעתידין ליארע לישראל עד שיחיו המתים.

(ג) ואת-הנגב ואת-הכפר בקעת ירחו עיר התמרים עד-צער:
גנית דרומא וית מישראל בקעתא דירחו קרמא דדקליא עד צער:

כ"א ואת-הנגב • ארץ הדרום. דבר אחר: מערת המכפלה, שנאמר: (במדבר יג) "ויצעלו בנגב, ויבא עד חברון". ואת-הכפר • הראהו שלמה יוצק כלי בית המקדש, שנאמר: (מלכים א ז) "בכפר הירדן יצקם המלך במעבה האדמה".

(ד) ויאמר יהוה אליו ואת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליעקב לאמר לזרעך אתננה הראיתך בעיניך ושמה לא תעבר:
דואמר יי לה דא ארעא די קיימית לאברהם ליעקב וליעקב למימר לבניך אתננה אחייתך בעיניך ולתמן לא תעבר:

כ"א לאמר לזרעך אתננה הראיתך • כדי שתלך ותאמר לאברהם, ליעקב וליעקב: 'שבועה שנשבע לכם הקדוש ברוך הוא, קיימה', וזהו לאמר, לכה הראיתך לה, אבל גזירה היא מלפני ששמה לא תעבר, שאלולי כה, הייתי מקיימך עד שתראה אותם נטועים וקבועים בה, ותלך ותגיד להם.

(ה) וימת שם משה עבד-יהוה בארץ מואב על-פי יהוה:
ה ומית תמן משה עבדא דיי בארעא דמואב על מימרא דיי:

כ"א וימת שם משה • (כ"ב טו) אפשר משה מת, וכתוב: "וימת שם משה"? אלא עד כאן כתב משה, מכאן ואילך כתב יהושע. רבי מאיר אומר: אפשר ספר התורה חסר כלום, והוא אומר (לעיל לא): "לקוח את ספר התורה הזו"? אלא הקדוש ברוך הוא אומר, ומשה כותב בדמע. על-פי ה' • בנשיקה.

(ו) ויקבר אתו בגי בארץ מואב מול בית פעור ולא-ידע איש את-קברתו עד היום הזה:
ויקבר יתה בחילתא בארעא דמואב לקבל בית פעור ולא ידע אנש ית קברתה עד ימא הדין:

כ"א ויקבר אתו • הקדוש ברוך הוא בכבודו. (ספרי נשא) רבי ישמעאל אומר: הוא קבר את עצמו, וזהו אחד משלשה אתין שהיה רבי ישמעאל דורש כן, כיוצא בו (במדבר ו) "ביום מלאת ימי נזרו יביא אותו", הוא מביא את עצמו. כיוצא בו (ויקרא כב) "והשיאו אותם עון אשמה", וכי אחרים משיאים אותם? אלא הם משיאים את עצמם. מול בית פעור • קברו היה מוכן שם מששת ימי בראשית, לכפר על מעשה פעור, וזה אחד מן הדברים שנבראו בערב שבת בין השמשות (אבות פ"ה).

(ז) ומשה בן-מאה ועשרים שנה במתו לא-כהתה עינו ולא-נס לחה:
ומשה בר מאה ועשרין שנין פד מית לא כהת עינוהי ולא שנא זיו יקרא דאפוהי:

כ"א לא-כהתה עינו • אף משמת. ולא-נס לחה • לחיית שבו, לא שלט בו רקבון ולא נהפך תאר פניו.

שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וזאת הברכה לא

(ח) וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה בְּעֶרְכַּת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּהְיוּ יָמֵי בְכִי אָבֵל מֹשֶׁה:
ח וּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת מֹשֶׁה בְּמִישְׁרָיָא דְּמוֹאָב תְּלָתִין יוֹמִין וּשְׁלִימוֹ יוֹמֵי בְכִיתָא אָבֵלָא דְּמֹשֶׁה:

כ"י בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • הַזְכָּרִים, אָבֵל בְּאֶהֱרֹן מִתּוֹךְ שֶׁהָיָה רוֹדֵף שְׁלוֹם וְנוֹתֵן שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּבֵין אִשָּׁה לְבַעְלָהּ, נֶאֱמָר: (במדבר כ) "כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל", זְכָרִים וְנִקְבוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 255)

הַזְכָּרִים, אָבֵל בְּאֶהֱרֹן . . זְכָרִים וְנִקְבוֹת (רש"י לד, ח)

לְכַאוֹרָה, מְדוּעַ מְזַכְּרִים בַּעַת מִיתַת מֹשֶׁה אֶת הַחֲסָרוֹן שֶׁלּוֹ לְגַבֵּי אֶהֱרֹן. וַיֵּשׁ לוֹמַר: אֶהֱרֹן עָשָׂה שְׁלוֹם עַל יְדֵי שְׂשׂוֹנָה קִצָּת מִן הָאָמֶת, אִךְ מֹשֶׁה, שֶׁמִּדְּתוֹ אָמֶת, אֵינוֹ מְסַלֵּל לְפַעַל בְּדֶרֶךְ זוֹ. וַיֵּשׁ בָּזָה מֶה שֶׁאֵין בָּזָה: מֹשֶׁה – אֵינוֹ נוֹטֶה מִן הָאָמֶת. אֶהֱרֹן – מְבִיא שְׁלוֹם לְכָל יְהוּדִי, גַּם אִדָּם בָּזָה שֶׁבִּשְׂבִּילוֹ מְכַרְחִים לְשׁוֹנֹת מִן הָאָמֶת. בְּמִשְׁךְ חַיִּי מֹשֶׁה, כְּשֶׁהָיָה עֶסוֹק בְּמַלּוּי תַּפְקִידוֹ, הָיָה עֶסוֹק כְּלוֹ בַּעֲבוּדָה שְׁלוֹ, מִדַּת הָאָמֶת; אָבֵל כְּאִשֶּׁר הַשְּׁלִים שְׁלִיחוּתוֹ, הִרְגִּישׁ אֶת מַעֲלַת הַנְּהֻגָת אֶהֱרֹן.

(ט) וַיְהִי־שָׁע בֶּן־נֹחַן מֵלֹא רֹחַ חֲכָמָה בִּי־סִמְנָה מֹשֶׁה אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:
ט וַיְהִי־שָׁע בֶּן־נֹחַן מֵלִי רֹחַ חֲכָמָה אֲרִי סִמְנָה מֹשֶׁה יֵת יְהוּדִי עֲלוּהִי וְקַבִּילוֹ מִנָּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַעֲבָדוּ כְּמֹא דִּי פִקִּיד יֵי יֵת מֹשֶׁה:

(י) וְלֹא־קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה דִּי פָּנִים אֶל־פָּנִים:
י וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה דִּי פָּנִים אֶל־פָּנִים:

כ"י אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פָּנִים אֶל־פָּנִים • שֶׁהָיָה לְבוֹ גַּם בּוֹ וּמְדַבֵּר אֵלָיו כָּכָל עַת שְׂרוּצָה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמָר: (שמות לב) "וַעֲתָה אֵעֲלֶה אֵל ה'", (במדבר ט) "עֲמַדוּ וְאִשְׁמְעָה מֶה יִצְוֶה ה' לָכֶם".

(יא) לְכָל־הָאֲתֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שָׁלַח יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל־עַבְדָּיו וּלְכָל־אֶרְצוֹ:
יא לְכָל אֲתִיָּא וּמוֹפְתִיָּא דִּי שָׁלַח יֵי לְמַעַבְדֵּי בְּאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל עַבְדוּהִי וּלְכָל אֶרְעָה:

(יב) וּלְכָל־הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכָל־הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל:
יב וּלְכָל יָד תְּקַפָּתָא וּלְכָל חֲזוּנָא רַבָּא דִּי עַבְדֵּי מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל: חֲזַק

כ"י וּלְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה • שֶׁקָּבַל אֶת הַתּוֹרָה בְּלִחוּת בְּיָדָיו. וּלְכָל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל • נִסִּים וּגְבוּרוֹת שֶׁבִּמְדַבֵּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל • שֶׁנִּשְׁאָר לְבוֹ לְשַׁבֵּר הַלּוּחוֹת לְעֵינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמָר: (לעיל ט) "וְאִשְׁבַּרְם לְעֵינֵיכֶם", וְהַסְפִּיקָה דַּעַת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְדַעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר: (לעיל י) "אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ", יִישַׁר כְּחָף שִׁשְׁבָּרְתָּ (שבת פז):

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק ל"ד עמוד 217 – מוֹתֵךְ 'לקראת שבת')

מַעֲלַת מֹשֶׁה בַּשִּׁבְרִית הַלּוּחוֹת

וּלְכָל־הַיָּד הַחֲזָקָה גו' אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל:

לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל – שֶׁנִּשְׁאָר לְבוֹ לְשַׁבֵּר הַלּוּחוֹת לְעֵינֵיהֶם (לד, יב. ובפירושו רש"י)

וְצִירֵי־עֵינָן אֵיךְ מִתְאִים שֶׁלְאַחֲרֵי שֶׁהִכְתִּיב מִסְפַּר עַל הַמַּעֲלֹת הַגְּדוּלוֹת וְהַנִּפְלְאוֹת שֶׁל מֹשֶׁה רַבְּנּוּ, יִסִּים בְּ"לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל", שֶׁנִּשְׁאָר לְבוֹ לְשַׁבֵּר הַלּוּחוֹת לְעֵינֵיהֶם?

וַיֵּשׁ לוֹמַר עַל־פִּי הַמְּדַרְשׁ (הובא ברש"י פרשת תשא לד, א): "מִשְׁלַל לְמַלְךְ שֶׁהִלֵּךְ לְמַדִּינַת הַיָּם וְהַיָּם אָרוּסְתּוֹ עִם הַשְּׂפָחוֹת, מִתּוֹךְ קִלְקוּל הַשְּׂפָחוֹת יָצָא עָלֶיהָ שֵׁם רַע. עָמַד שׁוֹשְׁבִינָה וְקָרַע כְּתֻבָּתָהּ. אָמַר, אִם יֹאמַר הַמֶּלֶךְ לְהִרְגָּהּ, אָמַר לוֹ עַדִּין אֵינָה אֲשֵׁתָךְ . . הַמֶּלֶךְ זֶה הַקֶּבֶד"ה, הַשְּׂפָחוֹת אֵלּוּ עָרַב רַב, וְהַשּׁוֹשְׁבִין זֶה מֹשֶׁה, אָרוּסְתּוֹ שֶׁל הַקֶּבֶד"ה אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל".

וְעַל־פִּי־זֶה מוֹכֵנֶת בַּשְּׂטוּת מַעֲלַת מֹשֶׁה בַּשִּׁבְרִית הַלּוּחוֹת, שֶׁמַּעֲלָה זוֹ נַעֲלִית יוֹתֵר מִשְׁאָר מַעֲלֹתָיו הַנִּזְכָּרוֹת בְּכַתּוּב, שֶׁהָיָה מוֹכֵן גָּדֹל וְיָקָר עֵרֶךְ הַתּוֹרָה בְּעֵינֵי מֹשֶׁה רַבְּנּוּ, וּבִפְרָט שֶׁהוּא זֶה שֶׁקָּבַלָּה מִיָּדוֹ שֶׁל הַקֶּבֶד"ה, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן כְּאִשֶּׁר רָאָה מֹשֶׁה רַבְּנּוּ, הָרֹעָה הַנֶּאֱמָן וְהָאוֹהֵב יִשְׂרָאֵל, שֶׁיֵּשׁ מְקוֹם לְחִשּׁוֹשׁ שֶׁמִּצִּיאֻתָם שֶׁל הַלּוּחוֹת יִכְלָה לְפַגֵּעַ בְּיִשְׂרָאֵל חֲסִי־שְׁלוֹם, לֹא הִסָּס כָּלָל וּשְׁבַרְם מִיָּד כְּדִי לְהַצִּיל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִהָעֶנֶשׁ.

הפטרת וזאת הברכה (בכל העולם ליום שלישי) ביהושע פרק א

א וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון מִשְׁרַת מֹשֶׁה לֵּאמֹר:
 ב מֹשֶׁה עַבְדִּי מָתָּה וְעַתָּה לְקוֹם עֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אֶתָּה וְכָל־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 אָנֹכִי נָתַן לָהֶם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ג כָּל־מְקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ בְּפָרְגְלָכֶם בּוֹ לָכֶם נִתְּנוּ כָּאֲשֶׁר
 דִּבַּרְתִּי אֶל־מֹשֶׁה: ד מִהַמְּדָבָר וְהַלְבֵנוֹן הַזֶּה וְעַד־הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר־פָּרָת כָּל אֶרֶץ הַחֲתִים
 וְעַד־הַיָּם הַגָּדוֹל מִבּוֹא הַשָּׁמֶשׁ יְהִיָּה גְבוּלְכֶם: ה לֹא־יִתְּצֵב אִישׁ לִפְנֵיךָ כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ כָּאֲשֶׁר
 הָיִיתִי עִם־מֹשֶׁה אֲהִיָּה עִמָּךְ לֹא אֶרְפֹּךְ וְלֹא אֶעֱזֹבְךָ: ו חֹזֶק וַאֲמִץ כִּי אֲתָה תִּנְחִיל אֶת־הָעָם
 הַזֶּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם: ז רַק חֹזֶק וַאֲמִץ מְאֹד לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת
 בְּכָל־הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּךְ מֹשֶׁה עַבְדִּי אֶל־תִּסּוּר מִמֶּנּוּ יָמִין וּשְׂמָאוֹל לְמַעַן תִּשְׁפִּיל בְּכָל אֲשֶׁר
 תֵּלֶךְ: ח לֹא־יִמּוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת
 בְּכָל־הַפְּתוּב בּוֹ כִּי־אֲנִי תִּצְלִיחַ אֶת־דְּרָכְךָ וְאֲנִי תִשְׁפִּיל: ט הֲלוֹא צִוִּיתִיךָ חֹזֶק וַאֲמִץ
 אֶל־תַּעֲרֹץ וְאֶל־תַּחַת כִּי עִמָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תֵּלֶךְ: י וַיֵּצֵא יְהוֹשֻׁעַ אֶת־שְׁמַרְיָה הָעָם
 לֵאמֹר: יא עֲבְרוּ | בְּקֶרֶב הַמַּחְנֶה וְצִוּוּ אֶת־הָעָם לֵאמֹר הִכִּינוּ לָכֶם צֹדֵה כִּי בַּעֲדוֹ | שְׁלֹשֶׁת
 יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לְבּוֹא לְרִשֵּׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם
 לְרִשְׁתָּהּ: יב וְלִרְאוּבֵנִי וְלִגְדִי וְלַחֲצִי שִׁבְט הַמְּנַשֶּׁה אָמַר יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: יג וְכוֹל אֶת־הַדָּבָר
 אֲשֶׁר צִוָּה אֲתֶכֶם מֹשֶׁה עַבְד־יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מֵנִיחַ לָכֶם וְנָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ
 הַזֹּאת: יד נְשִׁיכֶם טַפְכֶם וּמִקְנֵיכֶם יֵשְׁבוּ בָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה בַּעֲבַר הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם
 תַּעֲבְרוּ חֲמִשִּׁים לִפְנֵי אַחֵיכֶם כָּל גְּבוּרֵי הַחֵיל וְעִזְרַתֶּם אוֹתָם: טו עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה |
 לְאַחֵיכֶם כָּכֶם וַיִּרְשׁוּ גַם־הֵמָּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם וּשְׁבַתֶּם לָאָרֶץ
 יִרְשַׁתְּכֶם וַיִּרְשַׁתֶּם אוֹתָהּ אֲשֶׁר | נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה עַבְד־יְהוָה בַּעֲבַר הַיַּרְדֵּן מִזֶּרֶח הַשָּׁמֶשׁ:
 טז וַיַּעֲנוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר כָּל אֲשֶׁר־צִוִּיתָנוּ נַעֲשֶׂה וְאֶל־כָּל־אֲשֶׁר תִּשְׁלַחֵנוּ גִלְדָּ: יז כָּל
 אֲשֶׁר־שָׁמַעֵנוּ אֶל־מֹשֶׁה בֶּן נִשְׁמַע אֱלֹהֶיךָ רַק יְהִיָּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ כָּאֲשֶׁר הָיָה עִם־מֹשֶׁה:
 יח כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יִמְרָה אֶת־פִּיךָ וְלֹא־יִשְׁמַע אֶת־דְּבָרְךָ לְכָל אֲשֶׁר־תִּצְוֵנוּ יוֹמָת רַק חֹזֶק
 וַאֲמִץ:

א (א) בְּרֹאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: א בְּקֶדְמִין בְּרָא יי יֵת שְׁמִיָּא וְיֵת אֶרְעָא:

כס"א בְּרֹאשִׁית • אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה אֶלָּא מִ"הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם", שֶׁהִיא מִצְוָה
 רִאשׁוֹנָה שֶׁנִּצְטָווּ יִשְׂרָאֵל. וְמָה טַעַם פֶּתַח בְּרֹאשִׁית? מִשּׁוּם (תהלים קי"א): "כִּתְּחַ מַּעֲשִׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נִחְלַת
 גּוֹיִם", שֶׁאִם יֹאמְרוּ אַמּוֹת הָעוֹלָם לְיִשְׂרָאֵל: לִסְטִים אַתֶּם שֶׁכָּבַשְׁתֶּם אַרְצוֹת שְׁבַעַה גּוֹיִם, הֵם אוֹמְרִים לָהֶם: כָּל
 הָאָרֶץ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הִיא. הוּא בְּרָאָה וְנִתְּנָה לְאֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל, בְּרָצוֹנוֹ נִתְּנָה לָהֶם, וּבְרָצוֹנוֹ נִטְלָה מֵהֶם
 וְנִתְּנָה לָנוּ. בְּרֹאשִׁית בְּרָא • אֵין הַמִּקְרָא הַזֶּה אוֹמֵר אֶלָּא דְרָשׁוּנִי, כְּמוֹ שֶׁדְרָשׁוּהוּ חֲכָמֵינוּ זְכוּרָם לְכַרְכָּה: בְּשִׁבִּיל
 הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת (משלי ח): "רִאשִׁית דְּרָכּוֹ", וּבְשִׁבִּיל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָאוּ (ירמיה ב): "רִאשִׁית תְּבוּאָתָהּ". וְאִם בָּאתָ לְפָרְשׁוֹ

שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית לג

כפשוטו, כך פרשה: בראשית בריאת שמים וארץ, "והארץ היתה תהו ובהו וחשך וגו', ויאמר אלהים יהי אור", ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה, לומר שאלו קדמו, שאם בא להורות כך, היה לו לכתוב: בראשונה ברא את השמים וגו', שאין לה בראשית במקרא שאינו דבוק לתבה של אחרי, כמו: "בראשית ממלכת יהוים", "בראשית ממלכתו", "בראשית דגנך". אף כאן אתה אומר: "בראשית ברא אלהים את השמים וגו'", כמו בראשית ברא, ודומה לו: "תחלת דבר ה' בהושע", כלומר תחלת דבורו של הקדוש ברוך הוא, בהושע: "ויאמר ה' אל הושע וגו'". ואם תאמר להורות בא, שאלו תחלה נבראו, ופרשו בראשית הכל ברא אלו, ויש לה מקראות שמקצרים לשונם וממצטים תבה אחת, כמו: "כי לא סגר דלתי בטני", ולא פרש מי הסגר. וכמו: "ישא את חיל דמשק", ולא פרש מי ישאנו. וכמו: "אם יחרש בבקרים", ולא פרש אם יחרש אדם בבקרים. וכמו: "מגיד מראשית אחרית", ולא פרש מגיד מראשית דבר אחרית דבר. אם כן, תמה על עצמך, שהרי המים קדמו, שהרי כתיב: (למנו א. ב) "ורוח אלהים מרחפת על פני המים", ועדין לא גלה המקרא, בסדור הקודמים והמאחרים כלום, בריאת המים מתי היתה, הא למדת, שקדמו המים לארץ. ועוד שהשמים מאש וממים נבראו, על כרחך לא למד המקרא בסדר המקדמים והמאחרים כלום. ברא אלהים. ולא אמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין, והיגו דכתיב "ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים".

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק ה עמוד 2 – מתוך 'לקראת שבת')

כבוש הארץ על ידי בני ישראל

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ:

בראשית – אומר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם.. ומה טעם פתח בבראשית, משום פח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אמות העולם לישראל, לסטים אתם, שכבשתם ארצות שבועה גוים, הם אומרים להם, כל הארץ של הקדוש-ברוך-הוא היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו. . וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו" (א. א. ובפירוש רש"י)

וצריך להבין: הרי בני ישראל כבשו את הארץ כבוש מלחמה, וכבוש מלחמה אינו בכלל האסור דגנל. וכמו שלא מצינו שום אמה שתענש על ענין זה דכבוש מלחמה, הגם שאסור גנל הוא מז' מצוות בני נח. ואם כן מהו היסוד לטענתם: "לסטים אתם"? ויש לומר: בהעברת דבר מאדם אחד לזולתו באחד מדרכי הקנן (מכירה, מתנה, כבוש מלחמה וכו'), אין משתנה דבר במהות החפץ, והשנוי הוא רק בבעלות. וכן בארץ: כשאומה כובשת ארץ מאמה אחרת, מהות הארץ לא משתנה, והאמה השניה יכולה לכבוש את הארץ ולהחזירה אליה.

אף בשונה מכך היא ארץ ישראל, שעל-ידי כבושה, נשתנתה מהותה: לפני זה היתה ארץ ככל הארצות, ועכשו נשתנתה להיות ארץ ישראל. ושנוי זה הוא בפנימיותה ולעולם, ומעשה אינה יכולה להשתפר לשום אמה אחרת, וגם בזמן הגלות כאשר "גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו" היא נקראת "ארצנו" ו"אדמתנו"; ויתרה מזו: אסור לנכרי להתישב בארצנו.

וזוהי טענת אמות העולם "לסטים אתם שכבשתם ארצות שבועה גוים": בידעם, שעל ידי כבוש בני ישראל נשתנתה הארץ במהותה שנוי תמידי להיות ארץ ישראל, ומעשה אינה יכולה להשתפר עוד לאמה אחרת, אם כן נטלה מהם שיכותם לארץ לחלוטין, ולא כבוש שאר הארצות שאפשר לחזור ולכבושם, ואם כן "לסטים אתם".

והמענה לכך הוא: "כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה וגו' וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו": היות שהקב"ה ברא את הארץ, לכן "כל הארץ של הקב"ה היא" היינו לא רק מציאות השליטה בארץ אלא גם עצם מהותה, ולכן הוא יכול לשנות את מהותה של הארץ להיות ארץ ישראל.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק טו עמוד 1 – מתוך 'לקראת שבת')

טעם התחלת התורה באות בי"ת

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ: (א. א.)

"בבי"ת נברא העולם. . ולמה בבי"ת שהוא בלשון ברכה ולא באל"ף שהוא בלשון ארירה.. " (ירושלמי פ"ב ה"א)

באופן עזרא הקשה: ד"ש הרבה מלים שענינם הפך הברכה המתחילות באות ב', ולאידך ריבוי מלים המתחילות באות א' שענינם טוב וברכה.

ויש לומר הבאור בזה, בתורה ישנם שני ענינים: א. למוד התורה בהבנה והשגה. ב. התאחדות ודבקות בנותן התורה, שזוהי קדשת התורה ועצמותה שלמעלה מהשכל שבתורה.

ועל פי הנזכר לעיל, יבנו דברי הירושלמי: בנוגע ללמוד התורה אמרו רבותינו ז"ל, "זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו סם מיתה", וזהו הענין דבי"ת לשון ברכה, דכאשר למוד התורה הוא באופן ד"זכה" מלשון זפות, שנוגשת בו קדשת התורה, ונגש אצלו שזוהי האל"ף (ההתחלה והעקר) דתורה, אזי ישנה הבי"ת – "ברכה", נעשית לו סם חיים".

מהשאינן פן כאשר "לא זכה", שההבנה וההשגה בתורה נחשבת אצלו כאל"ף של תורה, וחסר אצלו ה"זכה" - הקדשה שבתורה (אמתית ענין האל"ף), אזי נעשית אצלו האל"ף לשון אריה, נעשית לו סם מיתה". **אבן עזרא**

(ב) והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח
אלהים מרחפת על פני המים:
בארצא הות צדיא וריקנא וחשוכא על
אפי תהומא ורוחא מן קדם יי מנשכא על
אפי מיא :

כ"י • תהו ובהו • לשון תמה ושמון, שאדם תוהה ומשתומם על בהו שבה. תהו • אשטורדישו"ן בלע"ז.
בהו • לשון ריקנות וצדו (בספרים אחרים אינו). על פני תהום • על פני המים שעל הארץ. ורוח אלהים מרחפת •
כסא הכבוד עומד באויר ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקדוש ברוך הוא ובמאמרו, כיונה המרחפת על
הקן, אקובטי"ר בלע"ז. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מקום שישלחנו, וכן האש ממשרתיו. ואמר
"סד ארץ על מכוניה", וזאת היא היבשה,
וכן כתיב "רוח סערה עושה דברו": וטעם
את. כמו עצם הדבר, והוא סימן עם הפועל,
כמו "את השמים". ופעם נספרוהו, כמו "אשר
ברא אלהים אדם". ונמצא עם הפועל, כמו
"ובא הארץ ואת הדוב", והם מתי מספר.
וזהה תחת עם, ונתחת מן:

השמים. בה"א הידיעה, להורות כי על אלה
הנאים דבר, ולעולם לשון רבים. ויבין
להיות "משטר", משטר כל אחד ואחד. וטעם
שמים גובה ומעלה, וכן בלשון לשמעאל,
שרובה על מתכונת לשון הקדש. ויש "שמי
השמים". ולא תפירו, ברחים וצדדים. ואנשי
המדות יבינו אלה הסודות. ואמר הגאון כי
הארץ פנקודה, והמים כחוט הסוכב. ואחר
שאלה שניהם נבדלים, יתהי כל אשר בתוכם
נבדל, כמים וקאש. ובאחרים אמרו כי המים
בכלל הארץ והרוח בכלל השמים. ולפי דעתי,
כי אלה השמים והארץ הם הקרקע והיבשה,
כי לא נבדל ביום אחד כי אם דבר אחד,
בראשון האור, ובשני הקרקע, ובשלישי
הצמחים, ובדברי המאורות, ובחמישי ובששי
נפשות החיות, והמזמור הנזכר לעד. ולא
יתכן להיות הקו הסוכב קודם הנקודה, או
הוא קודם הקו, על כן אמרו שנקראו השמים
והארץ בפעם אחת. והעד - "קורא אני עליהם,
ועמדי יחדיו". וזאת העדות איננה ברויה,
בעבור שפירוש הפסוק איננו כן, כי איך
יאמר "אליהם" לאשר אינם, ואיך יקרא
לתוהו. רק פירושו אני בראתם, ובדעת
שאקראם יעמדי יחדיו לפני שניהם בעבדים
לעשות רצוני, כטעם "דברך נצב בשמים",
ואחר כך הנזכר הארץ, ואמר אחר כך כי גם
המה יעמדי לעשות משפט שצונם:

ב והארץ. המלה הזאת ורה בעבור קמצות
האל"ף עם התיא בכל מקום. ואיננו כמו
"האלף לך שלמה" ו"האכן הזאת": תהו.
אמר הגאון תהו שהוא מתהום. וזה לא יתכן.

הנוסף. ואם היה באל"ף, היה כמו
"להכריאכם". ומצאנו מהבנן הפכד "ובראת
לך". ואיננו כמו "ברו לכם איש", רק כמו
"וברא אותה". וטעמו לגזור ולשום גבול
נגזר, והמשפיל יבין:

אלהים. אחר שמצאנו אלה, נדענו כי אלהים
לשון רבים. ושך זה מדרגה הלשון, כי כל
לשון יש לו דרגה כבוד, וכבוד לשון לועז
שיאמר הקטן לנוכח הגדול לשון רבים,
ובלשון ישמעאל דרגה כבוד שיבדל הגדול -
כמו המלה - בלשון רבים. ובלשון הקדש
דרגה כבוד לומר על הגדול לשון רבים, כמו
אדנים בעלים, שאמרו "אדנים קשה", ו"לקח
בעליו". וכן מלת עליו, אליו ועדיו. על כן
אמר הכתוב "ברא", ולא בראו. ומדרגה
התושיה נדענו, כי הדבורים יקראו שפה,
בעבור שיהיו שמעמם נצאו. וכן נשמת האדם
העליונה תקרא לב, והלב גוף והיא איננה
גוף, בעבור היות הלב המרפכת הראשונה
לה. ובעבור היות כל מעשה השם ביד
המלאכים עושי רצונו, נקרא כן. ובפסוק "כי
שמי בקרבו" אבאר קצת סוד השם. ואל תשים
לבך אל דברי הגאון שאומר שהאדם נכבד
מהמלאכים. וכבר בארתי בספר היסוד, כי כל
ראיותי הפוכות. ונדענו כי אין בבני אדם
נכבדים כמו הנביאים, ויהושע נפל על פניו
לפני מלאך ה' והשתתהו, ואמר "מה אדני
מדבר אל עבדו", וכן זכריה וזנאל, ולמה
אמרו. וטעם "אלהי הצבאות", כמו "אלהי
האלהים". וטעם אלהים כמו מלה. ובני אדם
המתעסקים במשפט אלהים יקראו כן. וזה
השם תאר, ואיננו עצם, ולא ימצא ממנו צבר
או עתיד. ואל תחשוב שהמלאכים הם מאש
ורוח, בעבור שנקרא "עושה מלאכי ורוחות".
כי אין ככה דרך פשוט, רק דבר דוד בתחלה
על מעשה בראשית, והחל מהאור, ואמר
"עושה אור", ואחר כך "נוטה שמים", והוא
הקרקע והמים עליו, והאש והשגל והרוח.
ואמר כי הרוח שלווח של השם ללכת אל

דרכו של אאמו"ר ללמוד בכל שנה לבד
פירוש רש"י, עוד אינה פירוש (רמב"ן).

ספר היחידות תרצ"ו עמוד 54

וזהו גם כן ביאור הסיפור אודות בני אדם"ר
הצמח צדק, שבעל שנה היו מקבלים על
עצמם ללמוד חומש עם פירוש א' המקראשים
(מלבד פירוש רש"י), והזמן שבו היו מקבלים
את ההחלטה בזה, והיו נכנסים להצמח צדק
בשיכוח לזה - היה בשבת בראשית.

שיחת שבת פרשת בראשית (התוועדות ב) תשכ"א סוף סימן ז

(תורת מנחם חלק כ"ט עמוד 311).

מלבד זה [=לימוד פרשה חומש עם פירוש
רש"י] היה [=אדם"ר מהורש"ב נ"ע] לומר
תורה (חומש) עם אינה פירוש אחר. פעם
הפנים יפות. שאמתי על דבר פירוש הרב
אברהם בן עזרא, ואמר שפירוש זה גם כן.

רשימת היומן תרצ"א - עם פנונים עמוד קפו

א בראשית. חכמינו אמרו שהי"ת נוסף
בבי"ת 'בראשונה', כי נמצא 'ראשונה יסעו'.
ואילו היה טעמו כן, היה הבי"ת קמוץ בקמץ
גדול. ויש אומרים כי 'בראשית' לעולם סמוך,
והטעם 'בראשית הערב', או הלילה, או
החשך. והנה שכתו "וירא ראשית לו". ויש
אומרים שהבי"ת נושא בלי טעם. וטעמם,
שלא יעלה על לב שאין ראשית לשמים
ולאָרץ, על כן אמר 'בראשית'. ולפי דעתי
שהוא סמוך, כמו 'בראשית ממלכת יהוה' ו'הימים'.
ואל תתמה איך נסמך על פועל עבר. והנה
כן "תחלת דבר ה'", "קריית קנה דוד". והטעם
יתברר לך בפסוק השני:

ברא. ורבי המקראשים אמרו שהבריאה
להוציא יש מאין, וכן "אם בריאה יברא
ה'". והנה שכתו "וירא אלהים את התנינים",
ושלש פסוקים אחר "וירא אלהים את
האדם", "וברא חשך" שהוא הפך האור
שהוא יש. וזה דקדוק המלה ברא לשון
טעמים, זה האחר, והשני "לא ברה אתם
לחם". וזה השני ה"א תחת אלף, כי כמוהו
"להברות את דוד", כי הוא מהבנן הפכד

שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית לה

ג'נאמר יי יהי נהורא ונהורא נהורא:

(ג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי־אֹר: אבן עזרא

(ד) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ:

כ"י וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל. אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה: 'ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים, והבדילו לצדיקים לעתיד לבא'. ולפי פשוטו, כך פרשהו: ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחשך שיהיו משתמשים בערבוביא, וקבע לזה תחומו ביום, ולזה תחומו בלילה. אבן עזרא

(ה) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם וּלְחֹשֶׁךְ לַיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד:

כ"י יום אחד. לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתב יום ראשון, כמו שכתוב בשאר הימים: שני, שלישי, רביעי. למה כתב אחד? לפי שהיה הקדוש ברוך הוא יחיד בעולמו, שלא נבראו המלאכים עד יום שני, כך מפרש בבראשית רבה. אבן עזרא

(ו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם:

כ"י יהי רקיע. יתחזק הרקיע, שאף על פי שנבראו שמים ביום הראשון, עדין לחים היו, וקראו בשני מגערת הקדוש ברוך הוא, באמרו: "יהי רקיע", וזהו שכתוב: "עמודי שמים ירופפו" כל יום ראשון, ובשני: "ויתמחו מגערתו", כאדם שמשותמם ועומד מגערת המאים עליו. בתוך המים. באמצע המים, שיש הפרש בין מים העליונים לרקיע, כמו בין הרקיע למים שעל הארץ. הא למדת, שהם תלויים במאמרו של מלך. אבן עזרא

(ז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן:

כ"י ויעש אלהים את הרקיע. תקנו על עמרו, והיא עשיתו, כמו: "ועשתה את צפרניה". מעל לרקיע. על הרקיע לא נאמר, אלא "מעל לרקיע", לפי שהן תלויים באויר, ומפני מה לא נאמר: "כי טוב" ביום שני? לפי

אבן עזרא על התורה – מהדורת בוס, אברמוביץ

ויעולם לשון זכר הוא: ערב. קרוב משעם חשך. ונקרא כך, שנתעברו בו הצורות. ובקר - הפך ערב, שייכל אדם לבקר בינות הצורות: וטעם יום אחד. הוא על תנועת הגלגל. ויש סוד לדרש שימא אלפי. ואחר שאמר שהאור יקרא יום, לא יתכן שיקרא הערב יום. רק פירושו: היה ערב גם היה בקר של אחד. ואילו היה הערב והבקר יום אחד, מה טעם שני: וינאמר. אמר הגאון על הרקיע דברים שלא היו. רק פירושו דבר נטוי, כמו "וירקעו", "ארקעם", וכן "וימתחם פאהל לשכת". ומה נכבד דבר האומר שקצות השמש עם קצות מימי אוקינוס. וזה הרקיע הוא האויר, כי כאשר התחזק האור על הארץ והרים יבש מהארץ, נהפך הלהט ונעשה הרקיע, וכן אמר במזמור עם "נוטה שמים כיריעה", "המקמה במים", והזכיר העבים והרים ויסוד ארץ, והוא גבוה על המים. וכן כתוב, "כי הוא

ובית המקדש היה באמצע היישוב, כי רחוק הוא מאמצע הארץ: ורוח אלהים. סמך הרוח אל השם, בעבור היותו שליח בחפץ השם לייבש המים. והמים לשון רבים, גם לא יתפרדו, והם על בנן שנים, כי הם זכרים ונקיבות. ונמצא על לשון יחיד - "לא זורק עליו": וטעם מרחפת. נושבת למעלה במים. וכן "על גוזליו ירחף":

ג' וינאמר. אמר הגאון, כי פירוש "וינאמר" כמו וירצה. ואילו היה בן, היה ראוי "להיות אור". רק הוא כמשמעו. וכן "בדבר ה' שמים נעשו", "כי הוא צוה ונבראו". והשעם, כנוי על המעשה שלא היה ביגיעה. ועל דרך משל - מלך ומשורתי. וזה האור היה למעלה מן הרוח:

ד וינא. כמו "וראיתי אני", והוא במחשבה: וטעם ויבדל. בקריאת השמות: ה ויקרא. ה"א לילה - נוסף, כי הוא מלעיל,

כי מ"ם תהום שרש, כמ"ם המים. ובספר יצירה, תהו זה קו ירוק, ובהו אלו אבנים מפולמות. והנכון כאשר אמר המתרגם ארמית. וכן "ובתהו יליל ישימון", וכן "אחרי התהו", שאין בו ממש: ובהו. אחי תהו והווי"ן תחת ה"א, קרי"ו וישתחו", "ויתרענה באחיו". והטעם, כי בראשית בריאת הרקיע והיבשה לא היה בארץ יישוב, כי היתה מכוסה במים. וכן שם אלהים כח תולדתה, להיות למשה מהמים. ואל תתמה על וי"ו "והארץ", כי פירושו כפ"א רפה בלשון ישמעאל, וכמוהו "ואידו יעלה מן הארץ". כי לא דבר משה על העולם הבא, שהוא עולם המלאכים, כי אם על עולם התהו והשתנה. והמפרשים שהשמים כפסוק ראשון הם שמי השמים, מה יעשו בארץ. והנה ראיות גמורות לאנשי שיקול הדעת, שאין שם רק ארץ אחת. וירש שבע ארצות, הוא שהיישוב נחלק על שבעה,

לו שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום - א - פרשת בראשית
שלא היה נגמר מלאכת המים עד יום שלישי, והרי התחיל בה בשני, ודבר שלא נגמר אינו במלואו וטובו.
ובשלישי שנגמרה מלאכת המים והתחיל ונגמר מלאכה אחרת, כפל בו "כי טוב", שתי פעמים, אחד לגמר מלאכת
השני ואחד לגמר מלאכת היום. **אבן עזרא**

(ח) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְרָקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם
שני:
ח ויקרא יי לרקיעא שמיא והוה רמש והוה
צפר יום תנין:

כז"ל וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְרָקִיעַ שָׁמַיִם • שא מים, שם מים, אש ומים שערבן זה בזה ועשה מהם שמים. (בספרים אחרים:
שמים, שם מים, דבר אחר: אש ומים) • **אבן עזרא**

(ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְקוֹוֶה הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם
אֶחָד וַתֵּרָאָה הַיַּבֵּשָׁה וַיְהִי־כֵן:
ט ואמר יי ותפנשון מים מתחת השמים אל־מקום
לאחר חד ותתחזי יבשתא והוה כן:

כז"ל יְקוֹוֶה הַמַּיִם • שטוחין היו על פני כל הארץ והקום באוקינוס, הוא הים הגדול שבכל הימים. **אבן עזרא**

(י) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבֵּשָׁה אָרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים
וַיֵּרָא אֱלֹהִים בִּיְטוֹב:
י ויקרא יי ליבשתא ארעא ולבית פנישות
מים קרא יממי וחזא יי ארי טב:

כז"ל קָרָא יַמִּים • והלא ים אחד הוא? אלא אינו דומה טעם דג העולה מן הים בעכו לדג העולה מן הים
באספמקא. **אבן עזרא**

(יא) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּדְשָׁא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשֶׂב מִזֵּרִיעַ זֶרַע
עֵץ פָּרִי עֹשֶׂה פֶרִי לְמִינֹו אֲשֶׁר זֶרְעוֹ־בּוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן:
יא ואמר יי תדאית ארעא דיתאע עסבא דבר
זרעה מזרע אילן פירין עבד פירין לזנה
די בר זרעה בה על ארעא והוה כן:

כז"ל תִּדְשָׁא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשֶׂב • לא דשא לשון עשב ולא עשב לשון דשא, ולא היה לשון המקרא לומר תעשב
הארץ, שמיני דשאיין מחלקין, כל אחד לעצמו נקרא עשב פלוני, ואין לשון למדבר לומר דשא פלוני, שלשון
דשא הוא לכישת הארץ בעשבים כשהיא מתמלאת בדשאים. תדשא הארץ • תתמלא ותתפסה לבוש עשבים,
בלשון לע"ז נקרא דשא ארבאזי, כלן בערבוביא וכל שרש לעצמו נקרא עשב. מזריע זרע • שיגדל בו זרע
לזרע ממנו במקום אחר. עץ פרי • שיהא טעם העץ כטעם הפרי. והיא לא עשתה כן, אלא "ותוצא הארץ וגו'
ועץ עשה פרי" ולא ועץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על עונו, נפקדה גם היא על עונה ונתקללה. (ספרים אחרים אינו,
רד"ק). **אשר זרעו־בו •** הן גרעיני כל פרי שמהן האילן צומח כשנוטעים אותו. **אבן עזרא**

(יב) וַתֹּצֵא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשֶׂב מִזֵּרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ
עֹשֶׂה־פֶרִי אֲשֶׁר זֶרְעוֹ־בּוֹ לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים בִּיְטוֹב:
יב ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו ועץ
עשה־פרי אשר זרעו־בו למינהו וירא אלהים בִּיְטוֹב:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

שצנה אדם שלא יאכל מעץ הדעת, ואחריו
כתוב "ויצר ה' אלהים מן האדמה". רק
פירושו וכבר יצר. ועל זה הפירוש יהיה
"ויצר אלהים כי טוב" דבק עם בריאת יום
שני, ו"תדשא הארץ" - תחלת יום שלישי.
ופירוש "יקוו" - יתחברו, וכן "ונקוו אליה":
י ואמר ימים, בעבור שאין שום ים שיקוי
כל הארץ:

יא ויאמר. אמר הכתוב "תדשא הארץ",
"לשרצו", "תוצא". והנה שם כח בארץ ובמים
לעשות במצות השם, וזו היא התולדות. וטעם
תדשא, כמו תצמיח:

אדם, והם: אור וחשך, ושמים, וארץ, וימים,
ואדם כן:

ט ויאמר. כפי דעתי, שזו הפרשה דבקה עם
אשר עליה. כי הרקיע לא נעשה עד אשר
יבשה הארץ, והעד - "ביום עשות ה' אלהים
ארץ ושמים", והנה ביום אחד נעשו. והראות
דבר נסתר והקוות מפניו איננה בריאה, וכן
טעמו: וכבר אמר אלהים יקוו המים. ויש
כמהוה בתורה למאות. והנה בפרשת בראשית
אתן לך עדים שנים: האמר, "וישם שם את
האדם אשר יצר", ואחריו כן "ובצמח ה'
אלהים", וקודם האדם הצמיחם. והעד השני,

על ימים וסדה, "לרועק הארץ על המים",
וכן כל הולך אל הים - יורד וקרא. וטעם
"הקורא למי הים", שיעלו, והם עננים, ואחר
כן "וישפכם":

ז וינעש. יש הבדלה ב"בין" עם למ"ד - כמו
"בין מים למים", "בין קדש לחול", ויש עם
"בין" ו"בין" - כמו פה, "ויבדל בין המים
אשר מתחת לרקיע ובין המים" וגו', ויש עם
שניהם - כמו "ביניכם לבין אלהיכם": וטעם
ויהי כן, דבק עם הכא אחריו: כאשר היה
כן - קראו שמים:

ח ויקרא. חמש דברים קראו השם, כי אין

שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית לז
כ"א וַתֵּצֵא הָאָרֶץ וְגו' • אף על פי שלא נאמר למינהו בדשאין בצווייהן, שמעו שנצטוו האילנות על כך, ונשארו
קל וחמר בעצמן, כמפרש באגדה בשחיטת חלין. אבן עזרא

(יג) וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי: יג והיה רמז והיה צפר יום תליתאי:

(יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל
בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים
וּשְׁנָיִם: יד ויאמר יי יהוה לנהרין ברקיעא דשמאי
לפרשא בין זמא ובין ליליא ויהיו
לאותין ולזמנין ולממני בהון יומין ושנין:

כ"א יְהִי מְאֹרֶת וְגו' • מיום ראשון נבראו, וברביעי צוה עליהם להתלות ברקיע. וכן כל תולדות שמים וארץ
נבראו ביום ראשון, וכל אחד ואחד נקבע ביום שנגזר עליו, הוא שכתוב: "את השמים", לרבות תולדותיהם,
ואת הארץ, לרבות תולדותיה. יְהִי מְאֹרֶת • חסר וי' כתיב, על שם שהוא יום מארה, לפל אספרה בתינוקות,
הוא ששנינו: 'ברביעי, היו מתענים על אספרה, שלא תפל בתינוקות'. לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה • משנגזר
האור הראשון, אבל בשבעת ימי בראשית, שמשו האור והחשך הראשונים יחד, בין ביום, ובין בלילה. וְהָיוּ
לְאֹתוֹת • כשהמאורות לוקין, סימן רע הוא לעולם, שנאמר (ירמיה י): "ומאות השמים אל תחתו", בעשותכם רצון
הקדוש ברוך הוא, אין אתם צריכין לדאג מן הפרענות. וּלְמוֹעֲדִים • על שם העתיד, שעתידים ישאל להצטוות
על המועדות, והם נמנים למולד הלכנה. וּלְיָמִים • שמוש החמה חצי יום ושמוש הלכנה חציו, הרי יום שלם.
וּשְׁנָיִם • לסוף שס"ה ימים (ספרים אחרים: ורביעי יום), יגמרו מהלכן ב"ב מזלות המשרתים אותם, והיא שנה. (ספרים אחרים:
והוא שס"ה יום ורביעי יום), וחוזרים ומתחילים פעם שניה לסבב בגלגל כמהלכן הראשון. אבן עזרא

(טו) וְהָיוּ לְמֹאֲרֹת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ
וַיְהִי־כֵן: טו והיו לנהרין ברקיעא דשמאי לאנהרא
על ארעא והיה כן:

כ"א יְהִי לְמֹאֲרֹת • עוד זאת ישמשו, שיאירו לעולם.

(טז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת־הַמָּאֹר
הַגָּדֹל לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמָּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת
הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים: טז ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים את המאור
הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת
הלילה ואת הכוכבים:

כ"א הַמְּאֹרֶת הַגְּדֹלִים וְגו' • שוים נבראו ונתמעטה הלכנה על שקטרגה ואמרה: "אי אפשר לשני מלכים
שישתמשו בכתר אחד". וְאֵת הַכּוֹכָבִים • על ידי שמעט את הלכנה, הרבה צבאיה להפסי דעתה. אבן עזרא

(יז) וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר
עַל־הָאָרֶץ: אבן עזרא: יז ויתן אותם אלהים ברקיע השמים להאיר
על ארעא:

אבן עזרא על התורה – מהדורת ב.ז.ס. אברמוביץ

השמש ביום ולא בלילה, כי אין לה אור. גם
ללכנה וכוכבים לא יראה אורם ביום. ואם
ישאל שואל: הלא אמרו חכמי הספירות
שכוכב צדק וכל הכוכבים חוץ מכוכב ונוגה
גדולים מהלכנה, ואין כותב הגדולים.
התשובה: אין פירוש הגדולים על מדתם
בגופם, רק על אורם, ואור הלכנה כפלי
כפלים, בעבור היותה קרובה מהארץ, וכן
כותב מאורות:

יז וַיִּתֵּן. אל תתמה על מלת ויתן, כי כן כתוב
"את קשתי נתתי":

וגלגל המזלות. וזה לא יתכן, כי אין גוף
למעלה מגלגל המזלות. והנה הכתוב אומר
ברקיע השמים, שיונה שיש שמים למעלה
ממנו, וכן "שמי השמים", "לרוב בשמי
שמי גדם", וקדם במקום הזה איננו מנחה.
והגאון רב סעדיה זצ"ל ברח מזה המקום.
והנכון בעיני, שהשמש והלכנה וכל הכוכבים
הם מאורות ברקיע כי שם יראו:

טז וַיַּעַשׂ. נקראו השנים הגדולים - כנגד
הכוכבים, וכן נקראו שלשה בני ישי הגדולים
- כנגד הקטנים, ואליאב היה הכוכב גדול
מכולם. ולא זה גדול מזה, יש לו סוד. מקשלת

יב אֲשֶׁר זָרְעוּ בוֹ. שהזרע בפרי, וכל אחד
שומר מינו:

יד וַיֹּאמֶר. מלת יהי - יהיה. בעבור שינדברו
בה הרבה, הוא ליחיד ולרבים, גם לנקבה -
"כי יהיה נצרה בתולה": לאותות. רגעים:
ולמועדים. שעות. ויתכן להיות לאותות על
קדירות הלכנה והשמש ודלוג דמות הכוכבים,
כי הכוכבים סבת דמות הנראה, כמעט
"מאותות השמים". והאומר כי למ"ד
"לאותות" נוסף - לא אמר כלום: והיו
לאותות. אמר חכם גדול ספרדי, כי הקרע
נחלק על שמנה חלקים - לז"ן הכוכבים,

(יח) וְלִמְשַׁל בְּיוֹם וּבִלְיָלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ
וַיֵּרָא אֱלֹהִים בְּיָמֻב: אבן עזרא

יט וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רִבְעִי:

(יט) וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רִבְעִי:

כ ואמר יי ירחשון מִיָּא רַחֵשׁ נִפְשָׁא חִיתָּא
וְעוֹפָא וְפֶרַח עַל אֲרֻעָא עַל אִפִּי רְקִיעָא
דְּשָׁמְיָא:

(כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם שָׂרֵץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף
עוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם:

כז נֶפֶשׁ חַיָּה • שִׁיָּה בַּה חַיּוֹת. שָׂרֵץ • כָּל דְּבַר חַי שְׂאִינוּ גִבָּה מִן הָאָרֶץ קְרוֹי שָׂרֵץ: בְּעוֹף, כְּגוֹן זְבוּבִים.
בְּשָׂקָצִים, כְּגוֹן נְמָלִים וְחַפּוּשִׁים וְתוֹלְעִים, וּבִבְרִיּוֹת כְּגוֹן חֹלֵד וְעַכְבָּר וְחִמָּט וְכִיּוֹצָא בָהֶם, וְכָל הַדְּגָיִם. אבן עזרא

כח וַיִּבְרָא יי ית תַּנְיָנִיא רַב־כִּפָּיָא וְיָת כָּל נִפְשָׁא
חִיתָּא דְּרַחֲשָׁא דִּי אֲרַחֲשׁוּ מִיָּא לְזַנְיָהוּן וְיָת
כָּל עוֹפָא דְּפֶרַח לְזַנְיָהוּ וְיָת אִפִּי טָב:

(כח) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִים הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ
הַחַיָּה הַרֹמֶשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל־עוֹף
כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים בְּיָמֻב:

כט הַתַּנִּינִים • דְּגָיִם גְּדוֹלִים שְׂבִיִּים, וּבִדְבָרֵי אַגְדָּה הוּא לִוְיָתָן וְכֵן זִוְגוּ, שְׂבָרָאָם זָכָר וּנְקֵבָה, וְהָרָג אֶת הַנְּקֵבָה
וּמִלְחָמָה לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לָבָא, שְׂאֵם יִפְרוּ וְיִרְבּוּ לֹא יִתְקַנֵּם הָעוֹלָם בְּפִנְיָהֶם. הַתַּנִּינִים כְּתִיב. נֶפֶשׁ הַחַיָּה • נֶפֶשׁ
שִׂישׁ בַּה חַיּוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטרשיחות חלק ה עמוד 16 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

קנה לך חבר

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִים הַגְּדֹלִים

הוא לויָתָן וכן זוגו (א, כא. ובפירוש רש"י)

יש לפרש זה על פי דרך החסידות:

בספר "לקוטי תורה" (שמיני יח, ב) מבאר אדמו"ר הזקן שלויָתָן הוא "לשון התחברות כמו הפעם ילנה אישי אלי", ומרמז על צדיק
שמחבר כל כלל לעבודת ה'.

והנה, הנה אפשר לחשב שאף שכלל גדול בעבודת ה' הוא "קנה לך חבר", שבשביל להצליח בעבודת ה' צריך כל אחד שיהיה
לו חבר, שיעזרו אחד לרעהו להתגבר על כל המכשולים, הרי אפשר שיעלה על הדעת שזהו רק בנוגע לאנשים רגילים, אבל
כשמדבר באנשים שהם בדרגת "לויָתָן", אולי אין הם צריכים "לחבר", ויכולים להסתדר לבד בעבודת ה'.

ועל זה באה ההוראה מהלויָתָן שגם לו ברא ה' "בן זוג", להראות שגם אצל מי שעבודתו לקונו היא באפן גבוה ביותר, גם הוא
צריך "לחבר" ו"בן זוג" בעבודת ה'.

(ומכאן ראיה עד היכן חשוב חבר וכן זוג בעבודת ה' אצל כל אחד, ובקל וחמר מאלו שבבחינת "לויָתָן"). אבן עזרא

כב וַיִּבְרֹךְ יתהוּן יי לְמִימָר פּוּשׁוּ וּסְגוּ וּמָלוּ
יָת מִיָּא בְּיָמֻבִּיא וְעוֹפָא יִסְגִּי בְּאַרְעָא:

(כב) וַיִּבְרֹךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הַמַּיִם
בַּיּוֹמִים וְהָעוֹף יִרֶב בְּאָרֶץ:

כג וַיִּבְרֹךְ אֹתָם • לִפִּי שְׂמַחֲסוּרִים אֹתָם, וְצִדִּין מִהֶם וְאוֹכְלִין אֹתָם, הִצְרָכּוֹ לְבִרְכָּה, וְאַף חַיּוֹת הִצְרָכּוֹ לְבִרְכָּה,
אֵלָּא מִפְּנֵי הַנֶּחֱשׁ שֶׁעֲתִיד לְקַלְלָהּ, לִכְךָ לֹא בִּרְכָן, שֶׁלֹּא יִהְיֶה הוּא בְּכָלֵל. פְּרוּ • לְשׁוֹן פְּרִי, כְּלוּמַר עֲשׂוּ פְּרוֹת.
וּרְבוּ • אִם לֹא אָמַר אֵלָּא "פְּרוּ", הָיָה אֶחָד מוֹלִיד אֶחָד וְלֹא יוֹתֵר, וְכֹא "וּרְבוּ", שֶׁאֶחָד מוֹלִיד הִרְבָּה. אבן עזרא

אבן עזרא על התורה – מהדורת בנמ, אברמוביץ

פני הוא עם פני. אם כן, פני השמים למטה
הם. ופ"א "יעופף" כפל, כנו"ן "עד יכונן":
כא וַיִּבְרָא. הַרְוֵמֶשֶׁת. כְּטַעַם הוֹלֵכֶת. וַיֵּשׁ
אוֹמְרִים שֶׁהַיּוֹן תַּחַת הַסָּמ"ך:
כב וַיִּבְרֹךְ. טַעַם פְּרוּ וּרְבוּ - תַּפְרוּ וְתִרְבּוּ,
וְכֵן "וּמֹת בְּהֶר", כִּי אֵין זֶה כְּכֹחַ וּבְקִדּוּ:

ואור הלכנה בלילה, יבדילו בין האור ובין
החשך:
כ וַיֹּאמֶר יִשְׂרְצוּ. פועל יוצא, וקמזהו "וְשָׂרֵץ
הַיָּאֹר צִפְרָדַיִם". וטעם יִשְׂרְצוּ - תולדות עם
הגבחה. והכתוב כי העוף יעופף על פני הרקיע
לעד על פירוש רקיע. ואמר הגאון, כי על

יח וְלִמְשׁוֹל. יום התורה משעת צאת השמש
עד בואה, והלילה מעת ראות הכוכבים, וצדקו
האומרים על פי שלשה עדים. ודע, כי עת
שמתחיל השמש יהיה ערב עד שעה ושלש
שעה שיראה כמו אור בעבים, וכן הבקר אור
קודם זריחת השמש. ובצאת אור השמש ביום

שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית לט

(בג) וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי:

כג וַהֲרֵה רִמְשׁ וַהֲרֵה צֶפַר יוֹם חֲמִישָׁאִי:

(כד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא אֶרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֶמָּה וְרִמְשׁ וְחַיֵּית־אָרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן:

כד וַיֹּאמֶר יי תפק ארעא נפשא חיתא לזנה
כעיר ורחש וחת ארעא לזנה ונהה כן:

כז"י תוצא הארץ. הוא שפרשתי, שהכל נברא מיום ראשון, ולא הערכו אלא להוציאם. נפש חיה. שיש בה חיות. ורמש. הם שרצים, שהם נמוכים ורומשים על הארץ ונראים כאלו נגזרים, שאין הלוכך נפר. כל לשון רמש ושרץ בלשוננו קונמוברי"ש. אבן עזרא

(כה) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֶת פְּלִרְמֵשׁ הָאֲדָמָה לְמִינָהּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים בִּיטוֹב:

כה ויעבד יי את חית ארעא לזנה ואת בעירא לזנה ואת כל רחשא דארעא לזנהי ויחזא יי ארי טב:

כז"י ויעש. תקנם בצביונם, בתקונן ובקומתן.

(כו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדִמוֹתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרִמָּשׁ עַל־הָאָרֶץ:

כו ויאמר יי נעביד אינשא בצלמנא כדמותנא וישלטון בנוני נמא ובעופא דשמאי ובעירא ובכל ארעא ובכל רחשא דרחש על ארעא:

כז"י נעשה אדם. עונותנותו של הקדוש ברוך הוא למדנו מכאן: לפי שהאדם הוא בדמות המלאכים ויתקנאו בו, לפיכך נמלך בהם. וכשהוא דן את המלכים הוא נמלך בפמליא שלו, שכן מצינו באחאב, שאמר לו מיכה: "ראיתי את ה' יושב על כסאו, וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו". וכי יש ימין ושמאל לפניו? אלא אלו מימינים לזכות ואלו משמאילים לחובה, וכן "בגזרת עירין פתגמא ובמאמר קדישין שאלתא". אף כאן בפמליא שלו נטל רשות, אמר להם: יש בעליונים בדמותי. אם אין בדמותי בתחתונים, הרי יש קנאה במעשה בראשית. נעשה אדם. אף על פי שלא סיעוהו ביצירתו ויש מקום לאפיקורסים לרדות, לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת צנוה, שהיא הגדול נמלך ונטל רשות מן הקטן, ואם כתב "נעשה אדם", לא למדנו שהיה מדבר עם בית דינו, אלא עם עצמו, ותשובתו כתב בצדו: "ויברא אלהים את האדם" ולא כתב "ויבראו". בצלמנו. בדפוס שלנו. כדמותנו. להבין ולהשכיל. וירדו בדגת הים. יש בלשון הזה לשון רדוי ולשון ירידה: זכה, רודה בחיות ובבהמות. לא זכה, נעשה ירוד לפניהם והחיה מושלת בו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 18)

הוא נמלך בפמליא שלו (רש"י א, כו)

בגמרא (נבחים מא, א) פרש רש"י תבת 'פמליא': כניסת חבורת עצתו ומהמסכימים לדעתו, אשר דברי סתרו אליהם. אבל כאן כתב תבה זו ולא פרשה. ונראה, דבזמנו היתה זו תבה בשפת המדינה שפרושה בני ביתו, ולכן לא העיר לפרשה; אף בגמרא פרשה משום שהעיר להוסיף פרטים (כניסת חבורת עצתו כו). - בירושלמי (סוטה ס"ה) איתא: פמיליא. ולפי זה יש לבטא פמיליא (פ"א רפויה, מ"ם חרוקה), ולא פמליא (פ"א דגושה, מ"ם פתוהה). אבן עזרא

אבן עזרא על התורה – מהדורת ב"מ, אברמוביץ

לכל נפש חיה צלם. ויאמר הגאון, כי פירוש "בצלמנו כדמותנו" - במקמלה, וטעמו: בצלם שרצה בתקמה כי טובה היא, ובעבור כבוד האדם סמכו אל האלהים. וכן "ומאצו יצאו", כי לה הארץ ומלוואה. ואמר במלת נעשה, ואם היא לשון רבים, שכן מנהג המקלבים לדבר, וכמוהו "ונתנה לך גם את זאת", "נאמר קדם מלכא", "אולי אוכל נקה בו". ואלה העדים צדי שקר הם, כי "ונתנה לך" בזמן נפעל, וכמוהו "והעני נתנה", והני"ו

דברי משה, ופירוש "ויברא אלהים את האדם בצלמו" - שהני"ו שב אל האדם, ויפרשו "בצלם אלהים" - שהאלהים דבק עם "עשה", כאילו אמר כי האלהים עשה את האדם בצלם. וזה הפירוש חסר לב, כי הנה הראשון ראוי להיות כן: ויאמר אלהים יהי נעשה אדם. וכן עשהו בצלמו. גם וי"ו בצלמו איך ישוב אל האדם, והנה יש לו צלם קודם שיהיה. ומה טעם יש כי "שופך דם האדם באדם דמו יושף" בעבור שנקרא האדם בצלם, גם

כד ויאמר. נפש חיה. כלל לאשר הוליד האש והמים והארץ, גם האדם: בהמה. שהם עם בני אדם לצרכם, לרכוב ולאכול: ורמש. הם הקטנים ההולכים על הארץ: וחייתו ארץ. שהם בשדה שאין שם ישוב. והני"ו האחרון נוסף במלת וחייתו, כמו "למעניו מים", "בנו בעור":

כו נעשה אדם. יש אומרים כי מלת "נעשה" שם תואר מבנין נפעל, כמו "ואשר היה נעשה ליום אחר", ואמרו כי "בצלמנו כדמותנו" -

(כו) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא
אֹתוֹ זָכָר וְנִקְבָּה בָרָא אֹתָם:

כ"ו וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ • בְּדְפוּס הָעֶשְׂרִי לוֹ, שֶׁהֶפֶל נִבְרָא בְּמֵאֶמֶר וְהוּא נִבְרָא בִּידֵים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלט): "וַתֵּשֶׂת עָלַי כַּפְּכָה", נַעֲשֶׂה בְּחוֹתָם כְּמִטְבַּע הָעֲשׂוּיָה עַל יְדֵי רֶשֶׁם, שֶׁקוֹרִין קוֹנִי"ו בְּלַע"ו, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַתִּהְיֶה כַּחֲמֹר חוֹתָם". בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ • פֶּרֶשׁ לָךְ שְׂאוֹתוֹ צֶלֶם הַמֶּתֶקֶן לוֹ, צֶלֶם דְּיוֹקָן יוֹצְרוֹ הוּא. זָכָר וְנִקְבָּה בָרָא אֹתָם • וְלִהְיוֹן הוּא אוֹמֵר: "וַיִּקַּח אֶחָת מִצִּלְעֹתָיו וְגו'". מִדְּרַשׁ אֲגָדָה, שֶׁנִּבְרָאוּ שְׁנֵי פָרְצוּפִים בְּבְרִיאָה רֵאשׁוֹנָה, וְאַחֵר כֶּךָ חֲלָקוֹ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: כָּאֵן הוֹדִיעַךְ שֶׁנִּבְרָאוּ שְׁנֵיהֶם בְּשֵׁשִׁי, וְלֹא פֶרֶשׁ לָךְ בִּיצֵד בְּרִיתָן, וּפֶרֶשׁ לָךְ בְּמָקוֹם אַחֵר.

(כז) וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ
וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וּכְבַשְׁתָּהּ וּרְדוּ בָּדָגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם
וּבְכָל־חַיַּת הָרֶמֶשׂת עַל־הָאָרֶץ:

כ"ז וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ • לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַזָּכָר כּוֹבֵשׁ אֶת הַנִּקְבָּה שֶׁלֹּא תִּהְיֶה יִצְאָנִית. וְעוֹד, לְלַמֶּדְךָ שֶׁהָאִשׁ שֶׁדָּרְכָה לְכַבֵּשׁ, מַצְוָה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה וְלֹא הָאִשָּׁה.

(כח) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב
זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעוֹף אֲשֶׁר־בּוֹ
פְּרִי־עוֹץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ:

כ"ח וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת הָאָרֶץ • הַשְׁנוּה לָהֶם בְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת לְמַאֲכָל וְלֹא הִרְשָׁה לָאָדָם וְלֹאֲשֵׁתוֹ לְהִמִּית בְּרִיָּה וְלֹאֲכָל בֶּשֶׂר, אֲךָ כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב יֵאָכְלוּ יַחַד בָּלֶם. וּכְשֶׁבָאוּ בְּנֵי נֹחַ, הִתִּיר לָהֶם בֶּשֶׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי וְגו'", "בְּיָרֵק עֵשֶׂב", שֶׁהִתְרַמֵּי לָאָדָם הִרְאִשׁוֹן, "נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל". אֲבָן עוֹרָא

(כט) וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל־רֶמֶשׂ
עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב לְאֹכְלָהּ
וַיְהִי־כֵן:

(לא) וַיֹּרֶא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד
וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי:

כ"ט וַיֹּרֶא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה בְּרֵאשִׁית, לֹאֹמֵר שֶׁהִתְנַה עִמָּהֶם עַל מִנַּת שֶׁיִּקְבְּלוּ עֲלֵיהֶם יִשְׂרָאֵל חֲמִשֵּׁי תוֹרָה. דְּבָר אַחֵר: "יוֹם הַשְּׁשִׁי", כָּלֶם תְּלוּיִים וְעוֹמְדִים עַד "יוֹם הַשְּׁשִׁי", הוּא שֵׁשִׁי בְּסִינּוֹ. (סָקִים)

אֲבָן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מַהְדוּרַת בְּלוֹם, אֲבֵרִמוֹבִיץ

קִטָּן. יְהִי הַשֶּׁם מְבוֹרָךְ אֲשֶׁר בְּגִדּוֹל הַחַל וּבְקִטָּן כֻּלָּה. וְגַם אִמֵּר הַנִּבְרָא שֶׁרָאָה כְּבוֹד אֱלֹהִים כְּמִרְאָה אָדָם. וְהַשֶּׁם הוּא הָאֱדָד, וְהוּא יוֹצֵר הַכֹּל, וְהוּא הַכֹּל, וְלֹא אוֹכֵל לְפָרֶשׁ. וְאָדָם נִבְרָא בְּתַחֲלָה בְּשְׁנֵי פָרְצוּפִין, וְהוּא אֶחָד וְגַם הוּא שְׁנַיִם. וְהִנֵּה בְּצֶלֶם אֱלֹהִים מְלֻאָה, וְהוּא נִבְרָא זָכָר וְנִקְבָּה. וְהִנֵּה בְּרִיָּה וּרְבִיָּה בְּאֶדָם בְּרִבָּה הִיא, כְּמוֹ בְּבְרִיאַת הַמַּיִם, וְכֵן הוּא מַצְוָה, הָעֲתִיקוּהָ קְדֻמוֹנִיּוֹ ז"ל, וְשִׁמּוֹ זֶה הַפְּסוּק וְזָכָר לְדָבָר:

כ"ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם. הִתִּיר

כֵּן אִמֵּר הַשֶּׁם לְמַלְאָכִים נַעֲשֶׂה אָדָם - אֲנַחְנוּ נַחֲעֲסֵק בּוֹ, וְלֹא הַמַּיִם וְהָאָרֶץ. וְאַחֵר שֶׁיִּצְעֲנוּ שֶׁהַתּוֹרָה דְּבָרָה בְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, כִּי הַמִּדְבָּר אָדָם גַּם כֵּן הַשּׁוֹמֵעַ, וְלֹא יוֹכֵל לְדַבֵּר אִישׁ דְּבָרִים בְּגִבּוֹת עֲלֵיו אוֹ בְּשִׁפְלָה מִמֶּנּוּ, וְכֵן עַל דְּרָךְ דְּמוּת הָאָדָם, וְכֵן אִמֵּר "כִּי הָאָרֶץ", "יֵד הַיָּרְדֵּן", "וְרֹאשׁ עֲפְרוֹת תַּבֵּל". וְחִלְיָה חִלְיָה לְהִיּוֹת דְּמוּת לָשׁ. וְכֵן אִמֵּר "וְאֵל מִי תְּדַמִּינִי". וּבְעֵבֶר שֶׁנִּשְׁמַת הָאָדָם הָעֲלִיוֹנָה שְׂאִינָה מִמֶּה נִמְשָׁלַת בְּחִיּוֹתָה לָשׁ, וְשְׂאִינָה גוֹף, וְהִיא מְלֻאָה כּוֹלֵה, וְגוֹף הָאָדָם כְּעוֹלָם

הַשִּׁבּוֹ לְעִתִּיד כְּמִשְׁפֵּט כָּל פֶּעַל עֶבֶר, וְהַשֶּׁם וְהַנֶּחֱסֵם וְהַנֶּחֱסֵם בּוֹ - הוּא וּמִנְהֵגוֹ. אוֹ יְהִיָּה שֶׁם הַפֶּעַל, כְּמוֹ "וְנִקְחָה לֹא אֲנַחְךָ", וְאִךְ כִּי שֶׁמֶצְאָנוּ "לֹא נָכוֹ", כִּי לֹא יָבֵא בְּנֵין שֶׁלֹּא נִזְכָּר שֶׁם פּוֹעֵל כִּי אִם מַהְכָּבֵד. וְרִבִּי מֹשֶׁה הַכֹּהֵן הַסְּפָרְדִּי טָעָה בְּסִפְרוֹ. וּמִלַּת "נִאֲמַר קָדָם מְלָכָא" אֲרָמִית הִיא, וְאִךְ דְּבָר דְּנִיָּאל בְּלִשׁוֹן גְּדוּלָה עִם נְבוּכַדְנֶצַּר שֶׁהִנֵּה מֶלֶךְ מְלָכִים. וְעַתָּה אֲפָרֶשׁ: דַּע, כִּי כָּל מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית לְכַבּוֹד הָאָדָם נִבְרָא בְּמִצְוֹת הַשֶּׁם. וְהַצְמַחִים הוֹצִיאָה אוֹתָם הָאָרֶץ וְהַמַּיִם, וְכָל נֶפְשׁוֹת הַחַיּוֹת. וְאַחֵר

שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ב – פרשת בראשית מא
אחרים, שביום ו' בסיון, שקבלו ישראל התורה, נתמקדו כל יצירת בראשית, ונחשב כאלו נברא העולם עתה, וזהו "יום הששי" בה"א, אותו יום ו' בסיון) המוכן
למתן תורה. אבן עזרא

ב (א) ויכלו השמים והארץ וכל צבאם: אבן עזרא
א ואשתכללו שמיא וארעא וכל חיליהון:

ב (ב) ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת
ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה:
ב ושיצו יי ביומא שביעאה עבדתה די עבד
ונח ביומא שביעאה מכל עבדתה די עבד:

כ"י ויכל אלהים ביום השביעי. רבי שמעון אומר: בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו, צריך להוסיף מחל
על הקדש, אבל הקדוש ברוך הוא, שידע עתיו ורגעיו, נכנס בו כחוט השערה ונראה כאלו פלה בו ביום. דבר
אחר: מה היה העולם חסר? מנוחה. באת שבת, באת מנוחה, כלתה ונגמרה המלאכה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה' עמ' 31)

אבל הקב"ה. . . נכנס בו כחוט השערה (רש"י ב, ב)
יש לשאל, הרי החיוב להוסיף מחל על הקדש אינו רק בבין השמשות, שהוא ספק יום ספק לילה, אלא גם בשעה שהוא ודאי
יום. ואם כי זה גופא הוא מפני שאדם אינו יודע עתיו ורגעיו, והוא עלול לחלל שבת – הרי סוף סוף יש חיוב כזה, וגם הקב"ה
חייב לקיימו (כפניכול). כדי לתרץ שאלה זו מביא רש"י את המיקרא בשם אומריו – רבי שמעון, הדורש טעמא דקרא (ב"מ סו,
א), ומפנין שטעם החיוב לא שיהא אצל הקב"ה, אין אצלו גם הדין הזה. אבן עזרא

ג (א) ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו כי בו
שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות:
ג וברוך יי ית יומא שביעאה וקדיש יתה
ארי בה נח מכל עבדתה די ברא יי למעבד:

כ"י ויברך ויקדש. ברכו במו, שכל ימי השבוע ירד להם עמר לגלגלת, ובששי לחם משנה, וקדשו במון שלא
ירד כלל בשבת, והמקרא כתב על העתיד. אשר ברא אלהים לעשות. המלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת,
כפל ועצאה בששי, כמו שמפרש בבראשית רבה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק כה עמוד 14 – מתוך 'לקראת שבת')

השלמות והחסרון שבבריאה

אשר ברא אלהים לעשות: (ב, א)

כל מה שנברא בששת ימי בראשית צריכין עשיה, הדא הוא דכתיב אשר ברא אלקים לעשות, אשר ברא ועשה אין פתיב כאן
אלא לעשות, לומר שהכל צריך תקון (בראשית רבה פרשה יא, ו)
לכאורה מאמר זה סותר למאמרם ז"ל "עולם על מליאתו נברא" (ואין לתרץ שעל מלואו נברא, ואחר כך בחטא עץ הדעת
נתקלקל, דעדין יקשה מפשט הלשון ד"אשר ברא" דהחסרון הוא מצד הבריאה עצמה).
ויש לומר הבאור בזה: הן אמת שהעולם כפי שנברא בששת ימי בראשית, על מלואו נברא, אף פאשר מגיע יום השביעי, הנה
מצד העלוי דיום השבת אפשר להתעלות לדרגא נעלית יותר מבששת ימי החל. ולגבי דרגא זו, העולם – כמו שנברא בששת
ימי החל – חסר וצריך תקון.
ויכמו בעבודת ה': פאשר מתעלה האדם לדרגא נעלית יותר, נדרש ממנו לעבד את ה' באפן נעלה יותר, פי לגבי מצבו עתה,
עבודתו הקודמת אינה בשלמות (הגם שלגבי מצבו הקודם היתה עבודתו שלמה).
ובדגמת מצות הצדקה: חייב נתינת הצדקה הוא לפי גדל רכושו. ולפי זה מוכן שכאשר גדל רכושו, עליו להרבות יותר בצדקה
ולתת כפי מצבו עתה, ואינו יכול להסתפק בנתינתו כמקדם (אף-על-גב שבמצבו הקודם קיים מצות הצדקה בשלמות).

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לבני אדם ויכל שיש בו נפש חיה לאכול
כל עשב, וכל פרי עץ מותר לאדם, והעשב
הרק לחיות ויכל רומש. ועד כה לא התיר
הבשר עד אחר המבול:
לא נירא. יום הששי. יש אומרים שיום
סמוך, וטעם לגלגל הששי. וכן יום השביעי.
ואין זה אמת. ובעל יום הששי על דעת אנשי

המזלות יוכיח. רק פירוש, יום שהוא ששי
ליום הראשון, וכן יום השביעי. ונמצא בן
"איש הישראלי", ורבים כמוהם. גם בן "רקיע
השמים" – הרקיע שהוא שמים:
א ויכלו. מהבנין שלא נקרא שם פועלו,
ומשקלו "יכסו כל ההרים", וטעמו – נשלמו.
והים בכלל הארץ, כי הם באגודה אחת:

מב שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ב – פרשת בראשית

ועל־דרך־זה בנדין דידן: העולם כפי שנברא בששת ימי בראשית, הנה בתכלית השלמות מצד מעמדו ומצבו - "ימי הפעשה", אף כאשר מגיע יום השבת ונמשכת בעולם קדשה נעלית, הנה לגבי השלמות דששת ימי החל נחשבת כ"חסר" ו"צריך תקון". **אבן עזרא**

(ה) אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בַּהֲבִירָאם בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וּשְׁמַיִם:

כ"י אלה. האמורים למעלה. תולדות השמים והארץ בהביראם ביום עשות ה'. ללמדך שכלם נבראו בראשון. דבר אחר: בהביראם, בה"א בראם, שנאמר: "ביום ה' צור עולמים", בב' אותיות אלו של השם, יצר שני עולמים, ולמדך כאן, שהעולם הזה נברא בה"א. (ספרים אחרים: כמו שנה"א פתוחה למטה, כך העולם פתוח לשמים בהשוכה, ועולם הבא נברא ביו"ד, לומר שצדיקים שבאותו זמן מועטים כמו י' שהיא קטנה באותיות) רמז שיורדו הרשעים למטה לראות שחת, כה"א זאת שסתומה מכל צדדיה ופתוחה למטה, לרדת דרך שם. **אבן עזרא**

(ה) וְכָל יְצִיַּת הַשָּׂדֶה מֵרֵם יְהוָה בָּאָרֶץ וְכָל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה מֵרֵם יֵצֵא כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָרֶץ וְאָדָם אֵין לַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה:

כ"י טרם יהיה בארץ. כל טרם שבמקרא לשון 'עד לא' הוא, ואינו לשון קדם, ואינו נפעל, לומר הטרים, כאשר יאמר הקדים, וזה מוכיח. ועוד אחר: "כי טרם תיראנו", עדן לא תיראנו. ואף זה תפרש: עדן לא היה בארץ, כשנגמרה בריאת העולם בששי קדם שנברא אדם. וכל עשב השדה. עדן לא צמח, ובשלישי שכתוב "ותוצא הארץ", לא יצאו, אלא על פתח הקרקע עמדו עד יום ו', ולמה? כי לא המטיר. ומה טעם לא המטיר? לפי ש"אדם אין לעבד את האדמה" ואין מכיר בטובתן של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צריך לעולם, התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים: ה' אלהים. ה' הוא שמו. אלהים, שהוא שליט ושופט על כל, וכן פרוש זה בכל מקום לפי פשוטו: ה' שהוא אלהים. **אבן עזרא**

(ו) וְאֵד יַעֲלֶה מִן־הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת־כָּל־פְּנֵי הָאֲדָמָה:

כ"י ואד יעלה. לענן ברייתו של אדם. העלה התהום והשקה עננים לשורות העפר, ונברא אדם, כגבל זה, שנותן מים ואחר כך לש את העסה, אף כאן "והשקה", ואחר כך "וייצר". **אבן עזרא**

(ו) וַיִּיצֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם עֹפֹר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפֹּחַ בָּאָפוֹ נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

כ"י וייצר. שתי יצירות, יצירה לעולם הנה ויצירה לתחית המתים. אבל בבהמה, שאינה עומדת לדן, לא נכתב ביצירתה שני יודין. עפר מן האדמה. צבר עפרו מכל האדמה מארבע רוחות, שכל מקום ששמות, שם תהא קולטתו לקבורה. דבר אחר: נטל עפרו ממקום שנאמר בו: "מזבח אדמה תעשה לי", אמר: הלוא תהיה לו כפרה ויוכל לעמד. ויפח באפיו. עשאו מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ה וכל שיח. עץ, וכן "בין שיחים ינהקו". ועל דעתי שהוא עץ פרי, בעבור שנמשל האדם אל עץ, והנה שיח וניב וסעיף ובר ואמר וסרף:

ו ואד. כמו עשן, וכמוהו "יום אדם", שהיום הרע יקרא "יום ענן וערפל". והטעם, כי עלה אד מן הארץ בכלם המאורות, והשקה האדמה והצמיחה. והגאון אמר כי פירושו ולא אד יעלה מן הארץ:

דמותם. והמפרש לעשות תחת עשה, גם עשה תחת ברא - איננו כן לפי דעתי. ואמר הגאון, שברכת היום וקדושו ישוב על השומרים, שיהיו מבוכים קדושים:

ד אלה תולדות. פירוש, אלה שהולידו: בהביראם. בהיות הקרקע ונראתה הארץ. ומלת ביום עשות. הוא תקון. והעד, "וימחר לעשות אותו", וכן "בראתיו" ואחר כך "יצרתי" ואחר כך "עשיתי":

גם וישבת: וטעם מלאכתו אשר עשה. ביום הששי טרם יום השבת: וטעם וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו. מכל הבראות שברא: ג ויברך אלהים. פירוש ברכה - תוספות טובה. וביום הנה תתחדש בגופות דמות כח בתולדות, ובנשמות כח התורה והשכל: וקדש אותו. שלא נעשתה בו מלאכה כמו חבירו: ופירוש אשר ברא אלהים לעשות. השרשים בכל המינים, שנתן בהם כח לעשות

שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ב – פרשת בראשית מג
לפי שביום ראשון נבראו שמים וארץ. בשני, ברא רקיע לעליונים. בשלישי, "תראה היבשה" לפתחונם. ברביעי, ברא מאורות לעליונים. בחמישי, "ישרצו המים" לפתחונם. הזקק בששי לבראות בו בעליונים ופתחונם, ואם לאו, יש קנאה במעשה בראשית, שיהיו אלו רבים על אלו בבריאת יום אחר. נפש חיה • אף בהמה וחיה נקראו: "נפש חיה", אף זו של אדם – חיה שבכלל, שנתוסף לו דעה ודבור. **אבן עזרא**

(ח) ויטע יהוה אלהים גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר: חונצ'ב יי אלהים גינתא בעדן מלקדמין ואשוי תמן ית אדם די ברא:

כ"י • מקדם • במזרחו של עדן נטע את הגן. ואם תאמר, והרי כתיב: "ויברא וגו' את האדם וגו'?" ראינו בבריאת של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, מל"ב מדות שהתורה נדרשת, וזו אחת מהן, כלל שלאחריו מעשה, הוא פרטו של ראשון: "ויברא וגו' את האדם" זהו כלל, סתם בריאתו מהיכן, וסתם מעשיו. חזר ופרש "וייצר ה' אלהים וגו'" ויצמח לו גן עדן ויניחיהו בגן עדן, ויפל עליו תרדמה. השומע סבור שהוא מעשה אחר, ואינו אלא פרטו של ראשון. וכן אצל הבהמה, חזר וכתב: "ויצר ה' וגו' מן האדמה כל חית השדה" כדי לפרש "ויבא אל האדם" לקרות שם, וללמד על העופות שנבראו מן הרקק. **אבן עזרא**

(ט) ויצמח יהוה אלהים מן האדמה פלעץ נחמד למראה וטוב למאכל ועץ החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע:

כ"י • ויצמח • לענין הגן הכתוב מדבר. בתוך הגן • באמצע הגן. **אבן עזרא**

(י) ונהר יצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים: יונהרא הנה נפיק מעדן לאשקא ית גינתא ומתמן יתפרש והוי לארבעה רישי נהרין:

(יא) שם האחד פישון הוא הפלג את כל ארץ החוילה אשר שם הזהב:

כ"י • פישון • הוא נילוס נהר מצרים, ועל שם שמימיו מתברכין ועולין ומשקין את הארץ, נקרא פישון, כמו "ופשו פרישיו". דבר אחר: "פישון", שהוא מגדל פשתן, שנאמר אצל מצרים: "ובושו עובדי פשתים".

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ בראשית תשכ"ט)

ועל שם שמימיו מתברכין . . נקרא פישון (רש"י ב, יא)

יש לשאל, מה מכריח את רש"י לפרש את שם הנהר (והרי לא פרש את השם "ארץ החוילה"). ויש לומר, דהנה התורה מאריכה בשבחו ומעלתו של הגן: "כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל", "והנה לארבעה ראשים" (הינו שנהרות אלו הם המקור לכל הנהרות שבעולם), "אשר שם הזהב" . . ואכן השם "לכן מפרש רש"י שגם שם הנהר מורה על מעלה ושבח - מימיו מתברכין. וכן בשאר הנהרות: **גיחון** – הולך והומה. **חדקל** – מימיו חדין וקליון. **פרת** – מימיו פרים ורבים ומברין את האדם. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה – מהדורת ב"מ, אברמוביץ

הברית, "והנבואה עודד הנביא", ורבים קאלה:

"ונהר" וטרם שנברא האדם היה הנהר משקה הגן לכל צד. ואל"ף מלת ראשים שרש, ונראה במלת "מראשותיכם", וטעמו מכובד הראש: **יא שם האחד**. אמר הגאון כי פישון יאור מצרים. וידוע כי גיחון קרוב מארץ ישראל, כי בן פתוב "והנדרתם אותו אל גיחון", והוא בא מפאת מזרחית דרומית. גם פרת בן, והוא אחרית גבול הארץ מפאת מזרח. ומפרשים

אביד ויצונו, ורבים אחרים. וה"א האדם יש לו סוד. גם נמצא "שכט המנשה", "הארונה". וגם יתכן להיותו בן, בעבור שהוא שם נחשב מהאדמה, והוא יהיה שם עצם ושם תאר:

ט ויצמח. ובעת שהצמיח כל עץ מהאדמה, בן צמח בן, ועוד בתוכו שנים עצים: ועץ הדעת. לפי דעתי צריך להוסיף דעת, להיות בן: ועץ הדעת, דעת טוב ורע. כי אף יהיה סמוך, והוא נודע בתחלה. וכן "הארון

ו וייצר. בכת המאורות. וייצר - מהפעלים שהפ"א שלהם יו"ד מהבנין שקל, כמו "וייצר נח": וטעם באפיו, שבהם יחיה האדם, כי הם יוציאו האור החם מחום הלב, ויביאו אור אחר: וטעם **לנפש חיה**. שהלך מיד, כמו החיות, ולא כתינוקים:

ח ויטע. ויברר נטע גן במקום שנקרא עדן, מפאת מזרח, ועתה שם בו האדם. ופירוש גן "בעדן גן אלהים" - הברית משרת עצמו ואחר עמו: בעדן, בגן אלהים. וכמוהו "מאל

מד שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ב – פרשת בראשית

(יב) וַיִּזְהַב הָאָרֶץ הָהוּא טוֹב שֵׁם הַבְּדִלָּח וְאָבִן
הַשָּׂהֶם: אבן עזרא

(יג) וְשֵׁם־הַנֶּהָר הַשְּׁנַי גִּיחוֹן הוּא הַסּוּכָב אֶת כָּל־אֶרֶץ
כוּשׁ:

כ"ט גיחון • שהיה הולך והומה והמתו גדולה מאד, כמו: "וכי יגח", שמנגח והולך והומה.

(יד) וְשֵׁם־הַנֶּהָר הַשְּׁלִישִׁי חֲדָקַל הוּא הַחֲלָף קְדַמַּת אַשּׁוּר
וְהַנֶּהָר הַרְבִּיעִי הוּא פָּרַת:

כ"י חדקל • שמימי חדין וקלין. פרת • שמימי פרין ורביץ, ומברין את האדם. פוש ואשור • צדין לא היו, וכתב המקרא על שם העתיד. קדמת אשור • למזרח של אשור. הוא פרת • החשוב על כלם, הנזכר על שם ארץ ישראל. אבן עזרא

(טו) וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגִן־עֵדֶן לְעִבְדָּהּ
וּלְשִׁמְרָהּ:

כ"י ויקח • לקחו בדברים נאים ופתהו ליכנס. בראשית רבה. אבן עזרא

(טז) וַיֵּצֵא יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ־הַגֵּן
אָכַל תֹּאכַל: אבן עזרא

(יז) וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אָכַלְתָּ
מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת: אבן עזרא

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ואחר שחטא שב לאכול את עשב השדה, והוא הלחם: וטעם לעבדה, להשקות הגן. ולשמרה, מכל החיות, שלא יכנסו שם ויטנפוהו. ויש אומרים כי בן פירוש: לעבוד מצותו. והמצוה לא תעבר:

טז ויצא. מלת צווי עם "צל" - מצות לא תעשה. וכן "צל העבים אצנה". אע"פ שהתחילי לה פרי עץ הגן, לא תאכל מפרי עץ הדעת:

יז ואחר שאמר מעין הדעת לא תאכל, מה צורך למלת ממנו. רק הוסיף לברר. וכן "ותפתח ותראהו את הילד". או טעמו, אפילו מעט ממנו. ורדוק "ממנו" - בספר היסוד תמצאנו. ודע, כי אדם - מלא דעת היה, כי השם לא יצוה לאשר אין לו דעת. רק דעת טוב ורע בדבר אחד לבדו לא ידע. הלא תראה שקרא שמות לכל בהמה והעוף כפי תולדת כל אחד ואחד, והיה חכם גדול היה. ולולי שהיה בן, לא הביא השם את בריאותו אליו לראות מה יקראם, והוא יודע ממנו שהוא בשר. גם השם הראה לו עץ הדעת, כי הגה אשתו ידעה שהוא בתוך הגן:

לבדו. ואמר כי השם אכן יקרה לבנה, והיא צחה. ואנחנו לא נדע:

יד ופירוש קדמת אשור התי"ו קדמת תחת ה"א. והתפרש בינו ובין קדם, כי ה"א קדמה תחת אל, הפתוח בפת"ח קטן. וכן "וירד אברהם מצרימה" כמו אל מצרים. והנה קדמת אשור אל מן אשור. ודע, כי מהפסוק הראשון עד "לעשות" תזכיר הכתוב אלהים, ואחר בן השם הנקבד והנוקא עמו. ומה יקרו דברי קדמונינו ז"ל שאמרו נקרא שם מלא על עולם מלא, כי לא היה שם כח מקבל זה השם. ובפירוש "ואלה שמות" אפרש סוד השם, ואם הוא סמוך, אם יעורני השם. ודע כי מקום האדמה שנקרא ממנה אדם קרוב אל גן עדן, כי יש אומרים כי האדמה היא ארץ ישראל. והנה שכתו "ויהי בנסעם מקדם": טו בגן. לשון זכר ונקבה, וכן חבורו - גנים, גנות. והאומרים כי "לעבדה ושמרה" שב אל האדמה, איך יתכן לעבוד ולשמור מקום גדול ממקום קטן. ואחר שחטא והוציא לעבוד את האדמה, וכבר היה עובד האדמה. רק פירוש "לעבדה" - על הגן, שמפרי יאכל,

אמר כי חדקל הוא הנהר השני העובר על בגדאד עם נהר פרת. א"כ הנה שלשתם מנחמים. ויאור מצרים יוצא מהר הלבנה, רחוק מן השנה בצד נגב. והראיה - גדולו בפניו. וידענו כי גן עדן תחת הנהר השנה, שלא יוסיף היום ולא יחסר כל ימות השנה. וריקי מוח תמהו, איך יתכן זה. והראיות גמורות בלי ספק יש עליהם. א"כ ירד פישון לפאת דרומית מצריכת, ואחר בן ישוב דרך צפונית. ואין ראיה על פישון שהוא היאור, רק שתרגם החולה כפי צרכו, כי אין לו קבלה. וכן עשה במשפחות ובמדינות, ובחיות ובעופות ובאבנים. אולי בתלום ראיה, וכבר טעה במקצתם, כאשר אפשר במקומו. א"כ לא נשען על תלומותי, אולי עשה בן לבדו השם, בעבור שתרגם התורה בלשון ישמעאל ובכתובתם, שלא יאמרו כי יש בתורה מלות לא ידענום. והזכיר הזהב, בעבור כבוד הנהר היצא מהגן:

יב וזהב. אמר הגאון כי הבדולח הם האבנים הקטנים צגולים היוצאים מהמים, שהם דקים, ודמה הן אליהם. והכתוב אמר על עין המן

שיעור יומי ליום שלישי כ"ג תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום – ב – פרשת בראשית

(יח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא-טוֹב הָיְתָה הָאָדָם לְבַדּוֹ
וַיֵּצֵא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם מִן-הָעֵדֶן
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא טוֹב הָיְתָה הָאָדָם לְבַדּוֹ
וַיֵּצֵא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם מִן-הָעֵדֶן

כ"ג" – לא טוב היות וגו'. שלא יאמרו שתי רשיות הן, הקדוש ברוך הוא יחיד בפעליונים ואין לו זוג, וזה בתחתונים ואין לו זוג. עזר פנגדו – זכה – עזר, לא זכה – פנגדו להלחם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה' עמ' 20)

שלא יאמרו שתי רשיות הן (רש"י ב, יח)

וקשה, מדוע אינו מפרש כפשוטו, שקשה לאדם להיות לבד, בודד. ויש לומר, דהנה "לא טוב לאדם היות לבדו" לא נאמר, אלא "לא טוב היות האדם לבדו". מוכן אפוא, שעצם היותו לבדו אינו טוב, ולא רק שזה לא טוב לאדם. לכן מפרש רש"י מדוע זה לא טוב בעצם – שלא יאמרו ב' רשיות הן. ומטעם זה מעתיק בדבור המתחיל את התבות לא טוב היות וגו' (ותו לא), כי בתבות אלה קים היסוד וההכרח לפרשו. אבן עזרא

(יט) וַיֵּצֵר יְהוָה אֱלֹהִים מִן-הָאָדָמָה כְּלִי-חַיִּת הַשָּׂדֶה וְאֵת
כָּל-עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיֵּבֵא אֶל-הָאָדָם לְרֹאוֹת מַה-יִּקְרָא-לוֹ
וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא-לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ

כ"ג" – ויצר וגו' מן האדמה. היא יצירה, היא עשייה האמורה למעלה: "ויעש אלהים את חית הארץ וגו'", אלא בא ופרש שהעופות נבראו מן הרקק. לפי שאמר למעלה, מן המים נבראו, וכאן אמר, מן האדמה נבראו. ועוד, למדך פאן, שבשעת יצירתן מיד בו ביום הביאם אל האדם לקרות להם שם. ולדברי אגדה: יצירה זו, לשון רדוי וכבוש, כמו: "כי תצור אל עיר", שכבשן תחת ידו של אדם. וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה וגו'. סרסוהו ופרשהו: "כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם, הוא שמו לעולם". אבן עזרא

♦ יום שלישי כ"ג תשרי ♦

(כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל-הַבְּהֵמָה וְלָעוֹף הַשָּׁמַיִם
וְלִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְלָאָדָם לֹא-מָצָא עֹזֶר בְּגִידוֹ. אבן עזרא

(כא) וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים תְּרִדְמָה עַל-הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח
אֶחָת מִצִּלְעֹתָיו וַיִּסְגֵּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָה

כ"ג" – ולאדם לא מצא עזר. ויפל ה' אלהים תרדמה. כשהביאנו, הביאנו לפניו כל מין ומין זכר ונקבה, אמר: לכלם יש בן זוג, ולי אין בן זוג, מיד: "ויפל". מצלעותיו. מסטרי, כמו: "ולצלע המשכן", זהו שאמרו: "שני פרצופין נבראו". ויסגר. מקום החתך. ויישן ויקח. שלא יראה חתיכת הבשר שממנו נבראת, ותתבזה עליו. אבן עזרא

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כא ויפל. מהפגן הפך הנוסף. וכן "וישב אתם אברהם": תרדמה. יותר משנה, ושנה יותר מתנומה, והתי"ו נוסף: אחת מצלעותיו. שתי צלעות היו, כענין "ולצלע המשכן השנית". ומלת צלע לשון נקבה, והטעם – צד: תחתונה. מקומה, והוא לשון יחיד, והנו"ן נוסף. ו"תחתיה" לשון רבים, וכן "תחתיה", גם "תחתיה":

השמים, וכן "ויהי מחיו מספר", וכן "ולא למדתי חכמה". ורבים פאלה: וטעם ולאדם לא מצא. ולנפשו לא מצא, כי בן מנהג לשון הקודש, כמו "וישלח ה' את ירבעל ואת בן ואת יפתח ואת שמואל". ורחוק הוא בעיני שישוב אל השם. ופה אמר כי העוף נוצר מהאדמה, ולמעלה מהמים, כי משניהם נוצר:

יח ויאמר. טעם לא טוב – לאדם. ועזר. כטעם "טובים השנים מן האחד": יט ולמ"ד אשר יקרא לו האדם מושף עצמו ואחר עמו, וכן הוא: "אשר יקרא לו האדם לנפש חיה", כי יש בו תוספת באור, כמו "ותפתח ותראהו", ורבים פמיהו: כ ומלת לכל בהקמה. גם היא מושקת עצמה ואחרת עמה, כי טעמו ולכל עוף

(כב) וַיִּבְן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הַצִּלְעַ אֲשֶׁר־לָקַח מִן־הָאָדָם
לְאִשָּׁה וַיְבָאָהּ אֶל־הָאָדָם:
כב וּבָנָא יי אֱלֹהִים ית עֲלֵעָא דְנָסִיב מִן אָדָם
לְאַתְמָהּ וְאַתְמָה לֹת אָדָם:

כ"ב וַיִּבְן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הַצִּלְעַ אֲשֶׁר־לָקַח מִן־הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבָאָהּ אֶל־הָאָדָם:
כ"ב וּבָנָא יי אֱלֹהִים ית עֲלֵעָא דְנָסִיב מִן אָדָם לְאַתְמָהּ וְאַתְמָה לֹת אָדָם:
כ"ב וַיִּבְן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הַצִּלְעַ אֲשֶׁר־לָקַח מִן־הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבָאָהּ אֶל־הָאָדָם:
כ"ב וּבָנָא יי אֱלֹהִים ית עֲלֵעָא דְנָסִיב מִן אָדָם לְאַתְמָהּ וְאַתְמָה לֹת אָדָם:

(כג) וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפֶּעַם עָצַם מַעְצָמִי וּבָשָׂר מִבְּשָׁרִי
לִזְוֹת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לָקַחְתִּיזֹאת:
כג וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפֶּעַם עָצַם מַעְצָמִי וּבָשָׂר מִבְּשָׁרִי לִזְוֹת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לָקַחְתִּיזֹאת:
כג וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפֶּעַם עָצַם מַעְצָמִי וּבָשָׂר מִבְּשָׁרִי לִזְוֹת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לָקַחְתִּיזֹאת:

כ"ג זֹאת הַפֶּעַם מִלְמַד שָׂבָא אָדָם עַל כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה, וְלֹא נִתְקַרְרָה דַּעַתוֹ עַד שָׂבָא עַל חַיָּה. לִזְוֹת יִקְרָא
אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ וְגו'. לְשׁוֹן נוֹפֵל עַל לְשׁוֹן, מִכָּאן שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. אבן עזרא

(כד) עַל־כֵּן יַעֲזֹב־אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ
וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד:
כד עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד:
כד עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד:

כ"ד עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד:
כ"ד עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד:
כ"ד עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד:

(כה) וַיְהִיו שְׁנֵיהֶם עֶרְוָמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבָּשְׂשׁוּ:
כה וַיְהִיו שְׁנֵיהֶם עֶרְוָמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבָּשְׂשׁוּ:
כה וַיְהִיו שְׁנֵיהֶם עֶרְוָמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבָּשְׂשׁוּ:

כ"ה וַיְהִיו שְׁנֵיהֶם עֶרְוָמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבָּשְׂשׁוּ:
כ"ה וַיְהִיו שְׁנֵיהֶם עֶרְוָמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבָּשְׂשׁוּ:
כ"ה וַיְהִיו שְׁנֵיהֶם עֶרְוָמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבָּשְׂשׁוּ:

ג (א) וַהֲנַחֵשׁ הָיָה עֶרוֹם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה
יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא
תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הַגָּן:
ג (א) וַהֲנַחֵשׁ הָיָה עֶרוֹם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הַגָּן:
ג (א) וַהֲנַחֵשׁ הָיָה עֶרוֹם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הַגָּן:

כ"ג וַהֲנַחֵשׁ הָיָה עֶרוֹם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הַגָּן:
כ"ג וַהֲנַחֵשׁ הָיָה עֶרוֹם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הַגָּן:
כ"ג וַהֲנַחֵשׁ הָיָה עֶרוֹם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הַגָּן:

אבן עזרא על התורה - מהדורת ב"מ, אברמוביץ

כאָשֶׁר הָיוּ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שִׁיּוּלִידוֹ אַחֵר, וְהוּא רְחוּק:
כ"ה עֶרְוָמִים. שֵׁם הַתַּאֲרָה, וְכֵן "בְּגָדִי עֶרְוָמִים תִּפְשִׁיט". וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי גַם "עֶרוֹם רָאָה רָעָה וְנִסְתָּר" כְּמוֹהוּ. וְטַעְמוֹ, שֶׁהָרוּחַ עֶרוֹם כְּלִי מִכְסָּה כְּדֵמוּת הָעֵינַי: יִתְבָּשְׂשׁוּ. מִבּוֹשָׁת, וְהִיא מִהֲשָׁנִים שֵׁשׁ נָח נָעֲלָם בִּינֵיהֶם, וְהָאוֹת אַחֲרוֹן כְּפֹל כְּמוֹ "יִתְבּוֹנֵן". וְנִקְמָץ הִשִּׁי"ן בְּעִבּוּר שֶׁהוּא סוּף פְּסוּק:
כ"ה עֶרְוָמִים. שֵׁם הַתַּאֲרָה, וְכֵן "בְּגָדִי עֶרְוָמִים תִּפְשִׁיט". וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי גַם "עֶרוֹם רָאָה רָעָה וְנִסְתָּר" כְּמוֹהוּ. וְטַעְמוֹ, שֶׁהָרוּחַ עֶרוֹם כְּלִי מִכְסָּה כְּדֵמוּת הָעֵינַי: יִתְבָּשְׂשׁוּ. מִבּוֹשָׁת, וְהִיא מִהֲשָׁנִים שֵׁשׁ נָח נָעֲלָם בִּינֵיהֶם, וְהָאוֹת אַחֲרוֹן כְּפֹל כְּמוֹ "יִתְבּוֹנֵן". וְנִקְמָץ הִשִּׁי"ן בְּעִבּוּר שֶׁהוּא סוּף פְּסוּק:

כְּנֻדִי, כְּמוֹנִי, כִּי מִמֶּנִּי הָיָה. וְדָבַר לִילִית - דְּרֹשׁ: לִזְוֹת. בְּעִבּוּר זֹאת. וְכֵן "אִמְרִי לִי אֲחִי הוּא": וְדִגְשׁוֹת שִׁי"ן אִשָּׁה, תְּמוּרַת הִי"ד הַנָּח הַנֶּעֱלָם שֶׁהוּא בְּאִישׁ. וְיִתְכַּן שִׁסְפַּת דְּבוּר אִשָּׁה דְּגוּשׁ וְלֹא רָפָה, שֶׁלֹּא יִתְעַרֵּב עִם אִשָּׁה שֶׁהוּא בְּעֵלָה, כִּי פַעַם יִתְסַר הָרְאוֹת הֵ"א. וְנִשְׁמַע, מִן אֲנוּשׁ וְאֲנָשִׁים: וְטַעַם יִקְרָא. עַל שֵׁם: וְלֹא נִדְּגַשׁ קו"ף לְקַחְתָּהּ זֹאת לְהַקֵּל עַל הַלִּשׁוֹן, וְהוּא מִהֲבִנָּן הַכָּבֵד, וְאִם לֹא נִמְצָא: וְטַעַם וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד. כְּאִילוּ הֵם. אוֹ שִׁדְמוֹ

כב וַיִּבְן. מִהֲבִנָּן הַכָּבֵד, גַּם מִהֲבִנָּן הַקֵּל, כְּמוֹ "וַיִּבְנֵן", "וַיִּבְנֵן": וַיִּבְנֵהָ. חֲשָׁב בְּהַקְצִיזוֹ בְּרֹאוֹתוֹ אוֹתָהּ, כִּי הוּבָאָה אֵלָיו כְּאִשָּׁר הוּבָאוּ הַבְּהֵמוֹת, וְהַכְּתוּב דָּבַר עַל מַחֲשַׁבְתּוֹ. וְכֵן "וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם". אוֹ נִבְּנָתָה חוּץ לָגֶן, וְאַחֲרֵי כֵן הוּבָאָה אֵלָיו, וְכָאִשָּׁר הִסְתַּמֵּל, יָדַע שֶׁנִּגְזְרָה מִמֶּנּוּ, כִּי צִלְעוֹ הִאָּחַת עִם בְּשָׂרָה אֵינָנָה, וְהָרְגִישׁ שֶׁבָּשָׂר אַחֵר הוּבָא בּוֹ:
כג וַיֹּאמֶר. אִזּוֹ אָמַר. זֹאת הַפֶּעַם. מִצָּאִית עֶזְרָה

לפי עֲרָמְתוֹ וּגְדֻלְתּוֹ הִיְתָה מִפְּלֹתוֹ (רש"י ג, א)

על פי פשוטו של מקרא היה הנחש מדבר כמו אדם, כפתוב ויאמר אל האשה. לכן כתב רש"י שלנחש היתה גם ערמה וגם תכונה נוספת שאפשרה לו לבטא את הערמה - כח הדבור. אף לא כתב במפרש "ערמתו ודבורו", כי כאן אין הכוונה לדבור כשעצמו, אלא כפי שהוא מעלה (לפי ערמתו). היתה מפלאתו, ואם כן מתאים יותר לומר שלפי גְדֻלְתּוֹ היתה מפלאתו, שבוה מדגש שהדבור הוא מעלה. אבן עזרא

(ב) וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל־הַנָּחַשׁ מִפְּרִי עֵץ־הַגֵּן נֹאכָל:

בואמרת אתתא לחויא מפירי אילן גינתא כיכול:

ג ומפירי אילנא די במציעות גינתא אמר יי לא תיכלון מנה ולא תגרבונו בה דילמא תמותון:

(ג) וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹד־הַגֵּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בוֹ פֶּן־תָּמֻתוּן:

ה"י" לא תגעו בו. הוסיפה על הצווי, לפיכך באה לידי גרעון, הוא שנאמר: (משלי ל) "אל־תוסף על דבריו".

(ד) וַיֹּאמֶר הַנָּחַשׁ אֶל־הָאִשָּׁה לֹא־מוֹת תָּמֻתוּן:

ד ואמר הנחש לאתתא לא מות תמותון:

ה"י" לא־מוֹת תָּמֻתוּן. דחפה עד שנגעה בו, אמר לה: 'כשם שאין מיתה בנגיעה, כך אין מיתה באכילה' (בראשית רבה) ♦

(ה) כִּי יֵדַע אֱלֹהִים כִּי בְיוֹם אֲכַלְכֶּם מִמֶּנּוּ וְנִפְקָחוּ עֵינֵיכֶם וְהִייתֶם כַּאֲלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע:

ה ארי גלי קדם יי ארי ביומא דתיכלון מנה ויתפתח עיניכון ויהון כרבוכין חכימין בין טב לביש:

ה"י" כי ידע. כל אמן שונא בני אפנותו, מן העץ אכל וכרא את העולם (בראשית רבה). והייתם כאלהים. יוצרי עולמות. אבן עזרא

(ו) וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֵאֲכָל וְכִי תֹאֲוָה־הוּא לְעֵינַיִם וְנִחְמַד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל וַתִּקַּח מִפְּרִיו וַתֹּאכַל וַתֵּתֶן גַּם־לְאִישָׁהּ עִמָּה וַיֹּאכַל:

ו תרצת אתתא ארי טב אילן למיכל וארי אסי הוא לעיניו ומרגג אילנא לאסתפל לא בה ונסיבת מאבה ואכלת ויהבת אף לבצלה עמה ואכל:

ה"י" וַתֵּרָא הָאִשָּׁה. ראתה דבריו של נחש והנאו לה והאמינתו (בראשית רבה). כי טוב העץ. להיות כאלהים. וכי תאווה־הוא לעינים. כמו שאמר לה: "ונפקחו עיניכם". ונחמד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל. כמו שאמר לה "יודעי טוב ורע". ונתת גם לאישה. שלא תמות היא, ויחיה הוא וישא אחרת. גם. לרבות בהמה ותיח. אבן עזרא

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

האשה הוסיפה על מצות השם "ולא תגעו בו", וכן הוסיפה אשת מנחם "עדי יום מותו":

ה והייתם כאלהים. במלאכים:

ו וַתֵּרָא הָאִשָּׁה. בלבה: ונחמד העץ. בעבור שמשכיל ותפקחנה עיניה: וטעם עמה. שיתחד אכלוהו, וגלתה לו סוד הנחש. והנה לא היה אדם שוגג, על בן נענש. ורבים אמרו כי עץ הדעת עץ תאנה, בעבור שמצאו "ויתפרו עליה תאנה". ואלו היה כן, היה הכתוב אומר ויתפרו עליה עץ הדעת. גם רבים אמרו שחשה היה. והנכון בעיני, ששגי עצים הם בתוך גן עדן, ואינם במקום אחר על כל פני האדמה. והאחד עץ הדעת, והוא ילידי תאות המשגל, ועל בן כספי האדם ואשתו עונותם. ופירוש ויתפרו ידוע, וכן "שק תפוחי עלי גלדי". והמבקשים מחט

והיה הולך בקומה זקופה, והשם דעת באדם שם בו. והנה הפסוק העיד כי היה ערום מכל חית השדה, רק לא באדם. ופירוש ערום - חכם, שיעשה דבריו בערמה, ואל תתמה בעבור היות "ערום" אחרי "ערומים", והם שני טעמים; כי באלה הצוחות בלשון, כמו "בלחי התמור תמור תמורתם", וכן "על שלשים עיירים, ושלשים עיירים להם". ועוד, אם המלאך דבר על פיו, אין חטא לנחש. וזה המלאך לא יתכן להיות שלוחו של השם, ואין המלאך ממנה פי השם. והשוואלים איך מצא הנחש את האשה איננה שאלה: וטעם אף כי, יורה כי דבר דברים אחרים, ואמר בסוף ק"ו שאמר להם לא תאכלו כל פרי עץ כלל. לא הזכיר הנחש השם הנכבד והנורא, כי לא ידעו. גם

א והנחש. יש אומרים כי האשה היתה מבינה ויודעת לשון הנחיות, ויפרשו "ויאמר הנחש" ברמזה. ואחרים אמרו שהוא שטן. ואיך לא יראו סוף הפרשה, כי איך ילך השטן על גחון, ואיך יאכל עפר, ומה טעם לקללת הוא ישופך ראש. ורבים השתבשו לחקור למה היה קולל הנחש, ואם היתה לו דעת שלמה, או צוה שלא ישיא האשה. ויאמר רב סעדיה גאון, אחר שהתברר לו שאין דבור ודעת כי אם באדם לבדו, נצטרף לומר כי הנחש גם האוחז לא דברו, רק מלאך דבר בשבילם. והשיב עליו רב שמואל בן חפני. והנה קם רבי שלמה הספרדי בעל השירים השקולים, ותכם גדול היה, והשיב על רב שמואל. והזכיר בעיני, שהם הדברים כמשמעם, והנחש היה מדבר,

(ו) וּתְפַקְחָנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עִירָמָם הֵם וַיִּתְּפְרוּ
עַלֶּה תֵּאֱנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת:
וְאֶת־תְּפֻכְחָנָה וְגו' • לַעֲנִין הַחֲכָמָה דְּבַר הַתּוֹכַח וְלֹא לַעֲנִין רֵאִיָּה מִמֶּשׁ, וְסוֹף הַמִּקְרָא מוֹכִיחַ. וַיֵּדְעוּ כִּי עִירָמָם הֵם • אִךְ הַסּוּמָא יוֹדֵעַ כְּשֶׁהוּא עֵרֶם, אֲלֹא מֵהוּ "וַיֵּדְעוּ כִּי עִירָמִים הֵם"? מִצֹּה אַחַת הֵיחָד בֵּינָם וְנִתְעַרְטְלוּ הֵימָנָה (בראשית רבה) • עַלֶּה תֵּאֱנָה • הוּא הָעֵץ שֶׁאָכְלוּ מִמֶּנּוּ, בְּדָבָר שֶׁנִּתְקַלְקַל, בּוֹ נִתְקַנּוּ (סנהדרין ע), אֲכָל שָׂאֵר הָעֵצִים מִנְעוּם מִלְטֹל עֲלֵיהֶם. וּמִפְּנֵי מָה לֹא נִתְפָּרְסָם הָעֵץ? שֶׁאֵין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חָפֵץ לְהוֹנוֹת בְּרִיָּה, שֶׁלֹּא יִכְלִימוּהוּ וַיֹּאמְרוּ:

וְהוּא שֶׁלֶקָה הָעוֹלָם עַל יָדוֹ' (מדרש רבי תנחומא) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 132)

הוא העץ שאכלו ממנו (רש"י ג, ז)

לפי זה נמצא, שאדם וחוה נאסרו באכילת תאנים, ועל פי פשוטו של מקרא (מה שאין כן על פי מדרשי חז"ל) הרי זה אסור עולם!

(ח) וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מְתַחֲלָף בִּגְן לְרוּחַ הַיּוֹם
וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הָגֵן:
ח וַיִּשְׁמְעוּ יְת קל מִמִּקְרָא דִּי אֱלֹהִים מְתַחֲלָף
בְּגִינְתָא לְמַנָּח יוֹמָא וְאִיטְמַר אָדָם וְאִתְתָּה
מִן קָדָם יְיָ אֱלֹהִים בְּגוֹ אֵילָן גִּינְתָא:

כ"י • וַיִּשְׁמְעוּ • יֵשׁ מִדְּרָשֵׁי אַגְדָּה רַבִּים, וְכַבֵּר סְדוּרָם רַבּוּתֵינוּ עַל מְכֻנָּם בְּבִרְאשִׁית רַבָּה וּבִשְׁאָר מִדְּרָשׁוֹת, וְאֵינִי לֹא בְּאִתִּי אֲלֹא לְפָשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, וְלִאגְדָּה הַמִּישָׁבֶת דְּבָרֵי הַמִּקְרָא דְּבָרֵי דְּבִיר עַל אִפְּנֵי. וַיִּשְׁמְעוּ • מָה שִׁמְעוּ? שִׁמְעוּ אֶת קוֹל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁהִיָּה מְתַחֲלָף בִּגְן. לְרוּחַ הַיּוֹם • לְאוֹתוֹ רוּחַ שֶׁהִשְׁמַשׁ בָּאָה מִשָּׁם (סְפָרִים אַחֲרִים: לָשֵׁם, וְדו"ק כִּי כֵן עָקָר), וְזוֹ הִיא מַעֲרִבִית, שֶׁלִּפְנוֹת עָרֵב חֲמָה בְּמַעֲרֵב, וְהֵם (שם לח) סָרְחוּ בְּעִשְׂרִית. אֲבָן עוֹרָא

(ט) וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָּה:
ט וַיִּקְרָא יְיָ אֱלֹהִים לְאָדָם וַאֲמַר לֵה אֵן אָת:

כ"י • אֵיכָּה • יוֹדֵעַ הָיָה הֵיכֵן הוּא, אֲלֹא לִכְנֵס עִמּוֹ בְּדָבָרִים, שֶׁלֹּא יֵהָא נִבְהֵל לְהַשִּׁיב אִם יַעֲנִישֶׁהוּ פִתְאֵם (בראשית רבה). וְכֵן בָּקִין אָמַר לוֹ: "אֵי הֵבֵל אַחִיד"? וְכֵן בְּבִלְעָם: (במדבר כב) "מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ"? לִכְנֵס עִמָּהֶם בְּדָבָרִים, וְכֵן בְּחִזְקָהוּ, בְּשִׁלּוּחֵי מוֹדָד בְּלֹאדָן (ישעיה לט) • אֲבָן עוֹרָא

(י) וַיֹּאמֶר אֶת־קוֹלָךְ שְׁמַעְתִּי בִּגְן וְאִירָא כִּי־עִירָם אָנֹכִי
וְאֶחָבָא:
י וַיֹּאמֶר יְת קל מִמִּקְרָא שְׁמַעִית בְּגִינְתָא
וַיְדַחֲלִית אֲרִי עֲרִטִילַי אָנָא וְאִיטְמַרִית:

(יא) וַיֹּאמֶר מִי הַגִּיד לָךְ כִּי עִירָם אַתָּה הַמִּן־הָעֵץ אֲשֶׁר
צִוִּיתִיךָ לֵבִלְתִּי אֲכָל־מִמֶּנּוּ אֲכַלְתָּ:
יא וַיֹּאמֶר מִן חַי לָךְ אֲרִי עֲרִטִילַי אָתָּה הַמִּן
אֵילָנָא דְּפִקְדָתְךָ דְּבִיל דְּלֹא לְמִיכַל מִנָּה
אֲכַלְתָּ:

כ"י • מִי הַגִּיד לָךְ • מֵאֵין לָךְ לִדְעַת מָה בִּשְׁת יֵשׁ בְּעוֹמֵד עֵרֶם? • הַמִּן־הָעֵץ • בְּתַמִּיקָה. אֲבָן עוֹרָא

אֲבָן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה – מִהַדוֹרֹת בְּלוּם אֲבִרְמוּבִין

וְאַחֲרֵים אָמְרוּ אֹז תִּהְיֶה חֲזִיב מִיָּתָה. וְאַחֲרֵים אָמְרוּ כִּי יֵשׁ מְנוֹת עוֹנֵשׁ, כְּמוֹ "כִּי כֵן מְנוֹת הָאִישׁ הָעוֹשֶׂה זֹאת". וְאַחֲרֵים אָמְרוּ כִּי מֵאֵז תַּחַל שְׁתַּמּוּת. וְהִבִּיאוּ רֵאִיָּה מִהַתִּינּוֹק, וְהִלְשֶׁר בְּעֵינֵי מָה שֶׁאָמְרוּ הַקְדָּמוֹנִים שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, כְּטַעַם "רְגַע אֲדַבֵּר":

ט וַיִּקְרָא. טַעַם אֵיכָּה. פִּתְחוֹן הַדָּבָרִים. וְכֵן "אֵי הֵבֵל אַחִיד", וְהִנֵּה כַחַשׁ קִנְן, וְהַשִּׁיב לוֹ הַשֵּׁם "קוֹל דְּמִי אַחִיד צוֹעֲקִים":

יא לֵבִלְתִּי. עִם לִמְ"ד כְּטַעַם שֶׁלֹּא, וְכֵלָל לִמְ"ד כְּטַעַם וַךְ אָף: אֲכָל מִמֶּנּוּ. שֵׁם הַפּוֹעַל, וְכֵן "לִבְלִיתִי שְׁמוֹר מְזוֹתִיו":

שְׂבָה יִחְיֶה וְיִרְגֵּשׁ בְּעוֹלָם הַנֶּה, וְכַמּוֹת זֶה כֵּן מוֹת זֶה, מִלְּבַד הַחֲלָק הָעֲלִיּוֹן שֶׁיֵּשׁ לְאָדָם מוֹתָר מִן הַבְּהֵמָה. וְכַבֵּר הִבִּיא אֶחָד מִרְפָּאֵי יָוֵן רֵאִיָּה גְמוּרוֹת, שֶׁלֹּא יִתְכַּן שֶׁלֹּא יִהְיֶה לִחְיֵי הָאָדָם קָצָב: ח וַיִּשְׁמְעוּ. מִתְחַלָּף בִּגְן. קוֹל הַשֵּׁם. וְזֶה הָיָה סְמוּךְ לְעָרֵב, בְּעַת הַתְּנוּפָף רוּחַ הַיּוֹם. וּמִצָּאֵנוּ לְקוֹל הַלִּיכָה, כְּמוֹ "קוֹלָה בְּנֵחַשׁ זֶלֶף", "קוֹל הַשּׁוֹפָר הוֹלֵךְ וְחִזּוֹק מְאוֹד". וַיֹּאמֶר ר' יוֹנָה הַמְדַקְדָּק הַסְפָּרָדִי, כִּי הַטַּעַם וְהָאָדָם מִתְחַלָּף בִּגְן. גַּם הוּא אָמַר שֶׁפִּירוּשׁ "בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ" - אֲלֵף שָׁנִים, כְּדָרֵךְ הַדְּרָשׁ. וְאַחֲרֵים אָמְרוּ כִּי בְיוֹם שֶׁשִּׂי נִבְרָא וּבְיוֹם שֶׁשִּׂי מֵת.

- מִהִבִּילִים, כִּי בָעֵץ דָּק יַעֲשׂוּ צָרָכָם. וְכֹאשֶׁר אֲכָל אָדָם מִעֵץ הַדַּעַת, יוֹדֵעַ אֵת אִשְׁתּוֹ. וְזֹאת הַדִּיעָה כְּנִיז לְמִשְׁגֵּל, וּבְעִבּוּר עֵץ "הַדַּעַת" נִקְרָא כֵן. גַּם הַנַּעַר כֹּאשֶׁר יוֹדֵעַ הַטוֹב וְהָרַע אֹז יַחַל לְמַאֲת הַמִּשְׁגֵּל: וְעַן הַחַיִּים - שְׂיוֹסִיף חַיִּים, וְיִתְּנֶה הָאָדָם שְׁנֵים רַבּוֹת. וְאֵין מֵלֵת "לְעוֹלָם" עַד עוֹלָם וְעַד, וְהִנֵּה כֵן "וַעֲבָדוּ לְעוֹלָם", וְיִשְׁבַּע שֵׁם עַד עוֹלָם, וְרַבִּים אַחֲרֵים. וּמִפְּרָשִׁים אָמְרוּ בְּפִסּוּק "כִּי בְיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת", כִּי לֹא נִבְרָא עַל מַתְכּוֹנֶת שְׂמִימוֹת, רַק כֹּאשֶׁר חָטָא נִגְזַר עָלָיו הַמָּוֶת. וְרַבִּים שֶׁאֵלּוּ, מָה חֲטָאוּ וְנָרְעוּ. וְאַלֶּה דְּבָרֵי רוּחַ, כִּי רוּחַ אַחַת לְאָדָם וְלַבְּהֵמָה

שיעור יומי ליום שלישי כ"ג תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום – ג – פרשת בראשית מט

(יב) וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נָתַתָּה לִּי מִן־הָעֵץ וְאָכַל:

כ"י"א אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי • (ע"ד ה) כָּאן כֶּפֶר בַּטּוֹבָה. אבן עזרא

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לָאִשָּׁה מַה־זֹּאת עָשִׂית וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הִנֵּחֵשׁ הִשְׁיֵאֲנִי וְאָכַל:

כ"י"ב הִשְׁיֵאֲנִי • הִטְעֵנִי, כְּמוֹ: (ישעיה לו) "אֵל יִשְׂיֵא לָכֶם חֲזָקָהוּ". אבן עזרא

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הַנָּחֵשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹאת אָרוּר אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל־גִּחְוֹנְךָ תֵּלֵךְ וְעַפְרָא תֹאכַל כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ:

כ"י"ג כִּי עָשִׂיתָ זֹאת • מָכָאן שְׁאִין מְהַפְּכִים בְּזָכוֹתוֹ שֶׁל מִסִּית, שְׁאֵלוֹ שְׁאֵלוֹ: לָמָּה עָשִׂיתָ זֹאת? הֲיָה לוֹ לְהִשָּׁב: דְּבָרֵי הָרֵב וְדְבָרֵי הַתְּלִמִּיד, דְּבָרֵי מִי שׁוֹמְעִין? (סנהדרין כט). מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה • אִם מִבְּהֵמָה נִתְקַלַּל, מִחַיָּה לֹא כָּל שָׁפָן? הַעֲמִידוֹ רַבּוּתִּינוּ מִדְּרָשׁ זֶה בְּמִסְכַּת בְּכוֹרוֹת (דף ח), לְלַמֵּד שֶׁיְּמֵי עַבּוּרוֹ שֶׁל נָחֵשׁ שָׁבַע שָׁנִים. עַל־גִּחְוֹנְךָ תֵּלֵךְ • רִגְלֵים הָיוּ לוֹ וְנִקְצְצוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטרשיחות חלק י עמוד 13 – מתוך 'לקראת שבת')

דבורו של הנחש

ויאמר יהוה אלהים | אל-הנחש כי עשית זאת ארוּר אתה מכל-הבהמה ומכל חית השדה (ג, יד)

הנה מצינו דקדקם החטא היה לנחש כח הדבור, וכמו שנאמר "ויאמר הנחש" וגו'. ומאחר שהנחשים עכשו אין להם כח הדבור, על-כן צריך לומר שנטל מהם כח זה. ומסתבר לומר שזה ארע בנחש הקדמוני, ונתקלל בזה עבור חטאו. וצריך להבין מפני מה לא נתפרש בפתוב שנתקלל הנחש גם בדבורו?

והענין יובן בהקדים מה שהוסיף ה' ואמר לו "כי עשית זאת (ארוּר אתה מכל וגו')". דלכאורה מיותר, דהרי מהמשפך הספור כבר משמע שהענין הוא עבור זה.

ונראה לומר דבזה מסבירו להנחש שהענין שמקבל הוא בבחינת מדה כנגד מדה "כי עשית זאת". ומפנין שעקר החטא בא על ידי כח הדבור והשכנוע של הנחש, הרי שהענין מדה כנגד מדה "כי עשית זאת ארוּר אתה" מכון בעקר כנגד כח הדבור, שהקב"ה לוקח מאתו לא רק את כח הדבור כאדם, אלא גם את הקול בכלל, ועד שלא יוכל להשמיע קולות כבהמות וחיות אחרות (שאגה, נהימה וכיוצא בזה) "ארוּר אתה מכל". שהוא פחות מהם באותן תכונות שהיה מבוחר מהם.

ועל זה מוסיף ומפרט גם את שאר הקללות, "על גחונך וגו'" מפנין שלא נכללו במעשה ההסתה דהנחש "כי עשית זאת" לכן הצריך הכתוב לפרשם. אבן עזרא

(טו) וַאִיכָּה אִשִּׁית בִּינְךָ וּבִין הָאִשָּׁה וּבִין זֶרְעֶךָ וּבִין זֶרְעָה הוּא יִשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאַתָּה תִּשׁוּפֵנִי עֵקֶב:

כ"י"ד וַאִיכָּה אִשִּׁית • אַתָּה לֹא נִתְכַּנַּנְתָּ אֵלָּא שְׁיִמּוֹת אָדָם, כְּשִׂיאָכֵל הוּא תַחֲלָה, וְתִשָּׂא אֶת חָוָה, וְלֹא בָאתָ לְדָבָר אֶל חָוָה תַּחֲלָה, אֵלָּא לְפִי שֶׁהִנָּשִׁים דַּעְתָּן קְלוֹת לְהִתְפַּתּוֹת וְיִדְעוֹת לַפְתּוֹת אֶת בַּעֲלִיהֶן, לְפִיכָּךְ: "וַאִיכָּה אִשִּׁית". יִשׁוּפְךָ • (סוטה ט) כְּתַתֶּךָ, כְּמוֹ: (דברים ט) "וְנָאֶכְתּ אוֹתוֹ" וְתַרְגּוּמוֹ: 'וְשִׁפִּית יְתָה'. וְאַתָּה תִּשׁוּפֵנִי עֵקֶב • לֹא יָהָא לָךְ

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יב אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי. אַתָּה נָתַתָּה הַנּוֹחָת לִי. וְשַׁעַם עִמָּדִי - בָּנָן, וְהוּא כְּמוֹ עִמִּי. אֲכָן לֹא מִצְאָנוּהוּ כִּי אִם בְּלִשׁוֹן יַחֲדִי הַמְדַּבֵּר: וְאָכַל. הָאֵלָּף סִמְנֵן הַמְדַּבֵּר, וְהִנֵּחַ הַנָּעֲלָם שֶׁיֵּשׁ אַחֲרָיו - תְּמוּרַת אֵלֶךְ הַשָּׂרֵשׁ. וְכֹא עִם קִמְצָן קִטָּן, בַּעֲבוּר שֶׁהוּא סוּף פְּסוּק, וְלֹא יִתְכַּן שְׂבֵא.

י"ו קִמְצָן עִם הַפּוֹעֵל, כִּי לְעוֹלָם הוּא בְּשֵׁן"א: יג הִשְׁיֵאֲנִי. פִּתְנִי: יד אָרוּר. לְנָחֵשׁ, שֶׁהִיוּ חֲזִיוֹ קָצְרִים. וְהַנָּחֹן, שֶׁהִיָּה חֶסֶר בְּהִלְכָּתוֹ: עַל גִּחְוֹנְךָ. הַחֲזָה. וְלֹא גִדַּע אִם הִנּוּ"ן שָׂרֵשׁ - כְּ"אֲדוּן", אוּ נוֹסֶף - כְּ"דוּן". וְהוּא מִרְשָׁא שֶׁנִּקְרָא בֵּן בַּעֲבוּר

הַרוּחַ שֶׁיֵּצִיט מִפְּנֵי, זֶה דֶּרֶךְ דְּרִשׁ. וְכֵן אָמְרוּ עַל גִּיחוּן. גַּם פִּישׁוֹן מִגִּזְרֵת "כִּי תְּפֹשׁוּ", גַּם פֶּרֶת מִגִּזְרֵת "פָּרוּ וּרְבוּ". וְהִנֵּה הַנָּחֵר הַגָּדוֹל הוּא חֲדָקָל עֲמוֹד בְּפָגִיחָם, וְלֹא יָקְלוּ לַעֲבוּר. וַיֹּאמְרוּ, שְׁתִּי מְלוֹת הֵן, שֶׁהִמָּסִים חֲדִים וְקָלִים:

קומה ותשכנו בעקבו, ואף משם תמיתנו. ולשון 'תשופנו', כמו: (ישעיה מ) "נשף בהם", כשהנחש בא לנשף הוא נושף כמין שריקה. ולפי שהלשון נופל על הלשון, כתב לשון נשיפה בשניהם. **אבן עזרא**

(מז) **אֱלֹהֵי־אֵשׁה אָמַר הַרְבֵּה אֲרֵבָה עֲצֹבוֹנָךְ וְהִרְגֵּךְ בַּעֲצֵב תִּלְדִּי בָנִים וְאֶל־אִישׁךָ תִּשְׁוֹקְתָּךְ וְהוּא יִמְשַׁלְבְּךָ:**
טו ולא תתא אמר אסגאה אסגי צעריכי ועדוייכי בצער תלדי בניך וילות בעלך תהא תאובתיך והוא ישלט בך:

כ"י"א עֲצֹבוֹנָךְ • זֶה צַעַר גָּדוֹל בָּנִים. וְהִרְגֵּךְ • זֶה צַעַר הַעֲבוּר. בַּעֲצֵב תִּלְדִּי בָנִים • זֶה צַעַר הַלֵּדָה. וְאֶל־אִישׁךָ תִּשְׁוֹקְתָּךְ • לְתַשְׁמִישׁ, וְאֵף עַל פִּי כֵּן אֵין לָךְ מִצַּח לְתַבְעוֹ בִּפְהָ, אֶלָּא "הוּא יִמְשַׁלְבְּךָ", הַכֹּל מִמֶּנּוּ וְלֹא מִמֶּנּוּ. תִּשְׁוֹקְתָּךְ • תַּאֲוִתָּךְ, כְּמוֹ: (ישעיה כט) "וְנִפְשׁוּ שׁוֹקֶקְךָ". **אבן עזרא**

(יז) **וְלֹאֲדָם אָמַר כִּי שִׁמְעֶתָ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ וְתֹאכַל מִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרְךָ בַּעֲצָבוֹן תֹּאכֲלֶנָּה כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:**
יז ולאדם אמר כי שמת ללול ותאכל מן העץ אשר צויתך לאמר לא תאכל ממנו ארוורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי חייך:

כ"י"א אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרְךָ • תַּעֲלָה לָךְ דְּבָרִים אֲרוּרִים, כְּגוֹן: זְבוּבִים, וּפְרַעוֹשִׁים וְנִמְלִים. מִשָּׁל לִיּוֹצֵא לְתַרְבוֹת רָעָה, וְהַבְרִיּוֹת מְקַלְלוֹת שְׂדִים שְׂיִנָּן מֵהֶם. **אבן עזרא**

(יח) **וְקוֹץ וְדִרְדָּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה:**
יח וכוכין ואטדין תצמח לך ותיכול לך עסבא דחקלא:

כ"י"א וְקוֹץ וְדִרְדָּר תַּצְמִיחַ לָךְ • הָאֶרֶץ, כְּשֶׁתּוֹרַעְנָה מִיָּד יָרָעִים, תַּצְמִיחַ קוֹץ וְדִרְדָּר, קוֹנֵדִם וְעַכְבִּיּוֹת, וְהֵן נֹאכְלִים עַל יְדֵי תַקוּן (ביצה לה). וְאָכַלְתָּ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה • וְהָיָה קָלָלָה הִיא זֹה, וְהָיָה בַּכֶּרֶךְ נֹאמַר לוֹ: "הִנֵּה נִתְּתִי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֹרַע זֹרַע וְגו'?" אֶלָּא מָה אָמַר כָּאֵן בְּרֹאשׁ הָעֵנָן: "אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרְךָ בַּעֲצָבוֹן תֹּאכֲלֶנָּה", וְאַחַר הָעֲצָבוֹן: "וְקוֹץ וְדִרְדָּר תַּצְמִיחַ לָךְ", כְּשֶׁתּוֹרַעְנָה קִטְנִיּוֹת, אוֹ יִרְקוֹת גֶּנֶה, הִיא תַצְמִיחַ לָךְ קוֹצִים וְדִרְדָּרִים וְשִׁאֵר עֲשֵׂבֵי הַשָּׂדֶה, וְעַל כִּרְחֻף תֹּאכֲלֶם. **אבן עזרא**

(יט) **בְּזַעַת אָפִיךָ תֹּאכַל לֶחֶם עַד שׁוֹבֶךְ אֶל־הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לָקַחְתָּ כִּי־עֹפֶר אֶתָּה וְאֶל־עֹפֶר תָּשׁוּב:**
יט בזעת אפריך תאכל לחם עד שוכך אל האדמה כי ממנה לקחת כי עפר אתה ואל עפר תשוב:

כ"י"א בְּזַעַת אָפִיךָ • לְאַחַר שְׁתַּטְרִיחַ בּוֹ הַרְבֵּה. **אבן עזרא**

(כ) **וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִיא הִיְתָה אִם בְּלִיחִי:**
כ ויקרא אדם שם אשתו חוה כי היא היתה אם בליחי:

כ"י"א וַיִּקְרָא הָאָדָם • חֲזֹר הַכְּתוּב לְעֵנֵינוּ הָרִאשׁוֹן: "וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת", וְלֹא הִפְסִיק אֶלָּא לְלַמֵּד שֶׁעַל יְדֵי קְרִיאַת שְׁמוֹת נִזְדוּגָה לוֹ חַוָּה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "וַיִּלְאֲדֵם לֹא מֵצָא עֹזר כְּגִדְדוֹ". לְפִיכָךְ: "וַיִּפֹּל... תַּרְדֵּמָה", וְעַל יְדֵי

אבן עזרא על התורה - מהדורת בוס, אברמוביץ

הבהמות. ופירוש בזעת ידוע מדבריהם וזל, והוא על משקל שינה, וישו יזע, וכמוהו "לא יחגרו ביזע", עד שביבאו לידי זיעה. ואחר שידענו שהאדם נברא מהד' שרשים, מה טעם כי ממנה לקחת. והתשובה, כי העצמות תולדותם מהעפר, ועל כן הם כבדות, ואין להם הרגשה, והם מוסדי הגוף. הלא תראה "ותקברו עצמות עצם אל עצמו", כי הם דמות בית בנוי, ואחר כן "והנה עליהם גידים ויבשר עליה ויקרם עליהם עור". וכן "והעליהם את עצמותי":

יז וילאדם. ארוורה האדמה. שלא תוציא תבואה רבה: בעצבון תאכלנה. תאכל תבואתה, והיא דרך קצרה. וכן "היו באוכלי שולחך":

יח וקוץ. גדול. וקטן ממנו - דרדר, והוא לבדו דר, כי אחיו נעדר. וטעם בעצבון לפתח ולשדר ולזרוע. עוד רצה חולה, שיצמח קוץ בתוך התבואה: וטעם את עשב השדה, הוא סלחם, כי בגן עדן חייתו מפרך העץ: יט וטעם בזעת אפך, שהוא צריך לטרות, לזרות ולטחון וללוש ולבשל, ולא כמאכל

טו ואיכה. הוא ישופך ראש. ורעה יככה בראש. וכן "אשר בשערה ישופני", הלא תראה מהכתוב אחריו. ויחסר הבי"ת, כמו ב"ת "הנמצא בית ה'": עקב. הוא הרגל. ואם הראש ראשון, זה אחרון, וכן "את עקבו מים":

טז הרבה ארבה. שם הפועל: עצבונך. בעת הענוי, בצאת דם בתולים: והרגך. הנו"ן נוסף, כי ההריון כבד על האשה, וכן הלידה: תשוקתך. משמעתך. ומטעם, שתשמעי כל אשר יצוה עליך, כי את ברשותו לעשות חפצו:

שִׁפְתָּב: "וַיְהִיּוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִים", סִמָּן לֹא פִרְשֵׁת הַנֶּחֱשׁ, לְהוֹדִיעַ שְׁמִתוֹף שָׂרָאָה אוֹתָם עֲרֻמִּים וְרָאָה אוֹתָם עֲסוּקִים בְּתַשְׁמִישׁ, נִתְאַוָּה לָהּ וּבָא עֲלֵיהֶם בְּמַחְשָׁבָה וּבְמִרְמָה. חֲוָה • נוֹפֵל עַל לְשׁוֹן חֲוָה, שְׁמִחָה אֶת וְלִדְוִתָּהּ, כְּאֲשֶׁר תֹּאמַר (קהלת ב כב): "מָה הָיָה לְאָדָם בְּלִשׁוֹן הָיָה. אֲבָן עוֹרָא

(כא) וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוֹת עוֹר וַיִּלְבָּשֵׁם:
כא וַעֲבַד יְיָ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ לְבוּשִׁין
דִּיקָר עַל מִשְׁחָ בְּשָׂרֵיהֶן וְאֶלְבִּישֶׁנּוּן:

הַ"ש" - כְּתָנוֹת עוֹר • יֵשׁ דְּבָרֵי אַגְדָּה אוֹמְרִים: חֲלָקִים כְּצִפְרֵן הָיוּ מְדַבְּקִים עַל עוֹרָן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: דְּבָר הַבָּא מִן הָעוֹר, כְּגוֹן צֶמֶר הָאֲרָנְכִים שֶׁהוּא רַךְ וְחֵם, וְעֵשָׂה לָהֶם כְּתָנוֹת מְנוּ. אֲבָן עוֹרָא

♦ יום רביעי כ"ד תשרי ♦

(כב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ
לְדַעַת טוֹב וְרָע וְעַתָּה פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ
הַחַיִּים וְאָכַל וַחֲיֵי לְעֹלָם:
כב וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים הֵא אָדָם הָיָה יְחִידִי
בְּעֹלָמָא מִנֵּה לְמִידַע טָב וּבִישׁ וְכַעַן דִּילְמָא
יִוִּשִׁיט יָדָהּ וְיִסָּב אֶף מֵאִילָן חַיָּא וְיִכּוּל
וַיְחִי לְעֹלָם:

הַ"ש" - הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ • הָרִי הוּא יְחִיד בְּתַחְתּוֹנִים, כְּמוֹ שְׂאֲנִי יְחִיד בְּעֵלְיוֹנִים, וַיְמָה הִיא יְחִידָתָהּ? "לְדַעַת טוֹב וְרָע", מָה שְׂאֲנִי בֶן בְּבִהְמָה וְחִיָּה. וְעַתָּה פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ וְגו' • וּמִשִּׁחָה לְעוֹלָם, הָרִי הוּא קְרוֹב לְהַטְעוֹת הַבְּרִיּוֹת אַחֲרָיו, וְלֹאמַר אֶף הוּא אֱלֹהִים. וְיֵשׁ מְדַרְשֵׁי אַגְדָּה, אָכַל אֵין מִיִּשְׁבִּין עַל פִּשּׁוּטוֹ. אֲבָן עוֹרָא

(כג) וַיִּשְׁלַחַהּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגֻּן־עֵדֶן לְעֹבֵד אֶת־הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם: אֲבָן עוֹרָא
כג וַיִּשְׁלַחַהּ יְיָ אֱלֹהִים מִגִּינְתָא דְעֵדֶן לְמַפְלָח
בְּאַרְעָא דְאִיתְבָּרִי מִתְמָן:

(כד) וַיִּגְרֹשׁ אֶת־הָאָדָם וַיִּשְׁפֹּן מִקֶּדֶם לְגִן־עֵדֶן אֶת־הַכְּרִבִּים
וְאֵת לֶחֶט הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת לְשֹׂמֵר אֶת־דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים:
כד וַיִּתְּרֵן יֵת אָדָם וְאִשְׁרֵי מִלְּקָדְמִין לְגִינְתָא
דְעֵדֶן יֵת כְּרִיבָא וְיֵת שִׁנָּן חֲרִבָא דְמִתְהַפֶּכָא
לְמִיטְר יֵת אֹרַח אֵילָן חַיָּא:

הַ"ש" - מִקֶּדֶם לְגִן עֵדֶן • בְּמִזְרְחוֹ שָׁל גִּן עֵדֶן, חוּץ לְגִן. אֶת־הַכְּרִבִּים • מִלְּאֲכִי חֲבָלָה. הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת • וְלֶחֶט לְאִים עֲלֵיו מִלְּפָנֶם עוֹד לְגִן. תְּרַגּוּם לֶחֶט, שִׁנָּן, כְּמוֹ שֶׁלֶף שִׁנָּא, וּבִלְשׁוֹן לְע"ז לְאִמָּה (קְלִינְטָה), וּמִדְרָשִׁי אַגְדָּה יֵשׁ, וְאֲנִי אֵינִי בָּא אֶלָּא לְפִשּׁוּטוֹ. אֲבָן עוֹרָא

אֲבָן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מִתּוֹרַת בְּרֵאשִׁית אֲבָרְמוּבִיץ

יֵשׁ אוֹמְרִים כְּנַעֲרִים, תְּרַגּוּם אֲרָמִית כְּרִבָּא. וּלְפִי דְעִתִּי שְׁהִיא מֵלֵת כָּלָל צוּרוֹת כּוֹלֶם, וַיִּחְזַקְאֵל שְׂאֲמַר בְּתַחֲלָה "וּפְנֵי שׁוֹר" לֹא הִתְחַלְפָה הַצּוּרָה, שְׁהַעֲגֵל לֹא נַעֲשֶׂה בְּיָמָיו, וְאַחֲרַי בֶּן בְּאָמְרוֹ "פְּנֵי הַכְּרִיב" בְּה"א הִיִּדְיָעָה, הַצּוּרָה צוּרֵת שׁוֹר, כְּאֵלּוֹ אֲמַר הַצּוּרָה שְׁהַפְּרָתִי בְּתַחֲלָה. עַל כֵּן, כָּל צוּרֵת שׁוֹר כְּרִיב, וְאֵין כָּל כְּרִיב צוּרֵת שׁוֹר, וְהַרְאָיָה הַגְּמוּנָה - שְׂאֲמַר בְּאַחֲרֹנָה "כִּי כְּרִיבִים הָיָה". וּפֶה אֲמַר הַכְּרִיבִים, וְהֵם הַמִּלְאָכִים הִיִּדְיָעִים, וּבְיָדֵם חֶרֶב, יֵשׁ לָהּ לֶחֶט, וְלָהּ שְׁמִי פִיּוֹת, וְזֶה פִּירוּשׁ "הַמִּתְהַפֶּכֶת". וְהַמְּפָרְשִׁים שְׂאֲוֹמְרִים כִּי עַל הַשְּׂמֵשׁ דְּבָר - אֵינְנוֹ אֶמָּת:

כְּד מִקֶּדֶם • פִּירוּשׁ מְמוּזָּח. וְדַע, כִּי כָּל מָה שְׂמַצָּאנוּ כְּתוּב הוּא אֶמָּת, וְכֵן הָיָה וְאֵין בּוֹ סִפְקָא, וְיֵשׁ לוֹ סוּד, כִּי מֵאוֹר הַשָּׁכֵל יָצָא הַחֲפִץ, וּמִהַשְׁנֵי הַעוֹלָה לְמַעְלָה, כִּי תַּגּוּעוֹת הַחֲפִץ

"לְדַעַת": וּפִירוּשׁ מִמֶּנּוּ - לְשׁוֹן רִבִּים, כְּמוֹ "אִישׁ מִמֶּנּוּ". וּבְכָר בִּיאָרְתִי בְּסִפְרֵי הַסִּדּוּר, לְמָה נִדְּגַשׁ נֹו"ן הַרְבִּים. וְאֲנָשִׁי מִזְרַח הַקּוֹרָאִים אוֹתוֹ בְּלֹא דְגָשׁוֹת - יִטְעוּ. וְטַעַם הַפִּסּוּק כְּמוֹ "וְהָיִיתֶם כְּאֱלֹהִים יוֹדְעֵי טוֹב וְרָע". אוֹ פִּירוּשׁ עַל מַחְשְׁבָתוֹ. וְאֵל תַּתְמָה עַל מֵלֵת "מִמֶּנּוּ", כִּי כְּמוֹהוּ "נַעֲשֶׂה אָדָם כְּצִלְמֵנוּ", "הִכָּה נִרְדָּה", וְזֶה דְּבַר הַשֵּׁם עִם הַמִּלְאָכִים:

כְּג וַיִּשְׁלַחַהּ. כָּל שְׁלֹחַ וְאַחֲרָיו מִ"ם - כְּמוֹ גְרוּשׁ, וְהוּא לְגָנָא, כְּמוֹ "שִׁלַּח מַעַל פְּנֵי", וְלֹא כְּאֲשֶׁר אֲמַר חֲכָם גְּדוֹל סִפְרֵי שֶׁהוּא לְשׁוֹן כְּבוֹד, כְּמוֹ "הוֹלֵךְ עִמָּם לְשִׁלָּחֵם", וְכְמוֹ "וַיִּשְׁלַחַהּ וַיִּלָּךְ בְּשָׁלוֹם"; שְׂאֵם כֵּן, וְהִיָּה כְּבוֹד הָאֲדָמָה גְּדוֹל מְכֻבֹּד גֵּן עֵדֶן. וְאֵם אֲמַר, לְמָה נִקְרָא "וַיִּגְרֹשׁ אֶת הָאָדָם" אִם פִּירוּשׁוֹ "וַיִּשְׁלַחַהּ" וַיִּגְרֹשְׁהוּ - כֵּן פִּירוּשׁוֹ: כְּאֲשֶׁר גִּרְשׁוּ, הַשְׂכִּין אֶת הַכְּרִיבִים. וּמֵלֵת כְּרִיבִים,

כ וַיִּקְרָא. חֲוָה. הָיָה וְהָיָה מִתְחַלְפִּים, וְכֵן "הִנֵּה יָד ה' הוֹיָה", וְאִתָּה הָיָה לָהֶם לְמִלָּךְ". וְלֹא קָרָאָה בְּיָד, כִּי מָה הַפֶּרֶשׁ יֵשׁ בֵּין שְׁמָהּ וּבֵין שֵׁם הַחַיּוֹת: אִם כָּל חִי. מִבְּנֵי אָדָם: כְּאֵל כְּתָנוֹת עוֹר. יֵשׁ אוֹמַר כִּי בְּתַחֲלָה הָיָה עֶצֶם וּבָשָׂר, וְעַתָּה קָרָם עֲלֵיהֶם עוֹר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים כְּתָנוֹת לְעוֹרָם. וְאַחֲרֵים אוֹמְרִים כִּי יֵשׁ בְּהִמָּה בְּדָמוֹת אָדָם, וְהַשֵּׁם צָוָה וְנִפְשֵׁט עוֹרָה. וְאֵין לָנוּ לְבָשֶׁת בְּזוֹת, רַק נֶאֱמַר שֶׁהַשֵּׁם עָשָׂה לְאָדָם גַּם לְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוֹת עוֹר, וְיָמִי יִמְלֵל גְּבוּרָתָהּ, וְיָמִי יִסְפֹּר מַעֲשָׂיו וְנִפְלְאוֹתָיו, וְאֵין חֶקֶר לְגִדּוּלָתוֹ: כְּב וַיֹּאמֶר. כְּאֲשֶׁר יִהְיֶה "אֲחֵר" בְּפֶתֶחַ חֶסֶן - יִהְיֶה בְּטַעַם, וְעֵינָיו מוֹכְרָת. וְאִם יִהְיֶה בְּפֶתֶחַ גְּדוֹל - יִהְיֶה סְמוּךְ. וְכֵן "כְּאֵחָד שְׂכָנִי יִשְׂרָאֵל". עַל כֵּן לֹא יִתְבַּן מִדְּקָדִיק הַלְשׁוֹן לְהִיטֵי פִירוּשׁוֹ כְּמוֹ אֲחָד, וַיְמָה טַעַם יִהְיֶה לוֹ, וְהִיָּה בְּעַל הַטְּעָמִים רָאוי לְדַבֵּק "מִמֶּנּוּ" עִם

ד (א) וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת־יְהוָה:

כ"י"א וְהָאָדָם יָדַע • כָּכָר קָדָם הָעֵנָן שֶׁל מַעֲלָה קָדָם שֶׁחָטָא וְנִטְרַד מִגֵּן עֵדֶן, וְכֵן הִתְרִיץ וְהִלָּדָה, שָׂאם כְּתוּב "וַיֵּדַע אָדָם", נִשְׁמַע שֶׁלְאַחַר שֶׁנִּטְרַד הָיָה לוֹ בָּנִים. קַיִן • עַל שֵׁם "קָנִיתִי". אֵת ה' • כִּמּוֹ עִם ה', כְּשֶׁכָּרָא אוֹתִי וְאֵת אִישִׁי, לְבָדוֹ בְּרָאֲנוּ. אָבֵל בְּזָה, שֶׁתַּפִּים אָנוּ עִמּוֹ (נדה לא). אֶת־קַיִן אֶת־אָחִיו אֶת־הָבֵל • ג', אֵתִים רַבּוּיִים הֵם, מְלַמֵּד שֶׁתְּאוֹמָה נולָדָה עִם קַיִן, וְעִם הָבֵל נולָדוּ שְׁתֵּים, לָכֵן נֹאמַר "וַתִּסְפֹּף" (בראשית רבה) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 262)

שְׁלֹשָׁה אֵתִים רַבּוּיִים הֵם (רש"י ד, א)

יֵשׁ לְשֹׂאֵל, מִדּוּעַ הַקָּדִים רש"י אֵת הַמֶּאֱחָר וּפְרַשׁ "אֵת ה'" לִפְנֵי "אֵת קַיִן". וַיֵּשׁ לוֹמַר, דִּהְיָה אֵין הַכֹּהֵן לְדַרְשׁ וַתֵּלֶד אֵת קַיִן, שֶׁהָרִי זֶהוּ סִגְנוֹן לְשׁוֹן הַכְּתוּב (כִּמּוֹ וַתֵּלֶד אֵת חֲנוּךְ – פסוק יז). אָבֵל מֵאַחַר שֶׁבִּפְסוּק הָבָא נֹאמַר פְּעַמִּים "אֵת", שֶׁאֲחַד מִיָּתֵר וְכָא לְרִבּוּת – הָרִי זֶה מְכַרֵּחַ שֶׁכָּל הַשְּׁלֹשָׁה אֵתִים שֶׁבִּפְסוּק רַבּוּיִים הֵם. וּמֵאַחַר שֶׁנֹּאמַר קָנִיתִי אִישׁ אֵת ה', וּפְרוּשׁוֹ עִם ה', מוֹכֵן שֶׁגַּם שָׂאָר הַשְּׁלֹשָׁה אֵתִים פְּרוּשִׁים עִם: תְּאוֹמָה נולָדָה עִם קַיִן וְעִם הָבֵל נולָדוּ שְׁתֵּים. אֲבָן עוֹרָא

(ב) וַתִּסְפֹּף לִלְדֹת אֶת־אָחִיו אֶת־הָבֵל וַיְהִי־הָבֵל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה:

כ"י"א רֹעֵה צֹאן • לִפִּי שְׁנֵתִקְלָה הָאֲדָמָה פֶּרֶשׁ לוֹ מַעֲבֹדָתָהּ.

(ג) וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה:

כ"י"א מִפְּרִי הָאֲדָמָה • מִן הַגְּרוּעַ, וַיֵּשׁ אֲגָדָה שְׁאוּמֶרֶת: 'זָרַע פִּשְׁתָּן הָיָה'. (דְּבָר אַחֵר: מִפְּרִי, מֵאִיזָה שְׂבָא לִידוֹ, לֹא טוֹב וְלֹא מְבַקֵּר) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק טו עמוד 20 ואילך – מוֹתֵךְ 'לקראת שבת')

קָרְבָּנוֹ שֶׁל קַיִן מִשׁוּבָח אוֹ גְרוּעַ

וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה:

מִן הַגְּרוּעַ, וַיֵּשׁ אֲגָדָה שְׁאוּמֶרֶת זָרַע פִּשְׁתָּן הָיָה (ד, ג. ובפירוש רש"י)

יֵשׁ לַעֲנֹן מִדּוּעַ הֵבִיא רש"י אֵת הָאֲגָדָה שֶׁקָּרְבָּנוֹ שֶׁל קַיִן "זָרַע פִּשְׁתָּן הָיָה", דְּמָה זֶה נוֹגֵעַ לַהֲבִנַת הַכְּתוּבִים? וַיֵּשׁ לוֹמַר בְּפִשְׁטוּת, דְּבָזָה בָּאָר דְּבָר תְּמוּנָה בְּיֹתֵר:

הָרִי קַיִן הֵבִיא קָרְבָּן מִמִּנְחָה וַתִּזְדָּה לִפְנֵי יִתְבָּרָךְ, וְאִם כֵּן תְּמוּנָה מִדּוּעַ הֵבִיא קָרְבָּן "מִן הַגְּרוּעַ"? וַיִּתִּירָה מִזֹּ: לְאַחֲרֵי שֶׁהֵבִיא אֵת הַקָּרְבָּן וְרָאָה שֶׁלֹּא נִתְקַבַּל בְּשִׁמִּים, כְּתוּב "וַיִּחַר לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו", וְכִי לֹא חָשַׁשׁ שָׂאָם יִקְרִיב "מִן הַגְּרוּעַ" לֹא יִתְקַבַּל קָרְבָּנוֹ? וְעַל זֶה הֵבִיא רש"י אֵת הָאֲגָדָה שֶׁהֵבִיא "זָרַע פִּשְׁתָּן", שֶׁפִּשְׁתָּן הוּא מִין מִשְׁבַּח. דְּטַעְמוֹתָ שֶׁל קַיִן הִיָּתָה שֶׁחֲשַׁב שָׂאָה שֶׁהֵבִיא רַק מִסּוּג הַצּוּמָח שֶׁהוּא מִין "גְרוּעַ", הָרִי מִפְּנֵי שֶׁהֵבִיא מִהַמְּבַקֵּר שֶׁבְּמִין הַצּוּמָח יִתְקַבַּל קָרְבָּנוֹ. וּמוֹכֵן הַטַּעַם שֶׁחָרָה לוֹ כְּשֶׁלֹּא נִתְקַבַּל קָרְבָּנוֹ. וְזֹו הִיָּתָה טַעְמוֹתוֹ, דִּישׁ לְהֵבִיא לֹא רַק מִהַמִּין הַמִּשְׁבַּח אֲלָא מִסּוּג נַעֲלָה יוֹתֵר, סוּג הַחַי וְק"ל. אֲבָן עוֹרָא

(ד) וַהֲבֵל הֵבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאֲנוֹ וּמִחֻלְבֵּתוֹ וַיִּשַׁע יְהוָה אֶל־הָבֵל וְאֶל־מִנְחָתוֹ:

דִּוְהָבֵל אֵתִי אָהָ הוּא מִפְּרִי עֲנָה וּמִשְׁמִיחָהּ וַיְהִי עֲרֹא מִן קָדָם יֵי לְהֵבֵל וּלְקוֹרְבָּנָהּ:

אֲבָן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה – מַהְדּוּרַת בְּלוֹם, אֲבֵרִמוּבִין

וְהָיָה טוֹב מְאֹד, זָרַע חֶלֶק:

ג וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים. שְׂעֵבֵד קַיִן אֵת הָאֲדָמָה, הֵבִיא מִנְחָה אֶל הַמֶּקוֹם שֶׁקָּבַע לְהַפְלֹתוֹ. וְלֹא יִשְׂרִי בְּעֵינֵי דְבָרֵי הָאוּמָרִים כִּי הַמִּנְחָה הֵבִיאָה אֶל אָבִיו. וּבְעֵבֹר שֶׁכְּתוּב "מִבְּכֹרוֹת צֹאֲנוֹ", יֵשׁ סִמּוֹן כִּי לֹא הֵבִיא קַיִן מִן הַבְּכוּרִים:

א וְהָאָדָם. בְּאֶשֶׁר רָאָה שֶׁלֹּא יִחְיֶה בְּגוֹפּוֹ בְּעֵצְמוֹ לַעֲוֹלָם, הוֹצִרָהּ לְהַחְיִית הַמִּין, עַל כֵּן אֲמָרָה קָנִיתִי אִישׁ אֵת ה', וְאִין שֵׁם זָכָר לְמַלְת אֱלֹהִים. כִּי הָיָה נִמְצָא בְּאֶרֶץ בְּמִין, בְּאֶשֶׁר הוּא בְּמַעֲלָה בְּעֵצְמִים. וּמַלְת טוֹב כָּלָל, וְכֵן כְּתוּב "וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה

לִפְנֵים הַיָּא. גַּם עֲלָה תִּאנָּה לְאוֹת, וְנִקְרָא הַשְּׁלִישִׁי בְּשֵׁם הַבְּחִינָה. כִּי בְּתַחֲלָה יֵשׁ כַּח בְּלִי מִפְּעֹל. וְהַמְבִּין זֶה הַסּוּד, יִבִּין אִיךְ יִפְרֹד הַקָּדֵר, וְיִמָּה סוּד גֵּן עֵדֶן, וְכַתּוּב הַעוֹר. גַּם יוֹרָה זֶה הַסּוּד, שֶׁיֵּשׁ זְכוּלָת בְּאָדָם שִׁיחִיָּה לַעֲוֹלָם, וְהַמְשָׁפִיל יִבִּין כִּי זֶה כָּל הָאָדָם:

[illegible]

(ה) וַאֲלֶקְוֹן וַאֲל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיַּחַר לְקֵוֶן מְאֹד וַיִּפְּלוּ
פָּנָיו:

(1) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-קַיִן לָמָּה חָרָה לְךָ וּלְמָה נִפְּלוּ פָנֶיךָ:
(1) הֲלוֹא אִם-תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תִּשְׁוֹקֶתוּ וְאַתָּה תִּמְשָׁל-בּוֹ:

כִּי הֵלֵא אִם תִּלְטִיב • כְּתֻגֻמוּ פִּירוּשׁוֹ • לִפְתַּח חֲטָאת רִבְיָן • לִפְתַּח קִבְרֵךְ חֲטָאָךְ שְׁמוּר • וְאַלִּיךְ תְּשׁוּקָתְךָ • שֶׁל חֲטָאת, הוּא יֵצֵר הָרַע, תְּמִיד שׁוֹקֵק וּמִתְאַוֶּה לְהִכְשִׁילְךָ • וְאַתָּה תִּמְשָׁל-בּוֹ • אִם תִּרְצֶה, תִּתְּנָבֵר עָלָיו • אֲנִי עוֹדָא

(ח) וַיֹּאמֶר קִין אֶל-הָבֶל אָחִיו וַיְהִי בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיִּקָּם קִין אֶל-הָבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ:

יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר קִיץ • נִכְנָס עִמּוֹ בְּדַבְרֵי רִיב וּמִצָּה, לְהַתְעוֹלָל עָלָיו לְהַרְגּוֹ, וַיֵּשׁ בָּזָה מְדַרְשֵׁי אֲגָדָה, אֶךְ זֶה יִשׁוּבוּ שָׁל מִקְרָא • אֲבֵן עוֹרָא

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-לֵקִיז אִי הַבֶּל אַחֶיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יִדְעָתִי
הַשֹּׁמֵר אֹחִי אֲנִכִּי:
ט וַיֹּאמֶר יי לֵקִיז אֵן הַבֶּל אַחֶיךָ וַיֹּאמֶר לֹא
יִדְעָנָא הַשֹּׁמֵר אֹחִי אֲנִכִּי:

כַּגֹּנֵב דַּעַת הָעֲלִיּוֹנָה. הַשְׁמֵר אֶחָיו. לְשׁוֹן תְּמָה הוּא, וְכֵן כָּל הַ"א חֲקוּדָה בַּחֲטָף פֶּתַח. אֲבָן עוֹרָא

(י) וַיֹּאמֶר מֶה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמִי אָחִיךָ זַעֲקִים אֵלַי
וַיֹּאמֶר מֶה עָבַדְתָּא קַל דִּם זִרְעִין דְּעִתִּידִין
לְמַפְק מִן אָחִיךָ קְבִילִין קְדָמִי מִן אֶרְעָא:
מִן־הָאֲדָמָה:

כִּי יִדְמִי אֶחֶיד • דָּמוֹ וְדָם וְרַעֲיוֹתָיו. דָּבָר אַחֵר, שְׁעֵשֶׂה בּוֹ פְּצָעִים הַרְבֵּה, שְׁלֹא הִיָּה יוֹדֵעַ מֵהֵיכָן נִפְשׁוּ יוֹצְאָה (סנהדרין לו.) • אבן עזרא

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

לפתח הַפֶּה, כְּטַעַם "שְׁמֹר פִּתְחֵי פִּיךָ". וְהִנָּחוֹן
בְּצִינִי, שְׁחָטָא סְמוּךְ, וְיִצְרֵר לֵב הָאָדָם הוּא
רוֹבֵץ עִמּוֹ: וְאֵלֶיךָ תִּשְׁוֹקְתּוּ. כִּי הַיִּצְרֵר יָשׁוּב
אֶל מִשְׁמַעְתְּךָ בְּרִצּוֹנְךָ, גַּם יֵשׁ בָּךְ פֶּחַ לְמִשּׁוֹל
בּוֹ:

ח ויאמר מִן־הַקְּרוֹב אֵלַי, שְׁאֶמֶר לוֹ כָּל־הַתּוֹכַח�וֹת שֶׁהוֹכִיחוּ הַשָּׁם. וְשׁוֹאֲלִים נִוְלְדוּ בַּיּוֹם סִגְרִיר יִשְׁאָלוּ, אִיךָ הִכְהוּ וְאִינן תָּרֵב. וְזֹאת שְׁאֵלַת תְּהוֹ, כִּי יִהְיֶנּוּ בְּדוֹד בְּמִנְקָה, וְאֵלֶּיךָ עַץ וְאֶבֶן נִמְצָאִים:

ט וְטַעַם אֵי כְמוֹ אֵיהָ, וּמִלֵּת אֵיפָה מוֹרֶכֶת
מִמְּלוֹת שְׁתֵּים:

ז ה'לוא. ופירוש שָׁאֵת, על דעת מפרשים רבים - שָׁאֵת עֹנֶה, והנכון בעיני - שָׁאֵת פִּנִּים, כי כותב בתחלה "ויפלו פניו", וזה דרך בושח, כטעם "ואיך אֵשֶׁת פִּנִּי". וטעמו, אם עשית טוב - תשא פניך, וכן "כי אז תשא פניך ממנו": חֲטָאֵת רוֹבֵץ. יש אומר שחטא תחת עֹץ. גם יש מפרשים לפתח הַקָּבֶר רֹבֵץ עֹנֶה בְּיוֹם הַדִּין, ויפרשו י"ו תשוקתו על הַקָּבֶל. וטעם למה תרה לך, שֶׁקִּבְּלִי מִנְחַת הַקָּבֶל, והוא סר אֶל מִשְׁמַעְתְּךָ, ואתה כְּמוֹ מוֹשֵׁל בוֹ. ואחרים אָמְרוּ על הַיָּצֵר, ואיננו כְּתוּב. וְאֵלֶּה אָמְרוּ, כי לפתח ביתך חטאתך רוֹבֵצָה, והיא הולכת עִמָּךְ. ויש אומר

ד' ויִשְׁעוּ. על משקל ויחר לָקֵץ. וְשִׁעְמוּ כְמוֹ קָבֵל, וְהִקְרֹב אֵלָיו "שְׁעוּ מִנִּי", כְּדֶרֶךְ סוֹד הַקְּרִיבָן. וַיִּתְּכֵן שְׁחִידָה הָאֵשׁ וַיִּשְׁנֶה מִנְחַת הַקֵּל, וְלֹא מִנְחַת קֵזֶן. וְעַל דַּעֲתִי כִּי נִגְרָאת הַשְּׁנֶה תַּמִּימָה זָמִים, וְכֵן כְּתוּב "זָמִים תִּהְיֶה גְּאוּלְתּוֹ", בַּעֲבוּר שְׁיִשׁוּבוּ הַזָּמִים בְּאוּרֶךְ אוֹ בְּקוֹצֶר כְּאֶשֶׁר הָיָה בַּתְּחִלָּה. וְכֵן "מְזִמִּים זָמִימָה". וּפְרִירוֹשׁ "שְׁנֵתִים זָמִים" - זָמִים שְׁלֵמִים שְׁנֵתִים, וְאִם נִכְתַּב שְׁנֵתִים - יִתְּכֵן שְׁאִינֵן שְׁלִימוֹת מִיּוֹם אֶל יוֹם. וְכֵן "עַד חֲדָשׁ זָמִים", שְׁיִשׁוּב הַחֲדָשׁ כְּאֶשֶׁר הִנֵּה. עַל כֵּן אֲמַרְתִּי בַּפְּרִירוֹשׁ דְּנִיָּאל, כִּי "זָמִים" אֶלֶף וּמֵאֵתִים וְחֲשָׁעִים" שֶׁהֵם זָמִים וְלֹא שְׁנִים, בַּעֲבוּר שֶׁהֵם בְּמִסְפָּר:

(יא) וְעָתָה אֲרוּר אֱתָה מִן־הָאָדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת־פִּיהָ
לִקְחַת אֶת־דָּמִי אֹחִי מִיָּדָהּ:
יא וכען ליט את מן ארעא דפתחת ית פומה
וקבילת ית דמה דאחור מן ידך:

כ"י מן האדמה • יותר ממה שנתקללה היא כבר בעונה, וגם בזו הוסיפה לחטא. אשר פצתה את־פיה לקחת
את־דמי אחי וגו' • והנני מוסיף לה קללה אצלך: "לא תסוף תת־כחה" (ספרים אחרים: הכל דבור אחד, מ"מן האדמה" עד
באן) • אבן עזרא

(יב) כִּי תַעֲבֹל אֶת־הָאָדָמָה לֹא־תִסָּף תִּת־כָּחָה לָךְ נָע
וְנָד תִּהְיֶה בָאָרֶץ:
יב ארי תפול בארעא לא תוסיף למתן
חילה לך מטלטל וגלי תהי בארעא:

כ"י נע ונד • אין לך רשות לדור במקום אחד. אבן עזרא

(יג) וַיֹּאמֶר קִין אֶל־יְהוָה גְּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא:
כ"י גְּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא • בתמיהה, אתה טוען עליונים ותחתונים, ועוני אי אפשר לך לטען? (כ"י) • אבן עזרא

(יד) הֵן גִּרְשִׁית אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה וּמִפְּנוֹיָהּ אֶסְתֵּר
וְהָיִיתִי נָע וְנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָל־מִצְאֵי יַהֲרֹגִנִי: אבן עזרא

(טו) וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לָכֵן כָּל־הָרֹג קִין שְׁבַע־תִּים יִקָּם וַיֵּשֶׁם
יְהוָה לְקִין אוֹת לְבַלְתִּי הַכּוֹת־אוֹתוֹ כָּל־מִצְאוֹ:
טו ואמר לה יי לכן כל קטיל קין לשבעה
דרין תפטר מנה ושיי יי לקין אתה כדיל
דלא למקטל יתה כל דישכחה:

כ"י לכן כל־הרג קין • זה אחד מן המקראות שקצרו דבריהם,
ורמזו ולא פראשו: "לכן כל־הרג קין", לשון גערה, כה יעשה לו, כך וכך ענשו, ולא פראשו ענשו. שבעתים יקם •
איני רוצה להנחם מקין עכשו, לסוף שבעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו, שיעמד למך מבני בניו ויהרגהו, וסוף
המקרא שאמר: "שבעתים יקם", והוא נקמת הכל מקין, למדנו שתחלת המקרא לשון גערה היא שלא תהא בריה
מזיקתו. וכיוצא בו (שמואל ב ה): "ויאמר דוד כל מכה יבואי יגיע בצנור", ולא פראש מה יעשה לו, אבל דבר הכתוב
ברמז, "כל מכה יבואי יגיע בצנור ויקרב אל השער ויכבשנו, ואת העורים וגו'", וגם אותם יכה, על אשר אמרו:
'העור והפסח לא יבא אל תוף הבית', המכה את אלו, אני אעשנו ראש ושר, כאן קצר דבריו, ובדברי הימים א'
(י א) פראש יהיה לראש ושר. וישם ה' לקין אות • חקק לו אות משמו במצחו, (ספרים אחרים): דבר אחר: "כל
מוצאי יהרגני", הבחמות והחיות, אבל בני אדם עדין לא היו שיירא מהם, רק אביו ואמו, ומהם לא היה ירא
שיהרגוהו, אלא אמר: עד עכשו היה פחדתי על כל החיות, כמו שכתוב: "ומוראכם וגו'", ועכשו, בשביל עון
זה לא יראו ממני החיות ויהרגוני, מיד: "וישם ה' לקין אות", החזיר מוראו על הכל. אבן עזרא

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

המלה ארבעה עשר, ולא שלש מאות ומ"ג.
והעדר - "ואור הספקה יהיה שבעתים", ואחר
כן ביאר הנביא דבריו ואמר "כאור שבעת
הימים": וטעם יקם. שתלקח נקמתו, וכן
"לא יקם". והטעם, כי השם האריך אפו על
קין עד שבעה דורות. ואל תתמה לחשוב
איך היה כל אלה השנים. והנה שת אחי
היה עם נח שנים רבות. גם יתכן שיקרא
זרע קין בשם אביהם, כמו ישראל. ויש אומר
כי האות קין. ואחרים אמרו שנתן חוץ
בלבו, והסיר פחדו ממנו. והנכון בעיני, ששהם
עשה לו אות עד שהאמינו, והכתוב לא גלה
האות:

יג גדול עוני מנשוא. ופירוש על דעת כל
המפרשים, שהודה חטאו. ופירוש נשוא,
כטעם סלוח, כמו "נשוא עון". ולפי דעתי
שהעברים קראו העקב שִׁכְרִי, והעונש הרע
הבא בעבור העון חטאת. וכן לא שלם
עון האמורי, "אם יקרב עון", ויגדל עון
בת עמי". והטעם, כי זה העונש גדול, לא
אוכל לסבלו. ויורה על אמתת זה הפירוש -
הפסוק הבא אחריו: ופירוש פצתה. פתחה,
וכן "הכל יפצה פיהו":

יד וטעם מפניו אסתר, שיש מקום לקבל
כח, ותראה בו גבורת השם, ואם הכל מלא
כבוד:

טו שבעתים. עד שבעה דורות. כי אין זאת

"קול דודי הנה זה בא", אל דודי הוא שם
"בא", כאשר פירשתי בשיר השירים. והטעם,
כי שמע צעקת דמיו שנשפכו על האדמה.
והמתרגם אמר על בניו שהיה בכחו
להולידם:

יא ועתה ארוּר אתה מן האדמה. שיבא לו
חסרון מפאת האדמה, שינרע וישע, כי הוא
היה עובד אדמה, ולא תתן האדמה עוד קציר
ופרי, וינטרף ללכת אל ארץ רחוקה ממקום
אדם אביו שהוא קרוב אל הן, ולא ישקוט
במקום אחד, רק ינוע:

יב ונד. יש אומרים כי נד מקונן, כמו "לנוד
לו". ועל דעתי ש"נד" אחי "נע", וכמוהו
"הנה אחיך נוד":

(מז) וַיֵּצֵא קִין מִלֶּפְנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־נֹד קַדְמַת־עֵדֶן: **הש"ס** וַיֵּצֵא קִין • יָצָא בְּהִכְנָעָה, כְּגֹנֵב דַּעַת הַעֲלִינָה. בְּאֶרֶץ נֹד • בְּאֶרֶץ שָׁפֵל הַגּוֹלִים נָדִים שָׁם. קַדְמַת עֵדֶן • שָׁם גֵּלָה אָבִיו כְּשֶׁגֶרַשׁ מִגֵּן עֵדֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לִגְן עֵדֶן וְגו'", לְשׁוֹר אֶת שְׁמִירַת הָרֶךְ מִבּוֹא הַגֵּן, שֶׁיֵּשׁ לְלַמֵּד שֶׁהָיָה אָדָם שָׁם, וּמִצִּינּוֹ רוּחַ מִזְרַחִית קוֹלָטֶת בְּכָל מְקוֹם אֶת הַרוֹצְחִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ד) "אֲזַי בְּדִיל מִשֶּׁה וְגו' מִזְרַחָה שְׁמִשׁ". דָּבָר אַחֵר: "בְּאֶרֶץ נֹד", כָּל מְקוֹם שֶׁהָלַךְ הָיְתָה הָאֶרֶץ מוֹדְעֵצֶת תַּחֲתֵיו, וְהַכְרִיזוֹת אוֹמְרִים: "סוּרוּ מֵעֲלִיו, זֶהוּ שֶׁהָרָג אֶת אָחִיו". אֲבָן עוֹרָא

טו וַיִּפֹּק קִין מִן הָאֵדָם וַיֵּתֵב בְּאֶרֶץ גִּלְיָה וּמִשְׁלָטֵל דְּהִנָּה עֲבִידָא עֲלוּהִי מִלְקַדְמִין דְּגִינְתָא דְעֵדֶן:

(יז) וַיֵּדַע קִין אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתֵּהָר וַתֵּלֶד אֶת־חֲנוּךְ וַיְהִי בְנָה עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעֵיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוּךְ: **הש"ס** וַיְהִי • קִין בְּנָה עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעֵיר "לְזָכַר בְּנוֹ חֲנוּךְ". אֲבָן עוֹרָא

יז וַיֵּדַע קִין יֵת אֶתְתָּהּ וַעֲדִיאת וַיֵּלִידֵת יֵת חֲנוּךְ וַהֲיָה בְּנִי קְרָתָא וַיִּקְרָא שְׁמָא דְקְרָתָא כְּשֵׁם בְּרָהּ חֲנוּךְ:

(יח) וַיּוֹלֵד לְחֲנוּךְ אֶת־עֵירָד וְעֵירָד יָלַד אֶת־מְחוֹיָאֵל וּמְחוֹיָאֵל יָלַד אֶת־מִתוֹשָׁאֵל וּמִתוֹשָׁאֵל יָלַד אֶת־לֶמֶךְ: **הש"ס** וַעֲרִיד יָלַד • יֵשׁ מְקוֹם שֶׁהוּא אוֹמֵר בְּזָכַר 'הוֹלִיד', וַיֵּשׁ מְקוֹם שֶׁהוּא אוֹמֵר 'יָלַד', שֶׁהָלַךְ מִשְׁמֶשֶׁת שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת: לֵדֵת הָאֵשָׁה, נִישְׁטֵר "א בְּלַע", וְזִרְעַת תּוֹלְדוֹת הָאִישׁ, אִינִינְדֵּר "בְּלַע". כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'הוֹלִיד', בְּלִשׁוֹן הַפְּעִיל, מְדַבֵּר בְּלִדֵת הָאֵשָׁה: פְּלוֹנִי הוֹלִיד אֶת אִשְׁתּוֹ, בֵּן אוֹ בֵּת, וְכְשֶׁהוּא אוֹמֵר 'יָלַד', מְדַבֵּר בְּזִרְעַת הָאִישׁ, וְהוּא בְּלַע "אִינִינְדֵּר". אֲבָן עוֹרָא

יח וַיּוֹלֵד לְחֲנוּךְ אֶת־עֵירָד וְעֵירָד יָלַד אֶת־מְחוֹיָאֵל וּמְחוֹיָאֵל יָלַד אֶת־מִתוֹשָׁאֵל וּמִתוֹשָׁאֵל יָלַד אֶת־לֶמֶךְ:

♦ יום חמישי כ"ה תשרי ♦

(יט) וַיִּקְחֵהּ לוֹ לְמֶנֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאֶחָת עֵדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלָּה: **הש"ס** וַיִּקְחָהּ לוֹ לְמֶנֶךְ • לֹא הָיָה לוֹ לְפָרֵשׁ כָּל זֶה, אֲלָא לְמַדְנֵה מִסּוּף הַעֲנִין שְׁקִים הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הַבְּטַחְתּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁבַעֲתִים יָגֵם קִין", וְעַמֵּד לְמֶנֶךְ לְאַחֵר שֶׁהוֹלִיד בָּנִים וְעֵשָׂה דוֹר שְׁבִיעִי וְהָרָג אֶת קִין, זֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי אִישׁ הִרְגֹתִי לְפָעִי וְגו'". שְׁתֵּי נָשִׁים • (ב"ר) כִּף הָיָה דִּרְכָן שֶׁל דוֹר הַמַּבּוּל: אַחַת לְפָרְיָה וְרַבִּיָּה וְאַחַת לְתַשְׁמִישׁ, זֶה שֶׁהָיָה לְתַשְׁמִישׁ מִשְׁקָה כּוֹס שֶׁל עֲקָרִין (סְפָרִים אַחֲרִים אֵינוֹ), כְּדִי שֶׁתַּעֲקֹר, וּמִקְשָׁטֶת כְּכֹלָה וּמִאֲכִילָה מַעֲדָנִים, וְחִבְרָתָהּ נִזְוָפָה וְאַבְלָה כְּאַלְמָנָה. וְזֶהוּ שֶׁפָּרַשׁ אִיּוֹב (כד כא): "רוּעָה עֲקָרָה לֹא תֵלֵד, וְאַלְמָנָה לֹא יֵיטִיב", כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ בְּאַגְדַּת חֶלֶק. עֵדָה • הָיָה שֶׁל פָּרְיָה וְרַבִּיָּה, עַל שֵׁם שְׁמִינָה עֲלִיו וּמוֹסֶרֶת מֵאֲצִלוֹ (סְפָרִים אַחֲרִים: מִמְּאֲכָלוֹ). עֵדָה תְּרַגְמוֹם שֶׁל סוּרָה. צִלָּה • הָיָה שֶׁל תַּשְׁמִישׁ, עַל שֵׁם שְׁיוֹשְׁבַת תְּמִיד בְּצִלּוֹ, דְּבָרֵי אַגְדָּה הֵם בְּבִרְאשִׁית רַבָּה. אֲבָן עוֹרָא

(כ) וַתֵּלֶד עֵדָה אֶת־יִבְל הוּא הָיָה אָבִי יֵשֶׁב אֶהֱל וּמִקְנָה: **הש"ס** וַתֵּלֶד עֵדָה אֶת־יִבְל הוּא הָיָה אָבִי יֵשֶׁב אֶהֱל וּמִקְנָה: כְּוִילִידֵת עֵדָה יֵת יִבְל הוּא הָיָה רַבְּהוֹן דְּכָל דִּינְתֵּבִי מִשְׁקִנִּין וּמְרִי כְעֵיר:

הש"ס אָבִי יֵשֶׁב אֶהֱל וּמִקְנָה • הוּא הָיָה הָרֵאשׁוֹן לְרוּעֵי בְּהֵמוֹת בַּמִּדְבָּרוֹת, וַיּוֹשֶׁב אֶהֱלִים, חֲדָשׁ כָּאֵן וְחֲדָשׁ כָּאֵן בְּשִׁבִיל מְרָעָה צֶאֱנוּ, וְכִשְׁפָּלָה הַמְרָעָה בְּמִקְוֶה זֶה, הוֹלֵךְ וְתוֹקֵעַ אֶהֱלוֹ בְּמִקְוֶה אַחֵר. וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה: בּוֹנָה בְּתִים לְעִבְדוֹת אֱלִילִים, כְּמָה דְּאֵתָא אִמֵּר (יחזקאל ח א): "סִמֵּל הַקְּנָאָה הַמִּקְנָה", וְכֵן אָחִיו: "תַּפֵּשׁ כְּנוֹר וְעוֹגֵב" לְזַמֵּר לְעִבְדוֹת אֱלִילִים. אֲבָן עוֹרָא

טז בְּאֶרֶץ נֹד. קְרָאוּ בֵּן בְּעִבּוֹר שֶׁהָיָה נֶעַ וְנֶד: קַדְמַת עֵדֶן. מִזְרַח עֵדֶן, וְהוּא צִפּוֹן מִהֶגֶן: יז וַיִּקְרָא שֵׁם הָעֵיר חֲנוּךְ כְּשִׁמְרוֹן עַל שֵׁם שְׁמֵר. וְכֵן מְפָרֵשׁ:

יח וְלֶמֶךְ שְׁשִׁי לְקִין וְשְׁבִיעִי לְאָדָם: יט וְשֵׁם עֵדָה וְעֵלָה. אֵל תַּשִּׁים לְכָף לְשִׁמּוֹעַ אֶל דְּבָרֵי הַגָּאוֹן בְּשִׁמּוֹת, כִּי אֵלֹהִים הֵינּוּ יוֹדְעִים כָּל לִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, מֵאֵין נִוְכַל

לְדַעַת כָּל הַקּוֹרוֹת, כְּטַעַם מִשָּׁה וַיִּשְׁכַּר: כ וּפִירוּשׁ אָבִי, רֵאשׁוֹן, וְכִמְוָהוּ אָב, גַּם אָבִיב. וְלַעֲלוֹם לֹא יִשְׁמַךְ כִּי אִם בְּיִוִּד, וְאַחֲרֵי - אָח:

(כא) וַיֵּשֶׁב אָחִיו יוֹבֵל הוּא הָיָה אָבִי כָל־תַּפְּשֵׁי בְנוֹר

כא וישב אחיו יובל הוא היה אבי כל תפשי בנור
דמנגן על פום נבלא ידעי זמר בנורא
ואבובא :

ועובב: אבן עזרא

(כב) וַיֵּצֵא נֹחַ הוּא יִלְדָה אֶת־תּוֹבֵל קִין לִמֶּשׁ כָּל־חַרָשׁ
נחשת וברזל ואחות תובל קין נעמה:

כב ויצא נח הוא ילדה את תובל קין למש כל חרש
דכל ידעי עיבדת נחשא ופרזלא ואחתה
דתובל קין נעמה :

כ"א תובל קין • תובל אמונתו של קין. תובל, לשון תכלין, תובל והתקין אמונתו של קין, לעשות כלי זין לרוצחים.
לטש כל-חרש נחשת וברזל • מחדד אמונת נחשת וברזל, כמו (איוב טו ט): "ילטש עיניו לי". חרש, אינו לשון פעל
(בסגול) אלא לשון פועל (בצירי), שהרי נקוד קמץ קטן וטעמו למשה, כלומר מחדד ומצמצם כל כלי אמונת נחשת
וברזל. נעמה • היא אשתו של נח, בכראשית רבה. אבן עזרא

♦ יום שישי כ"ו תשרי ♦

(כג) וַיֹּאמֶר לַמֶּדָּה לְנָשָׁיו עֲדָה וַיֵּצֵא שִׁמְעוֹן קוֹלִי נָשִׁי לַמֶּדָּה
הַזֹּאנָה אִמְרָתִי כִּי אִישׁ הִרְגָתִי לַפְּעָעִי וַיֵּלֶד לַחֲבֵרָתִי:

כג ואמר למדה לנשוי עדה ויצא שמעון
קלי נשי למדה אציתא לממרי לא גברא
קטלית דבדילה אנא סביל חובי ואף לא
עולימא חבלית דבדילה לשמיעי זרעי :

כ"א שִׁמְעוֹן קוֹלִי • שהיו נשיו פורשות ממנו מתשמיש, לפי שהרג
את קין ואת תובל קין בנו, שהיה למד סומא ותובל קין מושכו, וראה את קין ונדמה לו כחיה, ואמר לאביו
למשך בקשת, והרגו, וכיון שידע שהוא קין זקנו, הכה כף אל כף וספק את בנו בניהם והרגו, והיו נשיו פורשות
ממנו והוא מפוסן. שִׁמְעוֹן קוֹלִי • להשמע לי לתשמיש: וכי איש אשר הרגתי, לפעמי הוא נהרג, וכי אני פצעתי
מזיד, שיהא הפצע קרוי על שמי? וילד אשר הרגתי, לחברתי נהרג? כלומר על ידי חברתי, בתמיחה. והלא שוגג
אני ולא מזיד, לא זהו פצעי ולא זהו חברתי. פצע • מפת חרב, או חץ, מקאדור"ה בלע"ז. אבן עזרא

(כד) כִּי שִׁבְעָתַיִם יָקָם־קִין וַלְמַד שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה:

כד ארי לשבעא דרין איתלין לקין הלא
ללמד ברה שבעין ושבעא :

כ"א כִּי שִׁבְעָתַיִם יָקָם־קִין • קין, שהרג מזיד, נתלה לו עד שבעה
דורות, אני שהרגתי שוגג, לא כל שכן שיתלה לי שביעיות הרבה? . שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה • לשון רבוי שביעיות אחז
לו, כך דרש רבי תנחומא. ומדרש בראשית רבה: לא הרג למד כלום, ונשיו פורשות ממנו משקנימו פריה ורביה,
לפי שנגזרה גזרה לכולות זרעו של קין לאחר שבעה דורות, אמרו: מה אנו יולדות לכהלה. למחר המבול בא
ושוטף את הכל. והוא אומר להן: "וכי איש הרגתי לפעמי", וכי אני הרגתי את הכל שהיה איש בקומה וילד
בשנים, שיהא זרעי כלה באותו עון? ומה קין שהרג, נתלה לו שבעה דורות, אני שלא הרגתי, לא כל שכן שיתלו
לי שביעיות הרבה? וזהו קל וחמר של שטות. אם כן, אין הקדוש ברוך הוא גובה את חובו ומקיים את
דברו. אבן עזרא

(כה) וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
שֵׁת כִּי שֵׁת־לִי אֱלֹהִים זָרַע אַחֵר תַּחַת הַבָּל כִּי הִרְגָו
קין:

כה וידע אדם עוד את אשתו וילדה בן
ויקרא שמה שם ארי אמר יהב לי בן
אחר חלף הכל דקטלה קין :

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וכמוהו "נתתי כסף השדה", "אשר לקחתי
מיד האמורי", ורבים כמוהם:
כד ואם עד שבעתים יקם קין, למד עד
שבעים ושבעה. בעבור שהוא הרג בידו, ואני
לא הרגתי. והשם, שאמר לנשיו, כי בכר בטלה
הגזרה על קין. ובאמת כי בני למד וכל זרעו
מתו במבול, ולא נשאר לקין שם מחמס אחיו:

אדם עם קשה עורף, וכן "ואתחנן". והשם,
כאשר אמרו חכמינו, כי עדה וצלה נמנעו,
כי פחדו להוליד בנים בעבור שיהיו שביעיים
לקין ויהרגו או ימותו, ועל כן אמר למד
לנשיו: אני הוא באמת השביעי, ואם יפצעני
אדם שהוא גדול, או ילד יעשה לי חבורה,
אז הרגתי. ומלת הרגתי תמורת אהרוג,

כא בנור ועובב. מיני כלי נגינות, והיא חכמה
גדולה:
כב לוטש. כמו מחדד, וכמוהו "ללוטש איש
את מחרשתו":
כג ודע כי ויאמר למד מאוחר בפרשה,
יכר הנפתי כמוהם שנים. וכמוהו "ויקח
האיש גזם זהב", וכן "אמור אל בני ישראל

שיעור יומי ליום שישי כ"ו תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום – ה – פרשת בראשית
 כז"א וַיַּדַּע אָדָם וְגו' • בָּא לוֹ לַמָּךְ אָצֵל אָדָם הָרָאוּשׁוֹן וְקָבַל עַל נַפְשׁוֹ, אָמַר לָהֶם: 'וְכִי עָלִיכֶם לְדַקְדָּק עַל גִּזְרֵתוֹ
 שֶׁל מָקוֹם? אַתֶּם עֲשׂוּ מִצְוַתְכֶם, וְהוּא יַעֲשֶׂה אֶת שְׁלוֹ'. אָמְרוּ לוֹ: 'קִשְׁט עֲצָמְךָ תַּחֲלָה, וְהָלֹא פְרִשְׁתָּ מֵאֲשַׁתְּךָ זֶה
 מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, מִשְׁנַקְנֶסָה מִיתָה עַל יָדְךָ, מִדִּ: "וַיַּדַּע אָדָם וְגו'", וּמָהוּ עוֹד? לִלְמַד, שְׁנֵתוֹסְפָה לוֹ תֹאנָה עַל
 תֹּאנָתוֹ (בראשית רבה) • אבן עזרא

(כו) וַיֵּלֶשֶׁת גַּם־הוּא יִלְד־בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אֲנוּשׁ אֵז הוֹחֵל
 לִקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה:
 כז"א אֵז הוֹחֵל • לְשׁוֹן חֲלִין, לִקְרָא אֶת שְׁמוֹת הָאָדָם וְאֵת שְׁמוֹת הַעֲצָבִים בְּשְׁמוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, לַעֲשׂוֹתָן
 אֱלִילִים וְלִקְרוֹתָן אֱלֹהוֹת. אבן עזרא

ה (א) זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בְּרָא אֱלֹהִים אָדָם
 בְּדַמּוֹת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ:
 כז"א זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם • זוֹ הִיא סְפִירַת תּוֹלְדוֹת אָדָם, וּמִדְרָשִׁי אֲגָדָה יֵשׁ רַבִּים. בְּיוֹם בְּרָא וְגו' • מַגִּיד שְׁבִיזִים
 שְׁנֵיבְרָא, הוֹלִיד. אבן עזרא

(ב) זָכַר וּנְקִיבָה בְּרָאָם וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָם אָדָם
 בְּיוֹם הַבְּרָאָה:
 ~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (תורת מנחם לג עמ' 80)

וַיְבָרֶךְ אוֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָם אָדָם (ה, ב)
 הָאָדָם נִקְרָא בְּאַרְבַּעַת תַּאֲרִים. אָדָם – מַעֲלַת הַשְּׂכָל. אִישׁ – מַעֲלַת הַמּוֹדוּת. נָכַר – הַהִתְגַּבְּרוּת לַהֲשִׁיג מַעֲלַת הַשְּׂכָל אוֹ מַעֲלַת
 הַמּוֹדוּת, הֵינּוּ שְׂגָבָר עוֹסֵק עִם הָאֲנוּשׁ, לַהֲגִיבָהוּ לַמַּעֲלַת אָדָם אוֹ לַמַּעֲלַת אִישׁ. זֶהוּ וַיְבָרֶךְ אוֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָם אָדָם – הַשֵּׁם
 הַנִּעֲלָה בְּיוֹתֵר, הַמּוֹרָה עַל תְּכֵלֶית שְׁלֹמוֹת הָאָדָם. וַיֵּשׁ לַהֲעִיר מִ'שְׁדֵּי חֻמְד' (א כָּלִים מַע' א אוֹת עו): אָדָם הוּא כְּנוֹי לֹאִינִישׁ דְּעֻלְמָא
 שְׂאִינוּ תִּלְמִיד חֻכָּם כו', עֵין שָׁם בְּאַרְכָּה.

(ג) וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בְּדַמּוֹתוֹ כְּצֻלְמוֹ
 וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת:
 כז"א שְׁלֹשִׁים וּמֵאֹת שָׁנָה • עַד כָּאן פֶּרֶשׁ מִן הָאִשָּׁה (כ"ד). אבן עזרא

(ד) וַיְהִי יְמֵי־אָדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁת שְׁמִנָּה מֵאֹת
 שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:
 ד' הוֹיָו יוֹמֵי אָדָם בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת שֵׁת תַּמְגִּי
 מֵאָה שְׁנַיִן וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנוֹת:

(ה) וַיְהִי כָּל־יְמֵי אָדָם אֲשֶׁר־חִי תִשַּׁע מֵאוֹת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים
 שָׁנָה וַיָּמָת:
 ה' הוֹיָו כָּל יוֹמֵי אָדָם דְּחִיָּא תִשַּׁע מֵאָה
 וַתִּתְּלִין שְׁנַיִן וַיָּמָת:

(ו) וַיְחִי־שֵׁת חֲמִשָּׁ שָׁנִים וּמֵאֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־אֲנוּשׁ:
 וַיְחִיָּא שֵׁת מֵאָה וְחֲמִשׁ שְׁנַיִן וְאוֹלִיד יֵת
 אָנוּשׁ:

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כה וְשַׁעַם תַּחַת הַכֶּל. בְּמָקוֹמוֹ:
 כו וְדַקְדֹּק הוֹחֵל. מַפְעָלִי הַכֶּפֶל. וְלֹאִי הִיֹּת
 סח"ת מִהַגְרוֹן, הִנֵּה נִדְגָשׁ, וְהוּא מַגְזֵרֶת
 תַּחֲלָה. וְשַׁעַם, שֶׁהַחֲלוֹי לַהֲפָלֵל. וְאֵלּוּ הֵינָה
 מַחֲלִיל, הִנֵּה הַשֵּׁם סְמוּךְ אֶל הַמֶּלֶךְ:
 א זֶה סֵפֶר תּוֹלְדוֹת אָדָם. הַבָּנִים וּבְנֵי בָנִים
 שְׁהוֹלִיד. רַק הוּא לֹא הוֹלִידוּהוּ אֲב וְאָם, רַק
 בְּדַמּוֹת אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה:
 ג וּמָה שַׁעַם לְהַזְכִּיר וַיֹּלֶד בְּדַמּוֹתוֹ כְּצֻלְמוֹ,
 שְׁנֵתָן בּוֹ הַשֵּׁם כַּח תּוֹלְדוֹת לְהוֹצִיא דְּמוּתוֹ,
 עַד שִׁדְמָה מַעֲשֶׂהוּ לְעִלְיוֹן. וְלֹא הַזְכִּיר בֶּן
 עַל קִין וְהָבֵל, גַּם לֹא הַזְכִּיר כְּמָה שְׁנַיִם חֲתָה
 קִין, וּבֶן כְּמָה שְׁנַיִם הִנֵּה כְּשֶׁהוֹלִיד בְּנוֹ חֲנוּךְ,
 בְּעֶבֶר שְׁנַמְתָּה שֵׁם הַכֶּל גַּם קִין בְּמַבּוּל.
 וְהַזְכִּיר הַרִיגָת קִין לְהַרְאוֹת צְדָקַת הַשֵּׁם. וְאָם
 הָאָרִיף אִפּוֹ, הָעֲנִישׁוּ בַסּוּף, כְּשַׁעַם "וַיִּנָּקָה לֹא
 נִינָקָה":

וַיְהִי־אֶת־אֲחֵרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־אֲנֹשׁ שֶׁבַע שָׁנִים וּשְׁמֹנֶה
מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

וַיְהִי־לְכָל־יְמֵי־שֵׁת שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַתַּשַּׁע מֵאוֹת
שָׁנָה וַיָּמָת:

ח וַיְהִי כָל יְמֵי שֵׁת תִּשְׁעַ מֵאָה וַתִּרְתָּא
עֶשְׂרֵי שָׁנִין וַיָּמָת:

וַיְהִי אֲנֹשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־קִינָן:

ט וַיְהִי אֲנֹשׁ תִּשְׁעִין שָׁנִין וַאֲלֵיד יֵת קִינָן:

י וַיְהִי אֲנֹשׁ אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־קִינָן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה
וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

יא וַיְהִי כָל יְמֵי אֲנֹשׁ תִּשְׁעַ מֵאָה וַחֲמֵשׁ
שָׁנִין וַיָּמָת:

יב וַיְהִי קִינָן שֶׁבַעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־מֶהֱלֵלָאֵל:

יג וַיְהִי קִינָן אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־מֶהֱלֵלָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה
וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

יד וַיְהִי לְכָל־יְמֵי קִינָן עֶשְׂרֵי שָׁנִים וַתַּשַּׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:

טו וַיְהִי מֶהֱלֵלָאֵל שְׁתַּיִן וַחֲמֵשׁ שָׁנִין וַאֲלֵיד
יֵת יֵרֵד:

טז וַיְהִי מֶהֱלֵלָאֵל אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־יֵרֵד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

יז וַיְהִי כָל יְמֵי מֶהֱלֵלָאֵל תִּשְׁעִין שָׁנִין וַחֲמֵשׁ
וַעֲשָׂר שָׁנִין וַיָּמָת:

יח וַיְהִי יֵרֵד שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֶד
אֶת־חֲנוּךְ:

יט וַיְהִי יֵרֵד אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־חֲנוּךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה
וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

כ וַיְהִי לְכָל־יְמֵי יֵרֵד שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַתַּשַּׁע מֵאוֹת
שָׁנָה וַיָּמָת:

כא וַיְהִי חֲנוּךְ חֲמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־מֶתוֹשֶׁלַח:

כב וַיְהִי חֲנוּךְ אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־מֶתוֹשֶׁלַח אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־
מֶתוֹשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

כג וַיְהִי חֲנוּךְ אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־מֶתוֹשֶׁלַח אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־
מֶתוֹשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

כד וַיְהִי לְכָל־יְמֵי חֲנוּךְ חֲמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַתַּשַּׁע מֵאוֹת
שָׁנָה וַיָּמָת:

כה וַיְהִי מֶתוֹשֶׁלַח שְׁתַּיִן וַחֲמֵשׁ שָׁנִין וַאֲלֵיד יֵת
מֶתוֹשֶׁלַח:

כז וַיְהִי מֶתוֹשֶׁלַח אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־מֶתוֹשֶׁלַח אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־
מֶתוֹשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

כח וַיְהִי מֶתוֹשֶׁלַח אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־מֶתוֹשֶׁלַח אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־
מֶתוֹשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

כט וַיְהִי לְכָל־יְמֵי מֶתוֹשֶׁלַח שְׁתַּיִן וַחֲמֵשׁ שָׁנִין וַחֲמֵשׁ
וַעֲשָׂר שָׁנִין וַיָּמָת:

ל וַיְהִי כָל יְמֵי יֵרֵד שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה
וַיּוֹלֶד אֶת־חֲנוּךְ:

לא וַיְהִי יֵרֵד אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־חֲנוּךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה
וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

לב וַיְהִי יֵרֵד אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־חֲנוּךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה
וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

לג וַיְהִי לְכָל־יְמֵי יֵרֵד שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַתַּשַּׁע מֵאוֹת
שָׁנָה וַיָּמָת:

לד וַיְהִי חֲנוּךְ חֲמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־מֶתוֹשֶׁלַח:

לה וַיְהִי חֲנוּךְ אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־מֶתוֹשֶׁלַח אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־
מֶתוֹשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

לו וַיְהִי חֲנוּךְ אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־מֶתוֹשֶׁלַח אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־
מֶתוֹשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

לז וַיְהִי לְכָל־יְמֵי חֲנוּךְ חֲמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַתַּשַּׁע מֵאוֹת
שָׁנָה וַיָּמָת:

לח וַיְהִי מֶתוֹשֶׁלַח שְׁתַּיִן וַחֲמֵשׁ שָׁנִין וַאֲלֵיד יֵת
מֶתוֹשֶׁלַח:

לט וַיְהִי מֶתוֹשֶׁלַח אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־מֶתוֹשֶׁלַח אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־
מֶתוֹשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

(בג) וַיְהִי כִּלְיָמִי חֲנוּךְ חֲמִשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה:
כג וַיְהִי כִּלְיָמִי חֲנוּךְ תֵּלֶת מֵאָה וְשִׁתִּין וְחֲמִשׁ שָׁנִים:
שָׁנָה:

(כד) וַיִּתְּנֶלֶךְ חֲנוּךְ אֶת־הָאֱלֹהִים וַאֲיָנָנוּ כִּי־לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים:
כד וַיִּתְּנֶלֶךְ חֲנוּךְ בְּדַחֲלָתָא דִּי וְלִיתוּהִי אָרִי (לָא) אָמִית יְתֵהּ יִי:

כ"י וַיִּתְּנֶלֶךְ חֲנוּךְ • (כ"י) צָדִיק הָיָה וְקָל (סְפָרִים אֲחֵרִים: וְקָבֵל) בְּדַעְתּוֹ לָשׁוּב וּלְהִתְשַׁיֵּעַ. לְפִיכָךְ, מִהֵרָה הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְסָלְקוּ וְהָמִיתוּ קִדְּם וְזָמְנוּ, וְזָהוּ שְׁשָׁנָה הַפְּתוּיָב בְּמִיתָתוֹ לְכַתֵּב: "וַאֲיָנָנוּ" בְּעוֹלָם לְמִלָּאוֹת שְׁנוֹתָיו. כִּי לָקַח אֹתוֹ • לְפָנֵי זְמָנוּ, כְּמוֹ: (יחזקאל כד) "הִנְנִי לֹקֶחַ מִמָּךְ אֶת מַחְמַד עֵינֶיךָ". אבן עזרא

• שבת קודש כ"ז תשרי •

(כה) וַיְחִי מִתּוֹשְׁלָח שִׁבְעַת וְשִׁמְנִים שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־לִמְךָ:
כה וַיְחִיָּא מִתּוֹשְׁלַח מֵאָה וְתַמְנָן וְשִׁבְעַת שָׁנִים וַאֲוֹלִיד יֵת לִמָּךְ:

(כו) וַיְחִי מִתּוֹשְׁלָח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־לִמְךָ שְׁתֵּים וְשִׁמּוֹנִים שָׁנָה וְשִׁבְעַת מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:
כו וַיְחִיָּא מִתּוֹשְׁלַח בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת לִמָּךְ שִׁבְעַת מֵאָה וְתַמְנָן וְתַרְתִּין שָׁנִים וַאֲוֹלִיד בָּנִים וּבָנִים:

(כז) וַיְהִי כִּלְיָמִי מִתּוֹשְׁלָח תִּשְׁעַת וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וְתִשְׁעַת מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:
כז וַיְהִי כִּלְיָמִי מִתּוֹשְׁלַח תִּשְׁעַת מֵאָה וְתִשְׁעַת שָׁנִים וַיָּמָת:

(כח) וַיְחִי־לִמְךָ שְׁתֵּים וְשִׁמְנִים שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בֶּן:
כח וַיְחִיָּא לִמָּךְ מֵאָה וְתַמְנָן וְתַרְתִּין שָׁנִים וַאֲוֹלִיד בֶּן:

(כט) וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יִנְחַמְנוּ מִמַּעַשְׁנוּ וּמִעֲצָבוֹן יִדְּיָנוּ מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אִרְרָה יְהוָה:
כט וַיִּקְרָא יֵת שְׁמָהּ נֹחַ לְמִימָר דִּין וְנִחְמָנָא מִמַּעַשְׁנוּ מִעֲבֻדָּא וּמִלָּאוֹת יִדְנָא מִן אֲרֻעָא דִּי לְטָטָה יִי:

כ"י זֶה יִנְחַמְנוּ • יִנִּיחַ מִמָּנוּ אֶת עֲצָבוֹן יִדְּיָנוּ. עַד שֶׁלֹּא בָּא נֹחַ, לֹא הָיָה לָהֶם כְּלִי מַחְרָשָׁה, וְהוּא הֵכִין לָהֶם, וְהִתְהַהָרֵץ מוֹצִיָּאָה קוֹצִים וְדֹרְדָרִים כְּשׁוֹרְעִים חֲטִים, מְקַלְלָתוֹ שֶׁל אָדָם הָרָאוּשׁוֹן, וּבִימֵי נֹחַ נִתְּנָה, וְזָהוּ "יִנְחַמְנוּ". וְאִם לֹא תִפְרָשְׁהוּ כֵּן, אֵין טַעַם הַלְשׁוֹן נוֹפֵל עַל הַשֵּׁם, וְאַתָּה צָרִיךְ לִקְרוֹת שְׁמוֹ מִנְחָם. אבן עזרא

(ל) וַיְחִי־לִמְךָ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חֲמִשַּׁת וְתִשְׁעִים שָׁנָה וְחֲמִשַּׁת מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:
ל וַיְחִיָּא לִמָּךְ בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת נֹחַ חֲמִשַּׁת מֵאָה וְתִשְׁעִים שָׁנִים וַאֲוֹלִיד בָּנִים וּבָנִים:

(לא) וַיְהִי כִּלְיָמִי־לִמְךָ שִׁבְעַת וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְשִׁבְעַת מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:
לא וַיְהִי כִּלְיָמִי לִמָּךְ שִׁבְעַת מֵאָה וְשִׁבְעִים שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנִים וַיָּמָת:

הָאֲדָמָה וְהַצְלִיחָהּ. וְנֹחַ הָפֵךְ הֶעֱצָבוֹן. וְהַטַּעַם, זֶה יִנְחַמְנוּ וְנִנְיָח מִמַּעַשְׁנוּ מִעֲצָבוֹן יִדְּיָנוּ. גַּם נִחְמָה מְנוּחָה מִעֲצָבוֹן הַלֵּב, כִּי הַעֲבָרִים יִשְׁמְרוּ הַטַּעַמִּים וְלֹא הִמְלִיטוּ, וְהַעֲד - יִרְבֶּשֶׁת וִירְבַּעַל. וְהַשְׁוֹאֲלִים מִי הִתְהַהָרֵץ אֶשֶׁת קִין וְשֵׁת - מִה טַעַם לְשֹׁאֵלָה הַזֹּאת, כִּי כְּתוּב בְּאֵדָם "וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת", וְכֵן כָּלֵם:

יְקַחנִי סֵלָה". וְהַמַּשְׁפִּיל יָבִין: כֵּט וְטַעַם זֶה יִנְחַמְנוּ מִמַּעַשְׁנוּ. שְׂדֵעַ עַל יְדֵי אָדָם - כִּי נָבִיא הָיָה - כִּי עַל יְדֵי זֶה הַנּוֹלֵד תִּתְּנֶה הָאֲדָמָה; אוֹ רָאוּ זֶה בְּדֶרֶךְ חֲכָמָה. וְכֵן הָיָה, כִּי עַל יְדֵי נְתַקִּיִּים הָעוֹלָם. גַּם הוּא הָיָה אִישׁ הָאֲדָמָה, כִּי בֶן כְּתוּב. גַּם יִתְכֵּן שְׁנִקְרָא שְׁמוֹ נֹחַ כְּמוֹ יִרְבַּעַל, אַחֵר שְׁעָבֵד

כֵּד כִּי לָקַח אוֹתוֹ אֱלֹהִים. מֵת. וְכֵן "קַח נָא אֶת נַפְשִׁי", "הִנְנִי לֹקֶחַ מִמָּךְ אֶת מַחְמַד עֵינֶיךָ", וְאַחֵר כֵּן פִּירֵשׁ מִה הָיָה, "וְתַמְתָּ אֶשְׁתּוֹ". וְזֹאת הַלְקִיחָהּ עַל חֲנוּךְ, אֵין שֵׁם זָכָר מִגִּפָּה, וְלֹא וְקָמָה. וְהַטַּעַם, אֲשֶׁר כְּתוּב בְּדִבְרֵי אֶסְף "וְאַחֵר כְּבוֹד תִּקְחֶנִּי", וְכֵן בְּמִזְמֹר בְּנֵי קִרַח: "אֵף אֱלֹהִים יִפְדֶּה נַפְשִׁי, מִיַּד שְׂאוֹל כִּי

(כז) וַיְהִי־נָח בֶן־חָמֶשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלְדֵה נֹחַ אֶת־שֵׁם
אֶת־חָם וְאֶת־יֶפֶת:

כז"י בן חמש מאות שנה. אמר רבי יודן: מה שעם כל הדורות הולידו לק' שנה, וזה לחמש מאות? אמר הקדוש ברוך הוא: 'אם רשעים הם, יאבדו במים ורע לצדיק זה (ספרים אחרים: לגרע של צדיק זה), ואם צדיקים הם, אטריח עלי לנפשות תבות הרבה? כבש את מעינו ולא הוליד עד חמש מאות שנה, כדי שלא יהא יפת, הגדול שבבניו, ראוי לענשין לפני המבול (ב"ר), דכתיב: (ישעיה סב) "כי הנער בן מאה שנה ימות", ראוי לענש לעתיד, וכן לפני מתן תורה. את־שם את־חם ואת־יפת. והלא יפת הגדול הוא? אלא בתחלה, אתה דורש את שהוא צדיק, ונולד כשהוא מהול ושארבהם יצא ממנו וכו' (בבראשית רבה).

ו (א) וַיְהִי כִּי־הִחַל הָאָדָם לָרֵב עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנוֹת
יָלְדוּ לָהֶם: אבן עזרא

(ב) וַיֵּרָאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בָּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה
וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ:

כז"י בנֵי־הָאֱלֹהִים. בני השמים והשופטים. דבר אחר: בני האלהים, הם השמים ההולכים בשליחותו של מקום, אף הם היו מתערכים בהם. כל 'אלהים' שבמקרא לשון מרות, וזה יוכיח: (שמות ד) "ואתה תהיה לו לאלהים", (שם י) "ראה נתתיך אלהים". כי טבת הנה. אמר רבי יודן: טבת כתיב, כשהיו מיטיבין אותה מקשטת ליכנס לחפה, היה גדול נכנס ובועלה תחלה (ב"ר). מפל אשר בחרו. אף בעולת בעל, אף הזכר והבהמה (ב"ר). אבן עזרא

(ג) וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־יִדְוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעַלְם בְּשָׁגֶם הוּא
בָּשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה:

כז"י לא־יִדְוֹן רוּחִי בָאָדָם. לא יתעצם ויריב רוחי עלי בשביל האדם. לעלם. לארץ ימים, הנה רוחי נדון בקרפי אם להשחית ואם לרחם, לא יהיה מדון זה ברוחי לעולם, כלומר, לארץ ימים. בשגם הוא בשר. כמו בשגם בסגול, כלומר, בשביל שגם זאת בו, שהוא בשר ואף על פי כן אינו נכנע לפני, ומה אם יהיה אש, או דבר קשה? פיוצא בו: (שופטים ה) "עד שקמתי דבורה", כמו שקמתי, וכן "שאתה מדבר עמי", כמו שאתה, אף "בשגם" כמו בשגם. והיו ימיו וגו'. עד ק"כ שנה אאריך להם אפי, ואם לא ישובו, אביא עליהם מבול. ואם תאמר משנולד יפת עד המבול אינו אלא מאה שנה, אין מקדם ומאחר בתורה (פסחים ו). כבר היתה הגזרה גזורה עשרים שנה קדם שהוליד נח תולדות, וכן מצינו בסדר עולם. ויש מדרשי אגדה רבים ב"לא ידון", אבל זה הוא צחצוח פשוט. אבן עזרא

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

האדם, ואם מצאנו יותר כן - מצאנו מעט, רק על הרוכ דבר. ואין זה אמת, כי הנה שם חיה שש מאות, וכל הדורות אחריו חיו שנים רבות, ובימי פלג חסרו השנים, ומימות דוד עד היום שבועים או שמונים שנה. והאמת מה שאמר המתרגם ארמית, שנתן קץ לאדם, כטעם "עוד ארבעים יום", ואם ישובו וימלטו, ואם לא ישובו - וימותו. ואל תשים לבך אל מספר "ויהי נח בן חמש מאות שנה", כי אין מוקדם ומאוחר בתורה. והנה כתוב "וימת נח בחרון", ואחריו "ויאמר ה' אל אברהם לך לך מארצך", ואנחנו גרע כי לא מת נח עד שהיה יצחק בן חמש ושלשים שנה, ורבים פמאות:

ג לא ידון רוחי. יש אומר שהוא כמו "וישב חרבו אל נדנח", כי הגוף לרוח כנוד. והעד - "איתקריית רוחי". רק יהיה ידון שורש אחר, כמו "אם יעלה לשמים שיאו", שהוא מנחי העין, וכמוהו נשא ורבים אחרים. ויש אומרים שמשקלו כמו "וישב העפר", והיא מגזרת דין, כי הרוח דין בגוף: בשגם. השי"ן כמו "שפכה", ויהיה טעמו, לא יעמד רוחי, שמאיתו היתה. וכן קהלת אמר "והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה", רק רוח האדם לבדו, בעבור זה התקם. ועוד בעבור שהאדם בשר. והוא יגיע עד עת ויחסר, באשר ינצח העשוי לעושה: והיו ימיו. יש אומרים שנה קצב כל

א ומלת החל. מתחלה, והוא מבנין הפעיל: לרב. שם הפועל:

ב בני האלהים. בני השופטים, שהיו עושים בארץ משפט אלהים. ויש אומרים כי האלהים במקום הזה קודש, והבנים הם הקדושים אשר בארץ, כטעם "בנים אמת". ויש אומרים כי בני האלהים - בני שות, ובנות האדם - בנות משפחת קין. והישר בעיני, בחיו להיות בני האלהים היודעים דעת עליון, בחיו להם נשים, שהיתה מערכת שמם כל אחת נמשלת לכל אחד, והתולדות בתולדות, על כן יצאו מהם גבורים. ויתכן שלקחו הנשים גם בתוקח:

דגבריא הוּוּ בארעא ביומא האנון ואף
במר בן די עליו בני רבכא לות בנת
אנשא וילידן להון אנון גברא דמעלמא
אנשין דשמא:

(ד) הנפלים היו בארץ בימים ההם וגם אחרי-כן אשר
יבאו בני האלהים אל-בנות האדם וילדו להם המה
הגברים אשר מעולם אנשי השם:

כ"ז"א הנפלים • על שם שנפלו והפילו את העולם. ובלשון עברית, לשון ענקים הוא. בימים ההם • (כ"ח) בימי
דור אנוש ובני קין. וגם אחרי-כן • אף על פי שראו באבדן של דור אנוש, שעלה אוקנוס והציף שליש העולם,
לא נכנע דור המבול ללמד מהם. אשר יבאו • היו יולדות ענקים כמותם. הגברים • למרד במקום. אנשי
השם • אותם שנקבו בשמות: עירד, מחויאל, מתושאל שנקבו על שם אבדן, שנמוחו והותשו. דבר אחר: אנשי
שמן, ששמו את העולם. אבן עזרא

היחזא יי ארי סגיא בישת אנשא בארעא
וכל יצרא מחשבת לבה לחוד ביש כל
יומא:

(ה) וירא יהוה כי רבה רעת האדם בארץ וכל-יצר
מחשבת לבו רק רע פל-היום:

יומא יי במימרה ארי עבד ית אנשא
בארעא ואמר במימרה למתבר תקפהון
כרעוה:

(ו) וינחם יהוה כי-עשה את-האדם בארץ ויתעצב
אל-לבו:

כ"ז"ב וינחם ה' כי-עשה • נחמה היתה לפניו שבאוי בפתחונים, שאלו היה מן העליונים, היה ממרידן. בכראשית
רבה. ויתעצב • האדם. אל-לבו • של מקום. עלה במחשבתו של מקום להעציבו, זה תרגום אונקלוס. דבר
אחר: "וינחם", נהפכה מחשבתו של מקום ממת רחמים למדת הדין, עלה במחשבה לפניו מה לעשות באדם
שעשה בארץ. וכן כל לשון נחום שבמקרא, לשון נמלך מה לעשות: "וכן-אדם ויתנחם", (דברים לב) "ועל
עבדיו יתנחם", (שמות לב) "וינחם ה' על הרעה", (שמואל א טו) "נחמתי כי המלכתי". כלם לשון מחשבה אחרת הם.
ויתעצב אל-לבו • נתאבל על אבדן מעשה ידיו, כמו: (שמואל ב יט) "נעצב המלך על בנו", וזה כתבתי לתשובת
אפיקורוס אחד ששאל את רבי יהושע בן קרחה, אמר לו: 'אין אתם מודים שהקדוש ברוך הוא רואה את הנולד?'
אמר לו: 'הן'. אמר לו: 'והא פתיב "ויתעצב אל-לבו"? 'אמר לו: 'נולד לך בן זכר מימך?' אמר לו: 'הן', אמר
לו: 'ומה עשית?' אמר לו: 'שמחתי ושמחתי את הכל'. אמר לו: 'ולא היית יודע שסופו למות?' אמר לו: 'בשעת
הדוּתא – חדוּתא, בשעת אכלא – אכלא'. אמר לו: 'כך מעשה הקדוש ברוך הוא, אף על פי שגלוי לפניו שסופן
לחטא ולאבדן, לא נמנע מלקרואן (ועיין ברא"ם) בשביל הצדיקים העתידים לעמד מהם'. אבן עזרא

יומא יי אמיח ית אנשא די בראתי מעל
אפי ארעא מאנשא עד בעירא עד רחשא
ועד עופא דשמיא ארי חבית במימרי ארי
עבדתנון:

(ז) ויאמר יהוה אמה את-האדם אשר-בראתי מעל פני
הארמה מאדם עד-בהמה עד-רמש ועד-עוף השמים
כי נחמתי כי עשיתם:

כ"ז"ג ויאמר ה' אמה את-האדם • הוא עפר, ואביא עליו מים ואמחה אותו, לך נאמר לשון מחוי. מאדם
עד-בהמה • אף הם השחיתו ודרכם • (כ"ח). דבר אחר: הכל נברא בשביל אדם, וכיון שהוא כלה, מה צריך באלו?
כי נחמתי כי עשיתם • חשבתי מה לעשות על אשר עשיתם. אבן עזרא

ח ונח אשפח רחמין קדם יי:

(ח) ונח מצא חן בעיני יהוה: אבן עזרא

הפסטר פרשת בראשית לקריאה בציבור ולשמו"ת נדפסה בעמ' קסג

אבן עזרא על התורה – מהדורת ברוך אברמוביץ

ז ויאמר. אל לבו, או אמירה למלאכים. ויש
אומרים לנח. והנכון בעיני שהוא דבוק עם
"לבו" הכתוב למעלה:

ח חן. מגזרת רחמים, וממנה תחנה, ומשקלו
קץ, ושיניהם מפעלי הנפול. וטעם מציאת חן,
כמו "לא חסה עליך עין":

וטעם ויתעצב אל לבו. הפך "ישמח ה'
במעשיו", כי טוב בעיניו שיקבלו נבראיו
חסדיו. ויש אומרים כי וינחם כמו "מתנחם
לך להקדך", ויפרשוהו ויצד, ואמר כי
לבו הוא הנביא. ואלו היה בן, לא היה
אחר ויתעצב מלת "אל", ואנה מצאנו
שנקרא הנביא לב:

ד ופירוש נפלים, שיפול לב הרואה אותם,
שיתמה מגובה קומתם: וטעם אחרי כן, אחר
המבול, והנה בני ענק בתחלה היו ממשפחת
בני האלהים:

ו וינחם ה'. ידוע כי לא אדם הוא
להנחם, רק דברה תורה כלשון בני אדם,
כי המשחית מה שעשה נראה שניחם:

שיעורי תהלים לשבוע פרשת בראשית

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שיי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"א תשרי פרק כ, מפרק קד עד סוף פרק קה	יום רביעי - כ"ד תשרי פרק כ, מפרק קיג עד סוף פרק קיח
יום שני - כ"ב תשרי פרק כ, מפרק קו עד סוף פרק קז	יום חמישי - כ"ה תשרי פרק כ פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו
יום שלישי - כ"ג תשרי פרק כ, מפרק קח עד סוף פרק קיב	יום שישי - כ"ו תשרי פרק כ פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק
שבת קודש - כ"ז תשרי פרק כ מפרק קכ עד סוף פרק קלד	

יום ראשון כ"א תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלו, כי קביעת שבר... עד עמ' 272, לגמרי.

אגרת הקדש

לכן אומרים, גם כשאחד יושב ולומד תורה קובע לו הקדוש ברוך
הוא שבר. אבל ההשקפה – השראת השכינה, מה שאומרים
"שכינה שרויה ביניהם", היא הארה עצומה מאור ה' המאיר בה
– בנפש עצמה, לא בכוחות הנפש שהם מוגבלים, כי אם בנפש
עצמה, בלי גבול ותכלית,
ואינו יכול להתלבש –
בפנימיות, בנפש גבולית –
בנפש מוגבלת, כי אם –
בבחינה של אור מקיף
עליה מלמעלה מראשה
ועד רגליה, – מהמדריגה
העליונה שבנפש עד
למדריגה התחתונה, שכל
כוחות הנפש מוקפים ב"אור
ה'" הבלי מוגבל, כמו
שאמרו חז"ל: "אכל פי
עשרה שכינתא שריא", –
על כל עשרה יהודים שורה
שכינה, בלומר עליהם
מלמעלה, – הרי על דרך
שרבותינו ז"ל אומרים בענין
השראת השכינה השורה על
כל בני ישראל, גם כשאין
הם לומדים תורה (כפי
שיסביר להלן), שם הרי ודאי
שהכוונה היא להשראה
בבחינת מקיף, וכפי הלשון
"אכל", "על כל", שעליהם
בבחינת מקיף מאירה
השראת השכינה, על דרך
זה גם בהשראת השכינה שעל ידי תורה של רבים – הרי עיקר האור
הוא גם כן באופן מקיף. שכן, זה אור שבבחינת בלי-גבול שיכול
להתקבל בנפש רק באופן של מקיף. כמו שכתוב: "ויהי נעם ה'
עלינו, ומעשה ידינו כוננה עלינו", בלומר, כי "נעם ה'" אשר
הופיע ב"מעשה ידינו"²², בעסק התורה והמצוות, דאורייתא
וקדש-א-ב-י-ד-הו-א בלא חד – שהתורה והקדוש ברוך הוא הם
דבר אחד לגמרי, ותכונת עלינו מלמעלה, – "עלינו",
מעלינו, בבחינת מקיף, להיותו בלי גבול ותכלית ואינו מתלבש
בנפשנו ושכלנו, ועל כן – ולכן, אין אנו משיגים בשכלנו
הנעימות והערכות מנעם ה'" וזו השכינה – שהוא, בלי גבול
ותכלית, אשר מתכונן ושורה עלינו ב"מעשה ידינו", בתורה

1 כי קביעת שבר הוא, שמאיר ה' לנפש תדרשנו, באור תורתו,
2 שהוא מעטה לבושו ממש, – שהקדוש ברוך הוא מתעטף
3 ומתלבש בתורה – ועל ידי לבוש זה מאיר הקדוש ברוך הוא לנפשו
4 של יהודי המחפש את ה', החיפוש יכול להיות בעבודת התפלה
5 שלפני תורה, או בתורה
6 עצמה, כפי שהוא אומר
7 בחלק הראשון של ספר
8 ה"תניא" סוף פרק ל"ז,
9 ש"קורא בתורה" זה כמו בן
10 הקורא לאביו שיבוא אליו
11 ויהיה אתו יחד, ולכן
12 נקראת התורה "אור",
13 שנתאמר¹⁷: "עמה אור
14 בשלמה"¹⁸, – שזה מוסב על
15 אור התורה שהוא "לבוש"
16 (שלמה), מפני שהוא
17 בהגבלה, והנפש היא
18 בעלת גבול ותכלית בכל
19 בחותיה, – כלומר, גם
20 בכמות וגם באיכות, כל
21 כוחות הנפש הם מוגבלים,
22 וכיוון שהאור המאיר לנפש
23 צריך להתקבל בתוך כוחות
24 הנפש, מן ההכרח הרי שגם
25 האור יהיה מוגבל. ובלשון
26 רבנו הזקן: לכן גם אור ה'
27 המאיר בה – בנפש, הוא
28 גבול, מצמצם, ומתלבש
29 בתוכה, – בתוך הנפש,
30 שהנפש תופסת את אור ה'
31 בפנימיות, ועל כן – ולכן, יתפעל לב מבקשי ה' בשעת התפלה
32 וכיוצא בה, כי בו ישמח לבם, ויגל – בגילה גלויה, המתבטאת
33 ב"אף גילת ורגז, ותתענג נפשים בנעם ה'" [נסח אחר: על ה' –
34 עם הקדוש ברוך הוא עצמו] ואורו, בהגלותו – כשאור ה' מתגלה
35 ממעטה לבושו שהיא התורה, ויצא כפרק חצו, – אור כזה
36 שהתחלתו יוצא מלבוש התורה כחץ של ברק לנפש¹⁹. וזו היא
37 קביעת שבר התורה, הקבועה תמיד בנפש עצמה בה. – הרי
38 שהשכר של תורה קבוע תמיד בנפש, לא רק בעולם הבא כשיהיה
39 שכר המצוה ש"בהאי עולמא ליכא"²⁰ (שאינו ניתן בעולם הזה), אלא
40 תמיד, גם בדיות הנשמה בגוף, קבוע בה שכר זה של תורה, זה שכר
41 ואור מוגבלים שיכולים "להיתפס" בנפש גם כשהיא מלוכשת בגוף.

17. תהלים קד, ב. 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכ"מ מובא ע"ז הכתוב כי נר מצוה ותורה אור – אבל כאן הכוונה להביא ראי' ש"מאיר ה'" ע"י תורה אור, "אור תורתו" כמו שע"י "שלמה" מתגלים כמה ענינים דהמלוכש בה. ונלכך נק' אור – שזהו עילוי לגבי תורה אור מצ"ע – מפני שהוא שלמה שע"י יתגלה ה'. ועיין הצ"צ עה"פ עוטה אור". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אגה"ק ס"ו טו שזהו ממקור כו". 20. קידושין לט, ב. 21. תהלים צ, יז. 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע הפי' ב"מעשה ידינו" שזהו "עסק התומצ"ץ".

1 – הנלמדת, וּמִצּוֹת – הנעשות, פְּרָכִים דְּקָא. – שדוקא בתורה
2 ובמצוות שברבים, ישנה השראה מאור שהוא בלי גבול, וְעַל זֶה
3 אָמְרוּ רַבֵּינֵינוּ: "שֶׁכֶּר מִצְוָה בְּהָאֵי עֲלָמָא לִיבָא", – שכר מצוה
4 בעולם הזה – אין. שזה מוסב על האור וההתגלות הבלתי מוגבלות,
5 הבאות על ידי מצוה –

6 התגלות זו איננה בעולם

7 הזה, שכן, העולם הזה הרי

8 מתנהג בצורה מוגבלת – 2

9 ולכן אין בעולם הזה

10 התגלות אור בלתי מוגבל,

11 כִּי אֵי אֲפָשֶׁר לְעוֹלָם

12 לְהַשִּׁיגוֹ, – את האור שהוא

13 בלי גבול, כִּי אֵם

14 בְּהַתְּפַשְׁטוֹת הַנֶּפֶשׁ

15 מְהֻנָּה. – אז, כשאין על

16 הנפש ההגבלות שמן הגוף,

17 בכוח הנפש להשיג התגלות

18 שבלי גבול, וְאֵם גַּם זֹאת – שבכוח הנפש להשיג זאת אז – הרי זה

19 עַל דֶּרֶךְ הַחֲסָד, – הרי זה חסד מהקדוש ברוך הוא שנותן הכוח

20 לנפש "לתפוס" התגלות כזו, כְּמוֹ שֶׁבְּתוֹכָהּ: "וְלֶךְ ה' חֶסֶד, כִּי

21 אֶתָּה תִּשְׁלַם לְאִישׁ כְּמַעֲשָׂהוּ"²⁴, – שתשלום השכר לפי מעשי

22 האדם הוא חסד מהקדוש ברוך הוא, וְכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבֵּינוּ²⁵,

23 שֶׁהַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא נֹתֵן כָּח בְּצַדִּיקִים כו'. – לקבל את שכרם

24 לעתיד לבוא. שכן, השכר הוא הרי בלתי מוגבל, וכדי שהנשמה

25 שהיא מוגבלת – גם אחרי שהיא מתפשטת מהגוף ואין עליה

26 הגבלות הגוף – תוכל לקבל שכר שהוא בלתי מוגבל, צריך הקדוש

27 ברוך הוא להעניק לה כוח על כך. מִה שֶׁאֵין בָּן בְּמִלְאָכִים²⁶, –

28 שאין בכוחם לקבל התגלות בלתי מוגבלת, כְּמוֹ שֶׁשִּׁמְעֵתִי מִרְבּוֹתִי,

29 – הכוונה על הבעל שם טוב והמגיד ממזריטש, כִּי אֵלֹו נִמְצָא

30 מִלְאָה²⁷ אֶחָד²⁸ עוֹמֵד בְּמַעַמְד עֲשֶׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל בְּיָחֵד, – הרי זה

31 רק מה שעשרה יהודים נמצאים יחד – ש"אכל בי עשרה שכינתא

32 שריא – שורה הרי שם השכינה, אֵם שְׂאִינִם מְדַבְּרִים בְּדַבְּרֵי

33 תוֹרָה – תַּפֵּל עָלָיו אֵימָתָהּ וּפָחַד בְּלִי גָבֹל וְתַכְלִית, מִשְׁכִּינְתָּהּ

34 דִּשְׁרִיא עָלֶיהָ, – מהשכינה השורה עליהם, עַד שֶׁהָיָה מְתַבַּטֵּל

35 מִמִּצְוֵיאוֹתָיו לְגִמְרִי. – מצד הביטול והפחד הגדולים שהיתה משרה

אגרת הקדש

ומצות רבים דוקא. וע"ז ארו"ל שכר מצוה בהאי
עלמא ליכא כי אי אפשר לעולם להשיגו כי אם
בהתפשטות הנפש מהגוף ואף גם זאת על דרך
החסד כמ"ש ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש
כמעשהו וכמו שארו"ל שהקב"ה נותן כח בצדיקים
כו'. משא"כ במלאכים כמו ששמעתי מרבותי כי
אילו נמצא מלאך אחד עומד במעמד עשרה מישראל
ביחד אף שאינם מדברים בדברי תורה תפול עליו
אימתה ופחד בלי גבול ותכלית משכינתא דשריא
עליהו עד שהיה מתבטל ממציוותו לגמרי

עליו השראת השכינה השורה על עשרה מישראל יחד למרות שאין
הם עוסקים בשעת מעשה בתורה²⁹. בספר השיחות תש"ד³⁰ מביא
כ"ק אדמו"ר מהור"י צ"נ ע, כשאביו למד אתו אגרת קדושה זו בפעם
השניה, הרי בשעה שהגיע למה שרבנו הזקן מדבר אודות מעלת
הנשמות לגבי מלאכים
ומסיים "כמו ששמעתי

מרבותי" וכו' – דיבר הרבי

(מהורש"ב) נ"ע אודות

הלשון "שמעתי מרבותי"

– שלעיל ב"תניא" פרק ל"ה

(בהגהה) כתוב הלשון

"שמעתי ממורי", ואילו

כאן הוא אומר הלשון

"שמעתי מרבותי", והוא

אמר על כך: "שמעתי

ממורי" הוא מתכוון להוד

כבוד קדושת הרב המגיד

ממזריטש, ו"שמעתי מרבותי" הכוונה למורנו הבעל שם טוב והרב

המגיד ממזריטש. לאחר מכן, אומר שם כ"ק אדמו"ר מהור"י צ"נ ע,

אמר הוד כבוד קדושת אאמו"ר (אדוני אבי מורי ורבי), שאלו דין

מההלכות שלומדים בגן עדן אודות מעלת הנשמות לגבי

מלאכים, כפי שהם (המלאכים) מתבטלים מ"אור הוי"ו" ששכינתא

שריא (שהשכינה שורה) במעמד עשרה מישראל, למרות שאין

הם מדברים בדברי תורה, והוא – ממשיך כ"ק אדמו"ר מהור"י צ"נ

נ"ע לספר – סיפר לי שמונה סיפורים בנוגע להלכות שלומדים

בגן עדן, וסיים: וכל זה הוא ב"תניא" הקדמה לכך, לעשות קביעות

בכל יום ללמוד "עין יעקב", שהוא אומר על כך שרוב סודות

התורה מוסתרים בו וזה מכפר על עוונות האדם. להלן³¹ הוא

מביא שם, שהרבי (מהורש"ב) נ"ע אמר לו גם אז, שלחסידי

מלפנים היתה קביעות בחק לימודם (בלימודים שהיו לומדים כל

יום כחוק בל יעבור), שנוסף על השיעורים במשניות, עמוד גמרא

ותניא, היו גם לומדים פסקא ב"עין יעקב", ועל כל פנים הלכה

אחת בקיצור שולחן ערוך שני סעיפים³², אם היה זה סעיף גדול

היו לומדים באופן כזה שהיה זה הלכה אחת, ועל פי רוב הלכה

אחת חלוקה בשני סעיפים,

23. תהלים סב, יג. 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דלכאורה באם זהו כמעשהו – מהו החסד – אלא שזהו שיכול לקבלו". 25. סנהדרין ק,

ב. 26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שלא ניתן להם הכח". 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע שהרי מלאכים מעלים התפלות גם

דצבור". 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע – הכוונה?". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והא דהעשרה אינם בטלים כו' ואינם בפחד

כו' עכצ"ל משום דלא חזי אפילו מזליהו (דאז צ"ל בחרדה וכמזל" בחברי דניאל [נגילה ג, א]), ומוכרח להיות כן דאם לאו – בטלה הבחירה

כמובן ממצב חברי דניאל. והתועלת דשכינתא שריא – סיוע (בהעלם) להעבודה". 30. ע' 97-98. 31. ע' 101. 32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:

"צ"ע"ג אם אינו טה"ד: (1) לא הי' נפוץ לימוד ברוסיה אפילו בדורות האחרונים. (2) ע"פ רוב כל סעיף – הל' בפ"צ. (3) נדפס לראשונה – בסוף

ימי הצ"צ ומחוץ לרוסיה. (4) שו"ע אדה"ז נדפס בתחלת נשיאות אדהאמ"צ, ובטח נקבעו שיעורים בו מאז. וה"ז לימוד הל' פסוקות. ומה יגרס

לשנות ולהחליף?!"

יום שני כ"ב תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 272, וע"כ רע בעיני... עד עמ' 272, בוזה"ק.

26 חס ושלום, - הרי, העובר עברה ברכים - דוחק כל שיעור קומה
27 של יוצר בראשית בביכול³⁸, כמו שאמרו ר"ל³⁹: "אין אני והוא
28 וכו'", - יכולין לדור בעולם", הרי שהוא דוחה את השכינה לגמרי,
29 שאין היא יכולה לשרות שם. אלא ש"מלך אסור ברהמים" כו'⁴⁰.
30 - השכינה היא באופן של
31 "אסור" - כקשורה נגד
32 רצונה שלא לשרות במקום
33 כזה - הרי יש בכך משום
34 עלבון וקלון לשכינה
35 הנמצאת שם באופן של
36 "מלך אסור וכו'". אבל "וי
37 למאן דדחקין לשכינתא
38 פד יוקים לה קדשא-פריד
39 הוא, - וי לאלה שמצירים
40 את השכינה, כאשר הקדוש
41 ברוך הוא יקים אותה, וימא
42 לה: - ויאמר לה: "התנערי
43 מעפר קומי וגו'"⁴¹, ועל
44 תלת מלין מתעבבי
45 ישראל בגלותא: - על
46 שלשה דברים מתעבבים בני
47 ישראל בגלות: על דדחקין
48 לשכינתא, - על שהם
49 מצירים לשכינה, ועל דעבדין קלנא בשכינתא - ועל שגורמים
50 קלון לשכינה, וכו', כמו שכתוב בזהר הקדוש⁴².

1 ועל כן, - ולכן, רע בעיני המעשה³³ אשר נעשה תחת השמש
2 בכלל, - כלומר, באלה שעוסקים בעסק או בעבודה, שהם ענינים
3 שתחת השמש (לא כמו תורה שהיא "לעילא מן שמשא", למעלה מן
4 השמש), הרי גם כשהם עושים מזה שהוא אומר להלן, שלפני התפלה
5 או אחרי התפלה, אין הם
6 לומדים תורה, אלא זה
7 נעשה מושב לצים - הרי זה
8 "רע בעיני", ובפרט בין אחי
9 ורעי הננשים אל ה'³⁴,
10 "הנשה - זו תפלה"³⁵, -
11 כלומר אלה העוסקים
12 בעבודת התפלה, ואחר
13 התפלה או לפני נעשה
14 "מושב לצים" רחמנא
15 לצל, כמו שאמרו ר"ל³⁶:
16 "שנים שיושבין ואין
17 ביניהם דברי תורה כו'", -
18 הרי זה מושב לצים, ואם
19 נעשה "מושב לצים"
20 בעשרה, - מישראל,
21 דשכינתא שריא עליהו -
22 שהשכינה שורה עליהם, אין
23 לך עלבונא וקלנא
24 דשכינתא - עלבון וקלון השכינה, גדול מזה רחמנא לצלן, ואם
25 אמרו ר"ל³⁷ על העובר עברה בסתר ש"דוחק רגלי השכינה"

אגרת הקדש

וע"כ רע

בעיני המעשה אשר נעשה תחת השמש בכלל ובפרט
בין אחי ורעי הננשים אל ה' הגשה זו תפלה ואחר
התפלה או לפני נעשה מושב לצים ר"ל כמו שאמרו ר"ל
שנים שיושבין ואין ביניהם ד"ת כו' ואם נעשה מושב
לצים בעשרה דשכינתא שריא עליהו אין לך עלבונא
וקלנא דשכינתא גדול מזה רחמנא ליצלן ואם אמרו
ר"ל על העובר עבירה בסתר שדוחק רגלי השכינה
ח"ו העובר עבירה ברכים דוחק כל שיעור קומה של
יוצר בראשית בביכול כמ"ש ר"ל אין אני והוא וכו'
אלא שמלך אסור ברהמים כו'. אבל ווי למאן דדחקין
לשכינתא כד יוקים לה קודשא ב"ה ויימא לה התנערי
מעפר קומי וגו' ועל תלת מלין מתעבבי ישראל
בגלותא על דדחקין לשכינתא ועל דעבדין קלנא
בשכינתא וכו' כמ"ש בוזה"ק.

יום שלישי כ"ג תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 272, על כן אהובי... עד עמ' קלז, יהי רצון:

60 בעשרה פנימיות התורה,
61 שהיא אגדה שבספר "עין
62 יעקב", שרוב סודות
63 התורה גנוזין בה,
64 ומכפרת עונותיו של
65 אדם, כמבאר בכתבי
66 האר"י⁴⁵, והנגלות שבה
67 - סודות התורה, הרי אמר,
68 גנוזין באגדה שב"עין

אגרת הקדש

על כן אהובי אחי

ורעי אל נא תרעו הרעה הגדולה הזאת ותנו כבוד
לה' אלהיכם במרם יחשך דהיינו בין מנחה למעריב
כל ימות החול ללמוד בעשרה פנימיות התורה שהיא
אגדה שבס' ע"י שרוב סודות התורה גנוזין בה ומכפרת
עונותיו של אדם כמבואר בכהאר"י⁴⁶ והנגלות שבה
21

51 על כן, - לכן, אהובי אחי
52 ורעי, אל נא תרעו הרעה
53 הגדולה הזאת, - לעשות,
54 לפני התפלה או אחרי
55 התפלה, מושב לצים רחמנא
56 ליצלן, ותנו כבוד לה'
57 אלהיכם במרם יחשך⁴³,
58 דהיינו בין מנחה למעריב
59 כל ימות החול⁴⁴, ללמוד

33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' הכתוב - קהלת ב, יז". 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה פרש"י יתרו יט, כב. ותפלות במקום קרבנות תקנום". 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב"ר פמ"ט. פרש"י עה"פ". 36. אבות פרק ג' משנה ב'. 37. קידושין לא, א. 38. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ע"ח ש' השמות פ"ז. יהל אור ע' תקעג ואילך". 39. סוטה ה, א. 40. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מאגה"ת רפ"ז". 41. כמ"ש בישע"י נב, ב. 42. ח"ג עה, ב. 43. ע"פ ל' הכתוב - ירמ"י יג, טז. 44. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל הא דאינו מתחיל בנוגע לתפלה הא', שחרית - כי אז הרי דין מפורש הוא בשו"ע (ספ"ט ס"ד) דאסור לעסוק בצרכי קודם התפלה, וכן שלאחרי" צ"ל ת"ת דרבים, מביהכנ"ס לביהמ"ד (סקנ"ה ס"א)". 45. ראה הלכות ת"ת לאדמו"ר הזקן פ"ב ה"ב ובנסמן שם (בהוצאת קה"ת). הקדמת הרמב"ן לשיר השירים.

1 יעקב, והדברים הגלויים אודותם לומדים בחלק הנגלה של
2 האגדה, הן דרכי ה' שילך בהם האדם, וישית עצות בנפשו
3 במלי דשמיא – בעניני תורה ומצוות, ובמלי דעלמא, – בעניני
4 עולם, ובקידוע לכל חכמי לב. ונס ללמד מעט – בין מנחה
5 למערב, בשלחן ערוך
6 ארחי חיים הלכות

אגרת הקדש

הן דרכי ה' שילך בהם האדם וישית עצות בנפשו
במילי דשמיא ובמילי דעלמא וכידוע לכל חכמי לב
וגם ללמוד מעט בשו"ע או"ח הלכות הצריכות לכל
אדם וע"ז ארו"ל כל השונה הלכות בכל יום כו' שהן
הלכות ברורות ופסוקות הלכה למעשה כמבואר
בפרש"י ז"ל שם ובשבת קדש בעלות המנחה יעסקן
בה' שבת כי הלכתא רכתא לשבתא ובקל יכול
האדם ליכשל בה ח"ו אפילו באיסור כרת וסקילה
מחסרון ידיעה ושגגת תלמוד עולה זדון ח"ו ואצ"ל
באיסורי דברי סופרים שרבו כמו רבו למעלה ובפרט
באיסורי מוקצה דשכיחי טובא וחמורים ד"ס יותר
מד"ת כמ"ש רז"ל שכל העובר על דברי חכמים אפילו
באיסור קל של דבריהם כמו האוכל קודם תפלת
ערבית וכה"ג חייב מיתה כעובר על חמורות שבתורה
וכל יחיד אל יפרוש עצמו מן הציבור אפילו ללמוד
ענין אחר כ"א בדבר שהציבור עסוקין בו ואצ"ל שלא
יצא החוצה אם לא יהיו עשרה מבלעדו ועליו אני
קורא הפסוק ועוזבי ה' יכלו כו' כמשארו"ל על כל
דבר שבקדושה. כי אין קדושה כקדושת התורה
דאורייתא וקוב"ה כולא חד. וכל הפורש מן הציבור
כו' ושומע לי ישכון במח ובימיו ובימינו תושע יהודה
וירושלים תשכון לכמח אמן כן יהי רצון:

7 הצריכות לכל אדם, –
8 שהרי החלק "אורח חיים"
9 שבשולחן ערוך נחוץ לכל
10 אחד לדעת הלכותיו, ועל זה
11 אמרו רז"ל⁴⁶: "כל השונה
12 הלכות בכל יום כו'", –
13 מובטח לו שהוא בן עולם
14 הבא, שהן הלכות ברורות
15 ופסוקות הלכה למעשה,
16 – לדעת איך לעשות בפועל,
17 כמבאר בפרוש רש"י ו"ל
18 שם⁴⁷. – שב"הלכות"
19 מתכוונת הגמרא להלכות
20 ברורות, בלי השקלא וטריא
21 והמחלוקת שבדבר, כפי
22 פרש"י מפרש במגילה לפני
23 המאמר "כל השונה
24 הלכות", אלא בנוגע להספד
25 על "שונה הלכות" שלמד
26 את ההלכות עצמן בלי
27 השקלא וטריא וכו', ובנדה
28 על מאמר זה עצמו מפרש
29 רש"י, שאלו הן משניות,
30 ברייתות והלכה למשה

31 מסיני, שגם הן בלי השקלא וטריא של הגמרא, ועל דרך זה בנוגע
32 לשולחן ערוך הכוונה להלכות פסוקות ברורות הנוגעות למעשה.
33 ובשבת קדש בעלות המנחה – יעסקו בהלכות שבת, כי
34 "הלכתא רכתא לשבתא", – שבת היא הלכה גדולה, ישנן הרבה
35 הלכות שיש לדעתן בנוגע לשבת, ובקל יכול האדם להשגות בהם
36 ושלום, אפילו באיסור כרת וסקילה, מחסרון ידיעה, – של
37 הדינים, ו"שגגת תלמוד עולה זדון" חס ושלום, – כשעושים איסור
38 מבלי לדעת שזה איסור, ואי הידיעה הוא מפני שלא למד – נחשב
39 הדבר כאילו עשה זאת במזיד חס ושלום, כפי שהמשנה אומרת
40 באבות⁴⁸. הרי שאפילו באיסורים של כרת וסקילה יכולים להיכשל
41 חס ושלום כשלא יודעים הלכות שבת, ואין צריך לומר באיסורי
42 דברי סופרים, שרבו כמו רבו למעלה, ובפרט באיסורי מוקצה
43 דשכיחי טובא, – הקורים לעתים קרובות מאד, וחמורים דברי

סופרים – דמדרבנן, יותר מדברי תורה⁴⁹, כמו שאמרו רז"ל⁵⁰,
שכל העובר על דברי חכמים אפילו באיסור קל של דבריהם, –
שהחכמים אסרוהו, כמו האוכל קדם תפלת ערבית וכהאי גוונא
– וכדומה, חייב מיתה כעובר על חמורות שבתורה⁵¹. – על כל

פנים נוגע הדבר מאד ללמוד

ולדעת הלכות ודיני שבת,

אשר לכן ילמדו הלכות שבת

בעלות המנחה של שבת,

ובקל יחיד אל יפרש עצמו

מן הצבור – בשעה

שהציבור לומד הלימודים

האמורים ב"עין יעקב",

שולחן ערוך וכדומה, אפילו

ללמד ענין אחר, – גם כן

אל יפרוש היחיד מן הציבור,

כי אם – יצטרף בדרך

שהצבור עסוקין בו, ואין

צריך לומר שלא יצא

החוצה – בשעה שהציבור

לומד אם לא יהיו עשרה

מבלעדו, ועליו – על מי

שיוצא החוצה, אני – רבנו

הזקן, קורא הפסוק⁵²:

"ועוזי ה' – אלה שעוזבים

תורתו של ה', יכלו כו'",

כמו שאמרו רז"ל⁵³ על כל

דבר שבקדושה, כי אין

קדושה בקדושת התורה,

דאורייתא וקדשא-בריך

הוא בלא חד. – התורה

והקדוש ברוך הוא הם דבר אחד, שלכן, למרות שרבותינו ז"ל אמרו

זאת רק לגבי דבר שבקדושה, שבהם הענין של עשרה מישראל (מניין)

הוא תנאי שבלעדו אי אפשר לומר אותו דבר שבקדושה, מה שאין

כן בלימוד תורה הרי אין זה תנאי שמן ההכרח שיהיו עשרה, זה רק

עילוי כשעשרה מישראל הם ביחד – בכל זאת, כיוון שאין קדושה

בקדושת התורה, וכשעשרה מישראל לומדים תורה ביחד הם הרי

ממשיכים כאמור לעיל, הבחינה הגבוהה של קדושה והשראת

השכינה – לכן מי שיוצא החוצה ובגלל כך לא נשאר "ציבור" בשעת

הלימוד, הוא על דרך מי שהולך מדבר שבקדושה ועל ידו מופרע

הדבר שבקדושה. ו"כל הפורש מן הצבור כו'", – אינו זוכה

לראות בנחמת הציבור⁵⁴, ושומע לי – אומר רבנו הזקן, ישבון

במח, ובמימי ובמימינו תושע יהודה, וירושלים תשכן לבמח⁵⁵,

אמן בן יהי רצון:

86

46. מגילה כח, ב. נדה עג, א. 47. ראה ט"ז יו"ד סרמ"ו סק"ב. 48. פרק ד' משנה י"ב. 49. ירושלמי ברכות פ"א ה"ד. 50. ברכות ד, ב. 51. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל – טובא קמ"ל שלא כהדעות דלהפלגה וגוזמא כוונתו. וראה שו"ע אדה"ז סס"ג ס"ה. שד"ח כללים ע' 386. פאת השדה ח, טו – בארוכה. אנציק' תלמודית יד ע' תקצט ואילך". 52. ישע"א, א, כח. 53. ברכות ח, א. ירושלמי מגילה פ"ד ה"ד. 54. מסכת שמחות ב, י. אבל שם מדריש ציבור. ועיין רמב"ם הלכות אבל פ"א ה"י. 55. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "השייכות כאן – אולי ע"פ תענית (יא, א) דהמצער עצמו עם הצבור רואה בנחמת הצבור. ולהעיר מברכות ל, רע"א".

יום רביעי כ"ד תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 274, כד אהובי אחי... עד עמ' קלח, בלבותם:

פירש בתורה קצרה את המאמר¹ "אם כיוון לבו יצא", אם פתח חלון בלבו, "כיוון" מלשון "וכיון פתיחין ליה" הכתוב בתפלתו של דניאל² שהכוונה היא שחלונות היו פתוחים אצלו – כך כאן הכוונה ב"אם כיוון לבו" היא, שפתח חלון בלבו שיוכל להאיר דרכו בלבו ההתגלות המאירה במוח על ידי ההתבוננות בגדולת ה'.

ובאשר מיישור מדבר או בעניניו הוא, ויהיו אלה גם דברים הנחוצים לו, הוא מראה – כאמור לעיל – שאין הוא רוצה לראות התגלות המלך שישנה בשעת התפלה, ויתירה מזו, זהו בזיונו של המלך ולפני עיני כל. לכן מסיים רבנו הזקן בגזירת גזירה שלא לדבר שום "שיחה בטילה" מהשעה שהחזן מתחיל בתפלה עד לסוף הקדיש האחרון שאחרי התפלה. ומי שיעבור על כך במזיד ישב על הקרקע ויבקש משלשה אנשים להתיר לו

הנידוי שלמעלה. אך, זה רק בשעה שהוא עושה זאת במזיד, לא כאשר שכח או שהתפרצו מפיו כמה מלים, שאז לא חל עליו מלכתחילה ענין הנידוי, ורבנו הזקן מסיים ב"הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם".

אהובי אחי, אל נא תרעו, רעים האהובים ליוצרים ושנואים ליוצרים, – צריכים הרי לעשות מה שהאודה (הבורא) רוצה, ולא מה שהשונא (היצר הרע) רוצה, ואל יעשה אדם עצמו רשע שעה אחת – השעה היחידה והמיוחדת של תפלה, לפני המקום, – לפני הקדוש ברוך הוא, אשר – הקדוש ברוך הוא, בחר בה מכל היום, להקהל ולעמוד לפניו בשעה זו, שהיא עת רצון לפניו להתגלות לבוא אל המקדש מעט לפקוד לשכינת כבודו השוכן אתם בתוך טומאותם ולהמצא לדורשיו ומבקשיו ומיחליו והמספר בצרכיו מראה בעצמו שאינו חפץ להתבונן ולראות בגילוי כבוד מלכותו ונעשה מרכבה טמאה לכסיל העליון שנאמר עליו לא יחפון כסיל בתבונה כו' כמ"ש הזהר והאריז"ל דהיינו שאינו חפץ להתבונן ולראות ביקר תפארת גדולתו של מלך מה"מ הקב"ה הנגלות למעלה בשעה זו וגם למטה אל החפצים להביט אל

כד. באגרת הקדושה הקודמת, סימן כ"ג, הסביר רבנו הזקן ההפלאה הגדולה, בהשראת השכינה, כשעשרה מישראל לומדים תורה ביד או עושים מצוה בריבים, ולכן (אמר) "רע בעיני המעשה" שיכול לקרות, שגם אלה אשר "נגשים אל ה' הגשה זו תפלה", שעוסקים בעבודת התפלה, ובכל זאת לפני או אחרי התפלה נעשה מושב לצים מפני שלא לומדים תורה, ולכן תבע לעשות קביעות בריבים ללמוד "עין יעקב" ושולחן ערוך הלכה למעשה בין מנחה למערב. לאחר האגרת האמורה, באה האגרת הקדושה סימן כ"ד, בה תובע רבנו הזקן בצורה חריפה מדוע ישנם כאלה שמדברים בשעת התפלה. ואין הכוונה לדברים בטלים, אלא אפילו כשמדברים בתוכן של "סיפור בצרכיו", הוא מדבר אודות דברים הנצרכים לו, ואם היה מדבר בהם בזמן אחר (שלא בשעת התפלה) לא היה בזה

משום חטא, שכן, הוא צריך לדבר אודות דברים אלה: אך אם הוא מדבר אותם בשעת התפלה, אומר רבנו הזקן, שהוא מראה בכך שאין הוא רוצה להתבונן ולראות את ההתגלות האלקית שהקדוש ברוך הוא מתגלה בשעת התפלה.

רבנו הזקן מביא דוגמה לכך, כמו למשל במלך למטה שבודק כלל כבודו וגדולתו מוחבאים בחרי חרדים, וריבים מחכים ימים ושנים שיעלה בידם לראות אותו, וכשעלה ברצון המלך לצוות להכריז בכל רחבי ממלכתו שיתאספו בזמן מסוים, והוא יראה להם כבוד מלכותו ויקר תפארת גדולתו, הרי מי שעומד אז מן הצד ואינו מתעניין לראות את המלך – עד כמה מטופש הוא נראה בעיני הכל, וגם יש בכך משום בזיון למלך, שאין המלך חשוב בעיניו לשאוף נחת ותענוג מההסתכלות בכבודו ובתפארת גדולתו, וחשוב לו יותר לספר ולדבר אז בענינים הנחוצים לו. ויתירה מזו, הוא מתחייב בנפשו למלך בהראותו עלבון ובזיונו כלפי המלך בעיני כל.

כך הדבר בנמשל, בענין התפלה, שמלך מלכי המלכים צווה לקבוע זמני התפלה בהם הוא מתגלה לכל דורשי שמו על ידי התבוננותם בגדולתו של הקדוש ברוך הוא. וגם כאן הרי זה כאילו צווה המלך להכריז בכל רחבי ממלכתו, שכן זמני התפלה הם עת רצון גם למעלה וגם למטה, כפי שרבנו הזקן אומר בפרק י"ב בחלק הראשון של ספר ה"תניא", ששעת התפלה היא זמן של "מודין דגדלות" למעלה, ולמטה היא "שעת הכושר" לכל אדם – הרי זו קריאה בכל רחבי מלכותו של הקדוש ברוך הוא. ועל האדם רק להכין עצמו שיוכל "לקבל" התגלות זו – על ידי התבוננותו בגדולת הקדוש ברוך הוא בשעת התפלה, וכפי שרבנו הזקן

1. ברכות יג, א. 2. דניאל ו, יא. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר ממחז"ל אין עמידה אלא תפלה (ברכות ו, ב)". 4. מגילה כט, א. 5. אחרי טז, טז. וראה תניא פמ"ה. 6. משלי יח, ב. 7. ראה זח"א קעט, א. 8. ראה רמ"ז לזח"א שם.

1 עת רצון למעלה, וגם – זה נתגלה למטה אל החפצים – ברצון
2 פנימי, להביט אל כבודו וגדלו, המתעטף ומתלבש בתוך תבות
3 התפלה הסדורה בפי כל, ומתגלה לכל אחד לפי שכלו –
4 והבנתו, ונרש נשמתו, בדכתיב: – כמו שכתוב: "לפי שכלו יתלל
5 איש" – "יתלל" כתיב; –
6 בלי וא"ו – שמשמעותה,

אגרת הקדש

7 שבהתאם לשכלו ולהבנתו
8 בגדולת הקדוש ברוך הוא,
9 מהלל האדם את הקדוש
10 ברוך הוא בשעת התפלה,
11 ומלכותא דרקיע בעין
12 מלכותא דארעא¹⁰, –
13 מלכות השמים דומה
14 למלכות על הארץ, להנהגת
15 המלכות למטה, שדרך
16 המלך להיות "חביון עין"¹¹
17 בחדרי חדרים, וכמה
18 שומרים על הפתחים,
19 (עד) אשר כמה וכמה
20 מצפים ימים ושנים לראות
21 עין וכבודו, וכשעלה
22 רצונו להתגלות לכל,
23 והעביר קול בכל מלכותו
24 להקהל ולעמוד לפניו,
25 להראותם כבוד מלכותו
26 ויקר תפארת גדלתו, מי
27 שעומד לפניו ואינו חושש
28 לראותו ומתעסק בצרכיו
29 – כמה גרוע וסכל ופתי
30 הוא, ונמשל בבהמות
31 נדמה בעיני כל הבריות.
32 וגם הוא בזיון המלך –
33 בהראותו לפניו שאינו
34 שהמלך אינו ספון – חשוב
35 בעיניו לקבל נחת
36 ושעשועים מהביט אל
37 כבודו ופיו, יותר מעסק
38 צרכיו. וגם הוא מתחייב
39 בנפשו למלך, על הראותו קלונו ובזיונו את המלך לעין כל
40 רואה, ועל זה נאמר¹²: "ובסילים מרים קלון", כלומר: אף
41 שהוא בסיל – לא יהיה "מרים קלון", שיהיה נראה תקלון לעין
42 כל. – ועל הראותו קלונו של המלך לעיני כל, הוא הרי לא רק מבזה
43 את המלך אלא מתחייב בנפשו למלך.

ועל כן – ולכן, קבעו חז"ל בתפלה: – שעליה להיות כאלו עומד
לפני המלך¹³. – שבאמת הוא הרי עומד לפני מלך מלכי המלכים,
מדוע, איפוא, אומרים "כאילו" עומד לפני המלך? אלא, הכוונה היא:
על כל פנים יהיה מראה בעצמו כאלו עומד בו' – לפני המלך,
כך יראה עצמו לעין כל
רואה בעיני בשר אל
מעשיו ודבוריו, – שכל
אחד יראה שמעשיו ודיבוריו
הם כפי שהם צריכים להיות
כשהוא עומד לפני המלך,
אף שאין לו מחשבה
לכסיל. – להרגיש
במחשבתו שבמדמדו בתפלה
הוא עומד לפני המלך, ועל
זה הענין – שעומדים לפני
המלך שקבע זמן זה
להתגלות לכל הדורשים
אותו, נתקן¹⁴ כל התפלות,
למתבונן בהם היטב. ומי
שאינו מראה כן – מתחייב
בנפשו. ועליו אמרו בזהר
הקדוש¹⁵: "דאנהיג קלנא
בתקונא עלאה – הוא
מכניס קלון בתיקון העליון,
ואחיו פרודא, – ומראה
היפרדות (מקדושה) ולית
ליה חלקא באלהא
דישראל", – ואין לו,
רחמנא לעלן, – חלק
באלקי ישראל, על כן –
לכן, אומר רבנו הזקן,
שליחותיהו דרז"ל קא
עבדינא, – מקיים אני
שליחותם של רבותינו ז"ל,
לגור גזירה¹⁶ שנה לכל
נפש, שלא לשוח שיחה
בטלה משיתחיל השליח
צבור – החזן, להתפלל
התפלה עד גמר קדיש בתרא, – עד סוף הקדוש האחרון, שחרית
ערבית ומנחה¹⁷ וכו'. והעובר על זה בזדון – ישב על הארץ
ויבקש מג' אנשים שיתירו לו נדוי שלמעלה, – שמגיע למי
שעובר על גזירה שגורה, "ושב – יעשה תשובה, שלא לדבר יותר
בשעת התפלה, ורפא לו", ולא חל עליו שום נדוי למפרע כל

9. משלי יב, יח. 10. ברכות נח, א. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מלקו"ת (דרושי יוהכ"פ – סד"ה שבת שבתון) בי' דרגת חביון עוזו למע' שמוזה מוכן למטה, כביכול". 12. משלי ג, לה. 13. ברכות לג, א. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לברר בשאר הדפוסים הצ"ל 'נתקנו'". 15. ח"א קלא, ב. 16. עיין סמ"ק סוף סימן יא. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ג"ל בדא"פ לתרץ הסדר: שחרית ערבית ו(נאפילו) מנחה, היינו, אפילו בתפלת מנחה שבאה בהמשך לתפלת שחרית (שלכן אצ"ל ק"ש עוה"פ), ג"כ כל כך חמורה הפסק שיחה (ואף שמפסיק בפשטות בין ק"ש

הַתִּרְהָה כָּלֵל, – שיתירו לו את הנידוי, ומי שידבר במוזד ויאמר שהיה זה שלא במתכוין וכו' – עליו הוא אומר: "וּבִחוּן לְבוֹת וּכְלִיּוֹת אֱלֹקִים צָדִיק"¹⁸, "הַמִּיכָה ה' לַמְּזֻכָּרִים – לאלה שְׁעוֹשִׂים טוֹב וְשׁוֹמְרִים עֲצָמָם מִלְּדַבֵּר כָּלֵל, וְלִישָׁרִים כָּלְפוֹתָם"¹⁹: – שלא חשבו בלבם לדבר, אלא נזרקו מפיהם כמה תיבות שלא במתכוין – גם להם יעשה ד' טוב.

עָקָר, – לא זו בלבד שיירפא מהנידוי על להבא, אלא תשובה זו גורמת שמלכתחילה לא היה עליו שום נידוי, כִּי מִתְחַלְתּוֹ לֹא חָל – הנידוי, כִּי אִם עַל הַמּוֹדָדִים וְהַפּוֹשְׁעִים, שְׁאִינֵם חוֹשְׁשִׁים כָּלֵל לִבְקֵשׁ כְּפָרָה מִן הַשָּׁמַיִם וּמִן הַבְּרִיּוֹת עַל הָעֵינָן פְּלִילִי הוּא. וְגַם דּוֹקָא כְּשֶׁמְדַבְּרִים בְּדוֹן כְּשֶׁאֵט נֶפֶשׁ, וְלֹא עַל הַשׁוֹכֵחַ אוֹ שְׁנוֹרְקוֹ מִפִּי בִּמְהַר תְּבוֹת בְּלֹא מִתְבּוֹן, שְׁאִינֵם צָרִיךְ

אגרת הקדש

כי מתחלתו לא חל כ"א על המורדים והפושעים שאינם חוששים כלל לבקש כפרה מן השמים ומן הבריות על העין פלילי הוה. וגם דוקא כשמדברים בזדון בשאט נפש ולא על השוכח או שנוזקו מפיו כמה תיבות בלא מתכוין שא"צ התרה כלל ובוחן לבות וכליות אלקים צדיק. המיכה ה' לטובים ולישרים בלבבותם:

יום חמישי כ"ה תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלח, כה להבין אמרי... עד עמ' 276, לו וגו'.

שרבנו הזקן מסביר בפרוטרוט ענין התלבשות הארת השכינה גם בקליפות וכו'. מה שאין רבנו הזקן מביא מאמרו של הבעל שם טוב והקושיא האמורה שהקשו עליו – אפשר אולי לומר, על דרך מה שאנו מוצאים בסיפורי מאסרו של רבנו הזקן, שמסר נפשו בפועל ממש שלא להיות נפרד חס ושלום מתנועה של הבעל שם טוב, אף לא לשעה קלה ואף לא למראית עין¹, כך גם בענינו, שרבנו הזקן נזהר גם שלא להזכיר ענין של קושיא על תורת הבעל שם טוב, אלא הוא מסביר את הענין, ובמילא מתורצת הקושיא² והמכונן³ שלקטו לקוטי בחר לקוטי ולא ידעו לכון הלשון על מתכונתו. אך המכונן הוא אמת לאמתו. והוא בהקדים מאד⁴ כל הכועס להבין אמרי בינה, –

אגרת הקדש

כה להבין אמרי בינה מ"ש בספר הנק'

צוואת ריב"ש הגם שבאמת אינה צוואתו ולא ציוה כלל לפני פטירתו רק הם לקוטי אמרותיו המהורות שלקטו לקוטי בחר לקוטי ולא ידעו לכון הלשון על מתכונתו. אך המכונן הוא אמת לאמתו. והוא בהקדים מאד⁴ כל הכועס להבין אמרי בינה, – בהבנה של תורה, על דרך הלשון במשל², ועל דרך מאמר הגמרא³: "אל"ף-י"ת – אלף בינה", מפרש רש"י: למוד תורה, מה שכתוב ב"ספר הנקרא צוואת ריב"ש", – צוואתו של רבי ישראל בעל שם טוב) – כך נקרא הספר, הגם שבאמת אינה צוואתו כלל⁴, ו – הבעל שם טוב, לא צוה כלל לפני פטירתו, רק – הענינים שבספר, הם לקוטי אמרותיו המהורות – על דרך "טהורה היא" הנאמר לגבי הנשמה, המציין מדריגת הנשמה שב"אצילות"; "טהורה" מלשון "כעצם השמים לטהר"⁵, שלקטו לקוטי בחר לקוטי, – כלומר, שלא אחד ליקט את הדברים, אלא היו כמה וכמה שלקטו אימרות מתורת הבעל שם טוב. "לקוטי בחר לקוטי" הוא לשון במסכת תענית⁶, ולא ידעו לכון הלשון על מתכונתו, – שתבטא במדויק תוכן הענין, כפי שיסביר להלן, שהבעל שם טוב היה אומר תורתו בשפת אידיש, ואילו התורות שבספר "צוואת הריב"ש" לשונן לשון הקודש, אך המכונן הוא אמת לאמתו. – וזאת מתחיל רבנו הזקן להסביר המאמר המובא ב"צוואת הריב"ש" סימן ק"ב: והוא, – המאמר יוסבר, בהקדים מאד⁴ ר"ל: "כל

כה. תוכנה של אגרת הקדוש, סימן כ"ה, הוא ביאור על תורה של הבעל שם טוב, שנרפסה בספר "צוואת הריב"ש" (סימן ק"ב בהוצאת קה"ת משנת תשל"ה), בה מדובר איך כל דבר הוא התפשטות מהקדוש ברוך הוא באמצעות המדות אהבה ויראה, אלא שיכול להיות שהאהבה או היראה הן בגלות וכו'. בהמשך כתוב שם, שכך הדבר גם כשהוא שומע מישורו מדבר בשעה שהוא מתפלל, יחשוב לעצמו "לשם מה הביא אותי" – הקדוש ברוך הוא כאן שהלוי ידבר בשעת תפילתי, הרי זה הכל בהשגחה פרטית", אלא, הדיבור הוא השכינה והיא (השכינה) "שרתה" (כך כתוב שם הלשון, אך כפי שיסביר רבנו הזקן (באגרת זו) הלשון המתאימה היא לא "שרתה" כי אם "נתלבשה") בפיו של אותו אדם, כדי שאתחזק בעבודת התפלה, ובפרט (כתוב שם להלן) אם המדבר הוא גוי או קטן, הרי יוצא שהשכינה צמצמה עצמה כביכול בסוג אדם כזה, צריך הדבר בודאי להביא אותו לזירוז יתר בעבודתו. כפי הנראה, התנכלו מנגידי תורת החסידות למאמר זה של הבעל שם טוב האומר שהשכינה שרתה בגוי המדבר בשעה שיהודי מתפלל – הדבר היה קשה בעיניהם, לומר ענין של השראה (או אפילו התלבשות) של השכינה בגוי וכו'. ענין זה בא רבנו הזקן להסביר באגרת זו, בהקדמת ביאור מאמר רבותינו ז"ל "כל הכועס כאילו עובר עבודה זרה" – שעל יהודי לדעת שכל דבר הוא מהקדוש ברוך הוא, וכשהלז הזה אותו או דיבר דיבורים העלולים להביאו לידי כעס, התלבשה בזה הארה מהשכינה המחיה כל נברא כולל גם אותו אדם, בשעת מעשה, כשהכה אותו או כשדיבר אותם דיבורים. וכפי שהוא מביא ראייה על כך ממה שאמר דוד המלך כששמעי בן גרא קילל אותו: "ה' אמר לו קלל", שלמרות שאין אנו מוצאים שהקדוש ברוך הוא יאמר זאת לשמע, אך הרי כיוון שרוח פיו יתברך החיה בשעת מעשה את שמעי ונתן לו הכוח לדבר אותם דיבורים, הוא קורא לכך "ה' אמר לו קלל", וכפי

דשחרית ששייכת גם למנחה - למנחה). 18. ל' הכתוב - תהלים ז, י. 19. ל' הכתוב - תהלים קכה, ד. 1. "התמים" חוברת ב' ע' נו. 2. א, ב. 3. שבת קד, א. 4. בתניא לפנינו ליתא לתיבת "כלל", וניתוספה ע"פ הגהת כ"ק אדמו"ר ה"צ, הובאה ב"לוח התיקון" שבסוף ספר התניא הוצאת קה"ת. 5. משפטים כד, ו. 6. ו, ב. 7. זח"א כז, ב. ח"ג קעט, א. רמב"ם הל' דעות פ"ב ה"ג בשם "חכמים הראשונים". ובכ"מ.

1 הַכּוֹעֵס בְּאֵלּוֹ עוֹבֵד עֲבוֹ"ם וְכוּ", וְהַטַּעַם – מדוע הכועס הוא
2 כאילו עובד עבודה זרה, מוכן לַיִדְעֵי בִינָה⁸, לְפִי שְׂבַעַת כְּעֶסוֹ
3 נִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ הָאֱמוּנָה; – בהקדוש ברוך הוא והשגחתו, שהיא
4 השגחה פרטית על כל נברא ונברא, כִּי אֵלּוֹ הָיָה מֵאֲמִין שְׁמַת
5 ה' הִיָּתָה זֹאת לוֹ –

6 הדיבורים או המעשים
7 שהביאו אותו לידי כעס –

8 שהם באו מהקדוש ברוך
9 הוא, לֹא הָיָה כְּכַעַס בְּלָל.

10 – על מי שדיבר אותם
11 דיבורים או עשה אותם

12 מעשים. וְאַף שֶׁבְּאֵדָם
13 שְׁהוּא פֶּעַל בְּחִירָה מְקַלֵּל

14 או מְבַחֵה או מְזִיק מְמוֹנֵה,
15 וּמִתְחַיֵּב בְּדִינֵי אֲדָם וּבְדִינֵי

16 שְׁמַיִם עַל רַע בְּחִירָתוֹ –
17 שבחר לעשות מעשים רעים

18 אלה, לקללו או להכותו
19 וכו', אי אפשר הרי,

20 לכאורה, לומר שהוא לא
21 אשם, מפני שהוא שליח

22 בלבד של הקדוש ברוך הוא
23 והשגחתו, וראיה לדבר,

24 שהרי הוא מחוייב בדיני
25 אדם ובדיני שמים: אֵת-עַל-פִּירֵכֶן, עַל הַנִּזְק כְּכֹר נִגְזֹר מִן הַשָּׁמַיִם,

26 – שיינוק באותו נזק, ואם אותו אדם לא היה עושה זאת מפני שלא
27 היה רוצה לבחור בבחירתו להרע להלז, הרי את הנזק היה הלז

28 מקבל בין כה וכה, שכן: וְתִרְבֶּה שְׁלֹחִים לְמָקוֹם. – לבצע גזירה
29 שנגזרה. כל הענין המדובר כאן, הוא על דרך המכילתא (שמביא

30 רש"י) על הפסוק: "והאלקים אנה לידו", שזהו מה שכתוב¹⁰:

31 "מרשעים יצא רשע", שלמרות שנגזר על הניזק לקבל אותו נזק –
32 מסבב הקדוש ברוך הוא שאותו אדם מסויים יהיה המזיק שיוזק

33 לניזק. אך, שם מדובר בשוגג, מה שאין כן כשהדבר הוא במזיד,
34 כשהמזיק עושה זאת בבחירתו, ואם הוא לא היה עושה זאת, הרי

35 (כפי שהגמרא אומרת במסכת תענית¹¹) הרבה שלוחים למקום
36 לבצע על ידם את הגזירה. על כל פנים, מוכח מהאמור, שאין לניזק

37 להיות בכעס על האדם שהזיק לו וכדומה, שכן לא הוא היה
38 הסיבה על מה שאירע לו, הסיבה היא גזר הדין מן השמים. להלן

39 יאמר רבנו הזקן יתירה מזו, שלא זו בלבד כשכבר היה גזר הדין,
40 דבר הנותן את האפשרות הכללית שהלז יוכל להרע לו – אלא

41 אפילו הרעיון להרע לזולת והכוח שיש לו בשעת מעשה לעשות
42 זאת, הרי הכוח לרעיון זה בא מהקדוש ברוך הוא (אלא מוכן הדבר

43 שאותו אדם שהוא בעל בחירה, היה יכול לדחות מחשבה זו ולא
44 לעשות אותו מעשה), אך כעסו הוא הרי לא מפני שמרגיז אותו

45 שהלז בחר בבחירתו להרע לו, אלא מרגיז אותו למה הוא הזיק לו.

אגרת הקדש

כאילו עובד עבו"ם וכו'. והטעם מוכן ליודעי בינה
לפי שבעת כעסו נסתלקה ממנו האמונה כי אילו היה
מאמין שמאת ה' היתה זאת לו לא היה בכעס כלל
ואף שבן אדם שהוא בעל בחירה מקללו או מכחו
או מזיק ממנו ומתחייב בדיני אדם ובדיני שמים על
רוע בחירתו אעפ"כ על הניזק כבר נגזר מן השמים
והרבה שלוחים למקום ולא עוד אלא אפילו בשעה
זו ממש שמכחו או מקללו מתלבש בו כח ה' ורוח
פיו ית' המחיהו ומקיימו וכמ"ש כי ה' אמר לו קלל
והיכן אמר לשמעי אלא שמחשבה זו שנפלה לשמעי
בלבו ומוחו ירדה מאת ה' ורוח פיו המח' כל צבאם
החיה רוחו של שמעי בשעה שדיבר דברים אלו לדוד
כי אילו נסתלק רוח פיו ית' רגע אחד מרוחו של שמעי
לא יכול לדבר מאומה (וזהו כי ה' אמר לו בעת ההיא
ממש קלל את דוד ומי יאמר לו וגו')

וזאת מפני שחסרה לו האמונה שהסיבה להזיקו היא גזר-דין מן
השמים ולא בחירתו הרעה של הלז. ובלשון רבנו הזקן: וְלֹא עוֹד,
– מה שהגזירה מן השמים נתנה את הרשות והאפשרות הכללית
שהוא ייזק, אֲלֵא אִפְּלוּ בְּשַׁעָה זוּ מִמֶּשׁ שְׁמַכְחוּ אוּ מְקַלְּלוּ –

הרי באותו זמן ממש,
מִתְלַבֵּשׁ בּוֹ – במזיק, בִּחַ

ה' וְרוּחַ פִּיו יִתְּבַרֵךְ
הַמְּחִיחֵהוּ וּמְקַיְּמֵהוּ, וְכִמּוֹ

שְׂכֵתוֹב¹²: "כִּי ה' אָמַר לוֹ
קָלֵל", – דוד אומר זאת,

שהקדוש ברוך הוא אמר
לשמעי בן גרא לקלל את

דוד, וְהִכֵּן אָמַר – הקדוש
ברוך הוא לְשַׁמְעִי? – היכן

מוצאים אנו שהקדוש ברוך
הוא יאמר לשמעי לקלל

את דוד? אֲלֵא שְׁמַחְשָׁבָה זוּ
שֶׁנִּפְלָה לְשַׁמְעִי בְּלִבּוֹ

וּמִחוֹ – לקלל את דוד,
יִרְדֶּה מֵאֵת ה', – הקדוש

ברוך הוא סיבב הסיבות
שתעלה בלבו ובמוחו של

שמעי מחשבה זו, וְ"רוּחַ
פִּיו" – של הקדוש ברוך

הוא, הַמְּחִיחֵה בָּל צָבָאָם – כלשון הפסוק¹³: "וברוח פיו כל צבאם",
הַחִיָּה רִחוֹ שֶׁל שְׁמַעִי בְּשַׁעָה שְׁדִּבֵּר דְּבָרִים אֵלּוֹ לְדוֹד; כִּי אֵלּוֹ

נִסְתַּלְקָה "רוּחַ פִּיו" יִתְבַּרֵךְ רִנֵּעַ אֶחָד מֵרוּחוֹ שֶׁל שְׁמַעִי – לֹא
יָכוֹל לְדַבֵּר מֵאוֹמָה. (וְזֶהוּ "כִּי ה' אָמַר לוֹ" – בְּעֵת הַחֵיָּא

מִמֶּשׁ – כשדיבר אותם דיבורים, "קָלֵל" אֵת דָּוִד, – בכך
שבשעת מעשה החיה אותו ונתן לו הכוח לדבר אותם דיבורים,

"וְיָמִי יֵאמֶר לוֹ וְגו'". – מדוע עשית כן, על המלה "לו" מציין
הרבי ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר" (שנדפס בסוף "תניא")

שלכאורה מלה זו ("לו") מיותרת, שהרי בפסוק כאן¹⁴ כתוב: "ומי
יאמר מדוע עשית כן", בלי המלה "לו". – מה שהרבי אומר

ש"לכאורה" המלה "לו" מיותרת, יש שרוצים לפרש, שזה מפני
שיכול להיות שכונת רבנו הזקן היא על פסוק אחר בקהלת¹⁵:

"ובאשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה", שמשמעותו
"מי יכול לומר להקדוש ברוך הוא מה אתה עושה?"; אך כיוון

שהרי דוחק לומר שבדברו אודות הפסוק המסתיים ב"ומי יאמר",
יביא רבנו הזקן פסוק אחר (בקהלת), אפשר אולי לומר, שהמלה

"לו" שמביא רבנו הזקן הוא לא מהפסוק אלא הוא מפרש ש"מי
יאמר מדוע עשית כן" אין הכוונה לשמעי בן גרא (כפי שיש

מפרשים כך) אלא הכוונה היא "לו" לה' ש"אמר לו קלל": "מי
יכול לומר להקדוש ברוך הוא מדוע עשית כך לצוות לשמעי

לקלל את דוד".

8. ביאור הקשר דתואר "יודעי בינה" דוקא - ראה לקוטי לוי יצחק לתניא כאן. 9. משפטים כא, יג. 10. שמואל א' כד, יד. 11. יח, ב. 12. שמואל

ב' טז, י. 13. תהלים לג, ו. 14. ש"ב שם. 15. ח, ד.

יום שישי כ"ו תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 276, וכנודע מ"ש הבעש"ט... עד עמ' קלט, רוחניית.

אגרת הקדש

וכנודע מ"ש

הבעש"ט ז"ל ע"פ לעולם ה' דברך נצב בשמים שצירוף אותיות שנבראו בהן השמים שהוא מאמר יהי רקיע כו' הן נצבות ועומדות מלובשות בשמים לעולם להחיותם ולקיימם ולא כהפלוסופים שכופרים בהשגחה פרטית ומדמין בדמיונם הכוזב את מעשה ה' עושה שמים וארץ למעשה אנוש ותחבולותיו כי כאשר יצא לצורף כלי שוב אין הכלי צריך לידי הצורף שאף שידיו מסולקות הימנו הוא קיים מעצמו וטח מראות עיניהם ההבדל הגדול שבין מעשה אנוש ותחבולותיו שהוא יש מיש רק שמשנה הצורה והתמונה למעשה שמים וארץ שהוא יש מאין והוא פלא גדול יותר מקריעת ים סוף עד"מ אשר הולך ה' ברוח קדים עזה כל הלילה ויבקעו המים ואילו פסק הרוח כרגע היו המים חוזרים וניגרים כמורד כדרכם ומבעם ולא קמו כחומה אף שטבע זה במים הוא ג"כ נברא ומחודש

1 וְכַנּוּדָע מִה שֶׁכָּתַב הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב ז"ל עַל פְּסוּקֵי: "לְעוֹלָם ה'
2 דְּבַרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמַיִם", - הַסְבִּיר הַבַּעַל שֶׁ טוֹב פְּסוּק זֶה בִּאֲרִיכוּת
3 וּבִבְיָאוּר וְהַפִּיץ אֶת הַנְּקוּדָה הַמּוֹבָאֵת בַּמּוֹדֵר שֶׁתְּהִי (כַּמּוּבָא לַעֲלִי
4 - "שֶׁעַר הַיְחוד וְהַאֲמוּנָה" פֶּרֶק א'), שֶׁצִּירוף אוֹתוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ בָּהֶן
5 הַשָּׁמַיִם, שֶׁהוּא מֵאֲמָר:
6 "יְהִי רָקִיעַ כּו'" - בְּתוֹךְ
7 הַמִּים¹⁷, שֶׁמֵּאֲמָר זֶה
8 נִבְרְאוּ הַשָּׁמַיִם, הֵן -
9 אוֹתוֹתֵינוּ שֶׁל מֵאֲמָר זֶה,
10 נִצָּבוֹת וְעוֹמְדוֹת מְלֻבָּשׁוֹת
11 בַּשָּׁמַיִם לְעוֹלָם לְהַחְיֹתָם
12 וּלְקַיְּמָם. - וְכַפִּי שֶׁמוֹסֵב
13 בַּפְּרוֹטוֹט בִּשְׁעַר הַיְחוד
14 וְהַאֲמוּנָה פֶּרֶק א' וּפֶרֶק ב' -
15 שֶׁכֵּן הַדָּבָר בְּכָל הַנִּבְרָאִים.
16 וְלֹא כְּהַפְּלוֹסוֹפִים
17 שֶׁכּוֹפְרִים בַּהֲשִׁגָּחָה
18 פְּרָטִית, - בַּהֲשִׁגָּחוֹ
19 הַפְּרָטִית שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
20 הוּא עַל כָּל נִבְרָא וְנוֹצֵר, וְהֵם
21 סוֹבְרִים שֶׁלִּמְרוֹת שֶׁהָעוֹלָם
22 נִבְרָא מֵהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
23 וְאֵינוּ קִדְמוֹן, אֲךָ אֵין הַקְּדוֹשׁ
24 בְּרוּךְ הוּא מִשְׁגִּיחַ עַל

25 הַנִּבְרָאִים, שֶׁכֵּן, וְיִדְמִין בְּדִמְיוֹנָם הַכּוֹזֵב אֶת מַעֲשֵׂה ה', עֲשֵׂה
26 שָׁמַיִם וָאָרֶץ, לְמַעֲשֵׂה אָנוּשׁ וְתַחבּוּלוֹתָיו; - לְמַעֲשֵׂים שֶׁאֵדָם
27 עוֹשֶׂה מִגּוֹלָם (מַחְתִּיכַת זָהָב אוֹ כֶּסֶף וְכִדּוּמָה) כְּלִי, וְלַתַּחבּוּלוֹתָיו
28 שֶׁמַּעֲרַב חוֹמְרִים שׁוֹנִים וְעוֹשֶׂה מֵהֶם כְּלִי, כִּי כַּאֲשֶׁר יֵצֵא לְצוּרָה
29 כְּלִי - שׁוֹב אֵין הַכְּלִי צָרִיךְ לִידֵי הַצּוּרָה, שֶׁאֵף שִׁידֵיו - שֶׁל
30 הַנֶּפֶשׁ, מְסֻלָּקוֹת הֵימָנוּ - מֵהַכְּלִי, הוּא - הַכְּלִי, קֵיִם מַעֲצָמוֹ. -
31 בְּלִי עֲזָרוֹתָיו שֶׁל הַנֶּפֶשׁ; כֵּךְ הַדָּבָר, חוֹשְׁבִים הֵם, בִּבְרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ,
32 שֶׁאַחֲרֵי שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּרָא אוֹתָם, אֵין הֵם זֻקְקִים יוֹתֵר חֵס
33 וְשִׁלּוֹם לַהֲקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְלֹכֵן הֵם כּוֹפְרִים בַּהֲשִׁגָּחָה פְּרָטִית - שֶׁעַל
34 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַשְׁגִּיחַ תָּמִיד עַל הַנִּבְרָאִים, וְיָמַח מֵרֵאוֹת
35 עֵינֵיהֶם, - עֵינֵיהֶם דְּבוּקוֹת מִלִּרְאוֹת, הִתְבַּלְּלָה הַגְּדוֹלָה שֶׁבֵּין מַעֲשֵׂה
36 אָנוּשׁ וְתַחבּוּלוֹתָיו, שֶׁהוּא יֵשׁ מִיֵּשׁ - מְדַבֵּר שֶׁכֵּבֶר קִיִּים יוֹצֵר
37 הָאָדָם "יֵשׁ" שֵׁנִי, כִּמוֹ לְמַשֵּׁל מַחְתִּיכַת כֶּסֶף, שֶׁהַחֹמֶר שֶׁלּוֹ כִּבְר יִשְׁנֵהוּ
38 יוֹצֵר הָאָדָם כְּלִי, הִרִי שֶׁאֵת הַכֶּסֶף הוּא לֹא הִיָּה צָרִיךְ לִיַּצֵּר, שֶׁכֵּן זֶה
39 כִּבְר הִיָּה קִיִּים, רַק שֶׁמִּשְׁנֵה הַצּוּרָה וְהַתְּמוּנָה, - מִצּוּרַת חוֹמֶר
40 הַכֶּסֶף הוּא מֵיַצֵּר דְּמוּתוֹ וְצוּרָתוֹ שֶׁל הַכְּלִי; הִרִי, כִּיוֵּן שֶׁלֹּא יֵצֵר שׁוֹם
41 דְּבַר חָדָשׁ, שֶׁכֵּן הַדָּבָר הִיָּה קִיִּים כִּבְר, וְאֵף תִּבְנִיתוֹ שֶׁל הַכְּלִי שֶׁהוּא
42 יֵצֵר מֵהַכֶּסֶף, אֵינֶנָּה חִידוּשׁ נוֹסֵף בְּכֶסֶף, שֶׁכֵּן לְכֶסֶף יֵשׁ מִלְּתַחֲלִילָה
43 ה"עֲלּוּלִיּוֹת" (הַאֲפָשְׁרוֹת) לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ כְּלִי, שֶׁהִרִי הַכֶּסֶף נִבְרָא כֵּךְ,
44 שִׁיבּוּלִים לְכּוֹפּוֹ בְּכָל צוּרָה שֶׁהִיא, הִרִי שֶׁהָאָדָם לֹא חִידֵשׁ בְּכֵךְ שׁוֹם

1 מאין" – מביא רבנו הזקן ראייה להלן, שאין זה ענין עצמי במים,
2 שנאמר שאם ישנו נברא (דבר שנברא), שזהו מים, מן ההכרח
3 שיזרום במילא במורד, כמו למשל שנאמר שמה שנברא "תופס
4 מקום" הוא ענין עצמי בנברא, ואין זה צריך להיבראות במיוחד "יש

5 מאין", אלא עם בריאת
6 הנברא הוא במילא באופן

7 שהוא "תופס מקום", אך
8 זרימת המים איננה כך –
9 שכן, ישנם הרי נבראים
10 שהטבע שלהם אינו כך,
11 הטבע שלהם הוא אחר
12 לגמרי, הם עומדים, כמו
13 למשל חומת אבנים
14 שעומדת – ואינה זקוקה
15 לדבר מן החוץ שיחזיק
16 אותה, ובלשון רבנו הזקן:
17 **שְׁהָרִי חוֹמַת אֲבָנִים נִצָּבֶת**
18 **מַעֲצָמָה בְּלִי רוּחַ, רַק**
19 **שְׁמַכְעַ הַמִּים אֵינוֹ בֵּן.** –
20 ואם יש בטבע המים שלא

21 להיות עומדים אלא להיות זורמים במורד, הרי טבע זה הוא דבר
22 נברא "יש מאין" בתוך המים. מה, איפוא, היה על הכוח האלקי
23 שהתלבש ברוח, לפעול? – הוא לא היה צריך לפעול "יש מאין",
24 ליצור דבר חדש לגמרי שלא היה לפני זה בנבראים, היה עליו רק
25 לשנות "יש" אחד ל"יש" אחר (מטבע הזרימה לטבע היציבות
26 בחומה), ובכל זאת זה פלא גדול, "חידוש", שאנו מבינים שעל הכוח
27 המחדש – הכוח שפעל חידוש זה – לפעול תמיד בחידוש, אחרת
28 יתבטל החידוש מיד, הרי כל שכן וקל וחומר, יסביר להלן רבנו הזקן,
29 שבחידוש של "יש מאין", כפי שהדבר בבריאת כל הנבראים – בודאי
30 שמן ההכרח שעל הכוח המחדש – הכוח האלקי שברא את הדבר
31 – לפעול תמיד את החידוש, שהדבר יהיה "יש", ולא לחזור מיד
32 כבתחילה ל"אין". הרי שגם בהתאם להשוואה המדומה שמדמים
33 הפילוסופים מעשה שמים וארץ למעשה אדם שבבחוץ ליצור רק "יש
34 מיש" – הרי גם ב"יש מיש" – באופן שצריך להיות חידוש, שינוי
35 מ"יש" אחד ל"יש" אחר (כמו מטבע המים לזרום במורד לטבע של
36 להיות עומדים בחומה) מן ההכרח שעל הכוח המחדש לפעול תמיד,
37 הרי זה מחייב, שהכוח האלקי שברא את הנברא מן ההכרח שיהיה
38 תמיד בנברא. הרי שנוסף על השקר שבהשוואתם מעשה שמים
39 וארץ למעשה אנוש ותחבולותיו, הם טועים גם בכך שהם חושבים

אגרת הקדש

יש מאין שהרי חומת אבנים נצבת מעצמה בלי רוח
רק שטבע המים אינו כן וכ"ש וק"ו בבריאת יש מאין
שהיא למעלה מהטבע והפלא ופלא יותר מקריעת
י"ם עאכ"ו שבהסתלקות ח"ו כח הבורא יש מאין
מן הנברא ישוב הנברא לאין ואפס ממש אלא צ"ל
כח הפועל בנפעל תמיד להחיותו ולקיימו ובחי' זה
הוא דבר ה' ורוח פיו שבעשרה מאמרות שבהן
נברא העולם ואפילו ארץ הלוו הגשמית ובחי' דומם
שבה חיות וקיומן הוא דבר ה' מ' מאמרות המלוכש
בהן ומקיימן להיות דומם ויש מאין ולא יחזרו לאין
ואפס ממש כשהיו וז"ש הארזי"ל שגם בדומם כאבנים
ועפר ומים יש בהם בחי' נפש וחיות רוחנית.

40 שאין זה מן ההכרח שהכוח המחדש יעמוד תמיד בדבר המיוחד,
41 ואם כאן, שהחידוש הוא רק בשינוי "יש" אחד ל"יש" שני – מן
42 ההכרח שהכוח המחדש יעמוד ויפעל תמיד בדבר המיוחד – וְכָל
43 שֶׁבֶן וְקָל וְחֹמֶר בְּבְרִיאת יֵשׁ מֵאֵין, שְׁהִיא לְמַעְלָה מִהַטְבֵּעַ,
44 וְהַפְּלֵא וְהַפְּלֵא יוֹתֵר
45 מִקְרִיעַת יַם־סוּף, הִרִי עַל
46 אַחַת בְּכַה וְכַה
47 שֶׁבִּהְסָתְלָקוֹת חֹם וְשָׁלוֹם
48 בְּכַ הַבּוֹרֵא יֵשׁ מֵאֵין מִן
49 הַנִּבְרָא – יִשּׁוּב הַנִּבְרָא
50 לְאֵין וְאִפְסָם מִמֶּשׁ, אֵלֶּא
51 צָרִיךְ לְהִיּוֹת בְּכַ הַפּוֹעֵל –
52 הַכּוֹחַ הַדּוֹרֵר וּפּוֹעֵל אֶת
53 הַנִּבְרָא, בְּנִפְעָל – בַּנִּבְרָא,
54 תְּמִיד, לְהַחְיּוֹתוֹ וּלְקַיְּמוֹ,
55 וּבְחִינַת זו"ר – שֶׁל כּוֹחַ
56 הַבּוֹרֵא הַעוֹמֵד תְּמִיד בַּנִּבְרָא
57 לְהַחְיּוֹתוֹ וּלְקַיְּמוֹ, הוּא
58 "דְּבַר ה'" וְ"רוּחַ פִּי"ו
59 שֶׁבִּעֲשֶׂרֶה מֵאֲמֹרוֹת שֶׁבִּהֵן
60 נִבְרָא הָעוֹלָם, – "דְּבַר ה'" שֶׁבִּעֲשֶׂרֶה מֵאֲמֹרוֹת הַבּוֹרֵא אֶת הַנִּבְרָא,
61 עוֹמֵד תְּמִיד בַּנִּבְרָא, שֶׁמַּעֲשֶׂה הַמֵּאֲמֹרוֹת בָּאִים צִירוּפֵי אוֹתוֹת
62 הַדִּיבּוּר הַמְרַכִּיבוֹת אֶת "דְּבַר ה'" הַבּוֹרֵא כֹל נִבְרָא, כִּפִּי שֶׁהוּא אוֹמֵר
63 ב"שֶׁנֶּר הִיחֹד וְהַאֲמוּנָה" בִּפְרָק א', שֶׁגַם הַנִּבְרָאִים שֶׁאִינֶם נֹכְרִים
64 בַּעֲשֶׂרֶה הַמֵּאֲמֹרוֹת נִמְשָׁךְ לָהֶם חַיּוֹת מַעֲשֶׂה הַמֵּאֲמֹרוֹת עַל יְדֵי
65 צִירוּפֵי הָאוֹתוֹת הַשּׁוֹנִים וְעַל יְדֵי חִילּוּפִים וְתַמּוּרוֹת שֶׁל הָאוֹתוֹת
66 (שֶׁאוֹת אַחַת מַחְלִיפָה אוֹת שֵׁנִיָּה וְכו'). וְאִפְּלוּ אֲרִיץ הָלוֹז הַנִּשְׁמִית
67 וּבְחִינַת דּוֹמָם שֶׁבָּה – שֶׁפֶר²⁰ יֵשׁ בּוֹ הִרִי גַם כּוֹחַ הַצּוּמָח לְהַצְמִיחַ
68 צִמְחִים, וְצִמְיָחָה הִיא הִרִי עֵנִין שֶׁנֶּרָאָה בּוֹ חַיּוֹת לְצִמּוּחַ מִקְטָן לְגֹדֶל,
69 וְאִילוֹ הַדּוֹמָם שֶׁבַּעֲפֶר, שֶׁלֹּא נִרְאָה בּוֹ שׁוּם עֵנִין שֶׁל חַיּוֹת, אִפְּלוּ לֹא
70 חַיּוֹת שֶׁל צִמְיָחָה מִקְטָן לְגֹדֶל חַיּוֹתָן וְקִיּוּמָן הוּא "דְּבַר ה'" מִ'
71 מֵאֲמֹרוֹת הַמְּלַכֶּשׁ בֵּהֶן וּמְקִיָּמָן לְחַיּוֹת דּוֹמָם וְ"יֵשׁ" מֵאֵין, וְלֹא
72 יִחְזְרוּ לְאֵין וְאִפְסָם מִמֶּשׁ בְּשִׁהִי. – לִפְנֵי שֶׁנִּבְרָאוּ מֵאֵין ל"ש".
73 וְזֶהוּ שֶׁבִּתְבַּת הָאֶרֶץ וְלִל²¹, שֶׁגַם בְּדוֹמָם, בְּאֲבָנִים וְעֶפֶר וּמִים, –
74 שֶׁלֹּא נִרְאָה בָּהֶם לְכַאֲוָרָה שׁוּם חַיּוֹת, יֵשׁ בָּהֶם בְּחִינַת נֶפֶשׁ וְחַיּוֹת
75 רִחְנִינִית. – וְהוּא "דְּבַר ה'" שֶׁבֵּרָא אוֹתוֹ וּמַחִיָּה וּמְקִיָּים אוֹתוֹ לְחַיּוֹת
76 דּוֹמָם וְלֹא לְשׁוּב לְחַיּוֹת "אֵין" כִּפִּי שֶׁהָאֵין אוֹ הַעֲפֶר אוֹ הַמִּים הִיוּ
77 לִפְנֵי שֶׁנִּתְהוּ. לְהֵלֶן מִסְבִּיר רַבְּנוּ הַזֶּקֶן, שֶׁ"דְּבַר ה'" הַמְהוּוֹה כֹּל
78 הַנִּבְרָאִים – הוּא ה"שְׁכִינָה":

19. בתניא לפנינו: "זה", אבל ב"לוח התקין" תיקן כ"ק רבינו שצ"ל "זו", ככפנים. 20. הערת כ"ק רבינו: "כנראה מפרש 'ארץ' דכאן - עפר (כמו בתדשא הארץ). לי נראה הפי' כאן - בניגוד (דברך ה' נצב ב)שמים שקדמו, ול'עולמות עליונים ותחתונים" (שהיחודה"א פ"א ע"י"ש). וא"צ לחילוק דכח הצומח כו'. והרי מפרש תומי "בדומם כאבנים ועפר כו'". 21. ע"ח שער ל"ט פרק ג. וראה ג"כ שם שער נ'.

יום שבת קודש כ"ז תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלט, והנה נודע לי"ח... עד עמ' 278, לארץ.

אגרת הקדש

1 והנה, נודע ליודעי חן, - ליודעי חכמה נסתרה (תורת הקבלה), כי
2 "דבר ה'" - המהוה ומחיה את הנבראים, בחינת זו באלקות נקרא
3 בשם "שכינה" בלשון רז"ל, - בש"ס ומדרשים וכדומה, ו - היא
4 נקראת "אמא תתאה" - ה"אמא התחתונה", ו"מטרוניתא" -
5 מלכה, בלשון הזהר,
6 ובפרט - בזהר, פריש -
7 בתחילת פרשת וארא, -
8 דף כב, ב. - שם מובא משל
9 על הבחינה בה הקדוש ברוך
10 הוא מדבר, מבת מלך,
11 "מטרוניתא", לפי ש - "דבר
12 ה'", שוכן ומתלבש
13 בנבראים להחיותם, -
14 ולכן הוא נקרא "שכינה",
15 מלשון "שוכן", ו"אימא
16 תתאה" ו"מטרוניתא",
17 המתניחסים לבחינה שהיא
18 "אמא" ו"מלכה" המחיה את
19 ילדיה ואת החוסים בקרבה,
20 ובלשון המקבלים נקרא
21 בשם "מלכות", על שם
22 "דבר מלך שלמון"²², כי
23 המלך מנהיג מלכותו
24 בדבורו, ועוד מעמים
25 אחרים ידועים ליודעי חן.
26 - חכמה נסתרה (תורת
27 הקבלה). ומודעת זאת, -
28 וידוע הדבר, כי - בבחינת
29 "מלכות", דבר ה', ישנן דרגות רבות. שכן, יש בחינת ומדרגת
30 "מלכות דאצילות", - ספירת ה"מלכות" של עולם ה"אצילות",
31 ובחינת "מלכות דבריאה" - ספירת ה"מלכות" של עולם
32 ה"בריאה", וכו'. - הרי שבבחינת "דבר ה'" ישנן דרגות רבות,
33 ופרוש "מלכות דאצילות", הוא "דבר ה'" המחיה ומחיה
34 נשמות הגדולות שהן מבחינת אצילות, כמו נשמת אדם
35 הראשון, שנאמר בו²³: "ויפח באפיו כו'", - נשמת חיים -

36 כלומר שהקדוש ברוך הוא נפח נשמה זו בבחינת "אצילות", וכמו
37 נשמות האבות והנביאים וכו' צא בהן - ורבנו הזקן מפרש במה
38 מתבטא מעלתם של הנביאים - (שהיו מרכבה לה' ממש²⁴,
39 ובמילים ממש במציאות אליו, - אל הקדוש ברוך הוא, במאמר
40 רז"ל²⁵: "שכינה מרבית
41 מתוך גרונו של משה. -
42 כלומר, ביטולו של משה
43 היה גדול כל כך, שנבואתו
44 אינה נחשבת כאילו הוא
45 המדבר מה שהקדוש ברוך
46 הוא מצווה עליו לדבר, אלא
47 שמלכתחילה מדבר הקדוש
48 ברוך הוא עצמו באמצעות
49 גרונו של משה, וכן כל
50 הנביאים ובעלי רוח
51 הקדש, היה קול ודבור
52 העליון מתלבש בקולם
53 ודבורם ממש, כמו שקתב
54 האר"י ז"ל). ו"מלכות
55 דבריאה", הוא "דבר ה'"
56 המחיה ומחיה הנשמות
57 והמלאכים שבעולם
58 הבריאה, שאין מעלתם -
59 ומדרגתם, במעלת -
60 ומדרגת האצילות וכו'. -
61 ש"מלכות" של עולם
62 ה"יצירה" היא ה"דבר ה'"
63 המהוה ומחיה את הנוצרים
64 של עולם ה"יצירה", ו"מלכות דעשיה", - בחינת ה"מלכות" של
65 עולם ה"עשיה", הוא "דבר ה'" המחיה ומחיה את עולם הזה
66 בכללו, עד יסוד העפר, ו - כן המים אשר מתחת לארץ²⁶ -
67 בהתאם לאמור, שהתהוות כל הנבראים אשר על פני האדמה היא
68 מבחינת ה"שכינה", מההתגלות של הקדוש ברוך הוא, דרושה
69 הסברה נוספת, כיצד נבראים אותם ענינים בעולם שהם מ"קליפות"
70 שכ"נגד" האור האלקי - ורבנו הזקן מסביר:

יום ראשון

יום רביעי

כא תשרי, הושענא רבה

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, רביעי עם פירש"י.

תהלים: קד־קה.

תניא: ע"כ אהוביי . . . בפירש"י ו"ל שם.

בתקון ליל הושענא רבה גם פִּרְשָׁה "בִּרְכָּה" אוֹמְרִים רק פֶּעַם אַחַת מִקְרָא - הָיוּ יְחִידִים שְׁאֲדוּנִי אֲבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הרש"ב] צֹנֶם לֹאמְרָה בְּהוֹשַׁעְנָא רַבָּה עִם פְּרוּשׁ רִש"י, וְאֵינָהּ הוֹרָאָה לְרַבִּים. וּבְעֶרְבֹ שְׁמַחַת תּוֹרָה אוֹמְרִים אוֹתָהּ שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד תַּרְגוּם. קֹדֶם הָלַל מְסִירִים שְׁתֵּי הַפְּרִיכוֹת שֶׁעַל הַלּוּלָב, וְנִשְׁאָרִים רַק נֶגַ' הַמֶּאֱגָדִים ג' הַמֵּינִים יָחִיד. עֲרוּב תִּבְשִׁילִין. בְּהוֹשַׁעְנָא רַבָּה טוֹבְלִים פְּרוּסַת הַמוֹצֵיא בְּדִבְשׁ, אֲבָל לֹא בְּשִׁמְנֵי עֲצָרַת וְשְׁמַחַת תּוֹרָה.

יום שני

יום חמישי

כב תשרי, שמיני עצרת [בארץ ישראל – שמע"צ ושמוח"ת] ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, חמישי עם פירש"י.

תהלים: קו־קז.

תניא: ובשבת קדש . . . יהי רצון.

מִקְדָּשִׁים וְאוֹבְלִים וְשׁוֹתִים בְּסִכָּה בֵּין בְּלִילָה בֵּין בַּיּוֹם. הַקְּפוֹת בְּלִיל שְׁמִינִי עֲצָרַת. הַפְּטוּרָה: וַיְהִי בְּכָלוֹת - וְלִישְׁרָאֵל עֲמוֹ. אֵין אוֹמְרִים ה'יְהִי רְצוֹן' בִּיצִיאָה מִן הַסִּכָּה. שְׁמִינִי עֲצָרַת וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה מִשְׁתּוֹמֵם בְּכִמָּה עֲנִינִי כְּנֻגוֹת וַיְחַוְדִים עֲלִיוֹנִים, אֲלֹא שְׁבִרָאשׁ הַשָּׁנָה הֵם בְּעֲנִין הָעֲלִיָּה וּבְשִׁמְנֵי עֲצָרַת הֵם בְּעֲנִין הַהִמָּשְׁכָּה. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הָעֲבוּדָה בְּתַחֲנוּנִים בְּהִכְנָעָה וּבְמִירוֹת עֲצוּמָה, וּבְשִׁמְנֵי עֲצָרַת הִיא בְּקוֹ הַשְׁמָחָה.

יום שלישי

יום ששי

כג תשרי, שמחת תורה [בחול"ל] ה'תש"ד

אֵין קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה בְּלִילָה. נוֹשָׂאִים כָּפִים בְּשַׁחֲרִית. אֵין נוֹהֲגִים לְפָרוֹשׁ טָלִית עַל רֹאשֵׁי הָעוֹלָם לַחֲתוֹן תּוֹרָה אוֹ לַחֲתוֹן בְּרֵאשִׁית. גַּם הָעוֹלָה לַתּוֹרָה אוֹמֵר חֹזֵק חֹזֵק וְנִתְחַזַּק. שִׁיעוּרִים. חומש: ברכה, ששי ושביעי עם פירש"י. תהלים: קח־קיב. תניא: כד. אהוביי . . . קלח לעין כל.

בְּשְׁמַחַת תּוֹרָה תִּקְ"מ אָמַר רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן: "עֵץ חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ" - אֵלּוּ בְּעֲלֵי הַשָּׁגָה הַלּוּמְדִים תּוֹרָה. "וְתוֹמָכֶיהָ מְאֹשֶׁר" - אֵלּוּ בְּעֲלֵי עֲבוּדָה הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. "מְאֹשֶׁר" - כְּדֹאִיתָא בְּזֵהָר (חֲלָק ג') נג. ב), אֵל תִּקְרִי 'מְאֹשֶׁר' אֲלֹא 'מְרֹאשׁוֹ', דְּעַל יְדֵי עֲבוּדָתָם מְמַשִּׁיכִים מְרֹאשׁוֹ, הֵינּוּ מִפְּנִימִיּוֹת הָאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, וְכִמְעַלַּת הַרְגֵּל הַמְקִים אֶת הָרֹאשׁ דּוֹקָא.

יום רביעי

שבת

כד תשרי, אסרו חג [בחול"ל]

ה'תש"ד

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ מִרְחָשׁוֹן. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יוֹם הַתּוֹעֲדוֹת. הַפְּטוּרָה: כֹּה אָמַר - וַיֵּאדָּר.

שיעורים. חומש: בראשית, כל הסדרה עם פירש"י.

תהלים: קיג־קיד.

תניא: וע"כ קבעו . . . בלבותם.

הַהַתּוֹעֲדוֹת - פֶּאֶרְבְּרִינגֶען - בְּרַבִּים בְּכָלֵל, וּבְשַׁבָּת אוֹ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת בְּפֶרֶט, הִיא אַחַת הַיְסוּדוֹת בְּדִרְכֵי הַחֲסִידִים וְהַחֲסִידוּת, וּפֶתַח וּמְבּוֹא לַמַּצְוָה הַיְסוּדִית דֹּאֲהַבַת יִשְׂרָאֵל. רַבָּא דְרַבָּא [בְּרוּב הַמְקָרִים], הִנֵּה בְּכָל הַתּוֹעֲדוֹת הָרִי רֹאשֵׁי הַמְדַּבְּרִים תּוֹבְעִים מֵאֵת הַמְסֻבִּים

שִׁיטִּיבוּ הַנְּהִיגוּתֵיהֶם וְדִרְכֵיהֶם, שִׁיקְבְּעוּ עֲתִים לְלַמֵּד דֹּא"ח [=חֲסִידוֹת, דְּבָרֵי אֱלֹקִים חַיִּים] וְשִׁשְׁמְרוּ הַקְּבִיעוֹת, וְאֲשֶׁר הִלְמוּד יִהְיֶה עַל מְנַת לְלַמֵּד וּלְקַיֵּם. – וְהִנֵּה כָּלִלוֹת עֲנִין וְאִפֶּן הַתּוֹכָחָה מִבְּאֵר הַיִּטֵּב בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל "וְאִם רוּחַ הַמּוֹשֵׁל" (קִנְטָרֶס לִמ"ד), אֲשֶׁר רָאוּ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵאֲנֵי שֶׁלְלָמוֹד הַיִּטֵּב אֲדַעְתָּא דְּנִפְשִׁיה [עִם עֲצָמוֹ] – אֲמָנָם הוֹכָחָה זֶה בַּעֲת הַהִתְעוּדוֹת הַיָּא רַק עַל דְּבָרִים וְעֲנִינִים שֶׁאִין בָּהֶם מִשּׁוֹם הַלְבָּנַת פָּנִים וְלֹא כְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁהִיָּה מֵאֵז וּמִקֶּדֶם, אֲשֶׁר אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ הוֹכִיחוּ בְּאִהְבָה וּבְחֶבֶד גְּדוּלָּה.

ה'תש"ד

כה תשרי

יום ראשון

יום
חמישי

שיעורים. חומש: נח, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי...מצותך מאד.
תניא: כה. להבין...לדבר מאומה.

עֲשֶׂרָה נְגִינִים – מֵהֶם תְּנוּעוֹת בְּלִבָּד – מִיִּחְסִים לְרַבְּנוּ הַזֶּקֶן שֶׁהוּא בְּעֲצָמוֹ חֲבָרָם.
הַמִּיִּחְסִים לְרַבְּנוּ הָאֲמֻצָּעִי, הֵינּוּ שֶׁנִּתְחַבְּרוּ בְּזִמְנָם וְהֵיוּ מְנַגְּנִים אוֹתָם לְפָנָיו, אֲכָל לֹא שֶׁהוּא מְחַבְּרָם.
וְהִיָּתָה אֲצִלוֹ קְבוּצַת אֲבָרְכִים מְנַגְּנִים – וִידוּעָה בְּשֵׁם "דַּעַם מִיטְעֵלְעֵן רַבִּי'ס קֹאפֶּעֶלֶע" [=מְקַהֲלָתוֹ שֶׁל הַרְבֵּי הָאֲמֻצָּעִי"] – וְנִחְלָקָה לְשֵׁתֵי פְּלָגוֹת: בְּעֲלֵי שִׁיר – בָּפָה, וּבְעֲלֵי זְמֶרָה – בְּכָלִים שׁוֹנִים.

ה'תש"ד

כו תשרי

יום שני

יום
שישי

שיעורים. חומש: נח, שני עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה...לא שכחתי.
תניא: וזהו כי...קלט רוחניית.

הַעֲנִין עַל פֶּסוּק "לְעוֹלָם ה' דְּכָרְךָ נִצָּב בְּשָׁמַיִם", מִבִּיא רַבְּנוּ הַזֶּקֶן (שֶׁעַר הַיְחוד וְהָאֱמוּנָה פֶּרֶק א, אֲגִרַת הַקֹּדֶשׁ כ"ה) בְּשֵׁם הַבַּעַל שֵׁם טוֹב, הֵגַם שֵׁשׁ עֲנִין זֶה בְּמִדְרַשׁ תְּהִלִּים, וְכִמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר גַּם בְּ"לְקוּיֵי תוֹרָה" בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל "כִּי בְיוֹם הַזֶּה יִכָּפֵר", וְכִנּוּנָה מִיִּחְדָּת בְּזֶה, כִּי בְיוֹם שְׁנֵי הָיָה הַמֶּאֱמָר "יְהִי רָקִיעַ" – שֶׁהוּא הַנִּצָּב בְּשָׁמַיִם – וְזֶה יִהְיֶה לְזִכְרוֹן עוֹלָם, כִּי בְיוֹם שְׁנֵי ח"י אֱלוֹל נוֹלַד הַבַּעַל שֵׁם טוֹב.

ה'תש"ד

כו תשרי

יום שלישי

שבת
קודש

שיעורים. חומש: נח, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קכ"קלד.
תניא: והנה נודע . . . 278 לארץ.

הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת מְקִיפּוֹת אֶת חַיֵּי הָאָדָם מִיּוֹם גִּיחוּ מִבְּטָן אִמּוֹ עַד עֵת פְּקֻדָּתוֹ, וּמַעֲמִידוֹת אוֹתוֹ בְּקֶרֶן אוֹרָה בְּשִׁכְלָ בְּרִיא וּבְקִנְיָן מִדּוֹת נִעְלוֹת וְהַנְּהִיגוֹת יְשׁוּרוֹת לֹא רַק בֵּין אָדָם לְמָקוֹם אֲלֵא גַם בֵּין אָדָם לְחֶבְרוֹ, כִּי הַמִּתְנַהֵּג עַל פִּי הַתּוֹרָה וְהוֹרָאוֹת חו"ל הוּא חַי חַיִּים מְאֻשָּׁרִים בְּגִשְׁם וּבְרוּחַ.

טומאת עבודה זרה

יום ראשון כ"א תשרי ה'תשע"ג

כרמז לעצם דין הטומאה את הכתוב "שקץ תשקצנו" היה משתמע מכך שדין הטומאה חל על עצם הדבר הנעבד, וכשם שהתורה אסרתו בהנאה כך חז"ל הוסיפו עליו דין טומאה. ולכן הביא הרמב"ם את הכתוב "הסירו את אלהי הנכר..." ללמדנו שטומאה זו אינה בעצם החפץ הנעבד, אלא שעל האדם להתרחק מע"ז כמו מדבר טמא, ורק כדי שתהא ההרחקה בשלמות גזרו להתרחק מע"ז כמו משרץ טמא, כמובא בהלכה הבאה.

וטעם הדבר הוא כי עבודה זרה בעצם מציאותה אין בה ממש אלא היא עצים ואבנים בלבד, ורק בדמיונו הכוזב של העובד יש לה מקום (בשונה משאר איסורים שיש בהם ממש ע"פ תורה). לפיכך לא יתכן שבעבודה זרה תחול טומאה המורה שיש בדבר ממש עד שבכוחו לטמא את הנוגע, אלא גזירת הטומאה על העבודה-זרה היא חיוב על האדם לנהוג כלפיה הרחקה כמו מדבר טמא.

(2קוסי שיעור 2, ענ" 155)

הלכות שאר אבות הטומאות פרק ו, הלכה א: טומאת עבודה זרה מדברי סופרים. ויש לה רמז בתורה: הסירו את אלהי הנכר... והסירו והחליפו שמלתיכם.

בדרך כלל אין דרכו של הרמב"ם להביא רמזים ואסמכתאות על גזירות מדרבנן, ומה ראה כאן לחרוג ממנהגו, במיוחד שרמז זה שהביא אינו נמצא במשנה או בגמרא?

יתר על כן: הרמב"ם עצמו מזכיר להלן אסמכתאות אחרות לאיסור זה, כמו בהלכה הבאה, שדין טומאת עבודה זרה כדין טומאת שרץ שנאמר לגבי עבודה זרה "שקץ תשקצנו". ואם כן, יכול היה להביא לימוד זה (שמקורו בגמרא) כמקור גם לעצם דין הטומאה, ומדוע בחר ברמז אחר?

והנראה שרמז זה מודגש המיאוס של העבודה-זרה עצמה, ואילו בכתוב "הסירו את אלהי הנכר..." מודגשת הרחקת והפרשת האדם מהעבודה-זרה. ולכן, אם הרמב"ם היה מביא

ויש לומר:

בלימוד "שקץ תשקצנו" מודגש המיאוס של העבודה-זרה עצמה, ואילו בכתוב "הסירו את אלהי הנכר..." מודגשת הרחקת והפרשת האדם מהעבודה-זרה. ולכן, אם הרמב"ם היה מביא

גזירת 'שלשה לוגין מים שאובים'

יום שני כ"ב תשרי ה'תשע"ג

את הגזירה של "נפלו על ראשו ורובו" גזרו גם על טהור, כי "בטהור לא רצו לגזור יותר אלא דוקא בנפילה כמו שרגילים להפיל עליהם מים שאובין אחר שטבלו במים סרוחים".

אבל לדעת הרמב"ם גם את הגזירה של "הבא ראשו ורובו במים שאובין" גזרו אף על הטהור. ולשיטתו יש לומר שהרגילות לרחוץ אחר הטבילה היתה בשני האופנים – הן בביאה למים שאובין והן בנתינה של מים שאובין. ולכן גזרו חכמים אף על הטהור הן ב"הבא ראשו ורובו" והן ב"נפלו על ראשו ורובו" (גולת עליות סוף פ"ג).

וה'צמח צדק' (חי' על הש"ס, שבת שם) הביא ראיה לשיטת הרמב"ם מדברי המשנה (מקואות פ"ב מ"ב) "בא ראשו ורובו במים שאובין או שנפלו על ראשו ועל רובו שלשה לוגין מים שאובין ויורד לטבול כו'" – שמשמעו שכעת יורד לטבול בפעם ראשונה ועדיין לא טבל היום, ונמצא שגם על הטהור גזרו טומאה אם "בא ראשו ורובו במים שאובין".

הלכות שאר אבות הטומאות פרק ט, הלכה א: אפלו מהור שאינו טבול יום, אם נפלו על ראשו ורובו שלשה לוגין מים שאובין או שפא ראשו ורובו במים שאובין – הרי זה כפשי לממאה עד שיטבול.

חכמים גזרו טומאה על "הבא ראשו ורובו במים שאובין" וכן על מי "שנפלו על ראשו ורובו שלשה לוגין מים שאובין" – שיהיה שני לטומאה עד שיטבול. והטעם הוא כדברי הרמב"ם כאן "שהיו טבולי יום טובלין במעורות שמימיהן רעים, והיו רוחצין אחר כן במים שאובין יפים דרך נקיות, ופשט המנהג כך עד שהיו רוב העם מדמים שמים שאובין שרוחצין בהן באחרונה הן שמתהרין, לא הטבילה שבמי מקוה, והיו טובלין בזלזול בלא כוונה".

ויש לברר: האם גזרו רק על טבול יום או גם על טהור? בתוספות (שבת יג, ב. הובא במל"מ כאן) כתבו שהגזירה על "הבא ראשו ורובו במים שאובין" לא היתה אלא על טבול יום. ואילו

טבילה ללא כוונה

יום שלישי כ"ג תשרי ה'תשע"ג

ויש לבאר את ההבדל בין טבילה לשאר המצוות: מצוות שחובה לעשותן צריכות כוונה, אך בטבילה אין חיוב אלא שאסור לבוא על הנידה ללא טבילה. ומצוות שאין חיוב בעשייתן אין צריכות כוונה. ולפי זה, בנטייל ידים לתפילה צריך כוונה אף שדומה לטבילה כי אינה רשות אלא חובה, שהרי חייב להתפלל וליטול ידיו קודם (פרי מגדים אור"ח סי' ד משב"ז ס"ק טו).

אך הרמב"ם (חולין שם ע"ב) מחלק באופן אחר: טבילה באה כהכשר לדבר אחר – להתירה לבעלה, ולכן אינה צריכה כוונה. וכתב ה'התלה לדוד' (אור"ח שם, כט), שלפי זה גם בנטיילה לתפילה

הלכות אבות הטומאות פרק יג, הלכה ב: מי ששטבל בלא כוונה – הרי זה מהור לחלין, ואסור במעשר שני.

בגמרא (חולין לא, א) נחלקו אמוראים האם טבילה ללא כוונה מועילה לחולין, והרמב"ם פוסק שמועילה.

והנה, מחלוקת כללית היא האם 'מצוות צריכות כוונה'. יש ראשונים שכתבו שהמחלוקת לגבי טבילה היא חלק מהמחלוקת בכל המצוות, והסובר שטבילה צריכה כוונה סובר כן גם בשאר המצוות, וכן להיפך (הגהות אשר"י ר"ה ספ"ג). אולם הרמב"ם פסק שטבילה אינה צריכה כוונה, אף שבשאר המצוות פסק (הלכות שופר ב, ד) שצריכות כוונה.

עז הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

שבזה בוודאי אין צריך כוונה, כי מבואר בגמרא (חולין שם) שהמושיט ידיו למים כדי ליטול פירות שנפלו לתוכם, ידיו טהורות (לאכילת פת) אף שלא התכוון לשם טהרה, וצריך לחלק בין טבילת נדה המחויבת מהתורה לטבילת ידים לאכילת חולין שהיא מדרבנן, והוא הדין לנטילת ידים לתפילה שהיא מדרבנן והכשר לדבר אחר, שאינה צריכה כוונה.

אין צריך כוונה, שהרי היא באה כהכנה לתפילה. להלכה, הרמב"ם פוסק שטבילה לחולין אינה צריכה כוונה. אך הרמ"א (יו"ד ס"ס קצח) כתב שלכתחילה יש לחשוש לדעת הסוברים שצריכה כוונה, ונידה שטבילה ללא כוונה תחזור ותטבול. ולפי זה יתכן שגם בנטילת ידיים לתפילה אם נטל ללא כוונה צריך לחזור וליטול. אך למעשה כתב ה'תהלה לדוד' (שם)

יום רביעי כ"ד תשרי ה'תשע"ג

ספק טומאה ברשות הרבים

בשרץ - במקרה הזה נתעצרה החזקה, כפי שכותבים התוספות (סוטה כח, א ד"ה אינו דין) כי היות שהשרץ מונח על יד הטהרות והבועל מצוי אצל האישה, החזקה מתעצרת (כלומר, מאחר שהשרץ דרכו להיות מונח על הדברים הטהורים, כשם שדרכו של הבועל לבוא אצל האישה לבעול – במצב כזה אין חזקת טהרה), וכאשר החזקה הורעה, שוב לא ניתן לסמוך על החזקה. ולכן הוצרך הרמב"ם לומר שכל הספיקות הם מדבריהם ובכל זאת טהורים, כי בספקות מדרבנן מסתמכים גם על חזקה מעורערת, אבל אילו היו הספיקות מדאורייתא, היו טמאים, כי בדאורייתא אין סומכין על חזקה שנתעצרה.

(שו"ת מהרי"ם ח"ב יו, ד, ס"א)

הלכות שאר אבות הטומאות פרק טז, הלכה א: מפני מה מהרו חכמים ספק טומאה ברשות הרבים? שהרי הצבור עושין פסח בטמאה בזמן שהטמאים מרביין. אם טמאה ודאית נדחת מפניה, קל וחמר לספק טמאה; שאסור כל הספקות מדבריהן. ויש להבין:

כיצד מכריח הרמב"ם שכל הספיקות הם מדבריהם, והרי אפילו אם הספיקות אסורים מן התורה עדיין אפשר לומר שספק ברשות הרבים טהור משום שיש להעמיד דבר על חזקתו וישנה חזקת טהרה? והביאור:

לאמתו של דבר, ספק טומאה ברשות הרבים טהור אפילו כאשר החזקה הורעה. למשל, ספק נגע בשרץ ספק לא נגע

יום חמישי כ"ה תשרי ה'תשע"ג

מתי מתירים את הספק?

התעורבות מותרת רק אם החתיכה נפלה לים או נאכלה קודם שנודע הספק אבל לאחר שנודע הספק ונאסרה כל התעורבות, הרי היא נשארת באיסורה גם אם חתיכה נפלה לים או נאכלה (משל"מ, ד"ה ומכאן נ"ל).

אמנם, ה'משנה אחרונה' חולק על כך וסובר שגם לאחר שנודעה התעורבות ונוצר הספק - נפילת חתיכה לים מתירה את התעורבות. והראיה, שההיתר הוא רק אם החתיכה נפלה מעצמה או שנאכלה בשוגג, וההבדל בין נפילה מעצמה לנפילה מאליה שייך רק לאחר שנודעה התעורבות ונוצר ספק איסור.

ויש הבדל בין שתי ההלכות: ב'שני שבילין', לאחר שנעשו ה'טהרות' ושתייהן לפנינו הרי זו תעורבות של 'חד בחד', אחת טמאה ואחת טהורה, וכל אחד מהשניים נחשב כגוף האיסור, ולכן גם אם נאכלה אחת אין להתיר את השניה כי תמיד האיסור קיים לפנינו. אבל בתעורבות איסור ברוב היתר ('חד בתרי'), מדין תורה האיסור בטל ברוב (גם ב'בריה' ו'דבר שיש לו מתירין'), ואם נפלה חתיכה לים יש להתיר גם לאחר שנודעה התעורבות ונוצר הספק, כי כאשר הרוב היתר (ואיסור המיעוט הוא מדרבנן) תולים שהאיסור נפל (משנה אחרונה טהרות פ"ה מ"ג, ד"ה ונאכלה).

הלכות שאר אבות הטומאות פרק יט, הלכה א: שני שְבִילִין, אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד טָהוֹר, הֵלֵךְ בְּאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵי זֶה מֵהֶן הֵלֵךְ, וְעָשָׂה מְהֻרָּת וְנֹאכְלוּ... וְהָלַךְ בְּשֵׁנֵי וְעָשָׂה מְהֻרָּת – הָרִי אֵלֶּי טְהוֹרֹת. אִם קְיָמוּת הָרֵאשׁוֹנוֹת – אֵלֶּי וְאֵלֶּי הִלּוּיֹת. אִם ה'טהרות' (תרומה טהורה) שעסק בהם לאחר שהלך בשביל הראשון נאכלו ואינם, ואחר כך הלך בשביל השני ועסק שוב ב'טהרות' – גם הן טהורות מספק (כדין ספק טומאה ברשות הרבים), כי כאשר דנים על ה'טהרות' השניות יכולים לתלות את הטומאה בראשונות, אך אם ה'טהרות' הראשונות לא נאכלו ושתייהן לפנינו, כיון שאחת מהן טמאה וודאי ואי אפשר לטהר את הוודאי, הרי כיון שלא ידוע איזו היא, שתייהן 'תלויות' ואף אחת מהן אינה נאכלת.

ומדייק ה'משנה למלך': ה'טהרות' השניות טהורות מספק רק אם הראשונות נאכלו קודם שנולד הספק בשניות. אבל אם לא נאכלו, והספק נולד כאשר שתייהן לפנינו, אזי גם אם אחת ה'טהרות' תיאכל או תישרף – הנשארות אסורות.

והנה, נפסק ב'שלחן ערוך' (יו"ד ס"י ק"ס): דבר איסור שאינו בטל ברוב (כגון 'בריה' או 'דבר שיש לו מתירין') שהתערב בהיתר, אם נפלה חתיכה מהתעורבות לים או נאכלה – הותרה התעורבות כי תולים שהאיסור הלך לו. ואולם לפי האמור לעיל

יום שישי כ"ו תשרי ה'תשע"ג

אוכל שנפסד - מתי מקבל טומאה?

אף שראוי לאכילת כלב, אינו מקבל טומאה, אך אם קיבל טומאה כשהיה ראוי למאכל אדם, ולאחר מכן נפסל מאכילת אדם – אין הטומאה יורדת ממנו עד שיפסל מאכילת כלב (כסף

הלכות טומאת אוכלין פרק ב, הלכה יד: כל אכל שנפסד ונספח עד שאינו ראוי למאכל אדם – אינו מקבל טמאה. לדעת הרמב"ם אוכל שנפסד עד שאינו ראוי לאכילת אדם,

משנה).

אך לדעת הראב"ד גם אוכל שאינו ראוי לאכילת אדם מקבל טומאה כל עוד שראוי לאכילת כלב, וכן דעת רש"י (פסחים מה, ב ד"ה מטמאה).

והנה, אף שאסור לגרום טומאה לתרומה הראויה לאכילה (ראה סוכה לה, ב ורש"י שם ד"ה שמכשירה), מסתפקת הגמרא (פסחים טו, ב) האם מותר לטמא תרומה טהורה שאינה ראויה לאכילת אדם? ורוצה להביא ראיה מדברי הברייתא האומרת, שפת של תרומה טהורה שעפשה ונפסלה מלאכול לאדם, והכלב יכול לאכלה, מותר לשרפה עם פת טמאה בערב פסח – והיינו, שמותר לגרום טומאה לתרומה שאינה 'בת אכילה'.

ומקשה הצ"ח (פסחים שם): לשיטת הרמב"ם שאוכל שנפסל מאכילת אדם אינו מקבל טומאה, מה החידוש שמותר לשרוף

פת תרומה שעפשה עם פת טמאה, והרי פת שנפסלה מאכילת אדם אינה מקבלת טומאה?
ומיישב הגאון מטשעבין:

על דברי הגמרא שפת חמץ שעפשה יש לשרפה בערב פסח, מקשה הר"ן (פסחים יג, ב מדפי הרי"ף): מדוע צריך לשרפה, והרי נבילה שאינה ראויה לגר אינה אסורה, ואם כן פת שעפשה ונפסלה מאכילת אדם אין בה איסור חמץ? ותירץ: כשם שהתורה אסרה שאור אף שאינו ראוי לאכילה, כיון שראוי לחמץ בו עיסות אחרות, כך יש בפת שעפשה איסור חמץ כיון שהיא ראויה לחמץ בה עיסות אחרות.

ומטעם זה עצמו, פת שעפשה מקבלת טומאה אף שאוכל אחר הנפסל מאכילת אדם אינו מקבל טומאה – כיון שראויה לחמץ עיסות אחרות (דובב משרים ח"א סי' קכח).

מידת שיעורי תורה – כיצד?

שבת קודש כ"ז תשרי ה'תשע"ג

דבר תמוה: האוכל בפסח חטים מחומצות יהא חייב כרת רק אם יאכל כזית, ואילו אם יטחן פחות מכזית מחטים אלו כאשר בקמח יש כזית, וחברו יאכל את הקמח – יהא הוא חייב כרת, "וזה אינו מסתבר כלל, דזה יאכל חטים פחות מכזית ויהיה פטור, ואחר יקח חטים כמו אלו פחות מכזית ויטחון ויהיה כזית, יהא חייב..."

אך הרמב"ם כאן כתב "כזית חלב ודם ונותר ופגול שהניחן בחמה ונתמעטו, אין חייבין עליהן כרת. הניחן בגשמים ונתפחו, חזרו לכמות שהיו". ונראה מדבריו שהשיעור נקבע כפי מצבו הראשוני של החומר האסור. ואם שיעורו התמעט פטור, אלא אם כן יחזור למצבו הראשון. ולכן "בכל השיעורים כגון חמץ וחדש וכדומה – אינו חייב באוכל כזית קמח [כי אין כאן כזית לפי מצבו הקודם], רק אם אכל כל כך – שיהיה בחיטים כזית [ולא די בכזית קמח]".

(מנחת חינוך, מוסף השבת, סוּחָן, ס"ק ה)

הלכות טומאת אוכלין פרק ד, הלכה ו: כְּזִית חֶלֶב וְדָם וְנוֹתֵר וּפְגוּל שֶׁהֵנִיחַ בַּחֲמָה וְנִתְמַעְטוּ – אֵין חַיִּבִּין עֲלֵיהֶן כָּרֶת. הֵנִיחַ בַּגִּשְׁמִים וְנִתְפָּחוּ – חֲזָרוּ לְכֻמוֹת שֶׁהָיוּ. בֵּין לְטֻמְאָה חֲמוּצָה, בֵּין לְטֻמְאָה קָלָה, בֵּין לְאִסוּר.

ה'מנחת חינוך' מעלה את השאלה הבאה: "אני נבוך לענין כל שיעורי תורה לאכילה הן ב'כזית' והן ב'ככותבת', ועוד שיעורים לענין טומאה ולענין שבת", האם השיעורים לאיסורים או למצוות, כמו למשל שיעור כזית להפרשת חלה נמדדים לפי חומר הגלם (חיטים), שהכמות המופרשת צריכה להיות בשיעור 'כזית' מחיטים, או שהכוונה לכזית מהמוצר המוגמר?

שאלה זו קיימת גם בדברים נוספים שכרוכים בשינויים שנגרמים כתוצאה מעיבוד החומר הראשוני. למשל, כתוצאה מטחינת החיטים – גדלה הכמות הסופית, ומכזית חיטים ניתן לייצר כזית ורבע קמח.

והנה, לדעת הרשב"א השיעור נמדד לפי הקמח ולפי זה יוצא

המשך מעמוד יח

לקוטי שיחות – פרשת בראשית

- 1 ח.
- 2 הקשר בין פרשת בראשית לשמחת תורה
- 3 את קריאת פרשת בראשית מתחילים בשמחת תורה –
- 4 וגם ענין זה קשור עם המבואר לעיל:
- 5 בשמחת תורה ווקדים עם ספר התורה, שכן דווקא
- 6 על-ידי הריקודים ברגליים משיגים את ה"עצם" של
- 7 התורה⁴⁰. וכפי שכתוב בזהר⁴¹: "ונהגין למעבד ישראל
- 8 עמה חדוה ואתקריאת שמחת תורה ומעטרין לספר- תורה
- 9 בכתר דיליה" (=ונהגין ישראל לעשות אתה חדוה,
- 10 ונקראת שמחת תורה, ומעטרין את ספר התורה בכתר

- 11 שלו), כלומר שהשמחה של שמחת תורה קשורה בכך
- 12 ש"מעטרין לס"ת בכתר דיליה", והרי כתר הוא למעלה
- 13 מהראש. וענין של המשכת אין-סוף בתורה, קישור התורה
- 14 ובני ישראל בנותן התורה –
- 15 ועל-ידי כך, על-ידי הכנת השמחה וה"המשכה" אפשר
- 16 לאחר מכן, ביום שמחת תורה עצמו, להתחיל בקריאה
- 17 ובלימוד של בראשית – שמתחילה ב"בי"ת", שחשים שכל
- 18 הלימוד בתורה הוא הענין השני של התורה. התחלת התורה
- 19 היא ההתמסרות לנותן התורה.

(משניות שבת בראשית תשכ"ה)

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - כ"א-כ"ז תשרי ה'תשע"ג

יום ראשון כ"א תשרי ה'תשע"ג

הלכות שאר אבות הטומאות

פרק ו

א. טמאת עבודה זרה - מדברי סופרים, ויש לה רמז מן התורה: "הסור את אליה הנכר אשר בתכם, והטהרו והחליפו". אך בעה אבות הטומאות יש בה: עבודה זרה עצמה, ומשמשיה [- כליה], ותקרבת [- קרבות] שלה, וזין שנתנסף לה; וטמאת פלן, מדבריהם.

ב. עבודה זרה עצמה - מטמאה אדם וכלים במגע, וכלי חרש באור, ואינה מטמאה במשא, כשרץ, שנאמר: "שקץ תשקצנו". ושיעורה - כזית; לא תהיה זאת שאינה מן התורה, חמורה מן המת; אבל אם הייתה הצורה [- הפסל] פחותה מכזית, הרי זו טהורה.

ג. קצץ אבר ממנה - אפלו היה כמרדע [מחרישה], הרי זה טהור; שעבודה זרה אינה מטמאה לאברים, אלא הצורה בלה כשהיא שלמה, שנאמר: "תזרם כמו דנה" - מה דנה אינה מטמאה לאברים [- נחתן ממנה אבר אינו טמא], אף עבודה זרה אינה מטמאה לאברים. קצלי אבות הטומאות דנו בה, מפני שטמאתה מדבריהם; עשו אותה כשרץ שאינו מטמא במשא, וכמת שאינו מטמא אלא בכזית, וכנדה שאינה מטמאה לאברים.

ד. נתפרקה עבודה זרה - אף על פי שההדיוט יכול להחזירה, שהרי כל אבריה קמין - אינה מטמאה.

ה. כל משמשי עבודה זרה כשרץ - מטמאין אדם וכלים במגע, וכלי חרש באור, ואינן מטמאין במשא; ושיעור טמאתן בכזית. ואפלו קצץ משמשיה כזית מן הכלי - מטמא כשרץ; וזה חמר במשמשיה, יותר מעבודה זרה עצמה. ובית עבודה זרה, אבניו, ועציו, ועפרו - מטמאין בכזית במגע, ככל המשמשין.

ו. המכניס ראשו ורבו לבית עבודה זרה, נטמא כנוגע. וכן כלי חרש שהכניס אורו לבית עבודה זרה, נטמא; ספסלים וקתדראות [- כיסאות] שהכניס רגל לבית עבודה זרה, טמאים. וכלן ראשון לטמאה.

ז. תקרבת עבודה זרה - מטמאה במגע ובמשא, כנבלה; ושיעורה בכזית. כל דבר שמקריבין לה, בין בשר בין שאר אכלין ומשקין - הכל כנבלה, שהפתוב קראן 'זבחי מתים'. ואף על פי שאין תקרבת עבודה זרה של אכלין בטלה לעולם להתירה בהנזה - אם בטלה, הרי זו ספק לטמאה. אבל כלי שהוא תקרבת עבודה זרה שבטלו, טהור; וכן עבודה זרה ומשמשיה שבטלו, טהורין.

ח. זין שנתנסף לעבודה זרה - מטמא אדם וכלים במגע,

וכלי חרש באור, ומטמא אדם במשא כנבלה. וטמאתו בכזית - שנאמר: "אשר חלב זבחימו יאכלו, ושתו זין נסיכם", הרי "זין נסיכם" כחלב זבחימו. ואין מטמא טמאה זו, אלא זין שנתנסף ביד לפני עבודה זרה; אבל סתם זינם [- שלא ידוע אם נתנסף] של גוים - מטמא טמאה קלה, כשאר כל משקין טמאין.

ט. מפל הדברים שבארנו מתחלת הספר עד כאן, אתה למד שאבות הטומאות - מהם אבות של תורה, ומהם אבות של דברי סופרים.

י. וכל המטמא מחמת אב של תורה, הרי הוא ולד טמאה של תורה; וכל המטמא מחמת אב של דברי סופרים, הרי זה ולד של דבריהם.

יא. כל אב טמאה שהוא מטמא במגע ואינו מטמא במשא, בין אב של תורה בין אב של דברי סופרים - אדם הנוגע בו, אינו מטמא בגדים בשעת מגעו, ולא אדם ולא כלי חרש, אף על פי שעדין לא פירש ממטמאיו; והרי הוא אחר שפירש ממטמאיו או קדם שיפירש, ולד - שהוא מטמא אכלין, ועושה אותן שני לטמאה, מפני שהוא ראשון.

יב. וכל אב טמאה שהוא מטמא במגע ובמשא, בין אב של תורה בין אב של דבריהם - אדם הנוגע בו או הנושא, מטמא בגדים בשעת מגעו ובשעת נשיאתו, ועושה אותן ראשון לטמאה; וכן אם נגע באכלין, עושה אותן ראשון כל זמן שלא פירש ממטמאיו. פירש ממטמאיו - הרי הוא ראשון לטמאה לכל דבר, ואינו מטמא בגדים; ואם נגע באכלין, הרי הן שני. במה דברים אמורים? בשאר כל האבות, חוץ מן הנבלה והמקרב [של זב]. אבל הנבלה והמקרב - אף על פי שהן מטמאין במגע ובמשא, הנוגע אינו מטמא בגדים בשעת מגעו; ואם נגע באכלין, הרי הן שני לטמאה. והנושאן מטמא בגדים בשעת נשיאתו; ואם נגע באכלין עד שלא פירש, הרי הן ראשון לטמאה, כמו שבארנו.

יג. מי חטאת [- פרה אדומה] שיש בהם כדי הדיה - אף על פי שהן כנבלה והמקרב, שאין מטמא בגדים אלא הנושאן - הרי הנוגע בהן מטמא בגדים בשעת מגעו משום נושא; שאי אפשר לו שיגע במים, ולא יסיט אותן; וכבר בארנו, שאחד הנושא ואחד המסיט. וכן הנוגע בצמר הנבלה, או שנגע בנימי [חוטים בולטים] המקרב - מטמא בגדים בשעת מגעו משום נושא; שאי אפשר לנוגע בדברים אלו, שלא יסיט אותם; ולפיכך מטמא בגדים עד שלא פירש, כדין הנושא.

יד. הבולע נבלת עוף הטהור - בשעת בליעתו, מטמא בגדים, כמו שבארנו; והם ראשון לטמאה. וכן אם נגע באכלין, הרי הם ראשון לטמאה. ואחר שבלע, הרי זה פירש ממטמאיו.

טו. השורף פרה אדמה, ופרים ושעירים הנשרפים, והמשלח השעיר לעזאזל - אף על פי שבשעת מעשיהם מטמאין בגדים, כמו שבארנו - אם נגעו באכלין אפלו בשעת מעשיהם, הרי הם שני לטמאה.

טז. הנוגע באב מאבות הטמאות המשלך בתוך המקנה, כגון נבלה או שרץ או משכב [של זכר] שהיה במקנה, ונגע בו - הרי זה טמא, שנאמר: "אף מעין ובור מקנה מים, יהיה טהור; ונגע בנבלתם, יטמא" - אפלו קשה בתוך המקנה, מטמאין. וכשיעלה זה מן המקנה, יטהר הנוגע. וכן זב שדרס על המשכב שהוא מנח במקנה, הרי המשכב טמא; וכשיעלה המשכב מן המקנה - יטהר, שהרי עלתה לו טבילה. וזה הנוגע במשכב כשהוא במקנה - אם פשט ידו ונגע חוץ למקנה, הרי זה מטמא בגדים; ואין צריך לומר, שהוא מטמא אכלין ומשקין.

פרק ז

א. דבר מפרש בתורה, שהאכלין והמשקין מטמאין, שנאמר: "מכל האכל אשר יאכל, אשר יבוא עליו מים - יטמא; וכל משקה אשר ישותה בכל כלי - יטמא". ואין האכל שנטמא מטמא אכל אחר מן התורה; ולא המשקין שנטמאו מטמאין דבר אחר מן התורה. אבל מדברי סופרים גזרו על האכל הטמא, שאם נגע באכל אחר, שטמאהו; וכן אם נגע האכל הטמא במשקין, טמאן. ואין אכל מטמא כלי שנגע בו לעולם, ואפלו מדבריהם. וכן גזרו על המשקין הטמאים, שיטמאו אכל או משקין או פלים שנגעו בהן. ב. אין לה ולד טמאה שטמא פלים, אלא משקין טמאים בלבד; וטמאה זו, מדבריהם; והוא שיהיו אותם המשקין טמאין מחמת אב מאבות הטמאות, בין של תורה, בין של דבריהם. ומפני מה גזרו על משקין טמאין שיטמאו פלים? גזרה משום משקה [שיוצא מגוף] הזב, שהוא אב ומטמא פלים דין תורה - שנאמר: "וכי ירק הזב בטהור", כמו שבארנו.

ג. כשגזרו על המשקין שיטמאו את הפלים, גזרו שיהיו מטמאין את הפלים מתוכן. כיצד? אם נפלו לאויר כלי חרש - נטמא פלו, והרי הוא שני; ואם נגעו בשאר פלים מתוכן - נטמאו פלן, ונעשו שני. אבל אם נגעו משקין טמאים באחורי הפלי שיש לו תוף, בין בכלי חרש בין בכלי שטף וכלי מתכות - נטמאו אחוריו בלבד; והרי אחוריו שני, ולא נטמא תוכו. במה דברים אמורים? לתרומה; אבל לקדש - כלי שנטמאו אחוריו, נטמא פלו שני לטמאה.

ד. כבר בארנו, שהאכלין אין מטמאין פלים, והמשקין מטמאין; ולמה עשו בטמאת משקין הכר זה, ואמרו שהכלי שנגעו בו משקין טמאין באחוריו לא נטמא תוכו לתרומה? להודיע, שטמאת פלים אלו מדבריהם, כדי שלא ישלכו על טמאה זו תרומה וקדשים.

ה. כבר בארנו, שהאכלין והמשקין שנגעו באב מאבות

הטמאות, הרי הן ראשון לטמאה; וכן אם נגע אכל באדם או בכלי שנטמא באב, הרי אותו האכל שני לטמאה. ואכל שנגע בזה השני, נקרא שלישי לטמאה; ואם נגע השלישי באכל רביעי, הרי זה נקרא רביעי לטמאה. במה דברים אמורים? באכלין. אבל המשקין - אחד משקה שנגע באב הטמאה, או שנגע בראשון, או שנגע בשני - הרי אותו משקה תחלה [- ראשון] לטמאה; ומטמא את חברו וחברו את חברו, אפלו הם מאה; שאין מוהב במשקין. כיצד? יין שנגע באב הטמאה, או בראשון, או בשני - הרי יין זה בראשון לטמאה; וכן אם נגע יין זה בשמן, ושמן בחלב, וחלב בדבש, ודבש במים, ומים ביין אחר, וכן עד לעולם - כלן ראשון לטמאה, וכאלו כל אחד מהם נטמא באב תחלה. וכלן מטמאין את הפלים. וכן כלי שנטמאו אחוריו במשקין, ונגעו משקין אחרים באחורי הפלים הטמאין - אפלו היו משקה חלין - נעשו המשקין האחרים תחלה לטמאה, ומטמאין פלים אחרים, ונעשו אותן שני; ואין צריך לומר, שהן מטמאין אכלין ומשקין אחרים.

ו. אחורי הפלי שנטמאו במשקין, ונגעו אכלין באחורי הפלי הטמא - אפלו אכלי תרומה, הרי אלו טהורין; שהכלי שנטמאו אחוריו בלבד, אינו מטמא אכלין אלא לקדש בלבד; שהכלי שנטמאו אחוריו - הרי זה טמא פלו לקדש, כמו שבארנו, ולפיכך מטמא אכלי הקדש.

פרק ח

א. כל הנוגע בגדיו בראשון לטמאה, בין שהיה אותו ראשון אדם או כלי או אכל או משקין טמאין - נטמאו גידיו בלבד, עד הפרק [מקום חיבור כף היד עם הזרוע]; וכן המכניס גידיו לאויר כלי חרש שנטמא באב הטמאה, או שהכניס גידיו לבית המגנע - נטמאו גידיו. וטמאת הידים, מדברי סופרים.

ב. הידים שניות לעולם; שאין טמאתן אלא מדבריהם, וכשגזרו טמאה עליהן, גזרו שיהיו כשני לטמאה. אפלו המכניס ידו לבית המגנע, או שנגע בגדיו באדם שהוא מטמא בגדים עד שלא פרש ממטמאיו - הרי גידיו שניות.

ג. הפגול [קרבן שנפסל במחשבה], והנוטר [קרבן שעבר זמן אכילתו], וצריך [- שיריים שנדבקו לכלי] של מנחות - הרי הם בראשון לטמאה, ומונין בהם ראשון ושני; לפיכך, מטמאין את הידים בכביצה. ואין הפגול והנוטר מצטרפין, אף על פי ששעורם שוה בכביצה, הואיל וטמאת הידים מדבריהם; אבל שאר האכלין מצטרפין, שאין אכלין טמאין מטמאין את הידים עד שיהיו בכביצה.

ד. קולית [- עצם הירך] הפגול או הנוטר - אף על פי שהיא סתומה - הנוגע בה בגדיו, נטמאו גידיו; שהעצמות של קדשים ששמשו נותר או פגול, מטמאין את הידים, הואיל ונגעו בסיס לדבר אסור.

ה. בשר קדש שיצא חוץ למחיצתו [- עזרת ישראל או ירושלים] - הרי הוא ספק אם מטמא את הידים, או אינו

1 וְשָׁהָה - אִם יָשׁ מִתְחִלָּה וְעַד סוֹף כְּדֵי אֲכִילַת פָּרֶס, 48
מִצְטָרְפִין; וְאִם לֹא, אֵין מִצְטָרְפִין. וְכֵן אִם שָׁתָה מֵעַט 49
וְשָׁהָה, וְשָׁתָה מֵעַט - אִם יָשׁ מִתְחִלָּה וְעַד סוֹף כְּדֵי אֲכִילַת 50
פָּרֶס, מִצְטָרְפִין; וְאִם לֹא, אֵין מִצְטָרְפִין. אַכֵּל פָּחוֹת 51
מִפְשְׁעוֹר, וְטָבֵל וְעָלָה, וְאָכַל מֵעַט מִיָּד - אִם לֹא שָׁהָה 52
בִּיגִינָהּ, וְהָרִי אֲכִילָה שְׁלֹפְנֵי טְבִילָה וְשִׁלְאַתְרִיָּה בְּכָדִי אֲכִילַת 53
פָּרֶס - הָרִי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין. 54

55 **יב.** אִשָּׁה שֶׁהָיָא רֹאשׁוֹן לְטֻמְאָה, וּמִנִּיקָה אֶת בְּנָהּ - הָרִי 55
הַבֵּן טְהוֹר, וְלֹא גִזְרוּ עָלֶיהָ טֻמְאָה; שְׁאִפְלוּ תֹאמֶר שִׁינָק 56
רְבִיעִית - אֶפְשָׁר שֶׁיֵּשׁ מִתְחִלָּה וְעַד סוֹף יֵתֵר מִכְּדֵי אֲכִילַת 57
פָּרֶס, שֶׁהָרִי אֵינוֹ יוֹגֵק בְּבֵת אַחֶת. 58
59 **יג.** הַמַּעֲבֶרֶת - הַתִּירוֹ לָהּ שֶׁתְּהִיָּה אוֹכֶלֶת אֶכְלִין טֻמְאִין 59
פָּחוֹת מִפְשְׁעוֹר, וְאָף עַל פִּי שֶׁהָיָא אוֹכֶלֶת הַרְבֵּה; מִפְּנֵי 60
הַסִּפְּנָה. וְאֵינָה צָרִיכָה טְבִילָה, אֲלֹא הָרִי הִיא טְהוֹרָה. 61

יום שני כ"ב תשרי ה'תשע"ג

פרק ט

64 **א.** הָבֹא רֹאשׁוֹ וְרָבּוּ [רוב גורן] בְּמִים שְׁאוּבִין, אוֹ שֶׁנִּפְּלוּ עַל 64
רֹאשׁוֹ וְעַל רַבּוֹ שֶׁלֹּשָׁה לִגִּין מִים שְׁאוּבִין - נְטֻמָּא, וְהָרִי הוּא 65
כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה עַד שִׁיטְבֵּל. וְאִם נָגַע בְּאֶכְלִין, עָשָׂה אוֹתָן 66
שְׁלִישִׁי. וְאִם נָגַע בְּמִשְׁקִין - טֻמְאָן, וְעָשָׂה אוֹתָן תְּחִלָּה לְטֻמְאָה 67
אֶכְלִין וּמִשְׁקִין אַחֲרֵים, אַכֵּל לֹא לְטֻמְאָה כְּלִים. וּמִפְּנֵי מָה גִזְרוּ 68
טֻמְאָה עַל אֲדָם זֶה? מִפְּנֵי שֶׁהָיָה טְבוּלִי יוֹם טוֹבְלִין בְּמַעֲרוֹת 69
שְׁמִימִיָּהֶן רַעִים [- מוזהמים], וְהָיָה רוֹחֲצִין אַחֵר בֶּן בְּמִים 70
שְׁאוּבִים יָפִים דֶּרֶךְ נְקִיּוֹת; וּפְשַׁט הַמִּנְהֶג כֶּף, עַד שֶׁהָיָה רַב 71
הָעַם מְדַמֵּים שֶׁמִּים שְׁאוּבִים שְׁרוּחֲצִים בְּאַחֲרוֹנָה - הֵן 72
שְׁמִטְהִירִים, לֹא הַטְבִּילָה שְׁבָמִי הַמִּקְוָה, וְהָיָה טוֹבְלִין בְּזָלוּל 73
בְּלֹא בִּנְיָה [- ללא דקדוק]. לְפִיכָךְ גִּזְרוּ, שֶׁכָּל בֹּא רֹאשׁוֹ וְרָבּוּ 74
בְּמִים שְׁאוּבִין, אוֹ שֶׁנִּפְּלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְרָבּוּ - נְטֻמָּא, וְנִעְשָׂה 75
כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה. אֶפְלוּ טְהוֹר שֶׁאֵינוֹ טְבוּל יוֹם - אִם נָפְלוּ עַל 76
רֹאשׁוֹ וְרָבּוּ שֶׁלֹּשֶׁת לִגִּין מִים שְׁאוּבִין, אוֹ שֶׁבֹא רֹאשׁוֹ וְרָבּוּ 77
בְּמִים שְׁאוּבִין - הָרִי זֶה כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה עַד שִׁיטְבֵּל; טָבֵל - 78
אֵינוֹ צָרִיךְ הַעֲרֹב שִׁמְשׁ [- שקיטה], מִפְּנֵי שֶׁעָקֵר טֻמְאָה זֹה 79
מִדְּבָרִיָּהֶם. וְכֵן הָאוֹכֵל אֶכְלִין טֻמְאִים וְהַשּׁוֹתֶה מִשְׁקִין 80
טֻמְאִין, וְטָבֵל - אֵינוֹ צָרִיךְ הַעֲרֹב שִׁמְשׁ; וְכֵן כְּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ 81
בְּמִשְׁקִין - בִּינּוֹן שֶׁהַטְבִּילָן, טְהוֹר וְאֵינוֹ צָרִיכִין הַעֲרֹב שִׁמְשׁ; 82
מִפְּנֵי שֶׁעָקֵר טֻמְאוֹת אֵלּוּ מִדְּבָרִיָּהֶם [מדברבן]. 83

84 **ב.** מִי שֶׁנִּפְּלוּ עָלָיו שֶׁלֹּשָׁה לִגִּין מִים שְׁאוּבִין מִשְׁנֵי כְּלִים, אוֹ 84
מִשְׁלֹשָׁה - אִם הַתְּחִיל הַשֵּׁנִי עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הָרֹאשׁוֹן, 85
מִצְטָרְפִין; וְאִם לֹא, אֵין מִצְטָרְפִין. נִפְּלוּ מֵאֶרְבָּעָה כְּלִים, 86
אֵינוֹ מִצְטָרְפִין; וְאָף עַל פִּי שֶׁהַתְּחִיל זֶה עַד שֶׁלֹּא פָּסַק זֶה, 87
הָרִי זֶה טְהוֹר. נִפְּלוּ עַל רֹאשׁוֹ, אַכֵּל לֹא עַל רַבּוֹ, אוֹ שֶׁנִּפְּלוּ 88
עַל רַבּוֹ, וְלֹא נִפְּלוּ עַל רֹאשׁוֹ, אוֹ שֶׁנִּפְּלוּ עַל רֹאשׁוֹ בְּלֶכֶד 89
מִלְמַעְלָה, וְנִפְּלוּ עַל רַבּוֹ מִן הַצֵּד אוֹ מִלְמַטָּה - הָרִי זֶה 90
טְהוֹר; עַד שֶׁיִּפְּלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל רַבּוֹ הַסְּמוּךְ לְרֹאשׁוֹ, כְּדֶרֶךְ. 91
92 וְכֵן אִם בֹּא רֹאשׁוֹ בְּמִים שְׁאוּבִין, וְלֹא בֹא רַבּוֹ, אוֹ בֹא רַבּוֹ,

1 מְטֻמָּא; לְפִיכָךְ אֵינוֹ מְטֻמָּא - שֶׁפָּסַק טֻמְאָת הַיָּדִים טְהוֹר, 1
כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר. וְאִם בָּשָׂר פָּסַח שִׁיָּצָא חוּץ לְבֵית הוּא, הָרִי 2
הוּא טְהוֹר - בְּנֵי חֲבוּרָה, זְרִיזִין הֵן. 3

4 **ו.** אֵין טֻמְאָת יָדִים בְּמִקְדָּשׁ - שֶׁבִּשְׁעָה שֶׁגִּזְרוּ טֻמְאָה עַל 4
הַיָּדִים, לֹא גִזְרוּ בְּמִקְדָּשׁ; אֲלֹא הִנּוּגַע בְּאֶכְלִין טֻמְאִים 5
וּכְיוּצָא בָהֶם, בֵּין שֶׁנָּגַע בְּמִקְדָּשׁ בֵּין שֶׁנָּגַע חוּץ לְמִקְדָּשׁ, 6
וְנָגַע בְּקִדְּשִׁים בְּמִקְדָּשׁ - לֹא טֻמְאָן. וְאִם נָגַע חוּץ לְמִקְדָּשׁ 7
- הָרִי זֶה מְטֻמָּא אֶת הַקֹּדֶשׁ, וּפּוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה, כְּמוֹ 8
שִׁיתְּבָאָר. 9

10 **ז.** מִי שֶׁנִּטְמְאָת יָדוֹ אַחֶת, וְנָגַעַה בְּאַחֶת - הַאֲחֶת טְהוֹרָה; 10
וְנוֹטֵל אֶת הַטֻּמְאָה, וְדִיּוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לְתִירוּמָה. 11
12 אַכֵּל לְקֹדֶשׁ - אִם נְטֻמְאָת יָדוֹ אַחֶת, וְנָגַע בְּשִׁנְיָה - טֻמְאָה, 12
וּשְׁתִּיחָן צָרִיכּוֹת טְבִילָה לְקֹדֶשׁ; אַכֵּל לְתִירוּמָה, בְּנִטְלִית יָדִים 13
בְּלֶכֶד יִטְהָרוּ יָדָיו. 14

15 **ח.** שְׁלֹמֶה הַמֶּלֶךְ וּבֵית דִּינוֹ גִּזְרוּ עַל הַיָּדִים שִׁיְהִיו שְׁנִיּוֹת, 15
אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַע בְּדֹאֵי שֶׁנִּטְמְאוּ - מִפְּנֵי שֶׁהַיָּדִים 16
עֲסָקָנוּת [ושמא נגע בטומאה]. וְלֹא גִזְרָה שְׁלֹמֶה עַל הַיָּדִים 17
טֻמְאָה אֲלֹא לְקֹדֶשׁ, וְאַחֵר כֶּף גִּזְרוּ חֻכְמִים שֶׁאַחֲרָיו אָף 18
לְתִירוּמָה, וּלְפִיכָךְ צָרִיךְ נְטִילַת יָדִים לְתִירוּמָה; וְאִם נָגַע 19
בְּתִירוּמָה קֹדֶם שִׁיטֵּל יָדָיו - פִּסּוּלָה, וְנִשְׁרָפֶת עַל טֻמְאָה זֹה. 20
21 **ט.** לֵט [כבור] אֲדָם יָדָיו בְּמִפָּה, וְאוֹכֵל בְּתִירוּמָה בְּלֹא נְטִילַת 21
יָדִים; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יַעַז. אַכֵּל לֹא יַעַזֶּה כֵּן בְּחִלִּין 22
שֶׁנִּעְשָׂו עַל טְהוֹרֵת הַקֹּדֶשׁ אוֹ טְהוֹרֵת הַתְּרוּמָה; גִּזְרוּ שֶׁמָּא 23
יַעַז, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִקְפִּיד עָלֶיהֶן. 24

25 **י.** הוֹאִיל וְהַיָּדִים שְׁנִיּוֹת [לטומאה] - אִם נָגַעוּ בְּמִשְׁקִין, עָשׂוּ 25
אוֹתָן תְּחִלָּה; וְאִם נָגַעוּ מִשְׁקִין אֵלּוּ בְּאֶכְלִין, עוֹשִׂין אוֹתָן 26
שֵׁנִי. וְאִם נָגַעוּ בְּמִשְׁקִין אֵלּוּ אַחֲרֵים, עוֹשִׂין אֵלּוּ אוֹתָם 27
תְּחִלָּה - שֶׁהַמִּשְׁקִין תְּחִלָּה לְעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ; אַכֵּל אֵין 28
מִשְׁקִין אֵלּוּ שֶׁנִּטְמְאוּ מִחֻמַּת יָדִים מְטֻמְאִין כְּלִים כָּלֵל, שֶׁעָקֵר 29
טֻמְאָת הַיָּדִים מִדְּבָרִיָּהֶם. וְכֵן גִּזְרוּ חֻכְמִים עַל כָּל אֲדָם 30
שִׁיאֲכַל אֶכְלִין טֻמְאִין, בֵּין שֶׁאֲכַל אַכֵּל רֹאשׁוֹן אוֹ אַכֵּל שֵׁנִי, 31
וְעַל כָּל הַשּׁוֹתֶה מִשְׁקִין טֻמְאִים - שִׁיְהִיָּה שֵׁנִי לְטֻמְאָה, עַד 32
שִׁיטְבֵּל. וְאִם נָגַע בְּאֶכְלִין, עָשָׂא שְׁלִישִׁי. וְאִם נָגַע בְּמִשְׁקִין, 33
אֶפְלוּ מִשְׁקָה חָלִין - עָשָׂה אוֹתָן תְּחִלָּה, לְטֻמְאָה אֶכְלִין 34
וּמִשְׁקִין אַחֲרֵים, אַכֵּל לֹא לְטֻמְאָה כְּלִים, הוֹאִיל וְעָקֵר טֻמְאָת 35
אֲדָם זֶה מִדְּבָרִיָּהֶם. וּמִפְּנֵי מָה גִּזְרוּ טֻמְאָה זֹה עַל הָאוֹכֵל 36
אֶכְלִין טֻמְאִים? שֶׁמָּא יֵאָכַל אַכֵּל רֹאשׁוֹן אוֹ שֵׁנִי וְיִשְׁתֶּה עָלָיו 37
מִשְׁקָה תְּרוּמָה, וְנִמְצָא מִשְׁקָה תְּרוּמָה טֻמָּא בְּאֶכֶל שֶׁבִּפְּנֵי. 38
39 וְכֵן הַשּׁוֹתֶה מִשְׁקִין טֻמְאִים, שֶׁמָּא יֵאָכַל עִמָּהֶם אַכֵּל תְּרוּמָה, 39
וְנִמְצָא טֻמָּא בְּמִשְׁקִין שֶׁבִּפְּנֵי. וְכֵן בְּאֲרָנוּ בְּתִירוּמוֹת, שֶׁאֲסוּר 40
לְאָכַל תְּרוּמָה טֻמְאָה. 41

42 **יא.** אֵינוֹ מְטֻמָּא עַד שִׁיאֲכַל אֶכְלִים טֻמְאִים כְּחֻצֵי פָּרֶס, 42
שֶׁהוּא כְּבִיצָה וּמִחְצָה שׁוֹחֶקֶת [- קצת יותר מביצה ומחצה]; 43
וְכֵן הַשּׁוֹתֶה, אֵינוֹ מְטֻמָּא עַד שִׁיְשְׁתֶּה מִמִּשְׁקִין טֻמְאִין 44
רְבִיעִית. וְכֵל הָאֶכְלִים מִצְטָרְפִין לְחֻצֵי פָּרֶס, לְפִסּוּל הַגְּזוּיָה [- 45
הגורן]; וְכֵל הַמִּשְׁקִין מִצְטָרְפִין לְרְבִיעִית. וְאִם אַכֵּל אוֹ שָׁתָה 46
פָּחוֹת מִפְשְׁעוֹר זֶה, טְהוֹר. אַכֵּל מֵעַט וְשָׁתָה, וְחִזּוֹר וְאָכַל מֵעַט 47

פרק י

1 ולא בא ראשו, או שפא ראשו בלבד, ובא משאר גופו רבו
2 במים שאובין מלמטה או מן הצד - הרי זה טהור; עד
3 שיבוא ראשו ורבו הסמוך לראשו, כדרךכו.
4 ג. הבא מראשו ורבו החצי במים שאובין, ונפלו על החצי
5 האחר מים שאובין - הואיל וחציו בנפילה וחציו בכיאה,
6 הרי זה טהור.
7 ד. היו שלשת לגין שנפלו עליו או שפא בהן, מקצתן
8 שאובין ומקצתן אינם שאובין, או שנתערב בהם יין ושמן
9 ודבש וחלב - הרי זה טהור; עד שיהיו השלשה בלן
10 שאובין. שלשת לגין אלו שנפלו על הטהור או שפא בהן,
11 וטמאווה - כיון שנעשה כשני לטמאה, הרי המים האלו
12 טמאין, שהרי נגעו בשני; והרי אלו המים אומרים לזה
13 הטהור: 'טמאנו אותך, וטמאנו'.
14 ה. בראשונה היו מניחין כפרות של תרומה בצד הספרים,
15 ואומרים: 'זה [- התרומה] קדש, וזה [- הספר] קדש', ובאין
16 העכברים, ומקרעין את הספרים. לפיכך גזרו שהתרומה
17 שנגעה באחד מכתבי הקדש, נטמאת, והרי היא כשלישי
18 לטמאה, כאלו נגעה בשני; ונמצאו כל כתבי הקדש, פוסלין
19 התרומה בשני. ולא עוד, אלא מי שהיו ידיו טהורות, ונגע
20 באחד מכתבי הקדש - נעשו ידיו שניות, ומטמאין את
21 התרומה ואת המשקין; ואף על פי שאין הידים מטמאות
22 אלא מראשון לטמאה כמו שבארנו, הרי הן מטמאות מן
23 הספר.
24 ו. רצועות תפלין, עם התפלין, וגליון [הריק מכתובה]
25 שבספר שלמעלן ושלמטן שבתחלה ושבסוף, כשהן
26 מחברין לספר, וספר שנחמק ונשתיר בו שמונים וחמש
27 אותיות, ומגלה שכתוב בה שמונים וחמש אותיות, כפרשת
28 "וזהו בנסע הארון" - הרי אלו מטמאין את הידים. ולא
29 דברי תורה בלבד, אלא כל כתבי הקדש - אפלו שיר
30 השירים וקהלת, שהן דברי חכמה - מטמאין את הידים.
31 ז. תרגום שבעצורא ושבדניאל, הרי הוא מכלל כתבי הקדש.
32 אבל תרגום שכתבו עברית, ועברית שכתבו תרגום, או
33 שכתב כתבי הקדש בכתב עברי [כתב עברי עתיק] - אינן
34 מטמאין את הידים; עד שיהיו כתובים אשורית, על העור,
35 ובדיו.
36 ח. הפותח הלל ושמע לתינוק להתלמד בו, אף על פי
37 שאינו רשאי - הרי אלו מטמאין את הידים.
38 ט. המשיחות [- חוטים] והרצועות שתפרן לספר - אף על
39 פי שאינו רשאי לקימן - כל זמן שהן מחברין לספר,
40 מטמאין את הידים.
41 י. תיק של ספר, ותבה של ספר, ומטפחות ספרים - בזמן
42 שהן תפורות [לספר], מטמאין את הידים. אבל הברכות -
43 אף על פי שיש בהן מאותיות של שם, ומענינות הרבה של
44 תורה - אינן מטמאין את הידים.
45 יא. ספרי מינים [- האפיקורסים], אינן מטמאין את הידים.
46 פרשת שוטה - הואיל ולמחיקה עומדת, אינה מטמאה את
47 הידים.

48

א. כל המטמא באב מאבות הטמאות, בין אדם בין בלים
49 - הרי הוא ראשון לטמאה כמו שבארנו, עד שיטבל. טבל
50 - הרי הוא כשני לטמאה, עד שיעריב שמשו, שנאמר:
51 "במים יובא, וטמא עד הערב, וטהר"; הכתוב קרא לטבול
52 יום טמא.
53 ב. אחד טבול יום מטמא חמורה, כגון שטבל מזיבות או
54 מטמאת מת וצרעת, ואחד טבול יום מטמאת שרץ וכיוצא
55 בו. וכל הטעון הערב שמש - בין אדם בין בלים, בין מדברי
56 תורה בין מדבריהם - הרי הוא כשני לטמאה, עד שיעריב
57 שמשו.
58 ג. טבול יום פוסל [מטמא] אכלי התרומה, ומשקה התרומה,
59 ואכלי הקדש, ומשקה הקדש - פוסל הכל. כיצד? טבול יום
60 שנגע באכלין של תרומה - עשאן שלישי לטמאה, מפני
61 שהוא כשני; וכן אם נגע במשקין של תרומה - טמאן, והרי
62 הן שלישי לטמאה. נגע טבול יום במשקין של קדש -
63 טמאן, והרי הן רביעי לטמאה; וכן אם נגע באכלי הקדש,
64 עשאן רביעי. אבל אם נגע טבול יום באכלי חלין ומשקה
65 חלין, הרי הם טהורין. ודין מחסר כפורים [- זב וכיו"ב שטבל
66 ולא הביא קרבנו] או טבול יום בנגיעת הקדש - אחד הוא.
67 הנה נתבאר לך מכל אלו הדברים, שאין שם משקין שניות
68 לעולם, אלא המשקין תחלה [- ראשון] לעולם; חוץ ממשקין
69 שנגע בהם טבול יום - שהן שלישי, אם היו תרומה; או
70 רביעי, אם היו קדש.
71 ד. כל הטמאין, בין חמורין בין קלין - משקין היוצאין מהן,
72 כגון רגן ומימי רגליהן, הרי הן במשקין שנגעו בהן; אלו
73 ואלו ראשון לטמאה כמו שבארנו - חוץ מזב ודברי [- זב
74 ודא יולדת], שהמשקין היוצאין מהן אב טמאה. ומשקין
75 שהזב ודבריו נוגעין בהן, תחלה. אפלו אוכל אכלין טמאין,
76 או שותה משקין טמאין - הרי המשקין היוצאין ממנו קדם
77 שיטבל, כמו המשקין שנגע בהן, שהן תחלה. וכן טבול יום
78 - משקין היוצאין ממנו, כמשקין שהוא נוגע בהם; שאינן
79 מטמאין אחרים כלל. אלא אם נגע במשקה חלין, הרי הן
80 טהורין; ואם נגע במשקה תרומה, הרי הן שלישי; ואם נגע
81 במשקה קדש, הוא או מחסר כפורים, הרי הן רביעי.
82 ה. ועתה יתבאר, שאין שלישי שבתרומה ולא רביעי
83 שבקדש מטמא משקה אחר או אכל אחר; ואין צריך לומר,
84 שאין מטמא בלים. לפיכך, קדרה שהיא מלאה משקה, ונגע
85 בהן טבול יום - אם היתה משקה חלין, הפל טהור; ואם היתה
86 משקה תרומה, המשקין פסלין והקדרה טהורה. ואם היו
87 ידיו טמאות - הרי המשקה טמא, בין משקה תרומה בין
88 משקה חלין; וזה חמור בידיהם, מה שאין בטבול יום. וחמור
89 בטבול יום בידיהם טמאות - שספק טבול יום, פוסל; וספק
90 הידים, טהור כמו שיתבאר.
91 ו. ואחד טהור שידיו טמאות, או טבול יום שידיו טמאות
92 - הרי זה מטמא משקה חלין, ועושה אותן תחלה לטמא
93

והרי הוא אומר "טמא". וכן שרץ שנפל לאויר התנור -
הפת שנייה; שהתנור ראשון.
ג. הראשון והשני שבתרומה, טמאים ומטמאים. השלישי,
פסול ולא מטמא. ואין שלישי עושה רביעי בתרומה. ומנין
לאכל שלישי שנפסל בתרומה? שנאמר: "וכא השמש,
וטהר; ואחר יאכל מן הקדשים". נמצא טבול יום אסור
בתרומה עד שיעריב שמשו; ואם נגע בה, פסלה. וטבול
יום, כשני לטמא הוא. הא למדת, שהשני עושה שלישי
בתרומה.
ד. הראשון והשני והשלישי בקדש, טמאין ומטמאין.
הרביעי, פסול ואינו מטמא. ואין רביעי עושה חמישי
לעולם. ומנין לשלישי בקדש שהוא טמא? שנאמר:
"והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל"; וכבר קרא הכתוב
לשני 'טמא', שנאמר: "כל אשר בתוכו יטמא". הגה למדת,
שבשר הקדש שנגע בשני, טמא וישרף. ומנין לרביעי
בקדש שהוא פסול? מקל וחמר: ומה מחסר כפורים שהוא
מותר בתרומה, אסור בקדש עד שיביא כפרתו - השלישי
שהוא פסול בתרומה, אינו דין שיעשה רביעי בקדש? !
אבל החמישי טהור.
ה. בשר תאנה [חולין] - אף על פי שהוא טהור, גזרו עליו
שיהיה כשלישי לטמא, מטמא את הקדש, ואינו פוסל את
התרומה. ונראה לי, שלא גזרו עליו, אלא כדי שלא יערבו
העם אותו עם בשר הקדש, ויבואו לטעות ולשגג בו, וידמו
שהבשר זה חל והוא קדש, ויאכלו אותו בטמא.
ו. חבורי אכלין על ידי משקין, הרי הם חבור לטמא טמאת
אכלין; והדבר ספק, אם הן חשובין כגוף אחד למנות בהם
ראשון ושני ושלישי, או חושבין זה האכל שננעץ בו
הטמא ראשון, והאכל המכפר לו שני.
ז. השני שבחלין - פוסל אכלי תרומה, ועושה אותן
שלישי. ואם נגע במשקה חלין, טמאן; ואין צריך לומר,
אם נגע במשקה תרומה או במשקה קדש - שהוא מטמא
הכל.
ח. השלישי שבתרומה שנגע באכלי קדש, פסול ונעשו
רביעי; ואם נגע במשקה הקדש, טמאן ונעשו תחלה. אבל
אם נגע שלישי שבתרומה במשקה תרומה, הרי הוא טהור;
וכן רביעי שבקדש - אם נגע במשקה קדש, הרי הוא טהור.
ט. חלין שנעשו על טהרת תרומה, השלישי שבהן פסול
בתרומה. ואם נגע בקדש, אינו עושהו רביעי; ואפלו
משקה קדש, אינו פוסל. וחלין שנעשו על טהרת הקדש -
השלישי שבהן טהור כחלין.
י. האוכל רביעי שבקדש, אסור לו לאכל את הקדש; ומותר
לגע בקדש, ואינו פוסלו. אפלו תבשיל שנתערב בו הקדש,
ואין בו כזית בכדי אכילת פרס - [בתוך 3 ביצים של חול] -
הרי זה לא יאכל ברביעי של קדש אלא בחמישי, שהוא
טהור כמו שבארנו.
יא. האוכל שלישי שבתרומה עצמה, או של חלין שנעשו

אכלין ומשקין כמו שבארנו. ומאחר שמשקה שיצא מטבול
יום כמשקין שיגע בהם - טבול יום שנפל מרקו או ממימי
רגליו על כפר של תרומה, הרי זה טהור; מפני שהם
כמשקין שיגע בהן.
ז. מפל אלו הדברים שהקדמנו לבארם, אתה למד שהאדם
יהיה אב טמא ויהיה ראשון לטמא מדברי תורה, ולעולם
לא יהיה האדם שני לטמא אלא מדברי סופרים; והוא
האוכל אכלין טמאים, או השותה משקין טמאין, או הבא
ראשו ורבו במים שאובין - שפל אלו כשני לטמא
מדבריהם. וכן שאר כל הכלים, חוץ מפלי חרש - יהיו אב
טמא ויהיו ראשון לטמא מדברי תורה, ולא יהיה הפלי
לעולם שני לטמא אלא מדברי סופרים; שאם יטמא
כמשקין טמאים, יהיה שני מדבריהם, כמו שבארנו.
ח. כבר בארנו, שפלי חרש - לא יהיה אב טמא לעולם,
לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים; ויהיה ראשון לטמא
מדברי תורה, ושני מדבריהם - אם נטמא כמשקין כשאר
הכלים. ולא יהיה האדם ולא הכלים לעולם שלישי ולא
רביעי, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים.
ט. האכלים - לא יהיו אב הטמא לעולם, לא מדברי תורה
ולא מדברי סופרים. ויהיו ראשון ושני מדברי תורה,
שהאדם או הפלי שהוא ראשון לטמא - אם נגע באכל,
עשהו שני. ויהיו האכלין שלישי ורביעי לטמא מדברי
סופרים.
י. המשקין - יהיו אב טמא מדברי תורה, כגון מי חטאת
[פרה אדומה] ורקו של זב ומימי רגליו; ויהיו ראשון לטמא
מדברי תורה, כגון שננעו באב מאבות הטמאות. וכן אם
נגעו המשקין בולד הטמא, בין אדם בין בלים - נטמאו
מדברי תורה, והרי הן פראשון לטמא לטמא אחרים
מדבריהם. וכן אם נגעו בשני, בין באדם בין בכלים בין
באכלין - נעשו ראשון לטמא אחרים מדברי סופרים, כמו
שבארנו. ויהיו המשקין שלישי ורביעי מדבריהם. כיצד?
אם נגע טבול יום במשקה תרומה, עשהו שלישי; ואם נגע
במשקה קדש, עשהו רביעי. ואין אתה מוצא משקין שניות
לעולם, ולא משקה שאינו תחלה - חוץ ממשקה טבול יום
או מחסר כפורים בקדש, כמו שבארנו, שהוא פסול
מדבריהם ואינו מטמא.

פרק יא

א. כל מקום שנאמר באכלין 'פסול' - הוא שיהיה האכל
עצמו טמא, ולא יטמא אכל אחר; אלא אם נגע באכל
אחר, הרי הוא טהור.
ב. הראשון שבחלין, טמא ומטמא. השני, פסול ולא
מטמא. ואין שני עושה שלישי בחלין. ומנין לאכל שני
שהוא פסול בחלין? שנאמר: "וכל פלי חרש אשר יפל
מהם אל תוכו, כל אשר בתוכו יטמא". נמצא השרץ אב,
וכלי חרש שנפל השרץ לאוירו ראשון, והאכל שבפלי שני,

במה דברים אמורים? בתרומה; אבל לקדש אם נטמאו
אחוריו, נטמאו כלן.
ג. הנושא את המדרס [של זב], מתר לו לשא עמו תרומה
באחד - הואיל ואין הנושא נוגע בתרומה ולא התרומה
נוגעת במדרס, הרי היא טהורה; אבל לא הקדש, אף על פי
שלא נגע בו. מעשה היה באחד שנושא חבית לקדש, וטמאה
במדרס שנושא עמה. באותה שעה גזרו, שהנושא את
המדרס, לא ישא את הקדש; ולא גזרו אלא במדרס עם
הקדש, כמעשה שהיה. ואם עבר ונטמא - הואיל ולא נגע
בקדש, הרי הקדש טהור.
ד. בגדי אוכלי תרומה - אף על פי שהן טהורין ונזהרין מן
הטמאות, הרי בגדיהם מדרס לקדש.
ה. כלי שהוא מפצל [מורכב מחלקים], ולוחותיו וקורותיו
מקשרות, כגון מטה וכיוצא בה - אם נטמא, וצריך
להטבילו לתרומה - יש לו להטבילו כלו כאחת, כשהוא
מקשר. אבל לקדש - מתיר ומנגב [- מנקה], שמה יש שם
דבר החוצץ; ומטבילי, ואחר כך קושר.
ו. כלים הנגמרים [- גמר מלאכתם] בטהרה - אפלו היה
העושה אותן תלמיד חכמים, ונזהר בהן - הרי אלו צריכין
טבילה לקדש, ואין צריכין הערב שמש. אבל לתרומה -
משתמש בהן בלא טבילה, שהרי נעשו בטהרה. ומפני מה
הצריכו בהן טבילה לקדש? גזרו משום רק עם הארץ שיגע
בהן בשעת מלאכה, וצדין הוא לח אחר שנגמרו.
ז. הקלי מצרף [מחשיב לגוש אחד] - מה שבתוכו לקדש, אבל
לא לתרומה. כיצד? כלי שהוא מלא פרות פרוידין זה מזה,
כגון צמדין וגרורות, ונגעה טמאה באחד מהם - נטמא כל
שבפלי לקדש, אבל לא לתרומה. וכל המעלות, של דבריהם
הן; ורמז יש למעלה זו בתורה: "כף אחת עשרה זהב,
מלאה קטרת" - אמרו חכמים: 'כל מה שבכף, הרי הוא
כגוף אחד'. אפלו כלי שאין לו תוף, מצרף מה שעליו
לקדש; כגון שהיו צבורין על גבי הלוח או על גבי העור,
ואף על פי שאין הפרות נוגעין זה בזה.
ח. היו שני הצבורין בתוף הפלי, ודבר אחר ביניהן, ונטמא
אחד משניהן - אם היה הדבר שביניהן צריך לפלי [כגון
שנדרש להקריבה במנחתן], הפלי מצרפן ונטמא הכל; ואם
אינו צריך לפלי [כגון שיירי קרבן], לא נטמא אלא זה שנגעה
בו הטמאה בלבד.
ט. היו שני צבורין בכלי אחד, והצבור האחד מחבר למים
שאחורי הפלי, ונגע טמא בצבור השני - נטמאו שניהן
בצורף הפלי; ונטמאו המים שאחורי הפלי מחמת זה האכל
המחבר להן, אף על פי שהן אחורי הפלי. נגע הטמא במים
שאחורי הפלי, נטמא האכל המחבר להם; והדבר ספק, אם
נטמא האכל השני בצורף הפלי, או לא נטמא מחמת הצורף.
י. אכל קדש שנטמא, והניחו בכלי, ובתוף הפלי אכל קדש
אחר טהור, ואין נוגעין זה בזה - הטהור בטהרתו, והטמא
בטמאתו. בא טבול יום, ונגע באכל הטמא - יש בדבר ספק,
אם נפסל הטהור מחמת מגע טבול יום מפני צורף הפלי,

על טהרת התרומה - הרי זה אסור לאכל את התרומה עד
שיטבל; ומתן לגע בתרומה, והרי היא טהורה; באכילה
עשו מעלה [חומרה], בנגיעה לא עשו מעלה. במה דברים
אמורים? בתרומה עצמה. אבל תבשיל שנתערבה בו
תרומה - אם אין שם פזית בכרי אכילת פרס - הרי זה
מתן לאכל מאותו תבשיל, כדרך שהוא מתן לגע בתרומה.
יב. האוכל שלישי שבתרומה, או של חלין שנעשו על
טהרת התרומה - אף על פי שהוא טהור לנגיעת התרומה,
הרי הוא כשני לענין קדש; שטהרת התרומה, טמאה היא
אצל הקדש. אבל האוכל שלישי שבחלין שנעשו על טהרת
הקדש, הרי הוא טהור - שאין לה שעושה רביעי בקדש,
אלא קדש מקדש בלבד.
יג. כל 'קדש' האמור בענין טמאת אכלין ומשקין - הוא
קדש מקדש המקדשין; כגון בשר קדשי קדשים ובשר
קדשים קלים, וחלות תודה וירקני גזיר [ירקנים הם חלות
שנילושו במים] שנשחט עליהן הזבח, והמנחות שקדשו
בכלי, ושתי הלחם ולחם הפנים שקרמו [השחימו] בתנור.
אבל חלות תודה וירקני גזיר שלא נשחט עליהן הזבח,
והמנחות שלא קדשו בכלי - אינם לא קדש ולא בחלין,
אלא בתרומה.
יד. החלה, והבפורים, ותשלומי תרומה [שמשלם זר שאכל
תרומה] ותקשה - הרי הן בתרומה.
טו. הטבל [פירות שלא הופרשו], והמדרע [חולין שנפלו
לתוכן תרומה], וגדולי תרומה, ומעשר שני, ועסה הטבולה
לחלה - הרי הן בחלין; והראשון טמא בהן, ושני פסול,
ואין בהן שלישי.
טז. כל דבר שודאו מטמא את החלין מן התורה - גזרו
על ספקו בחלין הטבולין לחלה, שמתעשה אותה העסה
בטהרה; ומפרישין ממנה חלה, וחלתה תלויה - לא
נאכלת, ולא נשרפת.

יום שלישי כ"ג תשרי ה'תשע"ג

פרק יב

א. אחת עשרה מעלות [חומרות] עשו חכמים לקדש על
התרומה, ואלו הן: יש לאדם להטביל כלים בתוף כלים
[קטנים בתוך גדולים] לתרומה, אבל לא לקדש; גזרה שמה
יהיה פי הפלי [הגדול] צר, ולא יהיה בו כשפופרת [שבפי -
הנודר] שיעור עירוב מקוואות, ונמצאו הפלים שבתוכו כאלו
טבלו במים שבפלי, לא במקוה. במה דברים אמורים?
בשהיה הפלי הגדול שיש בתוכו הפלים הטמאין, טהור;
אבל אם היה טמא - מתוך שעלתה לו טבילה, עלתה לכלים
שבתוכו, אפלו להשתמש בהן בקדש.
ב. כלי שנטמאו אחוריו במשקין - לא נטמא תוכו, ולא בית
אצבע שבפניו שפתי; והמשקין שבתוכו או שבבית צביעתו
[- מקום הנחת האצבע], טהורין; ושוטה בו, ואינו חושש
שמה יגעו משקין שבפיו באחורי הפלי ויחזרו ויטמאו תוכו.

47 אינם כזבים, אפלו לתרומה; והרי זה הפרוש, טהור אפלו
48 אם נגע בה בגופו. ובגדי אוכלי מעשר שני, מדרס לאוכלי
49 תרומה עצמן. ובגדי אוכלי תרומה, מדרס לקדש; אבל
50 אוכלי תרומה עצמן, אינם כזבין לקדש. ובגדי אוכלי
51 הקדש, מדרס לחטאת, כמו שבארנו בהלכות פרה אדמה;
52 אבל הטהור לקדש, אינו כזב לחטאת.
53 ב. וכן עשו חכמים מעלות בטבילה. כיצד? מי שטבל בלא
54 כונה - הרי זה טהור לחלין, ואסור במעשר שני עד שיתבונן
55 לטבל למעשר. טבל למעשר שני - הרי זה בחזקת טהרה
56 למעשר, ואסור בתרומה; טבל לתרומה - החזק [בטהרה]
57 לתרומה, ואסור בקדש; טבל לקדש - החזק לקדש, ואסור
58 לחטאת; טבל לחטאת - החזק לכל, שהטובל לחמור החזק
59 לקל. טבל סתם, ולא נתבונן לאחד מכל אלו - הרי זה טהור
60 לחלין בלבד, וטמא בשהיה אפלו למעשר. וכן הנוטל ידיו,
61 או הטבילן - צריך כונה אפלו למעשר. ומן המעשר ומעלה
62 צריך כונה; אבל לחלין, אינו צריך כונה. וכל המעלות
63 האלו, מדברי סופרים; אבל דין תורה - הואיל וטבל מכל
64 מקום, הרי הוא טהור לכל.
65 ג. מי שהיה טהור לתרומה, והסיע את לבו מלאכל - נטמא
66 בהסח הדעת, ואסור לאכל תרומה עד שיטבל פעם שניה;
67 ואינו צריך הערב שמש [שקיעה]. היו ידיו טהורות לתרומה,
68 והסיע את לבו מלאכל - אף על פי שאמר: 'יודע אני שלא
69 נטמאו ידי' - הרי ידיו טמאות בהסח הדעת; שהידיים
70 עסקניות. אם לתרומה כן, קל וחמר לקדש - שכל המסית
71 דעתו, צריך טבילה. ואם לא שמר עצמו מטמאת מת, ולא
72 ידע בודאי שלא נטמא - הרי זה צריך היתה שלישי ושביעי
73 [כטמא מת], מפני הסח הדעת; ואם ידע שלא נטמא במת,
74 והסית דעתו משאר הטמאות - צריך טבילה והערב שמש
75 אף לתרומה. ודבר ברור הוא, שכל הטבילות האלו
76 מדבריהם.
77 ד. וכן גזרו חכמים על הכלים הנמצאים בשוקים
78 וברחובות, אפלו במדברות - שיהיו בחזקת טמאה; שם
79 כזב נטמאו, או במת. וכן הרקין הנמצאין שם, בחזקת
80 טמאה - שם רק זב וכיוצא בו הוא הרק הזה.
81 ה. כל הכלים הנמצאין בירושלים - טהורין, אפלו נמצאו
82 דרך ירידה לבית הטבילה; שלא גזרו טמאה על הכלים
83 הנמצאים בירושלים - חוץ מן הספינין לשחיתת הקדשים,
84 מפני חמרת הקדשים. במה דברים אמורים? בספינין
85 הנמצאות בירושלים בשאר ימות השנה; אבל אם נמצא
86 ספינין בירושלים ביום ארבעה עשר בניסן - שוחט בה
87 הקדשים מיד, ואפלו חל ארבעה עשר להיות בשבת; שלא
88 גזרו על הספינין הנמצאים ביום הזה. וכן אם מצאה ביום
89 טוב - שוחט בה מיד, שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורין.
90 ו. מצא הספינין ביום שלשה עשר - מזה עליה ומטבילה,
91 ושוחט בה למחר; מפני שעשו אותה ביום זה, כאלו יום
92 שלשה עשר שביעי שלה.
93 ז. מצא ספינין קשורה לספינין הירועה אצלו נידע אם טהורה

1 או לא נפסל; שלא נגע טבול יום אלא באכל ששבע מן
2 הטמאה [כבר נטמא], ולא הוסיף לו כלום.
3 יא. הרביעי בקדש פסול, אבל בתרומה טהור. וכן השלישי
4 שבתרומה - אם נגע במשקה קדש, הרי זה נטמא כמו
5 שבארנו. והשלישי שבתרומה או שבקדש - אם נגע במשקה
6 תרומה, לא פסול.
7 יב. מי שנטמאת ידו אחת, ונגע בה בידו שניה או ביד חברו
8 - פסל את השניה, והרי היא בשלישי. ואם היתה ידו בלולה
9 [רטובת] במשקה - אף על פי שלא נגע, נטמאת חבירתה;
10 וצריך להטביל את שתיהן, ואחר כך יגע בקדש. אבל
11 בתרומה - אם נטמאת ידו האחת, לא נטמאת חבירתה,
12 ואפלו נגע בה בשהיא נגובה; ואינו צריך להטביל ידו
13 שננטמאת, אלא נוטלה ונוגע בתרומה.
14 יג. אכלין נגובים [יבשים] שלא הכשרו [לקבל טומאה],
15 אוכלין אותן בידים מסאבות [טמאות מדברנות]. במה דברים
16 אמורים? בתרומה. אבל בקדש - חבת הקדש מכשרתן,
17 ואסור למי שידיו טמאות לאכל קדש שלא הכשר; ואפלו
18 לא נגע בו אלא בכוש [מקל], או שתחב לו חברו לתוף פיהו
19 - הרי זה אסור. אין צריך לומר, שאם נגעה טמאה באכלין
20 של קדש שלא הכשרו, שננטמאו - מפני שחבת הקדש
21 מכשרתן.
22 יד. במה דברים אמורים? לפסל האכל עצמו ולקסור
23 באכילה; אבל למנות בו ראשון ושני, הרי זה ספק. כיצד?
24 נגע אכל זה שננטמא בלא הכשר באכל שני שהכשר - הרי
25 זה השני ספק, מפני שהראשון לא הכשר.
26 טו. האונן אחר שתמו ימי אנינותו [חם היום שנקבר מתו],
27 ומחסר כפורים אחר שהביא כפרתו - צריכין טבילה
28 לאכילת הקדש, אבל לא לתרומה; שהאונן ומחסר כפורים
29 מתריין לאכל את התרומה. ומפני מה הצריכו טבילה לקדש?
30 שהרי עד עתה היו אסורין לאכל את הקדש, והסיתו דעתם;
31 ושם נטמאו, והם לא ידעו. ולא עשו מעלה זו אלא
32 לאכילה, אבל לנגיעה - נוגעים בקדשים קדם טבילה.
33 ומחסרי כפרה שנגעו בקדש - פסול, כמו שבארנו.
34 טז. שש מעלות הראשונות - עשו אותן בין לקדש בין
35 לחלין שנעשו על טהרת הקדש. וחמש אחרונות, שהן מן
36 [מהכלל של:] 'הכלי מצרף מה שבתוכו' והלאה - עשו אותן
37 בקדש בלבד, אבל לא בחלין שנעשו על טהרת הקדש, אלא
38 הרי הן בחמש אלו בחלין. לפיכך, חלין שנעשו על טהרת
39 הקדש - הראשון טמא בהן, והשני פסול, והשלישי טהור
40 בחלין, כמו שבארנו.
41 פרק יג
42 א. חמש מעלות [חומרות], עשו אותן חכמים בבגדים; ואלו
43 הן: בגדי עמי הארץ, מדרס [כמדרס הזב -] לאוכלי חליהן
44 בטהרה; וכן עמי הארץ עצמן, כזבין לטהרות, כמו
45 שבארנו. ובגדי אוכלי חליהן בטהרה, מדרס לאוכלי מעשר
46 שני. אבל אוכלי חליהן בטהרה, והן הנקראין 'פרושים' -

46 (ט) ספק עובר ועומד; (י) ספק שרצים; (יא) ספק רשות
47 הרבים; (יב) ספק שתי רשיות.
48 ב. ספק מים שאובין למקנה ביצד? שלשה לגין מים
49 שאובין שנפלו למקנה, פסלוהו; ספק נפלו או לא נפלו,
50 ואפלו נפלו, ספק יש בהם פשעור או אין בהן - ספקו
51 טהור, והרי המקנה בכשרותו. ואין מורין לו במקנה זו
52 לטבל ולעשות טהרות, לכתחלה; ואם טבל ועשה,
53 טהורתי טהרות.
54 ג. ספק טמאה צפה על פני המים ביצד? שרץ שהיה צף
55 על פני המים, בין שהיו המים בכלים בין שהיו בקרקעות,
56 ויבד למים, אפלו אין שם אלא מלא אדם וטמאה - הרי זה
57 טהור, עד שידע בודאי שנגע; ולא אמרו 'ספק טמאה צפה
58 טהור', אלא לשרץ בלבד. וכל הנחלין [בחבל ונוגעים במים]
59 והנגרין [על המים], הרי הם כמנחין.
60 ד. שרץ שהיה מנח בכלי, וכלי צף על פני המים, או שהיה
61 מנח על המים או על הנבלה, ואפלו נמוחה נבלה או בשר
62 מת שתחתיו, או שהיה מנח על שכבת זרע, הצפין על פני
63 המים - הרי זה כמנח על הארץ, שספקו ברשות היחיד
64 טמא, כמו שיתבאר. היה שרץ על גבי שרץ צף על פני
65 המים - הרי זה כטמאה עבה שצפה על פני המים, וספקו
66 טהור. היה מנח על גבי מי חטאת, ומי חטאת צף על פני
67 המים - הרי זה ספק אם הוא כמנח, או אינו כמנח; לפיכך
68 יראה לי שספקו טהור.
69 ח. בדרך שטהרו חכמים ספק טמאה צפה על פני המים,
70 בין בכלים בין בקרקעות - כך טהרו ספק טהרה הצפה על
71 פני המים, בין בכלים בין בקרקעות. ביצד? ערבה שהיא
72 טמא מת, וכפר תרומה פרוץ בסיב או בנזר ונתון בתוכה,
73 וירדו לתוכה מי גשמים ונתמלאת, ונפשט הנזר, והרי הפפר
74 צף על פני המים, והנזר מבדיל בינו לבין המים, וספק נגע
75 צדו [של כיכר] בערבה ספק לא נגע - הרי הוא בטהרתו,
76 מפני שהוא צף.
77 ו. שרץ שנמצא צף על גבי בור בתוך הגת [בית דריכת יין]
78 - לתרומה, ספקו טמא; ולפולעלין, ספקו טהור, מפני שהיא
79 טמאה צפה.
80 ז. ספק משקין - לטמא אחרים, טהור; ולטמאת עצמן,
81 טמא. ביצד? היה מקל בידו, ובראשו משקין טמאים, וזרקן
82 לבין פירות טהורות - ספק נגעו, הרי אלו טהורות. וכן אם
83 נסתפק לו אם נגעו משקין טמאין בכלי זה, או לא נגעו -
84 הרי הפלי טהור. וכן אם נסתפק לו אם נגעו משקין אלו
85 הטמאין במשקין אחרים, או לא נגעו - הרי המשקין
86 האחרים טהורין. אבל טמא שפשט ידו או רגלו לבין
87 משקין טהורין, או שזרק פפר טמא לבין משקין טהורין,
88 ספק נגע במשקין, ספק לא נגע - הרי אלו טמאין בספק.
89 וכן כל ביצא בזה.
90 ח. חבית שהיא מלאה משקין, ופשט הטמא את ידו
91 לאוירה, ספק נגע במשקין, ספק לא נגע - המשקין טמאין

1 או טמאה היא], בין ביום טוב בין בשאר הימים - הרי היא
2 כמות: אם טהורה, טהורה; ואם טמאה, טמאה.
3 ח. כל הרקין הנמצאים בירושלים באמצע הדרך - גזרו
4 עליהם טמאה, כשאר הרקין הנמצאים בכל מקום; וכל
5 הרקין הנמצאים בצדדין בירושלים, טהורים - שהפרישים
6 הם שמהלכין בצדדין, כדי שלא יתטמאו במגע עמי הארץ.
7 ובשעת הרגל - שבאמצע הדרך טהורים, שכל ישראל
8 טהורים ברגל; ושבעדדין טמאים, שהטמאים ברגל
9 מועטין, והן פורשין לצדי הדרכים.
10 ט. כשם שהראשון עושה שני, והשני עושה שלישי - כן
11 ספק ראשון עושה ספק שני, וספק שני עושה ספק שלישי.
12 י. תרומה וקדשים שנטמאו בספק אב מאבות הטמאות של
13 תורה - הרי אלו נשרפין בטמאה זו, כגון שנסתפק לו אם
14 נגע באב זה או לא נגע.
15 יא. ויש שם ספקות שאין שורפין עליהם; ואין אוכלין
16 אותן אוכלין שנסתפק לו בהם, אלא תולין - לא אוכלין,
17 ולא שורפין. ויש שם ספקות ששורפין עליהם התרומה,
18 ואין צריך לומר קדשים.
19 יב. אבל על ספק ספק - אין שורפין עליו תרומה לעולם,
20 ואין צריך לומר קדשים; אלא תולין - לא אוכלין, ולא
21 שורפין.
22 יג. על ששה ספקות שורפין את התרומה, וכלם גזרה
23 מדבריהם; ואלו הן: על בית הפרס [שזה שנחרש בה קבר],
24 ועל עפר הקב מארץ העמים, ועל בגדי עם הארץ, ועל
25 הכלים הנמצאים, ועל הרקין הנמצאים; ועל מי רגלי אדם
26 טמא שנתערב במי רגלי בהמה מחצה למחצה, ואין ידוע
27 אם בטלו מראיהו או לא בטלו. ביצד? אם נטמאת תרומה
28 מחמת אחד מששה אלו - אף על פי שעקר טמאתו בספק,
29 הרי זו תשרף; הואיל ונדאי ספקות אלו, טמאתם מן התורה
30 - שהמת והזב טמאין מן התורה. ואחד תרומה שנגעה
31 באחת משש טמאות אלו, או שנטמאת מחמת אחת מהן
32 והרי היא שלישי לאחת מהן - הרי זו תשרף. אבל אם
33 נסתפק לו בכל מקום אם נגע בבית הפרס ובארץ העמים,
34 או לא נגע, אם נגע בבגדים וכלים ורקין ומי רגלים אלו,
35 או לא נגע - הרי אלו תולין; מפני שעקר טמאתן מפני
36 הספק, שטמא טהורין הם או טמאין, ואם תאמר טמאין,
37 שטמא נגע שטמא לא נגע; ונמצאו שני ספקות, ואין שורפין
38 על שני ספקות, אלא תולין כמו שבארנו.

פרק יד

40 א. שנים עשר ספקות טהרו חכמים, ואלו הן: (א) ספק
41 מים שאובים למקנה; (ב) ספק טמאה צפה על פני המים;
42 (ג) ספק משקין לטמא אחרים, אבל לטמאת עצמן טמאים
43 מספק; (ד) ספק הידים - בין לטמאת עצמן, בין לטמא
44 אחרים, בין לטהרת ידים מטמאתן; (ה) ספק דברי סופרים;
45 (ו) ספק החלין; (ז) ספק הקרבנות; (ח) ספק נגעים;

כל פיוצא באלו מולדי הטמאות שהן מדברי סופרים - 46
 ספקו טהור. אבל אם היה האב עצמו טמא בספק, כגון בית הפסד וארץ 47
 אלא אם היה האב עצמו טמא בספק, כגון בית הפסד וארץ 48
 העמים, שאין שורפין על מגעו, כמו שבארנו - ספקו טהור. 49
 ב. ספק החלין - היא טהרה אוכלי חליהן בטהרה, והן 50
 הנקראין 'פרושים' - ביצד? אוכלי חליהן בטהרה שנוולד 51
 להן ספק טמא בטהרותיהן - הרי אלו טהורות ככל 52
 הספקות כלן, ואין להן טמא אלא טמא נדנית. 53
 ג. ספק הקרבנות ביצד? מחסר כפורים שיש עליו ספק 54
 חמשה קרבנות - כגון האשה שיש עליה ספק חמש זיבות, 55
 או ספק חמש לדות - מביאין קרבן אחד, וטהר לאכל 56
 בקדשים; ואין השאר עליו חובה, כמו שבארנו בהלכות 57
 מחסרי כפרה. 58
 ד. ספק נגעים ביצד? עד שלא נזקק לטמא [לא טיחאו 59
 הכהן] - ספקו טהור, כמו שבארנו בפרק ששי מהלכות 60
 נגעים. 61
 ה. ספק עומד ועובר ביצד? מצרע שהיה יושב תחת 62
 האילן, ועבר הטהור, ספק האהיל עליו האילן ונטמא, ספק 63
 לא האהיל, וכן אם היה הטהור יושב תחת האילן והמצרע 64
 עובר תחתיו, ספק עמד המצרע ונטמא הטהור, ספק לא 65
 עמד - ספקו טהור. 66
 ו. ספק שרצים, זה ספק הנזרקין; ביצד? זרק שרץ או דבר 67
 טמא לבין הכפרות, או שזרק כפר טהור לבין הטמאות, 68
 ספק נגע, ספק לא נגע - טהור, הואיל ומצא הכפר הטהור 69
 שאינו נוגע בטמא; שכל הטמאות - כשעת מציאתו, ואין 70
 אומרים: 'שמא נגע בו ואחר כך נפל בצדו', אלא הרי הן 71
 כשעת מציאתו. 72
 ז. השרץ בפי החלדה, ומהלכת על גבי כפרות של תרומה, 73
 ספק נגע, ספק לא נגע - ספקו טהור, מפני שלא נחה 74
 הטמא; היתה מהלכת בו, ונגע [השרץ] בכפרות, ספק חי 75
 ספק מת - הרי הן טהורות. במה דברים אמורים? בזמן 76
 שנטלתו והלכה לה. אבל אם נמצא מת בפה, הרי הכפרות 77
 טמאות; ראוי חי בפה - אף על פי שמצאוהו מת בפה, 78
 הרי הן טהורות. וכן השרץ בפי החלדה, והנבלה בפי 79
 הפלג, ועברו בין הטהורים, או שעברו הטהורים ביניהן - 80
 ספקו טהור, מפני שאין לטמא מקום קבוע. הרי מנקרין 81
 בהן על הארץ - הרי הן כמנחין, ומטמאין למפרע מספק 82
 אם היו ברשות היחיד, כמו שיתבאר. 83
 ח. ספק רשות הרבים ביצד? טמא שהיא מנחת ברשות 84
 הרבים, ספק נגע בה, ספק לא נגע - ספקו טהור; היתה 85
 מנחת ברשות היחיד, וספק נגע בה, ספק לא נגע - ספקו 86
 טמא. וכל אלו הספקות שטתרו חכמים, אפלו ברשות 87
 היחיד, מפני שאין בהם דעת להשאל, כמו שיתבאר. 88
 ט. ספק שתי רשיות ביצד? היתה דבר טמא ברשות היחיד 89
 ודבר טהור ברשות הרבים, או שהיה הדבר הטמא ברשות 90
 הרבים והדבר הטהור ברשות היחיד, ונגע באחד מהן, ואין 91
 ידוע באיזה מהן נגע, או שהסיט אחד מהן, ואין ידוע איזה 92

והחבית טהורה, שאין ספק המשקין מטמא. וכן אם נכנסו 1
 משקין שהן טמאין מספק לאויר החבית - הרי החבית 2
 טהורה, והמשקין שבתוכה טהורין, שאינם מטמאין אלא 3
 מן החבית. ואם נתערבו משקין אלו הספק במשקין 4
 שבחבית - הרי כל המשקין שבחבית טמאין בספק, 5
 והחבית טהורה. וכן אם נפלו משקין אלו לתוך התנור, הרי 6
 התנור והפת טהורין. 7
 ט. המרביץ [שוטף] ביתו במים טמאים או שזלפן [שפר 8
 טיפות טיפות], והיו שם טהרות, ספק נתזו עליהן, ספק לא 9
 נתזו - ספקו טהור. 10
 י. זלף משקין טהורין וטמאים בתוך הבית, ונמצאו אחר 11
 כך משקין על הכפר של תרומה - נטלה ונשאל עליה, הרי 12
 זו טהורה; שספק המשקין לטמא, טהור. הניח הכפר עד 13
 שנגבו המים שעליה, הרי זו טמא בספק; שספק טמא 14
 ברשות היחיד טמא, כמו שיתבאר, והרי אין כאן משקין, 15
 אלא כפר שהיה ספק טמא ספק טהורה. 16
 יא. ספק גידים, בין להטמא, בין לטמא אחרים, בין 17
 לטהרתו - טהור. ביצד? היו גידו טהורות ולפניו שני כפרים 18
 טמאין, ספק נגע ספק לא נגע, או שהיו גידו טמאות ולפניו 19
 שני כפרים טהורים, ספק נגע ספק לא נגע, או שהיו גידו 20
 אחת טמא ואחת טהורה ולפניו שני כפרים טהורים, נגע 21
 באחת מהם ספק בטמא נגע ספק בטהרה נגע, או שהיו 22
 גידו טהורות ולפניו שני כפרים אחד טמא ואחד טהור, ונגע 23
 באחד מהם ספק בטמא נגע ספק בטהור נגע, או שהיו גידו 24
 אחת טמא ואחת טהורה ולפניו כפר טמא וכפר טהור, 25
 ונגע בשניהם, ספק טמא בטמא וטהורה בטהור או טמא 26
 בטהור וטהורה בטמא - הידים כמות שהיו, והכפרים כמות 27
 שהיו. וכן אם היו גידו טמאות והטבילן או נטלן, ספק 28
 שהמים שטתרו בהם לרבים ספק שהם פסולין, ספק 29
 יש בהם כשעור ספק שאין בהם, ספק שהיה דבר חוצץ על 30
 ידו ספק לא היה - הרי גידו טהורות. 31
 יב. היתה ידו אחת טמא, ואינו ידוע איזה היא - אומרים 32
 לו שלא יעשה טהרות עד שיטל שתי ידיו; ואם נגע באחת 33
 מהן בטהרות קדם שיטל - טהרותיו טהורות. 34
 יום רביעי כ"ד תשרי ה'תשע"ג 35
 פרק טו 36
 א. ספק דברי סופרים ביצד? ספק אכל אכלין טמאין ושתה 37
 משקין טמאין, ספק שלא שתה ושלל אכל, ספק שבא 38
 ראשו ורבו במים שאובין או שנפלו עליו מים שאובין, 39
 ספק שלא בא ולא נפלו - הרי זה טהור. וכן אם אכל אכלין 40
 טמאין או שתה משקין טמאין, או בא במים שאובין או 41
 נפלו עליו מים שאובין, וספק נגע בטהרות אלו, ספק לא 42
 נגע - הרי טהרות אלו טהורות. וכן האוכל ספק אכלין 43
 טמאים, והשותה משקין שהם טמאים בספק - הרי הוא 44
 טהור; וכן האוכל תרומה תלויה [טמא מדרבנן], טהור. וכן 45

הסיט - אם היה הדבר הטמא במשא, או שהיה אחד
מקומו טמא באהל, והאהל על אחד מקו, ואין ידוע על
איה מקו האהל - הרי זה טהור. אף על פי שספק רשות
הרבים טהור, כשיבוא לשאל, אומרים לו: 'אם טבלה, אין
בך הפסד' [לכונן טבול]. אם טבל, הרי זה משבח; ואם לא
טבל, ועשה טהרות - הרי הן טהורות, שספק רשות הרבים
טהור.
י. שרץ שנמצא שורף ומנח על גבי אכלין, וכן טלית
[שנמצאה] שנמצאת מהורה [בלויה], ומחט שנמצאת
שבויה או חלודה בין הכלים - הרי אלו טהורין, בין
ברשות היחיד בין ברשות הרבים; ואין אומרים: 'שמא אחר
שנגע באכלין נשרף, ואחר שנמצאו הכלים במגע הטלית
והמחט, נשברה או החלדה, ויבלתה הטלית עד שטהרה';
שכל הטמאות, כשעת מציאתן.
יא. שני עדים אומרים לו 'נטמאת', והוא אומר 'טהור אני'
- הוא נאמן על ידי עצמו. ואף על פי כן, אין אומרים לו:
'עסק בטהרות'; אלא אם עשה טהרות - הרי הן טהורות,
והחוש [להחמיר] על עצמו. עד אומר 'נטמא', ושנים
אומרים 'לא נטמא' - בין ברשות הרבים, בין ברשות היחיד
- טהור. שנים אומרים 'נטמא', ועד אומר 'לא נטמא' - בין
ברשות הרבים, בין ברשות היחיד - הרי זה טמא. עד אומר
'נטמא', ועד אומר 'לא נטמא', אשה אומרת 'נטמא', ואשה
אומרת 'לא נטמא' - ברשות היחיד, טמא; ברשות הרבים,
טהור.
פרק טז
א. מפני מה טהרו חכמים ספק רשות הרבים? שהרי הצבור
עושין הפסח בטמאה, בזמן שהטמאים מרבין. אם טמאה
ודאית נדחית מפניהם, קל וחומר לספק טמאה - שאסור כל
הספקות מדבריהם, כמו שבארנו בהלכות ביאות אסורות.
ומפני מה החמירו בספק רשות היחיד? שהרי שוטה
שנסתרה - אף על פי שהדבר ספק - הרי היא טמאה
לבעלה עד שתשתה.
ב. וכשם שהשוטה ובעלה שנים, כך ספק טמאה בשנים;
אבל אם היו שלשה ברשות היחיד - הרי ספק טמאתם שם
טהור, ברשות הרבים. במה דברים אמורים? בשהיה זה
שנמצא בספק יש בו דעת להשאל ולדרש ממנו מה שארע
לו, כשוטה; אבל אם היה חרש או שוטה, או קטן שאינו
יודע להשיב על הענין כששואליו אותו - הרי ספקו טהור.
ביצד? חרש או שוטה או קטן שאין בו דעת להשאל,
שנמצא בחצר או במבוי שיש בו טמאה, ספק נגעו ספק
לא נגעו - טהורין; וכן כל שאין בו דעת להשאל - אף על
פי שנולד לו הספק ברשות היחיד, ספקו טהור.
ג. הסומא, והישן, והמהלך בלילה - ספקו ברשות היחיד
טמא, מפני שיש לו דעת להשאל. במה דברים אמורים
שכל שאין בו דעת להשאל, ספקו טהור? בשהיה הדבר
שקול, ואין שם תזקה; אבל אם היה הדבר ידוע שחזקתו

שנמצא, הרי זה טמא. ביצד? תינוק טמא שנמצא ביצד
העסה, והבצק בידו - הרי העסה טמאה; שדרך התינוק
לטפח, ובכך היא חזקתו; ואין שורפין על חזקה זו.
ד. היו משקין טמאין ובצק טהור, ובהמה או חיה או
עופות בבית, ונמצא בבצק מקום נשיכתן - חזקה ששתו
משקין, ונשכו בבצק וטמאוהו. ואם היה שם פרה, ובין
המשקין והבצק [יש מקום דיו] כדי שתלחף את לשונה -
הרי הבצק טהור; ובשאר כל הבהמות, כדי שתנגב את
פיה; פחות מזה, הבצק טמא. ואם היה כלב - אפלו היה
המשקין ביצד הבצק, הרי זה טהור; שאין דרכו של כלב
להניח המזון וללחף לו אל המים. נמצא בבצק נקירת
התרנגולין - אם יש בין המשקין והבצק כדי שיתנגבו את
פיהן בארץ, הבצק טהור; ואם לאו, טמא - שחזקתן
ששתו, ונקרו בבצק במשקין שפיהן. במה דברים
אמורים? בשהיו המשקין צלולים, שבהמה של תינוק נפרת
בהן; אבל עכורין - הבצק טהור; שאלו נקרו במשקין, היה
מקום המשקין נפר בבצק. ואם היו צלולים - אף על פי
שהבצק בחזקת טמאה, אין שורפין על חזקה זו אלא
תולין.
ה. איזו היא חזקה ששורפין עליה ברשות היחיד? עסה
בבית ושרצים וצפרדעים מנפלין שם, ונמצאו חתיכות
מבשרן בעסה - אם רב המנפלין שרצים, העסה טמאה
ותשרף; ואם הרב צפרדעים, טהורה.
ו. היו טמאות וטהרות ביצדו או למעלה ממנו, ונתעטף
בטליתו, וספק נגעו [בטלית], ספק לא נגעו בעת שנתעטף
- אם היו ברשות היחיד, ספקו טמא; שספק טמאה הבאה
בידי אדם, נשאלין עליה; אפלו בכלי המנח על גבי קרקע,
הרי זה טמא כמי שיש בו דעת להשאל. ואם היו ברשות
הרבים, ספקו טהור; ואם אי אפשר שלא יגע, ספקו טמא.
ז. כפר של תרומה שנתון על גבי הדף [מדבר] ומדרס [הזב]
נתון תחתיו, ואי אפשר לו כשיפל שלא יגע במדרס - אף
על פי שהוא במקום מדרון [שיפוע], ובא ומצא הכפר
במקום אחר - הרי הוא בטהרתו; שאינו אומר: אדם בא
ונטלו, ונתנו במקום זה; ואם אמר: 'בריא לי שלא בא אדם
לכאן' - טמא, שודאי נפל, ונגע במדרס כשנפל.
ח. תינוק שנמצא ביצד בית הקברות, והשושנים בידו - אף
על פי שאין שם שושנים אלא במקום הטמאה, ספקו
טהור; שמא אחר לקטן, ונתנן לו. וכן חמור העומד בבית
הקברות, כליו טהורין; ואין אומרים: 'שמא נתמעך בהן,
ונגע בקבר' - מפני שאין בו דעת להשאל, וכשנמצאו לא
נמצאו נוגעין, וכל הטמאות - כשעת מציאתן.
ט. תינוק שהיה תופש בידו של אביו, או שהיה רוכב על
כתפו של אביו - ספקו ברשות היחיד, טמא; מפני שאביו
נשאל עליו.
י. וארבע ספקות אמרו חכמים בתינוק: תינוק שאינו יכול
להלך, שהניחתו אמו ובאה ומצאה אותו כמות שהוא
במקומו - טהור; ואין אומרים: 'שמא טמאה באה, ונשקתו

שזולף לתוכה, ונמצא השרץ באחת מהן - כלן טמאות; 47
וכן אם נמצא השרץ בבור או בכלי שזולף בו - הכל טמא. 48
ד. הנה קוצה [מלקט] זיתים מן המעטן [חפירת זיתים], 49
ומעלה אותן לגג, ונמצא השרץ בגג - זיתים שבמעטן 50
טהורין; נמצא במעטן, המעטן טמא; נמצא בין הכתל 51
לזיתים, הזיתים טהורין. נמצא השרץ בתוך גוש של זיתים, 52
והגוש בגג - אם בתוך שלשה ימים, אף המעטן טמא; 53
שאני אומר: 'גוש זה מן המעטן עלה, והשרץ בתוכו'. ואם 54
נמצא אחר שלשה ימים משעלה הזיתים לגג, הרי המעטן 55
טהור; שמה בגג נתקבצו ונעשו גוש בתוך השלשה ימים. 56
ה. הקורץ מקרצת [חותך חתיכה] מן העסה, ונמצא שרץ 57
במקרצת - המקרצת לבדה טמאה; נמצא בעסה, העסה 58
לבדה טמאה; נמצא בתוך המקרצת, אף העסה טמאה. 59
ו. אכל טמא שנמצאת גלעינה שלו בתוך הכפר או על גבי 60
תבשיל רותח - אף על פי שאין עליה משקה טופח, הרי 61
הם טמאים; שאני אומר: 'האכל בלו נפל שם ונמח בתוך 62
הכפר, או מחמת הרתיחה, ונשארה גרעינה'. נמצאת 63
הגרעינה על גבי הכפר או בתוך תבשיל צונן - הרי אלו 64
טהורין, אף על פי שיש עליה משקה; שאני אומר: 'גרעינה 65
זו לבדה נפלה אחר שאבד האכל מעליה, שהרי אינה 66
מטמאה'. 67
ז. היו בבית אכלין טמאין ואכלין טהורים, ונמצאת גרעינה 68
בבית - הולכין אחר הרב; וכן אם היו דמים טמאים ודמים 69
טהורים בתוך הבית, ונמצא דם על האכל - הולכים אחר 70
הרב. מעשה בכפר של תרומה שנמצא עליו דם, ובא מעשה 71
לפני חכמים וטהרוהו; שאפלו נאמר: 'דם השרץ הוא' - 72
אני אומר: 'דם שרץ חי הוא, שהוא טהור'. 73
ח. עיר שיש בה גבלות ושחוטות - בשר הנמצא בה, 74
הולכין בו אחר הרב; וכן אם היה הנמצא ספק שרץ ספק 75
צפרדע - הולכין אחר הרב שיש באותה העיר באותו הזמן. 76
זה הכלל: בנמצא, הלך אחר הרב. 77
ט. האשה שהיתה מגבכת גבכא [קוצרת שאריות תבואה] 78
בחקר, ונמצא שרץ בתוך הגבכא - הרי זו טהורה; שאין 79
השרץ מטמא במשא. נמצא על גבי הגבכא - הרי זו טמאה, 80
שמה נגעה בו. היתה כוכרת בכברה, ונמצא שרץ בתוך 81
הפרות שבכברה - הרי זו טהורה. נמצא על גבי הכברה - 82
הרי זו ספק טמאה; שמה נגעה בו, וכל ספק ברשות היחיד 83
טמא, כמו שבארנו. 84

יום חמישי כ"ה תשרי ה'תשע"ג

פרק יח

א. כל שאטה יכול לרבות ספקות וספק ספקות - ברשות 87
הרבים, טהור; וברשות היחיד, טמא. כיצד? נכנס למבוי 88
והטמא בחקר, ספק נכנס לחצר ספק לא נכנס; טמאה 89
בבית, ספק נכנס לבית ספק לא נכנס; ואפלו נכנס, ספק 90
היתה שם בעת שנכנס ספק שלא היתה שם; ואם תאמר 91

וגפפתו. התחיל התינוק לצאת ולהפגס - בגדי טהורין, 1
ואינן מדרס כשאר בגדי עמי הארץ; ואף על פי שהן 2
טהורין, ואינן מדרס כשאר בגדי עמי הארץ - אין עושין 3
על גביהן טהרות. הגדיל עד שיהיה בו דעת להשאל, ספקו 4
טמא ברשות היחיד. הגדיל עד שיהיה בו דעת לשמר את 5
גופו, אוכלין על גב גופו טהרות; יודע לשמר את ידיו, 6
אוכלין על גב ידיו טהרות. כיצד בודקין אותו? מטבילין 7
אותו, ונותנין לו חלין לשם תרומה - אם היה יודע לשמר 8
את גופו, אוכלין על גב גופו טהרות; ואם היה יודע לשמר 9
את ידיו, אוכלין על גב ידיו טהרות. 10

פרק יז

א. כזית מן המת בפי העורב, ספק האהיל על האדם ועל 12
הכלים ברשות היחיד, ספק לא האהיל - הרי האדם טמא 13
מספק; והוא, שיהיה בו דעת להשאל. והכלים טהורין, 14
מפני שאין בהן דעת להשאל. וכן הממלא בכלי, ונתן 15
בעשרה כלים, ונמצא השרץ באחד מהן - הוא טמא וכלם 16
טהורין, אף על פי שכלן ספק שמה השרץ בפלי שמלא בו 17
היה תחלה, מפני שהם כלים, ואין בהן דעת להשאל. ואם 18
היה לכלי שמלא בו אגנים [שפה כפופה פנימה] - הואיל 19
ואפשר שיצאו המים ויתאחר בו השרץ, כלן טמאין. וכן 20
הממלא בעשרה דליים זה אחר זה, ונתן בעשרה כלים 21
מדלי אחד לכלי אחד, ואין ידוע הראשון מן האחרון [ו- 22
איזה מילא ראשון ואיזה אחרון], ונמצא שרץ בכלי אחד מהן 23
- הרי תשעה כלים עם עשרת הדליים טהורין, שאני אומר: 24
'שמה בכלי זה היה השרץ מתחלתו'; ואם יש לדליים 25
אגנים, הרי כל הדליים עם כל הכלים טמאים. המערה 26
מכלי לכלי, ונמצא השרץ בפתחון - העליון טהור; ואין 27
אומרין 'מן העליון נפל', אלא שמה בפתחון היה, מפני 28
שהן כלים, ואין להם דעת להשאל. וכן כל פיוצא בזה. 29
ב. קפה שנשתמש בה טהרות, ונמצא בה שרץ - אם יש 30
לה שוליים, או אגנים אף על פי שאין לה שוליים - הרי כל 31
הטהרות שנשתמשו בה טמאות, ואפלו היתה בדוקה 32
ומכסה; שמה עם הגבחה ידו מן הבדיקה נפל השרץ. אפלו 33
נשתמש בה בטהרות בזוית זו, וטלטלה לזוית אחרת, 34
ונמצא בה השרץ - כלן טמאות; לפי שמחזיקין טמאה 35
[מעריכים שהיא עברה] ממקום למקום לתלות [לטמא 36
מספק], אכל לא לשרף. 37

ג. הזולף [שואב] את הבור, ומלא ממנו חביות - אם היה 38
משקיע כל חבית וחבית בבור וממלא אותה, ונמצא השרץ 39
בראשונה - כלן טמאות. נמצא באחרונה - היא טמאה, 40
וכלן טהורות; שאני אומר: 'אחר שמלא את הראשונות, 41
נפל השרץ לבור'. היה זולף בכלי, ונתן לתוך החביות עד 42
שמלא אותן, ונמצא השרץ באחת מהן - היא טמאה בלבד, 43
וכלן טהורות; שאני אומר: 'בזו בלבד נפל השרץ, או היה 44
בה עד שלא זלף לתוכה'. לפיכך, אם היה בודק כל חבית 45
וחבית מהן, ואחר כך נותן בה היין, ומכסה אותה אחר 46

1 היתה שם, ספק יש בה פשעור ספק שאין בה; ואם תאמר
2 יש בה, ספק שהיא טמאה ספק שאינה טמאה; ואפלו היא
3 טמאה, ספק נגע ספק לא נגע - ספקו טמא, שהמבוי רשות
4 היחיד.

5 ב. תשעה צפרדעים ושרץ אחד ברשות היחיד, ונגע באחד
6 מהן, ואינו יודע איזה הוא - ספקו טמא; תשעה שרצים
7 וצפרדע אחד ברשות הרבים, ונגע באחד מהם - ספקו
8 טהור. זה הכלל: כל ספק ברשות הרבים - טהור, עד
9 שיאמר 'נטמאתי בודאי'; וכל ספק ברשות היחיד - טמא,
10 עד שיאמר 'ודאי שלא נטמאתי'. לפיכך, עצמות המת ועצם
11 גבלה ברשות הרבים, או גוש מארץ טהורה וגושים מבית
12 הפרס [נ שדה שנחרש בה קבר] או מארץ העמים, ונגע באחד
13 מהן או הסיטו, ואין ידוע במה נגע מהן ובמה הסיט; פזית
14 מן המת ופזית מן הגבלה, והאהיל על אחת מהם ואין ידוע
15 על איזה מהם האהיל; שני שבילין אחד טמא ואחד טהור,
16 הלך באחד מהם ואין ידוע באיזה הלך; או שנגע באדם
17 בדרך, ואין ידוע אם הוא טמא ואם הוא טהור; או שהיו
18 שני אנשים אחד טמא ואחד טהור, ונגע באחד מהם ואין
19 ידוע באיזה מהם נגע - בכל אלו הספקות, טהור.

20 ג. המוצא מת משכב לרחבו של דרך - אם היה שלם, והוא
21 מן הקצה אל הקצה - הרי זה טמא לתרימה, שחזקתו
22 שנגע; היה לו מקום לעבר, או שהיה משכב ומפרק
23 שאפשר שעבר בין שוקיו ופרקיו - הרי זה טהור. ואם היה
24 קבר לכל רחב הדרך - הקבר מצרפו [את חלקיו לגוש אחד],
25 והעובר שם טמא; שאין זה כשאר ספקות, אלא חזקתו
26 שנגע.

27 ד. שרץ שנמצא במבוי - מטמא למפרע, עד העת שיאמר:
28 'בדקתי את המבוי הזה ביום פלוני, ולא היה בו שרץ';
29 אפלו בבו, ולא בדקו - הרי זה מטמא למפרע מקדם
30 הכבוד. במה דברים אמורים? שמצאו יבש; אבל אם מצאו
31 לח - אינו מטמא למפרע אלא עד שעה שאפשר שימות
32 בה, ויהיה עתה לח כמו שנמצא.

33 ה. שני רקין ברשות היחיד, אחד טהור ואחד מן הרקין
34 הנמצאין שגזרו עליהן טמאה כמו שבארנו, ונגע באחד
35 מהם או הסיטו, ואין ידוע איזה מהן - תולין עליו את
36 התרימה [מטמאין מספק]; מפני שהם שני ספקות: ספק
37 בטהור נגע, ספק בנמצא, ואם תאמר בנמצא - ספק שהוא
38 טמא, ספק שהוא טהור. היו שני הרקין ברשות הרבים -
39 אם היו נגובין ומנחין שם ונגע באחד מהן, ספקו טהור.
40 נשא אחד מהן, תולין עליו; שהרי משנשא, אינו מנח
41 ברשות הרבים. וכן אם היה אחד מהם לח, ונתלה בו הרק
42 הלח - תולין עליו; שהרי אינו מנח ברשות הרבים כדי
43 שיהיה ספקו טהור, אלא הרי הוא על בגדו. כבר בארנו,
44 שאם נגע ברק הנמצא, או נשאו או הסיטו, בכל מקום -
45 שורפין עליו את התרימה, בבית הפרס וכיוצא בו,
46 ששורפין על ודאי מגען בכל מקום.

47 ו. מי שישב ברשות הרבים, ובא אחד ודרס על בגדיו, או

48 שרקק ונגע בו הרק - על הרק, שורפין את התרימה. ועל
49 בגדיו, הולכין אחר הרב: אם רב העיר טמאין, בגדיו
50 [טמאים בטומאת -] מדרס [הזב]; ואם רב העיר טהורים,
51 טהור.

52 ז. מי שאבד לו כלי, ומצאו ברשות היחיד - הרי זה טמא
53 מדרס, וטמא טמא מת. אבד לו ברשות הרבים, ומצאו
54 ברשות הרבים - אם אבד ביום, ומצאו בו ביום - טהור; או
55 אבד ביום ומצאו בלילה, או שאבד בלילה ומצאו ביום, או
56 שאבד ביום ומצאו ביום שלאחריו - הרי זה בחזקת טמא.
57 זה הכלל: כל שעבר עליו הלילה או מקצתו, טמא.

58 ח. הניח כלי או שכחו ברשות הרבים - אף על פי שעבר
59 עליו הלילה, טהור; הניח או שכח ברשות היחיד - הרי זה
60 טמא מדרס, וטהור מטמא מת. ומפני מה לא החמירו
61 בשוכח ומניח במאבד? מפני שאינו דבר מצוי תמיד, לא
62 נזרו בו.

63 ט. המאבד ומצא בתוך הבית - הרי זה טהור, מפני שהוא
64 בחזקת שמור.

65 י. השוטח פלים ברשות הרבים, הרי אלו טהורין. וברשות
66 היחיד - טמאים, שמא נגעו בהם טמאים; ואם היה
67 משמרם, טהורין. נפלו וקלף להביאם - טמאים, שהרי
68 נעלמו מעיניו. וכן מי שאבדו פליו ברשות היחיד, ומצאם
69 אפלו בו ביום - הרי הם מדרס וטמא מת, כמו שבארנו.
70 יא. שוטה אחת בעיר, או נכרית - כל הרקין שבעיר בחזקת
71 טמאה לעולם, בכל מקום.

72 יב. מי שדרסה אשה על בגדיו, או שישבה עמו בספינה -
73 אם מכירתו שהוא אוכל בתרומה, פליו טהורין; ואם לאו,
74 ישאלנה [אם היא טמאה].

75 יג. מי שישן ברשות הרבים, ועמד - פליו טהורין.
76 יד. נגע ברשות הרבים באחד בלילה, ואין ידוע אם חי אם
77 מת, ובשחר עמד, ומצאו מת - הרי זה טמא; שכל
78 הטמאות, כשעת מציאתן. ואם ראהו חי בערב, ובשחר
79 מצאו מת - הרי זה ספק ברשות הרבים, וטהור.

80 טו. [חולה -] המסכן ברשות היחיד, ונתעלף ואין ידוע אם
81 עדין הוא חי, והוציאוהו לרשות הרבים, וחרזו והכניסוהו
82 לרשות היחיד - כשהוא ברשות היחיד, ספקו טמא;
83 וכשהוא ברשות הרבים, ספקו טהור. מעשה באחד שהיה
84 מסכן, והולכיהו מעיר לעיר במטה, והיו בתות מתחלפות
85 תחתיו, ובאחרונה נמצא מת; ולא טמאו חכמים אלא פת
86 אחרונה בלבד.

87 טז. טמא שהיה עומד ומדבר על הבור, ונתזה צנורה [נ -]
88 טיפת רוק] מפיו, ספק הגיעה לבור, ספק לא הגיעה - אם
89 היה בור של שמן, ספקו טמא ברשות היחיד; ואם היה בור
90 של יין, ספקו טהור בכל מקום - מפני ששפת הבור קולטת
91 [מונעת כניסת הרוק לבור].

פרק יט

92 א. שני שבילין, אחד טמא ואחד טהור, הלך באחד מהן

המפלישין [פחותים] לשיחין ולבורות ולגתות; והבקעה
[מקום של שדות] המקפת גדר בימי החמה; ובסילקי מלכים
- שהוא בגן רחב הרבה לעמד בו אנשי המרכבה [של
המלך], ויש לו פתחים הרבה פתוחים לרשות הרבים;
והפורץ - והוא הבגן הגדול שיש לו שני פתחים זה כנגד
זה; וחצר שהרבים נכנסין בפתח זה ויוצאין בפתח אחר.
וכן מבואות היורדין לים או לנהר, אף על פי שגורדין
מכאן ומכאן ורבים מטפסין ועולין בהן, והבימוסות
[ארמונות], והמרחצאות - הרי הן פרשות הרבים לטמאה.
וכן כל העורה, פרשות הרבים לטמאה.
ד. גגות העיר שדרך העיר עוברת עליהן, רשות הרבים
לטמאה.
ה. הגנה - בזמן שהיא משתמרת, רשות היחיד; ובזמן
שאינה משתמרת, רשות הרבים לטמאה. וכן בסילקי גדולה
- בזמן שפותחין אותה, רשות הרבים לטמאה; ובזמן
שנועלין אותה, רשות היחיד לכל.
ו. הבקעה המקפת גדר - בימות הגשמים, רשות היחיד
לשבת ולטמאה; ואם לא היתה מקפת, הרי היא רשות
היחיד לטמאה בלבד. ובקעה שעברו עליה ימות הגשמים
- הרי היא רשות היחיד לטמאה, אפלו בימות החמה.
ואלו הן ימות החמה? משתעקר התבואה מתוכה; ואלו
הן ימות הגשמים? משתדר רביעה שניה [הגשם השני]. בין
העגולים [ענבים המוכנים לדריכה] של ענבים לזוגין [ענבים
שכבר נדרכו], רשות הרבים לטמאה.
ז. כרם שלפני הבוצרים, רשות היחיד; ושלאחר הבוצרים,
רשות הרבים לטמאה. אימתי? בזמן שהרבים נכנסים
ברוח זו ויוצאים ברוח שכנגדה. שאר כל המקומות חוץ
מאלו שבארנו דינם - כשם שהם רשות היחיד לשבת, כך
הם רשות היחיד לענין טמאה.
ח. ויש מקומות שאינן רשות היחיד לשבת, ואף על פי
כן הרי הם רשות היחיד לענין טמאה - מפני שאין העם
משפמשיין בהן; ואלו הן: האילנות וחרי [הכתלים של]
רשות הרבים, אף על פי שאין בהן ארבעה על ארבעה.
פיצד? אילן שהוא עומד ברשות הרבים, וטמאה בתוכו,
ועלה לראשו, ספק נגע ספק לא נגע - ספקו טמא; הכניס
ידו לחר שיש בו טמאה, ספק נגע ספק לא נגע - ספקו
טמא.
ט. חנות שהיא טמאה, ופתוחה לרשות הרבים, ספק נכנס
ספק לא נכנס - ספקו טהור; שכל החנות כמו שרץ המנח
ברשות הרבים, שספק מגעו טהור. היו שתי חניות אחת
טמאה ואחת טהורה - נכנס לאחת מהן, ספק לטמאה
נכנס ספק לטהורה נכנס - ספקו טמא; שזה ספק רשות
היחיד, שהחנות רשות היחיד. וכן בקעה בימות הגשמים
שיש בה שדות הרבה, ובה שדה אחת טמאה, ואומר:
'ספק נכנסתי לאותה שדה, ספק לא נכנסתי' - ספקו טמא;
שספק טמאה ברשות היחיד, אפלו ספק ביאה [כניסה]
- טמא.

ואין ידוע באיזה הלך, ועשה טהרות, ונאכלו, והזה שלישי
ושביעי וטבל וטהר, והלך בשני ועשה טהרות - הרי אלו
טהרות; ואם קימות הראשונות - אלו ואלו תלויות,
שבודאי שאחד מן הטהרות טמא. ואם לא טהר בינתיים -
הראשונות תלויות והשניות ישרפו; שהרי הן טמאות
בודאי, שזה טמא הוא מפני שהלך בשני שבילין. וכן
הצפודע והשרץ ברשות הרבים, ואין צורתם נפרת, ואין
ידוע איזה הוא השרץ, ונגע באחד מהם ועשה טהרות
ונאכלו, וטבל ונגע בשני ועשה טהרות - הרי אלו טהרות;
ואם קימות הראשונות, אלו ואלו תלויות. אם לא טבל
בינתיים - הראשונות תלויות, והשניות ישרפו.
ב. שני שבילין, אחד טמא ואחד טהור, הלך באחד מהן
ועשה טהרות, וכא חבור, והלך בשני ועשה טהרות - אם
באו ונשאלו זה אחר זה - מורין לכל אחד מהן בפני עצמו,
שהוא טהור; באו שניהם כאחת, או שבא האחד ושאל עליו
ועל חבורו, ואמר: 'שנים היינו, ובשני השבילים הלכנו,
ושתי טהרות עשינו' - הרי שניהם טמאין, וטהרות שעשו
ישרפו. וכן אם נטמאו בטמאה קלה. פיצד? שני כפרים,
אחד טמא ואחד טהור, אכל את אחד מהן ועשה טהרות,
ובא חבורו, ואכל את השני ועשה טהרות - אם נשאלו זה
אחר זה, שניהם טהורים; מפני שהן ספק דברי סופרים,
שהוא מפלל ספקות שטהרו חכמים, כמו שבארנו. נשאלו
שניהם כאחת, או ששאל עליו ועל חבורו - שניהם טמאין
מספק, וטהרותיהן נשרפות; שבודאי אחת מן הטהרות
טמאה. ואפלו כפר אחת טמאה שנתערבה במאה כפרות
טהורות - הרי כלן טמאין, וישרפו.
ג. כפר טמא שנתערב בתשעה כפרות טהורין, ובאו חמשה
בני אדם ואכלו חמשה כפרות מהם, ובאו חמשה בני אדם
אחרים ואכלו חמשה הנשארות - הרי הראשונים טמאים,
שאין להם אנשים אחרים שיתלו בהם [שאכלו הטמא];
והחמשה האחרונים טהורין, מפני שהם תולין בראשונים.
ד. שני שבילין, אחד טמא ואחד טהור, והלכו בהם שני
אנשים איש אחד טהור ואיש אחד טמא, אפלו היתה האחד
תלוי [ספק טמא] - הרי זה הטהור תולה בתלוי, ואומרין:
'זה הטהור הלך בשביל הטהור והרי הוא בטהרתו, וזה
התלוי הלך בשביל הטמא' - ואף על פי שנשאלו שניהם
כאחד.

פרק כ

א. כל מקום שהוא רשות הרבים לענין שבת, כך הוא
רשות הרבים לענין טמאה.
ב. וארבע אמות הסמוכות לרשות הרבים, הרי הן כרשות
הרבים לטמאה; וכן הפקמלית [- שאינו רה"י ואינו רה"ר],
כגון הים והאצטונות [- אולם ציבורי] - הרי הן כרשות
הרבים לטמאה.
ג. יש שם מקומות - אף על פי שהן רשות היחיד לשבת,
הרי הן כרשות הרבים לענין טמאה; ואלו הן: השבילין

ד. אין שם משקה שמקבל טמאה, אלא שבעת המשקין
שמנינו בלבד; אבל שאר מי פרות - בדרך שאין מכשירין,
כך אין מקבלין טמאה כלל.
ה. זיתים וענבים שלא הביאו [גדול] שליש - משקין
היוצאין מהן אינן מכשירין, ולא מקבלין טמאה; אלא הרי
הן כשאר מי פרות, שהן טהורין לעולם.
ו. אלו דברים שאין מקבלין טמאה, ואף על פי שבני אדם
אוכלין אותן, לפי שאינן נאכלין להנאת גופן [עצמם],
אלא מפני שנותנין טעם במאכלות, או מפני הריח, או מפני
המראה; ואלו הן: הקשט, והחמס, וראשי בשמים, והתינה,
והחלתית, והפלפלין, וחלות חריץ [מיני תבלין], וכן כל
פיצא בהן.
ז. השבת [מי ירק] - סתמו לאכילת גופו, כשאר ירקות
שדה; ואם חשב עליו לקדרה [לבשלו בתבשיל], אינו מטמא
טמאת אכלין. והשבת - משנתנה טעם בקדרה - הרי היא
כזבל, ואינה מטמאה טמאת אכלין.
ח. התמרים והגורגרות שנתנו לקדרה כתבלין - עדין הן
מטמאין טמאת אכלין, עד שיפסדו מלאכל אדם.
ט. הפךשנין [שהם מאכל אדם רק בדוחק] - אם יחנן
למאכל אדם, מטמאין טמאת אכלין.
י. הקור [ראש הדקל], הרי הוא כעץ לכל דבר; ואם שלקו
וטגנו, מטמא טמאת אכלין.
יא. הסרצנין והזוגין [קליפי הענבים] - אף על פי שפנסן
לאכלין, אין מטמאין.
יב. זיתים וענבים הקשין שגפרצין ויוצאין מפתח הקורה
בשעת הדריכה, אינן מקבלין טמאה. ועד כמה? עד ארבעת
קבין לכל כור; הנה הנפרץ יתר מזה, מקבלין טמאה. ואם
פנסן לאכלין - אף על פי שהן פחות מארבעת קבין,
מקבלין טמאה.
יג. הפפניות [תמרי בוסר] והפגין [תאני בוסר] והבסר [של
ענבים] והקצח [כמוון] - הרי הן כזבלין, ומקבלין טמאה.
יד. לולבי זרדין [קצוות עצים דקים], והחרובין, ושל עדל
[מין צמח], ועלי הלוי [סוג בצל] השוטה - אינן מקבלין
טמאה, עד שימתקו.
טו. החרדל והתורמוסין [מין קטניות] ושאר כל הנכבשין -
מטמאין טמאת אכלין, בין משהמתיקו בין עד שלא
המתיקו.
טז. זיתים שפכשן בעלין שלהן - אין העלין מקבלין
טמאה; שלא ככשן לאכלן, אלא למראה [לנוי].
יז. בשות [שעורות] של קשות, והנץ שלה [פרח שעליה] -
אינה מקבלת טמאה, מפני שאינן אכל.
יח. דבש בכורתו, מטמא טמאת אכלין שלא במחשבה.
רדה הדבש [הוציא החלות מהכוורת] - משיירסק החלות,
מטמא משום משקה. דבש הזב מפורתו, מטמא טמאת
משקין; חשב עליו לאכלין, מטמא טמאת אכלין אחר
שיכשר.
יט. השמן הקרוש - אינו אכל, ולא משקה; חשב עליו

י. מקום שהיה רשות היחיד, ונעשה רשות הרבים, וחסר
ונעשה רשות היחיד - כשהוא רשות היחיד, ספקו טמא;
וכשהוא רשות הרבים, ספקו טהור.
יא. דברים שהן ברשות הרבים, הרי הן ברשות הרבים.
פיצד? קפה ברשות הרבים גבוהה עשרה טפחים,
והטמאה בתוכה, ספק נגע [בידיו בתוכה] ספק לא נגע -
ספקו טהור; הכניס ידו לתוכה, ספק נגע ספק לא נגע -
ספקו טמא. היתה כפישה [כלי אבן] נתונה על כתפו,
וכבר תרימה פרוף בסיב [חוט מן האילן] או בנר ונתון
לתוכה, ספק נגע בזה אחר, ספק לא נגע - ספקו טמא.
יב. חמור ברשות הרבים גבוה עשרה טפחים, וטמאה
נתונה על גביו, ספק נגע ספק לא נגע - ספקו טהור;
פשט ידו על גביו, ספק נגע ספק לא נגע - ספקו טמא.
וכן סלע המנח ברשות הרבים גבוה עשרה טפחים,
וטמאה נתונה עליו, ספק נגע ספק לא נגע - ספקו טהור;
עלה לראש הסלע, ספק נגע ספק לא נגע - ספקו טמא.
יג. הנה זה רוכב על חמורו וזה רוכב על חמורו, ומהלכין
בדרך, ספק נגעו זה בזה, ספק לא נגעו; תינוק טמא מרכב
על כתפו של אביו, ותינוק טהור מרכב על כתפו של
אביו, והלכו זה בצד זה, ספק נגע ספק לא נגע; חבילה
על כתפו, והרק מדבק בכתל, ספק נגע ספק לא נגע; בלים
שטוחין ברשות הרבים למעלה מעשרה, והטמא עובר,
ספק הסיט [הזיז] ספק לא הסיט - הכל טהור.
בריו רחמנא דסייען

יום שישי כ"ו תשרי ה'תשע"ג

הלכות טמאת אכלין

מצות עשה אחת, והוא דין טמאת משקין ואכלין והכשרן.
ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

פרק א

א. כל אכל המיוחד למאכל אדם, כגון לחם ובשר וענבים
וזיתים וכיוצא בהן - מקבל טמאה; וכל שאינו מיוחד
למאכל אדם - הרי זה טהור ואינו מקבל טמאה, אלא אם
כן חשב עליו ויחדו למאכל אדם. וזה וזה אינו מקבל
טמאה, עד שיבטל [יתרטב] תחלה באחד משבועה משקין;
וזה הוא הנקרא 'הכשר', שגאמר: "וכי יתן מים על זרע".
ב. ואלו הם השבועה משקין שמכשירין את האכלין
לטמאה: המים, והטל, והשמן, והזין, והחלב, והדם,
והדבש. ואינן מכשירין עד שיפלו על האכלין ברצון
הבעלים; ולא יהיו סרוחין, שמשקה הסרוח אינו מכשיר.
וכיון שהכשר האכל - אף על פי שיבש והרי הוא נגוב,
הרי זה מקבל טמאה.
ג. אכל שהיה כלול במי פרות, כגון מי תותים ורמונים -
אף על פי שהוא כלול, ונגע בו הזב או בשר המת - הרי
הוא טהור, מפני שלא הכשר באחד משבועה משקין.

46 כִּשְׁהוּא מִתְנַדְנֵדִין - הָרִי יֵשׁ בְּדָבָר סֶפֶק, אִם הֵן חֲשׁוּבִין
47 כְּמַתִּים, הוֹאִיל וְנִטְרָפוּ, אוֹ אֵינָן מִקְבְּלִין טֻמְאָה עַד שִׁידְמוּ
48 כְּאֶבֶן וְלֹא יִתְנַדְּנוּ. הָאֶבֶר אוֹ הַכֶּשֶׁר הַמְדֻלְדֵּלִין בְּהִמָּה אוֹ
49 חִיהַ שְׂאִינָן יְכוּלִין לַחֲיוֹת [- לַהֲרֹפֵא] - אִם הַכֶּשֶׁר - מִקְבְּלִין
50 טֻמְאָה בְּמִקְוֵם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן חֲשׁוּבִין כְּאֶכָל שְׂפָרֶשׁ. נִשְׁחַטָּה
51 הַבְּהֵמָה, הַכֶּשֶׁר בְּשִׁחִיטָה; שֶׁהַבְּהֵמָה כְּלָה כְּמוֹ יָד לְאֶבֶר
52 זֶה, וְיָד שֶׁהַכֶּשֶׁר הַכֶּשֶׁר הָאֶבֶר כְּלוּ, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר. וְיֵשׁ בְּדָבָר
53 זֶה סֶפֶק, אִם תִּהְיֶה הַבְּהֵמָה בְּחַיָּיהָ כְּמוֹ יָד לְאֶבֶר אוֹ בְּשָׂר
54 הַמְדֻלְדֵּלִין בָּהּ.
55 ז. הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה חִיהַ וְעוֹף, הַכֶּשֶׁר [- לְקַבֵּל טוּמְאָה] כָּל
56 הַכֶּשֶׁר בְּדָם שִׁצָּא בְּשִׁחִיטָה; לְפִיכָךְ, אִם לֹא יֵצֵא מִקֵּץ דָּם
57 בְּשִׁחִיטָה, הָרִי כָּל בִּשְׂרָן צָרִיף הַכֶּשֶׁר, כְּמוֹ כָּל אֲכָלִין שְׂלֹא
58 הַכֶּשֶׁר.
59 ח. אֲכָלִין שֶׁהַכֶּשֶׁר כִּשְׁהוּ מִחִבְרִין לְקַרְקַע, אוֹ שֶׁהַכֶּשֶׁר
60 בְּמִים שֶׁבְּקַרְקַע - אֵינוֹ הַכֶּשֶׁר; עַד שִׁיכְשְׁרוּ אַחֵר שְׁנַעְקְרוּ,
61 בְּמִים הַתְלוּשִׁין מִן הַקַּרְקַע אוֹ בִּשְׂאָר מִשְׁקִין - שְׁנֹאֲמַר:
62 "כָּכָל כְּלִי", אֵינוֹ מְכַשֵּׁר עַד שִׁיתְלַשׁ מִן הַקַּרְקַע כְּצֵין הַמִּים
63 שֶׁבְּכָלִים. שְׂאֵב הַמִּים כְּכִלִּי, וְיִתְנַן בְּקַרְקַע - אֵינָן מְכַשִּׁירִין.
64 ט. קִשּׁוֹת [קִישׁוּא] שֶׁנִּטְעָה בְּעֶצֶץ [נְקוּב], וְהִגְדִּילָהּ - אֵף
65 עַל פִּי שִׁצָּאָת חוּץ לְעֶצֶץ, אֵינָהּ מִקְבֶּלֶת טֻמְאָה. וְעֶצֶץ
66 שֶׁהוּא נְקוּב כְּדִי שִׁצָּא בּוֹ שֶׂרֶשׁ קָטָן - הָרִי הוּא כְּאֶרֶץ,
67 וְהַנְטוּעַ בּוֹ אֵינוֹ מִקְבֵּל טֻמְאָה; וְכֵן אִם הָיָה בּוֹ מִים, אֵינָן
68 מְכַשִּׁירִין.
69 י. עֶצֶץ שְׂאִינוֹ נְקוּב, הָרִי הַנְטוּעַ בּוֹ מִקְבֵּל טֻמְאָה; וְאִם הָיָה
70 מִים בְּתוֹכּוֹ, מְכַשִּׁירִין.
71 יא. כְּלִי גָלִילִים וְכִלֵּי אֲדָמָה שֶׁשֶׁרְשֵׁים יְכוּלִין לְבַקֵּעַ בִּהֶן
72 וְלִצָּאָת, [הַמִּים שִׁבְּהֵם -] אֵינָן מְכַשִּׁירִין אֶת הַזְּרָעִים; וְאֵף עַל
73 פִּי שְׂאִינָן נְקוּבִין, הָרִי הֵן בְּנִקְיָבִין.
74 יב. עֶצֶץ שֶׁמִּלְאָהּ עֶפֶר עַד שִׁפְתּוֹ - אֵינוֹ חֲשׁוּב כְּלִי, אֲלֹא
75 הָרִי הוּא כְּטִבְלָה שְׂאִין לָהּ שָׁפָה, שְׂאִינוֹ כְּלִי קַבּוּל.
76 יג. מִשְׁקִין טֻמְאִין שֶׁנִּפְּלוּ עַל הָאֲכָלִין - נִטְמָאוּ, אֵף עַל פִּי
77 שֶׁנִּפְּלוּ שְׂלֹא בְּרִצּוֹן הַבְּעָלִים, שֶׁהָרִי הַטֻּמְאָה וְהַכֶּשֶׁר בְּאֵין
78 כְּאִחַת; וְהוּא, שְׂלֹא יִהְיֶה בְּקַרְקַע [אַלָּא בְּכִלִּי].
79 יד. כָּל אֶכָל שֶׁנִּפְסַד וְנִסְרַח, עַד שְׂאִינוֹ רָאוּי לְמַאֲכַל אֲדָם
80 - אֵינוֹ מִקְבֵּל טֻמְאָה. וְכֵן מִשְׁקָה שֶׁנִּסְרַח וְנִפְסַד, וְאֵינוֹ רָאוּי
81 לְשִׁתִּית הָאָדָם - אֵינוֹ מִקְבֵּל טֻמְאָה, כְּדָרְךָ שְׂאִינוֹ מְכַשֵּׁר,
82 שְׁנֹאֲמַר: "אֲשֶׁר לִשְׁתֵּה".
83 טו. הָעוֹר שֶׁשָּׁלְקוּ [- בִּישְׁלוֹ], וְהַשְּׁלִיָּה שֶׁחָשַׁב עָלֶיהָ לְאֲכִילָה
84 - מִטְמָאִין טֻמְאָת אֲכָלִין בְּפָנֶי עֶצֶמָן.
85 טז. עוֹר חֲמוֹר שֶׁשָּׁלְקוּ - הָרִי זֶה סֶפֶק אִם מִטְמָא טֻמְאָת
86 אֲכָלִין מִפְּנֵי שֶׁשָּׁלְקוּ, אוֹ אֵינוֹ מִטְמָא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְאוּס
87 הַרְבֵּה.
88 יז. חֲטִין שֶׁבְּגָלְלִי הַכָּר וְשִׁעוּרִין שֶׁבְּגָלְלִי הַבְּהֵמָה שֶׁלֶקְטָן,
89 אֵינָן מִקְבְּלִין טֻמְאָה; וְאִם חָשַׁב עָלֶיהֶן לְאֲכִילָה, מִטְמָאוֹת
90 טֻמְאָת אֲכָלִין.
91 יח. כָּל אֶכָל שֶׁנִּטְמָא, וְאַחֵר שֶׁנִּטְמָא נִפְסַד וְנִסְרַח - אִם

1 כִּשְׁהוּא קָרוֹשׁ, בֵּין לְאֲכָלִין, בֵּין לְמִשְׁקִין - בְּטִלָּה דַּעְתּוֹ. וְכֵן
2 הָדָם שֶׁקָּרַשׁ - אֵינוֹ אֶכָל, וְלֹא מִשְׁקָה. חָשַׁב עָלָיו לְאֲכָלִין,
3 מִטְמָא טֻמְאָת אֲכָלִין; חָשַׁב עָלָיו לְמִשְׁקִין, בְּטִלָּה דַּעְתּוֹ.
4 כ. חֶלֶב שֶׁקָּרַשׁ - אֵינוֹ לֹא אֶכָל, וְלֹא מִשְׁקָה. חָשַׁב עָלָיו
5 לְאֲכָלִין, מִטְמָא טֻמְאָת אֲכָלִין; לְמִשְׁקָה, בְּטִלָּה דַּעְתּוֹ.
6 כא. דְּבַשׁ תְּמָרִים - לֹא אֶכָל, וְלֹא מִשְׁקָה. חָשַׁב עָלָיו
7 לְאֲכָלִין, מִטְמָא טֻמְאָת אֲכָלִין; לְמִשְׁקִין, בְּטִלָּה דַּעְתּוֹ. וְשִׂאָר
8 כָּל מִי פְרוֹת כֶּלֶן - לֹא אֶכָל, וְלֹא מִשְׁקָה; חָשַׁב עָלֶיהֶן, בֵּין
9 לְאֲכָלִין בֵּין לְמִשְׁקִין - בְּטִלָּה דַּעְתּוֹ.
10 כב. הַשֵּׁלֶג - אֵינוֹ לֹא אֶכָל, וְלֹא מִשְׁקָה. חָשַׁב עָלָיו לְאֲכָלִין,
11 בְּטִלָּה דַּעְתּוֹ; חָשַׁב עָלָיו לְמִשְׁקָה, מִטְמָא טֻמְאָת מִשְׁקִין.
12 נִטְמָא מִקְצָתוֹ, לֹא נִטְמָא כְּלוּ; הַעֲבִירוֹ עַל גִּבִּי [- בְּתוֹר] כְּלִי
13 חֲרָשׁ הַטֵּמָא, נִטְמָא כְּלוּ.
14 כג. הַחֶלֶב שֶׁבְּכֶחָל [- דִּד הַבְּהֵמָה] שֶׁחָשַׁב עָלָיו - בְּטִלָּה
15 דַּעְתּוֹ, וְהָרִי הוּא טְהוֹר; חָשַׁב עַל הַחֶלֶב שֶׁבְּכֶחָל [- לְאוֹכְלוֹ],
16 הָרִי זֶה מִטְמָא טֻמְאָת אֲכָלִין.
17 כד. עֲנֻכִּים שֶׁדָּרְכָן - מְשִׁיחֵלֶף בִּהֶן הַדּוֹרֵף שְׁתֵּי וְעָרֵב,
18 מִטְמָאִין טֻמְאָת מִשְׁקִין; נִשְׁתִּירָו בֵּהֶם גִּרְגָּרִין שְׁלֵמוֹת, אוֹתָן
19 גִּרְגָּרִין מִטְמָאִין טֻמְאָת אֲכָלִין. וְכֵן הַזֵּיתִים - מְשִׁיטְעָנוּ [-
20 יִנְחוּ עֲלֵיהֶם הַקּוֹרָה הַטּוֹחַטָּת], מִטְמָאִין טֻמְאָת מִשְׁקִין;
21 נִשְׂאָרוֹ בִּהֶן גִּרְגָּרִין שְׁלֵמִים, מִטְמָאִין טֻמְאָת אֲכָלִין.
22 כה. הָעֶרְלָה, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם, וְשׁוֹר הַנִּסְקָל שֶׁנִּשְׁחַט, וְעִגְלָה
23 עֲרוּפָה בֵּין שְׁנִשְׁחַטָּה בֵּין שְׁנַעְרָפָה, וְצִפְרִי מְצָרַע, וּפְטָר
24 חֲמוֹר, וּכְשֶׁר בְּחֶלֶב, וּכְשֶׁר פָּרָה אֲדָמָה, וְהַפְּגוּל, וְהַנּוֹתֵר -
25 אֵף עַל פִּי שֶׁכָּל אֵלוֹ אֲסוּרִין בְּהִנְיָה, כֶּלֶן מִטְמָאִין טֻמְאָת
26 אֲכָלִין.

פֶּרֶק ב

27
28 א. כָּל הָאֲכָלִין הַגְּדֻלִּין מִן הַקַּרְקַע - אֵינָן מִקְבְּלִין טֻמְאָה עַד
29 שִׁיעָקְרוּ; אֶכָל כָּל זְמַן שֶׁהֵן מִחִבְרִין, אֲפִלוּ בִּשְׂרָשׁ קָטָן
30 שִׁיכוּלִין לַחֲיוֹת מִמֶּנּוּ - אֵינָן מִקְבְּלִין טֻמְאָה.
31 ב. יְחִוֵּר [עֲנָף] שֶׁל תְּאֵנָה שֶׁנִּפְשַׁח [נִשְׁבַּר], וּמַעֲרָה בְּקִלְפָּה
32 שְׂאִינוֹ יְכוּל לַחֲיוֹת [לְגִדּוֹל] מִמֶּנָּה - כָּל הָאֲכָלִין שָׁבוּ
33 מִטְמָאִין; וְיֵשׁ בְּדָבָר סֶפֶק, אִם יִהְיֶה שְׂאָר הָאֵילָן כְּמוֹ יָד [-
34 חִיבוֹר לְטוּמְאָה] לָזֶה הַיְּחִוֵּר שֶׁנִּשְׁבַּר, אוֹ לֹא.
35 ג. יִרְקוֹת שִׁיבְשׁוּ בְּאִבֵּיהֶן [בַּעֲדוֹן מַחוּבְּרִים], כְּגוֹן כְּרוֹב
36 וְדֹלְעַת - אֵינָן מִטְמָאִין טֻמְאָת אֲכָלִין; לְקָטָן לִבְשָׁן - הָרִי
37 הֵן אֲכָלִין כִּשְׁהֵיוּ, עַד שִׁיבְשׁוּ וְיַעֲשׂוּ כְּעֵץ.
38 ד. אֵילָן שֶׁנִּפְשַׁח [נִשְׁבַּר], וְכוּ פְרוֹת - הָרִי הֵן כְּתוּלוֹשִׁין; וְכֵן
39 אִם יָבֵשׁ הָאֵילָן, וְכוּ פְרוֹת - הָרִי הֵן כְּתוּלוֹשִׁין.
40 ה. תְּאֵנִים שִׁיבְשׁוּ בְּאִבֵּיהֶן [בַּעֲדוֹן עַל הָעֵץ], מִטְמָאוֹת טֻמְאָת
41 אֲכָלִין בְּמִקְוֵם.
42 ו. כָּל הָאֲכָלִין שֶׁהֵן מִבְּעֵלִי חַיִּים - אֵינָן מִקְבְּלִין טֻמְאָה, עַד
43 שִׁימּוּתוֹ. שִׁחַט בְּהֵמָה אוֹ חִיהַ אוֹ עוֹף - אֵף עַל פִּי שֶׁעֲדָן
44 הֵן מִפְּרָכְסִין, מִקְבְּלִין טֻמְאָה; וְדָגִים מֵאִמְתִּי מִקְבְּלִין
45 טֻמְאָה? מִשְׁמִימוֹתוֹ. נוֹלַד בִּהֶן [- בְּדִגִּים] טְרָפָה, וְנִטְמָאוּ

השמן שצ'לי; אלא אם נשאר ממנו משקה טופח - מרטיב
את האצבע הנוגעת בו, הרי השמן בטמא; ואם לא נשאר
ממנו כדי להטפית, בטל במעוטו.

פרק ג

א. כבר בארנו, שאין האכלין מטמאין עד שיכשורו; ושכל
אכל שאינו מיוחד למאכל אדם, אינו מקבל טמא עד
שייחד לאדם.

ב. אכל שהוא מיוחד לאדם במקום זה, ואינו מיוחד לאדם
במקום אחר - במקום שהוא מיוחד בו, אינו צריך מחשבה
ליחוד לאדם; ובמקום שאינו מיוחד בו, צריך מחשבה
ליחוד לאדם, ואחר כך יקבל טמא. וכל אכל שסופו
לטמא אדם וכלים, אינו צריך הכשר.

ג. יש אכלין שצריכין הכשר [לטומאה] ואינן צריכין
מחשבה [לאכילה], ויש שצריכין מחשבה ואינן צריכין
הכשר, ויש שצריכין מחשבה והכשר, ויש שאינן צריכין
לא מחשבה ולא הכשר. ביצד? כל האכלין המיוחדין לאדם
בכל מקום - צריכין הכשר, ואינן צריכין מחשבה. ודגים
טהורים ודגים טהורים בכל מקום, ודגים טמאים ודגים
טמאים בפפרים - הרי הם מיוחדין לאדם, וצריכין הכשר
ואין צריכין מחשבה; וכן חלב בהמה טהורה שמתה - צריך
הכשר ואינו צריך מחשבה, בכל מקום. ואלו צריכין
מחשבה והכשר: בשר הפורש מן החי - בין מן האדם, בין
מן הבהמה, בין מן העוף; ונבלת העוף הטמא; וחלב
בהמה שחוטא בפפרים - אף על פי שהכשר בשחיטה,
צריך הכשר שני אחר המחשבה; ושאר כל ירקות השדה
כגון שמרצעין [בצלים חריפים], והבצלים הקשים ביותר,
והפטריות, וכן הדגים ודגים קטנים - צריכין מחשבה
בפפרים. עלשין [מיו ירק] שורען לבהמה, ונמלך עליהן
לאדם - אינן מקבלין טמא, עד שיחשב עליהן אחר
שיתלשו; שמחשבת [בשעת] חבור אינה מחשבה. עלשין
שלקטן לבהמה והדיתן [במים], ונמלך עליהן לאדם -
צריכות הכשר שני אחר המחשבה; וכן כל פיצא בהן.
האלל [שאריות בשר הדבוק בעור שנפשוט] - אם חשב עליו
לאכילה, מקבל טמא אכלין; ואם לא חשב עליו, הרי הוא
כעץ ואינו מקבל טמא. וכן העצמות המהבין בבשר,
והגידין, והמקומות הרפין מן הקרנים ומן השלפים,
והכנפים והנוצה, והמקומות הרפים מן הצפרנים ומן
החרטום המבלעין בבשר - צריכין מחשבה והכשר. ואלו
שאין צריכין לא מחשבה ולא הכשר: נבלת בהמה טהורה
בכל מקום, ונבלת העוף הטהור, וחלב בהמה טמא
בפפרים - אין אחד מאלו צריך מחשבה, לפי שהן מיוחדין
למאכל אדם; ואינן צריכין הכשר, מפני שסופן לטמא אדם
וכלים בכזית, וכל המטמא טמא חמורה, אינו צריך
הכשר. ואלו צריכין מחשבה, ואין צריכין הכשר: נבלת
העוף הטהור בפפרים, ונבלת בהמה טמא בכל מקום;
והוא, שחשב על פחות מפזית; ואכל כזית, אב טמא הוא.

נפסל מלאכל הכלב, או שיבש כחרש [- חרט] - הרי זה
טהור; נפסל מלאכל אדם, ועדין הוא ראוי לכלב - הרי זה
טמא כשהיה. וכל האכלין שנטמאו, אין להן טהרה במקנה.
יט. זרעים טמאים שורען - הרי הצומח מהן טהור, ואפלו
בדבר שאין זרעו פלה [הגרעין נשאר]; והוא, שהשרישו.
אבל קדם השרשה - הרי הן בטמאתן, אפלו בדבר שורעו
כלה.

כ. אכלין שהן מחברין לכלים, בטלו מתורת אכל; ואם
נטמא הכלי, הרי הם מטמאין בטמאת הכלי - הואיל והן
משמשין תשמיש עץ, הרי הם כעץ.

כא. כל משקה שנטמא, ואחר שנטמא נפסד ונסרח - הרי
זה בטמאתו לעולם; שאין המשקה יוצא ידי הכלב לעולם
[מלקח כל משקה]. ואין למשקה שנטמא טהרה, חוץ מן
המים בלבד: שאם הטביל מים במקנה - בין שצף מי
המקנה עליהם, טהור; ומטבילין חמין בצונן, וצונן בחמין,
ורעים בריפים, וריפים בריפים.

כב. מקל שהיא מלאה [רטובה] משקין, והטביל מקצתה
במקנה - לא טהרו המים שעל מקצתה, עד שיתביל את
כלה.

כג. שלג שנטמא, והשיק מקצתו למי מקנה - הואיל וטהר
מקצתו, טהר כלו.

כד. התמד [מים עם שמרים] הטמא, בין שנטמא אחר
שתמדו, בין שתמדו במים טמאים - עד שלא התמין,
משיקו במקנה וטהר, שהרי הוא במים; משהתמין - הרי
הוא כזין, ואין לו טהרה במקנה.

כה. קדרה שהיתה מלאה משקין, כגון דבש וזין וכיוצא
בהן, ונתונה במקנה, ופשט הראשון לטמא את ידו ונגע
בה [- במשקין] - הרי זה מטמא את המשקין, אף על פי
שהן במקנה; ונטמאת הקדרה מחמת המשקין, אף על פי
שהיא בתוף מקנה. היתה מלאה מים - הקדרה טהורה,
שאין הראשון מטמא כלי חרש לעולם; ואין המים
שבתוכה טמאים, מפני שהן מערבין במי מקנה [- ע"י
השקה]. פשט אב הטמא את ידו ונגע בה - נטמאת
הקדרה, שאין המקנה מטהר כלי חרש.

כו. מי שפיכות [מי שופכים], הרי הן בחזקת טמא. ירדו
עליהן מי גשמים - אם רבו עליהן, הרי הן טהורין; מחצה
למחצה, הכל טמא בין בכלים בין בקרקעות. אימתי? בזמן
שקדמו מי שפיכות; אבל אם קדמו מי גשמים, וירדו להן
כל שהוא ממי שפיכות - הכל טמא; שהמשקין הטמאין
שירדו לטהורים, מטמאין בכל שהוא.

כז. הטורף את גגו [מחליק את הטיט] והמכבס את כסותו,
והרי הן מנטפין, וירדו גשמים עליהם, ורבו [התגברו]
הנטפיות - הרי רבו מי גשמים עליהן, והנוטפין מהן
טהורין.

כח. הסף שמן טהור, ונטמא זה האדם, וטבל, והרי השמן
על בשרו - אם היה כדי סיכת אבר קטן [-אצבע קטנה], הרי
הוא טהור כשהיה קדם. סף שמן טמא, וטבל - לא טהר

האוכל אכלין טמאים - אינו נפסל עד שיאכל כביצה 46
ומחצה, וזה הוא חצי פרס. 47
ב. המשקין מטמאין כל שהן, ומטמאין בכל שהן; אפלו 48
טפת משקין טמאים כחדל שנגעה באכלין, או בכלים, או 49
במשקין אחרים - נטמאו. ואף על פי כן, אין השוטה משקין 50
טמאין נפסל, עד שישתה רביעית, כמו שבארנו. 51
ג. כל המשקין מצטרפין לפסל את הגויה [גוף האדם], 52
לרביעית. וכל האכלין מצטרפין לכביצה, לטמא טמאת 53
אכלים, ולכחצי פרס, לפסל את הגויה; אפלו חטה עם קמח 54
עם בצק, עם תאנה ובשר וכיוצא באלו - הכל מצטרף. 55
ד. העור המחבר בבשר, והמקור והמבלין והאלל [שאריות 56
בשר הדבוק בעור שנפשוט], אף על פי שמקצתו חשב עליו 57
[לאכילה] ומקצתו לא חשב עליו, מקצתו פלטתו [השארית 58
שאריות] חיה ומקצתו פלטתו ספין [שאריות שנותרו כשחתכו 59
בסכין], והעצמות המחברין בבשר, והגידים והמקומות 60
הרפין מן הקרנים והשלפים, והכנפים והנוצה, והמקומות 61
הרפין מן הצפרנים ומן החרטום המבלעין בבשר - כל אחד 62
מאלו מטמאין ומטמאין ומצטרפין לכביצה, או לכחצי פרס. 63
ה. כביצה אכלין טמאין שהניחן בחמה, ונתמעטו - אינן 64
מטמאין; וכן פזית מן המת או מן הנבלה וכעדשה מן 65
השרץ שהניחן בחמה, ונתמעטו - טהורין. 66
ו. פזית חלב ודם ונותר [מן הקדשים אחר זמן] ופגול [קדשים 67
שנפסלו במחשבה] שהניחן בחמה, ונתמעטו - אין חייבין 68
עליהן כרת. הניחן בגשמים, ונתפחו - חזרו לכמות שהיו, 69
בין לטמא חמורה, בין לטמא קלה, בין לאסור. 70
ז. עלי בצלים ובגין בצלים [עלי בצלים תלושין] שהן חלולין 71
- אם יש בהן ריר, משתערינן כמות שהן; ואם היו חלולין 72
וריקנין, ממעפין את חללן. 73
ח. פת ספגנין [כספוג], משתערת כמות שהיא; ואם יש לה 74
חלל, ממעפין את חללה. 75
ט. בשר העגל שנתפח [בבישול], ובשר זקנה שנתמעט - 76
משתערינן כמות שהן. 77
י. האגוז והתמרה והשקד המתקרקשין [מקשקשים מחמת 78
יובשם], משתערינן כמות שהן. 79
יא. כל שטמאתו ושעורו שוין, מצטרפין זה עם זה; היו 80
טמאתן שוין אבל לא שעורן, שעורן אבל לא טמאתן - אין 81
מצטרפין. ואפלו לטמא פקל שבהן. ביצר טמאתן אבל לא 82
שעורן? כגון בשר המת ורקב שלו; שעורו ולא טמאתו, 83
כגון בשר [האדם] - המת ובשר הנבלה. ואין צריך לומר, 84
שאם לא היו שוין לא בשעור ולא בטמא, כגון בשר 85
הנבלה ובשר השרץ - שאין מצטרפין. 86
יב. אכלין טמאים - שעורן שוה, שפל אבל טמא אינו 87
מטמא אלא בכביצה; וטמאתן שוה, שפל אבל טמא אינו 88
מטמא אלא במגע, ואינו מטמא אדם, ולא בליים. לפיכך 89
מצטרפין לטמא פקל שבשניהן. ביצר? כחצי ביצה אבל 90
ראשון וכחצי ביצה שני שבללן זה בזה - הרי זה שני; 91
ואם נגע בתרומה, פסלה. כחצי ביצה אבל שני וכחצי ביצה 92

ד. ישראל ששחט בהמה טמאה לנכרי, ושחט בה שנים 1
[קנה ושוט] - הרי זו מטמאה טמאת אכלין כל זמן שהיא 2
מפרקסת; ואינה צריכה מחשבה - שהרי ישראל שחטה 3
לאכילת הגוי, ואין לה מחשבה גדולה מזו; ואינה צריכה 4
הכשר, לפי שסופה לטמא טמאה חמורה. שחט בה אחד, 5
או שנתרה [בכלי דח] - אינה מטמאה טמאת אכלין. וכן גוי 6
ששחט בהמה טהורה לישראל, ושחט בה שנים או רב 7
שנים - מטמאה טמאת אכלין כל זמן שהיא מפרקסת, 8
ואינה צריכה הכשר; שחט בה אחד, או נתרה - אינה 9
מטמאה טמאת אכלין, והרי היא כשאר הנבלות. 10
ה. החותך בשר מאבר מן החי של בהמה, ואחר כך חשב 11
עליו - צריך הכשר. חשב עליו, ואחר כך נתכו - אינו צריך 12
הכשר; מפני שמטמא טמאה חמורה כנבלה, וכל המטמא 13
טמאה חמורה אינו צריך הכשר. 14
ו. פחות מקזית מנבלת בהמה טמאה שחשב עליו, והשלים 15
עליו כביצה מאכלים אחרים - אין הפל צריך הכשר; הואיל 16
ופחות מקזית שבכלל הביצה, אם השלימו לזוית, מטמא 17
טמאה חמורה. וכן כזית מנבלת בהמה טמאה שחשב עליה, 18
וחפה אותו בבצק עד שהשלים לכביצה - הואיל ואינו 19
מטמא במגע מפני הבצק, הרי זה צריך מחשבה. ואין 20
הבצק הזה צריך הכשר, הואיל וכל השעור הזה מטמא 21
במשא מפני כזית נבלה שבתוכו; אף על פי שאינו מטמא 22
במגע, הרי סופו לטמא טמאה חמורה; לפיכך אין צריך 23
הכשר. 24
ז. פחות מקזית מבשר המת, שהשלים עליו כביצה משאר 25
אכלין - הכל צריך מחשבה, שהרי בטל הפל אצל כל אדם; 26
ואין הפל צריך הכשר, מפני בשר המת שבכללו. 27
ח. כזית מן המת, שחפהו בבצק - הכל מטמא טמאה 28
חמורה. 29
ט. החותך בשר מאדם חי להאכילו לכלבים - אם חשב 30
עליו למאכל אדם, הרי זה צריך מחשבה ואינו צריך הכשר. 31
י. גוזל שנפל לגת [בית ייצור היין], ומת - אף על פי שהגת 32
במדינה [בעיר] - הרי נמאס בגת, וליפיק צריך מחשבה 33
[לאכילה]. חשב עליו פשהעלהו להאכילו לנכרי - הרי זה 34
מטמא, שהרי חשב עליו למאכל אדם; חשב עליו להאכילו 35
לכלב, אינו מטמא טמאת אכלין. הנה זה שחשב עליו 36
להאכילו לאדם חרש שוטה וקטן, הרי זה טהור; העלהו 37
[החרש] כדי להאכילו לאדם, הרי זה טמא - שיש להם 38
מעשה, ואין להם מחשבה. 39
יום שבת קודש כ"ז תשרי ה'תשע"ג 40
פרק ד 41
א. כמה שעור אכלין לטמאה? לטמאת עצמן, כל שהן; 42
אפלו שמשם או חרדל, מטמא - שנאמר: "מכל האכל אשר 43
יאכל", כל שהוא. ואין אכל טמא מטמא אכל אחר או 44
משקין או ידים - עד שיהיה בו כביצה בלא קלפתה. וכן 45

מחברין עם האכל? שנאמר: "טמא הוא לכם" - לכל
 שפצצרכיכם.
 ו. הבורר [ענבים] לגת [לעשותם יין] - אין לו ידות; שהרי
 אין לו צרך ביד, מפני שמוצין [היד] את המשקה.
 ז. הקוצר לסכופ [לסוכות] - אין לו ידות; שהרי אינו צריך
 ליד.
 ח. כל ידות האכלין שפסס [ריסקם] בגרן, טהורין.
 ט. פסיגה [אשכול קטן] של אשכול שרקנה [מענביה],
 טהור; ואם נשתיר בה גרגר אחד - הרי זה יד לאותו
 גרגר, ומקבלת טמאה. וכן שרכיט [אשכול] תמרה שרקנו,
 טהור; שיר בו תמרה אחת, טמא. וכן שרכיט קטניות
 שרקנו, טהור; שיר בו גרגר אחד, מקבל טמאה.
 י. לעולם אין שומר על גבי שומר [כגון קליפה על קליפה];
 אלא שומר אחד בלבד הסמוך לאכל, הוא הנחשב עמו.
 יא. שלש קלפות בכצל: פנימית [הבצל הנאכל] - בין
 שלמה בין קדורה [תחוכה], מצטרפת; אמצעית [שאינה
 נאכלת] - שלמה מצטרפת, קדורה אינה מצטרפת; החיצונה
 - בין כף ובין כף, טהורה.
 יב. כל הקלפין מטמאות ומטמאות ומצטרפות, מפני שהן
 שומר. קלפי פולין וקלפי תורמוסין [מין קטניות] - זרקן,
 אינן מטמאין; כנסן לאכלין, מטמאין; ואם נשאר בהן אכל
 - בין כף ובין כף מטמאין. קלפי מלפפון - אף על פי שאין
 בהן מתוך המלפפון, מטמאות טמאת אכלין. השעורין -
 בזמן שהן יבשין, קלפתן מצטרפת עמהן; ובזמן שהן לחין,
 אין מצטרפת. אכל החטה - בין לחה בין יבשה, קלפתה
 מצטרפת.
 יג. כל הגרעינין - מטמאות ומטמאות ולא מצטרפות, חוץ
 מגלעינת הרטב [תמר רטוב ודר]; אכל של תמרה יבשה, אין
 מצטרף.
 יד. החותל [קרום שבין הגרעין לתמר] שעל הגרעינה של
 רטב, אין מצטרף; ושעל גרעינת היבשה, מצטרף - מפני
 שהוא דבק באכל, נחשב כאכל.
 טו. גרעינה של רטב שניצאת מקצתה [מחוץ לתמר] - כל
 שפגג האכל מצטרף, והיחא אינו מצטרף. וכן עצם שיש
 עליו בשר, כל שפגג הבשר מצטרף. היה עליו הבשר מצד
 אחד, אין מצטרף ממנו אלא העצם שפחת הבשר עד חלל
 העצם; ואם לא היה לעצם חלל, רואין אותו כאלו הוא
 כעבי האזוב [שכבה דקה מן העצם מצטרפת], ושאר העצם
 אין מצטרף, שהעצמות לבשר כמו שומר הן חשובין.
 טז. קולית [עצם הירך] שהיה עליה בשר, אפלו כפול -
 גורר את כלה לטמאה.
 יז. גלעיני זיתים וגרעיני תמרה - אף על פי ששלקן
 [בישול] לאכלין, אין מטמאין.
 יח. גלעיני חרובין - אף על פי שפנסן לאכלין, אין
 מטמאין; שלקן לאכלין, מטמאין.
 יט. אלו מטמאין ומטמאין ומצטרפין: שרשי השום
 והבצלים והקפלוטות [מין בצל] בזמן שהן לחין, והפטמה

אכל שלישי שבללן זה בזה - הרי זה שלישי. וכן כל פיוצא
 בזה. אפלו חצי ביצה אכל ראשון וחצי ביצה אכל רביעי
 של קדש שבללן זה בזה - הרי הכל רביעי.
 יג. כביצה אכל ראשון וכביצה אכל שני שבללן זה בזה -
 הכל ראשון; חלקן [לשני חלקים], כל אחד מהן שני. נפל
 זה לעצמו וזה לעצמו על כפר של תרומה, פסלוהו; נפלו
 שניהן כאחד, עשוהו שני.
 יד. כביצה אכל שני וכביצה אכל שלישי שבללן זה בזה -
 הכל שני; חלקן, כל אחד מהם שלישי. נפל זה לעצמו וזה
 לעצמו על כפר של תרומה, לא פסלוהו; נפלו שניהן כאחת
 - פסלוהו, מפני שעשוהו שלישי.
 טו. כביצה אכל ראשון וכביצה אכל שלישי שבללן זה בזה
 - הכל ראשון; חלקן, זה שני וזה שני - שהשלישי שנגע
 בראשון, נעשה שני.
 טז. כשתי ביצים אכל ראשון, וכשתי ביצים אכל שני
 שבללן - הכל ראשון. חלקן לשנים, כל אחד מהן ראשון;
 חלקן שלשה חלקים או ארבעה, כל אחד מהן שני. וכן
 כשתי ביצים אכל שני, וכשתי ביצים אכל שלישי שבללן -
 הכל שני. חלקן לשנים, כל אחד מהן שני; לשלשה
 ולארבעה, כל אחד מהן שלישי.

פרק ה

א. ידות האכלין, הן העצים הרפין הסמוכין לאכל, שהאכל
 נתלה בהן מן האילן, כמו עקצי תאנים והאגסים וקצה
 האשכול; וכן הגלעינין, וכיוצא בהן מדברים שהאכל צריך
 להן. ושומרי האכלין, הם הקלפה שעל האכל שהיא
 שומרת אותו; וכן כל פיוצא בזה.
 ב. כל שהוא יד, ואינו שומר - מטמא ומטמא, ולא מצטרף
 [לשיעור טומאה]; וכל שהוא שומר, אף על פי שאינו יד
 - מטמא ומטמא ומצטרף; וכל שאינו לא שומר ולא יד -
 אינו מטמא ולא מטמא, ואין צריך לומר שאינו מצטרף.
 כיצד מטמא ומטמא, ואינו מצטרף? שאם נגעה טמאה
 ביד, נטמא האכל התלוי בו; ואם נגעה טמאה באכל,
 נטמאת היד. ואין היד מצטרפת עם האכל, להשלימו
 לכביצה או לחצי פרס; אבל אם היה שומר, הרי זה מצטרף
 לכביצה ולחצי פרס.
 ג. כשם שיד לטמאה, כף יד להקשר [לקבלת טומאה]
 - שאם הקשר היד, הקשר כל האכל התלוי בו; ויש יד
 לפחות מבזית [אפי' האוכל פחות מכזית], ויש שומר לפחות
 מקפול [מגודל של פול - סוג שעועית]. ושומר שחלקו
 [לשנים], אינו מצטרף עם האכל.
 ד. ומנזן לשומרי אכלין שהן מטמאין עם האכלין כשהן
 מחברין בהן? שנאמר: "על כל זרע וזרע אשר יזרע" -
 כדרך שבגי אדם מוציאין לזריעה, חטים בשערין [קליפתן],
 ושעורין בקלפיהן, ועדשים בקלפיהן; והוא הדין לשאר
 השומרין.
 ה. ומנזן לידות האכלין שהן מטמאות ומטמאות כשהן

ד. כנפי חגבים וקשקשי דגים - אף על פי שהעביר ספין עליהן [הפרידס קצת], חבור עד שיתחיל לקלף. הרמון שפרדו [לחתיכות], חבור עד שיקיש עליו בקנה. ה. השרכיטין [ענפי האשכולות] של תמרים, אינן חבור זה לזה. ו. מלפפון שחתכו ונתנו על השלחן [ולא נפרדו הפרוסות לגמרי], חבור עד שיתחיל לפרק; התחיל לפרק - תתיכה וכל העולה עמה [נ- נדבק בה] חבור, והשאר אינו חבור. פקה התחתונה [קצה התחתון שלו] - חבור לעצמה, ואינה חבור לחתיכות. היו שנים או שלשה מלפפונות, וחתף כל אחד מהם והניחם על השלחן, והתחיל באחד מהם - זה שהתחיל בו חבור, והשאר אינו חבור; אפלו אמר: 'חציו אני נוטל שחרית וחציו ערבית' - זה החצי שהתחיל בו חבור, והשאר אינו חבור. ז. המתחף ירקות וכיוצא בהן לבשל - אף על פי שלא מרק והבדיל [לא הפריד החתיכות], אינו חבור; אלא אם נטמא זה - לא נטמא זה, אף על פי שהוא מערה [מחובר קצת] בו. חתף לכבש או לשלך או להניח על השלחן - הרי זה חבור, ואפלו התחיל לפרק מה שחתף. ח. כל אכל שעדין לא פקדו, חבור; ואם נטמא מקצתו, נטמא כולו. ט. אכל שנפרס [נחלק] ומערה במקצת, ונגע טמא באחד מהם - אם אחז בזה שנגע בו והשני עולה עמו, הרי זה חבור; ואם כשאחז בזה הטמא ומגביהו, ישמט האחר ויפל - אינו חבור, אלא הרי זה האחר כנוגע בראשון שננטמא. י. כל האכלין שהיו עליו או קלחין מתברין בהם - את שדרכו להאחז בעלה, אוחזין אותו בעלה; בקלח, אוחזין אותו בקלח; אם נתלה עמו - הרי זה חבור בטבול יום [טמא שטבל עד השקיעה], ואין צריך לומר בשאר טמאות. וכן אם היה לו יד, אוחזין אותו ביד שלו [ובודקין אם עולה עמו]; היה לו יד ועלה, אוחזין אותו באיזה מהן שירצה. לא היה לו יד ולא עלה - בזה אמרו: אם אוחזו בטמא והשני עולה עמו, חבור; ואם לאו, אינו חבור. יא. האגוזין שקבצן בעקציהן [עם עוקציהם] כשהם רכין, ואמנן [צירפס] בלן כמו חבל [כשרשרת], וכן הבצלים שחבבן בדרך הזאת - הרי אלו חבור. התחיל לפרק באגוזים ולפקל בבצלים [פרקם מהשרשרת], אין השאר חבור; אפלו היה לפניו מאה כור - אין בלן חבור, שהרי הוכיח שדעתו לפרק הכל. יב. קליעה של [עלי] שום שנפלו משקין על אחד מהן - הוא טמא, וחבורו טהור; שאין חבורי [ידי] אחד חבור לכל דבר. וכן אתרוג שנפרס, ותחבו בכוש [מוט אריגה] או בקיסם [נסר עץ] - אינו חבור [שני החלקים]. יג. עסה שלשה במי פרות - הרי זו אינה חבור; שאין לה דבר שמחבר את האכלין, אלא שבעה משקין בלבד. יד. הממעף אכלין זה בזה וקבצן, כגון הדבילה [תאנה

1 [ראש הבצל] שלהן בין לחה בין יבשה, והעמוד [כעין קנה] 2 שהוא מכון כנגד האכל [החלק הנאכל בבצל], ושרשי החזרין [חסה] והנפוס [מין צנון]; ושרשי צנון גדול מצטרף, 3 והסיב [חוטם] שלו אינו מצטרף; ושרשי המנתה והפיגם 4 [- מיני עשב], ושרשי ירקות שדה וירקות גנה שעקנן 5 לשתלים [לשותלים], והשדרה של שבלת והלבוש [קליפה] 6 שלה, ועקצי תאנים וגורגורות, והכלסין [תאנים דקות] 7 והחרובין. 8 כ. ואלו מתטמאין ומטמאין ולא מצטרפין: שרשי השום 9 והבצלים והקפלוטות בזמן שהן יבשין, והעמוד שאינו 10 מכון כנגד האכל, ומלעין של שבליים, והן השערות 11 השחרות שבראש השבלת שהן דומין כמו מסר [- משורר], 12 ועקצי האגסין והפרישין [חבושים] והקרוסטמלין [תפוחים] 13 קטנים והעזורדין, ועקץ הדלעת טפח הסמוך לאכל, ועקץ 14 קונדס [ירק מר] טפח. וכן יד הפרקיל טפח מכאן וטפח 15 מכאן, והפרקיל הוא השריג [ענפי הגפן] שהאשכולות 16 תלויות בו, ויד האשכול [הגפן עצמו] כל שהוא, וזנב [סוף] 17 האשכול שרקנו [מענבים ונשאר רק בראשו], ויד המכבד של 18 תמרה ארבעה טפחים, והמכבד הוא העץ האדם 19 שהשרכיטין תלוין בו והתמרין דבוקות בשרכיטין, וקנה 20 של שבלת שלשה טפחים; ויד כל הנקצרין שלשה טפחים, 21 ושאין דרכן להקצר ידיו ושרשיהן כל שהן [כמו שהם] - 22 כל אלו מטמאין ומטמאין ולא מצטרפין, מפני שהן ידות 23 אכלין. 24 כא. ואלו לא מטמאין ולא מטמאין ולא מצטרפין: שאר 25 כל העקצין, ושרשי קלסי הכרוב, וחולפות תרדין [סלק] 26 וחולפות הלפת, והן העקצין שנשאין בקרקע כשלקטו 27 הכרוב והלפת וחרורו והחליפו [צמחו שנית], וכל השרשין 28 שדרכן להגזו שנעקרו עם האכל. הפטמה [כעין כפתור] 29 בראשו של רמון מצטרפת, והנץ [שער] שלו אינו מצטרף. 30 כב. הרמון והאבטיח שנמוק [הרקיב] מקצתו, אין הנשאר 31 חבור לאותו שנמוק; ואין הנשאר מן הקלפה מצטרף, 32 שהרי אין שמירתו מועלת כלום. וכן אם היה שלם מכאן 33 ומכאן, ונמוק מן האמצע - אין הצדדין חבור זה לזה, ואין 34 קלפתו מצטרפת. עלי ירקות ירקין, מצטרפין; וילכנים אין 35 מצטרפין, שהרי אינן כלום. 36 פרק ו 37 א. האגוזים והשקדים שנסדקה קלפתן - צדין הוא חבור 38 לאכל, עד שירצץ [ישבר] את הקלפה. 39 ב. ביצה מגלגלת [צלווה קצת] - משיקב בה מקום לגמעה 40 ממנו, אין שאר קלפתה חבור. ושלוקה [מבושלת היטב], 41 קלפתה חבור עד שירצץ את הקלפה; ואם נתבלה [נתן בה 42 תבלינים] בקלפתה - אף על פי שרצצה, בלה חבור. 43 ג. עצם שיש בו מוח, חבור עד שירצץ [ישבר העצם]. צמר 44 שבראשי הכבשים ושער שבזון התישים - אף על פי 45 שחרכן באור - הרי הן חבור, עד שיתחיל לתלש. 46

1 יבישה] והתמרים והצמוקין שקבצן ונעשן גוף אחד - אינן
2 חבור; לפיכך, עגול [גוש] של דבילה שנפלו משקין טמאין
3 על מקצתו - הרי זה נוטל ממנו מקום המשקה בלבד,
4 והשאר טהור.
5 טו. התמרים והגורגרות ששללן ונעשו אם [גוש], הרי אלו
6 חבור.
7 טז. הזיתים שעטנן [הניחם בחפירת הקרקע] ונעשו גוש
8 אחד - הרי זה חבור, מפני שמתחלה לא נתנו למעטן אלא
9 על מנת שיינקו [שמן] זה מזה; לפיכך, שרץ שנמצא על אם
10 של זיתים, והם זיתים שנעשו בלן גוף אחד - אפלו נגע
11 בכשעורה - הכל טמא, שהכל גוף אחד. היתה לו אם של
12 זיתים ועתיד להפכה [ולפרק הזיתים] - גינן שתקע בה את
13 היתד [להופכה], אף על פי שיש בה גופין [גושים] הרבה,
14 אינן חבור; ואם משתפכה נעשו [שוב] אם, אינן חבור.
15 יז. אכל פרוד שהוא בלו מכנס ודבק זה בזה - אף על פי
16 שאינו חבור להטמא, ואינו כגוף אחד כמו שבארנו - הרי
17 הוא מצטרף לכביצה, לטמא אכלים אחרים; ואם לא כנסו,

אלא הרי הוא מפרד כמעשה קדרה - גרעיני תבואה
המתבשלים בקדירה] והקטניות - אינו מצטרף, עד שיקבצם
ונעשה אותן גוף אחד. היו גושין הרבה זה בצד זה, ונגע
אב הטמאה באחד מהן - הרי הוא ראשון, והגוש שבצדו
שני, והגוש שבצד השני שלישי, ושבצד השלישי רביעי.
יח. כפר של תרומה שהיתה ראשון לטמאה, והשיף לה
אחרות [הצמיד] - בלן ראשון; פרשה - היא ראשון, וכלן
שניות. היתה שניה, והשיף לה אחרות - בלן שניות; פרשה
- היא שניה, וכלן שלישיות. היתה שלישית, והשיף לה
אחרות - היא שלישית, וכלן טהורות; בין שפרשו, בין
שלא פרשו.
יט. פירות של תרומה נושכות [מחבורות קצת] זו בזו -
נטמאת אחת מהן בשרץ - בלן ראשון, ואף על פי שפרשו
אחר מכן; נטמאת אחת מהן במשקין טמאין - בלן שניות,
אף על שפרשו אחר מכן; נטמאת אחת מהן בדיים - בלן
שלישיות, ואף על פי שפרשו; מפני שהיו גוף אחד בשעת
טמאתן.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"א כ"ז תשרי ה'תשע"ג

יום ראשון כ"א תשרי ה'תשע"ג

הלכות אישות

פרק יג

א. כמה הפסות שהוא חייב לתן לה? בגדים של חמשים
וזו משנה לשנה, ממטבע אותן הימים, שנמצאו החמשים,
ששה דינרין ורביעי דינר כסף. נותנין לה חדשים בימות
הגשמים, ולובשת בליתיהן [בגדים שנתישנו] בימות
החמה. והשחקים, והם מותר הפסות [בגדים שנשחקו] - הרי
הן שלה, כדי שתתפסה בהן בימי נדתה. ונותנין לה חגור
למתניה וכפח לראשה, ומנעל ממועד למועד [מרגל לרגל].
ב. כמה דברים אמורים? באותן הימים ובארץ ישראל.
אבל בשאר זמנים ושאר המקומות, אין הדמים עקר - יש
מקומות שיהיו שם הבגדים ביקר הרבה, או בזול הרבה;
אלא העקר שסומכין עליו, שמחזיין אותו לתן לה בגדים
הראויין לה לימות הגשמים ולימות החמה, בפחות [הזול
ביותר] שלובשת כל אשה בעלת בית באותה המדינה.
ג. ובכלל הפסות שהוא חייב לה - כלי בית ומדור [דירה]
שיושבת בו. ומה הן כלי הבית? מטה מצעת, ומפץ [מצע
גס] או מחצלת לישב עליה, וכלי אכילה ושתיה, כגון קדרה
וקערה וכוס ובקבוק וכיוצא בהן. והמדור ששוכר לה - בית
של ארבע אמות על ארבע אמות; ומהרה רחבה [חצר]
חוצה לו כדי להשתמש בה, ויהיה לו בית הפסא חוץ ממנו.

ד. וכן מחזיין אותו לתן לה תכשיטה, כגון בגדי צבעונין
להקנין על ראשה ופדתה [מזחה], ופוך [איפור העין] ושרק
[אודם ללחיים] וכיוצא בהן - כדי שלא תתגנה עליו.
ה. כמה דברים אמורים? בעני שבשיראל. אבל בעשיר,
הכל לפי עשרו - אפלו היה ראוי לקנות לה כלי משי
ורקמה וכלי זהב, כופין אותו ונותן. וכן המדור, לפי עשרו.
והתכשיט וכלי הבית, הכל לפי עשרו. ואם קצרה ידו לתן
לה אפלו פני שבשיראל, כופין אותו להוציא; ומהיה
הפחכה עליו חוב עד שיעשיר.
ו. ולא האשה בלבד, אלא בניה ובנותיו הקטנים בני שש
או פחות - חייב לתן להן פסות המספקת להן, וכלי תשמיש
ומדור לשכן בו; ואינו נותן להן כפי עשרו, אלא כפי צרכן
בלבד. זה הפלל: כל מי שיש עליו מזונות [שהוא חייב
לזוננו], בין בתינו בין אחר מותו - יש לו פסות וכלי בית
ומדור; וכל שבית דין מוכרין למזונותיו - כך מוכרין
לכסותו וכלי ביתו ומדורו.
ז. האשה שהלך בעלה, ופסקו לה בית דין מזונות ופסות
וכלי בית ושכר מדור - אין פוסקין לה תכשיט, שהרי אין
לה בעל שתתקשט לו; אבל מי שנשפתה בעלה או נתחרש
- פוסקין לה תכשיט. ודין הבעל עם אשתו בטענת הפסות
והכלים ושכר המדור כדינם בטענת המזונות: אם אמר הוא
'נתתי' והיא אומרת 'לא נתתי' - דין אחד לכל.
ח. המדיר את אשתו שלא תתקשט באחד מכל המינין -
בעניות [אשה עניה], שנה אחת ימים [יחיה איתה בנדר];

רעים או פרוצים או גוים בשכנותי ואני מתירא מהם' - 48
שומעים לו, אף על פי שלא החזקו בפריצות; שפך צוה 49
תכמים: 'הרחק משכן רע'. ואפלו היה המדור שלה - 50
מוציאה ממנו, ושוכן בין בני אדם כשרים. וכן היא שאמרה 51
בן, אף על פי שהוא אומר: 'אני איני מקפיד עליהן' - 52
שומעין לה, מפני שהיא אומרת: 'אין רצוני שיצא עלי שם 53
רע בשכנות אלו'. 54
טז. כל הישוב - ארצות ארצות הוא, כגון: ארץ כנען, 55
וארץ מצרים, וארץ תימן, וארץ כוש, וארץ שנער, וכיוצא 56
בהן; וכל ארץ וארץ - מדינות וכפרים. וערי ישראל לענין 57
נשואין - שלש ארצות הן: יהודה, ועבר הירדן, והגליל. 58
יז. איש שהיה בארץ מן הארצות, ונשא אשה בארץ אחרת 59
- כופין אותה ויוצאה עמו לארצו, או תצא בלא כתובה, 60
שעל מנת כן נשאה, ואף על פי שלא פרש. אבל הנושא 61
אשה באחת מן הארצות, והוא מאנשי אותה הארץ - אינו 62
יכול להוציאה לארץ אחרת; אבל מוציאה ממדינה למדינה 63
[מעיר לעיר], או מקפר לכפר באותה הארץ. ואינו יכול 64
להוציאה ממדינה לכפר, ולא מקפר למדינה, שיש דברים 65
שישיבת המדינה טובה להן, ויש דברים שישיבת הכפרים 66
טובה להן. 67
יח. וכשמוציאה ממדינה למדינה, או מקפר לכפר באותה 68
הארץ - אינו מוציאה מנה יפה לנהו רע ולא מרע ליפה, 69
מפני שהיא צריכה להטפל [לטפל] ולבדק עצמה יפה בנהו 70
היפה, כדי שלא תהיה בו קלה ובעונה. וכן לא יוציאה 71
ממקום שרבו ישראל למקום שרבו גוים; ובכל מקום, 72
מוציאין ממקום שרבו גוים למקום שרבו ישראל. 73
יט. במה דברים אמורים? מחוצה לארץ לחוצה לארץ, או 74
מארץ ישראל לארץ ישראל. אבל מחוצה לארץ לארץ 75
ישראל - כופין לעלות, אפלו מנה היפה לנהו רע; ואפלו 76
ממקום שרבו ישראל למקום שרבו גוים - מעלין. ואין 77
מוציאין מארץ ישראל לחוצה לארץ, ואפלו מנה הרע 78
שרבו גוים לנהו יפה שרבו ישראל. 79
כ. אומר האיש לעלות לארץ ישראל והיא אינה רוצה - 80
תצא שלא בכתובה; אמרה היא לעלות והוא אינו רוצה - 81
יוציא ויתן כתובה; והוא הדין לכל מקום מארץ ישראל עם 82
ירושלים; שהכל מעלין לארץ ישראל, ואין הכל מוציאין 83
משם; והכל מעלין לירושלים, ואין הכל מוציאין משם. 84

יום שני כ"ב תשרי ה'תשע"ג

פרק יד

א. עונה [תשמיש] האמורה בתורה - לכל איש ואיש כפי 87
כחו וכפי מלאכתו. פיצד? בני אדם הבריאים הרבים 88
והעניים [מפונקים] שאין להם מלאכה שמכשלת כחן אלא 89
אוכלין ושותין ויושבין בבתיהן - עונתן בכל לילה. 90
הפועלין - כגון החיטין, והאורגין, והבונים, וכיוצא בהן - 91
אם היתה מלאכתן בעיר, עונתן פעמים בכל שבת; ואם 92

יתר על כן - או יתיר נדרו, או יוציא ויתן כתובה. 1
ובעשירות, שלשים יום יקנס; יתר על כן - או יתיר נדרו, 2
או יוציא ויתן כתובה. 3
ט. הדינה שלא תלך למרחץ - בכפרים [ערים גדולות], 4
שבת אחת [שבוע]; ובכפרים, שתי שבתות. שלא תנעל 5
מנעל - בכפרים, שלשה ימים; ובכפרים, מעת לעת. יתר 6
על זה - או יתיר נדרו, או יוציא ויתן כתובה. 7
י. הדינה שלא תשאיל ושלל תשאיל מפלי הבית שדרך כל 8
השכנות לשאל אותן ולהשאילן, כגון נפה וכתבה רחים 9
ותנור וכיוצא בהן - יתיר נדרו, או יוציא ויתן כתובה, מפני 10
שמשיאה [מוציאה לה] שם רע בשכנותיה. וכן היא שנהרה 11
שלא תשאיל ושלל תשאיל נפה וכתבה ורחים ותנור וכיוצא 12
בהן, ושלל תארג בגדים נאים לבנה במקום שדרך לארג 13
אותן לבנים - תצא שלא בכתובה, מפני שמשיאתו שם רע 14
בשכנותיו שהוא כילי [קמצן]. 15
יא. מקומות שדרךן שלא תצא אשה בשוק בכפח שעל 16
ראשה בלבד עד שהיה לה רדיד [צעיר] החופה את כל 17
גופה כמו טלית - נותן לה בכלל הכסות רדיד הפחות 18
[הזול] בכל הרדידין; ואם היה עשיר - נותן לפי עשרו, כדי 19
שתצא בו לבית האכל או לבית המשתה; לפי שכל אשה 20
יש לה לצאת ולילך לבית אביה לבקרו, ולבית האכל ולבית 21
המשתה לגמל חסד לרעותיה ולקרובותיה, כדי שיבואו הם 22
לה - שאינה בבית הסתר עד שלא תצא ולא תבוא. אבל 23
גנאי הוא לאשה שתהא יוצאה תמיד, פעם בחוץ פעם 24
ברחובות; ויש לבצע למנע אשתו מזה, ולא יניחה לצאת 25
אלא כמו פעם אחת בחודש או פעמים בחודש, כפי הצורך; 26
שאין יפי לאשה אלא לישוב בזוית ביתה, שפך כתוב: "כל 27
כבודה בת מלך, פנימה". 28
יב. המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה - בזמן שהן 29
עמה בעיר, חודש אחד ממתינין לו; שנים, יוציא ויתן 30
כתובה. ובזמן שהן בעיר אחרת, רגל אחד ממתינין לו; 31
שנים, יוציא ויתן כתובה. 32
יג. המדיר את אשתו שלא תלך לבית האכל ולבית 33
המשתה - או יתיר נדרו, או יוציא ויתן כתובה: שנה כמי 34
שאסרה בבית הסתר ונעל בפניה. ואם היה טוען 'מפני בני 35
אדם פרוצין שיש באותו בית האכל או בבית המשתה', 36
והחזקו שם פרוצין - שומעין לו. 37
יד. האומר לאשתו: 'אין רצוני שיבואו לביתי אביו ואמו 38
אחיו ואחיותיו' - שומעין לו, ותהיה היא הולכת להם 39
כשיארגע להן דבר; ותלך לבית אביה פעם בחודש, ובכל 40
רגל ורגל. ולא יפנסו הן לה, אלא אם ארע לה דבר גדול 41
כגון חלי או לדה - שאין כופין את האדם שיפנסו אחרים 42
לרשותו. וכן היא שאמרה: 'אין רצוני שתפנס אצלי אמו 43
ואחותי, ואני שוכנת עמהן בחצר אחת, מפני שמרעין לי 44
ומצרין לי' - שומעין לה; שאין כופין את האדם שישובו 45
אחרים עמו ברשותו. 46
טו. האיש שאמר: 'איני דר במדור זה, מפני שבני אדם 47

מלאכתו בעיר אחרת, עונתו פעם אחת בשבת. החמרים -
 פעם אחת בשבת; הגמלים - אחת לשלשים יום; המלחין -
 אחת לששה חדשים. תלמידי חכמים - עונתו פעם אחת
 בשבת, מפני שתלמוד תורה מתח כחן; ודרך תלמידי
 חכמים לשמש מטתו מלילי שבת ללילי שבת.
 ב. יש לאשה לעכב על בעלה שלא יצא לסחורה אלא
 למקום קרוב, שלא ימנע מעונתה, ולא יצא אלא ברשותה;
 וכן יש לה למנוע לצאת ממלאכה שעונתה קרובה למלאכה
 שעונתה רחוקה, כגון חמר שבקש להעשות גמל, או גמל
 להעשות מלח. ותלמידי חכמים יוצאין לתלמוד תורה שלא
 ברשות נשותיהן שמים שלש שנים; וכן רך וענג שנעשה
 תלמיד חכמים, אין אשתו יכולה לעכב.
 ג. נושא אדם כמה נשים, אפלו מאה, בין בבת אחת, בין
 בזו אחר זו, ואין אשתו יכולה לעכב; והוא שיהיה יכול
 לתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת. ואינו יכול
 לכף אותן לשכן בחצר אחת, אלא כל אחת ואחת לעצמה.
 ד. וכמה היא עונתו? לפי מנינו. ביצר? פועל שהיו לו שתי
 נשים - יש לו עונה אחת בשבת ולזו עונה אחת בשבת;
 היו לו ארבע נשים - נמצאת עונת כל אחת מהן פעם אחת
 בשתי שבתות. וכן אם היה מלח יש לו ארבע נשים, תהיה
 עונת כל אחת מהן פעם אחת בשתי שנים. לפיכך צו
 חכמים שלא ישא אדם יותר על ארבע נשים, אף על פי
 שיש לו ממון הרבה, כדי שתגיע להן עונה פעם אחת
 בחדש.
 ה. המדיר את אשתו [ממנונו, עד] שתאמר לאחרים מה
 שאמר לה או מה שאמרה לו מדברי שחוק וקלות ראש
 שמדבר אדם עם אשתו על עסקי תשמיש - הרי זה יוציא
 ויתן כתובה; שאין זו יכולה להעז פניה ולומר לאחרים
 דברי קלון. וכן אם הדירה שתהיה מתהפכת בשעת תשמיש
 כדי שלא תתעבר, או הדירה שתעשה מעשה שוטים
 ודברים שאינן אלא כשטות - הרי זה יוציא ויתן כתובה.
 ו. המדיר את אשתו מתשמיש המטה - שבת אחת [שבוע],
 ממתנין לו; יתר על כן - יוציא ויתן כתובה, או יפר נדרו,
 ואפלו היה מלח שעונתו לששה חדשים; שבין שגדר, הרי
 צערה ונתיאשה. וכיצד מדידה? אם אמר לה: 'תשמישי
 אסור עליך', או שנשבע שלא ישמש מטתו - לא נדר כלום,
 ואם נשבע - נשבע לשוא, מפני שהוא משעבד לה. אמר
 לה: 'הנאת תשמישך אסורה עלי' - הרי זה נדר, ואסור
 לשמש; שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו.
 ז. אסור לאדם למנוע את אשתו עונתה; ואם מנע כדי
 לצערה - עובר בלא תעשה של תורה, שנאמר: "שארה
 כסותה ועונתה לא יגרע". ואם חלה או תשש כחו ואינו
 יכול לבעל - ימתין ששה חדשים עד שיבריא, שאין לך
 עונה גדולה מזו, ואחר כך - או יטל ממנה רשות, או יוציא
 ויתן כתובה.
 ח. האשה שמנעה בעלה מתשמיש המטה - היא הנקראת
 'מונעת'. ושואלין אותה מפני מה מנעה. אם אמרה:

מאסתי, ואני יכולה להבעל לו מדעתי [מרצוני] - כופין
 אותו להוציא לשעתו [מיידית], לפי שאינה בשביה שתבעל
 לשנוי לה; ותצא בלא כתובה כלל, ותטל בליותיה [בגדים
 בלויים] הקנימין, בין מנכסים שהקניסה לבעלה ונתחייב
 באחריותו, בין מנכסים שלא נתחייב באחריותו. ואינה
 נוטלת משל בעל כלום; ואפלו מנעל שברגליה ומטפחת
 שבראשה שלקח לה, פושטת ונותנת לו. וכן כל שנתן לה
 מתנה, מחזרת אותן, שלא נתן לה על מנת שתטל ותצא.
 ט. ואם מנעה מתחת בעלה כדי לצערו, ואמרה: 'הריני
 מצערת אותו בכך, מפני שעשה לי כך וכך', או 'מפני
 שקללני', או 'מפני שעשה עמי מריבה', וכיוצא בדברים
 אלו - שולחים לה מבית דין ואומרים לה: 'הוי יודעת,
 שאם את עומדת במרדך, אפלו כתבתך מאה מנה, הפסדת
 אותה'; ואחר כך מכריזין עליה בבתי כנסיות ובבתי
 מדרשות בכל יום ארבע שבתות [שבועות] זו אחר זו,
 ואומרים: 'פלונית מרדה על בעלה'.
 י. ואחר ההכרזה שולחין לה פעם שניה, ואומרים לה: 'אם
 את עומדת במרדך, הפסדת כתבתך'. אם עמדה במרדה
 ולא חזרה - נמלכין בה, ותאבד כתבתה, ולא יהיה לה
 כתובה כלל; ואין נותנין לה גט עד שנים עשר חדש, ואין
 לה מזונות כל שנים עשר חדש. ואם מתה קדם הגט, בעלה
 יורשה.
 יא. כסדר הזה עושין אם מנעה כדי לצערו - ואפלו היתה
 נדה או חולה שאינה ראויה לתשמיש, ואפלו היה בעלה
 מלח שעונתו לששה חדשים, ואפלו יש לו אשה אחרת.
 יב. וכן ארוסה שהגיע זמנה להנשא, ומנעה כדי לצערו
 ולא נשאת - הרי זו מונעת מתשמיש. וכן זכמה שלא רצת
 להתניבם כדי לצערו - כסדר הזה עושין לה.
 יג. המונעת הזאת - כשהיא יוצאת אחר שנים עשר חדש
 בלא כתובה, תחזיר כל דבר שהוא של בעל. אבל נכסים
 שהקניסה לו ובליותיהן קנין - אם תפסה, אין מוציאין
 מידה; ואם תפסן הבעל, אין מוציאין מידו. וכן כל מה
 שאבד מנכסיה שקבל הבעל אחריותו עליו, אינו משלם לה
 כלום. זה הוא דין התלמוד, במונעת.
 יד. ואמרו הגאונים, שיש להן בככל מנהגות אחרות
 במונעת; ולא פשוט אותן המנהגות ברב ישראל, ורבים
 וגדולים חולקין עליהן ברב המקומות. ובדין התלמוד ראוי
 לתפס ולדון.
 טו. המונע על אשתו ואמר: 'הריני זן ומפרנס, אבל איני
 בא עליה מפני שאני שגאתי' - מוסיפין לה על כתבתה
 משקל שש ושלשים שעורה של כסף בכל שבת ושבת;
 וישב ולא ישמש כל זמן שתנצח היא לישב. ואף על פי
 שכתבתה חולקת ונוספת - הרי הוא עובר בלא תעשה,
 שנאמר: "לא יגרע"; שאם שגא ישלח, אבל לענות אסור.
 ולמה לא ילקה על לאו זה? מפני שאין בו מעשה.
 טז. איש ואשתו שבאו לבית דין, הוא אומר: 'זו מונעת
 מתשמיש', והיא אומרת: 'לא כי, אלא כדרך כל הארץ אני

48 פומבלי, וקוברין אותה לפי ממון הבעל, ולפי כבודו או לפי
49 כבודה.

יום שלישי כ"ג תשרי ה'תשע"ג

פרק טו

52 א. האשה שהרשת את בעלה אחר הנשואין שימנע עונתה
53 - הרי זה מתר. במה דברים אמורים? בשהיו לו בנים,
54 שפבר קים מצות פריה ורביה. אבל אם לא קים, חייב לבעל
55 בכל עונה עד שיהיו לו בנים, מפני שהיא מצות עשה של
56 תורה, שנאמר: "פרו ורבו".

57 ב. האיש מצוה על פריה ורביה, אבל לא האשה. ומאימתי
58 יתחייב האיש במצוה זו? מכן שש עשרה שנה או מכן שבע
59 עשרה שנה. וכיון שעברו עשרים שנה ולא נשא אשה -
60 הרי זה עובר ומבטל מצות עשה; ואם היה עוסק בתורה
61 וטרוד בה, והיה מתירא מלשא אשה כדי שלא יטרד
62 במזונות ויבטל מן התורה - הרי זה מתר להתאחר,
63 שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, וכל שכן בתלמוד תורה.
64 ג. מי שחשקה נפשו בתורה תמיד, ושנה בה [עוסק בה
65 תמיד] ככן צאי ונדבק בה כל ימיו ולא נשא אשה - אין
66 בידו עון; והוא שלא יהיה יצרו מתגבר עליו; אבל אם
67 היה יצרו מתגבר עליו - חייב לשא אשה, ואפלו היה לו
68 בנים, שמא יבוא לידי הרהור.

69 ד. כמה בנים יהיו לו לאיש, ותתקנים מצוה זו בידו? זכר
70 ונקבה, שנאמר: "זכר ונקבה בראם". היה הבן סריס [עקור],
71 או שהיתה הפת אילונית [עקרה] - לא קים מצוה זו.

72 ה. נולדו לו ומתו, והניחו בנים - הרי זה קים מצות פריה
73 ורביה; בני בנים הרי הן כבנים. במה דברים אמורים?
74 בשהיו בני הבנים זכר ונקבה, והיו באים מזכר ונקבה; אף
75 על פי שהזכר בן בתו והנקבה בת בנו - הואיל והם משני
76 כניו, הרי קים מצות פריה ורביה; אבל אם היו לו בן ובת
77 ומתו, והניח אחד מהן זכר ונקבה - צדין לא קים מצוה.
78 ו. היה לו בנים בגיורתו, ונתגיר הוא והם - הרי זה קים
79 מצוה זו. היה לו בנים והוא עבד [כנעני], ונשתחרר הוא והן
80 - לא קים מצות פריה ורביה, עד שיליד אחר שנשתחרר;
81 שהעבד אין לו יחוס [אין בניו מתייחסים אליו].

82 ז. לא ישא אדם עקרה ונקבה ואילונית [דומה לאיל זכר
83 ואינה מולידה] וקטנה שאינה ראויה לולד, אלא אם בן קים
84 מצות פריה ורביה, או שהיתה לו אשה אחרת לפרות
85 ולרבות ממנה. נשא אשה ושהת עמו עשר שנים ולא ילדה
86 - הרי זה יוציא ויתן כתובה, או ישא אשה הראויה לולד;
87 ואם לא רצה להוציא, כופין אותו ומפין אותו בשוט עד
88 שיוציא. ואם אמר: 'איני בועלה, והרי אני שוכן עמה בפני
89 עדים כדי שלא אתיחד עמה', בין שאמרה היא כן, בין
90 שאמר הוא - אין שומעין להן, אלא יוציא או ישא אשה
91 הראויה לולד.

92 ח. שהת עשר שנים ולא ילדה, והרי הוא יורה שכבת זרע

1 עמו, וכן אם טענה ואמרה שהוא מורד מתשמיש, והוא
2 אומר: 'לא כי, אלא פדרך כל הארץ אני עמה' - מחרימין
3 תחלה [חדם סתמי] על מי שהוא מורד ולא יודה בבית דין;
4 ואחר כך, אם לא הודו - אומרים להן: 'התיחדו בפני
5 עדים'. התיחדו וצדין הן טענין, מבקשין מן הנטען ועושין
6 פשרה כפי פת הדין; אבל לבעל בפני אדם אי אפשר, לפי
7 שאסור לבעל בפני כל בריה.

8 יז. האשה שחלתה - חייב לרפא אותה עד שתבריא. ראה
9 שהחלי ארץ ויפסיד ממון הרבה לרפואה, ואמר לה: 'הרי
10 כתבתיו מנחת, או רפאי עצמך מכתבתך, או תריני מגרשך
11 ונותן כתבה והולך' - שומעין לו; ואין ראוי לעשות כן,
12 מפני דרך הארץ.

13 יח. נשפית - חייב לפדותה. אם היה כהן שפבר נאסרה
14 עליו - פודה, ומחזירה לבית אביה; ואפלו היה בעיר
15 אחרת, מטפל בה עד שמחזירה למדינתה, ומגרשה, ונותן
16 לה כל כתבתה. היה בעלה ישראל שהשבויה מתרת לו,
17 מחזירה לו לאשה כמות שהיתה; ואם רצה אחר כך,
18 מגרשה ונותן לה כתבתה.

19 יט. אין מחיבין את הבעל לפדות את אשתו ביתר על
20 דמיה, אלא כמה שהיא שוה בשאר השבויות. היה דמיה
21 יותר על כדי כתבתה, ואמר: 'הרי אני מגרשה וזו כתבתה,
22 תלך ותפדה את עצמך' - אין שומעין לו; אלא כופין אותו
23 ופודה אותה, אפלו היה דמיה עד עשרה בכתבתה, ואפלו
24 אין לו אלא כדי פדיונה. במה דברים אמורים? בפעם
25 ראשונה; אבל אם פדה ונשפית פעם שניה ורצה לגרשה
26 - הרי זה מגרש ונותן כתבה, והיא תפדה את עצמה.

27 כ. מי שנשפית אשתו, והוא במדינת הים - בית דין יורדין
28 לנכסיו ומוכרין בהכרזה [מכרז פומבלי], ופודין אותה פדרך
29 שהבעל פודה.

30 כא. המדיר את אשתו נדר שהוא חייב בגללו לגרשה ולתן
31 כתבתה, ונשפית אחר שהדירה - אינו חייב לפדותה; שמעת
32 שהדירה נתחייב לגרשה ולתן כתבתה.

33 כב. האשה שהיתה אסורה על בעלה מאסורי לאוין,
34 ונשפית - אינו חייב לפדותה, אלא נותן לה כתבתה והיא
35 תפדה עצמה. והלא השבויה אסורה לכהן, והרי הוא פודה
36 אותה - מפני שלא היתה אסורה מקדם, ואסור השביה הוא
37 שגורם לה.

38 כג. מתה אשתו - חייב בקבורתה, ולעשות לה הספד וקנים
39 [לשכור מקוננות] פדרך כל המדינה; ואפלו עני שבישראל,
40 לא יפחתו לו משני חלילין ומקוננות. ואם היה עשיר, הכל
41 לפי כבודו; ואם כבודה יותר מכבודו, קוברין אותה לפי
42 כבודה; שהאשה עולה עם בעלה [לדוגת עשירות] ואינה
43 יורדת, אפלו לאחר מיתה.

44 כד. לא רצה לקבר את אשתו, ועמד אחד מדעת עצמו
45 וקברה - מוציאין מבעלה בעל כרחו ונותנין לזה, כדי שלא
46 תהיה זו משלכת לפלבים. היה במדינה אחרת כשמתה
47 אשתו - בית דין יורדין לנכסיו ומוכרין בלא הכרזה [מכרז]

48 שלא יבוא לידי הרהור, ולא תשוב אשה בלא איש - שלא
49 תחשך.

50 יז. וחובה על כל איש לקנות לאשתו [להתרות בה על
51 התנהגות פרוצה]. אמרו חכמים: "אין אדם מקנא לאשתו
52 אלא אם כן נכנסה בו רוח טהרה". ולא יקנא לה ביותר
53 מדי; ולא יאנס אותה, ויבעל בעל כרחה, אלא לדעתה,
54 ומתוך שיחה ושמחה.

55 יח. וכן צווי חכמים על האשה שתהיה צנועה בתוך ביתה,
56 ולא תרבה בשחוק וקלות ראש בפני בעלה, ולא תתבע
57 תשמיש המטה בפיה, ולא תהיה מדברת בעסק זה; ולא
58 תמנע מבעלה כדי לצערו עד שיוסיף באהבה, אלא
59 נשמעת לו בכל עת שירצה. ותזהר מקרוביו ובני ביתו, כדי
60 שלא יעברו עליו רוח קנאה; ותתרחק מן הפעור ומן הדומה
61 לכעור.

62 יט. וכן צווי חכמים, שיהיה אדם מכבד את אשתו יותר
63 מגופו ואוהבה כגופו; ואם יש לו ממון הרבה, יעשה
64 בטובתה כפי הממון. ולא יטיל עליה אימה יתרה, ויהיה
65 דבורו עמה בנחת, ולא יהיה עצב ולא רוגז.

66 כ. וכן צווי על האשה שתהיה מכבדת את בעלה ביותר
67 מדי, ויהיה לו עליה מורא, ותעשה כל מצויה על פיו,
68 ויהיה בעיניה כמו שר או מלך: מהלכת בתאוות לבו,
69 ומרסקת כל מה שישנא. וזה הוא דרך בנות ישראל ובני
70 ישראל הקדושים, שהתורים בזווגן; ובדרכים אלו, יהיה
71 ישובן נאה ומשבח.

יום רביעי כ"ד תשרי ה'תשע"ג

פרק טז

74 א. הנכסים שמכנסת האשה לבעלה, בין קרקע בין עבדים
75 בין מטלטלין, אף על פי שהן נכתבין בשטר כתבה - אינן
76 נקראין 'כתבה', אלא 'נדוניא' שמים. ואם קבל הבעל
77 אחריות הנדוניא עליו ונעשית ברשותו, אם פחתה [נפחת
78 שוויה] פחתה לו [משלם הפחת כשמתגרשת] ואם הותירה
79 [התייקרה] הותירה לו [אינו מחזיר לה הרווח] - הרי זה
80 נקראת 'נכסי צאן ברזל'. ואם לא קבל אחריות הנדוניא
81 עליו, אלא הרי היא ברשות האשה, אם פחתה פחתה לה
82 ואם התייקרה הותירה לה - הרי זה נקראת 'נכסי מלוג'.

83 ב. וכן כל נכסים שיש לאשה שלא הכניסה אותן לבעלה
84 ולא כתבה אותן בכתבה, אלא נשארו לה לעצמה, או
85 נפלו לה בירשה אחר שנתארסה, או נתנו לה במתנה - הכל
86 נקראין 'נכסי מלוג', שכלן ברשותה הן. ואין נקרא 'כתבה'
87 אלא עקר כתבה שהיא מאה או מאתים עם התוספת בלבד.

88 ג. כבר הודענו שחכמים תקנו כתבה לאשה, ודין התוספת
89 כדין העקר; ולא תקנוה לגבותה כל זמן שתחיה, אלא הרי
90 היא חוב שקבוע לו זמן; אין הכתבה נגבית, אלא לאחר
91 מיתת הבעל או אם גרשה. וכן התקינו שאם היו לבעל
92 שדות טובות ורעות ובינוניות, וכאה האשה לגבות כתבה

1 כחץ - חזקת החלי ממנה, ותצא שלא בכתבה, ויש לה
2 תוספת [התחייבות שלקח על עצמו בכתובה לפי רצונו]; לא
3 תהיה זו פחותה מאילנותי שלא הכיר בה, שיש לה תוספת
4 כמו שיתבאר. ואם אינו יורה כחץ, חזקת החלי ממנו
5 בלבד; ויכשיוציא - יתן הכתבה כלה, עקר [הסכום שקבעו
6 חכמים בכתובה] ותוספת.

7 ט. הוא אומר: 'ממנה נמנע הולד', והיא אומרת: 'ממנו
8 נמנע, מפני שאינו יורה כחץ' - היא נאמנת; ויש לו
9 להחרים על מי שטוענת דבר שאינה יודעת אותו בודאי,
10 ואחר כך יתן כתבה. ואם אמרה: 'איני יודעת אם ממני
11 אם ממנו' - אין לה עקר כתבה, כמו שאמרנו; העמד ממון
12 בחזקת בעליו, עד שתטען בודאי שאינו יורה כחץ. ולמה
13 היא נאמנת בטענה זו? מפני שהיא מרגשת אם יורה כחץ
14 או לא יורה כחץ, והוא אינו מרגיש.

15 י. האשה שבאה לתבע בעלה לגרשה אחר עשר שנים מפני
16 שלא ילדה, והיא אומרת שאינו יורה כחץ - שומעין לה;
17 אף על פי שאינה מצוה על פריה ורביה, צריכה היא לבנים
18 לזקנותה. וכופין אותו להוציא, ויתן עקר כתבה בלבד;
19 שלא כתב לה התוספת על מנת שתצא לרצונה ותטל.
20 יא. הלך בסחורה בתוך עשר שנים, או שהיה חולה, או
21 שהיתה היא חולה, או שהיו חבושין בבית האסורים - אין
22 עולה להם אותו זמן מן המנין.

23 יב. הפילה - מונה מיום שהפילה. אם הפילה וחזרה
24 והפילה שלשה פעמים - החזקה לנפלים, ושמה לא זכה
25 להבנות ממנה; ויוציא ויתן כתבה.

26 יג. הוא אומר: 'הפילה בתוך עשר', כדי שישקה עמה,
27 והיא אומרת: 'לא הפלתי' - נאמנת, שאינה מחזקת עצמה
28 בעקרות; הוא אומר 'הפילה שנים', והיא אומרת 'שלשה'
29 - נאמנת, שאינה מחזקת עצמה במפלת, ויוציא ויתן כתבה.
30 ובכל זה משביעה שבועת הסת שלא הפילה, או שהפילה
31 שלשה - שבטענה זו יתחייב לתן כתבה.

32 יד. נשאת לאחר ושהת עמו עשר שנים ולא ילדה והוציאה
33 - מתרת להנשא לשני. שהת עם השני עשר שנים ולא ילדה
34 - לא תנשא לשלישי; ואם נשאת לשלישי - תצא בלא
35 כתבה, אלא אם כן יש לו אשה אחרת, או שקיים מצות
36 פריה ורביה.

37 טו. האשה שבאה לבית דין ואמרה: 'בעלי אינו יכול
38 לשמש כדרך כל הארץ שמוש שמוליד', או שאינו יורה
39 כחץ - יעשו הדינין פשרה, ואומרים לה: 'ראוי לך שתנהגי
40 עם בעליך עד שתשבי עשר שנים ולא תוליד, ואחר כך
41 תתבעי'. ומגלגלין עמה בדבר, ואין כופין אותה לישב; ולא
42 דינין אותה דין המורדת, אלא מאריכים בדבר זה עד שיעשו
43 פשרה.

44 טז. אף על פי שקיים אדם מצות פריה ורביה, הרי הוא
45 מצוה מדברי סופרים שלא יבטל מלפרות ולרבות כל זמן
46 שיש בו כח - שכל המוסיף נפש אחת בישראל, באלו בנה
47 עולם; וכן מצות חכמים היא, שלא ישב אדם בלא אשה -

אחר הנשואין מנכסיו, אף על פי שמכרו קנים, ויש [מותר] 48
לו למכר כל נכסיו אם ירצה - יש לה לטורף אותן בכתבתה 49
כשיגרשנה או כשימית, אם לא תמצא נכסים בגי חורין; 50
וכשתטורף, לא תטורף אלא בשבועה בנקיטת חפץ בדין כל 51
בעלי חובות. ותקנה זו, כדי שלא תהיה כתבה קלה בעיניו. 52
יא. כשמשיביעין בית דין או היורשין את האלמנה כשתבוא 53
לגבות כתבתה, אין משיביעין אותה אלא חוץ לבית דין, 54
מפני שפתי דינין היו נמנעין מלהשיביעה, שחוששין לה 55
שלא לא תדקדק על עצמה בשבועה. ואם רצו היתומים 56
להוריד ממנה חומרת שבועה, ובתמורה להדירה [בהנאה 57
מדבר מסויים - אם קיבלה משהו מהבעל שלא ידוע -], נודרת 58
להם כל מה שירצו; ומדירין אותה בבית דין, ואחר כך 59
נוטלת כתבתה. 60
יב. מתה האלמנה קדם שתשבע - אין יורשיה יורשין 61
מכתבתה כלום, שאין לה כתבה עד שתשבע. ואם נשאת 62
קדם שתשבע - הרי זו נשבעת אחר הנשואין, ונוטלת כל 63
זמן שתירצה; אבל אינה נודרת ונוטלת, שמה יפר הבעל. 64
יג. יחד לה קרקע [מסויימת] בכתבתה - בין שיתדה [סימן] 65
בארבעת המצרים [גבולות], בין במצר אחד - גובה את 66
כתבתה ממנו בלא שבועה. וכן אם כתב לה מטלטלין והן 67
עצמן קימין - נוטלת אותן בלא שבועה. וכן אם נמכרו 68
ונלקח בהן מטלטלין אחרים, ונודע שאלו השניים מדמי 69
המטלטלין הראשונים - נוטלת בלא שבועה. 70
יד. הפוגמת כתבתה - לא תפרע אלא בשבועה. כיצד? 71
הוציאה שטר כתבה שיש בו אלה וזו, הבעל אומר: 72
'נתקבלה הכל', והיא אומרת: 'לא נתקבלתי אלא כך וכך' 73
- ואפלו יש עליה עדים במקצת שנטלה, ואפלו דקדקה 74
בחשבון מה שנטלה בחצי חצי פרוטה, לא תטל השאר 75
אלא בשבועה. 76
טו. אמר הבעל: 'נתקבלה הכל', והיא אומרת: 'לא 77
נתקבלתי כלום', ועד אחד מעיד עליה שנתקבלה הכל, או 78
מקצת - לא תפרע אלא בשבועה. 79
טז. הנפרעת שלא בפניו, לא תפרע אלא בשבועה. כיצד? 80
הרי שגרש את אשתו והלך לו - בית דין יורדין לנכסיו 81
אחר שתשבע, ומגבין אותה בכתבה; והוא שיהיה במקום 82
רחוק, שיש להן טרח להודיעו; אבל אם היה קרוב הדרך 83
להודיעו, שולחין לו ומודיעין אותו, ואם לא יבוא - תשבע 84
ותטל. 85
יז. הפוגמת כתבתה - נפרעת שלא בשבועה. כיצד? 86
הוציאה שטר כתבה באלף וזו, הוא אומר: 'נתקבלה הכל', 87
והיא אומרת: 'לא נתקבלתי כלום, ואין לי אלא חמש מאות 88
וזו, וזה שקבת לי אלה' - אומנה שהיתה ביני לבינו' [האמין 89
שלא אתבע יותר מה' מאות] - הרי זו נפרעת שלא בשבועה. 90
אבל אם אמרה: 'אין בשטר כתבתי אלא חמש מאות' - 91
אינה נפרעת בשטר זה שיש בו אלה כלום, שהרי בטלה 92
אותו, וכאלו הודת שהוא שקר; לפיכך נשבע שבועת הסת 93
[שבועה מדרבנן], ונפטרה. 94

ממנו, שלא תגבה אלא מן הרעה שבנכסיו, והיא הנקראת 1
'זבורית'. 2
ד. וכן התקינה, שכתבוא לגבות אחר מותו, לא תגבה עד 3
שתשבע בנקיטת חפץ [אחיות חפץ קדוש] שלא הניח אצלה 4
כלום, ושלא מכרה ולא מחלה אותה. ושמין לה כל [גבול 5
שקנה לה] שעליה, ופוחתין אותו מכתבתה. אבל אם גרשה 6
לרצונו, גובה בלא שבועה. ואין שמין כסות שעליה, שהרי 7
לקחה לה וזכת בה, והוא רוצה להוציא לא היא. 8
ה. וכן התקינה שלא תגבה האלמנה כתבתה אלא מן 9
הקרקע, ואינה גובה משבח ששכחו נכסים לאחר מיתת 10
הבעל, ואין הגבות נזונות לאחר מיתת אביהן משבח 11
ששכחו נכסים לאחר מיתתו, ואינה טורפת [גובה] בכתבתה 12
משבח שהשביח הלוקח [שקנה הקרקע מבעלה והשביח 13
אותה], אף על פי שבעל חוב גובה את השבח. ודברים אלו 14
מקלי כתבה הן. 15
ו. וכן מקלי כתבה, שתטל האשה מן הפחות שבמטבעות 16
[גבול ומשקל]. כיצד? נשא אשה במקום, וגרשה במקום 17
אחר - אם היו מעות מקום הנשואין טובות ממעות מקום 18
הגרשין, נותן לה ממעות מקום הגרשין; ואם היו מעות 19
מקום הגרשין טובות ממעות מקום הנשואין, נותן לה 20
ממעות מקום הנשואין. במה דברים אמורים? בשניה 21
בכתבתה מעות סתם; אבל אם פרש בה מטבע ידוע - 22
מסויים], בין בעקר בין בתוספת - הרי היא בדין המלוה 23
את חברו מטבע ידוע, שנותן לו במה שהלוהו, כמו 24
שיתבאר בהלכות הלואה. 25
ז. תקנו הגאונים בכל הישיבות, שתהיה האשה גובה 26
כתבתה אחר מיתת בעלה אף מן המטלטלין, בדרך 27
שהתקינה לבעל חוב לגבות מן המטלטלין; ופשטה תקנה 28
זו בכל ישראל. וכן שאר תנאי כתבה בלם בכתבה הן, וישנן 29
במטלטלין קרקע - חוץ מכתבת בנין דכרין [בניס זכרים - 30
שירשו כתובת אחס], שלא מצאנו מנהג ירשתה פשוט 31
[מקובל] בכל הישיבות. לפיכך אני אומר, מעמידין אותה 32
על דין המלמוד, שאין יורשין כתבת אמן אלא מן הקרקע. 33
ח. כבר נהגו בכל מקומות שידענו וששמענו שמעם, 34
שיכתבו בכתבה 'בין מקרקעי בין מטלטלי'; ודבר זה תקון 35
גדול הוא, ואנשים נבונים הנהיגו בו, שהרי זה תנאי 36
שבממון [שתקף תמיד], ונמצאת האלמנה גובה מן 37
המטלטלין [בכוחו של] בתנאי זה, לא בתקנת אחרונים. 38
ט. הרי שלא כתב כך בשטר כתבה, אלא נשא סתם - אם 39
היה יודע בתקנה זו של גאונים, גובה. ואם לאו, או נסתפק 40
לנו הדבר - מתישבין בדבר זה הרבה; שאין כח בתקנת 41
הגאונים לרדן בה אף על פי שלא נתפרשה בדין תנאי 42
כתבה שהם תקנת הסנהדרין הגדולה, עד שנוציא בה ממון 43
מן היורשים. 44
י. ועוד תקנו חכמים, שיהיו כל נכסי הבעל אחראין 45
וערבאין [עריבים] לכתבה; אפלו בכתבה מנה, ויש לו קרקע 46
באלפים והובים - הכל תחת שפבור הכתבה. וכל שימכר 47

1 יח. כל מקום שאמרנו: 'לא תפרע אלא בשבועה' - אומרים
2 לה בית דין: 'השבועי וטלי'. ומקום שאמרנו: 'תפרע שלא
3 בשבועה' - אומרים לבצע: 'עמד ותן לה, ואין אתה נאמן
4 בטענה זו עד שתביא ראיה לך ביד'.
5 יט. אמר הבעל מעצמו: 'תשבע לי על טענתי' - אומרים
6 לה: 'השבועי וטלי'; ותשבע בנקיטת חפץ. התנה עמה
7 שתגבה כתבתה בלא שבועה, או שהיא נאמנת בכל מה
8 שתטען - גובה ממנו בלא שבועה כלל; אבל אם באת
9 לפרע מירושיו - תשבע ותטל.
10 כ. התנה עמה שתהא נוטלת מירושיו בלא שבועה, או
11 שתהא נאמנת על יורשיו - הרי זו נוטלת מהן בלא שבועה.
12 אבל אם באה לטרף מנכסים משעבדים [שנמכרו ע"י בעלה]
13 - לא תטרף אלא בשבועה, ואף על פי שהאמינה [האמין
14 לה] הבעל; שאין תנאי הבעל מועיל אלא עליו ועל יורשיו,
15 אבל להפסיד ממון אחרים אינו מועיל.
16 כא. אלמנה שהיה שטר כתבה יוצא מתחת ידה - נשבעת
17 וגובה כתבתה לעולם, אפלו לאחר מאה שנה, בין שהיתה
18 בבית בעלה, בין שהיתה בבית אביה. ואם אין שטר כתבה
19 יוצא מתחת ידה - אין לה כלום, ואפלו עקר כתבה, ואפלו
20 תבעה ביום מיתת בעלה; וכן הגרופשה - אפלו עקר כתבה
21 אין לה, עד שתוציא שטר כתבה.
22 כב. במה דברים אמורים? במקום שדרךן לכתב כתבה;
23 אבל במקום שאין דרךן לכתב כתבה, אלא סומכין על תנאי
24 בית דין - הרי זו גובה עקר כתבה אף על פי שאין בידה
25 שטר כתבה, בין נתגרשה בין נתאלמנה, בין שהיתה בבית
26 בעלה בין לא היתה בבית בעלה. אבל תוספת אין לה בכל
27 מקום אלא בראיה ברורה.
28 כג. ועד כמה תגבה האלמנה העקר במקום שאין כותבין
29 כתבה? אם היתה בבית בעלה, גובה לעולם; ואם היתה
30 בבית אביה, עד עשרים וחמש שנה. ואם באה לתבע אחר
31 עשרים וחמש שנה, אין לה כלום, שאלו לא מחלה, לא
32 שתקה כל זמן זה; והרי אינה עם הירושין, כדי שתאמר:
33 'נכלמתי מלתבען, והן עמי בבית'.
34 כד. לפיכך אם היה הירוש עצמו מוליד לה מזונותיה לבית
35 אביה, ומשפל בה - יש לה לתבע כתבתה ואפלו אחר
36 עשרים וחמש שנה; מפני שהיא ששקה ולא תבעה, מפני
37 שהיא בושה מן הירוש.
38 כה. היא אומרת: 'בתולה נשאתי, ועקר כתבתי מאתים',
39 והבעל או הירושין אומרים: 'בעולה נשאת, ואין לה אלא
40 מאה' - אם יש עדים שראו שעשו לה המנהגות שנהגו
41 אנשי אותה העיר לעשותן לבתולה, כגון מיני שמחה או
42 מלבוש ידוע או כתרים או שר דברים שאין עושין בן אלא
43 לבתולה - הרי זו נוטלת מאתים; ואם אין לה עדים בזה,
44 הרי זו נוטלת מנה. ואם היה הבעל קים - יש לה [יכולה]
45 להשביעו שבועת התורה, שהרי הודה במקצת הטענה.
46 ונאמן הקטן להעיד בגדלו ולומר: 'זכור אני פשהיתי קטן
47 שנעשה לפלוגית מנהג הבתולות'. וכל הדברים האלו,
48 במקום שאין כותבין כתבה, כמו שאמרנו.

49 כו. האשה שאמרה לבעלה: 'גרשתי' - נאמנת, שאינה
50 מעזה פניה [מחציפה] בפני בעלה; לפיכך האשה שהוציאה
51 שטר כתבה ואין עמה גט, ואמרה לבעלה: 'גרשתי ואבד
52 גטי, תן לי כתבתי', והוא אומר: 'לא גרשתי' - חייב לתן
53 עקר כתבה; אבל אינו נותן התוספת, עד שתביא ראיה
54 שגרשה, או שיצא גט עם הכתבה מתחת ידה.
55 כז. אמר לה הבעל: 'כן היה, גרשתי ונתתי כל הכתבה עקר
56 ותוספת, וכתבה לי שובר [כתב קבלה] ואבד שוברי' - מתוך
57 שיכול לומר 'לא גרשתי' ולא יתחייב בתוספת, הרי זה
58 נאמן; ומשביעה בנקיטת חפץ [תפיסת חפץ קדוש], ונותן לה
59 את העקר, ונשבע הוא שבועת הסת על התוספת.
60 כח. הוציאה גט ואין בידה שטר כתבה - אם דרך אותו
61 מקום שלא יכתבו שטר כתבה, גובה עקר כתבתה בגט
62 שבידה. ואם דרךן לכתב כתבה, אפלו עקר אין לה, עד
63 שתוציא שטר כתבה כמו שבארנו; ונשבע הבעל שבועת
64 הסת על טענתה, ונפטר.
65 כט. הוציאה שני גטין ושתי כתבות - גובה שתי כתבות.
66 שתי כתבות וגט אחד - אינה גובה אלא כתבה אחת; ואילו
67 מהן גובה? אם שתיהן שוות [בסכום] - בשלה אחרונה את
68 הראשונה, ואינה טורפת [גובה ממשועבדים] אלא מזמן
69 אחרונה; ואם היה באחת משתיהן תוספת על חבתה -
70 גובה באיזו מהן שתרצה, ותבטל השנייה.
71 ל. הוציאה שני גטין וכתבה אחת - אין לה אלא כתבה
72 אחת; שהמגרש את אשתו והחזירה, על דעת כתבתה
73 הראשונה החזירה. הוציאה גט וכתבה אחר מיתת הבעל -
74 אם גט קודם לכתבה, גובה בגט זה עקר כתבה, אם אין
75 דרךן לכתב כתבה, וגובה כל מה שיש בכתבה, שהרי זכת
76 בה במיתתו; ואם כתבה קדמה את הגט - אין לה אלא
77 כתבה אחת, שעל כתבה הראשונה החזירה.
78 לא. האשה נאמנת לומר 'מת בעלי' כדי שתנשא, כמו
79 שיתבאר בהלכות גרושין; ומתנאי הכתבה, שאם תנשא
80 לאחר אחר מותו, תטל מה שכתב לה בכתבתה. לפיכך אם
81 באה לבית דין ואמרה: 'מת בעלי, התירוני להנשא', ולא
82 הזכירה שם כתבה בעולם - מתירין אותה, ומשביעין אותה
83 ונותנין לה כתבתה. באה ואמרה: 'מת בעלי, תנו לי את
84 כתבתי' - אף להנשא אין מתירין; שעל עסקי הכתבה באה,
85 והרי זה בחזקת שלא מת; ואין דעתה להנשא, אלא לטל
86 כתבה מחיים בלבד. באה ואמרה: 'מת בעלי, התירוני
87 להנשא ותנו לי את כתבתי' - מתירין אותה ונותנין לה
88 כתבתה, מפני שעקר דבריה על עסקי נשואין באה. אבל אם
89 אמרה: 'תנו לי את כתבתי והתירוני להנשא' - מתירין אותה
90 ואין נותנין לה כתבתה; ואם תפסה, אין מוציאין מידה.

יום חמישי כ"ה תשרי ה'תשע"ג

פרק יז

92
93 א. מי שהיה נשוי נשים רבות ומת - כל שנשאת בתחלה,
94 קודמת לטל כתבתה; ואין אחת מהן נוטלת אלא בשבועה;

מאה, נמצא הכל אף - וגרש בלן, או מת - אם הניח ארבע
מאות או פחות, חולקות בלן בשנה, וכל אחת נוטלת מאה
או פחות. הניח שמונה מאות - אם תחלק בין בלן בשנה,
נמצאת הרביעית נוטלת מאתים, והרי אין בכתבתה אלא
מאה. אלא כיצד עושין? לוקחין ארבע מאות, וחולקין
אותן ביניהן בשנה מאה מאה; ונמצאת הרביעית נוטלה כדי
כתבתה, והלכה לה. ונשאר כאן ארבע מאות, ושלש נשים
שביד כל אחת משלשתן מאה. אם תחלק הארבע מאות בין
שלשתן בשנה, נמצא השלישית נוטלת מאתים ושלשים
ושלשה ושלש, והרי אין בכתבתה אלא מאתים. לפיכך
לוקחין מארבע המאות שלש מאות, וחולקין בין שלשתן
בשנה; שנמצאת השלישית נוטלה מאתים שלשה, והלכה לה.
ונשאר כאן מאה, ושתי נשים. חולקין את המאה בשנה בין
ראשונה ושניה; נמצא ביד הראשונה מאתים וחמשים, וכן
ביד השניה, ונמצא ביד שלישית מאתים, וביד הרביעית
מאה. ועל דרך זו חולקות לעולם, אפילו הן מאה.
ט. הערב לאשה בכתבתה, אף על פי שקנו מידו [התחייב
בקנין סודר], אינו חייב לשלם, שמצנה עשה, והרי לא חסרה
כלום [לא הוציאה מכספה]; ואם ערב של כתבת בנו הוא,
וקנו מידו - חייב לשלם, שהאב בגלל בנו משעבד עצמו
וגומר [בליבו] ומקנה. והקבלן של כתבה חייב לשלם, אף
על פי שלא קנו מידו; ואיזה הוא קבלן? זה שאמר לאשה:
'הנשאי לזה, ואני נותן כתבה זו'. אבל אם אמר לה: 'אני
ערב כתבה זו', אני פורע כתבה זו, וכיצא בזה - פטור,
אלא אם כן היה אביו. המגרש את אשתו - ידירנה הנזה
[שלא תהנה ממנו], ואחר כך תפרע מן הקבלן, או מן הערב
אם היה אביו; שמא יחזירנה [את גרושתו], ונמצאו עושין
קנוניה [תחבולה] על נכסיו של זה.
י. וכן המקדיש נכסיו [לבדק הבית] וגרש את אשתו -
ידירנה הנזה, ואחר כך תפרע מן הפודה מיד ההקדש; שמא
יעשו קנוניה על ההקדש. אבל המגרש את אשתו וכתבה
לטרף מן הלקוחות - אין מחזיקין אותו להדירה, אלא
נשבעת טורפת; ואם רצת, תחזר לבעלה, שכתב ידעו
הלקוחות שיש עליו כתבת אשה, והם הפסידו על עצמן
שלקחו נכסים שתחת שעבודה.
יא. הבעל שמכר נכסיו, ואחר כך כתבה אשתו ללוקח:
'דין ודברים אין לי עמך', והסכימה למעשיו, אף על פי
שקנו ממנה - הרי זו טורפת, שלא כתבה לו אלא שלא
יהיה בינה ובין בעלה קטטה, ויש לה לומר: 'נחת רוח
עשיתי לבעלי'; אבל אם קנו מיד האשה תחלה שאין לה
שעבוד על מקום זה, ואחר כך מכר אותו הבעל - אינה
טורפת אותו. וכן אם מכר הבעל ואמר לאשתו לכתב
ללוקח 'דין ודברים אין לי עמך', ולא כתבה ולא הסכימה
למעשיו, ונפסד המקר [התבטל], וחזר הבעל ומכר לאיש
אחר, בין אותה שדה בין שדה אחרת, ואחר שמכר הבעל
הסכימה למעשיו, וקנו מידה שאין לה שעבוד על שדה זו

ואין לאחורנה אלא מה ששירה שלפניה, וגם היא
[האחרונה] נשבעת ונוטלת השאר. וכן אם היה עליו שטר
חוב - אם היה החוב קודם, גובה בעל החוב תחלה; ואם
הכתבה קדמה, גובה האשה תחלה, והשאר לבעל חוב.
ב. במה דברים אמורים? בשניהם הקרקע שבאו לגבות
ממנה קנויה לו בשעת הנשואין ובשעה שלוה - הוא שהדין
נותן, שכל הקודם שטרו זכה תחלה; אבל אם נשא נשים
זו אחר זו, ולוה בין קדם נשואין בין אחר נשואין, ואחר
שנשא ולוה קנה קרקע - בלן חולקין באחת, ששעבוד בלן
באחת בא, שבשעה שקנה היה משעבד לכל, ואין כאן דין
קדימה.
ג. וכן אם היה זמן הכתבות והשטרות בלן יום אחד, או
שעה אחת במקום שפוחתים שעות - חולקין באחת, שאין
שם קודם; ולעולם כל שקדם וזכה במטלטלין כדי חובו
או כדי כתבה - אין מוציאין מידו, שאין דין קדימה
במטלטלין.
ד. מי שגרש את אשתו ועליו שטר חוב, וכא בעל חוב
והאשה לגבות, והיו לו מעות וקרקע כדי החוב והכתבה -
בעל חוב נוטל מעות, והאשה נוטלת כתבתה מן הקרקע.
ואם אין לו אלא קרקע שאין בו כדי להגבות לשניהן, ולא
היה בה דין קדימה - נותנין אותו לבעל חוב; ואם נשאר
לאשה כלום [משהו] - תטל, ואם לאו - תדחה מפני בעל
חוב; שבעל חוב הפסיד והוציא מעותיו, והאשה לא חסרה
דבר, שיותר מה שהאיש רוצה לשא, אשה רוצה להנשא.
ה. וכן מי שמת והניח אשה ובעל חוב וקרקע שאין בה
דין קדימה - האשה נדחית מפני בעל חוב, והוא גובה כל
חובו תחלה.
ו. וכיון שתקנו הגאונים שתגבה האשה ובעל חוב מן
המטלטלין, והדבר ידוע שאין דין קדימה במטלטלין - אם
לא הניח מטלטלין כדי לתן לשניהם, נותנין לבעל חוב כל
חובו תחלה; ואם נשאר לאשה מה שתטל בכתבתה תטל,
או תדחה.
ז. היו פוחתין בכתבתה נכסי צאן ברזל [נכסי האשה
שבאחריות הבעל] וטענה שאבדו או שלקחן הבעל [לעצמן]
- הרי היא בנכסי צאן ברזל שלה כשאר בעלי חובות;
ונשבעת שלא לקחה אותן ולא נתנה ולא מחלה, וחולקת
עם בעלי חובות.
ח. מי שמת או גרש, ויש לו נשים רבות, ואין שם דין
קדימה, ואין לו כדי כל הכתבות - כיצד חולקות? וראין:
אם כשיחלק הממון על מבין הנשים, יגיע לפחותה
[לכתובה הזולה] שבהן כדי כתבתה או פחות - חולקות
בשנה. ואם היה הממון יותר על זה - חולקין ממנו, כדי
שיגיע לפחותה שבהן כשעור כתבתה, וחזירות וחולקות
את המותר בין הנותרות על הדרך הראשונה. כיצד? מי
שהיה נשוי ארבע נשים, כתבתה של ראשונה ארבע מאות,
ושל שניה שלש מאות, ושל שלישית מאתים, ושל רביעית

1 - אינה יכולה לטרוף, שאינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי
2 לבעלי, שהרי בראשונה פשלא רצת לא הלכה ברצון
3 בעלה.

4 יב. מי שהיו לו שתי נשים, ומכר את שדהו, וקנו מיד
5 הראשונה [התחייבה בקנין טוהר] שאין לה שעבוד על שדה
6 זו ואינה טורפת אותה מן הלוקח, והיה קנין המועיל
7 שאינה יכולה לטען לו בנחת רוח עשיתי לבעלי, ואחר
8 כך מת הבעל, או גרש שתיקה - השניה מוציאה מיד
9 הלוקח, שהרי לא קנו מידה ללוקח, והראשונה מוציאה
10 מיד השניה, מפני שהיא קדמה ולא הסירה שעבודה אלא
11 מעל הלוקח; וכשתחזר השדה לראשונה, חוזר הלוקח
12 ומוציאה מידה, שהרי קנו מידה לו; וחוזרות חלילה, עד
13 שיעשו פשרה ביניהן.

14 יג. אלמנה, בין מן הנשואין בין מן הארוסין - נשבעת
15 [שלא קיבלה כתובתה מבעלה] ומוכרת מקרקע בעלה
16 ונפרעת כתבתה, בין בבית דין ממחין, בין שלא בבית דין
17 ממחין; והוא שיהיו השלשה אנשים נאמנים ויודעין
18 בשומת הקרקע. ואחריות המכר [אם נמצא שגזולה הייתה] -
19 על נכסי יתומים. אבל הגרושה לא תמכר אלא בבית דין
20 ממחין. וכל המוכרת בבית דין, לא תמכר אלא בהכרזה
21 [מכרז פומבי]; ובהלכות הלואה יתבאר משפט מכירת בית
22 דין היאך היא. אבל המוכרת שלא בבית דין - אינה צריכה
23 הכרזה, ואף על פי שהן שלשה נאמנים ויודעין השומא.
24 יד. אלמנה שמכרה קרקע בכתבתה בינה לבין עצמה [ללא
25 נוכחות ג' אנשים] - אם מכרה שנה בשנה, מכרה קים;
26 ונשבעת שבועת אלמנה אחר שמכרה; והוא שמכרה לאחר,
27 אבל אם שמה לעצמה - לא עשת כלום, ואפלו הכריזה.
28 טו. היתה כתבתה מאתים, ומכרה שנה מאה במאתים, או
29 שנה מאתים במאה - נתקבלה כתבתה ואין לה כלום,
30 וכלכד שתשבע שבועת אלמנה. היתה כתבתה מאה,
31 ומכרה שנה מאה ודינר במאה - מכרה בטל. ואפלו אמרה:
32 'אני אחזיר את הדינר ליורשים' - מכרה בטל.

33 טז. היתה כתבתה ארבע מאות וזו, ומכרה לזה במנה ולזה
34 במנה ולזה במנה שנה בשנה, ולאחרון שנה מאה ודינר
35 במאה - של אחרון בטל ושל כלם קים.

36 יז. יש לאשה למכר כתבתה או לתנה במתנה. אם מת
37 הבעל או גרשה - יבוא הלז [הקונה] ויטל; ואם מתה היא
38 בחיי בעלה או קדם שנשבעה [שלא קיבלה] - אין לו כלום.
39 יח. הרי שמכרה מקצת כתבתה, או משפנה מקצתה, או
40 נתנה לאחר מקצתה - מוכרת מקרקע בעלה, ותגבה השאר
41 בין בבית דין ממחין בין בשלשה נאמנים. ומוכרת לכתבתה
42 אפלו בפעמים רבות, בין בבית דין, בין בשלשה נאמנים
43 ויודעין שומת הקרקע.

44 יט. המוכרת כתבתה, בין לאחרים בין לבעלה - לא אבדה
45 שאר תנאי כתבה; ואם היה לה בן זכר, יורש נגד כתבתה
46 הזאת שנמכרה מנכסי אביו יותר על חלקו בדין תנאי זה.
47 אבל המוחלת כתבתה לבעלה, אבדה כל תנאי כתבתה,

48 ואפלו מזונות אין לה עליו. ומוחלת כתבתה אינה צריכה
49 קנין ולא עדים - כשאר המוחלין, שאינן צריכין עדים ולא
50 קנין, אלא בדברים בלבד; והוא שיהיו דברים שהדעת
51 סומכת עליהן, ולא יהיו דברי שחוק והתל ודברי תמה,
52 אלא בדעת נכונה.

יום שישי כ"ו תשרי ה'תשע"ג

פרק יח

55 א. אלמנה נזונה מנכסי יורשין כל זמן אלמנותה, עד
56 שתטל כתבתה; ומשתתבע כתבתה בבית דין אין לה
57 מזונות. וכן אם מכרה כתבתה בלה, או משפנה כתבתה, או
58 עשתה כתבתה הפותיקי לאחר [שיעבדה לבעל חוב שלה],
59 והוא שתאמר לו: 'פה תקנה חובך' - בין שעשת דברים
60 אלו בבית דין ממחין בין שלא בבית דין ממחין, בין
61 שעשת בחיי בעלה בין שעשת לאחר מיתת בעלה - אין
62 לה מזונות מן היורשים; אבל אם מכרה מקצתה, יש לה
63 מזונות. ומשתתאגר האלמנה, אבדה מזונותיה.

64 ב. כשם שזונות אחר מותו מנכסיו, כך נותנין לה כסות
65 וכלי תשמיש ומדור [דירה] - יושבת במדור שהיתה בו
66 בחיי בעלה, ומשתמשת בפרים וכסות שנתמשה בהן
67 בחיי בעלה, וכעבדים ושפחות שנתמשה בהן בחיי
68 בעלה. נפל המדור, אין היורשין חייבין לבנותו. ואם אמרה:
69 'הניחו לי, ואני אכננו משלי' - אין שומעין לה. וכן לא
70 תחזק בדקו [טקו], ולא טחה אותו [בטיט], אלא תשב בו
71 כמו שהוא או תצא. ויורשין שמכרו מדור אלמנה, לא עשו
72 כלום.

73 ג. נפל הבית, או שלא היה לבעלה בית אלא בשכר -
74 נותנין [שוכרים] לה מדור לפי כבודה; וכן מזונותיה
75 וכסותה לפי כבודה. ואם היה כבוד הבעל גדול מכבודה,
76 נותנין לה לפי כבודו, מפני שעולה עמו, ואינה יורדת אפלו
77 לאחר מיתה.

78 ד. ברפת הבית מרבדה - ביצד? תמשה שהיה מזונות כל
79 אחד מהן קב כשיאכל לבדו, אם היו תמשתן בבית אחד
80 ואוכלין בערוכ [יחד], מספיק להן ארבעת קבין; והוא הדין
81 לשאר צרכי הבית. לפיכך אלמנה שאמרה: 'אני וזה מבית
82 אבי, פסקו לי מזונות ותנו לי שם' - יכולין היורשין לומר:
83 'אם את אצלנו, יש לך מזונות; ואם לאו, אין אנו נותנין
84 לך אלא לפי ברפת הבית'. ואם היתה טוענת מפני שהיא
85 בלדה [צעירה] והם ילדים [וחוששת לשם רע] - נותנין לה
86 מזונות המספיקין לה לבדה, והיא בבית אביה. ומותר
87 מזונות האלמנה ומותר הפסות - ליורשין.

88 ה. אלמנה שחלתה - אם צריכה לרפואה שאין לה קצבה
89 [שחולה תדיר], הרי זו כמזונות, ויורשין חייבין בה; ואם היא
90 רפואה שיש לה קצבה, הרי זו מתרפאה מכתבתה. נשבת
91 - אין היורשין חייבין לפדותה, אפלו היתה יבמה; ואפלו
92 נשבת בחיי בעלה, ומת והיא בשביה - אין חייבין לפדותה

טז. תבצעה יבמה לכנס או לחלץ, ועמד בדין וברח או
שחלה, או שהיה היבם במדינת הים - הרי זו נזונה משל
יבם בלא שבועה כלל.
יז. נפלה לפני יבם קטן - אין לה מזונות עד שיגדיל ויהיה
בשאר היבמין.
יח. מי שיחד קרקע לאשתו בשעת מיתה למזונותיה
ואמר: 'יהיה מקום פלוני למזונות' - הרי רבה לה מזונות.
ואם היה שוכר פחות מזונות הראויין לה, נוטלת שאר
נכסים; ואם היה שוכר יותר מן הראוי לה, נוטלת הכל.
אבל אם אמר לה: 'יהיה מקום פלוני למזונות', ושתקה -
אין לה אלא פירות אותו מקום בלבד, שהרי קצין [קצב]
לה מזונות.
יט. אלמנה שבאה לבית דין לתבע מזונות - יש מי שהורה
שפוסקין לה מזונות ואין משביעין אותה; ואין ראוי לסמוך
על הוראה זו, מפני שנתחלף לו הדבר באשה שהלה בעלה
למדינת הים. ורבותי הורו שאין לה מזונות מבית דין עד
שתשבע, שהרי זו באה להפריע מנכסי יתומים, וכל הנפרע
מנכסי יתומים אינו נפרע אלא בשבועה; ולזה דעתי נוטה,
ובו ראוי לדון.
כ. אלמנה שבאה לבית דין לתבע מזונות - משביעין אותה
תחלה, ומוכרין בלא הכרזה, ונותנין לה מזונות; וכן יש לה
למכר למזונות שלא בבית דין ממחין אלא בשלשה נאמנין,
בלא הכרזה. וכן אם מכרה למזונות בינה לבין עצמה שנה
בשנה, מכרה קנס; וכשיבואו היורשין להשביע אותה,
נשבעת.
כא. וכמה מוכרין למזונות - כדי לזון מהם ששה חדשים
או יתר על זה. ומוכרין על מנת שיהיה חלוקת נותן לה מזון
שלושים יום, וחוזרת ומוכרת פעם שניה לששה חדשים; וכן
מוכרת לעולם, עד שישאר מן הנכסים כדי כתבתה, וגובה
כתבתה מן השאר והולכת לה.
כב. אלמנה שפסקו לה בית דין מזונות - אין מחשבין עמה
על מעשה ידיה [אם די לה במעשה ידיה], עד שיבואו
היורשים ויתבעוה; אם מצאו לה מעשה ידיה, נוטלין אותה,
ואם לאו, הולכין לדרך. ואני אומר שאם היו היורשים
קטנים - בית דין מחשבין עמה [בדוקים אם נותנת רווחיה
ליתומים], ופוסקין לה [- קובעים לה מכסת רווח מ -] מעשה
ידיה בדרך שפוסקין לה מזונות.
כג. אלמנה שאין שטר כתבה יוצא מתחת ידה, אין לה
מזונות - שמה מחלה כתבתה, או מכרה אותה, או משכנה
אותה; ואף על פי שלא טען יורש, טוענין לו ואומרים לה:
'הביאי כתבתיך, והשבעי, וטלי מזונות' - אלא אם אין
דרךם לכתב כתבה.
כד. האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ובאה
ואמרה: 'מת בעלי' - רצת, נזונה פדיו כל האלמנות, רצת,
נוטלת כתבתה. אמרה: 'גרשני בעלי' - אינה נאמנת; ונזונה
מנכסיו עד כדי כתבתה מפל פנים - שאם עדין היא אשתו,
יש לה מזונות, ואם גרשה כשאמרה, יש לה כתבה, שהרי

מנכסיו, אלא נפדית משל עצמה, או תטל כתבתה ותפדה
עצמה.
ו. מתה האלמנה, יורשי הבעל חייבין בקבורתה; ואם
נשבעה שבועת אלמנה ואחר כך מתה - יורשיה יורשין
כתבתה, והן חייבין בקבורתה, אבל לא יורשי הבעל. מעשה
ידי האלמנה לירשין. יורש שאמר לאלמנה: 'טלי מעשה
ידיך במזונותיך' [במקום דמי המזונות] - אין שומעין לו;
אבל היא שרצת בזה, שומעין לה.
ז. וכל מלאכות שהאשה עושה לבעלה, אלמנה עושה
ליתומים - חוץ ממזיגת הכוס, והצעת המטה, והרחצת פניו
ידי ורגליו.
ח. מציאת האלמנה ופרות נכסים שהכניסה לבעל -
לעצמה, ואין לירש בהם כלום.
ט. והנכסים עצמם שהם נדונייתה, נוטלת אותן בלא
שבועה; ואין לירשים בהן דין בעולם, אלא אם כן הותירו
[התייכרו] בחיי הבעל והיו נכסי צאן ברזל שהמותר לבעל.
ואם מתה האלמנה בלא שבועה - יורשיה יורשין נדונייתה,
ואף על פי שהיא נכסי צאן ברזל; ואם היה בהם מותר,
המותר לירשי הבעל.
י. אלמנה שתפסה מטלטלין כדי שתזון מהן - בין שתפסה
מחיים בין שתפסה אחר מותו, אפלו תפסה כבר וזה - אין
מוציאין מידה, אלא כותבין עליה בית דין מה שתפסה,
ופוסקין לה מזונות ומחשבין עמה; והיא נזונה ממה שבידה
עד שתמות, או עד שלא יהיו לה מזונות, וינקחו היורשין
את השאר.
יא. וכן אם תפסה מטלטלין בכתבתה מחיי בעלה ומת -
גובה מהן; אבל אם תפסה אחרי מותו לכתבתה, אינה גובה
מהן. אף על פי שתקנו הגאונים שתגבה הכתבה ותנאי
הכתבה מן המטלטלין. ולפיכך תזון האלמנה מן המטלטלין
אף על פי שלא תפסה.
יב. - אם הניח בעלה מטלטלין ולא תפסה אותן -
היורשין נוטלין אותן, והן מעלין [משלמים] לה מזונות.
ואינה יכולה לעכב עליהן ולומר: 'היו המטלטלין ממחין
בבית דין עד שאזון מהן, שמה יאבדו ולא יהיו לי מזונות';
ואפלו התנת עלי [על הבעל] בפרוש שתזון מן המטלטלין,
אינה מעכבת. ובה דנין תמיד, בכל בתי דינין.
יג. אבל אם הניח קרקע, יכולה היא לעכב עליהן שלא
ימכרו; ואם מכרו - אינה מוציאה מיד הלקוחות, שאין
האשה והבנות נזונות אלא מנכסים בגי חורין.
יד. הניח נשים רבות, אף על פי שגשגן זו אחר זו, נזונות
בשנה, שאין דין קדימה {במזונות} (במטלטלין).
טו. אלמנה שנפלה לפני יבם - בשלשה חדשים הראשונים
נזונה משל בעל; אם הפר העבר, וכן אם הניחה מעברת -
נזונה והולכת עד שתלד. ילדה בן של קנימה - נזונה והולכת
כל ימי אלמנותה כשאר הנשים. לא נמצאת מעברת אחר
השלשה חדשים, או שהפילה - אינה נזונה לא משל בעל
ולא משל יבם, אלא תובעת יבמה לכנס או לחלץ.

1 כְּתֻבָּתָהּ בְּיָדָהּ; לְפִיכָף נוֹטֶלֶת מְזוֹנוֹת עַד כְּדֵי כְּתֻבָּתָהּ
2 וְהוֹלֶכֶת לָהּ.

3 **כה.** הָאִשָּׁה שֶׁהִיא לֹא סָפַק גְּרוּשִׁין וּמֵת בְּעֵלָהּ - אֵינָה נְזוּנָה
4 מִנְכָּסִי, שְׁאִין מוֹצִיאִין מִיַּד הַיֹּרֵשׁ מִסָּפֵק; אֲכָל בְּחֵי בְּעֵלָהּ,
5 יֵשׁ לָהּ מְזוֹנוֹת עַד שֶׁתִּגָּרֵשׁ גְּרוּשִׁין גְּמוּרִין.

6 **כו.** אֲלֻמָּנָה עֲנִיָּה שֶׁשָּׁהָת שְׁתֵּי שָׁנִים וְלֹא תִבְעָה מְזוֹנוֹת, אוֹ
7 עֲשִׂירָה שָׁשָׁהת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְלֹא תִבְעָה - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת
8 בְּשָׁנִים שֶׁעָבְרוּ, אֲלֹא מִשְׁעָה שֶׁתִּבְעָה; וְאִם שָׁהָת פָּחוֹת מִזֶּה,
9 אֶפְלוּ בְּיוֹם אֶחָד - לֹא וּתְרָה, אֲלֹא תוֹבַעַת וְנוֹטֶלֶת מְזוֹן אוֹתָן
10 הַשָּׁנִים שֶׁעָבְרוּ.

11 **כז.** אֲלֻמָּנָה שֶׁתִּבְעָה מְזוֹנוֹת מִן הַיֹּרֵשִׁים - הֵם אוֹמְרִים:
12 'נִתְּנוּ', וְהִיא אוֹמְרָת: 'לֹא נִטְלָתִי' - כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נָשְׂאתָ, עַל
13 הַיְתוּמִים לְהִבְיֵא רֵאָיָה, אוֹ תִשָּׁבַע שְׁבוּעַת הַסֵּת [מִדְּרַבָּנָן]
14 וְתִטַּל; וּמִשְׁנִשְׂאָתָה, עָלֶיהָ לְהִבְיֵא רֵאָיָה, אוֹ לִשְׁבָּעוּ הַיֹּרֵשִׁים
15 שְׁבוּעַת הַסֵּת שֶׁנִּתְּנוּ לָהּ.

16 **כח.** דִּין תּוֹסֶפֶת כְּתֻבָּה כְּדִין הָעֶקֶר. לְפִיכָף אֲלֻמָּנָה שֶׁתִּבְעָה,
17 אוֹ מְכָרָה, אוֹ מִחְלָה, אוֹ מִשְׁכָּנָה תּוֹסֶפֶת כְּתֻבָּתָה עִם הָעֶקֶר
18 - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת; וְאִם תִּבְעָה מִקְצָתָה, וְהִנִּיחָה מִקְצָתָה - הָרִי
19 זֶה כְּמִי שֶׁתִּבְעָה מִקְצָת הָעֶקֶר וְהִנִּיחָה מִקְצָתָה. וְכָל הַמּוֹכֵרֶת
20 אוֹ הַמּוֹחֶלֶת סֶתֶם, מְכָרָה וּמִחְלָה הַתּוֹסֶפֶת עִם הָעֶקֶר -
21 שְׁשִׁנְיָהֶם 'כְּתֻבָּה' שְׁמֵם בְּכָל מְקוֹם.

יום שבת קודש כ"ז תשרי ה'תשע"ג

פרק יט

24 **א.** מִתְּנָאֵי הַכְּתֻבָּה, שִׁיחִי בְּנֵי הַזִּכְרִים יוֹרְשִׁין כְּתֻבָּתָהּ אִמָּן,
25 וְנִדְוִינְתָהּ [נִכְסִים מִבֵּית אֲבִיהָ] שֶׁהִכְנִיסָה בְּתוֹרַת נִכְסֵי צֶאֱן
26 בְּרָגֶל [שִׁיחִיהָ בְּאַחֲרִיּוֹת הַבַּעַל, לְרוּחַ וּלְהַפְסֵת], וְאַחֲרֵי כֵן
27 חוֹלְקִין שָׂאָר הַיִּרְשָׁה עִם אֲחֵיהֶם בְּשֹׁה.

28 **ב.** בִּיצֵד? נִשָּׂא אִשָּׁה כְּתֻבָּתָהּ וְנִדְוִינְתָה אֵלֶיהָ, וְיִלְדָה בֶּן
29 וּמֵתָה בְּחַיָּיו, וְאַחֲרֵי כֵן נִשָּׂא אִשָּׁה אַחֲרַת כְּתֻבָּתָהּ וְנִדְוִינְתָהּ
30 מֵאִתָּם, וְיִלְדָה בֶּן וּמֵתָה בְּחַיָּיו, וְאַחֲרֵי כֵן מֵת הוּא, וְהִנִּיחַ
31 אֶלְפִים - בְּנוֹ מִן הָרֵאשׁוֹנָה יוֹרֵשׁ אֵלֶיהָ שֶׁבְּכֻתֻּבַּת אִמּוֹ, וּבְנוֹ
32 מִן הַשֵּׁנִיָּה יוֹרֵשׁ מֵאִתָּם שֶׁבְּכֻתֻּבַּת אִמּוֹ, וְהִשָּׂאָר [ח' מֵאֹת
33 ח] יוֹרְשִׁים אוֹתוֹ בְּשֹׁה. נִמְצָא בְּיַד בֶּן הָרֵאשׁוֹנָה אֵלֶף
34 וְאַרְבַּע מֵאֹת, וּבְיַד בֶּן הַשֵּׁנִיָּה שֵׁשׁ מֵאֹת.

35 **ג.** בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁיחִיּוֹת יוֹתֵר עַל כְּדֵי שְׁתֵּי
36 הַכְּתֻבּוֹת דִּינָר אֶחָד אוֹ יוֹתֵר, כְּדֵי שִׁיחֲלֻקוּ הַשָּׂאָר בְּשֹׁה;
37 אֲכָל אִם לֹא הִנִּיחַ יוֹתֵר דִּינָר, חוֹלְקִים הַכֹּל בְּשֹׁה: שְׁאֵם
38 יִירָשׁוּ אֵלּוּ כְּתֻבַּת אִמָּן וְאֵלּוּ כְּתֻבַּת אִמָּן, וְלֹא יִשָּׂאָר דִּינָר
39 אֶחָד לְחֶלֶק אוֹתוֹ בֵּין הַיֹּרֵשִׁים - נִמְצָא תִּנְאִי זֶה מִבְּטָל
40 חֲלוּק יִרְשָׁה בֵּין הַבָּנִים בְּשֹׁה, שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה.

41 **ד.** וְהוּא הַדִּין לְמִי שֶׁנִּשָּׂא נָשִׁים רַבּוֹת, בֵּין בְּזוֹ אַחֵר זֶה בֵּין
42 בְּבַת אַחַת, וּמִתּוֹ כָּל בְּחַיָּיו, וְלֹא מִהֵן בָּנִים וְזָכָרִים, אִם הִיא
43 שֵׁם יוֹתֵר עַל כְּדֵי כָּל הַכְּתֻבּוֹת דִּינָר - כָּל אֶחָד וְאֶחָד יוֹרֵשׁ
44 כְּתֻבַּת אִמּוֹ, וְהִשָּׂאָר חוֹלְקִין בְּשֹׁה.

45 **ה.** אֲמָרוּ הַיְתוּמִים: 'הָרִי אֲנוּ מַעֲלִין [מוֹסִיפִים לַגּוֹבָה הַעֲרֹךְ]

46 עַל נִכְסֵי אֲבִינוּ יוֹתֵר, כְּדֵי שִׁיטְלוּ כְּתֻבַּת אִמָּן' - אֵין שׁוֹמְעִין
47 לָהּ, אֲלֹא שְׁמִין אֵת הַנִּכְסִים בְּבֵית דִּין כְּמָה הָיָה שְׁוִין בְּשִׁעַת
48 מִיתָת אֲבִיהֶן; וְאִךְ עַל פִּי שֶׁנִּתְרַבּוּ אוֹ נִתְמַעֲטוּ אַחֲרֵי מִיתַת
49 אֲבִיהֶן, קֹדֶם שֶׁיָּבֹאוּ לְחֶלֶק - אֵין שְׁמִין אוֹתָם אֲלֹא בְּשִׁעַת
50 מִיתַת אֲבִיהֶן.

51 **ו.** הִיא שֵׁם יוֹתֵר עַל כְּדֵי כָּל הַכְּתֻבּוֹת, אִךְ עַל פִּי שִׁישׁ עָלָיו
[עַל הָאֵב] שֹׁטֵר חוֹב כְּנֶגֶד הַיֹּתֵר - אֵינוֹ מִמַּעַט, אֲלֹא כָּל
52 אֶחָד מֵהֵן יוֹרֵשׁ כְּתֻבַּת אִמּוֹ.

53 **ז.** מִי שֶׁהִיא נָשִׂי שְׁתֵּי נָשִׁים, וּמֵמָתָה אַחַת מֵהֵן בְּחַיָּיו וְאַחַת
54 אַחֲרֵי מוֹתוֹ, וְלֹא בָנִים מִשְׁתִּיחֶהָ, אִךְ עַל פִּי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ יוֹתֵר
55 עַל שְׁתֵּי הַכְּתֻבּוֹת - אִם נִשְׁבָּעָה הַשֵּׁנִיָּה שְׁבוּעַת אֲלֻמָּנָה קֹדֶם
56 שְׁתִּמּוּתָהּ, בְּנִיָּה קוֹדְמִים לִיִּרְשׁ כְּתֻבָּתָהּ, מִפְּנֵי שְׁאִינֶם יוֹרְשִׁים
57 כְּתֻבַּת אִמָּן בְּתִנְאִי זֶה, אֲלֹא יִרְשָׁה שֶׁל תּוֹרָה. וְאַחֲרֵי כֵן
58 יוֹרְשִׁין בְּנֵי הָרֵאשׁוֹנָה כְּתֻבַּת אִמָּן בְּתִנְאִי זֶה [וְתִקְנַת בָּנִים
59 זְכָרִים]; וְאִם נִשָּׂאָר שֵׁם כָּלוּם, חוֹלְקִין אוֹתוֹ בְּשֹׁה. וְאִם
60 מֵתָה קֹדֶם שֶׁתִּשָּׁבַע, בְּנֵי הָרֵאשׁוֹנָה יוֹרְשִׁים כְּתֻבַּת אִמָּן
61 בְּכָלכּ, וְהִשָּׂאָר חוֹלְקִין בְּשֹׁה.

62 **ח.** הִיא נָשִׂי שְׁתֵּי נָשִׁים, וְלֹא מֵהֵן בָּנִים, וּמֵתָה, וְאַחֲרֵי כֵן
63 מִתּוֹ הַנָּשִׁים - אִם נִשְׁבָּעוּ הַנָּשִׁים וְאַחֲרֵי כֵן מִתּוֹ - כָּל אֶחָד
64 וְאֶחָד יוֹרֵשׁ כְּתֻבַּת אִמּוֹ בִּירְשָׁה שֶׁל תּוֹרָה, לֹא בְּתִנְאִי זֶה;
65 לְפִיכָף אֵין מִשְׁגִּיחִין אִם יֵשׁ שֵׁם מוֹתֵר דִּינָר אוֹ אֵין שֵׁם,
66 וְיוֹרְשִׁי הָרֵאשׁוֹנָה קוֹדְמִין לְיוֹרְשֵׁי הַשֵּׁנִיָּה. וְאִם לֹא נִשְׁבָּעוּ -
67 חוֹלְקִין הַבָּנִים הַכֹּל בְּשֹׁה, וְאֵין שֵׁם יִרְשָׁתָה כְּתֻבָּה, לְפִי שְׁאִין
68 לְאֻלְמָנָה כְּתֻבָּה עַד שֶׁתִּשָּׁבַע.

69 **ט.** אַחַת נִשְׁבָּעָה וְאַחַת לֹא נִשְׁבָּעָה - זֶה שֶׁנִּשְׁבָּעָה, בְּנִיָּה
70 יוֹרְשִׁין כְּתֻבָּתָהּ תַּחֲלָה; וְהִשָּׂאָר, חוֹלְקִין אוֹתוֹ בְּשֹׁה. וְכָל
71 הַיֹּרֵשׁ כְּתֻבַּת אִמּוֹ שֶׁמֵּתָה בְּחַיָּיו, אֵינוֹ טוֹרֵף מִנְכָּסִים
72 מִשְׁעָבָדִים [נִכְסִים שֶׁנִּמְכְּרוּ] אֲלֹא מִבְּנֵי חוֹרֵין [נִכְסִים שֶׁלֹּא
73 נִמְכְּרוּ] כָּל הַיֹּרְשִׁין.

74 **י.** וּמִתְּנָאֵי כְּתֻבָּה, שֶׁתִּהְיֶינָה הַבָּנוֹת נְזוּנוֹת מִנְכָּסֵי אֲבִיהֶן
75 אַחֲרֵי מוֹתוֹ, עַד שִׁיִּתְאַרְסּוּ אוֹ עַד שִׁיִּבְגְּרוּ; בְּגֵרָה הַבַּת אִךְ
76 עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְאַרְסָה, אוֹ נִתְאַרְסָה אִךְ עַל פִּי שֶׁלֹּא בְּגֵרָה -
77 אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת. וּבַת הַנְּזוּנָה מִנְכָּסֵי אֲבִיהָ לְאַחֲרֵי מוֹתוֹ -
78 מַעֲשֶׂה יְדִידָה וּמִצִּיאָתָה לְעַצְמָהּ, לֹא לְאַחִים.

79 **יא.** פּוֹסְקִין לְבַת מְזוּנוֹת וְכִסּוֹת וּמִדּוֹר [דִּירָה] מִנְכָּסֵי אֲבִיהָ,
80 כְּדֶרֶךְ שֶׁפּוֹסְקִין לְאֻלְמָנָה; וּמוֹכְרִין לְמִזוֹן הַבָּנוֹת וְכִסּוֹתָן
81 בְּלֹא הַכְרָזָה [מִכִּירָה פּוֹמְבִית לְכָל הַמִּדְרָבָה], כְּדֶרֶךְ שֶׁמוֹכְרִין
82 לְמִזוֹן הָאֻלְמָנָה וְכִסּוֹתָהּ: אֲלֹא שֶׁהָאִשָּׁה, פּוֹסְקִין לָהּ לְפִי
83 כְּבוֹדָה וְכְבוֹד בְּעֵלָהּ, וְלַבָּנוֹת פּוֹסְקִין לָהֶן דְּבַר הַמִּסָּפֵק לָהֶן
84 בְּכָלכּ; וְאֵין הַבָּנוֹת נִשְׁבָּעוֹת.

85 **יב.** אֵין הַבָּנִים יוֹרְשִׁין כְּתֻבַּת אִמָּן, וְלֹא הַבָּנוֹת נְזוּנוֹת
86 בְּתִנְאִים אֵלּוּ, עַד שִׁיִּהְיֶה שֹׁטֵר כְּתֻבָּה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָם; אֲכָל
87 אִם אֵין שֵׁם שֹׁטֵר כְּתֻבָּה - אֵין לָהֶם כָּלוּם, שְׁמָא מִחְלָה אִמָּן
88 כְּתֻבָּתָהּ. וְאִם אֵין דְּרָכָם לְכַתֵּב כְּתֻבָּה, יֵשׁ לָהֶם כְּפִי הַתִּנְאִים.
89 **יג.** מִי שֶׁצָּנָה בְּשִׁעַת מִיתָתוֹ לְעַקֵּר אֶחָד מִתְּנָאֵי כְּתֻבָּה, כְּגוֹן
90 שֶׁאָמַר: 'אֵל יִזְנוּ בְּנוֹתַי מִנְכָּסִי וְאֵל תִּזְוֹן אֲלֻמָּנָתִי', אוֹ 'אֵל
91 יִירָשׁוּ בְּנֵי כְּתֻבַּת אִמָּן' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. נִתֵּן כָּל נִכְסֵי

נזונות מהן עד שיבגרו או עד שיתאכסו, והבנים ישאלו על
הפתחים.
יח. במה דברים אמורים? בשהניח קרקע. אבל אם הניח
מטלטלין - הואיל ובתקנת הגאונים הוא שיזונו הבנות מן
המטלטלין, הרי הבנים והבנות נזונות פאחת מן הנכסים
האלו המועטין; שלא תקנו להן במטלטלין אלא שיהיו
בבנים. וכנה הורו הגאונים.
יט. הניח קרקע, והיו הנכסים מרבין, ונתמעטו אחר בן -
כבר זכו בהן יורשים; היו מועטין בשעת מיתה, ונתרבו
אחר בן - הבנים יורשין אותן. ואפלו לא נתרבו, אם קדמו
הבנים ומכרו נכסים מועטין, מכרן קנים.
כ. היו הנכסים מרבין, ויש עליו [על המת] חוב, או שהתנה
עם אשתו שזיון את בתה - אין החוב ולא מזונות בת אשתו
ממעטין בנכסים; אלא יירשו הבנים הכל, ויתנו לבצל חוב
חובו, וזונו בת אשת אביהם עד זמן שפסק, וזונו
אחיותיהן עד שיבגרו או עד שיתאכסו מתחת ידיהם.
כא. הניח אלמנה, ובת ממנה או מאשה אחרת, ואין
בנכסים כדי שיזונו שתייהן - האלמנה נזונה, והבת תשאל
על הפתחים. וכן אני אומר, שמזונות הבת קודמין לרשת
הבן כהבת אמו שמתה בחיי אביו, ואף על פי ששניהם
מתנאי כתבה; קל נחמר הדברים: ומה אם נדחית ירשה
של תורה מפני מזונות הבת, לא תדחה ירשת הכתבה
שהיא תנאי בית דין מפני מזונות הבת? !
כב. מי שמת והניח בנות גדולות וקטנות, ולא הניח בן -
אין אומרים: 'זונו הבנות הקטנות עד שיבגרו ויחלקו שאר
הנכסים בשוה', אלא פלן חולקות בשוה.

במתנה לאחרים - הואיל ומתנת שכיב מרע [אדם חולה]
אינה קונה אלא לאחר מיתה, כמו שיתבאר - הרי המתנה
וחיוב הנכסים בתנאים אלו באין כאחד; ולפיכך אלמנתו
ובנותיו נזונות מנכסיו, ובניו יורשים כתבת אדם שמתה
בחי בעלה.
יד. בת [של] הממאנת [קטנה יתומה שהשיאוה ומיאנה
בנישואין] - הרי היא כשאר הבנות, ויש לה מזונות. אבל
בת היבמה, ובת השונה [שאמא אסורה מדרבנן], ובת
הארוסה, ובת האנוסה - אין להן מזונות אחר מיתת אביהן
בתנאי זה; אבל בחיי אביהן, הוא חייב במזונותן, כדין שאר
הבנים והבנות בחיי אביהן.
טו. המאנס בת הנזונה מן האחין, חייב במזונותיה משעת
הארוסין - שהרי אין לה מזונות מאחיה משנתאכסה, ואינה
בוגרת כדי שתזון עצמה אלא קטנה או נערה, ואין אדם
רוצה שתתבזה ארוסתו ותלך ותשאל על הפתחים.
טז. נשאת הבת, ומאנה או נתגרשה או נתאלמנה, אפלו
היא שומרת יבם [ממתנה לייבום], הואיל ותורה לבית
אביה ובעדן לא בגרה - הרי זו נזונה מנכסי אביה עד
שתבגר או עד שתתאכס.
יז. מי שמת והניח בנים ובנות - יירשו הבנים כל הנכסים,
והן זנין את אחיותיהן עד שיבגרו או עד שיתאכסו. במה
דברים אמורים? בשהניח נכסים שאפשר שיזונו מהן הבנים
והבנות כאחד, עד שיבגרו הבנות; ואלו הן הנקראין 'נכסים
מרבין'. אבל אם אין בנכסים שהניח אלא פחות מזה -
מוציאין מהן מזונות לבנות עד שיבגרו, ונותנין השאר
לבנים; ואם אין שם אלא כדי מזון הבנות בלבד - הבנות

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"א-כ"ז תשרי ה'תשע"ג

מטמאה, ומצוה זו כוללת כל-דיני שקבת זרע.

יום ראשון כ"א תשרי ה'תשע"ג

יום חמישי כ"ה תשרי ה'תשע"ג

יום שני כ"ב תשרי ה'תשע"ג

יום שישי כ"ו תשרי ה'תשע"ג

מצות עשה צו.

יום שבת קודש כ"ז תשרי ה'תשע"ג

המצוה הצ"ח — הצווי שנוצטוינו להיות שמונה מינים
מן השורצים מטמאין. ומצוה זו כוללת טמאת שרץ
ודיניה.

מצות עשה צח.

יום שלישי כ"ג תשרי ה'תשע"ג

המצוה הצ"ח — הצווי שנוצטוינו לדון בטמאת אכלין
ומשקין פדינים האמורים בהם, ומצוה זו כוללת כל-תורת
טמאת אכלין ומשקין בלם.

יום רביעי כ"ד תשרי ה'תשע"ג

מצות עשה קה.

המצוה הק"ה — הצווי שנוצטוינו להיות שקבת זרע

מלכים א ו ז

ו ז והבית בהבנתו אבן שלמה מסע נבנה ומקבות והגרון כלילי ברזל לא־נשמע בבית בהבנתו:
 ח פתח הצלע התיכנה אלפתח הבית הימנית ובלולים יעלו על־התיכנה ומן־התיכנה אל־השלשים:
 ט ויבן את־הבית ויכלהו ויספן את־הבית גבים ושדרת פארוזים: י ויבן את־היצוע היציע
 על־פ־הבית חמש אמות קומתו ויאחז את־הבית בעצי ארוזים:

רש"י

עמוד, ועולין בו כמה וכמה אמות גבוה, ואין צריך לשפע כשאר סולם, כי הקיפו הוא שיפוע: אל השלישים. כמו אל השלישיים: (ט) ויספון. לשון כסוי תקרה: גבים ושדרות בארוזים. שתי תקראות, אחת עשויה לנוי מלמטה, ואחת של לוחי ארוזים מלמעלה, של גבים היא התחתונה. ותרגם יונתן: בהנתוכין, ולא ידעתי מה הן, ושמעתי משמו של רבי מנחם זצ"ל, שהם נסרים ארוגים נאים כמין צורה, וקורין לו בלשונינו צילי"ד, ובלשון אשכנז (גהמל"ט), והיא לשון 'שמים', 'שמי קורה'. ואני אומר, שהם לבנים חלולים, והם כחצי קנה עגול, שעושים לכסוי בתים (בלשון אשכנז דעק ציגל): גבים. לשון ארמי: גובתא דקניא, והם היו (למעלה), והשדרות (למטה): ושדרות. לוחי ארוזים סדורים למעלה מן הגבים, לדריסת הרגל, כשעולין לראות בבדק הבית. וכן תרגם יונתן: ושדרות בארוזים ועילא מנהון (רצצה לומר, מן הגבים) סידרא דרכפת רישי שריתא ארוזיא, ורכפת לשון תכיפת, וחבירו (שמואל ב כב יב) עבי שחקים, תרגום יונתן: מריכפת עננין קלילין (ושדרות, כלומר היו נסרים סדורים זה אצל זה, רד"ק): (י) חמש אמות קומתו. של כל אחד ואחד, הרי גובהן חמש עשרה אמות, לכד עובי התקרה: ויאחז את הבית. הוא כיסוי הגג העליון, והספון האמור למעלה, הוא תקרת העלייה:

מצודת ציון

(ז) מסע. מלשון הסעה ועקירה: ומקבות. הוא הפטיש החד בראשו האחד, ובו פוסלין את האבנים: (ח) ובלולים. הם עמודים חלולים, ובהחלל עשוי מעלות סביב סביב, והעולה בו מקיפו סביב, והוא מלשון (פסחים לד א) לול קטן היה בין הכבש למזבח: (ט) ויכלהו. השלימו: ויספון. ענין כסוי התקרה, וכן (חגי א ד) לשבת בבתיכם ספונים: גבים. כענין גומות ובורות, כמו (מלכים ב ג טז) עשה הנחל הזה גבים: ושדרות. כמו וסדרות, בסמ"ך: (י) על כל הבית. סמוך ונשען לכל הבית: את הבית. עם הבית:

רוצה לומר: בהצלע אשר עמדה בעבר הדרומי: ובלולים. בדרך מדרגות עמוד, אשר עמדה בחלל התחתונה, עלו להפתח ההיא: ומן התיכונה. ובדרך זה עלו מן התיכונה אל השלישים, כי עמד העמוד בחלל התיכונה, ובה עלו אל הפתח הפתוח מהתיכונה להשלישים: (ט) את הבית. את קירות ההיכל: ויספון. כסה את הבית בתקרה חקוקה ומצוירת גבים, לנוי ולפאר, וממעל לה עשה עוד תקרה מארוזים סדורות, להיות מחוזק לדריסת רגלי העולים לראות בדקי הבית: (י) על כל הבית. נשען אליה בכל שלש הרוחות: קומתו. קומת של כל אחד ואחד: ויאחז את הבית. היציעים ההם אחז עם הבית בעצי ארוזים, והם קורות התקרות אשר הונחו על המגרעות:

מצודת דוד

(ז) והבית בהבנתו. בא ליתן טעם למה עשה המגרעות ולא בנאוה כדרך הבנאים, ואמר שהבית במקום שבנאוה נבנה מאבן שלמה, כמו שהסיעם והביאם מההר, כי לא חפץ להביא במקום הבנין דבר בלתי נשלם, ולזה נחצב כל אבן בהר בשלימותה ובמדה הנרצה, ולא נעשה בהם עוד מלאכה במקום הבנין, ולא היה אם כן נשמע שם קול מקבות וגרון, כי לא נעשה שם דבר, כי אם הנחה לבדה, ואם היו בונים כדרך הבנאים לעשות נקבים, היה אם כן בהכרח לעשות מלאכה במקום הבנין: (ח) פתח הצלע התיכונה. אשר עלו דרך בה אליה מן התחתונה, עמדה לרוח הדרומי מהבית,

רוצה לומר: בהצלע אשר עמדה בעבר הדרומי: ובלולים. בדרך מדרגות עמוד, אשר עמדה בחלל התחתונה, עלו להפתח ההיא: ומן התיכונה. ובדרך זה עלו מן התיכונה אל השלישים, כי עמד העמוד בחלל התיכונה, ובה עלו אל הפתח הפתוח מהתיכונה להשלישים: (ט) את הבית. את קירות ההיכל: ויספון. כסה את הבית בתקרה חקוקה ומצוירת גבים, לנוי ולפאר, וממעל לה עשה עוד תקרה מארוזים סדורות, להיות מחוזק לדריסת רגלי העולים לראות בדקי הבית: (י) על כל הבית. נשען אליה בכל שלש הרוחות: קומתו. קומת של כל אחד ואחד: ויאחז את הבית. היציעים ההם אחז עם הבית בעצי ארוזים, והם קורות התקרות אשר הונחו על המגרעות:

תהלים סה א-ה

ס.ה. א לַמִּנְצָה כְּזִמְזוֹר לְדָוִד שִׁיר: ב לַךְ דְּמִיָּה תְהִלָּה אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן וְלַךְ יִשְׁלֹם-נִדְרֵי: ג שְׁמַע תְּפִלָּה עֲרִיד פְּלִיבֶשֶׁר יָבֹאוּ: ד דְּבָרֵי עֲזוֹת גְּבֹרֹת מְנִי פִשְׁעֵינוּ אֶתְּה תִכְפֹּרם: ה אֲשֶׁרִי | תִּבְחַר וּתִקְרַב יִשְׁפֹּן חֲצִירֶיךָ גִּשְׁפָּעָה בְּמִוֶּב פִּיתָךְ לְרֵשׁ הַיִּכְלָךְ:

רש"י

שעשה אויבך בציון תהלה היה לך שהיכולת בידך להנמס ואתה מאריך אף: (ד) דברי עונות גברו מני. ואין אנו יכולים להספיק לסדר כולם לפניך לפי שהם רב אלא בכלל אחד אנו מתפללים לפניך שפשעינו אתה תכפרם: (ה) אשרי. מי אשר תבחר ותקרב אשר ישכן בחצריך: נשבעה בטוב. שבביתך ומקדושת היכלך ששכינתך שורה שם:

מצודת ציון

(ב) דומיה. שתיקה: (ג) עדיך. אליך כמו תיעד עדיך (איוב ד):

צרה וישולם א"כ הנדר: (ג) שומע תפלה. על כי אתה שומע תפלה לזה יבואו אליך כל בשר להתפלל לפניך: (ד) גברו מני. ר"ל עם כי אין בהזכיות להכריע את העונות עכ"ז תכפרם בחסדך: (ה) אשרי תבחר. אשרי להעם אשר תבחר ותקרב להיות שוכן בחצריך והנה נשבעה בהטוב וההשפעה הבאה מביתך והיכלך הקדוש:

מצודת דוד

(ב) לך דומיה תהלה וגו'. ר"ל אתה ה' השוכן בציון הדומיה נחשבת לך לתהלה כי אין להגביל את תהלתך ולכן אין להרבות בתארים: ולך ישולם נדר. כי תושיע להנודרים בעת

יהל אור

הנה ענין הוי מבואר בזח"ג פ' אחרי דע"ד סע"ב הא עילאה נטיל לון ואנגיד לוא"ו ויו"ד לגבה ועיין בפרס ערך הוי' ובזח"ב בשלח נ"ה ע"ב ע"פ בשו"ב ה' ציון. וענין ואנגיד לון זהו ענין הנ"ל בפירוש שהלך בעלה למדה". כי ה' עילאה נקרא ים הקדמוני. לכן מזה נמשך בחי' כהמות ימים יהמיון. כנ"ל סעי' א'. ובילקוט פ' הברכה רמז תקס"א ע"פ ושפע ימים יניקו. שנים נוטלים בשפע ונותנים בשפע ים ומל'. ים נוטל בשפע ונותן בשפע. ויש לפרש ע"ד הנ"ל כי בינה נק' ים ומשם נמשך ההשפעה בשפע כנ"ל בענין חנם בלא מצות. ויובן זה ע"ד שנתבאר בת"א בד"ה ויהי בשלח פרעה. בענין כמה ארך אפס לפניו כו' שלא ע"פ חשבון כו' ע"ש. ובקדושה התשובה נק' ים כמ"ש במד"ר באיכה דע"ד ב' ע"פ סכותה באף. שהתשובה גבוה מהתפלה. ואפ"ל תפלה היא מל' ואני תפלה סולם מוצב כו' והתשובה בינה ונק' ים כנ"ל. ולכן ע"י התשובה והרוח תשוב נמשך וגם סערה לדממה ויחשו גליהם:

(ג) במד"ר ויקהל ר"פ מ"ט מים רבים לא יוכלו לכבות האהבה מים רבים אלו עובדי כוכבים שנאמר כהמות ימים יהמיון כו' כי לא יוכלו לכבות האהבה כו' ואוהב את יעקב כו' וכ"ה בפ' במדבר פרשה ב' דף רי"ב ד' ובשה"ש רבה ע"פ מים רבים לא יוכלו. והוא כמבואר בת"א פ' נח ע"פ מים רבים. בענין המבול שהוא בחי' המשכה מעולם התהו. ולכן נאמר בהם ויגברו המים כו' שהוא תגבורת נה"ב על נה"א. ונה"ב שרשה משם ב"ן דתהו. ששם בא החיות מאור א"ס בהתגברות רב למאד. שבעולם התהו היה רבוי האור ומשם נמשך המבול וזהו חמש עשרה אמה מלמעלה בחי' י"ה גברו המים ויכוסו ההרים שהם מדות דו"א שמעולם התיקון והאבות נק' הרים כמ"ש בד"ה כי ההרים ימושו. והם מבחי' עולם התיקון ובהתגברות עולם התהו הוא ויכוסו ההרים:

ח (א) במד"ר באסתר קי"ט ד' וחכם באחר ישבחנה זה הקב"ה שהוא משרדי אחשוורוש המד"א משביח שאון ימים שאון גליהם והמון לאומים תלים ס"ה ח'. והרמ"א בתלים שם סי' ס"ה ח' פ"י שעי' נדרי צדקה משביח שאון ימים והוא מארז"ל למה עכומ"ז דומין לגלי הים שכל גל וגל אומר חבירי לא יכול להציף העולם ואני אבא אחריו כו'. והיינו כי גבי וידר יעקב נדר נאמר והי' הוי' לי לאלקים כמבואר פירושו בת"א פ' ויצא סד"ה ושבתי בשלום. לכן עי"ז דוקא משביח גלי הים כו'. ועיין במהרש"א בחידושי אגדות בב"ב ר"פ הספינה במ"ש כל משברין וגליך עלי עברו. דימה הכתוב הצרות והגלות שבאו עלינו מן העכומ"ז לגלי הים כו' ולכן הישועה ע"י אלוותא דחקיק עליה אהיה. כי זאת ההבטחה הכתובה בספר תורת משה בגל הראשון שעבר עלינו שאמר הש"י אהיה אשר אהי' כו' עמ"ש סד"ה לרוקע הארץ. וי"ל כי ים עגולים ומשם שורש יניקתם ויש להעיר ממ"ש בסידור ע"פ יתום ואלמנה יעודר בענין פ"י היתה כאלמנה שהלך בעלה למדה"י ודעתו לחזור. והיינו ענין קוב"ה בגלותא סליק לעילא. שפנימי ז"א נסתלק לאימא הנקרא ים. וז"ס הוי'. כמ"ש בזח"ג דף ע"ד סע"ב. והיינו כי ו"ה הם עלמא דאתגליא. אכן י"ה הוא עלמא דאתכסיא הנק' ים. ומבואר במ"א ד"ה אני חומה שבחי' אימא נק' דרור שלשם אין מגיע ההעלאת מ"ג אם צדקת מה תתן לו.

וזוהו זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם. חנם בלא מצות. ונק' דגה שהיא מבחי' ים שמשם מקבלים השפע כו': וב"ז ענין ויקם סערה דתהו לדממה דתיקון קול דממה דקה והיינו ע"י רוח שם מ"ה. א"ג סערה מג"ק הטמאות דממה ק"נ:

(ב) בישעי' סי' י"ז י"ב הוי המון עמים רבים כהמות ימים יהמיון כו':

ח הפרת נדרים כל היום. יש בדבר להקל ולהחמיר. כיצד? נדרה בלילי שבת – יפר בלילי שבת, וביום השבת עד שתחשך. נדרה עם חשכה – מפר עד שלא תחשך; שאם חשכה ולא הפר – אינו יכול להפר.

פרק אחד עשר

א ואלו נדרים שהוא מפר: דברים שיש בהם ענוי נפש: אם ארחץ ואם לא ארחץ, אם אתקשט ואם לא אתקשט. אמר רבי יוסי: אין אלו נדרים ענוי נפש.

פירוש ברטנורא

ח הפרת נדרים. שאמרה תורה (במדבר ל') ואם ביום שמוע אישה יניא אותה: כל היום. עד שתחשך, שנאמר ביום שמעו. והא דכתיב מיום אל יום, צריכא, דלא תימא ביממא אין בליליא לא, קמ"ל מיום אל יום דיומנין שיש לו זמן להפר מעת לעת, כגון אם נדרה בתחלת הלילה: ויש בדבר להקל ולהחמיר. כלומר פעמים שיש להפרה זמן מועט ופעמים זמן מרובה: נדרה בלילי שבת. האי דנקט בלילי שבת לאשמועינן שמפריין נדרים בשבת ואפילו שלא לצורך השבת. והחכם אינו מתיר בשבת אלא נדרים שהן לצורך השבת, ואע"פ שהיה לו פנאי מבעוד יום יכול להתיר לצורך השבת: שאם לא הפר וחשכה אינו יכול להפר. שאין הפרת נדרים מעת לעת אלא נדרה מתחלת הלילה. ולענין הפרה אינו מועיל עד שיאמר מופר לך כלישנא דקרא, דהפרת הבעל הוא מכאן ולהבא בלא טעם, כמו את בריתי הפר (בראשית יז). והכנס הוא שאומר מותר לך אין כאן נדר ואין כאן שבועה שהוא עוקר הנדר מעיקרו. ואם אמר החכם בלשון הפרה והבעל בלשון התרה, אינו מותר ואינו מופר. ואם אמר אם לא נדרת מדורך אני, דבריו קיימים, ואין צורך שיאמר קיים ליכי, הואיל ואפילו שתק כל אותו היום הנדר קיים, בדבור כל דהו נמו היו קיום. ובשבת יאמר מלי אכלי מלי שתי, ולא יפר כדרך שיאמר בחול, והנדר בטל מאליו. ואם אינו יכול להכריחה, מבטל בלבו ואין צורך להוציא בשפתיו. ודוקא ביטול כגון מלי אכלי שהוא מכריחה לעבור על נדרה הוא שמועיל אם חשב בלבו אע"פ שלא הוציא בשפתיו, אבל הפרה שאינו מכריחה לעבור על הנדר צריך להוציא בשפתיו ולא סגי אם הפר בלבו:

יא אלו נדרים. בגמרא מפרש נדרים ושבועות קתני, דבלשון חכמים שבועות בכלל נדרים הם: אם ארחץ ואם לא ארחץ. הכי קאמר, הנאת רחיצה אסורה עלי לעולם אם ארחץ היום, הרי נדר. אם לא ארחץ, שבועה שלא ארחץ, הרי שבועה. וכן אם אתקשט, הנאת קישוט אסורה עלי לעולם אם אתקשט היום. אם לא אתקשט, שבועה שלא אתקשט: אמר ר"י אין אלו נדרים עינוי נפש. אנדר בלבד פליג ר' יוסי על ת"ק, ואמר דהנאת רחיצה אסורה עלי לעולם אם ארחץ היום, אין זה נדר של עינוי נפש, שהרי אפשר לה שלא תרחץ היום ולא תהיה הנאת רחיצה אסורה עליה לעולם, ומניעת יום אחד מרחיצה אינו עינוי נפש, דניול של יום אחד לא הוי ניוול. ואין הלכה כר"י. ובין האב ובין הבעל נדר עינוי נפש הוא דמפריס, דכתיב (במדבר ל') בין איש לאשתו בין אב לבתו, מוקיש אב לבעל, מה בעל אינו מיפר אלא נדר עינוי נפש, אף אב אינו מפר אלא נדר עינוי נפש. ורמב"ם פסק שהאב מיפר כל נדרים ושבועות אפילו אותן שאינן של עינוי נפש, שנאמר (שם) כל נדרה ואסירה:

משניות מבוארות – קהתי

התרה, אין הנדר מותר ואינו מופר (נדרים עו, ב).

באור משנה ח

כבר הזכרנו, שהפרת נדרים על ידי האב והבעל אינה אלא ביום שמעם, שכן נאמר בפרשת נדרים (במדבר ל, ו): "ואם הניא אביה אותה ביום שמועו", וכן (שם שם, ט): "ואם ביום שמוע אישה יניא אותה". מכאן באה משנתנו ללמד, שהזמן העומד לרשות האב להפרת נדר בתו, וכן לרשות הבעל להפרת נדרי אשתו, הרי הוא כל אותו "יום השמועה", עד גמר היום. ואף על פי שכתוב (שם שם, טו): "ואם החרש יחריש לה אישה מיום אל יום", אין למדים מכאן, שזמן ההפרה הוא מעת לעת (24 שעות), משעה ששמע את הנדר עד למחרת באותה שעה (כדעת תנאים אחרים בברייתא בגמרא), אלא הדין הוא, שזמן ההפרה אינו אלא עד שתחשך. ומה אנו מקיימים "מיום אל יום"? שאם שמע את הנדר בתחילת הלילה, הרי הוא מפר גם בלילה וגם למחרתו במשך כל היום; ומכאן, שפעמים זמן ההפרה הוא אמנם מעת לעת.

הפרת נדרים כל היום – זמן ההפרה הוא כל אותו היום ששמע האב או הבעל את הנדר, עד שתחשך. יש בדבר להקל ולהחמיר – כלומר פעמים שזמן ההפרה הוא ארוך ופעמים שהוא קצר. כיצד? נדרה בלילי שבת – כלומר ששמע האב או הבעל את הנדר בליל שבת, יפר בלילי שבת, וביום השבת עד שתחשך – יכול הוא להפר את הנדר במשך ליל השבת, ולמחרתו במשך יום השבת כולו, שהרי היום הולך אחר הלילה, כמו שכתוב (בראשית א, ח): "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד", והיינו להקל. שיש להפרת הנדר זמן ארוך. נדרה עם חשכה – ששמע את הנדר בשבת סמוך לחשכה, מפר עד שלא תחשך – כלומר אין להפרת הנדר אלא זמן קצר קודם שתחשך, וזהו להחמיר: שאם חשכה ולא הפר – שאם יצאה השבת ועדיין לא הפר, שוב אינו יכול להפר – שכבר עבר "יום שמעו". משנתנו נקטה "בלילי שבת", כדי להשמיענו, שמפריס נדרים בשבת (ענין שבת ד, ה), ואפילו שלא לצורך השבת, אבל הוא הדין ליום חול, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו. ודווקא הפרת נדרים מותרת בשבת אפילו שלא לצורך השבת, אבל החכם אינו מתיר בשבת אלא נדרים שהם לצורך השבת. וכבר הזכרנו, שיש הבדל בין הפרת נדרים להתרת נדרים, שהתרת נדרים היינו שהחכם עוקר את הנדר מעיקרו, ואילו הפרת נדרים היינו שמפר האב או הבעל את הנדר שלא יחול איסורו מכאן ולהבא; ואמרו בגמרא, שאם אמר החכם בלשון הפרה, והבעל בלשון

באור משנה א

כתוב בפרשת נדרים (במדבר ל, יד): "כל נדר וכל שבועה איסר לענות נפש", אישה יקימו ואישה יפרנו". מכאן, שאין הבעל מפר אלא נדרים שיש בהם לאשתו עינוי נפש; אבל חכמים למדו ממה שנאמר (שם שם, יז): "בין איש לאשתו", שהבעל מפר אף בדברים שבינו לבניה, ואפילו אין בהם משום עינוי נפש; ו"דברים שבינו לבניה" היינו נדרים הגורמים איבה בין איש לאשתו או שמצערין את הבעל. ויש הבדל בין הפרת נדרי עינוי נפש להפרת נדרים שבינו לבניה, שבנדרי עינוי נפש הבעל מפר בין לעצמו בין לאחרים, והיינו שהנדרים מופרים לגמרי, ואפילו נתגרשה ונישאה לאחר, מופרים נדריה אף לגבי האחר; אבל בנדרי שבינו לבניה – לעצמו מפר, ולאחרים אינו מפר, שאם נתגרשה ונישאה לאחר, אין הפרת הבעל לאשון מועילה לגבי השני, ואסורה היא כמה שנדרה. ואיזה נדרים מפר האב לבתו? ב"ספרי" למדים ממה שנאמר: "בין איש לאשתו ובין אב לבתו", שהאב שווה לבעל, ואף אב אינו מפר אלא נדרי עינוי נפש ודברים שבינו לבניה, וכך פוסקים רוב הראשונים. אבל הרמב"ם פוסק, שהאב מפר כל נדרי בתו (הק' נדרים יב, א, ועיין נושאי כליו שם). מכל מקום – כדי להקל על הסבר המשנה – נבאר את המשניות שבפירקנו בהפרת הבעל. משנתנו דנה בנדרת מרחיצה או מקישוט, אם זה בגדר נדרי עינוי נפש. ונחלקו בו רבי יוסי וחכמים.

ואלו נדרים – ואף שבועות בכלל (גמרא), שהוא מפר – שהבעל מפר לאשתו, והפרתו מועילה בין לעצמו בין לאחרים: דברים שיש בהם ענוי נפש – כגון הנודרת או הנשבעת: אם ארחץ ואם לא ארחץ – כלומר הנודרת ואומרת: הנאת רחיצה אסורה עלי לעולם אם ארחץ היום, או הנשבעת ואומרת: שבועה שלא ארחץ; וכן: אם אתקשט – שנדרה ואמרה: הנאת קישוט אסורה עלי לעולם אם אתקשט היום, ואם לא אתקשט – או שנשבעה ואמרה: שבועה שלא אתקשט; אלו הם נדרי עינוי נפש, שהבעל יכול להפר אותם הפרה גמורה לעצמו ולאחרים, כמו שבארנו לעיל. אמר רבי יוסי: אין אלו נדרים ענוי נפש – רבי יוסי חולק על תנא קמא, והוא סובר, שאם היא אוסרת על עצמה רחיצה וקישוט, אין אלו נדרי עינוי נפש, ואין הבעל יכול להפר אותם הפרה גמורה, שתועיל בין לעצמו בין לאחרים. ברם, מודה רבי יוסי, שיש בנדרי אלו משום דברים שבינו לבניה, ויכול הבעל להפר אותם לעצמו בלבד (גמרא).

ב וְאֵלּוּ הֵם נִדְרֵי עֲנּוּי נֶפֶשׁ? אֲמַרְהָ: קוֹנֵם פְּרוֹת הָעוֹלָם עָלֶי – הָרִי זֶה יִכּוֹל לְהִפָּר. פְּרוֹת מְדִינָה עָלֶי – יָבִיא לָהּ מְדִינָה אַחֶרֶת. פְּרוֹת חֲנוּנִי זֶה עָלֶי – אֵינּוּ יִכּוֹל לְהִפָּר; וְאֵם לֹא הִיָּתָה פְּרִנְסָתוֹ אֶלָּא מִמֶּנּוּ – הָרִי זֶה יִפָּר; דְּבָרֵי רַבִּי יוֹסִי. ג קוֹנֵם שְׂאֵינִי נְהִינָה לְפָרִיֹת – אֵינּוּ יִכּוֹל לְהִפָּר, וְיִכּוֹלָהּ הִיא לִהְיוֹת בְּלֻקָּט, וּבִשְׂכַחָהּ, וּבִפְאָהּ. קוֹנֵם פְּהִינִים וְלִוִּים נְהִינִים לִי – יִפְּלוּ עַל פְּרָחוֹ. פְּהִינִים אֵלּוּ וְלִוִּים אֵלּוּ נְהִינִים לִי – יִפְּלוּ אַחֲרֵיהֶם.

פירוש ברטנורא

ב אם לא היתה פרנסתו אלא ממנו. שהוא מאמינו עד שירותו ויפרע לו: **הרי זה יפר דברי רבי יוסי.** ר' יוסי למעמיה דסבירא ליה שאין הבעל מיפר כל נדר שיש בו עינוי נפש, שהוא מחלל בין עינוי מרובה לעינוי מועט ובין עינוי של זמן מרובה לזמן מועט, וכל מתניתין דחאי פירקא אולא כוותיה ואינה הלכה. אלא הבעל מיפר כל נדר שיש בו עינוי נפש, בין של יום אחד ואפילו שעה אחת, בין של זמן מרובה. בין עינוי גדול בין עינוי קטן, וכן מיפר נדרים ושבועות בדבר שבינו לבינה אף על פי שאין בהם עינוי נפש, כגון אם נשבעה או נדרה שלא תכחול או שלא תתקשט. וכן אם נדרה שלא תאכל מפירות מדינה זו, הבעל מיפר, שטורח הוא לו להביא לה פירות ממדינה אחרת, והיו דברים שבינו לבינה. ומה בין נדרים ושבועות שבינו לבינה לנדרים ושבועות שיש בהן עינוי נפש, נדרים ושבועות שיש בהם עינוי נפש מיפר לעצמו ולאחרים, כגון אם נדרה שלא תאכל בשר ולא תשתה יין, מיפר לה והיא מותרת לאכול ולשתות ואפילו לאחר שתתאלמן או תתגרש ותנשא לאחר. ונדרים ושבועות שבינו לבינה, כגון אם אסרה עליה תשמיש של כל אדם לעולם או שלא תכחול ותתקשט לעולם, מיפר חלקו, ותהא משמשתו וכוותיה ומתקשמת כל זמן שהיא תחתיו, וכשתתאלמן או תתגרש תהיה אסורה בתשמיש של כל אדם ולכחול ולהתקשט. וכן כל כיוצא בזה:

ג קונם שאיני נהנית לבריות אינו יכול להפר. שאין זה מנדרי עינוי נפש, שהרי יכולה להתפרנס משל בעל, דבעל לאו בכלל בריות הוא. והא מתניתין נמי רבי יוסי היא, ואין כן הלכה כדפרישנא לעיל. ולא מביעיא אי אמרה קונם שאיני נהנית לבריות שאסרה הנאת כל הבריות עליה, שהוא מיפר משום נדרי עינוי נפש אליבא דחכמים, אלא אפילו אמרה קונם שאיני נהנית לפלוני שלא אסרה עליה אלא הנאת אותו פלוני בלבד, הבעל מיפר משום דברים שבינו לבינה, שטורח הוא לו כשלא תהנה מאותו פלוני, והתורה אמרה בין איש לאשתו, כל דבר שבין איש לאשתו הבעל מיפר: **ויכולה ליהנות בלוקט שכחה ופאה.** הכי קאמר, ועוד מועמא אחרינא שקונם שאיני נהנית לבריות או הבעל מיפר, שהרי יכולה ליהנות מלוקט שכחה ופאה שאינה נהנית מן הבריות, דמתנות עניים ניתנו, וגממא שאין כאן עינוי נפש: **קונם כהנים ולוים נהנים לי.** כי היכי דקונם שאיני נהנית לבריות מותרת במתנות עניים, הכי נמי המדיר כהנים ולוים מנכסיו מותרים במתנות כהונה ולויה:

משניות מבוארות – קהתי

משנתנו מוסיפה ללמד בנדר, שלדעת רבי יוסי אין בו משום עינוי נפש.

אמרה האשה: **קונם שְׂאֵינִי נְהִינָה לְפָרִיֹת** – שנדרה שלא תיהנה משל הבריות, **אֵינּוּ יִכּוֹל לְהִפָּר** – אין הבעל יכול להפר את נדרה, שאין זה נדר עינוי נפש, לפי שיכולה היא ליהנות משל בעלה, שכן **"הבעל לאו בכלל בריות הוא"** (גמרא, כלומר, שבאמרה "בריות" לא נתכוונה האשה לבעלה אלא לאחרים, ויכולה היא ליהנות בלוקט, ובשכחה, ובפאה – אף על פי שנדרה מן הבריות, יכולה היא ליטול לקט שכחה ופאה, ואין זו הנאה משל הבריות, שמתנות עניים הפקר הן, ואינן של בעלים, כמו שכתוב (ויקרא יט, ט): **"ובקצרכם את קציר ארצכם, לא תכלה פאת שדך לקצור, ולקט קצירך לא תלקט. וכרמך לא תעולל, ופרט כרמך לא תלקט, לעני וגר תעזוב אותם"**, וכן כתוב (דברים כד, יט): **"כי תקצור קצירך בשדה ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו, לגר ליתום ולאלמנה ידוה"**. בגמרא מבואר, שמשנתנו באה ליתן טעם נוסף, משום מה אינו יכול להפר, כלומר שאף אם לא תוכל ליהנות משל בעלה, כגון שהוא עני, הרי יכולה היא ליהנות ממתנות עניים, ולכן בכל אופן אין בנדרה עינוי נפש. ויש דעה אחרת בגמרא, שאין זה טעם לדין האמור, אלא דין אחר באה המשנה ללמדנו, שאם נתגרשה, הרי היא נאסרת אף בשל בעלה, שכן משנתגרשה בכלל "בריות" הוא; אבל יכולה היא ליהנות בלוקט ובשכחה ובפאה. **קונם פְּהִינִים וְלִוִּים נְהִינִים לִי** – אגב הדין האמור בענין מתנות עניים, באה המשנה ללמדנו דין דומה במתנות כהונה ולויה. האומר: קונם כהנים ולוים נהנים לי, היינו שהדיר את כל הכהנים והלוויים, שלא ייהנו משלו, ויפלו על פרחו – נוטלים הכהנים והלוויים תרומה ומעשר מפירותיו של המדיר על כורחו, שהרי התרומה והמעשר אינם שלו אלא שלהם; ואף טובת הנאה (שיוכל לתת למי שירצה) אין לו בהם, שהרי כל הכהנים והלוויים מודרים הנאה ממנו, ואסור לו ליתן לשום אחד מהם, וכן אינו יכול לעכבם לעצמו, והרי הם כמתנות עניים. אבל אם אמר: קונם פְּהִינִים אֶלּוּ וְלִוִּים אֶלּוּ נְהִינִים לִי – שלא הדיר אלא כהנים ולוויים מסויימים, שלא ייהנו משלו, יפלו אַחֲרֵיהֶם – כהנים ולוויים אחרים יטלו ממנו את התרומה והמעשר, אבל המודרים אסורים ליטול, שהואיל וברשותו של המדיר ליתן לאחרים, הרי יש לו בהם טובת הנאה, ואם המודרים יטלו ממנו, נמצא שהם נהנים משלו.

באור משנה ב

משנתנו היא סיוע דברי רבי יוסי, שכן במשנה הקודמת אמר רבי יוסי, שאם נדרה האשה מרחיצה ומקישוט – **"אין אלו נדרי עינוי נפש"**, ומוסיפה משנתנו ללמד: אילו הם – לדברי רבי יוסי – **"נדרי עינוי נפש"**?

וְאֵלּוּ הֵם נִדְרֵי עֲנּוּי נֶפֶשׁ? אֲמַרְהָ: קוֹנֵם פְּרוֹת הָעוֹלָם עָלֶי – שאסרה האשה על עצמה פירות כל העולם, הָרִי זֶה יִכּוֹל לְהִפָּר – יכול בעלה להפר את נדרה, והפרתו מועילה בין לעצמו ובין לאחרים, שכן נדרים של איסור אכילה נדרי עינוי נפש הם. **פְּרוֹת מְדִינָה עָלֶי** – אבל אם אמרה: קונם פירות מדינה זו עלי, שנדרה מפירות של מדינה מסויימת בלבד, **יָבִיא לָהּ מְדִינָה אַחֶרֶת** – כלומר אין הבעל יכול להפר את נדרה, שאין בנדר זה משום עינוי נפש, לפי שיכול להביא לה פירות ממדינה אחרת. יש מפרשים שמדובר כאן בכגון שטורח הבאת הפירות ממדינה אחרת אינו יותר מטורח הבאת מדינה זו שנדרה ממנה (הר"ן). וכן אם אמרה: קונם **פְּרוֹת חֲנוּנִי זֶה עָלֶי** – שאסרה על עצמה פירות של חנווני מסויים, **אֵינּוּ יִכּוֹל לְהִפָּר** – שיכול הבעל להביא לה פירות מחנווני אחר, ואין זה מנדרי עינוי נפש. בגמרא אמרו, שאם נדרה זה גורם לבעל טורח וצער, יכול הוא להפירו משום דברים שבינו לבינה, שבכגון זה אין הפרתו מועילה אלא לעצמו בלבד. **וְאֵם לֹא הִיָּתָה פְּרִנְסָתוֹ אֶלָּא מִמֶּנּוּ** – שהבעל היה רגיל לא לקחת פרנסתו, היינו צרכי מזונותיו, אלא מחנווני זה שנדרה ממנו, והוא נותן לו בהקפה, הָרִי זֶה יִפָּר – לפי שלא יכול הבעל להביא לה פירות מחנווני אחר, שלא יתן לו בהקפה, ונמצא שיש בנדר זה משום עינוי נפש לאשה, הלכך יכול הבעל להפר אותו; **דְּבָרֵי רַבִּי יוֹסִי** – שכן סובר הוא, שכל שאפשר להביא לה את המאכל שנדרה ממנו, מאיזה מקום שהוא, שאין נדרה חל עליה, אין בנדרה משום עינוי נפש. אבל חכמים חולקים על רבי יוסי וסוברים, שגם הנודרת מותרת: **"הנאת פלוני עלי"**, אף שמותרת היא בשל אחרים, הרי זה בכלל נדרי עינוי נפש. בגמרא מבואר, שמשנתנו מסיימת: **"דברי רבי יוסי"**, כדי להשמיע, שכל המשניות שלהלן, אף שהן שנויות "סתם" (שלא מוזכר בהן שם ההנא ששנה אותה). הרי הן דברי רבי יוסי. ואין הלכה כמותו (ומב"ם; ברטנורא).

באור משנה ג

ד קונם שאני עושה על פי אבא, ועל פי אביך, ועל פי אחי, ועל פי אחיך – אינו יכול להפר. שאני עושה על פיך – אינו צריך להפר. רבי עקיבא אומר: יפר, שמה תעדיף עליו יותר מן הראוי לו. רבי יוחנן בן גורי אומר: יפר, שמה יגרשנה ותהי אסורה עליו.

ה נדרה אשתו, וסבור שנדרה בתו, נדרה בתו, וסבור שנדרה אשתו; נדרה בנזיר, וסבור שנדרה בקרן; נדרה בקרן, וסבור שנדרה בנזיר; נדרה מן התאנים, וסבור שנדרה מן הענבים; נדרה מן הענבים, וסבור שנדרה מן התאנים – הרי זה יחזור ויפר.

פירוש ברטנורא

ד קונם שאני עושה על פי אבא. הקדש יהא כל מה שאני עושה מלבד ע"פ אבא, כלומר, שלא יוכל אבא ליהנות ממעשה ידי: אינו יכול להפר. שאין זה דברים שבינו לבניה. ובהא מודו כולי עלמא שאוסרת הנאתה על פלוני אין הבעל מפר. וכן הלכה: על פיך אינו צריך להפר. משום דמשעבדא ליה. ואע"ג דהקדש מוציא מדי שעבוד, אלמנה רבנן לשעבדא דבעל שאין הקונם מפקע שעבודו: יפר שמה תעדיף עליו יותר מן הראוי לו. והתקדש חל על החלק העודף שאינו תחת שעבודו, לפיכך צריך להפר, וההפדה מועלת בו משום דהוי דברים שבינו לבניה שאי אפשר שלא יתקרב אותו העודף בשל בעלה: רבי יוחנן בן גורי אומר יפר שמה יגרשנה. ועיקר מעשה ידיה צריך הפרה שמה יגרשנה ויפקע שעבודיה דבעל ואז יחול הנדר ותהא אסורה לחזור לו. והלכה כר' יוחנן בן גורי. ובאומרת יקדשו ידי לעושיהם, ידיים איתנהו בעולם וחל עליהם הקדש:

ה הרי זה יחזור ויפר. דהפרה במעוה לא הויא הפרה עד שיכין לאשה שנדרה, דכתיב (במדבר ל') לא הניא אותה, עד שתהיה ההפרה לעצמה של הנדרת. וגם שיכין לנדר שנדרה, (שם) ושמע אביה את נדרה, עד שידע איהו נדר נדרה:

משניות מבוארות – קהתי

הואיל והזכירה ידיים, הרי זה כאילו אמרה "יקדשו ידי" (עין 'תוספות יום טוב'). והלכה כרבי יוחנן בן גורי.

טעמו של תנא קמא, שהוא חולק על רבי יוחנן בן גורי, מפרש הר"ן: או מפני שאינו סובר, שמועילה ההפרה לכשיגרשנה, או מפני שהוא סובר, שהנדר עצמו הואיל ואינו חל עכשיו, אינו חל גם לאחר הגירושין.

באור משנה ה

שלושה גורמים הם בנדר: האוסר, האיסור והנאסר, היינו: האדם הנודר, ביטוי הנדר, והדבר הנודר. משנתנו באה ללמד, שאם הבעל טעה בהפרת הנדר לגבי אחד משלושת הגורמים הללו, אין הפרתו מועילה, שהפרה בטעות אינה הפרה.

נדרה אשתו, וסבור שנדרה בתו – כששמע את הנדר היה סבור, שבתו היא שנדרה, והפר את הנדר לבתו; או נדרה בתו, וסבור שנדרה אשתו – והפר לאשתו, והרי כאן טעות לגבי הנודר; נדרה בנזיר – שקיבלה עליה נזירות ונאסרה בענבים, וסבור שנדרה בקרן – כלומר שאסרה עליה ענבים בנדר סתם (שכן עיקרו של נדר, שאדם אוסר עליו דבר נקרבן). והפר לה את הנדר; או נדרה בקרן, וסבור שנדרה בנזיר – והפר לה נזירות, והרי כאן טעות לגבי ביטוי הנדר ומהותו; נדרה מן התאנים – שאסרה עליה תאנים, וסבור שנדרה מן הענבים – והפר לה מן הענבים; או נדרה מן הענבים, וסבור שנדרה מן התאנים – והפר לה מן התאנים, והרי כאן טעות לגבי הדבר הנודר; הרי זה יחזור ויפר – משום שהפרתו היתה בטעות, והפרה בטעות אינה הפרה, שנאמר בפרשת נדרים (במדבר ל, טז): "ואם ביום שמוע אישה יניא אותה והפר את נדרה", וכן כתיב (שם, טז, ח): "ושמע אביה את נדרה" וכן (שם, טז, ח): "ואם הניא אביה אותה" – ומשמע שאין ההפרה מועילה אלא אם כן מתכוון המפר ל"אותה" שנדרה, ויודע את נדרה, כלומר שיהא ברור לו מי היא הנודרת, כיצד נדרה וממה נדרה. ואם הפר בטעות, ואחר כך נתבררה לו טעותו, הרי זה יחזור ויפר. ולאו דווקא כשעמד על טעותו באותו יום, אלא אפילו לאחר זמן, שאין קוראים "יום שמעו" עד שישמע את פרטי הנדר לאמיתם (והיינו: המאירי). יש מבארים הטעם, שהפרה בטעות אינה הפרה, משום "שמה אילו היה יודע עיקר נדרה לא היה מפר לה" (נימוקי יוסף).

באור משנה ו

כבר הזכרנו, שאם קיים האב את הנדר של בתו, או הבעל את הנדר של אשתו, ביום שמעו, שוב אינו יכול להפר אותו. וקיום הנדר היינו כגון שאומר האב או הבעל לנודרת: "קיים לך", או: "פה נדרת", וכיוצא בזה בלשונות שיש בהם הבעת רצון בקיום הנדר (גמרא נדרים עו, ב; רמב"ם הל' נדרים יג, א) – משנתנו עוסקת בדיון הפרת הנדר או קיומו לגבי מקצת הנדר. וכבר שנינו בנדר שהותר על ידי חכם, "שבא רבי עקיבא ולימד,

באור משנה ד

משנתנו ממשיכה בענין הפרת נדרים על ידי הבעל, והיא דנה באשה, שנדרה, שיהא מעשה ידיה אסור בהנאה על אביה או על חמיה או על קרובים אחרים; וכן אם היריה את בעלה, שלא ייהנה ממעשה ידיה.

האשה שאמרה לבעלה: קונם שאני עושה על פי אבא – שנדרה, שכל מה שתעשה יהא אסור כקרבן לפיו של אביה, היינו שיהא אסור לו לאכול וליהנות ממעשה ידיה, ועל פי אביך – או שאמרה: קונם שאני עושה על פי אביך, שהיריה את אבי בעלה שלא ייהנה בפיו ממעשה ידיה, ועל פי אחי, ועל פי אחיך – או שנדרה כך ואסרה מעשה ידיה לפיו של אחיה או לפיו של אחי בעלה, אינו יכול להפר – אין הבעל יכול להפר נדריה אלו, לפי שאין בהם לא משום עינוי נפש לאשה ולא משום דברים שבינו לבניה. אמרה לבעלה: קונם שאני עושה על פיך – שנדרה לאסור מעשה ידיה בהנאה לפיו של בעלה, אינו צריך להפר – שאין נדרה נדר, לפי שהיא משועבדת לו למעשי ידיה, ואין היא יכולה לאסור עליו. רבי עקיבא אומר: יפר – צריך הבעל להפר נדר זה, שמה תעדיף עליו יותר מן הראוי לו – שמה תעשה יתיר על מה שהיא צריכה לעשות לו, כפי שפסקו חכמים, כמו ששנינו (כתובות ה, ט): "ומה היא עושה לו? משקל חמש סלעים" וכו', ואותו העודף אינו שלו, וחל עליו הנדר; ויכול הבעל להפר נדר זה משום דברים שבינו לבניה, שהרי אין אפשר לו לדייק ולהיזהר שלא ייהנה מן העודף. ברם, תנא קמא סובר, שאף העודף של הבעל הוא, ואינה יכולה לאסור עליו. רבי יוחנן בן גורי אומר: יפר – אף בשביל עיקר מעשה ידיה צריך הבעל להפר את נדרה זה (תוספות). שמה יגרשנה – ויפקע שעבודו של הבעל למעשה ידיה, ויחול אז הנדר, ותהי אסורה עליו – לחזור לו, לפי שנאסר במעשה ידיה, ואי אפשר לו להיזהר שלא תעשה לו שום מלאכה מהמלאכות שאשה עושה לבעלה (עין כתובות ה, ח). הלכך צריך להפר את הנדר, ומועילה הפרתו משום דברים שבינו לבניה. יש מפרשים, שאף רבי יוחנן בן גורי חולק על רבי עקיבא, וסובר, שגם עודף מעשה ידיה של הבעל הוא, ולכן משום העדפה אינו צריך להפר את הנדר, אלא שדווקא משום עיקר מעשה ידיה צריך הבעל להפר, שמה יגרשנה, כמו שבארנו (הר"ן: 'תפארת ישראל' ועוד). בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שאמרה: יקדשו ידי לעושיהם (היינו להקב"ה שעשאן), שבכגון זה יחול הנדר לאחר הגירושין, הואיל והידיים ישנן בעולם, וחל עליהן ההקדש. אבל אם לא אמרה כך, הרי קיימא לן, שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. ויש מפרשים, שאין הכוונה דווקא בכגון שאמרה "יקדשו ידי לעושיהם", אלא שאם אמרה: "קונם מעשה ידי שאני עושה לפיך",

קטו

וַיֹּדַע אֲנִי שֵׁשׁ גְּדֵרִים, אָבָל אֲנִי יוֹדַע שֵׁשׁ מִפְּרִין – יִפְר. יוֹדַע אֲנִי שֵׁשׁ מִפְּרִין, אָבָל אֲנִי יוֹדַע שְׁשֶׁה גְּדֵר – רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: לֹא יִפְר; וּחֲכָמִים אֹמְרִים: יִפְר.

פירוש ברטנורא

ז איני יודע שיש מפורין. שיש לי רשות להפר: **יפר.** ביום שנודע לו שיש לו רשות להפר, שהוא עליו כיום שמעו: **איני יודע שזה נדר.** וצריך הפרה: **רבי מאיר אומר לא יפר.** דכיון שידוע שיש בידו להפר אף על פי שלא ידע שהוא נדר מכל מקום היה לו להפר. ואין חלכה כר"מ:

משניות מבוארות – קהתי

שהנדר שהותר מקצתו, הותר כולו"; ומבואר בגמרא, שרבי עקיבא סובר כן אף בהפחת נדרים ובקיומם על ידי האב או הבעל, שהנדר שהופר מקצתו, הופר כולו, וכן נדר שהוקם מקצתו הוקם כולו. אבל משנתנו כדעת רבי ישמעאל היא, שהוא חולק על רבי עקיבא וסובר, שהנדר שהופר מקצתו או הופר כולו, כפי שיבואר במשנה; ברם, בקיום הנדר, אף כי ישמעאל חולק, שהנדר שהוקם מקצתו, הוקם כולו.

קִיָּם – הרי כל הנדר שלה קיים, ושוב אינו יכול להפר אותו, אף לגבי הענבים, שקיום מקצת הנדר חשוב כקיום כל הנדר; ומבואר בגמרא, שנאמר בפרשת הנדרים (במדבר ל יד): "אִישָׁה יְקִימֶנּוּ", ודרשו יקימנו –

אבל מופר הוא במקצתו, היינו במה שהפר והיא מותרת בתאנים (הר"ן; הרמב"ם על פי נושא כליו), וכבר הזכרנו בהקדמה למשנתו, שמשנתו רבי ישמעאל היא. אבל רבי עקיבא סובר, שכשם שהגדר שהותר מקצתו

הותר כולו, כך הנדר שהופר מקצתו או שהוקם מקצתו, הופר כולו או הוקם כולו. ברם, בנמרא מובאת ברייתא, שחכמים חלקים על שניהם, והם סוברים: בין בהפרה ובין בהקמה – מה שהופר הפר ומה שקיים. והלכה כחכמים (רמב"ם הל' נדרים יג, א). **אמרה: קונם תאנים שאיני טועמת, וענבים שאיני טועמת** – שלא אמרה בנדרה "תאנים וענבים שאיני טועמת" (כמו ברישא), אלא אמרה: "תאנים שאיני טועמת וענבים שאיני טועמת". **הרי אלו שני נדרים** – ומפר לאיזה שירצה ומקיים לאיזה שירצה (ותסופא נדרים ז, ח).

יִדְעַע אֲנִי שְׁשֵׁנְךָ נְדָרִים, אָבֵל אֵינִי יוֹדֵעַ שְׁשֵׁנְךָ מִפְּרִין – מי שנדרה אשתו או בתו, ושבע את הנדר והחריש לה ביום שמעו, ולאחר מכן הוא בא ואומר: יודע אני שהאשה והבת יכולות לידור וגדריהן נדרים, אבל לא ידעתי: שהבעל מפר את נדרי אשתו והאב נדרי בתו, ורק היום נודע לי שיש לי רשות להפר, **קִפֵּר** – יכול הוא באותו יום להפר את הנדר, שיום זה נחשב לו כיום שמעו. אבל אם אמר: **יִדְעַע אֲנִי שְׁשֵׁנְךָ מִפְּרִין** – שהבעל מפר נדרי אשתו והאב נדרי בתו, **אָבֵל אֵינִי יוֹדֵעַ**

כתוב בתורה (במדבר ל, י'): "ונדר אלמנה וגרושה, כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה". פסוק זה אי אפשר לפרשו כפשוטו, שהרי דין זה ברור ופשוט הוא, שהואיל ואינה לא ברשות אב ולא ברשות בעל, הרי ודאי שנדריה קיימים, ואין הכתוב צריך להשמיענו

כתוב בתורה (במדבר ל, י'): "ונדר אלמנה וגרושה, כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה". פסוק זה אי אפשר לפרשו כפשוטו, שהרי דין זה ברור ופשוט הוא, שהואיל ואינה לא ברשות אב ולא ברשות בעל, הרי ודאי שנדריה קיימים, ואין הכתוב צריך להשמיענו

י' תשע נערות נדריהן קימיו: בוגרת והיא יתומה; נערה ובגרה והיא יתומה; נערה שלא בגרה והיא יתומה. בוגרת ומת אביה; נערה בוגרת ומת אביה; נערה שמת אביה, ומשמשת אביה בגרה; בוגרת ואביה קים; נערה בוגרת ואביה קים. רבי יהודה אומר: אף המושיא בתו הקטנה, ונתאלמנה או נתגרשה וחזרה אצלו – עדין היא נערה.

ט ונדר אלמנה וגרושה ב'. לגופיה לא צריך קרא, דכיון דאין לה בעל מי יפר, אלא כשנדרה כשהיא אלמנה לזמן, ולא הגיע זמן הנדר עד שנישאת: **אין** יכול להפר. א"ע פ' שהנדר חל כשהיא תחתיו, דבתר שעת הנדר אוליין: **נדרה בו ביום, גרשה בו ביום, והחזירה בו ביום.** ואח"כ שמע את נדרה: **אין** יכול להפר. כיון שיצאת לרשות עצמה בין נדר להפרה. דאין הבעל מופר בקדומין:

בסוף המשנה הקודמת שנינו: "זה הכלל: כל שיצאת לרשות עצמה שעה אחת, אינו יכול להפר". כלל זה נישנה באשה לגבי בעלה, שאם נתגרשה בין הנדר להפרה, שוב אין

יֵא קוֹנֵם שְׂאִינִי נְהִינִית לְאָבָא, וְלֹאֲבִיד, אִם עוֹשֶׂה אֲנִי עַל פִּיד; שְׂאִינִי נְהִינִית לָךְ, אִם עוֹשֶׂה אֲנִי עַל פִּי אָבָא וְעַל פִּי אֲבִיד – הֲרִי זֶה יִפֵּר.

יב פְּרָאשׁוּנָה הִיּוּ אוֹמְרִים: שְׁלֹשׁ נָשִׁים יוֹצְאוֹת וְנוֹטְלוֹת פְּתָבָה: הָאוֹמְרִת: טְמֵאָה אֲנִי לָךְ, שְׁמִים בִּינִי לְבִינָךְ, נְטוּלָה אֲנִי מִן הַיְּהוּדִים. חֲזֹרוּ לוֹמְרִי: שְׁלֹא תִהְיֶה אִשָּׁה נּוֹתֶנֶת עֵינֶיהָ בְּאַחֵר וּמְקַלְקֶלֶת עַל בַּעְלָהּ; אֲלֵא, הָאוֹמְרִת: טְמֵאָה אֲנִי לָךְ – תִּבְיָא רֵאִיָּה לְדִבְרֵיָה; שְׁמִים בִּינִי לְבִינָךְ – יַעֲשׂוּ דֶרֶךְ בְּקָשָׁה; נְטוּלָה אֲנִי מִן הַיְּהוּדִים – יִפֵּר חֶלְקוֹ, וְתִהְיֶה מְשֻׁמְשֶׁת, וְתִהְיֶה נְטוּלָה מִן הַיְּהוּדִים.

פירוש ברטנורא

יֵא קוֹנֵם שְׂאִינִי נְהִינִית לְאָבָא וּלְאֲבִיד כו' הרי זה יפיר. דכיון דנאסרה בהנאת אביה ואביו ע"י שהיא עושה לבעלה, גנאי הוא לבעל והיו דברים שבינו לבינה: **יב האומרת טמאה אני לך.** באשת כהן מיירי, דנאסרה לבעלה באונס ולא הפסידה כתובתה. והאמינוה חכמים לאסור עצמה על בעלה. וכיון דיוצאת בנט נוטלת כתובתה, דמספר כתובתה נלמד, לכשתנשאי לאחר תמלי מה שכתוב ליכין: **השמים ביני ובינך.** מפרש בגמרא, דאינו יורה כחן, כלומר דברים דקמי שמאי גליא ואינה יכולה לברר. ומיירי בבאה מחמת טענה דאמרה בעינא חוטרא לידא ומרא לקבורה. דאי לאו הכי, אמרינן לה וילי לא מפקרת אפריה ורביה: **נטולה אני מן היהודים.** שאסרה תשמיש של כל ישראל עליה. ואף על גב דאמרינן בפרק המדיר הויא דנדרה אידי דיוצאה בלא כתובה, דהיא נתנה אצבע בין שניה, רש"י פירש ביבמות (דף ק"ב) כיון שאסרה הנאת תשמיש של כל ישראל עליה ודאי אנוסה היא כי קשה תשמיש לה, וסברה משנה ראשונה דאפילו דברים שבינו לבינה לא הוי, דאפשר שיגרשנה: **חזרו לומר כו'.** נתקלקלו הדורות וחששו שהיא משקרת להפקיע עצמה מתחת בעלה: **תביא ראייה לדבריה.** ולא מהוימינן לה בלי ראייה: **יעשו דרך בקשה.** יבקשו ממנה שלא תדבר עוד בו ובירושלמי מפרש יעשו סעודה ויפייס: **יפיר חלקו ותהא משמשתו.** והיו דברים שבינו לבינה ומיפר לעצמו:

משניות מבוארות – קהתי

ולשלם להן את כסף כתובתן, ואלו הן: א. **האומרת: טמאה אני לך** – בגמרא מבואר, שמדובר כאן באשת כהן שאמרה לבעלה: נאנסתי, והרי היא אסורה לבעלה (שאיילו אשת ישראל שנאנסה, הרי היא מותרת לבעלה; ואם נבעלה ברצון, הרי אין לה כתובה). ובכזוהן זה על בעלה הכהן להוציאה בגט, וחייב לתת לה כתובתה, שכן יכולה היא לומר: "נסתחפה שדה" של בעלי הכהן, שקדושת כהונתו גרמה לו שאני אסורה לו, ואין לי להפסיד על ידי כך את הכתובה. ב. **האומרת: שמים ביני לבינך** – כלומר שבאה בטענות נגד בעלה בדברים שבינו לבינה, כגון: שאין לו כוח גבר, ואינו מסוגל להוליד; וזהו שהיא אומרת: שמים ביני לבינך – היושב בשמים יודע מה שיש ביני לבינך. ויש מפרשים: כרחוק שמים מהארץ, כן הריחוק שביני לבינך בענייני אישות (ירושלמי). ג. **האומרת: נטולה אני מן היהודים** – כלומר שאסרה על עצמה בנדר הנאת תשמיש מכל היהודים, ואף בעלה בכלל; ומסתבר שנדרה כך, משום שהתשמיש קשה לה, והרי היא כאנוסה, ולכן אמרו חכמים שהיא יוצאת ונוטלת כתובתה. ושלוש נשים אלו האמינו להן חכמים בראשונה, מאחר שזולזלו בנפשן לומר לבית הדין את הדברים הללו. **חזרו לומר** – אבל אחר כך אמרו חכמים, שאין להאמין לאשה על טענותיה אלו, **שלא תהא אשה נותנת עיניה בַּאֲחֵר וּמְקַלְקֶלֶת עַל בַּעְלָה** – שחוששים שמא היא משקרת, משום שהיא רוצה להינשא לאחר, והיא באה להפקיע עצמה מרשות בעלה; **אֲלֵא, הָאוֹמְרִת: טְמֵאָה אֲנִי לָךְ, תִּבְיָא רֵאִיָּה לְדִבְרֵיָה** – ובלא ראייה אין מאמינים לה שנאנסה, ואינה נאסרת על בעלה; **הָאוֹמְרִת: שְׁמִים בִּינִי לְבִינָךְ, יַעֲשׂוּ דֶרֶךְ בְּקָשָׁה** – יעשו חכמים על ידי דברי פיוס ובקשה להביא את האשה ובעלה לידי התפייסות; **הָאוֹמְרִת: נְטוּלָה אֲנִי מִן הַיְּהוּדִים, יִפֵּר חֶלְקוֹ** – חלק זה של הנדר הנוגע לבעל, יכול הוא להפיר, שהרי כאן דברים שבינו לבינה, **וְתִהְיֶה מְשֻׁמְשֶׁת** – שלאחר שהפיר לה, הרי היא מותרת לו, **וְתִהְיֶה נְטוּלָה מִן הַיְּהוּדִים** – אבל הנדר שלה קיים לגבי כל שאר היהודים, שתהא אסורה להם לאחר שתתגרש מבעלה או תתאלמן ממנו.

סליק מסכת נדרים

נערות – היינו שנתאסרו כולן בהיותן נערות, ואחר כך נתהוו השנויים המונעים את הפרת הנדר, כמפורט במשנה (עיין פירוש המשניות להרמב"ם: המאירי). כן נוקטים הם בדברי רבי יהודה את הגירסה שלפנינו: עדיין היא נערה – כלומר, שלדעת רבי יהודה דינה כנערה, ואביה מפר נדריה (עיין שם: ועיין "תפארת ישראל").

באור משנה יא

משנה זו באה ללמד באשה שנדרה ותלתה נדרה בתנאי מסויים, שאם יש בנדר ובתנאי משום דברים שבינו לבינה, אף על פי שמחמת התנאי עדיין לא חל הנדר, יכול הבעל להפיר את נדרה.

האשה שאמרה: **קוֹנֵם שְׂאִינִי נְהִינִית לְאָבָא, וְלֹאֲבִיד, אִם עוֹשֶׂה אֲנִי עַל פִּיד** – שנדרה שלא תיהנה משל אביה או משל אבי בעלה, אם תעשה מאכל (או דבר אחר) בשביל בעלה; או שאמרה: **קוֹנֵם שְׂאִינִי נְהִינִית לָךְ, אִם עוֹשֶׂה אֲנִי עַל פִּי אָבָא וְעַל פִּי אֲבִיד** – שנדרה שלא ליהנות משל בעלה, אם תעשה דבר בשביל אביה או בשביל אבי בעלה, **הֲרִי זֶה יִפֵּר** – יכול הבעל להפיר את הנדרים הללו, לפי שיש בהם משום דברים שבינו לבינה, שגנאי הוא לבעל, שעל ידי שתעשה לו אשתו מלאכה, תיאסר בהנאה משל אביו או משל אביה; וכן גנאי הוא לו שלא תהא רשאית לעשות דבר בשביל אביה או אביו, כדי שלא תיאסר עליו (הרא"ש; הסו"ר); ואף על פי שעדיין לא חל הנדר, מכל מקום הרי הוא מפר לה.

המאירי כותב, שצריך לפרש משנתנו בנערה המאורסה, ושיפרו אביה ובעלה, ובאה המשנה ללמד, שהם מפירים משום דברים שבינו לבינה, אף על פי שלא חל הנדר; אבל בנשואה הרי משועבדת היא לבעלה (עיין פירוש המשניות להרמב"ם, שאף הרמב"ם מפרש משנתנו בנערה המאורסה). ומוסיף המאירי, שיש מפרשים אותה בנשואה, ואם כן הפרה זו טעמה, שמא יגרשנה ותהא אסורה לחזור לו. ויש גורסים במשנתנו: הרי זה לא יפיר. וטעמם, שאפילו דברים שבינו לבינה אינם, אלא תעשה לבעלה ולא תהנה לאביו ולאביה. אבל עיקר הדברים כגירסה הראשונה, וכמו שמובא בגמרא: "קוֹנֵם שְׂאִינִי נְהִינִית לְאָבָא וּלְאֲבִיד אִם אֲנִי עוֹשֶׂה לְפִיד, רַבִּי נָתַן אוֹמֵר: לֹא יִפֵּר; וְחַכְמִים אוֹמְרִים: יִפֵּר", וכודאי הלכה כחכמים וכסתם משנה.

באור משנה יב

פְּרָאשׁוּנָה הִיּוּ אוֹמְרִים – חכמים: שְׁלֹשׁ נָשִׁים – המפורטות להלן, יוֹצְאוֹת וְנוֹטְלוֹת פְּתָבָה – כלומר שהבעל חייב להוציאן

מסכת נזיר

פרק ראשון

א כל כנויי נזירות. האומר: אהא – הרי זה נזיר; או: אהא נה – נזיר. נזיק, נזית, פזית – הרי זה נזיר. הריני כזה, הריני מסלסל, הריני מכלכל, הרי עלי לשלח פרע – הרי זה נזיר. הרי עלי צפרים – רבי מאיר אומר: נזיר. וחכמים אומרים: אינו נזיר.

פירוש ברטנורא

א כל כנויי נזירות. דבר שאינו עיקרו של שם מקרי כינוי. כמו המכנה שם לחברו (ב"מ נח): האומר אהא. לאו כינוי הוא, אלא יד מקרי, כמו בית יד שהכלי נאחו בו כך הגדר נתפס בלשון זה. ומתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, כל כינויי נזירות כנזירות וכל ידות נזירות כנזירות, אלו הן ידות נזירות האומר אהא, אהא נה. ואלו הן כנויי נזירות נזיק נזית פזית: האומר אהא. שראה נזיר עובר לפניו ואמר אהא, אע"פ שלא אמר אהא כזה, אם נתכוין להיות נזיר כמותו הרי זה נזיר, ואע"פ שלא הוציא כפיו כזה: אהא נה. שהיה תופס בשערו ואמר אהא נה, משמע אהיה נאה בגדול שער זה. ואם נתכוין לשם כך הרי זה נזיר ואע"פ שלא פירש, שאלו וכיוצא בהם ידות לנזירות הם והיו כנזירות: נזיק נזית פזית. לשונות של גוים הם שקורין כך לנזיר, ולשונם קרוב ללשון של ישראל. ומקור כנויי נזירות: הריני כזה. ורובו לנזיר שכנגדו: הריני מסלסל הריני מכלכל הרי עלי לשלח פרע. וכלהו דוקא כשתופס בשערו ודעתו לנזירות: מסלסל. מחליק בשער: מכלכל. מגדל שער. ודוגמתו, משתכלכל העמרה (נה נב): משיגדל שער הערות: הרי עלי צפרים. שתי תורים או שני בני יונה, והם קרבן נזיר שנממא. ובגון שנויר עובר לפניו: רבי מאיר אומר נזיר. הואיל ונזיר עובר לפניו וצפרים קרבן נזיר שנממא הם, מוכיחין הדברים דהרי עלי צפרים לנזירות קאמר: וחכמים אומרים אינו נזיר. והלכה כחכמים, שאינו נזיר אבל מכיא צפרים לשלם נדרו:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה א

"אהא כזה"; או – האומר: אהא נה – אהיה נאה; ומבואר בגמרא, כגון שתפס בשערו ואמר: "אהא נה", שהתכוון לומר: אהיה נאה בשערי, שאגדלנו כמו נזיר, נזיר – הרי זה נזיר. ואלו הם כינויי נזירות שהם כנזירות: נזיק, נזית, פזית – האומר: הריני נזיק, או: הריני נזית, או: הריני פזית, הריני פזית, הריני פזית – כאילו אמר: "הריני נזיר". האומר: הריני כזה – וכגון שרמז על נזיר שבא כנגדו, או האומר: הריני מסלסל, או: הריני מכלכל, או: הרי עלי לשלח פרע – כל הביטויים הללו לשון גידול שער הם: מסלסל – מהפך בשער, עושה תלתלים; מכלכל – מטפל בשערות לסדרן ולהשיכין; לשלח פרע – לגדל שער, כלשון הכתוב (יוחזקאל מז, כ): "ופרע לא ישלחו"; ואם אחז אדם בשערות ראשו ואמר באחד מהלשונות הללו, והתכוון לנזירות, הרי זה נזיר – שכן לשון זה מוכיח על כוונתו לקבלת נזירות, ודינו כאילו אמר "הריני נזיר" האומר: הרי עלי צפרים – כלומר שהתכוון לשתי תורים או לשני בני יונה, שהם קרבנו של נזיר שנממא, וכגון שנזיר עבר לפניו בשעה שאמר כך, רבי מאיר אומר: נזיר – הרי זה נזיר, שאף דברים אלו מוכיחים, שהיתה כוונתו לנזירות. וחכמים אומרים: אינו נזיר – שאין בלשון זה משום קבלת נזירות. ברם, יש בדבריו משום נדר הקדש, וחייב הוא להביא "צפרים", היינו תורים או בני יונה, כקרבן עולת נדבה.

הנזירות היא בכלל נדרים שכן נאמר (במדבר ו, א): "איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר", ולפיכך סודרה מסכתנו לאחר מסכת נדרים (גמרא סוטה ב, א. הקדמת המשנה להרמב"ם). – וכבר שנינו בתחילת מסכת נדרים: כל כינויי נדרים כנדרים... ונזירות כנזירות, ובארנו שם, שישנן שלש דרכים בלשון הנדר: א. עיקר הנדר; ב. יד הנדר; ג. כינוי הנדר. והוא הדין בנזירות: עיקר קבלת נזירות הוא בלשון "הריני נזיר", או "הריני נזיר לח", וכל האומר בלשון זה, חלה עליו נזירות, והוא נאסר בכל היוצא מן הגפן, בתגלחת הראש, ובטומאה למתים, כמו שכתוב בפרשת נזיר (במדבר ו, ג-ח): "מין ושכר יזיר, חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה, וכל משרת ענבים לא ישתה, וענבים לחים ויבשים לא יאכל. כל ימי נזרו, מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג לא יאכל. כל ימי נדר נזרו, תעור לא יעבור על ראשו, כל ימי הידור לה, על נפש מת לא יבוא. לאביו ולאמו לא יחזיר ולאחותו, לא יטמא להם במוותם, כי נזר אלהיו על ראשו". כן חייב הוא בשאר דיני הנזיר, האמורים בפרשה, כפי שיבוארו פרטיהם במסכתנו. – יכול אדם לקבל עליו נזירות לזמן מסוים; אבל אין נזירות פתוח משלושים יום (כמבואר במסכתנו א, ג). מכאן הנודר נזירות סתם, ואינו מפרש לכמה זמן הוא מקבל עליו את הנזירות, חלים עליו כל דיני נזירות לשלושים יום. – ואף המקבל עליו נזירות ב"ידות" או ב"כינויים", דינו כנודר בעיקר לשון הנזירות. – משנתנו באה לפרט "ידות" נזירות ו"כינויים" נזירות, שהם בעיקר נזירות.

כל כנויי נזירות כנזירות, וכל ידות נזירות כנזירות. ואלו הן ידות נזירות (גמרא – "חסורי מחסרא"): האומר: אהא – אהיה; ומבואר בגמרא, כגון שראה נזיר עובר לפניו, ואמר: "אהא", והתכוון לומר: אהיה נזיר כמותו, הרי זה נזיר – אף על פי שלא אמר בפירוש:

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף מא עמ' ב: מוקשה הגמרא: וְלֹא כָּל דָּבָר הוּא, אם בפרו שיש בו קדושת הגוף, לא נאמר 'חוקה' על השחיטה וכשירה בזר, כל שכן שפרה אדומה שאין בה אלא קדושת דמים, לא נאמר 'חוקה' בשחיטתה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב שִׁישְׁא בְּרִיה דְּרַב אִידִי, דִּין פֶּרֶה הוּא מִיָּדִי דִּהְיוּה אֲמֵרָאוֹת נִגְעִים - כדבר שמצינו במראות נגעים, דְּלֹא עֲבֻדָּה הִיא, וְאֵף עַל פִּי כֵן בְּעֵצָא בְּהוֹנָה לטמא ולטהר, כמו שנאמר (ויקרא יג יב) 'והובא אֶל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וְגו'. והוא הדין בפרה, אף על פי שאינה עבודה, צריכה כהן לכל מעשיה.

הגמרא חוזרת לדון בשחיטת שמואל. שואלת הגמרא: וְלִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר שְׁחִיטת זֶר בְּפֶרֶו פְּסוּלָה, מֵאִי שְׁנָא פֶּרֶו שְׁפִסּוּל, משום דְּכִתִּיב 'אֶהֱרֹן' וְ'חֹקֶה', הרי בְּפֶרֶה נִמִּי, יש לפסול, דְּהָא כְּתִיב בֵּה 'אֶלְעֹזֶר' וְ'חֹקֶה'. משיבה הגמרא: שְׁאֵנִי הָתֵם בִּפְרָה, דְּכִתִּיב (במדבר יט ג) 'וְשָׁחַט אֹתָהּ לִפְנֵינוּ', ומשמע מלשון הפסוק שאין אלעזר עצמו שוחט, אלא שְׁהָא זֶר שֹׁחֵט וְאֶלְעֹזֶר רוֹאֶה.

שואלת הגמרא: וְרַב שְׁסוּבֵר שְׁחִיטת זֶר פּוֹסֵלֶת בִּפְרָה אֲדוּמָה, מֵה הוּא דוֹרֵשׁ מ'לפניו'. משיבה הגמרא: רב דורש, שְׁלֹא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנָּה - משמירתה.

שואלת הגמרא: וְשְׁמוּאֵל שִׁלְמַד מ'לפניו' שֹׁזֵר כְּשֶׁר לִשְׁחוּט, דִּין זֶה שְׁלֹא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ, מִנָּא לִיה - מניין הוא לומדו. משיבה הגמרא: נִפְקָא לִיה - הוא לומד דִּין זֶה מֵמָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם יט ה), 'וְשָׂרָף אֶת הַפֶּרֶה לְעֵינֵינוּ', שהצריך הכתוב שתהיה שריפת הפרה לעיניו, ולא יסיח דעתו ממנה.

שואלת הגמרא: וְרַב שִׁלְמַד אִיסוּר הַסַּחַת דַּעַת מִהַפְסוֹק 'ושחט אותה לפניו', מדוע נכתב גם 'ושָׂרָף אֶת הַפֶּרֶה לְעֵינֵינוּ' ללמד שלא יסיח דעתו. משיבה הגמרא: קָדַר - פסוק אחד מלמד

שלא יסיח דעתו בְּשָׁחִיטָה, וְחָדַר ללמד שלא יסיח דעתו בְּשָׂרִיפָה. וצָרִיכָא - ונצרכה התורה לכתוב דִּין זֶה בשניהם, דְּאִי כְּתִיב רַחֲמָנָא שלא יסיח דעתו רק בְּשָׁחִיטָה, היינו אומרים, שדווקא בשחיטה היסח דעת פוסל, מִשּׁוּם דִּתְחִילַת עֲבֻדָּה שֶׁל מַעֲשֵׂה הַפֶּרֶה הִיא, ולכן הקפידה התורה שלא תהיה הסחת הדעת, אֲכָל בְּשָׂרִיפָה שאינה תחילת מעשה הפרה, אִימָא לֹא, צָרִיכָא - לכן הוצרכה התורה לכתוב דִּין זֶה גם בשריפה. וְאִי כְּתִיב רַחֲמָנָא דִּין זֶה רק בְּשָׂרִיפָה, היינו אומרים שדווקא בזה צריך שלא יסיח את דעתו, מִשּׁוּם דִּתְחִילַת בְּשָׂרִיפָה, הוּא דְּמִתְכַּשְׂרָא פֶּרֶה - זהו הדבר שמכשיר ומכין אותה למצוותה, שהרי עיקר תכלית עשיית הפרה הוא אפרה, ולכן היא נפסלת אם הסיח דעתו בשעת השריפה, אֲכָל בְּשָׁחִיטָה אִימָא לֹא, מסיקה הגמרא: צָרִיכָא - אכן נצרכים שני הפסוקים.

שואלת הגמרא: פסוקים אלו שנאמרו בשחיטה ובשריפה ללמד שלא יסיח הכהן דעתו, לְמַעוּמֵי מֵאִי - איזה עבודות נתמעטו מפסול זה. אִילִימָא, לְמַעוּמֵי אֲסִיפַת אֶפְרָה שֶׁל הַפֶּרֶה, וְכֵמוּ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יט ט) 'וְאָסַף אִישׁ טְהוֹר', וְמִלּוֹי מִיָּם חִיִּים לְקִידּוּשׁ - לצורך נתינתם על אפר הפרה ועירובן יחד שיהיו ראויים להזאה,

דף מב עמ' ב: הרי 'לְמַשְׁמֶרֶת לְמִי נָדָה' כְּתִיב בהם (במדבר יט ט), ללמד שצריכים שימור עד שעת הזאה, ולא שייך לומר בהם שהתמעטו מפסול היסח הדעת. משיבה הגמרא: אֲלֵא, פסוק זה בא לְמַעוּמֵי, הַשְׁלֵכַת עֵץ אֶרֶז וְאֲזוּב וְשֵׁנִי הַזֹּלְעֵת אל תוך שריפת הפרה, שהיה מקום לפסול בהם בהיסח הדעת, והתמעטו מפסול זה משום דְּלֹא גִוְפָה דְּפֶרֶה נִינְחוּ - אינם נעשים בגוף הפרה עצמה. הגמרא מביאה שיטות נוספות החולקות בשחיטת זר בפרה: אֵיתָמַר, שְׁחִיטַת פֶּרֶה אֲדוּמָה כְּזֶר, רַבִּי אֲמִי אָמַר בְּשָׂרָה, וְרַבִּי יִצְחָק נִפְחָא אָמַר פְּסוּלָה. עוֹלָא אָמַר בְּשָׂרָה, וְאֲמַרִי לָהּ - ויש שאמרו בשמו שפְּסוּלָה.

ולֹא כֵן דָּבָר הוּא. בתמיהה אשחיטת פרו דקדושת הגוף היא לא כתיבא חוקה ואשחיטת פרה כתיבה חוקה ומיפסלא בזר: אמראות נגעים. דכתיב (ויקרא יג) (כנגע נראה) והובא אל אהרן הכהן: ושחט אותה לפניו. מדכתיב לפניו מכלל דהשחיטה לאו אאלעזר קאי אלא ושחט אותה אחר לפני אלעזר: ורב. לעולם אלעזר שחטה ומאי לפניו שלא יסיח דעתו משמירתה: דהשתא הוה דמתכשרא פרה. שהרי כל עצמה אינה עשויה אלא לאפרה: למעוּמֵי מֵאִי. דלא פסיל בה היסח הדעת במעשה פרה: אסיפת אפרה. ואסף איש טהור וגו' (במדבר יט): ומילוי מים. לתת לתוך אפר להזות: לקידוש. היא נתינת מים על האפר ומערבן יחד: למשמרת למי נדה. משמע דצריכי שימור עד שיזוה מהן:

1 וּבָאָן – בברייתא הראשונה האוסרת להחזיר, כוונתה היא שאין
2 לזורקם לְחֶצֶר אַחֶרֶת שלא ממנה הוציא.
3 הגמרא מפרשת את החילוק בין החזרת היד לרשות היחיד בה הוא
4 עומד, לבין הכנסתה לרשות היחיד אחרת. אומרת הגמרא: בְּרִבְעָא
5 מִיָּנִיָּה – כפי ששאל רַבָּא מֶרֶב נַחֲמָן, עמד ברשות היחיד וְהִתְיָתָה יָדוֹ
6 מִלֵּאָה פִּירוֹת וְהוֹצִיאָהּ לְחוּץ – לרשות הרבים, מִהוּ לְהִתְיָתָהּ
7 לְאוֹתָהּ חֶצֶר שִׁמְמָנָה הוֹצִיאָהּ. אָמַר לִיה רב נחמן, חזר רבא
8 ושאל: מִהוּ לִהְיוֹתָהּ לְחֶצֶר אַחֶרֶת מִהוּ הָדִין. אָמַר לִיה רב נחמן,
9 אִסּוּר. ושאל שוב: וּמָאי שָׁנָא – ובמה שונה אותה חצר, שהתרת
10 להחזיר לה את ידו, מחצר אחת, שאסרת להכניס לה את ידו.
11 השיבו רב נחמן בבדיחותא: לְבִי תִּיכּוּל עָלֶיהָ בּוֹרָא דְמִילָהָ –
12 כשתמדוד לי כור של מלח אומר לך את טעם החילוק. וביאר את
13 הטעם: הָתָם –שם, כשהחזיר את ידו והפירות שבתוכה לאותה
14 חצר, לֹא אִיתְעִבִידָא –[נעשתה] מְחֻשְׁבָּתָהּ, שרצה לפנות את חצרו
15 ולא פינה. אֵךְ הָכָא –[כאן], כשהוא מכניסה לחצר אחרת, אִיתְעִבִידָא
16 –[נעשתה] מְחֻשְׁבָּתָהּ שרצה לפנות את חצרו, ואסרו זאת חכמים,
17 שמא ישליכם בפעם אחרת לרשות הרבים.
18 הגמרא חוזרת לספקו של רב ביבי בר אבבי: גּוֹפָא – נשוב לגוף
19 הדברים ונדון בהם, בְּעֵי –[הסתפק] רַב בִּיבִי בַר אֲבִי, הָדִיק פֶּת
20 בְּתַנּוּר בשבת והיא עומדת להיאפות ובכך יעבור על איסור אפילה
21 בשבת, אמנם אם ירדה –[יורצא] אותה מהתנור לא תאפה ויהא
22 יעבור, אלא שהדריה אסורה מדברי חכמים, האם התירו לו לְרִדּוֹתָהּ
23 קוֹדֶם שִׁבּוּא לִידֵי חֵיב חֲטָאָה כשתיאפה, או לֹא הִתִּירוּ לרדותה.
24 הגמרא דנה באיזה אופן נסתפק רב ביבי: אָמַר לִיה רַב אֲחָא בַר אֲבִי
25 לְרִבְנָא, הִיבִי דְמִי – באיזה אופן נסתפק רב ביבי בר אבבי, אִילִימָא
26 – אם נאמר שמדובר שהדיק את הפת בְּשׁוּגָה, וְלֹא אִידְכַּר לִיה –
27 ולא נזכר קודם שנאפית ששבת היום ומלאכה זו אסורה, קשה לְמַאן
28 הִתִּירוּ – לגבי מי יש לדון אם התירו, הרי אינו יודע שעבר איסור
29 שבת, ולא יבוא לשאול על כך.
30 וְאִלָּא לֹא – ודאי נאמר שמדובר דְּאִיִּהֲדֵר וְאִידְכַּר – שחזר ונזכר
31 קודם שנאפחה ששבת היום ואסור לאפות, ובא לשאול אם רשאי
32 להוציאנה, קשה מִי מְחִיב – וכי חייב חטאת באופן זה, וְהִתְנֵן [לממן
33 קב], כָּל חֵיבֵי חֲטָאָת – כל העוברים בשוגג על איסור שחייבים עליו
34 חטאת, אֵינֶן חֵיבִין חֲטָאָה עַד שֶׁתֵּהָא תְּחִלְתֵּן – תחילת המלאכה
35 בְּשֻׁגָּה, שאינו יודע שעושה איסור, [וְסוּפֵן] – וסוף המלאכה אף היא
36 תֵּהָא בְּשֻׁגָּה, שלא ידע שעושה איסור עד גמר המלאכה, וכאן
37 שנוכר קודם גמר האפיה ששבת היום ואסור לאפות, אף לאחר
38 שתיגמר אפייתה לא יתחייב חטאת, ומדוע אמר רב ביבי 'קודם
39 שיבוא לידי חוב חטאת'.
40 אִלָּא נאמר שהדיק את הפת בתנור בְּמִזְדִּי, שידע ששבת היום
41 ואסור לאפות, קשה, מדוע נקט 'קודם' שיבוא לידי חוב חטאת,
42 'קוֹדֶם שִׁבּוּא לִידֵי אִיסוּר סְקִילָה' מִיבְּעִי לִיה – צריך היה לומר,
43 שהרי במזיד חייב סקילה.
44 הגמרא מבארת את דברי רב ביבי. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב שִׁילָא,

45 לְעוֹלָם מדובר שהדיק את הפת בתנור בְּשׁוּגָה, ולא נזכר קודם
46 אפייתה, וְלִמָּאן – ולמי הסתפקנו אם הִתִּירוּ לרדותה קודם שתיאפה,
47 לְאַחֲרִים שראו זאת, ובאים לשאול אם מותר לרדותה כדי שלא יבוא
48 המדביק לידי חוב חטאת.
49 הגמרא דוחה את ביאורו של רב שילא, ומבארת באופן אחר: מִתְקִיף
50 לָהּ – הקשה על כך רַב שֶׁשֶׁת, וְכִי אֲמִירִים לוֹ לְאָדָם צֶא וְחֲטָא חטא
51 קל בְּדִי שִׁינָה חֲבִירָה שלא יתחייב בחטא ועונש חמור.
52 אומרת הגמרא: אִלָּא אָמַר רַב אֲשִׁי, לְעוֹלָם מדובר שהדיק את
53 הפת בְּמִזְדִּי, וְאִימָא – ואמור בשאלת רב ביבי בר אבבי, 'קוֹדֶם שִׁבּוּא
54 לִידֵי אִיסוּר סְקִילָה'.
55 הגמרא מביאה לשון אחרת בדברי רב ביבי, בה נתפרש כביאורו של
56 רב אשי: רַב אֲחָא בְּרִיה דְּרַבָּא מְתֵינִי לָהּ בְּהֲדִיא – שנה את דברי רב
57 ביבי בפירוש לענין איסור סקילה, ושנה זאת בלשון פשיטות, ולא
58 בלשון שאלה, אָמַר רַב בִּיבִי בַר אֲבִי, הָדִיק פֶּת בְּתַנּוּר במזיד,
59 הִתִּירוּ לוֹ לְרִדּוֹתָהּ – להוציאנה מהתנור בשבת, קוֹדֶם שִׁבּוּא לִידֵי
60 אִיסוּר סְקִילָה כשתיאפה.
61 שנינו במשנה: פֶּשֶׁט הָעֵנִי אֵת יָדוֹ ונתן לתוך ידו של בעל הבית, או
62 שנטל מתוכה והוציא, העני חייב. מקשה הגמרא: אֲמָא – מדוע העני
63 חָיִיב, וְהָא בְּעֵינֵן – והרי כדי לחייב חטאת משום הוצאה או הכנסה
64 אנו צריכים, עֲקִירָה וְהִנָּחָה מַעַל גַּבִּי מְקוֹם חֹשֶׁב שיש בו לפחות
65 אֲרֻבָּעָה טפחים עַל אֲרֻבָּעָה טפחים, כדי שהעקירה וההנחה ייחשבו
66 לעקירה והנחה, וְלִכְאֵן – ואין ביד בעל הבית שיעור זה.
67 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּה, הָא מְנִי – משנתנו כשיטת מי היא
68 נשנית, כשיטת רַבִּי עֲקִיבָא, דְּאָמַר שְׂכִידִי לחייב משום הוצאה
69 והכנסה, לֹא בְּעֵינֵן – אין צריכים לעקור ולהניח מעל גבי מְקוֹם
70 אֲרֻבָּעָה עַל אֲרֻבָּעָה טפחים, ומוכיח רבא שכך סובר רבי עקיבא: דְּתֵינֵן
71 [לממן דא], הַזֶּרֶק חֲפֵץ מְרֻשּׁוֹת הִתְיָדִי זו לְרֻשּׁוֹת אַחֶרֶת, וְרֻשּׁוֹת
72 הָרִבִּים בְּאִמְצָע – בין שתי הרשויות, רַבִּי עֲקִיבָא מְחִיב חֲטָאָה, חטאת,
73 וְחֲכָמִים שׁוֹמְרִים. ומדברי רבי עקיבא למדנו שאין צריך הנחה על גבי
74 מְקוֹם אַרְבַּעַה, שהרי למעשה החפץ על נח על קרקע רשות הרבים,
75 ואף על פי כן אנו דנים אותו כמונח על גביה. ומשנתנו שנויה
76 כשיטתו, ולפיכך כשעני הכניס חפץ לרשות היחיד והניחו ביד בעל
77 הבית חייב, וכן העוקר חפץ מיד בעל הבית והוציאו חייב, שכשם
78 שהנחה ביד בעל הבית נחשבת הנחה, כך עקירה מיידו נחשבת
79 עקירה.
80 מפרשת הגמרא את מחלוקתם: רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, אֲמִירִין –[אנו
81 אומרים] קְלוּטָה בְּמִי שֶׁהוֹנָחָה דְּמִיָּא – חפץ שעבר באויר רשות
82 הרבים נקלט באויר הרשות, ואף שלא נח נחשב כמונח על גבי
83 הקרקע שתחת האויר, וְרַבֵּנָן סָבַר, לֹא אֲמִירִין –[אין אומרים]
84 קְלוּטָה באויר רשות הרבים בְּמִי שֶׁהוֹנָחָה עַל הַקֶּרֶק דְּמִיָּא, וכיון
85 שלא נעשתה הנחה ברשות הרבים, פטור.
86 מקשה הגמרא: לְמִימָרָא דְּשִׁיבָא לִיה –[וכי נאמר שפשוט לו] לְרַבָּה
87 דְּבִקְלוּטָה בְּמִי שֶׁהוֹנָחָה דְּמִיָּא

המשך ביאור למס' שבת ליום שני עמ' ב

13 הגמרא מבררת את מקור החיוב לדעת תנא קמא. מקשה הגמרא:
14 בְּשִׁלְמָא בֶּן עֲזַאי – מה שכן עזאי פוטר מובן, שכן טעמו משום
15 דְּקִסְכָּרָה, מְחֻלָּה, בְּעוֹמֵד דְּמִי – נחשב כעומד בכל פסיעה ופסיעה,
16 ונמצא שעקר מרשות היחיד והניח בכרמלית, ושוב עקר מכרמלית
17 והניח ברשות הרבים. אִלָּא רַבֵּנָן המזייבים, נְהִי גַבִּי דְּקִסְכָּרָה – הגם
18 שאכן הם טוברים שְׂמֻחְלָף לֹא בְּעוֹמֵד דְּמִי – אינו נחשב כעומד בכל
19 פסיעה, והרי עבר החפץ מרשות היחיד לרשות הרבים בלא הנחה
20 בכרמלית, אך מכל מקום קשה, הִיכָא אֲשַׁבְּחָנָא בִּי הָאִי גְּוֹנָא דְּחֵיב
21 – היכן מצינו שהמוציא מרשות היחיד לרשות הרבים באופן כזה,
22 כלומר דרך רשות אחרת, יהא חייב, שמא לא חייבה תורה אלא
23 במוציא מרשות היחיד לרשות הרבים ללא הפסק רשות אחרת.
24 מתרצת הגמרא: אָמַר רַב סְפָרָא אָמַר רַבִּי אֲמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,

1 ורבי אמי הם שני אמוראים שאמרו זאת בשם רבי יוחנן, מַר אָמַר לָהּ
2 בְּהָאִי לִישָׁנָא וּמַר אָמַר לָהּ בְּהָאִי לִישָׁנָא – אחד אמר זאת בלשון
3 זו, והשני אמר זאת בלשון אחרת, אך רבי יוחנן אמר זאת פעם אחת
4 בלבד.
5 הגמרא דנה במעביר מרשות היחיד לרשות הרבים דרך מקום פטור:
6 תֵּנִי רַבֵּנָן בברייתא. הַמּוֹצִיא חֲפֵץ מִתְּנוּת שְׂחִיא רְשׁוֹת הַיְּחִיד,
7 לְפִלְמָא – רחבה של עיר שמתקבצים שם לסחורה, והיא רשות
8 הרבים, דֶּרֶךְ סְמִין – מקום האיצטבאות –[ספסלים] שיושבים שם
9 הסוחרים, ונחשב כרמלית, כיון שאינו עשוי להילוך כרשות הרבים,
10 חָיִיב חֲטָאָה, הואיל ולא נעמד לנוח בסטיה, שהרי עקר חפץ מרשות
11 היחיד, והניח אותו בפלטיא שהיא רשות הרבים. וְכֵן עֲזַאי שׁוֹמֵר
12 מחטאת. וטעמו יבואר בסמוך.

שבת. פרק ראשון – יציאות השבת דף ד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קכא רש"י תוספות

לְאוֹתָהּ חָצֵר. שהוא עומד בתוכה – מותר להחזירה, אבל לחצר אחרת הסמוכה לה, אסור לזרוקם; לְכִי תִכּוֹל עָלֶיהָ פּוֹדָא דְמִילְחָא. בבדיחותא אהדר ליה: בשתמדות ל' בור של מלח אומר לך שעמו של דבר. לישאן אחרת: לקשתאכל עליה בור של מלח לא תוכל להשוותם זו לזו: מַחֲשַׁבְתִּי. שנתפון לפנותה מחצר זה – לא נתקיימה.

הלך לא גזר. אבל לחצר אחרת – נתקיימה מחשבתו, וגזר דילמא זימנא אחריתו שדי להו לר'ה: ולא אידידי. קודם אפייה על שגגתו שהיא שבת, או שמלאכה זו אסורה: לְמֵאן הִתִּירוּ. הא לא מסיק אדעתיה לבא לישאל על כך: ואלא דאיהרד ואידר. קודם אפייה: מי מחייב. חטאת באפייתו: תחלתה וסופה. תחלת המלאכה וסופה לא נודעה לו שגגתו של שגגמרה עבירה: לאתריה. אתר שראה וקא לפגינו לישאל לרדותה קודם שביא חבירו ליד חוב חטאת: ובי אומרים לו לאדם. צא וקטא איסור קל, כדי שלא יתחייב חבירו עונש חמור: בהדיא. סקילה, ובלשון פשיטותא ולא בלשון פגזא מתני רב אחא ברבי דרבא מילתא דרב ביבי: מפל גבי מקום ד' דהוי חשוב למיחזי הנהגתו ועקירתו עקירה. וידו לאו מקום ד' הוא, וקתני לה מתני' בין לעקירה בין להנחה. דקתני "ונתן לתוך ידו של בעל הבית" – הרי הנהגה, "או שנטל מתוכה" – הרי עקירה: קלושה. הנפץ, הואיל ונקלט באויר של רשות הרבים – כמי שהונחה בתוכו הוא, ואע"פ דלא נתן ובתוך

כאן – לחצר אחרת. כדבעא מיניה רבא מר"נ: היתה ידו מלאה פירות והוציאה לחוץ, מהו להחזירה לאותה חצר? א"ל: מותר. לחצר אחרת מהו? א"ל: אסור. – ומאי שנא? – לְכִי תִכּוֹל עָלֶיהָ פּוֹדָא דְמִילְחָא; הֵתֵם – לֹא אֵיתְעִבִידָא מַחֲשַׁבְתּוֹ, הָכָא – אֵיתְעִבִידָא מַחֲשַׁבְתּוֹ. גּוֹפֵא, פָּעִי רַב בִּיבִי בַר אֲבִי: הֲרֵבִיק פֶּת פִּתְגוֹר הִתִּירוּ לוֹ לְרִדּוּתָהּ קֹדֶם שֶׁיָּבֹא לְיָד חֵיב חֲטָא או לא התירו? – א"ל רב אחא בר אבאי לרבינא: היכי דמי, אילימא בשוגג ולא אידידי ליה – לְמֵאן הִתִּירוּ? וְאֵלָּא לֹא – דִּאיְהֲרֵד וְאִידֵר – מִי מַחֲיִיב? וְהִתֵּן: פֶּל חֲיִיבִי חֲטָאוֹת אֵינֶן חֲיִיבִין עַד שֶׁתֵּהָא תַּחֲלָתָן שִׁגְגָה וְסוֹפֶן שִׁגְגָה! אֵלָּא בְּמוֹד – "קֹדֶם שֶׁיָּבֹא לְיָד אִיסוּר סְקִילָה" מִיָּבִיעִי לִיהִי – אָמַר רַב שִׁילָא: לְעוֹלָם בְּשׁוּגָה, וְלִמֵּאן הִתִּירוּ – לְאַחֲרֵים. מִתְקִיף לָהּ רַב שֵׁשֶׁת: וְכִי אֹמְרִים לוֹ לְאָדָם חֲטָא כְּדִי שִׁזְבֹּה חֲבִירָךְ?! – אֵלָּא אָמַר רַב אֲשִׁי: לְעוֹלָם בְּמוֹד, וְאִימָא "קֹדֶם שֶׁיָּבֹא לְיָד אִיסוּר סְקִילָה". רַב אַחָא בְּרִיה דְּרַבָּא מִתְּנִי לָהּ בְּהֲרָא: אָמַר רַב בִּיבִי בַר אֲבִי: הֲרֵבִיק פֶּת פִּתְגוֹר הִתִּירוּ לוֹ לְרִדּוּתָהּ קֹדֶם

שֶׁיָּבֹא לְיָד אִיסוּר סְקִילָה. "פֶּשֶׁט הֵעֵנִי אֶת יְדִי". אֲמַאי חֲיִיב? וְהָא פָּעִינָן עֲקִירָה וְהִנֵּחָה מַעַל גְּבִי מְקוֹם ד' עַל ד', וְלִיבָא! – אָמַר רַבָּה: הָא מִנִּי – ר"ע, דְּאָמַר לֹא פָּעִינָן מְקוֹם אֲרֻבָּעָה עַל אֲרֻבָּעָה. דִּתְנִן: הַזּוֹרֵק מֵרֶשֶׁת הַיָּחִיד לְרֶשֶׁת הַרְבִּים בְּאִמְצָע – רַבִּי עֲקִיבָא מַחֲיִיב, וְחֲכָמִים פּוֹמְרִים. ר"ע סָבַר: אֲמַרִּין "קְלוּטָה כְּמִי שֶׁהוֹנְחָה דְּמִיָּא", וְרַבִּנָּן סָבְרִי: לֹא אֲמַרִּין "קְלוּטָה כְּמִי שֶׁהוֹנְחָה דְּמִיָּא". לְמִימָרָא דְּפִשְׁטָא לִיהִי לְרַבָּה ד"בְּקִלוּטָה כְּמִי שֶׁהוֹנְחָה דְּמִיָּא", וּבִתְרֵךְ

כאן לחצר אחרת – "ואסור להחזירה" דקתני – לא להחזירה אצלו קאמר אלא להחזירה לחצר אחרת: ומאי שנא – בזו כנגד זו איירי, בדיוטא אחת – שנא ושנא, דאיכא איסור חיוב חטאת, דמושיט מרה"י לרה"י דרך רה"י. א"נ בדיוטא אחת, וכגון שאין מפסיק שם רה"י:

ואלא דאהדר ואידבר מי מחייב – תימה, דלישני: אימא לידי (חוב) איסור חטאתו כדקאמר בסמוך. קודם שיבא לידי איסור סקילה:

וכי אומרים לו לאדם חטא בשביל שזוכה חבירו – והא דאמר ביבכל מערבין (עירובין לב, ושם) רבי סבר: ניתא ליה לחבר דליעבד איסורא קלילא, ולא ליעבד עם הארץ איסורא רבה – הֵתֵם כדי שלא יאכל ע"ה טבל על ידו. דאמר לוי: מלא לך כלכלה של תאנים מתאנתי. אבל הכא, שלא נעשה האיסור על ידו – אין אומרים לו חטא, אפי' איסור קל שלא יבא חבירו לידי איסור חמור. ואומר ריב"א: דאפי' למדביק עצמו אין לפשוט משם להחיר, דהתם – עדיין לא נעשה האיסור, ומוטב שיעשה איסור קל ולא יעשה איסור חמור על ידו. אבל הכא – המעשה של איסור כבר נעשה, וממילא יגמור – לא יעשה אפי' איסור קל בידים. והא דתנן ב"השולח" (גיטין דף מא: ושם) מי שחציו עבר וחציו בן חורין – כופין את רבו ועושה אותו בן חורין. ואע"פ דבדאי נפיק (דף לזא) א"ר יהודה: כל המשחרר עבדו עובר בעשה ד"לעולם בהם תעבודו" – שאני פריה ורביה, דמצוה רבה היא. כדמשני התם ב"א שנסבס לבה"מ ולא מצא שם י' ושחרר את עבדו להשלימו ל' – מצוה דרבים שאני. ועוד י"ל: דרוקא היבא דפשע קאמר "וכי אומרים לו לאדם חטא כדי", ואתי שפיר דא דאמר ר' אע"פ (פסחים דף קנ: ושם) דאתי עשה דפסח שיש בו כרת – ודחי עשה דהשלמה, וקא עברי כהנים בעשה דהשלמה, ומקריבין למחוסר כפורים כפרתו כדי שיביא פסחו. וכן בפרק בתרא דעירובין (דף קנ: ושם):

כחן שנמצא בו בבלת – חבירו תוחבה לו לו בשינוי, אע"פ דהוי שבות. וגבי חציה שפחה חוציה בת חורין שנהגו בה מנהג הפקר וכפא את רבה ב"השולח" – גיטין דף לזא) משום שהיתה מחזרת וממציאה עצמה לזנות, ודומי' לאנוסין. והיו נמי במצוה דרבים: קֹדֶם שיבא לידי איסור סקילה – וא"ת: מאי בעיא היא זו אם התירו לרדותה? פשיטא: שבעה לנו אם נאסור, לזו ותי ריב"א: דאם לא התירו – לא מחייב סקילה. כיון שזניח מלרדות ע"י מה שאנו אוסרין לו. וכן בפסחים ב"פ "האשה" (דף צב, ושם) ע"ל הוזה ואיזמל העמדי דבריהם במקום כרת. אלמא: לא מחייב כרת, הואיל ורבנן הוא דאסרי ליה למיעבד פסח. וא"ת: והיכי אתי לידי חיוב סקילה, והא התראת ספק הוא? דבשעה שהדביק פת בתנור – שמוא היה בדעתו לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה, ומה שלא רדה – שמוא שבה ההתראתו ותי ריב"א: דכיון שהדביק תוך כדי דבור של התראה, ובדאי תאפה אם לא ירדה – לאו התראת ספק הוא, דודאי לא היה בדעתו לרדות קודם אפייה. ולא היה התראת ספק אלא בלוקח אם על הבנים, למד"ב בפ' "ואלו הן הלוקין" (מכות דף טו, ב) בטלו ולא בטלו, דשמוא לא יסבור כנפיה או לא ישתנה, ועכשיו שמשבר כנפיה – אין יכולין להתרות, דלא היה התראה אלא על הלאו – והלאו כבר עבר. וכן בשבועה "שלא אוכל כבר", אם אוכל וז' ואכליה לאיסוריה, והדר אכליה לתנאיה, דכשמתירין בו בשעת אכילת איסור – עדיין מחוסר מעשה אכילה של תנאי, קודם שיתחייב מלקות. אבל הכא, כשמדביק פת בתנור – אין האפייה מחוסרת מעשה: מִתְּנִי לָהּ בְּהֲרָא – אית ספרי דגרסי: בעי רב ביבי, ומתני בהדיא בבבאי דרב ביבי איסור סקילה: וְהָא בעינן עקירה והנחה מעל מקום ד' – אומר ר"ת: דאין רגילות להניח החפץ בפחות מנז', וכן היה מסתמא במשכן. ועוד אומר ר"י: דאל יצא איש ממקומו – משמע דקאי נמי אחפץ, כלומר: ממקומו של חפץ. דרשינן בעירובין (פ"א ד' יז) ד"אל יצא" – אל יציא. אע"פ דפשטיה דקרא קאי אמקומו של אדם, דהיינו ד' אמות – מ"מ משמע נמי מקום החפץ ואין מקום חשוב בפחות מנז': אבל למעלה מ' ד"ה פטור – יש להוכיח קצת מכאן דמושיט חייב נמי למטה מ', דאם תמצא לומר פטור, לפי שלא מצינו במשכן מושיט למטה מ', שהעגלות היו גבוהים י', א"כ לימא הכא: אבל למעלה מ' – ד"ה חייב, דילפינן זורק ממושיט. אבל עתה, דמושיט חייב למטה מ' – אז לא מצי למימר למעלה מ' ד"ה חייב, ד"כ למטה מ' מ"ט פטור זורק? ומיהו, אינו הוכחה. דלא מצי למימר דלכ"ע ילפינן זורק ממושיט, דא"כ הא דתנן לקמן ב"הזורק" (דף צז, ב) היו שתיין בדיוטא אחת – הזורק פטור והמושיט חייב. אלמא: לא ילפי' זורק ממושיט. אמאן תרמייהו ותדע, דהא כן נמי נימא דמושיט חייב למטה מ' – הוי מצי למימר דלכ"ע ילפי' זורק ממושיט, ובדיוטא אחת בין המושט מ' בין המושט מ' – ד"ה חייב, ופליגי למטה מ' – דמר סבר: אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמיא, ור' סבר: דאין רגילות להניח החפץ בפחות מנז', וכן היה למימר דלכ"ע ילפינן זורק ממושיט משום מתני' דהזורק, ולמאי שנפרש בסמוך – אתי נמי שפיר דלא נקט הכי: דרבי עקיבא סבר ילפי' זורק ממושיט – וא"ת: והא ע"כ זורק מרשות היחיד לרה"י דרך רשות הרבים לא היה במשכן, דאם היה במשכן – מה צריך למילף ממושיט, ומ"ט נמי דרבנן דפטרי? וכיון דלא היה במשכן – אמאי מחייב ר"ע? דבתולדה דהוצאה, שהיא מלאכה גרושה, אין לנו לחייב אלא דוקא אותן שהיו במשכן, כדפרישית לעיל (ד' ב) וי"ל: דר"ע סבר דזורק דמי טפי למושיט ממאי דדמו שאר תולדות להוצאה: אבל למטה מ' ד"ה חייב דאמר קלוטה כמי שהונחה – כשהחפץ בידו של עני או של בע"ה לא שייך קלוטה, דהא בשותן בע"ה לתוך ידו הוציא – לא מחייב. תימה לר"י: אם ברייתא היא בשום מקום דבעינן הנהגה על גבי מקום ד', וכדמשמע קצת בסמוך דא"ר ירמיה: הא מני – אחרים היא. משמע דפליגי רבנן עליה, אם כן: היכי קאמר הכא ד"ה חייב? אם כן – ההיא ברייתא מני? ונראה דלא קשה מדי שיעמיד ר"ע ורבנן במיתניחין אלא כהדיא ברייתא, דניתא ליה להעמיד מתני' כ"ע: דאמרינן קלוטה כמי שהונחה דמיא – וקשה לר"י: דמאי פריך "למימרא דפשיטא ליה לרבה" מנא ליה דפשיטא ליה לרבה? אי משום דקאמר "הא מני ר"ע היא" – היינו משום דלר"ע אית ליה ממה נפשי קלוטה כמי שהונחה דמיא. אבל אליבא דרבנן – מספקא ליה, ולחכי לא היה מצי למימר "הא מני רבנן היא", ואם היינו אומרים הא דקאמר לעיל "רבי עקיבא סבר קלוטה כמי שהונחה דמיא ורבנן כו" – הכל מדברי רבה היא – הוה אתי שפיר, אך אין נראה שיהא מדברי רבה. ואומר ר"י: דהכי פירושו: והא מביעא בעי לרבה, וכיון דאיכא לספוקי בפלוגתיהו – איכא נמי לספוקי דילמא לכולי לעלמא לא אמרינן "קלוטה כמי שהונחה", ובזו כנגד זו – לכ"ע פטור, כי פליגי בדיוטא

בדיוטא אחת, דר"ע סבר: ילפי' זורק ממושיט, ורבנן סברי: לא ילפינן. אלא דרבה לא חש לפרש כל הבעיות. ועוד אומר ר"י: דהא דקאמר הש"ס "אבל למטה מעשרה ד"ה חייב דאמרין קלוטה כמי שהונחה" – היינו לרבנן, אבל לר"ע – קלוטה לאו כמי שהונחה דמיא, ומחייב משום דילפינן זורק ממושיט. דאי סבר כמי שהונחה דמיא – לא הוה מצי למילף

זורק ממושיט, דהא לא דמיא כלל. דכיון דכמי שהונחה דמיא – הוי זורק למעלה מעשר' כחורק מרה"י למקום פטור וממקום פטור לרה"י, ולא דמי כלל למושיט שהוא מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע. אלמא: ע"כ כיון דסבר "ילפינן זורק ממושיט" סבר: קלוטה לאו כמי שהונחה דמיא. והשתא אתי שפיר, דפרקי: למימרא דפשיטא ליה כו'. ואתי נמי שפיר דלא מצי למימר לעיל אבל למעלה מ' ד"ה חייב דילפינן זורק ממושיט _ דלר"ע לא מצי למילף, כיון דסבר כמי שהונחה דמיא. וכן משמע קצת, דהא רב חסדא בעי נמי ב"הזורק" (לקמן דף צו.) כמו רבה דהבא. ואי הא דקא מסים 'קלוטה כמי שהונחה דמיא' קאי נמי אדר"ע – היכי מצי למימר לרב חסדא דלכ"ע כמי שהונחה דמיא? ולקמן בפירקין (דף ת.) משמע דדוקא ברה"י לא בעי רב חסדא הנחה ע"ג מקום ארבעה, ומיהו, רשב"א פירש בסמוך: אף ברה"ר לא בעי רב חסדא מקום ד'; ודילמא הנחה הוא דלא בעיא הא עקירה בעיא – פירש"ה דדיק מדלא מחייב ב', אחת משום הוצאה ואחת משום הכנסה. וקשה: דילמא לא דלא מחייב ב' – משום דלא מחייב אתולדה במקום אב. ועוד: דבסמוך קאמר רב יהודה "מחייב היה רבי ב" אע"ג דקתני סתם

"רבי מחייב". ה"נ – לר"ע מנ"ל דלא מחייב שתיים? ונראה לפרש: דפרקי הא עקירה בעיא – דילפינן ממשכן שהיו נוטלין מתיבתן שהיו בה ארבע על ארבע ונותנין ליה עשרי המלאכה. ולפי מה שפירשתי לעיל דדרשינן מ"אל יצא איש ממקומו" – אתי נמי שפיר, דבעקירה מיירי: **אלא** א"ר יוסף ב' – קשה לרשב"א: מה צריכין רבה ורב יוסף להעמיד המשנה כתנאים, והא סבירא להו בפ"ב דעירובין (ד' צט. ושם) "דמחשבתו משויא ליה מקום". דקאמר התם רב יוסף השתין ורק – חייב חטאת. ופריך: והא בעינן מקום ד' וליכא ומשני: מחשבתו משויא ליה מקום. דאי לא תימא הכי, הא דאמר רבה: זרק בפי כלב או בפי כבשן חייב וכו'. ותי' ר"ת: דהא דאמר מחשבתו משויא ליה מקום – היינו היכא דלא ינאה לי' בענין אחר אלא בענין זה, כמו משתין ורק, שאינו יכול להשתין או לרוק בענין אחר. וכן זרק בפי כלב – שרצונו שיאכלנו הכלב, או שירשוף העץ בכבשן. ול"ג התם "ונח בפי כלב" דנח משמע דאין כוונתו לכך, אבל הכא – אינו חושש אם מקבל בידו או בכלי אחר. והא דאמר לקמן (ד' ה.) "היא ה"מ היכא דאחשבה לידו" אע"ג דניחא ליה שיקבלנו בע"א כמו בידו, היינו משום דקאמר דידו של אדם חשובה לו כו'. על ד', אבל בשאר דברים – לא משוי ליה מחשבתו אלא היכא דלא ניהא ליה בע"א: **זרק** ונח ע"ג ז' כל שהוא ר' מחייב – ואי'ת אכתי תקשה לך, דילמא הנחה הוא דלא בעיא – הא עקירה בעיא! וי"ל: דבלאו הכי פריך שפיר. אבל קשה לספרים דגרסי לקמן ב"הזורק" (ד' צו.) על מילתא דרב יהודה דאמר בסמוך "מחייב היה רבי שתיים" ויתבי רב חסדא וקא קשיא ליה: למימרא דמחייב רבי אתולדה במקום אב וכו'. א"ל רב יוסף. מר אדר' תנני לה וקשיא ליה, אן אדר' יהודה מתנינן לה, לדברי ר' דאמר חייב ב', אבל לר' לא מחייב ב', דלא תימא הכי, הא אתולדה במקום אב. אן, מה תירץ רב יוסף "הא מני' ר' היא?" אכתי תקשה: דילמא הנחה הוא דלא בעי – הא עקירה בעי וי"ל: דסבר רב יוסף דדוקא אקלוטה דר"ע דליכא הנחה כלל – איכא למיפריך "הא עקירה בעי", אבל אר', דבעי הנחה ע"ג ז' כל שהוא – ה"ה דלעקירה סגי בכל שהוא. ומיהו להשי' בסמוך לית ליה סברא דרב יוסף, דפרקי ארבי ז'רא דילמא אחריש בעו עקירת מקום ד' ולא סגי בכל שהוא כמו בהנחה. ולר"ת נראה דגרסינן ב"הזורק": יתיב רב יוסף וקא קשיא ליה א"ל רב חסדא וכו'. ואתי שפיר, דרב יוסף הוה מתני דברי רב יהודה אדר', ובסמוך דפרקי והא איתמר ב' – הוה מצי למיפריך: הא דקשיא ליה לרב יוסף ב"הזורק" (שם) דרבי לא מחייב אתולדה במקום אב. דתניא, ר' אומר: "דברים" "אלה הדברים". וכגירסת ר"ת נראה, דלחלוף גירסא דמתני רב יוסף מילתא דרב יהודה דמחייב ב' ארבי יהודה – קשה דרב יוסף אדרב יוסף, דהתם אומר בהדיא רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו לא מחייב ר"י אלא אחת. ויש לדחות: דרב יוסף משמי' דרב יהודה קאמר, ורב יהודה מחייב שתיים וליה לא סבירא ליה: **באילן** העומד ברה"י ונופו נוטה לרשות הרבים – הא בשמעתין הוה מצי לאוקמי באילן שעיקרו ונופו כולו קאי ברה"י, ויש בעיקרו ד'. דרבי סבר: שדי נופו בתר עיקרו, וחשיבא מקום ד'. ורבנן סברי: לא אמרינן שדי נופו בתר עיקרו, ולא הוי מקום ד'. דברה"י נמי סברא שמעתין דבעינן מקום ד' על ד', מדאמר בסמוך: "תני טרסקל שבידו. הא תינת – ברה"י, משמע: דברה"י נמי מהדרין לאשכוחי מקום ארבע אלא נקט ככה"ג משום דמילתא דאביי איתמר בפרקין אמילתא דרב חסדא, דאמר: נעץ קנה ברה"י וזרק ונח על גביו, אפילו גבוה מאה אמה – חייב. ופריך: לימא דרב חסדא דאמר כרבי' ומשני: דברה"י כ"ע לא פליגי כדרב חסדא, והכא באילן העומד ברה"י ונופו נוטה לרה"י. ומיירי אפילו אין בעיקרו, ד' דרבי סבר: שדי נופו בתר עיקרו, דהויא ברה"י וחייב, אע"ג דלא הוי מקום ד', כדרב חסדא. ורבנן סברי: לא אמרינן שדי נופו בתר עיקרו. אבל קשה: אמאי לא משני אביי לקמן ב"אילן העומד כולו ברה"י, ויש בעיקרו ד', דרבי סבר: שדי נופו ב' וחשיב מקום ד', ולרבנן לא הוי מקום ד'. דברה"י דחוקא קאמר רב חסדא, כדמשמע לקמן, דקאמר: ברשות היחיד – כולי' עלמא לא פליגי כדרב חסדא. ויש לומר: דברה"י לא מצי לאוקמי, דאי הוה למטה מג' – לא הוה פטרי רבנן, אע"ג דליכא ד'. דכארעא סמיכתא היא, ואי למעלה מג' – לא הוה מחייב ר'. דכדמילתא היא, אם רחב ארבע, ואם מקום פטור אם אינו רחב ד'. ולרשב"א נראה: דברשות הרבים נמי משבחת לה למימר "שדי נופו בתר עיקרו" כגון שעיקרו פחות משלשה, או גבוה ט' ורובים מבתפוס עליה, דהוה רה"ר ונופו עולה למעלה מג'. דלרבי הוה נקט רשות הרבים, דרשין ליה בתר עיקרו לרשות הר"י. ולרבנן לא הוי כרה"ר. והא דלא מוקי ליה אביי הכי – משום דרב חסדא לא בעי מקום ד' גם ברשות הרבים, דמ"ש. ורב חסדא נקט רשות היחיד – משום דבעי לאשמעינן אפילו גבוה מאה אמות, משום דרה"י עולה עד לרקיע. ואידי דנקט אידו רשות היחיד – נקט נמי בתר הכי "ברה"י כ"ע לא פליגי" כו' ולמאי דמוקי לה אביי לקמן אליבא דרב חסדא. הא דנקט "זו כל שהוא" דהא אפי' ברוחב ד' נמי פליגי' אומר רשב"א: נקט "כל שהוא" – משום למעלה מ', דאי הוי רחב ד' – הוי רה"י, ולא הוה פטרי רבנן (א) אין גידים בוקעין תחתיו, אי סביר כו' יוסי ב' יהודה ב"הזורק" (לקמן ד' קא). ואין נראה לר"י, דמשמע דמשום רבוחא דר' נקט לה. ואומר ר"י: דאי הוה נקט ז' סתמא – הוה סלקא דעתך דמיירי ברוחב ארבע, וטעמא דר' – לאו משום שדי נופו בתר עיקרו, אלא ה"א: דסבר כרבי יוסי ברה"י דנעץ קנה ברה"י ובראשו טרסקל. להכי נקט "כל שהוא" לאשמעינן דטעמא דרבי משום שדי נופו כו'. ורש"י שפירש כאן משום "שדי נופו בתר עיקרו", דהוי כמנוח ברשות הרבים ע"ג מקום ד' – אי אפשר להעמידה, דאי למטה מג' – לא ביה רחב ד' לכ"ע, ולמעלה מג' – לא הוי רה"ר, אם לא נעמידה דברבילה שמנה טח בצד הנוף:

לא

ובתוך ה'. דאילו למעלה מ' – לאו אורי' ר"ה הוא, אלא אורי' מקום פטור הוא, ואפי' קלוטה ליקא: **זורק ממושיט**. דאילו ממושיט מרה"י לרה"י דרך ר"ה, אפי' למעלה מ' קיימא לן כפ' "הזורק" דחייב, דקליף מעגלות של מדבר שמושיטין את הקרשים מזו לזו, וכן ר"ה וביניהם ר"ה, ולא היו זורקים אותן, שלא יתקלקלו: **וידילמא הנחה הוא דלא בעיא**. מדקתני ר"ע מתייב. אָבֵל עקירה: בעי נפל ג' מקום ד', מדלא קתני "ר"ע מתייב שתיים, אחת משום הוצאה ואחת משום הכנסה": זרק. מרה"י מתחלת ד' לסוף ד' ונח' ע"ג ז' כל עץ היוצא מן הכותל קרי ז' רבי מתייב. אלמא: דלא בעי הנחה על מקום ד': שדי נופו ב' ב' עיקרו. והוה כמנוח ברה"י על מקום ד'. דעיקרו מחשב ליה לנח: קתיב קנה ר' שתיים. והוה כאלו נח ברה"י, והוה נעצק משום דהכניס לרה"י. אלמא: לא עקירה בעי ולא הנחה בעי, ע"ג מקו' ד': מקורה

ובתוך עשרה פליגי? והא מיבעיא בעי לה רבה! דבעי רבה: למטה מ' פליגי, ובהא פליגי: דר"ע סבר קלוטה כמי שהונחה דמיא, ורבנן סברי לא אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמיא. אבל למעלה מ' דברי הכל פטור, ודכ"ע – לא ילפינן זורק ממושיט, או דילמא: למעלה מ' פליגי, ובהא פליגי: דר"ע סבר – ילפינן זורק ממושיט, ורבנן סברי – לא ילפינן זורק ממושיט. אבל למטה מ' – כמי שהונחה דמיא? – הא לא קשיא, ב' ב' דאיבעי – ה'ר אפישיטא ליה, דסבר ר"ע קלוטה כמי שהונחה דמיא. – וידילמא: הנחה הוא דלא בעיא, הא עקירה בעיא! – אלא אמר רב יוסף: הא מני' – רבי היא. הי רבי? אילימא הא ר', דתניא: זרק ונח ע"ג ז' כל שהוא, רבי מחייב ויחכמים פוטרינן. התם – כדכ"ע' למימר לקמן, כדאביי. דאמר אביי: הכא באילן העומד ברה"י ונופו נוטה לרה"י, וזרק ונח אנופו. דר' סבר: אמר' "שדי נופו ב' ב' עיקרו", ורבנן סברי: לא אמר' "שדי נופו ב' ב' עיקרו". אלא הא ר', דתניא: זרק מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע, ר' מחייב ויחכמים פוטרינן. ואמר רב יהודה אמר שמואל: מחייב היה ר' שתיים, אחת משום הוצאה ואחת משום הכנסה. אלמא: לא בעי עקירה ולא הנחה ע"ג מקום ד' על ד'. – הא איתמר עלה, רב ושמואל דאמרי תרווייהו: לא

רבי מחייב. ה"נ – לר"ע מנ"ל דלא מחייב שתיים? ונראה לפרש: דפרקי הא עקירה בעיא – דילפינן ממשכן שהיו נוטלין מתיבתן שהיו בה ארבע על ארבע ונותנין ליה עשרי המלאכה. ולפי מה שפירשתי לעיל דדרשינן מ"אל יצא איש ממקומו" – אתי נמי שפיר, דבעקירה מיירי: **אלא** א"ר יוסף ב' – קשה לרשב"א: מה צריכין רבה ורב יוסף להעמיד המשנה כתנאים, והא סבירא להו בפ"ב דעירובין (ד' צט. ושם) "דמחשבתו משויא ליה מקום". דקאמר התם רב יוסף השתין ורק – חייב חטאת. ופריך: והא בעינן מקום ד' וליכא ומשני: מחשבתו משויא ליה מקום. דאי לא תימא הכי, הא דאמר רבה: זרק בפי כלב או בפי כבשן חייב וכו'. ותי' ר"ת: דהא דאמר מחשבתו משויא ליה מקום – היינו היכא דלא ינאה לי' בענין אחר אלא בענין זה, כמו משתין ורק, שאינו יכול להשתין או לרוק בענין אחר. וכן זרק בפי כלב – שרצונו שיאכלנו הכלב, או שירשוף העץ בכבשן. ול"ג התם "ונח בפי כלב" דנח משמע דאין כוונתו לכך, אבל הכא – אינו חושש אם מקבל בידו או בכלי אחר. והא דאמר לקמן (ד' ה.) "היא ה"מ היכא דאחשבה לידו" אע"ג דניחא ליה שיקבלנו בע"א כמו בידו, היינו משום דקאמר דידו של אדם חשובה לו כו'. על ד', אבל בשאר דברים – לא משוי ליה מחשבתו אלא היכא דלא ניהא ליה בע"א: **זרק** ונח ע"ג ז' כל שהוא ר' מחייב – ואי'ת אכתי תקשה לך, דילמא הנחה הוא דלא בעיא – הא עקירה בעיא! וי"ל: דבלאו הכי פריך שפיר. אבל קשה לספרים דגרסי לקמן ב"הזורק" (ד' צו.) על מילתא דרב יהודה דאמר בסמוך "מחייב היה רבי שתיים" ויתבי רב חסדא וקא קשיא ליה: למימרא דמחייב רבי אתולדה במקום אב וכו'. א"ל רב יוסף. מר אדר' תנני לה וקשיא ליה, אן אדר' יהודה מתנינן לה, לדברי ר' דאמר חייב ב', אבל לר' לא מחייב ב', דלא תימא הכי, הא אתולדה במקום אב. אן, מה תירץ רב יוסף "הא מני' ר' היא?" אכתי תקשה: דילמא הנחה הוא דלא בעי – הא עקירה בעי וי"ל: דסבר רב יוסף דדוקא אקלוטה דר"ע דליכא הנחה כלל – איכא למיפריך "הא עקירה בעי", אבל אר', דבעי הנחה ע"ג ז' כל שהוא – ה"ה דלעקירה סגי בכל שהוא. ומיהו להשי' בסמוך לית ליה סברא דרב יוסף, דפרקי ארבי ז'רא דילמא אחריש בעו עקירת מקום ד' ולא סגי בכל שהוא כמו בהנחה. ולר"ת נראה דגרסינן ב"הזורק": יתיב רב יוסף וקא קשיא ליה א"ל רב חסדא וכו'. ואתי שפיר, דרב יוסף הוה מתני דברי רב יהודה אדר', ובסמוך דפרקי והא איתמר ב' – הוה מצי למיפריך: הא דקשיא ליה לרב יוסף ב"הזורק" (שם) דרבי לא מחייב אתולדה במקום אב. דתניא, ר' אומר: "דברים" "אלה הדברים". וכגירסת ר"ת נראה, דלחלוף גירסא דמתני רב יוסף מילתא דרב יהודה דמחייב ב' ארבי יהודה – קשה דרב יוסף אדרב יוסף, דהתם אומר בהדיא רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו לא מחייב ר"י אלא אחת. ויש לדחות: דרב יוסף משמי' דרב יהודה קאמר, ורב יהודה מחייב שתיים וליה לא סבירא ליה: **באילן** העומד ברה"י ונופו נוטה לרשות הרבים – הא בשמעתין הוה מצי לאוקמי באילן שעיקרו ונופו כולו קאי ברה"י, ויש בעיקרו ד'. דרבי סבר: שדי נופו בתר עיקרו, וחשיבא מקום ד'. ורבנן סברי: לא אמרינן שדי נופו בתר עיקרו, ולא הוי מקום ד'. דברה"י נמי סברא שמעתין דבעינן מקום ד' על ד', מדאמר בסמוך: "תני טרסקל שבידו. הא תינת – ברה"י, משמע: דברה"י נמי מהדרין לאשכוחי מקום ארבע אלא נקט ככה"ג משום דמילתא דאביי איתמר בפרקין אמילתא דרב חסדא, דאמר: נעץ קנה ברה"י וזרק ונח על גביו, אפילו גבוה מאה אמה – חייב. ופריך: לימא דרב חסדא דאמר כרבי' ומשני: דברה"י כ"ע לא פליגי כדרב חסדא, והכא באילן העומד ברה"י ונופו נוטה לרה"י. ומיירי אפילו אין בעיקרו, ד' דרבי סבר: שדי נופו בתר עיקרו, דהויא ברה"י וחייב, אע"ג דלא הוי מקום ד', כדרב חסדא. ורבנן סברי: לא אמרינן שדי נופו בתר עיקרו. אבל קשה: אמאי לא משני אביי לקמן ב"אילן העומד כולו ברה"י, ויש בעיקרו ד', דרבי סבר: שדי נופו ב' וחשיב מקום ד', ולרבנן לא הוי מקום ד'. דברה"י דחוקא קאמר רב חסדא, כדמשמע לקמן, דקאמר: ברשות היחיד – כולי' עלמא לא פליגי כדרב חסדא. ויש לומר: דברה"י לא מצי לאוקמי, דאי הוה למטה מג' – לא הוה פטרי רבנן, אע"ג דליכא ד'. דכארעא סמיכתא היא, ואי למעלה מג' – לא הוה מחייב ר'. דכדמילתא היא, אם רחב ארבע, ואם מקום פטור אם אינו רחב ד'. ולרשב"א נראה: דברשות הרבים נמי משבחת לה למימר "שדי נופו בתר עיקרו" כגון שעיקרו פחות משלשה, או גבוה ט' ורובים מבתפוס עליה, דהוה רה"ר ונופו עולה למעלה מג'. דלרבי הוה נקט רשות הרבים, דרשין ליה בתר עיקרו לרשות הר"י. ולרבנן לא הוי כרה"ר. והא דלא מוקי ליה אביי הכי – משום דרב חסדא לא בעי מקום ד' גם ברשות הרבים, דמ"ש. ורב חסדא נקט רשות היחיד – משום דבעי לאשמעינן אפילו גבוה מאה אמות, משום דרה"י עולה עד לרקיע. ואידי דנקט אידו רשות היחיד – נקט נמי בתר הכי "ברה"י כ"ע לא פליגי" כו' ולמאי דמוקי לה אביי לקמן אליבא דרב חסדא. הא דנקט "זו כל שהוא" דהא אפי' ברוחב ד' נמי פליגי' אומר רשב"א: נקט "כל שהוא" – משום למעלה מ', דאי הוי רחב ד' – הוי רה"י, ולא הוה פטרי רבנן (א) אין גידים בוקעין תחתיו, אי סביר כו' יוסי ב' יהודה ב"הזורק" (לקמן ד' קא). ואין נראה לר"י, דמשמע דמשום רבוחא דר' נקט לה. ואומר ר"י: דאי הוה נקט ז' סתמא – הוה סלקא דעתך דמיירי ברוחב ארבע, וטעמא דר' – לאו משום שדי נופו בתר עיקרו, אלא ה"א: דסבר כרבי יוסי ברה"י דנעץ קנה ברה"י ובראשו טרסקל. להכי נקט "כל שהוא" לאשמעינן דטעמא דרבי משום שדי נופו כו'. ורש"י שפירש כאן משום "שדי נופו בתר עיקרו", דהוי כמנוח ברשות הרבים ע"ג מקום ד' – אי אפשר להעמידה, דאי למטה מג' – לא ביה רחב ד' לכ"ע, ולמעלה מג' – לא הוי רה"ר, אם לא נעמידה דברבילה שמנה טח בצד הנוף:

לא

בעל הבית והוציא, חייב חטאת, אף שעקר מידו של בעל הבית שאין
בה ארבעה.
הגמרא מנסה להעמיד את משנתנו כתנא אחר: **אִלָּא אִמְר רַב יוֹסֵף**,
אין לפרש משנתנו רבי עקיבא היא, אלא **הָא מְנִי** – משנתנו
כשיטת מי היא, כשיטת **רַבִּי הִיא**. מבררת הגמרא: **הִי רַבִּי** – מהם
דברי רבי שיש להוכיח מהם שסובר כך, **אִלְיָמָא הָא** – אם נאמר
שהראיה מדבר זה שאמר **רַבִּי**, **דְּתַנִּיא**, וְרַק חפץ ברשות הרבים
למרחק ארבע אמות, וְנָח החפץ על גְּבִי וְיָ וְעַץ קטן היוצא מן
הכותל בל שְׁהוּא, **רַבִּי מְחִיב** חטאת, על אף שאין ההנחה על גבי
מקום ארבעה, וְחֻכְמִים פּוֹטְרִין, מפני שצריך שנייה על מקום
ארבעה. ואף את משנתנו נפרש כדעת רבי שהנחת החפץ ביד בעל
הבית מחייבת, אף שאין בידו ארבעה.
דוחה הגמרא: **הָתָם** – שם, בזרק ונח על גבי זיו, אין הנידון אם צריך
הנחה על גבי מקום ארבעה, אלא **בְּדַבְרֵינוּ לְמִימַר לְקַמֵּן** – כפי שאנו
רוצים לומר לקמן (ח), **כְּדָאֲבִי** – וכפי שמבאר זאת אביי, **דְּאִמְר**
אֲבִי, הָכָא – בברייתא זו, מדובר בְּאִילָן הַעֲזוּמָה בְּרִשּׁוֹת הַיְחִיד,
נִזְנֹף וְעַנְפוֹתיו נִזְנָה לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים, וְרַק חפץ ברשות הרבים
למרחק ארבע אמות, וְנָח אֲנֹפֹא וְעַל נֹפֹא, **דְּרַבִּי סָבֵר, אִמְרִינוּ שְׂדֵי**
נֹפֹא בְּתַר עֵקֶרָא – אנו אומרים, השלך את הענף אחר גזעו, וחפץ
שנח על הענף הרי הוא כמנוח ברשות הרבים על גבי מקום ארבעה,
כיון שעיקרו של האילן שיש בו ארבעה מושב את נופו כאילו גם בו
יש ארבעה, וְרַבֵּנָא סָבֵר, **לֹא אִמְרִינוּ** וְאִין אִמְרִינוּ שְׂדֵי נֹפֹא בְּתַר
עֵקֶרָא, ומכיון שאין הענף רחב ארבעה אין הוא מקום חשוב, אך גם
לרבי צריך הנחה על מקום ארבעה, ואי אפשר לפרש את משנתנו
כשיטתו.
הגמרא חוזרת בה ומפרשת שכונת רב יוסף היתה לבאר את המשנה
כדעת רבי במקום אחר: **אִלָּא** נאמר שרב יוסף התכוון לֵהָא – לדין
זה שאמר **רַבִּי**, **דְּתַנִּיא**, וְרַק חפץ בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים וְזו לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים
אחרת וְרִשּׁוֹת הַיְחִיד בְּאִמְרָא, ועבר החפץ ברשות היחיד ולא נח
שם, ויצא חזרה לרשות הרבים, **רַבִּי מְחִיב** חטאת, וְחֻכְמִים פּוֹטְרִין.
וְאִמְר רַב יְהוּדָה אִמְר שְׁמוּאֵל, מְחִיב הִיָּה רַבִּי שְׁתִּים – שתי
חטאות, אֶחָת מִשּׁוּם הוֹצָאָה מִרְשּׁוֹת הַיְחִיד לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים, וְאֶחָת
מִשּׁוּם הַכְּנָסָה מִרְשּׁוֹת הַרְבִּים לְרִשּׁוֹת הַיְחִיד, מִשּׁוּם שֶׁנֶּחֱשַׁב שֶׁהַחֵפֶץ
נח ברשות היחיד, וחזר ונעקר משם ונח ברשות הרבים. **אִלְמָא לֹא**
בְּעִי – הרי שאינו צריך לא עֲקִירָה מִמָּקוֹם אַרְבַּעַה וְלֹא הִנָּחָה עַל גְּבִי
מִקּוֹם אַרְבַּעַה עַל אַרְבַּעַה, שהרי החפץ לא נח כלל ברשות היחיד,
ואף על פי כן מתחייב הן מִשּׁוּם הַנְּחָתוֹ שֶׁם, והן מִשּׁוּם עֲקִירָתוֹ מִשּׁוּם.
וכן משנתנו יש להעמידה כרבי וחייב הן על הנחת החפץ בתוך היד
והן על עקירתו מתוך היד, אף שאין בתוך היד מקום ארבעה.
דוחה הגמרא: **הָא אִתְמַר עֲלָה** – הרי נאמר על ברייתא זו בבית
המדרש, **רַב יְשְׁמוּאֵל דְּאִמְרֵי תַרְוִיחֵיהּ** – שאמרו שניהם,

ובזרק בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה טפחים סמוך לקרקע פְּלִיגִי – נחלקו, האם חפץ
הנקלט באויר רשות הרבים נחשב כמי שהונח על קרקעיתו, וְהָא
מִיפְעִיָא בְּעִי לָהּ רַבָּה – והרי רבה הסתפק כיצד לבאר את
מחלוקתם. ומביאה הגמרא את ספקו: **דְּבַעִי** וְהָא סְהַסְתַּפֵּק רַבָּה וְלִקְמָן
האם בזרק חפץ מרשות היחיד לרשות היחיד, ועבר דרך רשות
הרבים לְמִטָּה מְעַשְׂרָה טפחים סמוך לקרקע פְּלִיגִי – נחלקו רבי
עקיבא וחכמים, וְהָא פְּלִיגִי – ובסברא זו נחלקו, **דְּרַבִּי עֲקִיבָא סָבֵר,**
קְלוּטָה באויר רשות הרבים כְּמִי שֶׁהוֹנְחָהּ עַל הַקְּרָעָה דְּמִיָּא –
נחשבת, ונמצא שהיתה הנחה ברשות הרבים, וְרַבֵּנָא סָבֵר, **לֹא**
אִמְרִינוּ וְאִינוּ אִמְרִינוּ קְלוּטָה כְּמִי שֶׁהוֹנְחָהּ דְּמִיָּא, ולא היתה
הנחה ברשות הרבים, אֲבָל אם החפץ עבר באויר רשות הרבים
לְמִעֲלָה מְעַשְׂרָה טפחים מהקרקע, **דְּרַבִּי הַבֵּל פְּטוֹר**, כיון שלמעלה
מעשרה אין זה אויר רשות הרבים, והחפץ לא נקלט ברשות הרבים,
וְכַוְלִי עֲלָמָא – וכן לדברי כולם **לֹא יִלְפִינוּ** – אין למדים לחייב וְרַק
מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים, מִמּוֹשְׁטִים – כשם
שמחייבים את המושיט חפץ מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות
הרבים, שכן הוושטה היתה במלאכת המשכן, ואילו זריקה לא היתה
שם. **אִי דִּילָמָא** – או שמא נבאר את מחלוקת רבי עקיבא וחכמים
באופן אחר, שבוזרק לְמִעֲלָה מְעַשְׂרָה טפחים מהקרקע פְּלִיגִי
(נחלקו), וְהָא פְּלִיגִי – ובסברא זו נחלקו, **דְּרַבִּי עֲקִיבָא סָבֵר,**
יִלְפִינוּ וְלִמְדֵנוּ וְרַק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות
הרבים מִמּוֹשְׁטִים, וְרַבֵּנָא סָבֵר, **לֹא יִלְפִינוּ** וְאִינוּ למדים וְרַק
מִמּוֹשְׁטִים, אֲבָל אם זרק לְמִטָּה מְעַשְׂרָה טפחים מהקרקע, **דְּרַבִּי הַבֵּל**
חֵיב, מֵאִי מְעַמָּא חייב בזה, מִשּׁוּם דְּאִמְרִינוּ וְאִינוּ אִמְרִינוּ קְלוּטָה
באויר רשות הרבים כְּמִי שֶׁהוֹנְחָהּ בְּקָרָעָה רְשׁוֹת הַרְבִּים דְּמִיָּא
(נחשבת). וקשה, שמאחר ורבה הסתפק שמא גם חכמים סוברים
'קלוטה כמי שהונחה דמיא', מדוע אמר שמשנתנו היא בשיטת רבי
עקיבא.
מתרצת הגמרא: **הָא לֹא קָשְׁיָא** – זה אינו קשה, מִשּׁוּם שִׁישׁ לוֹמַר,
שרבה בְּתַר דְּאִיבְעִי, הָדָר אִיפְשְׁימָא לִיה – לאחר שהסתפק בדבר,
חזר ונפשט לו ספקו, וסבר שנחלקו רבי עקיבא וחכמים בזרק למטה
מעשרה, שלדברי רבי עקיבא חפץ נקלט באויר רשות הרבים נחשב
כמנוח בתוכו, ואילו לדברי חכמים אין אומרים כן, ולכן העמיד רבה
את משנתנו כדברי רבי עקיבא.
מקשה הגמרא: **[נָח] דְּסָבֵר** – אמנם סובר **רַבִּי עֲקִיבָא** שְׁקִלּוּטָה
באויר הרשות כְּמִי שֶׁהוֹנְחָהּ בְּקָרָעָה דְּמִיָּא – נחשבת, מכל מקום
וְיִלְמָא הִנָּחָה הוּא דִּלָּא בְּעִיָּא – שמא רק הנחה אינה צריכה להיות
על מקום ארבעה, כפי שמוכח מדבריו, שעל אף שלא נח ברשות
הרבים חייב חטאת, **הָא עֲקִירָה בְּעִיָּא** – אבל עקירה צריכה להיות
מעל גבי מקום ארבעה. ואם כן אין להעמיד את משנתנו כרבי
עקיבא. שכן שנינו, שאם פשט העני את ידו לפניו, ונטל מתוך ידו של

המשך ביאור למס' שבת ליום שלישי עמ' ב

והטעם, לפי שאינו נקרא רשות היחיד לענין טומאה אלא מקום
הראוי להסתתר בני אדם בתוכו. ובקעה בימות החמה אינה מקום
הראוי לסתירה, שהרי יש בני אדם שנכנסים לתוכה. ובימיות
הַנֶּשְׁמִים שהבקעה זרועה, ואין בני אדם נכנסים לתוכה כדי לא
לקלקל את הזרעים, הרי היא רְשׁוֹת הַיְחִיד לְפָאֵן וְלִפְאֵן – בין לשבת
ובין לטומאה, מפני שאין אדם נכנס לשם והיא מקום סתר, וספק
טומאה ברשות היחיד טמא. אם כן, מבואר במשנה זו, שלענין שבת
נחשבת הבקעה כרשות היחיד, ומדוע שנינו בברייתא שהבקעה היא
כרמלית.
מתרצת הגמרא: **אִמְר עוּלָא, לְעוּלָם הַבְּקָעָה בְּרַמְלִית הוּא** וְהָא וְהָא
לענין שבת, והוזרק מרשות הרבים לתוכה, פטור, וְאִמְרָא קָרִי
(ומדוע קרא) לָהּ הַתְּנָא בְּטַהֲרוֹת רְשׁוֹת הַיְחִיד, לְפִי שְׁאִינָהּ רְשׁוֹת
הַרְבִּים.
הגמרא מביאה תירוץ נוסף: **רַב אֲשֵׁי אִמְר**,

ענוש כרת ונסקל, הלא פשוט הוא. הגמרא מסיימת את התירוץ.
מסיימת הגמרא: וְהָא קָא מְשַׁמְעֵ לָן – וזה משמיענו התנא של
הברייתא, דְּהָא – מלאכת הוצאה, מִהֶנָּה דִּלָּא כִּסְפָקָן – היא מאותן
מלאכות שאין להסתפק בהן, אלא בודאי חייבים עליה סקילה במזיד.
הגמרא דנה במה ששנינו בברייתא ש'בקעה' היא כרמלית: **אִמְר מִר**
(הובא לעיל בברייתא), אֲבָל יוֹם, וּבְקָעָה – מקום שיש בו שדות
הרבה, וְהָאִימְנוּתִית – רחבה שלפני החנויות, ששם יושבים
הסוחרים, וְהַכְּרַמְלִית, אִינָן לֹא בְּרִשּׁוֹת הַיְחִיד וְלֹא בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים.
מקשה הגמרא: וְכִי בְּקָעָה אִינוּ נחשבת לֹא בְּרִשּׁוֹת הַיְחִיד וְלֹא
בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים, וְהָא תָנִן – והרי שנינו (טהרות פ"ז מ"ז), הַבְּקָעָה, בִּימִיּוֹת
הַחֶמֶת שאין בה זרעים, רְשׁוֹת הַיְחִיד היא לְשַׁבָּת, לפי שאינה עשויה
להילוך הרבים, שכן אינו מצוי שיסתלקו הולכי דרכים מן השביל
וילכו בשדה. וְרִשּׁוֹת הַרְבִּים היא לְמִוְמָאָה, כלומר לענין ספק
טומאה, שנתקבלה ההלכה שספק טומאה ברשות היחיד טמא
וברשות הרבים טהור, הרי דין הבקעה כרשות הרבים וספיקה טהור.

לֹא מְחַיֵּיב רַבִּי חֲטָאת אֶת הַזֹּרֵק חֶפֶץ מִרְשׁוֹת הָרִבִּים לִרְשׁוֹת הָרִבִּים
 דֶּרֶךְ רְשׁוֹת הַיְחִיד, אֲלֵא אִם הַחֶפֶץ עֶבֶר בְּרִשְׁוֹת הַיְחִיד מְקוֹרָה – שִׁישׁ
 לֹה גַג, דְּאִמְרִינָן –[שֵׁאנא אומרים], בֵּיתָא כְּמֵאֵן דְּמִלְּאָ דְּמֵאָ – בֵּית
 זֶה הַסְתוּם מִכָּל צִדְדֵי, נֶחֱשֶׁב כְּמֵלֵא חֲפָצִים עַד גַּג, וְאִין אוֹרִיו נֶחֱשֶׁב
 אוֹר, וְכָל הַנּוֹרֵק לִתְּכּוֹ נֶחֱשֶׁב כְּמוֹנָה, אֲבָל בִּרְשׁוֹת הַיְחִיד שְׂאִינִי
 מְקוֹרָה, לֹא מְחַיֵּיב אֵלָּא אִם נָח בְּתוֹכּוֹ. וְאִין מִכָּאֵן רֹאִיָּה שְׁסוּבֵר רַבִּי
 שֶׁבָּל עֵקֶרָה וְהִנַּחָה אִין צִרִּיק מְקוֹם אַרְבַּעַה עַל אַרְבַּעַה, וְאִי אִפְשָׁר
 לְהַעֲמִיד אֶת מִשְׁנֵתֵינוּ כְּשִׁיתָנוּ.

מִבְּרַת הַגִּמְרָא: וְכִי תֵימָא – וְשִׁמָּא תֹאמַר דְּהָכָא נָמִי – גַּם
 בְּמִשְׁנֵתֵינוּ מְדוּבָר בְּרִשְׁוֹת מְקוֹרָה וְלִכּוֹן מוֹעִילָה הִנַּחָה וְעֵקֶרָה מִתּוֹךְ
 הַיָּד, הֵתִינָה –[זֶה מִיּוֹשֵׁב] בְּרִשְׁוֹת הַיְחִיד שְׁבָה עוֹמֵד בַּעַל הַבֵּית,
 שֶׁאִפְשָׁר לְהַעֲמִיד בְּמִקְוֶה, אֲבָל בְּרִשְׁוֹת הָרִבִּים שְׁבָה עוֹמֵד הָעֵנִי,
 אִם הִיא מְקוֹרָה, מִי חֵיִיב – וְכִי שִׁירָא לְחֵיִיב אֶת בַּעַל הַבֵּית הָעוֹקֵר אֶת
 הַחֶפֶץ אוֹ מִנִּיחוֹ בִּיד הָעֵנִי הִנְמַצָּא בִּרְשׁוֹת הָרִבִּים כּוֹז, וְהָאִמֵּר רַב
 שְׁמוּאֵל בְּרִי יְהוּדָה אִמֵּר רַבִּי אֲבָא אִמֵּר רַב הוֹנָא אִמֵּר רַב, הַמַּעֲבִיר
 חֶפֶץ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשְׁוֹת הָרִבִּים מְקוֹרָה, פְּטוּר, לְפִי שְׂאִינִי דְּזִמָּה
 לְדָלִי מִבְּרַת, שִׁרְשׁוֹת הָרִבִּים שֶׁבְּמְדוּבָר לֹא הִיתָה מְקוֹרָה, וְאִין לִפְרֹשׁ
 שֶׁהָעֵנִי עוֹמֵד בִּרְשׁוֹת הָרִבִּים מְקוֹרָה, שֶׁאִם כֵּן לֹא יִתְחַיֵּיב בַּעַל הַבֵּית
 עַל הָעֵקֶרָה וְהִנַּחָה בִּידוֹ, שֶׁאִין זוֹ רְשׁוֹת הָרִבִּים.

הַגִּמְרָא דּוּחָה אֶת תִּירוּצוֹ שֶׁל רַב יוֹסֵף, וּמִתְרַצָּת תִּירוּץ אַחֵר: אֲלֵא
 אִמֵּר רַבִּי יוֹרָא, הָא מְנִי – מִשְׁנֵתֵינוּ כְּשִׁיתָ מִי הִיא, כְּשִׁיתָ אַחֲרֵיהֶם
 הִיא, דְּתֵינָא, אַחֲרֵיהֶם אוֹמְרִים, אִם אָדָם זֶרֶק חֶפֶץ לְחִבְרֹו, וְעָמֵד
 הַמְּקַבֵּל בְּמִקְוָמוֹ בְּרִיחוֹק אַרְבַּע אַמּוֹת מִהַזֹּרֵק וְקָבַל אֶת הַחֶפֶץ, חֵיִיב
 הַזֹּרֵק, אֲךָ אִם עָקֵר הַמְּקַבֵּל בְּמִקְוָמוֹ וְרִץ לִקְרֹאת הַחֶפֶץ וְקָבַל אוֹתוֹ,
 פְּטוּר הַזֹּרֵק, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂתָה הִנַּחָה מִכּוּחַ. מִבְּרַת הַגִּמְרָא: מִדּוּעַ
 אִם עָמֵד הַמְּקַבֵּל בְּמִקְוָמוֹ וְקָבַל חֵיִיב הַזֹּרֵק, הָא בְּעֵינָן – הִרִי כִּי
 לְחִיבּוֹ אֵנּוּ צָרִיכִים שִׁיעֲשֵׂה הִנַּחָה עַל גְּבִי מְקוֹם אַרְבַּעַה, וְלִיכָא –
 וְאִין בִּיד הַמְּקַבֵּל אַרְבַּעַה עַל אַרְבַּעַה, אֲלֵא שְׁמַע מִיָּה – מוֹכֵחַ מִכָּר,
 דְּלֵא בְּעֵינָן – שֶׁאִין צִרִּיק מְקוֹם אַרְבַּעַה כִּי לְחֵיִיב. וְנַעֲמִיד אֶת
 מִשְׁנֵתֵינוּ כְּאַחֲרִיס.

מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְדִילֵמָא – וְשִׁמָּא רַק הִנַּחָה הוּא דְּלֵא בְּעֵינָן – אִין
 צָרִיכִים מְקוֹם אַרְבַּעַה עַל אַרְבַּעַה, הָא עֵקֶרָה בְּעֵינָן – אֲבָל עֵקֶרָה
 צִרִּיק לַעֲשׂוֹתָה מִעַל גְּבִי מְקוֹם אַרְבַּעַה. וְעוֹד קֵשׁ: וְהִנַּחָה נָמִי
 שְׁהוֹכַחְנוּ שֶׁאִינָה צָרִיכָה מְקוֹם אַרְבַּעַה, אִין לְהוֹכִיחַ כֵּן, כִּי דִילֵמָא –
 שִׁמָּא אִין מְדוּבָר שֶׁחִבְרֹו קִיבֵּל אֶת הַחֶפֶץ בִּידוֹ, אֵלָּא דְּפָשִׁיט בְּנִפְיָה
 – שֶׁחִבְרֹו פִּשְׁט כֵּנָף בְּגָדוֹ וְקִיבֵּלָהּ, דְּאִיכָא נָמִי – שִׁישׁ גַּם הִנַּחָה עַל
 מְקוֹם אַרְבַּעַה, שֶׁכֵּנָף בְּגָדוֹ רַחֵב אַרְבַּעַה.

הַגִּמְרָא מִתְרַצָּת אֶת הַמִּשְׁנָה בְּאוֹפֵן אַחֵר: אִמֵּר רַבִּי אֲבָא, מִתְּנִיתִין –
 בְּמִשְׁנֵתֵינוּ מְדוּבָר, כְּגוֹן (שֶׁקָּבַל בְּטִרְסָקָל) [שֶׁעֵקֶרָה מְטִרְסָקָל] –
 שֶׁעָקֵר אֶת הַחֶפֶץ מִסָּל שִׁישׁ בּוֹ אַרְבַּעַה עַל אַרְבַּעַה, וְכֵן שֶׁהִנִּיחַ אֶת
 הַחֶפֶץ עַל גְּבִי מְטִרְסָקָל, דְּאִיכָא נָמִי –[שִׁישׁ גַּם] הִנַּחָה עַל גְּבִי מְקוֹם
 אַרְבַּעַה. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְהָא יָדוֹ קָתְנִי – וְהִרִי כְּמִשְׁנָה כְּתוּב שֶׁנֶּתַן
 אוֹ טַל מִיּוֹדוֹ, וְלֹא מִסָּל. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: תְּנִי – שְׁנָה בְּמִשְׁנָה, שֶׁעָקֵר
 אוֹ הִנִּיחַ בְּטִרְסָקָל שְׁפִידוֹ.

מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: הִתִּינָה – זֶה מִיּוֹשֵׁב בְּטִרְסָקָל שֶׁבִּיד בַּעַל הַבֵּית שֶׁהוּא
 בְּרִשְׁוֹת הַיְחִיד, וְהָעֵנִי הָעוֹקֵר אוֹ מִנִּיחַ בְּסָל, מִנִּיחַ עַל גְּבִי מְקוֹם
 אַרְבַּעַה, אֲלֵא מְטִרְסָקָל בִּיד עֵנִי שְׁבִירְשׁוֹת הָרִבִּים, הִרִי רִשְׁוֹת הַיְחִיד
 הוּא, וְאִין לְחֵיִיב אֶת בַּעַל הַבֵּית הַמִּנִּיחַ עֲלָיו, מִשּׁוֹם הוֹצֵאתוֹ. וְקֵשׁ,
 לִיכָא – הָאֵם נֹאמַר שֶׁמִּשְׁנֵתֵינוּ הַמַּחֲשִׁיבָה אֶת הַסָּל שֶׁבִּיד הָעֵנִי
 בִּרְשׁוֹת הָרִבִּים, דְּלֵא בְּרַבִּי יוֹסֵף בְּרַבִּי יְהוּדָה, הַסּוּבֵר שְׁדִין הַסָּל
 בִּרְשׁוֹת הַיְחִיד. דְּתֵינָא, רַבִּי יוֹסֵף בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, נֶעֱצָן קִנְיָה
 בְּרִשְׁוֹת הָרִבִּים, וְיִבְרָאשׁוּ שֶׁל הַקְּנָה מְטִרְסָקָל – סָל רַחֵב אַרְבַּעַה עַל
 אַרְבַּעַה טַפְחִים וְאִינוּ עֲמֹק עֲשָׂרָה טַפְחִים, וְזֶרֶק חֶפֶץ מִרְשׁוֹת הָרִבִּים
 וְנָח עַל גְּבִי שֶׁל הַטִּרְסָקָל, חֵיִיב מִשּׁוֹם הַכְּנוּסָה מִרְשׁוֹת הָרִבִּים לִרְשׁוֹת
 הַיְחִיד. וְאִם נַעֲמִיד אֶת מִשְׁנֵתֵינוּ כְּשֶׁעָקֵר מִטִּרְסָקָל וְהִנִּיחַ עַל טִרְסָקָל,
 אִין מִשְׁנֵתֵינוּ מִתְפַּרֶּשֶׁת כְּדִבְרֵיו. דְּאִי – שֶׁאִם נֹאמַר שֶׁמִּשְׁנֵתֵינוּ בְּרַבִּי
 יוֹסֵף בְּרַבִּי יְהוּדָה, בְּאוֹפֵן שֶׁשֶּׁשֶּׁט פָּעַל בְּהִית אֶת יָדוֹ עִם חֶפֶץ לְחִוּין,

וְנִתֵּן לְתוֹךְ יָדוֹ שֶׁל עֵנִי, וְהִינוּ בְּטִרְסָקָל שֶׁבִּיד הָעֵנִי, אֲמַאי –[מִדּוּעַ]
 חֵיִיב מִשּׁוֹם הוֹצֵאתוֹ, הִרִי בְּרִשְׁוֹת הַיְחִיד לְרִשְׁוֹת הַיְחִיד קָא מְפִיק
 –[הוּא מוֹצִיא].

מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אֲפִילוּ תֵימָא – אִפִּילוּ אִם נֹאמַר שֶׁמִּשְׁנֵתֵינוּ כְּשִׁיתָ
 רַבִּי יוֹסֵף בְּרַבִּי יְהוּדָה, אִין זֶה סְתִירָה, מִשּׁוֹם דְּהָתָם – שֶׁם, בְּנַעֲץ קִנְיָה,
 מְדוּבָר שֶׁהַטִּרְסָקָל הוּא לְמַעַלָּה מְעַשְׂרָה טַפְחִים מִהַקְרָק, וְדִנָּם אֶת
 מַחֲצוֹתָיו כְּנִמְשָׁכוֹת כֻּלְפִי מִטָּה עַד הַקְרָק, וְלִפְיָךְ נֶחֱשֶׁב רְשׁוֹת
 הַיְחִיד הַמוֹקֶפֶת מַחֲצוֹת עֲשָׂרָה. אֲךָ הָכָא – כֵּאֵן בְּמִשְׁנֵתֵינוּ, הַטִּרְסָקָל
 הוּא לְמַטָּה מְעַשְׂרָה, וְכִיּוֹן שֶׁאִף אִם 'נִמְשׁוֹךְ' אֶת מַחֲצוֹתָיו כֻּלְפִי
 הַקְרָק לֹא יִהְיֶה בָהֶם עֲשָׂרָה טַפְחִים, אִין הוּא נֶחֱשֶׁב רְשׁוֹת הַיְחִיד,
 אֵלָּא רְשׁוֹת הָרִבִּים, וּבַעַל הַבֵּית שֶׁהוֹצִיא מִרְשׁוֹת הַיְחִיד וְהִנִּיחַ עַל
 הַסָּל, חֵיִיב.

הַגִּמְרָא מְקַשָּׁה עַל תִּירוּצוֹ שֶׁל רַבִּי אֲבָא: קִשְׂיָא לִיה לְרַבִּי אֲבָהוּ, מִי
 קָתְנִי – וְכִי כְּתוּב בְּמִשְׁנָה מְטִרְסָקָל שְׁפִידוֹ, וְהָא יָדוֹ קָתְנִי – וְהִרִי
 כְּתוּב יָדוֹ, וְאִין לְהַעֲמִיד בְּטִרְסָקָל.

הַגִּמְרָא מִתְרַצָּת בְּאוֹפֵן אַחֵר: אֲלֵא אִמֵּר רַבִּי אֲבָהוּ, בְּמִשְׁנָה מְדוּבָר
 כְּגוֹן שְׁשָׁלֶשׁ – הַשְּׁפִיל וְהִנְמִיךְ אֶת יָדוֹ לְמַטָּה מְשַׁלֶּשֶׁה טַפְחִים סְמוּךְ
 לַקְרָק, וְקָבַלָהּ לְחֶפֶץ בִּידוֹ, וְנֶחֱשֶׁב כְּמִנִּיחַ בְּקִרְקַע עֲצָמָה, שְׁהִיא
 מְקוֹם אַרְבַּעַה עַל אַרְבַּעַה. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְהָא –[וְהִרִי] עוֹמֵד קָתְנִי
 – כְּתוּב בְּמִשְׁנָה שֶׁהָעֵנִי עוֹמֵד בַּחוּץ, וְזֶה שִׁידוֹ סְמוּכָה לַקְרָק בַּהֲכֹרֶחַ
 שִׁישׁוּבָה הוּא. הַגִּמְרָא מִתְרַצָּת בְּשִׁלְשָׁה אוֹפְנִים: א. מְדוּבָר בְּשִׁלְשׁוֹהָ –
 שֶׁמִּתְכּוּפָה בְּעַמִּידָה, וִידוֹ מְגִיעָה סְמוּךְ לַקְרָק. ב. וְאִיכָּעִית אִיכָא –
 וְאִם תִּרְצָה אֲמוֹר לְתֵרֵץ, שֶׁמְדוּבָר שְׁעוֹמֵד כְּגוֹמָא – חֲפִירָה בְּקִרְקַע,
 וִידוֹ סְמוּכָה לְשִׁפְתָה שְׁהִיא קִרְקַע רְשׁוֹת הָרִבִּים. ג. וְאִיכָּעִית אִיכָא –
 וְאִם תִּרְצָה אֲמוֹר לְתֵרֵץ, שֶׁמְדוּבָר כְּגוֹמָא – אָדָם נִמּוֹךְ, שִׁידוֹ סְמוּכָה
 לַקְרָק.

מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: אִמֵּר רַבָּא, אִיכָּפַל תֵּנָא לְאִשְׁמַעֲיָן כָּל הָנִי – וְכִי
 טֵרַח הַתָּנָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ דִּין הוֹצֵאתָ בְּשַׁבָּת בְּאוֹפְנִים דְּחוֹקִים אֵלּוּ, מִדּוּעַ
 לֹא אָמַר בְּאוֹפֵן פְּשׁוּט שֶׁהָעֵנִי פִּשְׁט כֵּנָף בְּגָדוֹ שִׁישׁ בּוֹ אַרְבַּעַה עַל
 אַרְבַּעַה וְהִנִּיחַ בַּעַל הַבֵּית אֶת הַחֶפֶץ בְּתוֹכּוֹ.

הַגִּמְרָא מִתְרַצָּת אֶת הַמִּשְׁנָה: אֲלֵא אִמֵּר רַבָּא, יָדוֹ שֶׁל אָדָם עַל אֵף
 שֶׁאִין בָּהּ אַרְבַּעַה עַל אַרְבַּעַה, חֲשׂוּבָה לוֹ בְּאַרְבַּעַה עַל אַרְבַּעַה,
 וְהַמִּנִּיחַ בְּתוֹכָהּ חֵיִיב. וְכֵן כִּי אֲתָא –[כִּשְׁהִיגֵנוּ] רַבִּין מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל
 לְבָבֵל, אִמֵּר מִשְׁמוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן, יָדוֹ שֶׁל אָדָם חֲשׂוּבָה לוֹ בְּאַרְבַּעַה
 עַל אַרְבַּעַה.

הַגִּמְרָא מְבִיאָה מֵאִמֵּר נוֹסֵף מִשְׁמוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן שְׁלּוּמִדִּים מִמֶּנּוּ שִׁידוֹ
 שֶׁל אָדָם חֲשׂוּבָה כְּאַרְבַּעַה טַפְחִים: אִמֵּר רַבִּי אֲבִין אִמֵּר רַבִּי אִילְעָאִי
 אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן, וְזֶרֶק חֶפֶץ בִּרְשׁוֹת הָרִבִּים וְנָח בְּתוֹךְ יָדוֹ שֶׁל חִבְרֹו,
 חֵיִיב הַזֹּרֵק חֲטָאת. שׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא: מֵאִי קָא מְשַׁמַּע לָן – מִזֶּה
 מִשְׁמִיעֵנוּ בּוֹז, שִׁידוֹ שֶׁל אָדָם חֲשׂוּבָה לוֹ בְּאַרְבַּעַה עַל אַרְבַּעַה, וְהָא
 – וְהִרִי כְּבֵר אִמְרָה רַבִּי יוֹחָנָן חֲדָא זִמְנָא – פַּעַם אַחַת, וּמִדּוּעַ צִרִּיק
 לוֹמַר זֹאת שׁוֹב.

מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: מָהוּ דְּתֵימָא –[שִׁמָּא תֹאמַר], הָנִי מִיָּלִי – בְּאִיזָה
 אוֹפֵן יָדוֹ חֲשׂוּבָה כְּאַרְבַּעַה עַל אַרְבַּעַה, חֵיִיב דְּאִחְשָׁבָה הוּא לִידֵיהּ
 – רַק בְּמִקוֹם שֶׁחֲשִׁיב אֶת יָד חִבְרֹו בְּכָךְ שֶׁנֶּתַן לְתוֹכָהּ, אֲבָל חֵיִיב
 דְּלֵא אִחְשָׁבָה הוּא לִידֵיהּ – בְּמִקוֹם שֶׁלֹּא חֲשִׁיב אֶת יָד חִבְרֹו לְתַת
 בְּתוֹכָהּ, אֵלָּא הַחֶפֶץ נִפְּל מִעַצְמוֹ לְתוֹכָהּ, אִיכָא לֹא – נֹאמַר שֶׁאִין יָדוֹ
 נֶחֱשֶׁבֶת לְמִקוֹם אַרְבַּעַה עַל אַרְבַּעַה, קָא מְשַׁמַּע לָן – הַשְׁמִיעֵנוּ רַבִּי
 יוֹחָנָן, שֶׁאִף בְּאוֹפֵן זֶה נֶחֱשֶׁבֶת יָדוֹ לְמִקוֹם אַרְבַּעַה עַל אַרְבַּעַה.

הַגִּמְרָא מְבִיאָה דִּין נוֹסֵף מִשְׁמוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בְּעֵינָן הִנַּחָה הַנִּשְׁלֵמָת
 עַל יְדֵי חִבְרֹו, אִמֵּר רַבִּי אֲבִין אִמֵּר רַבִּי אִילְעָאִי אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן, אִם
 זֶרֶק חֶפֶץ לִידוֹ שֶׁל חִבְרֹו הָעוֹמֵד בְּרִיחוֹק אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוֹת הָרִבִּים,
 וְקָבַל הַמְּקַבֵּל בְּמִקְוָמוֹ וְקִיבֵּל אֶת הַחֶפֶץ, חֵיִיב הַזֹּרֵק, שְׁהוּא הִנִּיחַ
 אֶת הַחֶפֶץ בִּיד חִבְרֹו שְׁעַמֵּד בְּמִקְוָמוֹ. אֲךָ אִם עָקֵר הַמְּקַבֵּל בְּמִקְוָמוֹ
 וְרִץ לִקְרֹאת הַחֶפֶץ וְקִיבֵּל אוֹתוֹ, פְּטוּר הַזֹּרֵק, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא עָשָׂה
 מִלֵּאכָה שְׁלֵמָה, שֶׁעָקֵר וְלֹא הִנִּיחַ.
 הַגִּמְרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא כְּדִבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן: תֵּינָא נָמִי הָכִי – שְׁנִינוּ גַּם

שבת. פרק ראשון – יציאות השבת דף ה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קכה

ל"א מחי"ב ר"א אלא ברשות היחיד מקורה – נראה לרשב"א דמשמע ליה מדלא נקט
ברשות היחיד לרה"י ורשות הרבים באמצע, כמו בפלוגתא דר"ע ורבנן והוא דגישין
פ' "הזורק" (ר"ע עט. ושם) גבי היתה עומדת על ראש הגג וזרקו לה כ"ו וקאמר כמאן – כרבי,
דאמר קלוטה כמי שהונחה דמאי, לא סברי דרב ושמאל דהבא, דאמרי דלא חיבי ר' אלא

ברשות היחיד מקורה, ולדידהו צריך לשנוי
דההם משום אינטורי, כדמשני התם אליבא
דרבנן: אפילו תימא רבנן, כי פליגי רבנן – לענן
שבת, אבל הכא משום אינטורי כו';
אמאי חיבי מרה"י לרה"י קא מפיק – ואפילו
משום מושיט ובריטא אחת – לא
מחיבי לפי הירושלמי, דמצריך שיקבלנו שני
מדות:

כאן למטה מ" – וא"ת: נמי דרשות היחיד לא
הוי, ר"ה נמי לא הוי אלא ככרמלית, כמו
עמוד גבוה שלשה ורחב ד', ואמאי חיבי ויש
לומר: דאין כרמלית בכלים, כמו שפירש רש"י
לקמן גבי היתה קופתו מונחת כו'. קשה לר"י: מה
עלה על דעתו של המקשה דע"כ ידע דמתניתין
מייירי למטה מ', בלא פירכא דר' יוסי בר' יהודה,
דכל למעלה מ' הוי מקום פטור ולא מחיבי
לכ"ע, וא"כ, מאי פריך מרבי יוסי ברבי יהודה:
הא מילתא דפשיטא היא דלמטה מ' לא הוי
רה"י, דהא תנן לקמן ב"הזורק" (לקמן ד' צט.),
חולית הבור והסלע שהם גבוהים י' ורחבים ד' –
דנטול מקו והנותן על גבן חיבי, פחות מכן –
פטור, ופשיטא דרבי יוסי ברבי יהודה לא איירי
אלא למעלה מ':

בגון ששלשל ידו למטה מג' וקבלה –
וקסבר רבי אבהו דאגד יד שמיא אגד.
דאי לא הוי שמיא אגד – מאי איירא דנטל עני
מתוכה, אפילו נתן בעה"ב לתוכה יאה חיבי העני
כשהוציא, כיון דיד העני מייירי נמי דהוא למטה
מג' דמסתמא יד בעה"ב ויד עני איירי בענין אחד.
דהא כי נטל מתוך ידו של בעה"ב דהוי למטה
מג' הריא יד עני נמי למטה מג', ובכחאי גזונא
אפילו נתן בעה"ב לתוך יד העני יאה חיבי:
בגומא – צריך לפרש: בגומא שהיא רשות
הרבים, כגון שריבים משתמשים בה. למד'
תשמיש על ידי הדחק שמייה תשמיש. (לקמן ד'
ת) או בענין שמחליכים שם רבים, אבל גומא
שהיתה כרמלית או מקום פטור, כיון שגופו שם
– ידו שהיא פטורה לרשות הרבים לא הויה
כרה"י, דבתר גופו גירר א"ע"פ שהיא למטה מג',
כיון דסבר אגד יד שמיא אגד, כדפי':

ה"מ היכא דאחשבה לידיה – וא"ת: ולימא
הך ולא הויה דלעילא ויל' דה"א דוקא
לענין הנחה חשובה כד' על ד', אבל לגבי עקירה
– לא:

כשני בני אדם דמי ופטור – פי': כי חיבי
דבשני בני אדם פטור הראשון משום
דלא עבד ככל הנחה, ה"נ כיון שחטפו מהילוכו
ולא תניח החפץ ללכת עד מקום הילוכו – לא
הויה הנחה, דלא נח מבח הזורק, או דילמא:
כאדם אחד דמי וכיון דעבדי עקירה והנחה חיבי
ולא דמי לשנים שעשאוהו, ור"ח גריס איפכא:
כשני בני אדם דמי וחיבי, דאמר לעיל: עמד
במקומו וקבל חיבי, ודו"כ כי קבלה הוא עצמו ולא
חטפה מהילוכו לחיבי דהא איתעבידי מחשבתו.
או דילמא כאדם אחד דמי ופטור, דהוי כמו
שנותן מימינו לשמאלו דא"ע"פ שהעבירה ד'
אמות פטור:

מקורה. שיש לה גג: **כמאן** (ב) דמלי. דבר סתום מקל צד הוי כמלא חפצים עד גגו,
דאין אורו חשיב אור. הלכך: כל הנזקק לתוכו – הוי כמנוח: התייך רה"י. דבע"ה,
אלא רשות הרבים דעני – מי מוקמת ליה במקורה? לדגלי מדרב. וכל מלאכות
דבשבת ממשכן גמרי לקמן. מדינסבקה פרשת שבת לפרשת משכן ב"הזקלה: **הא** מני.

דלא בעי מקום ד' – אחרים היא: עמוד
במקומו. וזק חפץ וקבלו אחר, עמד המקבל
במקומו וקבל: תיבי, הזורק, דאיהו עבד
שקירה והנחה: עקר. המקבל ממקומו, ורץ
לקראת החפץ וקבלו: פטור. הזורק, דלא
איתעביד הנחה מבחו: **דפשיט כנפיה**, *פרס
בגדו, דהוי ד': מרסקל, סל: רשות היחיד הוא.
אמאי מחיבי משום הוצאה? ליכא. מתניתין
דלא חשיב ליה רה"י – דלא כר' יוסי ברבי
יהודה: וזרק, מרשות הרבים: ונח על גבי
תיבי. דא"ע"ג דלמטה לא הוי קנה רחב ד',
הואיל ובראשו ארבע, אמרינן: גוד אחת
מחציה, והוי רה"י גמור: למעלה מ'. הוי
רה"י, הואיל ורחב ד': שלשל, השפיל, כמו
*היה משלשל בחבל: למטה מג'. דהריא
בפרקע: והא עומד קתני. "העני עומד בחור",
והא יושב הוא! בשוחה. כופה עצמו: ואיכשת
איכא. בעומד בגומא. וידו סמוכה לשפתה:
איכפל תנא כו'. טרדה התנא בכל זאת ולא
היה לו להודיענו דמוציא מרשות לרשות
חיבי אלא על ידי דברים הללו, שאין דרכו
בכך: לתנא: פשט כנף בגדו לפניו, דהוי ד':
היכא דאחשבה, זה העושה מלאכה נתכוון
לחתה ליד חבירו כי מתניתין: **אבל היכא**
דלא אחשבה, שהלכה ונחה מעצמו ביד
חבירו, דהאי דוריק לא אחשבה ליד חבירו
לאנחה בגוהו, דלא נתכוון לקר: עמד.
המקבל במקומו, וקבל: תיבי, הזורק: פטור.
הזורק, דלא עביד הנחה: **מאי קמבעיא** ליה.
מאי ספיקא איכא, מאיחא טעמא ופטור: הא
עבד עקירה והנחה: כשני בני אדם דמיה
ופטור. דהוי ליה שנים שעשאוהו, דכיון שלא
הניח החפץ לילך עד מקום הילוכו ולנתן,
אלא רץ אחריו וטעב – הויא ליה עקירה
קמייחא בעל הנחה: מה לי הטעניו חבירו.
דפטור ליה תנא דמתניתין, דקתני "או שנתן
לתוכה והוציא – שנתן פטורי": לא תימא
קיבל. פשט ידו וקרו לתוכה, דלא עבד
מעשה: **אלא איכא** קלט. השתא סלקא
דעתך: כשהיה הקליטת יורד – הכה בידו אחת
וקבלו בחברתה, דעבד ליה עקירה:

הוא לידיה, – אימא לא, קא משמע לן. א"ר אבין א"ר אילעאי א"ר יוחנן: עמד במקומו וקבל
– חיבי, עקר ממקומו וקבל – פטור. תנאי נמי הכי, אחרים אומרים: עמד במקומו וקבל –
חיבי, עקר ממקומו וקבל – פטור. בעי ר' יוחנן: וזק חפץ ונעקר הוא ממקומו, וחזר וקיבלו,
מהו? **מאי קמבעיא** ליה? – אמר רב אדא בר אבהו: שני פחות באדם אחד קא מבעיא ליה.
שני פחות באדם אחד – כאדם אחד דמי, ותיבי, או דילמא כשני בני אדם דמי, ופטור? –
תיקו. א"ר אבין א"ר יוחנן: הכנים ידו לתוך חצר חבירו, וקיבל מי גשמים והוציא – חיבי.
מתקורף לה ר' יוראי: מה לי הטעניו חבירו, מה לי הטעניו שמים, אוהו לא עבד עקירה! –
לא תימא "קיבל" אלא "קלט". – והא בעינן עקירה מעל גבי מקום ד', וליכא! – אמר רבי
חייא בר' דרב הונא: בגון שקלט מעל גבי הפותל. על גבי פותל נמי, והא לא נח! – בדאמר
רבא: בכותל משופע, הכא נמי – בכותל משופע. והיכא איתמר דרבא? – אהא, דתנן:

היה

היה קורא בספר על האסקופה – ואם תאמר: ולרבא בפרקין, דלא גזר בכרמלית גזירה
לגזירה גבי לא יצא החיט במחטו, (לקמן ד' יא:) מאי איריא ספר? אפילו כל מילי
נמי שרי באגוד בידו, כיון דאפילו באין אגוד בידו לא אסור אלא מדרבנן ואי אפשר
לאוקמה אלא באסקופת כרמלית, כדמסיק אביי בפרק בתרא דעירובין (דף צח. ושם.) וילי:
דנקט ספר לאשמעינן: אפילו ספר, אם אין אגודו
בידו – אסור, לאפוקי רבי שמעון דאמר רחם: כל
דבר שהוא משום שבות אינו עומד בפני כתב:
הקודש:

בבית משופע. אורי: דאירי בנן שריבים
מכתמים עליה, דהוי רהי: **אגוז** ע"ג
מיום לאו היינו הנחתו – ואע"ג דאמרין בפ"ק
דבי"מ (דף ט. ושם:) ספינה מינה ניהא, ומאי הוא
דקא ממטי לה, לגבי קצין שאני, דלא אקרי חצר
מהלכת, דחצר ילפנין מיד, ויד נמי איהו דקא
מסגי תותא וקא ממטי לה. אבל הכא – ממשכן
ילפנין, ושם לא היה מסתמא אלא כדרך
שמצינעים חפצים בני אדם. ובעי: אגוז בכלי
וכלי צף ע"ג מים – אם הוא דרך כך להצניע
חפצים, או לא. אע"ג דודאי לאו כמות דמי,
דקי"ל: רכוב במהלך דמי. ובריש פרק בתרא (דף
קג.) משמע נמי דאם נותן על אדם כשהוא
מהלך – דלא חשיב הנחה, דקאמר: מניחו עליה
כשהיא מהלכת, ונטול ממנה כשהיא עומדת.
ואמרין נמי ב"המורצא" (לקמן דף פ.) דהוציא דיו
כשעור שתי אוותיות וכתבן כשהוא מהלך –
חייב, כתיבתם זו היא הנחתם. משמע דוקא
כתבן, שהניחן במקום שישארו שם לעולם. אבל
אם שפר כלכי אחר – לא חשיב הנחה, כיון
שהוא מהלך: **רבי** יוחנן בן גורי אמר שניהם
כר', מדנקט "טבול יום" ולא נקט "שני" משמע
דשמן חשיב משקה. דשני אחר מטמא משקין
להיות תחלה, וכן נהפוך בפ"ק ופסחים (דף יד:
ושם.) ומה שקשה ממנחות פירשתי שם בפסחים:
בשלמא לבן עזאי מהלך כעומד דמי –
קשה לר"ה: מה צריך להאי טעמא? לימא:
בשלמא לבן עזאי לא אשכחן כה"ג דמחייב –
כדפריך מזה טעמא לרבנן, דאי משום דמורה
בוורק קאמר האי טעמא – הא אבתי לא ידע
דמורה בוורק, דאי ידע – לפרוך נמי לבן עזאי
אזורק ומושיט היכא אשכחן כר' ותרין ר"י
דה"ק: בשלמא לב"ע אפילו משכחת כה"ג
במשכן – פטור, דמהלך כעומד דמי, אלא לרבנן
תקשה. היכא אשכחן כר', ובירושלמי פריך: על
דעתיה דבן עזאי אין אדם מתחייב על ד' אמות
ברה"ר לעולם, דיעשה כמי שהנחה על כל אמה
ואמה ויפטר! ומשני: משכחת לה בקופץ, וה"ש דידן לא חשיב לה פירכא, כדאמר
ב"הזורק" (לקמן דף צו:) דד' אמות ברה"ר הלכתא גמריי לה. ולהכי לא מקשה עלה. וכן
קלוטה לר"ע, אע"ג דכמי שהנחה דמא – בוורק ד' אמות ברשות הרבים חייב, ולא אמרין
כמי שהנחה תוך ד' אמות ברשות הרבים. וריבאי מספקא ליה, כיון דבד' אמות ברשות
הרבים) לא אמר מהלך כעומד דמי, אף על גב דבעלמא כעומד דמי לבן עזאי, אם חייב
לבן עזאי אפילו עמד לפוש תוך ד' אמות אם לאו, וכן. אם לא עמד חוץ לארבע אמות.
כגון שנטלה אחר מידו אם אמרין מהלך כעומד דמי חוץ לד' אמות אם לאו. וכן קלוטה
לרבי עקיבא, אם אמר כמי שהנחה דמא חוץ לארבע אמות, אפילו קלטה אחר או ככל
או שנשרפה, כיון דתוך ארבע אמות לא אמרין. נראה לרשב"א: לרבי יוחנן דאמר לעיל
הנפחה חפציו מוות לוית ונמלך עליהם והוציאן פטור – לית ליה דבן עזאי. דלבן עזאי
דאמר מהלך כעומד דמי – הוה חייב, וכן מוכח בהדיא בריש "אלו נערות" (כתובות דף לא.
ושם):

היה קורא בספר על האסקופה ונתגלגל הספר מידו –
גולל אצלו. היה קורא בראש הנג ונתגלגל הספר מידו,
עד שלא הגיע ל' מפחים – גולל אצלו, משהגיע ל'
מפחים – הופכו על הפתח, והיונן בה: אמאי הופכו על
הפתח? הא לא נח! ואמר רבא: בכותל משופע, אימור
דאמר רבא בספר – העביר דנייה, מים מי עבדי דנייה?
– אלא אמר רבא: בגון שקלט מע"ג גומא. גומא,
פשיטא! – מהו דתימא: מים ע"ג מים – לאו הנחה הוא,
קמ"ל. ואודא רבא לטעמיה, דאמר רבא: מים ע"ג מים
– היינו הנחתן, אגוז ע"ג מים – לאו היינו הנחתו. בעי
רבא: אגוז בכלי, וכלי צף ע"ג מים, פתר אגוז אולינן –
והא ניח, או דילמא פתר כלי אולינן – והא לא ניח,
דנייה? תיקו. שמן שצף ע"ג יין – מחלוקת ר' יוחנן בן
גורי ורבנן. דתנן: שמן שצף ע"ג יין – ונגע טבול יום
בשמן – לא פסל אלא שמן בלבד, ר' יוחנן בן גורי אומר:
שניהם מחוברים זה לזה. א"ר אבין א"ר אילעאי א"ר
יוחנן: היה טעון אוכלים ומשקין ונכנס ויוצא כל היום
בבול – אינו חייב עד שיעמוד. אמר אבין: והוא שעמד
לפוש. ממיא – מדאמר מר: תוך ד' אמות עמד לפוש
פטור, לכתח – חייב. חוץ לד' אמות, עמד לפוש – חייב,
לכתח – פטור. מאי קמ"ל – שלא היה עקירה משעה
ראשונה לכך, הא אמרה רבי יוחנן חדא זימנא! דאמר
רב ספרא א"ר אמי א"ר יוחנן: המעביר חפצים מוות
לוית, ונמלך עליהן והוציאן – פטור, שלא היה עקירה
משעה ראשונה לכך! – אמוצאי ניהו, מר אמר לה
בהאי לישאנא, ומר אמר לה בהאי לישאנא. ת"ר המוציא
מחנות לפלטיא דרך סטיו – חייב, וכן עזאי פטור.
בשלמא בן עזאי – קסבר: מהלך בעומד דמי. אלא רבנן,
נהי נמי דקסברי מהלך לאו בעומד דמי, היכא אשפחנא
בה"ג דחייב? – א"ר ספרא א"ר אמי א"ר יוחנן:
מיד

מיד

קורא בספר. כל ספרים שלהם עשויים כמגילה: ונתגלגל הספר מידו. וראשו אקד
בידו: גולל אצלו. ובפרק בתרא דעירובין מוקים לה באסקופת כרמלית, כגון גבוה
ג' ורעבדו ד' ורשות דרבים עוברת לפניו. דאי נפל כוליה מדיה ומהדר ליה מרה"ר
לאסקופה – לאו חיוב חטאת איכא. הלכך: השתא דראשו אקד בידו ואין כאן
עקירה – אפילו משום שבות נמי לא גזר: היה
קורא בראש הנג. שהוא רהי: ונתגלגל הספר
מידו. וראשו אקד בידו: עד שלא הגיע
התחתון: ל'. התחתונים, שהוא אור ר"ה –
גולל אצלו: הגיע ל'. אסור לגולל, דגזר
רבנן משום שבות היכא דאגודו בידו, אטו
היכא דנפק מדיה כוליה, דלא ליתיה, דאיכא
חיובא דאורייתא: הופכו על הפתח. פתח
לצר הכותל וחקלק כלפי ר"ה. שלא ידא ונטול
כל כך בבנין: והא לא נח. ואמאי אסור לגולל
אצלו? משופע. בולט מלמטה ומצר מלמעלה,
דנח ליה על אותו שיפוע: מי עבדי דנייה?
אלא בדרך שיש לו תוך: מהו דתימא. לאו
היינו הנחתן דתתרי עקירתו עקירה, דהא גידי
ואול: קמ"ל. דהיינו הנחתו, ועקירתו עקירה:
שמן שצף ע"ג יין. ועקר השמן והוציא לרה"ה.
וה"ה ע"ג מים לענן שבת. אבל לענן תרומה
לא סגי דלא נקט יין: מחלוקת רבי יוחנן
ורבנן. דתנן: של תרומה: שצף ע"ג יין.
של תרומה: טבול יום. פוסל את התרומה מן
התורה, דכמוות כפ' "העדר" (דף עא:). לא
פסל אלא שמן בלבד. לפי שאינו חביר זה
לזה. ושמן פסול הוא ולא טמא. חילק – לא
פסיל ליה לין. ולענן שבת נמי, הוי כדבר אחר
הצף על המים – דלאו היינו הנחתו: היה טעון
אוקלין ומשקין. משמע שלא טענו לכך, אלא
היה טעון ברה"ה. כד לחוליו מוות לוית(ב)
(או מבטור יום). ומשער רגליו – (דף עא:). וצא
ונכנס כל היום בול: אינו חייב עד שיעמוד.
ואח"כ יעקור עצמו לצאת. דעמידת גופו
ודאי(ג) בעמידת חפץ דמי, הלכך כי עמד ועקר
ע"מ לצאת – מתיחב. אבל בלא עמידה ליכא
עקירה אלא עקירה ראשונה, והיא לא היהת
ע"מ לצאת, והתורה לא חייבה אלא מלאכת
מחשבת. וגמרינן משכון שיתפנין לעשות
המלאכה אבל לא יודע שהוא שבת, או כסבור
שקלאכה זו מותרת: והוא שעומד לפוש.
לגות. ההיא הויא עמידה, ועקירה דבתרה הוי
עקירה. אבל עומד לכתח, לתקן משאו על
כתיפו – לאו עמידה היא: מדאמר מר. רבה,
דהוא רביה דאבין: תוך ד' אמות. המעביר ד'
אמות ברה"ר ועמד תוך ד' אמות לפוש, וחוץ והשלים והניח או עמד שם: פטור. שלא
העביר ד' אמות בעקירה אחרת. ואם לכתח עמד בתוך הד' אמות, וכשהשלים ד' אמות
הניח או עמד שם לפוש – חייב, (ד') ועמידה דתוך ד' לאו עמידה היא, שהיתה לכתח:
חוץ לד' אמות. המעביר ד' אמות שלמות ועומד חוץ לד' אמות, אם לפוש עמד –
הוי הנחת גופו בהנחת חפץ. ואם לכתח עמד – אין זו עמידה. ואם נטלה אחר מידו
אחרי כן – שניהם פטורין: אמוצאי ניהו. ר' אלעאי ור' אמי: מים חיים לה בהאי לישאנא
ומר אמר לה בהאי לישאנא. ומיהו, ר' יוחנן חדא זימנא אמרה: הנחת. רה"ה: פלטיא
רחבה, והוא רה"ר: דרך סטיו. מקום איצטבאות שיושבים סוחרים, ושם כרמלית
עליה, דלאו להילוכה הוא ברה"ר: חייב. הואיל ולא עמד בסטיו לפוש, אין כאן
הנחה אלא בפלטיא: וכן עזאי פטור. כדמפ', קסבר: מהלך בעומד דמי, ונמצא נעקר
מרה"ר ומוצא בסטיו, ועוקר(ה) מסטיו ומוציא ברה"ר: היכא אשפחנא בה"ג. דמפסקא
רשותא אחריתי מתיחב דילמא לא חייב. דהקטן אלא במוצא מרה"ר לרה"ה ביהדיא:
מיד

בשמן, לא פסל בנגיעתו אלא שכן בלבר, ואין נחשבת נגיעתו בשמן
כאילו נגע גם בין, כיון שאין השמן והיין נחשבים כמחוברים, ולכן
השמן שנגע בו נפסל, והיין שלא נגע בו, נשאר בטהרתו. רבי יוחנן
בן נורי אומר, שניהם נחשבים מחוברים זה לזה, ובנגיעתו בשמן
הרי הוא כנוגע גם בין, ואף היין נפסל. וכמחלוקתם לגבי פסול
בנגיעת טבול יום, כך יחלקו גם לענין שבת. לדברי חכמים כשם שאין
היין והשמן נחשבים מחוברים, כך שמן המונח על גבי יין אינו נחשב
כמונח על הקרקע [שעליה מונח היין], אלא הרי הוא כאגוז הצף על
גבי מים שאין עקירתו עקירה. ולרבי יוחנן בן נורי הסובר ששמן ויין
נחשבים מחוברים, אף לענין שבת חשובים כמחוברים, ושמן המונח
על גבי יין הרי הוא כמים המונחים על גבי מים, ויתחייב על עקירת
השמן.
הגמרא מביאה מאמר נוסף בשמו של רבי יוחנן בעניני הוצאה:
[ו]אמר רבי אבין אמר רבי אילעאי אמר רבי יוחנן, אדם שעמד
ברשות היחיד והיה טעון אוכלים ומשקין כדי להעבירם ממקום
למקום בתוך רשות היחיד, ואחר שעקר רגליו נמלך בדעתו ויצא
לרשות הרבים, ונכנס לרשות היחיד ויצא לרשות הרבים, אפילו
עושה כך כל היום בלול, כלומר, שיוצא ונכנס שוב ושוב בלא
שיפסק מהליכתו, אינו חייב חטאת עד שיצטרף מעט ברשות אחת,
והנחת גופו כהנחת חפץ, כשעוקר שוב כדי לצאת או להיכנס, עושה
עקירה של איסור. אמנם כל זמן שלא עמד מעט במקום, מכיון
שבתחילה כשעקר ממקומו לא עקר על מנת לצאת לרשות אחרת,
אין זו עקירה המחייבת.
הגמרא מבארת את דבריו: אמר אבין, דברי רבי יוחנן שכשיעמוד
יחשב כהנחת החפץ, והוא – וחייב זה רק כשעמד לפוש – לנוח
מייגעו, בכך נחשב כאילו הניח את המשא שעליו. אך אם עמד רק
כדי לסדר את המשא על כתפו, אין זה נחשב עמידה, ואין כאן הנחת
חפץ, והעקירה שאחריה אינה נחשבת עקירה. ממהין מוכח
כך, מןאמר מר – מכך שאמר רבה, המעביר חפץ ארבע אמות
ברשות הרבים, ותוך ארבע אמות עמד כדי לפוש – לנוח, וחזר
והשלים לארבע אמות, פטור, כיון שעמידתו הראשונה היא כהנחת
חפץ, ולא העביר ארבע אמות בעקירה אחת, אינו חייב עד שיפסק
חפץ ברשות הרבים ויניחנו לסוף ארבע אמות. אך אם עמד בתוך
ארבע אמות כדי לכתף – לסדר משאו על כתפו, וחזר והשלים
לארבע אמות והניח את החפץ, חייב, כיון שעמידתו בתוך ארבע
אמות אינה נחשבת הנחה, ורק ההנחה בסוף היא הנחה, והרי העביר
ארבע אמות בבת אחת. אבל אם הוליך את החפץ ארבע אמות, וחזן
לארבע אמות עמד לפוש – ולאחר שעבר ארבע אמות עמד כדי
לנוח, חייב, כיון שעמידתו זו היא הנחה, ונמצא שהעביר את החפץ
ארבע אמות ברשות הרבים ולבסוף הניחו. אך אם עמד לאחר ארבע
אמות כדי לכתף – לסדר את המשא על כתפו, פטור, כיון שאין כאן
הנחה, ואם יטלנו אחר מידו ויניחו, שניהם פטורים. ומכאן למד אבין
שעמידה לכתף אינה נחשבת כהנחה, ועמידה לפוש היא הנחה. ולכן
אדם זה שהיה טעון אוכלים ומשקים על מנת להעבירם מזוית לזוית
ונמלך להוציאם לרשות הרבים, אם קודם שיוציאם יעמוד לפוש,
עמידתו תחשב כהנחה, וההליכה שאחריה תהיה כעקירה, אבל אם
יעמוד לכתף, עדיין נחשב כמהלך מכח עקירתו הראשונה, ומכיון
שעקירה זו לא נעשתה על מנת להוציא לחוץ אין עליה שם עקירה.
הגמרא מקשה על דינו של רבי יוחנן: מאי קא משמע לן – וכי מה
משמענו רבי יוחנן, האם כוונתו ללמד דין זה, שאם לא היתה עקירה
משפעה ראשונה לכתף – שאם בתחילת העקירה לא היתה כוונתו
להוצאה מרשות לרשות, פטור, הא אפריה רבי יוחנן תרא וימנא –
הרי דין זה אמרו רבי יוחנן פעם אחת, דאמר רב ספרא אמר רבי
אמי אמר רבי יוחנן, המעביר חפצים מזוית לזוית בתוך הבית,
ואחר שעקרם נמלך עליהן והוציאן לרשות הרבים, פטור, כיון שלא
היתה עקירה משפעה ראשונה לכתף, ומדוע הוצרך רבי יוחנן לכפול
דבריו באופנים שונים. מתרצת הגמרא: אמוראי ניהו – רבי אילעאי

היה קורא בספר העשוי כמגילה על האיסקופה – מפתן הכניסה
לבית שדינה ככרמלית, ונתגלגל הספר מידו והגיע לרשות הרבים,
וראשו אחד עדיין אחוז בידו, גלגלו ומחזירו אצלו לאיסקופה. ואף
שמדברנן אסור להכניס מרשות הרבים לכרמלית, כאן שראשו
האחד של הספר אחוז בידו, אין זה נחשב עקירה מרשות הרבים, ולא
אסרו חכמים לגלגלו לאיסקופה. אך אם היה קורא בספר בראש הגג
שהוא רשות היחיד, ונתגלגל הספר מידו לעבר רשות הרבים,
וראשו אחד עדיין אחוז בידו, עד שלא הגיע ראשו התחתון לעשרה
מפחים סמוך לקרקע, גלגלו ומחזירו אצלו, כיון שהאוויר שמעל
עשרה טפחים מקרקע רשות הרבים מקום פטור הוא, ואין איסור
להכניס ממקום פטור לרשות היחיד. אך משהגיע ראשו התחתון של
הספר לעשרה מפחים הסמוכים לקרקע, שדינם כרשות הרבים,
אסור להחזירו אצלו, אלא הופכו על הכתב – הופך את הספר
ומניחו באופן שהכתב יהיה כלפי הכותל, והצד החלק כלפי חוץ, כדי
שלא יהיה מונח כל כך בביון. והיין פה – והקשינו על משנה זו,
אמאי הופכו על הכתב ולא מחזירו אצלו, הא – הרי לא נח הספר
ברשות הרבים. וגם אם אינו אחוז את הספר בידו אין איסור
דאורייתא להחזירו, שכל עוד לא נח הספר ברשות הרבים אין
לקחתו משם נחשבת כעקירה, וכשהספר אחוז בידו יהיה מותר
להחזירו לכתחילה. רבא מתרץ את הקושיא: ואמר רבא, במשנה
מדובר בכותל משיפוע, בולט מלמטה ומצד והולך כלפי מעלה,
והספר נח על שיפועו. ולמדנו מדברי רבא שהנחה על כותל משופע
הנחה היא, ואף מי גשמים הנמצאים על גבי כותל משופע הרי הם
כמונחים, וכשקלטם משם הרי זו עקירה.
הגמרא מקשה שאין לדמות הנחת מים להנחת ספר: אימור – יכולים
אנו לומר, דאמר רבא – שמה שאמר רבא שהנחה על שיפוע הכותל
נחשבת הנחה, זה רק בספר, דעביר דנייה – שעשוי לנוח גם על
כותל משופע, אך מים הנמצאים על גבי כותל משופע, מי עבירי
דנייה – וכי הם עשויים לנוח שם, הרי הם נחים רק בתוך דבר שיש
לו בית קיבול. וחזרת הקושיא מדוע מחייב רבי יוחנן את הקולט מים
מעל גבי הכותל, הרי לא עקרים ממקום הנחתם.
הגמרא מתרצת את דברי רבי יוחנן באופן אחר: אלא אמר רבא,
דברי רבי יוחנן נאמרו בגזן שקלט את מי הגשמים מעל גבי מים
הנמצאים בגומא – חפירה בקרקע ונמצא שיש כאן עקירה. מקשה
הגמרא: אם עקר ממים מגומא, פשיטא שחייב, שהרי יש כאן עקירה
מקרקע רשות היחיד והנחה ברשות הרבים. מתרצת הגמרא: מהו
דיתקא – שמה תאמר הנחת מים על גבי מים, לא הנחה הוא כיון
שהמים הולכים ובאים כל הזמן, קא משמע לן רבי יוחנן, שזהו אופן
הנחתם, ועקירתם נחשבת עקירה. ואודא רבא למעמיה – ורבא
הולך בתירוצו זה לשיטתו, דאמר רבא, מים המונחים על גבי מים
היינו הנחתן, והעוקר מהמים ומוציאם לרשות הרבים חייב. אמנם
אגוז הצף על גבי מים, לא היינו – אין זה אופן הנחתו, והעוקר
מהמים פטור.
כעי רבא – רבא הסתפק, מה הדין באגוז המונח בקלי, וכלי זה
שהאגוז בתוכו צף על גבי מים, ועקר את האגוז מהכלי, האם בותר
אגוז אוליגן – האם הולכים אחר האגוז, והא ניה – והוא הרי מונח
בתוך הכלי, ועקירתו מתוך הכלי תחשב עקירה, או דילמא בותר בלי
אוליגן – או שמה הולכים אחר הכלי שהאגוז מונח בתוכו, והא לא
ניה, דנייד – והכלי לא נח, שמהלך הוא בתוך המים, ואין עקירת
האגוז נחשבת עקירה. ומסקנת הגמרא, תליקו – תעמוד שאלה זו
בספק, שלא נפשטה.
הגמרא מביאה אופן נוסף שיש לדון בו האם נחשב כהנחה: ששמן
שצף על גבי יין ועקר את השמן מעל גבי היין והוציאו לרשות
הרבים, דינו תלוי בספחלקת רבי יוחנן בן נורי ורבנן, שנחלקו
במקום אחר לענין שמן המונח על יין, דתנן – וכפי ששינוי במשנה
(טבול יום פ"ב מ"ה), ששמן של תרומה שצף על גבי יין של תרומה, ונגע
מכל יום – טמא שטבל להיטהר מטומאתו ועדיין לא העריב שמשו

יש ללמוד שחייב גם באופן זה, **מִיָּדִי דִּהְיָה אֲמַעְבִּיר** – שכן זה דומה
למעביר חפץ בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים יותר מארבע אמות. שהרי הָתָם – שם,
במעביר חפץ, לֹאֹו (וכי לא) אָף עַל גַּב דְּכַמָּה דְּנָקִיט לִיה וְאִזְלִי –
אף שכל עוד שאוחזו ומוליכו חוץ מארבע אמות, פְּטוּר, ובכל זאת,
כִּי מִנָּח לִיה – כשמניחו חֲתִיב, אף שבין העקירה וההנחה מפסיק
הילוך שפטור עליו, הֵכָא נָמִי לֹא שָׁנָא – אף כאן, במוציא מרשות
לרשות דרך מקום פטור, אין הדין שונה, וחייב.

הגמרא דוחה את הראיה. מקשה הגמרא: מִיָּדִי דְּמִי – וכי הדברים
דומים זה לזה, הָתָם – שם, במעביר ברשות הרבים, כָּל הֵכָא דְּמִנָּח
לִיה – בכל מקום שיניחו אחרי שהעבירו ארבע אמות, מְקוֹם חֵיּוּב
הוּא, ולכן גם אם לא הניחו שם אלא העבירו עליו אין זה מפקיע
חיובו. אבל הֵכָא – כאן, במוציא מרשות היחיד לרשות הרבים דרך
סטיו, אִי מִנָּח לִיה – אם יניחו בִּסְטִיו, מְקוֹם פְּטוּר הוּא, ולכן יתכן
שאף שלבסוף הניח ברשות הרבים, מכל מקום פטור.

הגמרא מביאה ראיה אחרת: אֵלָּא, המקור לחיוב במוציא דרך סטיו
הוא, מִיָּדִי דִּהְיָה אֲמַעְבִּיר – שכן זה דומה למעביר חפץ ברשות
הרבים מִתְחַלֵּת אֲרַבְעָ לְסוֹף אֲרַבְעָ אמות בצמצום. שהרי הָתָם –
שם, במעביר חפץ, לֹאֹו (וכי לא) אָף עַל גַּב דְּאִי מִנָּח לִיה – שאם
יניחו בְּתוֹךְ אֲרַבְעָ אמות, פְּטוּר, וְכִי מִנָּח לִיה – ובכל זאת
כשמניחו בִּסּוֹף אֲרַבְעָ אמות, חֲתִיב, הֵכָא נָמִי לֹא שָׁנָא – אף כאן,
במוציא מרשות לרשות דרך מקום פטור, אין הדין שונה, וחייב.

הגמרא דוחה אף ראיה זו. מקשה הגמרא: מִיָּדִי דְּמִי – וכי הדברים
דומים זה לזה, הָתָם – שם, במעביר ברשות הרבים, לְנָפִי דִּהְיָה וְנִכְרָא
– אמנם לאדם זה מְקוֹם פְּטוּר הוּא, משום שהוא תוך ארבע אמות
מהמקום שעקר את החפץ, אך לְבֹלִי עֲלָמָא – לשאר האנשים מְקוֹם
חֵיּוּב הוּא, שכן אם יטלו הם איוה חפץ ממקום המרוחק מכאן יותר
מארבע אמות, ויניחו אותו כאן יהיו חייבים. אך הֵכָא – כאן, במעביר
דרך סטיו, לְבֹלִי עֲלָמָא – גם לשאר האנשים מְקוֹם פְּטוּר הוּא, שכן
כל אדם שיניח כאן חפץ יפטר, ולכן יתכן שאף המוציא מרשות
לרשות דרך הסטיו, פטור.

הגמרא מביאה ראיה אחרת: אֵלָּא, המקור לחיוב במוציא דרך סטיו
הוא, מִיָּדִי דִּהְיָה אֲמַעְבִּיר – שכן זה דומה למוציא חפץ מְרִשּׁוֹת
הַיְחִיד לְרִשּׁוֹת הָרָבִים, ועובר דֶּרֶךְ צְדִי רִשּׁוֹת הָרָבִים, כגון שעובר
דרך חצר שהגדר שלה שליד רשות הרבים נפרצה, והמקום ששם
היתה המחיצה חל עליו דין 'צידי רשות הרבים'. שהרי הָתָם – שם,
במוציא דרך צידי רשות הרבים, לֹאֹו (וכי לא) אָף עַל גַּב דְּאִי מִנָּח
לִיה – שאם יניחו אֲצִידֵי (על צידי) רִשּׁוֹת הָרָבִים, פְּטוּר, כיון שדינו
בכרמלית, וְכִי מִנָּח לִיה – ובכל זאת כשמניחו בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים, חֲתִיב,
הֵכָא נָמִי לֹא שָׁנָא – אף כאן, במוציא דרך סטיו, אין הדין שונה,
וחייב.

הגמרא דנה בראיה זו. מקשה הגמרא: מִתְקִיף לָהּ (הקשה על כן)
רַב פֶּפְא, הַנִּיחָא לְרַבֵּנָן – ראיה זו מובנת לשיטת חכמים במסכת
עירובין (דף ד) דְּאִמְרֵי צְדִי רִשּׁוֹת הָרָבִים לֹאֹו בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים דְּמִי –
אינם נחשבים כרשות הרבים עצמה, ולדעתם אכן מוכח שגם
המוציא דרך סטיו, חייב. אֵלָּא לְשִׁטַּת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (בן יַעֲקֹב) דְּאִמְרֵי
צְדִי רִשּׁוֹת הָרָבִים בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים דְּמִי (נחשבים), מֵאִי אִיכָא
לְמִימַר – איך נבאר זאת, כלומר הרי לדבריו גם מקום הפירצה עצמו
הוא מקום חיוב, ואם כן היכן מצינו שהמעביר דרך מקום פטור חייב.
מתרצת הגמרא: אִמְרֵי לִיה רַב אֶחָא בְּרִיה (בגו) דֶּרֶךְ אִיכָא לִרַב
פֶּפֶא, אִמְרוּ דְּשִׁמְעַת (מה שיכולים אנו לומר ששמעת) לְרַבִּי
אֱלִיעֶזֶר (בן יַעֲקֹב) דְּאִמְרֵי צְדִי רִשּׁוֹת הָרָבִים בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים דְּמִי,
זהו רק הֵכָא (במקום) לְדִילָכָא חִיפּוּפִי – שאין שם יתדות קטנים
המרוחקים את העגלות מלהתחכך בכתלים, וכמו בחצר שנפרצה
ששנינו בעירובין (שם), לפי שבאופן זה סובר רבי אליעזר שגם
הצדדים הם מקום הילוך לרבים, ונחשבים כרשות הרבים גמורה.
אָבֵל הֵכָא דְּאִיכָא חִיפּוּפִי – אבל במקום שיש יתדות ליד הכתלים,
מִי שִׁמְעַת לִיה – וכי גם באופן זה שמעת שרבי אליעזר אומר שצידי
רשות הרבים נחשבים לרשות הרבים, כלומר, הרי באופן זה בודאי

גם רבי אליעזר מודה שאינם כרשות הרבים, לפי שאין נוח לבני
רשות הרבים להשתמש שם, ואם מניח שם את החפץ פטור, ואף על
פי כן המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים דרך אותם צידי רשות
הרבים חייב. הִלְכָּךְ – ולכן, אף לשיטת רבי אליעזר, לָהּא דְּמִי –
המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים דרך סטיו, דומה לאופן זה,
וממנו נלמד שחייב.

שנינו בברייתא שכן עזאי סובר שהמוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו
פטור. רבי יוחנן מחדש דין בדעת בן עזאי: אִמְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן, וּמִוֶּדֶה בֵּן
עֲזַאי, כלומר, אף בן עזאי הסובר שהמוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו
פטור, לפי שהמהלך נחשב כעומד בכל פסיעה, ונמצא שעקר ברשות
היחיד והניח בכרמלית וחזר ועקר בכרמלית והניח ברשות הרבים,
מודה הוא לחכמים, בְּזוֹרֵק חֶפֶץ מִחֲנוּת לִפְלִטָא דרך סטיו, שחייב,
לפי שבאופן זה לא נח החפץ כלל בכרמלית.

הגמרא מביאה ברייתא כרבי יוחנן: תִּנְיִי נָמִי הָכִי – שנינו כן
בברייתא כמו שאמר רבי יוחנן, הַמוֹצִיא מִחֲנוּת לִפְלִטָא דֶּרֶךְ סְטִיו,
חֲתִיב, אֶחָד (בין) הַמוֹצִיא מִרְשּׁוֹת הַיְחִיד לְרִשּׁוֹת הָרָבִים, וְאֶחָד
(ובין) הַמְכַנִּים מִרְשּׁוֹת הָרָבִים לְרִשּׁוֹת הַיְחִיד דרך סטיו, וְאֶחָד (ובין)
הַזּוֹרֵק את החפץ, וְאֶחָד (ובין) הַמּוֹשִׁיט את החפץ בידו מחנות
לפלטיא דרך סטיו. ועד כאן הם דברי חכמים. בֵּן עֲזַאי חולק וְאִמְרֵי,
הַמוֹצִיא וְהַמְכַנִּים בִּדְרֶךְ הַיְחִיבוּ, פְּטוּר, משום שמהלך כעומד הוא,
ונמצא שנח גופו בכרמלית, אבל הַמּוֹשִׁיט וְהַזּוֹרֵק, אף שהחפץ עובר
במקום פטור, חֲתִיב.

הגמרא מביאה ברייתא המפרטת ארבע רשויות החלוקות בדין
לענין הוצאת שבת: תִּנּוּ רַבֵּנָן בְּרִייתָא, אֲרַבְעָ רִשּׁוֹת, שכל אחת
מהן חלוקה בדיניה, נאמרו לענין הוצאת שֶׁבֶת. ואלו הן, רִשּׁוֹת
הַיְחִיד, וְרִשּׁוֹת הָרָבִים, וְכַרְמְלִית, וּמְקוֹם פְּטוּר.

מפרשת הברייתא: וְאִיזוּ הֵיא רִשּׁוֹת הַיְחִיד, חֲרִיץ שְׁהוּא עֲמוֹק
עֲשָׂרָה טפחים, וְרִחֵב אֲרַבְעָה על ארבעה טפחים. וְכֵן גִּדְרָא (כותל)
שְׁהוּא גָבוֹהַ עֲשָׂרָה וְרִחֵב אֲרַבְעָה על ארבעה טפחים, וְזוּ הֵיא רִשּׁוֹת
הַיְחִיד גְּמוּדָה.

וְאִיזוּ הֵיא רִשּׁוֹת הָרָבִים, בְּרִייתָא – דרך סלולה המוליכה מעיר
לעיר, וּפְלִטָא גְדוֹלָה – רחבה גדולה של עיר, שמתאספים שם
אנשים לסחורה, וּמְבֹאֵת הַרְחָבִים שש עשרה אמה הַמְפֹּחֶלְשִׁין –
הפתוחים משני ראשיהם לפלטיא, וְזוּ הֵיא רִשּׁוֹת הָרָבִים גְּמוּדָה.

הברייתא מפרשת את הדינים התלויים ברשות הרבים ורשות היחיד:
אִין מוֹצִיאִין מְרִשּׁוֹת הַיְחִיד וְזו (שנתבארה למעלה), לְרִשּׁוֹת הָרָבִים
וְזו. וגם אִין מְכַנִּסִין מְרִשּׁוֹת הָרָבִים וְזו, לְרִשּׁוֹת הַיְחִיד וְזו. וְאִם
הוֹצִיא מִרְשּׁוֹת הַיְחִיד לְרִשּׁוֹת הָרָבִים, וְכֵן אִם הִכְנִיס מִרְשּׁוֹת הָרָבִים
לְרִשּׁוֹת הַיְחִיד, אִם עָשָׂה כֵן בְּשֹׁנֵי, חֲתִיב קֶרֶן חֲפָאָה. ואם בְּמִוֶּדֶה בְּלִי
התראה, עֲנוּשׁ בִּרְתָּא. וְאִם עָשָׂה כֵן בַּפְּנִי עֲדִים וּבִהֲתָרָא, נִסְקָל.

הברייתא מפרשת מה היא כרמלית, ומה דינה: אָבֵל יָם, וּבִקְעָה –
מקום שירות הרבה, שאינו מוקף מחיצות, וְאִיִּם מְוִנִיּוֹת – מקום מושב
הסוחרים לפני החנויות, וְהַכַּרְמְלִית, כל אחת ממלה, אִינָה לֹא
בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים, לפי שאינה עשויה להילוך הרבים, ולכן אינה דומה

למחנה ישראל במדבר, וְלֹא בְּרִשּׁוֹת הַיְחִיד, לפי שהיא דומה לרשות
הרבים, שכן אין לה מחיצות. וְאִין נִשְׁאִין וְנִזְתָּנִין (אין מטלטלין)
בְּתוֹכָהּ, כלומר, מן התורה מותר לטלטל בתוכה, וכן להוציא
ולהכניס ממנה, בין לרשות הרבים ובין לרשות היחיד. אבל מדרבנן
אסור לטלטל בתוכה יותר מארבע אמות, שהואיל והיא דומה

לרשות הרבים גזרו בה משום רשות הרבים. וְאִם נִשְׂאָ וְנִתָּן בְּתוֹכָהּ,
פְּטוּר מעונש מיתתו ומחטאתו, לפי שאין איסורו אלא מדרבנן. וְאִין
מוֹצִיאִין מִתוֹכָהּ לְרִשּׁוֹת הָרָבִים, וְלֹא מְרִשּׁוֹת הָרָבִים לְתוֹכָהּ, וְאִין
מְכַנִּסִין מְרִשּׁוֹת הַיְחִיד לְתוֹכָהּ, וְלֹא מִתוֹכָהּ לְרִשּׁוֹת הַיְחִיד, ואף

זה מגזירות חכמים, לפי שכרמלית דומה קצת לרשות היחיד וקצת
לרשות הרבים, ואם יוציא ממנה לרשות הרבים או לרשות היחיד, או
יכניס מאחת מהן לתוכה, שמא יבוא להוציא ולהכניס גם מרשות
היחיד גמורה לרשות הרבים ולהיפך. וְאִם הוֹצִיא וְהִכְנִיס מִמֶּנָּה
לְרִשּׁוֹת הַיְחִיד או לְרִשּׁוֹת הָרָבִים, פְּטוּר.

שבת. פרק ראשון – יציאות השבת דף ו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) קכט תוספות

מִידֵי דְהוּה אַמְעֵבִיר חֲפֵץ בְּרָ"ה – ה"ל למנקט המוציא, דארייר ביה לעיל דכל כמה דלא מנח ליה מיפטר. אלא, משום דבתר הכי נקט מעביר – נקט ליה נמי השתא, ובכל עניני העברה ב"ה קאמר:

התם כל היכא דמנח ליה מקום חיוב הוא – ומוציא ומושיט ומעביר ד"א ב"ה דרך למעלה מ"י פטור – מימ תחתיו, במקום שמהלך, מקום חיוב הוא. אבל סטיו – דהרקע נמי מקום פטור הוא:

מִידֵי דְהוּה אַצְדִּי ר"ה – וא"ת מה פשוט לו יותר דרך צדי ר"ה מדרך סטיו? ו"ל: דדרך בית שיש לפניו צדין, וכן היה משתמא במשכן:

היכא דאיכא חיפופי כו' – ותימא, כ' כל גגות" (עירובין צד, ושם) פריך: ולפלוג בצדי ר"ה דעלמא: פירוש: ואמאי פליגי בחצר שנפרצה? ומשני: אי הוי פליגי בעלמא – ה"א: כי פליגי רבנן עליה – ה"מ היכא דאיכא חיפופי, אבל היכא דליכא חיפופי – מודה, קמ"ל, משמע דר"א נמי פליג בדאיכא חיפופי. ו"ל, דה"ק: קמ"ל דהיכא דליכא חיפופי דוקא פליגי, אבל היכא דאיכא חיפופי – מודה רבי אליעזר, אי נמי, יהיה סוגיא רב פפא דהבא, דלא מחלק: **המושׁיט** והזורק חייב – וא"ת אמאי מודה במושׁיט וזורק? כיון דלא יליף דרך סטיו מדרך צדי לענין מעביר – ה"נ לא יליף בזורק ומושׁיט ו"ל דבן עזאי מעביר דרך צדי נמי פטור, אע"ג דהיה במשכן, משום דמהלך כעמוד דמי. אבל זורק ומושׁיט דרך סטיו יליף מזורק ומושׁיט דרך צדי:

ארבע רשויות לשבת – ק' לרשב"א: ליתני ה' רשויות, דהא קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לרעה, הזורק מרה' לתוכו, או איפכא חייב, ואין מטלטל בו אלא בד"א ו"ל: דההיא רה"י גמור, אלא לענין דאין מטלטלין בו אלא בד"א – עשאוה ככרמלית, והרי כבר שנה רה"י וכרמלית, ולהכי נמי לא תני חצר שלא עירבו: **כרמלית** – בירושלמי ברמי שבת, תני ר' חייא: כרמל כו' (ומלא), לא לא ולא יבש אלא בינוני, ה"נ כרמלית, אוני לא כרה"י ולא כרה: **יתר** על כן א"ר יהודה – הכי מיתני' בתוספתא פרק ז' דעירובין: אחד חלקן שבין ב' חצרות, ואחד חלקן שבין שני בתים כו' וגשרים ונפשות ור"ה מקורה – מטלטלין תחתיו בשבת, דברי ר' יהודה, יתר על כן א"ר יהודה כו'. פירוש: יתר ע"כ בשני בתים משני צדי ר"ה, דאף על גב דליכא למימר פי תקרה יורד וסותם, כמו בגשרים ונפשות ור"ה מקורה דרישא, אפ"ה – נושא ונותן באמצע, דקסבר ר"י ב' מחיצות דאורי' כדאמרן בפרק "כל גגות" (עירובין צה), וא"ת: אמאי לא מייחזי כבא מתני' ד"כ?

מִידֵי דְהוּה אַמְעֵבִיר חֲפֵץ בְּרָ"ה, יותר מד' אמות, וכל כמה דלא מנח ליה – פטור, וכי אגריה – חייב, ואע"ג דאיפסקי היולבא ביני וביני: מתחלת ד' לסוף ד', אמות מצומצמות: לכו"ל ע"מאן מקום חיוב. אם ישלחו חוץ לד' ויניחוהו פאן, שהרי העבירו ד' שלמות: **אצדי ר"ה**, מרה"י לר"ה(ב), כגון חצר שגפץ לר"ה, דה"י מקום המחיצה

צדי ר"ה, ופליגי בה ר' אליעזר ורבנן בעירובין כפ' "כל גגות", ואמרי רבנן דלאו ברה"ה דמו, ואפ"ה כי אפיק מרה"י לר"ה דרך שם – חייב: **היכא דליכא חיפופי**, כגון ההיא דעירובין: **היכא דאיכא חיפופי**, נועצים יחדות קטנות לפני הכותל שיחפופ שם עגלות וקרונות, ולא יחפופ בכותל ויפילוהו: מי ששם' ליה, דה"י ר"ה ופילו הכי – כי מפיק לר"ה דרך שם – חייב: בזורק, ממנח לפלטא דרך סטיו דחייב, דהא לא נח בכרמלית מיד: הפכנים והמוציא פטור, דמהלך כעמוד, והא נח גופו בכרמלית: ד' רשויות, כולוהו מפרש ליה: נדר, כותל, שהוא גבוה י' ורחב ד' ה"י רה"י: **סרטיא**, מסילה שהולכין בה מעיר לעיר: **פלטיא**, רחבה של עיר, ששם מתקבצין לסחורה: **ומבואו'**, של עיר, רחבים י"ו אמה: **המפולשין**, משני ראשיהן *לפלטיא: עגוש ברת, בלא התקאה: ונסקל, בהתקאה: בקעה, שדות הרבה, קפני"א בלע"ז: **איסמוניית**, שלפני התנויות, שיושבים שם סוחרים: **ותכרמלית**, לקמיה פריך: אטו כל הני, ים ובקעה, לאו היינו כרמלית, דקתני תנא לעיל: **אין לא פרושות תחיד**, משום דקמא לרה"י, דאין להם מחיצות: ולא ברה"י, דאין דומין לגלי מדבר, דלאו להילובא דרבים עבדי: **אין נושאין ונותנין בתוכן**, כלומר: אין מטלטלין בתוך אלא בתוך ד', משום דדומין לרה"י, וגורו בתוך רבנן אטו רה"י: **ואם הוציא והכניס פטור**, וזו היא כרמלית האמורה למעלה: **חצר של רבים**, שפתוחין לחצר בתים רבים, וחצר פתוחה לרה"י, ובני הבתים יוצאים דרך החצר לרה"י: **ומבואות שאין מפולשין**, שראשו אחד סתום וחצרות פתוחין לו, ובני חצרות יוצאין דרך מבוי לרה"י: **עירבו**, בין הבהם שם חצר יחד כפת, וכן לענין המבוי, אם עירבו החצרות הפתוחות לו ביחד: **מותרים**, להכניס ולהוציא מן הבתים לחצר, וכן מן החצרות למבוי: לא עירבו **אסורין**, מפני שהבית מיוחדת לבעליה, והחצר רשות לכולן, ונמצא מוציא מרשות לרשות אע"פ ששתיקן רה"י, לעשות סניג לתורה להרחיק(ג), שלא יוציא מרה"י לרה"י, וזה מילתא לאו מחילוק ד' רשויות היא, דבין עירבו בין לא עירבו – רה"י היא והמוציא מתוכו לרה"י חייב: **אדם עומד על האסקופה נוטל מעני העומד פחוץ ונותן לו כו'**, וזה מקום פטור שהאנו למעלה, שאינו חשבו רשות לעצמו, לפי שאינו רחב ד' לקמן. ובטל אצל רה"י ואצל רשות הרבים: **ובלבד שלא יפול כו'**, דמזלזל באיסורי שבת לכחלה לגרום הרצאה מרה"י לרה"י, וגזירה דילמא אתי לאקולי ולאפוקי להדיא מרה"י לרה"י: **משפשת שתי רשויות**, פעמים שהיא משפשת בתורת רה"י, ופעמים כרה"י, ולקמיה מפרש לה, בשילוחי כוליה שמעתתא: **הרי זו רשות לעצמה**, אע"פ שהיא מרה"י, כדאמרנן לעיל בגדר גבוה י' ורחב ד' ה"יא רשות בפני עצמה, ואין מוציאין מן הבית לתוכה, ולקמן מפרש טעמא: **בשני צדי רה"י**

ונותן לבעה"ב, ואם נטל ונתן – שלששת פטורים. אחרים אומרים: איסקופה משפשת ב' רשויות, בזמן שהפתח פתוח – כלפנים, פתח נעול – כלחוץ, ואם היתה איסקופה גבוהה י' ורחבה ד' – ה"ז רשות לעצמה. אמר מר: זו היא רה"י. למעוטי מאי? – למעוטי הא דר' יהודה; דתני, יתר על כן א"ר יהודה: מי שיש לו ב' בתי' בשני צדי רה"י, עושה לחי

ד"כל גגות" (עירובין צה). דקתני התם: ועוד אמר רבי יהודה, מערבין למבוי המפולש ויל: דמתני איכא לפרשי דמערבין – בצורת הפתח, וקסבר ג' מחיצות דאורייתא. איכ' היא דמתני איירי במבוי המפולש לרה"ר, אבל אין ר"ה עוברת לתוכה. להכי מייתי הברייא דיתר על כן, דאפי' רה"ר (גמורה) עוברת בה מטלטלין ע"י לחי או קורה,

משום דשתי מחיצות דאורייתא. ואנע"ג דבפ"ק

דעירובין (דף ג:) אמתני דהרחב מ"ו אמות ימעט

משמע דלכל היותר לא התייר רבי יהודה אלא

עד י"ג אמה ושליש – היינו מדרבנן, אבל

מדאורייתא – אפי' ברוחב י"ו אמות מטלטלין,

דאית ליה ב' מחיצות דאורייתא. דע"כ צ"ל

דרבי יהודה איירי ברה"ר גמורה, שבוקעין שם

רבים. כדמוכח בפ"ק דעירובין, (דף ה' ושם) גבי

"כיצד מערבין רה"ר", ושם פירשתי. וא"ת: והא

מדקתני סיפא דמבואות המפולשין הוא רה"ר

שמעי' שפיר לאפוקי מדר' יהודה, דאית ליה ב'

מחיצות דאורייתא – דלדידיה מבואר

המפולשות לא הוא רה"ר, כיון דאיכא שתי

מחיצותיו ויל: דמסיפא לא הוא שמעינן לאפוקי

מדר' יהודה, דה"א: טעמא דרבי יהודה – משום

דקסבר לחי וקורה משום מחיצה, דאיכא מאן

דסבר הכי בפ"ק דעירובין (דף טו:) להכי

אצטריך למתני "זו היא רה"ר גמורה" למעוטי

דר' יהודה, דלא הוי רה"ר, דלחי וקורה לא

חשיב מחיצה:

ואמאי קרי ליה גמורה כ' מהו דתימא,

אומר ר"י דלשון "גמורה" אדרבא,

איפכא מסתברא: זו היא רה"ר גמורה – אבל זו

אינה רה"ר גמורה, אבל היא רה"ר קצת. ורש"י

ישבה בדוחק(א) לפי הגמרא:

כאן בזמן שישאל שרוין במדבר – משמע

קצת דאינה ר"ה אלא אי"נ מצוין שם

ששים חטוא, כמו במדבר: **שנים** חייב חטאת

פשיטא – כיון דאשמעינן דהאי הוי רה"ר והאי

הוי ר"ה, פשיטא דהוציאנו מזה לזה בשוגג חייב

חטאת:

הא קמ"ל כרב כו' – מכאן מדקדק ר"י דלא

קתני איסי "אינו חייב על אחת מהן" אלא

אסקילה, אבל חטאת – חייב על כולם. דאי

קאי אטאתא, א"כ – פ"ר "בשוגג חייב

חטאת" פשיטא, הו"ל לשנוי: הא קמ"ל כרב.

דהא דמשני "במודד ענוש כרת ונסקל

איצטריכא ליה" – לא משני מיד. ומעיקרא

ודאי לא היה ידע דמיירי בסקילה, מדפרין

מדר' יוחנן דמיירי בחטאת – והיינו משום

דאינו חייב אלא אחת לא מצי לאוקמי בסקילה, דאטו בתרי קטלי קטלינן ליה: אבל

כי קמפרש דאינו חייב על אחת מהן קאמר איסי – אז ידע שפיר דלא איירי איסי

אלא בסקילה, דלא פליג אמתני' ד"כלל גדול" (לקמן עג) דקתני מניינא למימר דחייב

על כל אחת ואחת. ואתי שפיר הא דבריש פרק "כלל גדול" (שם סט.) קאמר ארבי

יוחנן דאמר שאם עשאו כולם בהעלם אחת חייב כו', דידע לה לשבת במאי ומפרש:

דידע לה לתחומים, ואליבא דר"ע, ולא מצי למימר דידע לה בדאיסי – דהא אכולוה

חייב חטוא, וכן פירש בקונטרס, ולקמן בריש "הוורק" (דף צו:) מייתי לדאיסי לענן

סקילה, ולא מישתמיט בשום מקום לאתויי לענן חטאת. והא דאמרין לקמן בריש

פרק בתרא (דף קנד.) דלמי בר חמא, דילמא הכי קאמר: כל שחייבין על שגגתו חטאת

חייבים על דונו סקילו! אומר ריבאי: דאליבא דרמי בר חמא – אחאי אחאי ברייתא

דלא כאסי, דלאסי איכא דוכתא דחייב חטאת ולא סקילה:

ואמר רבי יוחנן שאם עשאו כולם בהעלם אחת כו' – אין צריך לפרש דפרין

דמסתמא לא פליג איסי עלה, אלא מדברי איסי נמי יש לדרקן כן, מדקתני מניינא,

כדרייק לקמן ב"כלל גדול" (דף עג):

לחי מכאן ולחי מכאן, או קורה מכאן וקורה מכאן,

ונניא ונותן באמצע. אמרו לו: אין מערבין רשות הרבים

בכך. ואמאי קרו ליה "גמורה"? – מהו דתימא: כי

פליגי רבנן עליה דרבי יהודה דלא הוי רה"ר – ה"מ

לטלטל, אבל לורוק מודו ליה, קמ"ל. אמר מר: "זו

היא רה"ר", למעוטי מאי? למעוטי איך דרבי יהודה;

דתנן, רבי יהודה אומר: אם היתה דרך רה"ר מפסקתן

– יסלקנה לצדדין, ויחכמים אומרים: אינו צריך. ואמאי

קרו ליה "גמורה"? – איירי דתנא רישא "גמורה",

תנא נמי סיפא "גמורה". ולחשוב נמי מדבר, דהא

תניא: איזו היא רה"ר – סרטיא ופלטיא גדולה, ומבואות

המפולשין, והמדבר! – אמר אביי: לא קשיא, כאן –

בזמן שישראל שרוין במדבר, כאן – בזמן הזה. אמר

מר "אם הוציא והכניס בשוגג חייב חטאת, במודד ענוש

כרת ונסקל". בשוגג חייב חטאת, פשיטא! – "במודד

ענוש כרת ונסקל" איצטריכא ליה. – הא נמי פשיטא!

– הא קמ"ל, בדרב. דא"ר: מצאתי מגילת סתרים כי

רבי חייא, וכתוב בה, איסי בן יהודה אומר: אבות

מלאכות מ' חסר אחת, ואינו חייב אלא אחת. איני?

והתנן? אבות מלאכות מ' חסר אחת. והוינן בה: מנינא

למה לי? ואמר רבי יוחנן: שאם עשאון כולן בהעלם

אחת – חייב על כל אחת ואחת! – אלא אימא: אינו

חייב על אחת מהן. והא קמ"ל: הא מהנד דלא מספקן.

אמר מר: "אבל ים ובקעה והאיסמוניות והפרמלית אינן

לא כרה"ר ולא כרה"ר", ובקעה אינו לא כרה"ר ולא

כרשות הרבים? והא תנן: הבקעה, בימות החמה –

רה"ר לשבת, ורה"ר לטומאה. בימות הגשמים – רה"ר

(לכאן ולכאן!) – אמר עולא: לעולם פרמלית הווא,

ואמאי קרי לה רה"ר – לפי שאינה רה"ר. רב אשי אמר:

כגון

לחי מכאן ולחי מכאן. בשתי פאות של אחד מן הכתים, להיכר בעלמא. דקסבר רבי יהודה ב' מחיצות הוו רה"ר מדאורייתא, והא איכא שתי מחיצות מעלייתא – מחיצות של ב' בתים: מהו דתימא כי פליגי רבנן עליה דר' יהודה, בברייתא. ואמרי אין מערבין רה"ר בכך למתוי רה"ר, ה"מ – לטלטל, שיהא מותר לטלטל בתוכה, בדקתנא:

אין מערבין רה"ר בכך, דגזור בה משום דרבי

לרה"ר: אבל לורוק, דהוורק מרה"ר לתוכה

– מודו ליה דחייב, דשתי מחיצות דאוריין,

ושם רה"ר עליה: קמ"ל גמורה. כלומר: זו היא

שנגמרו מניין מחיצות שלה, שיש לה מחיצות

מכל צד, גגון חריץ. וכן דר, דאמרין מר

צדידן גוד אסיק פני המחיצה על ראשו,

ונמנא ראשו מוקף מר' צדידן וקללו ד'. אבל

דר' יהודה – לא נגמרו מחיצות שלה למניין,

ולאו רה"ר היא כלל: מפסקתן, לפסי ביראות,

בפרק ב' דעירובין. דהקילו חכמים משום עולי

רגלים בבור ברה"ר, והבור עצמה רה"ר שהיא

עמקה " ורחבה ד', והממלא מתוכה ומניח

על שפתה – חייב והקילו חכמים לעשות ד'

פסיק, ובניקין " אמות, דה"ר קללו רה"ר

למלאות מן הבור. וקאמר ר' יהודה: אם

היתה דרך רה"ר מפסקתן – יסלקנה מביניהן,

דאתו רבים ומבטלי מחיצתה. והתם רמינן

דר' יהודה אדרבי יהודה דלעיל, דאמר: נושא

נותן באמצע, דלא אתו רבים ומבטלין

מחיצות. ורבנן אדרבנן, משונין לה: אינו

צריך. והיינו דקתני "זו היא רה"ר", אבל

הילוך דרבים לבין הפסים – לא הוי רה"ר,

הואיל ואיכא שם ד' מחיצות: ופאי גמורה.

הכא ליכא למימר מהו דתימא דלעיל,

דעיקר עשייתן משום לטלטל בתוכו, וקאמר

רבנן: אינו צריך, דרשות ההייד היא אפילו

לטלטל, וכ"ש דהוורק לתוכה מרה"ר חייב:

בזמן שהיו ישראל במדבר. חשיבא רה"ר:

בזמן הוה. אינו מקום הילוך לרבים, דהולכי

מדברות לא כשיחי: חייב חטאת פשיטא. כיון

דתנא דהא רה"ר וחדא רה"ר, ניתני סתמא:

ואם הוציא והכניס – חייב, ואנא דיענא

דשגגתו חטאת, דהא שבת דונו כרת הוא:

הא נמי פשיטא. דבהתקרא סקילה,

ממקושוש: מגילת סתרים. שהסתירה מפני

שלא ניתנה ליכתוב, וכששומעין דברי יחיד

חדשים שאינן נשנין בבה"ר וכותבין אותן

שלא ישתכחו – מסתרינן את המגילה: אינו

חייב אלא אחת. והשתא משמע: אם עשאן

בהעלם אחד, שלא נודע לו בין כל אחת ואחת שחטא – אינו חייב אלא אחת, דכל

חילול דשבת גוף אחד של עבירה הוא: מניינא למה לי. ליתני "אבות מלאכות הוורע

והחורש" כו', למה לי לאשמעי' מניינא? הא מני להו ואזיל: חייב על כל אחת ואחת.

ובא להודיענו סכום החטאות שאדם חייב באיסורי שבת בהעלם אחד, ואשמעינן מ'

חסר אחת הן, ותו לא. שאפי' עשה תולדותיהן עמקן – אינו מביא על התולדה היכא

דעשאה עם אביה, דה"ל כעושה וחוזר ועושה, דכול' דהא עבירה היא: אינו חייב

על אחת מהן. אחת יש שאינו חייב עליה מיתה. וכן פ' (רבי) איזו היא, ואשמעינן

תנא דמתניתין דקתני "נסקל" – דהא הוצאה והכנסה מהקרן דלא מספקן היא, דעל זו

לא אמר איסי בן יהודה: בימות החמה. שאין בה דרעיים: רה"ר לשבת. דהא לאו הילוך

לרבים הוא, שאין רבים מסתלקין מן המסילה לילך בשדה: רה"ר לטומאה. וספקו

טהור. דהא לאו מקום סתירה הוא. שיש בני אדם נכנסים לה. דספק טומאה לטמא

– מטושה גמרינן לה. והתם סתירה כתיב, "ונסתרה והיא נטמאה", דבמקום סתירה –

טמאה היא לבעלה מספק, ומכאן אתה דן לשרין: בימות הגשמים. שהיא ורוגה, אין

אדם נכנס לה: לעולם פרמלית הווא. והוורק מרה"ר לתוכה – אינו חייב:

כגון

לא

הַיָּא רִשּׁוֹת הָרַבִּים, סְרַמְיָא, וּפְלִמְיָא גְדֻלָּה, וּמִכּוּזֹּאוֹת הַמְּפֻלְשִׁין,
וְהַמְדַּבֵּר. מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: **אֲמַר אֲבִי, לֹא קָשִׁיָּא, כָּאן –** בְּבִרְיִיתָא
שְׁמַחְשִׁיבָה מְדַבֵּר כְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, מְדוּבֵּר בְּזִמְן שִׁישְׁרָאֵל שְׂרֻיִין
בְּמִדְבָּר כְּשִׁיעָאזוּ מִמַּצְרִים, שְׁהִיָּא אִזְ הַמְדַּבֵּר מְקוֹם הִילוך לְרַבִּים, אֵךְ
כָּאן – בְּבִרְיִיתָא לַעִיל שְׁאִינָה מַחְשִׁיבָה אֶת הַמְדַּבֵּר כְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים,
מְדוּבֵּר בְּזִמְן הָהֵן, שְׁאִין הַמְדַּבֵּר מְקוֹם הִילוך לְרַבִּים, שְׁכֵן בּוֹמֵן הַזֶּה
אֵין הוֹלִכִי מִדְּבָרוֹת מַצְוִיִּים.
הַגִּמְרָא מִמְשִׁיכָה בְּלֹאֵר אֶת הַבְּרִיִּיתָא: **אֲמַר מָר** [–הוּבָא לַעִיל
בְּבִרְיִיתָא], **אִם הוֹצִיא מִרְשּׁוֹת הַיְּחִיד לְרִשּׁוֹת הָרַבִּים, וְאִם הִכְנִים**
מִרְשּׁוֹת הָרַבִּים לְרִשּׁוֹת הַיְּחִיד, אִם בְּשׁוֹנֵג, חֵיִיב חֲטָאָה, וְאִם בְּמִוִּיד
בְּלִי עֵדִים וְהִתְרָאָה, עָנֹשׁ בְּרָתָּה, וְאִם בְּעֵדִים וְהִתְרָאָה, נִסְקָל. מִקְשָׁה
הַגִּמְרָא: מָה שְׁשֵׁנִי 'בְּשׁוֹנֵג חֵיִיב חֲטָאָה', פְּשִׁיטָא – הֲלֹא פְשׁוּט הוּא
דִּין זֶה וּמְדוּעַ הוֹצֵרֵךְ הִתְנָא לִשְׁנֹתוֹ. כְּלוּמֹר, מֵאַחֵר שְׁנֵה שְׂרִשּׁוֹת
אַחַת הִיא רִשּׁוֹת הַיְּחִיד וְהִרְשּׁוֹת הַשְּׁנִיָּה הִיא רִשּׁוֹת הָרַבִּים, הִיָּה דִי
שִׁיאִמַּר שְׁהִמּוּצִיא מִזֶּה לִזֶּה חֵיִיב, וּמִמִּילָא נִשְׁמַע מִכָּךְ שְׁבִשּׁוּג חֵיִיב
חֲטָאָה, שְׁכֵן הַדְּבַר יָדוּעַ שְׁהִמְחַלֵּל שְׁבַת בְּמִוִּיד [בְּלֹא הִתְרָאָה] נִעֲשֶׂה
בְּכִרְתָּה, וְכֹל שְׁחִיבִים עַל זִדּוּנוֹ כִּרְתַּת חֵיִיבִים עַל שְׁגָגָתוֹ חֲטָאָה. מִתְרַצַּת
הַגִּמְרָא: אֲבָן אֵין חִידוּשׁ בְּרִישָׁא שְׁבִשּׁוּג חֵיִיב חֲטָאָה, אֵךְ הִסִּיפָא
שׁ'בְּמִוִּיד עָנֹשׁ בְּרָתָּה וְנִסְקָל' אֲצִמְרִיכָא לִיה – הוֹצֵרֵךְ הִתְנָא
לְהַשְׁמִיעֵנּוּ, לְלַמְדֵּנוּ שֶׁכִּי חֵיִיב סְקִילָה אִם הִתְרוּ בוֹ, וְאִגַּב כִּךְ שְׁנֵה גַם
אֶת הָרִישָׁא, אֵף שְׁהָא בִּיה חִידוּשׁ.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: **שֵׁא נִבִּי –** אֵף דִּין זֶה שְׁהַעוּשָׁה מִלֹּאכָה שְׁבַת בְּמִוִּיד
חֵיִיב סְקִילָה פְּשִׁיטָא – פְּשׁוּט הוּא וְלֹא הוֹצֵרֵךְ הִתְנָא לְהַשְׁמִיעֵנּוּ, שְׁכֵן
מְפֻרֵּשׁ בְּתוֹרָה (בְּמִדְרַב טו לֹא-לוֹ) בְּפִרְשַׁת ה'מְקוּשֶׁשׁ' שְׁהִמְחַלֵּל שְׁבַת
בְּמִוִּיד וְהִתְרָאָה נִסְקָל. מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: **הָא קָא מְשַׁמְעֵן לָן –** הִתְנָא
מִשְׁמִיעֵנּוּ בְּכַךְ, בְּדִרְבֵּי, **וְאֲמַר רַב, מִצְּאִתִּי מִגְּלַת סִתְרִים –** מְגִילָה
נִסְתָּרָת בִּי – בְּבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי חֲזִיָּא, וְכָתוּב בָּהּ, **אִיסִּי בֶן יְהוּדָה**
אֲזִמַּר, אֲבוֹת מְלֹאכּוֹת שֶׁל אִיסוּרֵי שְׁבַת אֲרִבְעִים חֲסֵר אַחַת
[–שְׁלֹשִׁים וְתִשְׁעֵהָ] הֵם, וְאִינוּ חֵיִיב אֱלָא אַחַת. וּבִפְשׁוּטוֹת הַכוּוּנָה
שָׂאֵם עָשָׂה אֶת כָּל מִלֹּאכּוֹת שְׁבַת בִּשְׁגָגָה בְּהַעֲלֵם אֶחָד, כְּלוּמֹר שֶׁלֹּא
נִדְרַע לוֹ בֵּין כָּל מִלֹּאכָה וּמִלֹּאכָה שְׁחָטָא, חֵיִיב רַק חֲטָאָה אַחַת בִּלְבַד.
הַגִּמְרָא מְבַרֵּרָת כּוּוּנַת אִיסִּי בֶן יְהוּדָה. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: **אִינִי –** הָאֵם כֵּן
אִמַּר אִיסִּי שֶׁהוֹבֵר עַל כָּל אַבוֹת הַמִּלֹּאכּוֹת חֵיִיב רַק חֲטָאָה אַחַת, וְהִתְנֵן –
וְהִרִי שֵׁנִי בִּמְשַׁנָּה (לִמְקַם עַב), **'אֲבוֹת מְלֹאכּוֹת אֲרִבְעִים חֲסֵר**
אַחַת, הַזּוֹרַע וְהַחוֹרֵשׁ וְכו'. וְהוֹיִין בָּהּ – וְנִשְׁאֵנוּ וְנִתְּנוּ בְּדַבְרֵי מִשְׁנֵה
זוֹ, מִנִּינָא לָמָּה לִי – מְדוּעַ הוֹצֵרֵךְ הִתְנָא לְכָתוּב אֶת מִנֵּין הַמִּלֹּאכּוֹת
שְׁהוּא אֲרִבְעִים חֲסֵר אַחַת, הֲלֹא הוּא שׁוֹנֵה שֶׁם אֶת כָּל אַבוֹת
הַמִּלֹּאכּוֹת, וְאִם כֵּן דִּי בִכָּךְ שִׁיאִמַּר 'אַבוֹת מִלֹּאכּוֹת, הַחוֹרֵשׁ וְהַזּוֹרֵעַ'
וְכו'. וְאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁהִתְנָא בֹא בְּכַךְ לְהַשְׁמִיעֵנּוּ, שְׂאֵם עֲשָׂאֵן בּוֹלֵן
– אֶת כָּל מִלֹּאכּוֹת שְׁבַת בְּהֶעֱלֵם אַחַת, כְּלוּמֹר, שֶׁלֹּא נִדְרַע לוֹ בֵּין אַחַת
לְאַחַת שְׁחָטָא, בְּכֹל זֹאת חֵיִיב חֲטָאָה עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, לִפִּי שְׁכֵל
אַב מִלֹּאכָה נִחְשָׁב לַעֲבִירָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה, וְלִכָּךְ כָּתֵב הִתְנָא 'אַרְבַּעִים
חֲסֵר אַחַת', לְהוֹדִיעֵנּוּ כִּמְהָ שְׁחָטוּ יָכוֹל אֲדַם לְהִתְחַיֵּיב בְּאִיסוּרֵי שְׁבַת
בְּהַעֲלֵם אֶחָד. וְהִירִישְׁמֵי בָּזֵה, שְׁאִינוּ יָכו

לְחִי אֶחָד מִבָּאֵן – בִּקְצָהוּ שֶׁל אֶחָד הַבָּתִּים שֶׁמִּצֵּד רִשּׁוֹת הָרִבִּים מִן
הַבֵּית הַשֵּׁנִי, וְלְחִי אֶחָד מִבָּאֵן – בִּקְצָה הַשֵּׁנִי שֶׁל אוֹתוֹ בֵּית שֶׁמִּצֵּד
רִשּׁוֹת הָרִבִּים, אִם עוֹשֶׂה קוֹרֶה מֵעַל שְׁנֵי הַבָּתִּים מִבָּאֵן – מִצֵּד הָאֶחָד,
וְקוֹרֶה מִבָּאֵן – מִצֵּד הַשֵּׁנִי, וְנִשְׂאָ [וְנִתַּן] – מִטְּלָטֵל [בְּמִשְׁמַע בֵּין שְׁנֵי
הַבָּתִּים, וְהִטְעַם, לִפִּי שְׁסוּבֵר רַבִּי יְהוּדָה שֶׁכֵּל מִקוֹם שִׁישׁ לוֹ שְׁתֵּי
מַחֲצוֹת הָרִי הוּא רִשּׁוֹת הַיְחִיד מִן הַתּוֹרָה, וְהָרִי יֵשׁ כַּאֲן שְׁתֵּי מַחֲצוֹת
שֶׁהֵן מַחֲצֵת הַבֵּית שֶׁמִּצֵּדוּ הָאֶחָד שֶׁל רִשּׁוֹת הָרִבִּים, וּמַחֲצֵת הַבֵּית
הַשֵּׁנִי שֶׁכִּנְגְּדוּ. אֵךְ כִּדִּי שֶׁלֹּא יִבְאוּ לִטְלָטֵל גַּם בִּרְשּׁוֹת הָרִבִּים,
הַצְרִיכֵהוּ חֲכָמִים לַעֲשׂוֹת הַיְכִיר בִּקְצָה הַבָּתִּים עַל יַד לְחִי אוֹ קוֹרֶה.
אָמְרוּ לוֹ חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה, אֵיךְ מַעֲרִיבִין רִשּׁוֹת הָרִבִּים בִּפְנֵי,
כְּלוֹמַר, מִקוֹם שֶׁאֵין לוֹ אֵלָּא שְׁתֵּי מַחֲצוֹת הָרִי הוּא רִשּׁוֹת הָרִבִּים מִן
הַתּוֹרָה, וְאֵין לְחִי וְקוֹרֶה מוֹעִילִים לְהַתִּיר רִשּׁוֹת הָרִבִּים שֶׁל תּוֹרָה.
וְלִכֵּן הוֹסִיף הַתֵּנָּא בְּבִרְיֵיתָא לַעֲלִי וְשֵׁנָה 'זוֹ הִיא רִשּׁוֹת הַיְחִיד', כְּלוֹמַר
רַק מִקוֹם הַמּוֹקֵף בֶּאֱרַבַּע מַחֲצוֹת כְּגוֹן חֲרִיץ אוֹ גֵּדֵר הָרִי הוּא רִשּׁוֹת
הַיְחִיד. אֵךְ מִקוֹם שִׁישׁ לוֹ רַק שְׁתֵּי מַחֲצוֹת, אֵינִי רִשּׁוֹת הַיְחִיד.
הַגְמָרָא מִפְּרִשְׁתָּא אֶת הַלְשׁוֹן 'זוֹ הִיא רִשּׁוֹת הַיְחִיד גְּמוּרָה'. שׁוֹאֵלֵת
הַגְמָרָא: וְאִמָּאִי קָרוּ לִיהָ – מִדּוּעַ בְּבִרְיֵיתָא קוֹרְאֵת לַזֶּה 'רִשּׁוֹת הַיְחִיד
גְּמוּרָה', מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: מָהוּ דְרֵיתִּימָא – [שְׁמָא תִּהְיֶה סְבוּר לּוֹמֵר], כִּי
פְּלִיגִי רַבָּנָן עֲלֵיהָ דְרַבִּי יְהוּדָה – מָה שֶׁנִּחְלָקוּ חֲכָמִים עַל רַבִּי יְהוּדָה,
וְאָמְרוּ דְּמִקוֹם שִׁישׁ לוֹ שְׁתֵּי מַחֲצוֹת לֹא הָיוּ – [אֵינִי נַחֲשֵׁב רִשּׁוֹת
הַיְחִיד וְלִכֵּן אֵין מַעֲרִיבִים אוֹתוֹ בְּלִחִי אוֹ קוֹרֶה, הֵינִי מִלִּי – דְּבָרִים אֵלֶּה
אֵינִם אֵלָּא לַעֲנִין לְטָלָטֵל בְּתוֹכוֹ יוֹתֵר מֵאֲרַבַּע אֲמוּנוֹת, שֶׁטְלָטֹל וְ
אֶסְרוּהוּ חֲכָמִים מִשּׁוֹם שְׁדוּמָה לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים, אֲכָל לַעֲנִין לְזִרוּק
מִרְשּׁוֹת הָרִבִּים לְתוֹכוֹ, מוֹדוּ לִיהָ – מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה שֶׁנַּחֲשֵׁב
רִשּׁוֹת הַיְחִיד וְהַזּוֹרֵק חַיִּיב, לִפִּי שֶׁהֵם מוֹדִים שֶׁמֶן הַתּוֹרָה כֹּל מִקוֹם
שִׁישׁ לוֹ שְׁתֵּי מַחֲצוֹת הָרִי הוּא רִשּׁוֹת הַיְחִיד. קָא מִשְׁמַע לָן – לִכֵּן
מִשְׁמִיעֵנָּה הַתֵּנָּא בְּאוֹמְרוֹ 'גְּמוּרָה' שְׁאֵינִי כֵן, אֵלָּא 'זוֹ הִיא רִשּׁוֹת הַיְחִיד
גְּמוּרָה', כְּלוֹמַר רַק מָה שֶׁנִּגְמַר מִנֵּן מַחֲצוֹתֶיהָ דְּהֵינִי שִׁישׁ לוֹ מַחֲצוֹת
גְּמוּרוֹת מִכֹּל צֶדֶד, כְּגוֹן חֲרִיץ אוֹ גֵּדֵר, הוּא רִשּׁוֹת הַיְחִיד, אֲבָל מִקוֹם
שֶׁלֹּא נִגְמְרוּ מַחֲצוֹתֶיהָ, כְּגוֹן בְּאוֹפֵן שְׁעָלֵינוּ דִּיבֵר רַבִּי יְהוּדָה שִׁישׁ שֶׁם
רַק שְׁתֵּי מַחֲצוֹת, אֵינֶנָּה רִשּׁוֹת הַיְחִיד כֹּלֵל אֲפִילוֹ לְחַיִּיב אֶת הַזּוֹרֵק
מִרְשּׁוֹת הָרִבִּים לְתוֹכָהּ.
הַגְמָרָא מְשִׁיבָה לְבֹאֵר אֶת הַבְּרִייתָא: אָמְרַן מֵר – הִבֵּא לַעֲלִי
בְּבִרְיֵיתָא שְׁסֻרְטִיא וּפְלִטִיא וּמְבֹאוֹת הַמְּפּוֹלְשִׁים לְפִלְטִיא, 'זוֹ הִיא
רִשּׁוֹת הָרִבִּים גְּמוּרָה'. שׁוֹאֵלֵת הַגְמָרָא, לְמַעֲוִי מָא – מָה בֵּא הַתֵּנָּא
לְמַעַט בְּמָה שֶׁשֵּׁנָה 'זוֹ הִיא רִשּׁוֹת הָרִבִּים', שֶׁמִּשְׁמַעוּ רַק זוֹ וְלֹא אַחֲרֶת.
מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: לְמַעֲוִי אִידֵךְ – לְמַעַט דִּין אַחֵר דְּרַבִּי יְהוּדָה, דִּתֵּנָּן
– שְׁשִׁינִי בְּעִירוּבִין (כֹּה) בְּעֵנִין מָה שֶׁהַתִּירוּ חֲכָמִים לַעֲשׂוֹת אֲרַבְעָה
פְּסִים סְבִיבוֹת בּוֹר שֶׁנִּמְצָא בִּרְשּׁוֹת הָרִבִּים, וּבִכֵּן יִזְיֵה הַמּוֹקֵם שִׁבִּין
הַפְּסִים רִשּׁוֹת הַיְחִיד, וְיִהְיֶה מוֹתֵר לְמִלְּאוֹת מִיָּם מִן הַבּוֹר וְלַהֲנִיחַ עַל
שִׁפְתּוֹ לְהַשְׁקוֹת הַבְּהֵמוֹת, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם הִיתָה דִּיךְ רִשּׁוֹת
הָרִבִּים מִפְּסִיקְתָּן – עוֹבֵרֵת בֵּין הַפְּסִים, יִסְלַקְנָהּ לְצִדֵּיךְ – יַעֲבִיר אֶת
דֶּךְ הָרִבִּים אֶל מִקוֹם אַחֵר מִחוּץ לַפְּסִים, שְׂאֵם לֹא כֵן, הָרִבִּים
הַעוֹבְרִים שֶׁם מִבְּטָלִים אֶת הַמַּחֲצוֹת, וְהַחֲלַל שֶׁבִּינֵיהֶן אֵינוֹ רִשּׁוֹת
ה

1 מה ששנינו בטהרות שבקעה היא רשות היחיד לשבת, היינו כגון
2 דאית [באופן שיש] לה מחיצות. ומשמיענו התנא, שכל בקעה
3 שהיא, אם היא מוקפת מחיצות, הרי היא רשות היחיד מן התורה.
4 ואפילו בקעה ששטחה יותר מבית סאתים, ולא היה ביתו סמוך לה
5 לפני שהקיפו אותה במחיצות, שבאופן זה אסרו חכמים לטלטל
6 בתוכה יותר מארבע אמות כדין כרמלית במבואר בעירובין (כג.). מכל
7 מקום מן התורה רשות היחיד היא שהרי יש לה מחיצות, ולכן הזורק
8 מרשות הרבים לתוכה חייב. ומה ששנינו בברייתא לעיל שהבקעה
9 היא כרמלית, היינו כשאינה מוקפת במחיצות.
10 רב אשי מביא מקור לדבריו מדברי רבי יוחנן: וְכִי הָא [וכמו],
11 כלומר, מה שאמרנו שבקעה המוקפת מחיצה היא כרשות היחיד
12 לענין הזורק מרשות הרבים לתוכה, הוא כמו דאמר עולא אמר רבי
13 יוחנן, כְּרִפָּה – שטח שאינו מקורה שהוקף במחיצות, והוא יותר גדול
14 מִבֵּית סֹאתִים, שְׁלֹא הוּקָף בגדר לצורך דירה, כלומר שבשעה
15 שהוקף במחיצות לא היה ביתו סמוך לו, וְאִפְּלוּ אם הוא בית בור
16 [מקום זרעית שלשים סאה] וְאִפְּלוּ בית בוריים [ששים סאה], אף
17 על פי שאסור לטלטל בתוכו יותר מארבע אמות, מכל מקום הוֹזַק
18 מרשות הרבים לְתוֹכוֹ, חֵיִב משום הכנסה לרשות היחיד. מבאר רבי
19 יוחנן, מֵאִי טַעְמָא – מהו הטעם שחייבים על כך, מפני שְׁמִחְצִיָּה היא
20 המחיצה ששטחיה כה את הקרפה, מן התורה היא מחיצה כשירה
21 לעשותו רשות היחיד, אֲלָא שאסרו חכמים לטלטל בתוכה, מפני
22 שְׁמִחְצִיָּה דְיוֹרֵין – שאין גרים בתוכה, והיא דומה לרשות הרבים.
23 וכמו כן בקעה המוקפת במחיצות הרי היא רשות היחיד מן התורה,
24 אלא שמחמת שהיא מחוסרת דיוורין, אסרו חכמים לטלטל בתוכה.
25 הגמרא מבררת מדוע עולא לא תירץ כרב אשי, ורב אשי כעולא.
26 מקשה הגמרא: בְּשִׁלְמָא רב אשי לא אמר כְּרִפָּה – מה שרב אשי
27 לא רצה לפרש את המשנה בטהרות כתירוץ של עולא, שאף שהיא
28 כרמלית קורא לה התנא רשות היחיד, דבר זה מובן הוא, לפי שסבר
29 שעדיף לפרש את המשנה בבקעה המוקפת מחיצה שמן התורה היא
30 רשות היחיד גמורה, וכדברי עולא בשם רבי יוחנן. אֲלָא עוֹלָא
31 שפירש שאף שהיא כרמלית ואינה רשות היחיד כלל, בכל זאת קורא
32 לה התנא שבתהרות רשות היחיד, מֵאִי טַעְמָא – מהו טעמו שלא אמר
33 בביאור המשנה בטהרות בְּשִׁמְצִיָּה [כשמועתו], כלומר מדוע לא
34 פירש שבטהרות מדובר בבקעה המוקפת מחיצה, וכוונת הברייתא
35 לרשות היחיד גמורה, וכפי ההלכה שהוא עצמו אמר בשם רבי יוחנן,
36 שקרפף נחשב כרשות היחיד מן התורה.
37 מתרצת הגמרא: אֲמַר לָךְ – עולא יתירך לך, אִי דֹאִית לָךְ [אם כשיש
38 לה מחיצות, בְּקִיעָה קָרִי לָהּ – וכי היא נקראת בקעה, הרי כְּרִפָּה
39 הִיא. ולכן אין לפרש את המשנה באופן זה.
40 וְרַב אֲשִׁי יתירך לך, שהטעם שפירש שבטהרות מדובר בבקעה
41 המוקפת מחיצות ואף על פי שאינו מצוי לקרוא למקום המוקף
42 מחיצות 'בקעה', ולא פירש כעולא שהתנא קורא לה כרמלית אף על
43 פי שהיא רשות היחיד, משום ש'רשות היחיד' קָתְנִי [שנינו] במשנה,
44 ואין קוראים לכרמלית רשות היחיד, ועל כן מוכרח לפרש שבטהרות
45 מדובר בבקעה המוקפת.
46 הגמרא חוזרת לברייתא (א) של 'ארבע רשויות לשבת', וממשיכה
47 לבארה. שנינו בברייתא לעיל: 'אבל הים והבקעה והאיסטונית
48 וְהַכְרָמְלִית, אינן לא כרשות היחיד ולא כרשות הרבים'. מקשה
49 הגמרא: אֲמַר בּוֹלְהוּ נָמִי – וכי כל אלו, ים בקעה ואיסטונית, לֹא
50 כְּרִמְלִית נִינְהוּ – אינם בכלל כרמלית הנוכחת במנין הרשויות, ומה
51 מוסיף התנא בכך שחזר ושנה 'כרמלית'.
52 מתרצת הגמרא: כִּי אֲתָא [כשבא] רב דִּימִי מארץ ישראל לבבל,
53 אָמַר בשם רבי יוחנן, לֹא נִצְרְכָה – לא הוצרכה הברייתא לומר
54 'כרמלית', אֲלָא להוסיף עוד מקום שדינו ככרמלית, כגון קֶרֶן זוֹית
55 הַמְּמוּנָה לְרִשּׁוֹת הָרָבִים, כלומר, שהיה לאדם שטח פניו סמוך
56 לרשות הרבים ובנה שם בית, אך לא בנה הבית בסמוך ממש לרשות
57 הרבים אלא הכניס אותו לתוך שלו, והרשה את הרבים להשתמש

58 במקום הפנוי שהשארית ציור א, דָּאָף עַל גַּב דְּיוֹמִנִין דְּהִתְקִין בֵּיה
59 רָבִים וְעִילִי לָנְהוּ – שלפעמים, מתוך שיש עם רב ברשות הרבים,
60 נדחקים אנשים רבים ונכנסים לתוך אותו קרן זוית, מכל מקום כִּיּוֹן
61 דְּלֹא נִיחָא תַּשְׁמִישְׁתִּיה – כיון שאינו נוח להשתמש שם, לפי
62 שהרציה להכנס לתוכה עליו לנטות מדרכו ואינו יכול להכנס לה
63 בדרך הילוכו, כִּי כְּרִמְלִית דִּמִי – הרי זה נחשב כרמלית.
64 לעיל (א) שנינו ש'פלטא' היא רשות הרבים. והיא רחבה של עיר
65 ששם מתקבצים לסחורה. הגמרא מביאה מקומות שבפלטא שדינם
66 ככרמלית: כִּי אֲתָא [כשבא] רב דִּימִי מארץ ישראל לבבל, אָמַר
67 בשם רבי יוחנן, המוקם שְׁבִין הָעֲמֻדִין הקבועים ברחבה של עיר
68 שבה מתקבצים לסחורה, ועל העמודים תולים הסוחרים את
69 סחורתם, נִידוֹן כְּכְרָמְלִית [ציור ב]. ומפרש: מֵאִי טַעְמָא – מהו הטעם
70 שאינו נחשב רשות הרבים, אף על פי שהוא ברחבה שהיא עצמה
71 רשות הרבים, משום דָּאָף עַל גַּב דְּרִדְסִי כֶּה רָבִים – שרבים הולכים
72 שם, מכל מקום כִּיּוֹן דְּלֹא מְסַתְנִי לָהּ בְּהִירָא – כיון שאינם יכולים
73 ללכת שם בנוחות ובלא עיכוב, מחמת שהעמודים רבים והם פרושים
74 באורך וברוחב הרחבה, ואינם מסודרים זה כנגד זה, כְּכְרָמְלִית דִּמִי
75 – נחשב המקום ככרמלית.
76 אופן נוסף של כרמלית שבפלטא: אָמַר רבי יוֹרָא אָמַר רב יְהוּדָה,
77 אִיצְטְבָא – ססל שיושבים עליו הסוחרים, שְׁלִפְנֵי הָעֲמֻדִים
78 שברחבה של העיר, נִידוֹן כְּכְרָמְלִית.
79 הגמרא מבארת שרבי יוחנן ורב יהודה נחלקו. מבארת הגמרא: לְמֵאֵן
80 דָּאָמַר – לדעת רב דימי בשם רבי יוחנן שאמר שְׁבִין הָעֲמֻדִים נִידוֹן
81 ככרמלית, כָּל שְׁבִין שְׁאִיצְטְבָא נִידוֹן ככרמלית, שהרי ההליכה על
82 האיציטבא קשה יותר מההליכה בין העמודים. אך לְמֵאֵן דָּאָמַר –
83 לדעת רבי יוֹרָא בשם רב יהודה שאמר שְׁאִיצְטְבָא נִידוֹת ככרמלית,
84 רק אִיצְטְבָא הוא שנידון ככרמלית, מחמת דְּלֹא נִיחָא תַּשְׁמִישְׁתִּיה
85 – שאין נח לבני רשות הרבים להשתמש בו, אֲבָל כִּיּוֹן הָעֲמֻדִים
86 דְּנִיחָא תַּשְׁמִישְׁתִּיה – שיותר נוח להשתמש שם, לֹא נחשב כרמלית,
87 אלא רשות הרבים.
88 מביאה הגמרא: לִישְׁנָא אֲחֵרִינָא – ישנה לשון אחרת בביאור החילוק
89 ולרב יהודה שכן איציטבא לבין העמודים, ולפי לשון זה כך נאמר
90 למאן דאמר איציטבא, רק איציטבא היא כרמלית, אֲבָל כִּיּוֹן הָעֲמֻדִין,
91 דְּיוֹמִנִין דְּרִדְסִי לִיה רָבִים – שפעמים שנדחקים רבים והולכים שם,
92 כְּרִשּׁוֹת הָרָבִים דִּמִי – נחשב כרשות הרבים.
93 הגמרא דנה בהנחה על גבי חפץ המונח ברשות הרבים: אָמַר רָבָה כִּי
94 שִׁילָא אָמַר רב חֲסֵדָא, לְבִינָה העומדת וְקוֹפָה בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים, וְזִרְק
95 חפץ ארבע אמות ברשות הרבים וְחָף [והדביק] בְּפִנְיָה – בצדדי
96 הלבניה, כגון שזרק דבילה שמינה או טיט שדרכן להדיק, חֵיִב, לפי
97 שפני הלבניה דינם כרשות הרבים. אך אם נח החפץ עַל גַּבָּהּ של
98 הלבניה, פְּטוּר, לפי שהיא חולקת מקום לעצמה מהטעם שיתבאר
99 בסמוך.
100 מבארת הגמרא: אֲבִי וְרָבָא דָּאָמְרִי תְּרִוּיָהוּ [שאמרו שניהם], וְמָה
101 שעל גבי לבניה פטור, דִּין זה הוא רק באופן שְׁנִבְוָה שְׁלִשָּׁה טפחים,
102 ומטעם דְּלֹא דְרִסִי לָהּ רָבִים – שאין הרבים רגילים להלך עליה, ולכן
103 חולקת רשות לעצמה. אבל אם אינה גבוהה שלשה, גם אם מניח על
104 גבה חייב, כמניח על קרקע רשות הרבים.
105 הוסיפו אביו ורבא: אֲבָל הִיוֹמִי וְהִינִי – מיני קוצים העומדים ברשות
106 הרבים, אָף עַל גַּב דְּלֹא גְבִינִי [שאינם גבוהים] שְׁלִשָּׁה טפחים, אינם
107 נחשבים רשות הרבים, כיון שאין הרבים דורסים עליהם, כדי שלא
108 ינזקו, והוא מקום פטור. וְהִינִי כִּי רַב אָמַר, אִפְּלוּ הִיוֹמִי וְהִינִי הרי
109 הם רשות הרבים אם אינם גבוהים שלשה טפחים, כיון שאנשים
110 יכולים לדרוס עליהם בסנדליהם. אֲבָל צוֹאָה, כיון שהיא מאוסה, אף
111 אם אינה גבוהה שלשה אין דורסים עליה, וְלֹא נחשבת רשות הרבים,
112 והיא מקום פטור. וְרַב אֲשִׁי אָמַר, אִפְּלוּ צוֹאָה כשאינה גבוהה
113 שלשה, נחשבת רשות הרבים, והזורק חפץ ארבע אמות ברשות
114 הרבים נזח על גבה, חייב.

בגוץ דאית לה מחיצות ואשמעינן דאע"ג דהקפדה זתר מבית סאתים ולא הוקף לדידה – שאין ביתו סמוך לה קודם הקפדה ולענין לטלטל לתוכה היא בכרמלית – כדאמרינן בעירובין: שאין מטלטלין בו אלא בדר, אפ"ה – דאורייתא רה"י היא, והוזק מרד"ר לתוכה – חייב: כדעולא. דאמר: מחיצה היא לקרות רה"י, אלא שמתוספת דירה, לכך אסורה לטלטל

מדרבנן. והא דקתני רה"ר לטומאה – כגון שיש פתחים במחיצותיה, ונכנסין בו *ויוצאין בו: עולא. דאמר: אמאי קרי לה רה"י בו, מ"ט לא אמר: כגון דאית לה מחיצות, ורה"י גמורה קאמר. וניחיל בתר שמעיה, דאמר: הוזק לתוכו חייב: ורב אשי. אמר לר: רה"י קתני, ובכרמלית לא קרי לה תנא רה"י: אפ"ה בולתה. הנהיג ים ובקעה ואיסטנונית, לא זו היא כרמלית דהחבר במגן רשותו? הא קתני אינו לא כרה"י ולא כרה"ר, ואין מוציאין בו, ש"מ: זו היא רשות שלשית: לא נצרכה. כרמלית דקתני אלא לאוספי כרמלית אחריתי, כגון קרן וזית שנקבסו בו בית לתוכו והניח מרקקו לרה"ר: לא נחא תשמישתיה. שאין יכולין להכנס לה להדיא דרך היכלו. אי נמי: בית שפניו עומד באלכסון, שזירתו אחת סמוכה לרה"ר והשניה משוכה מרד"ר ולפנים, וזית הבולטת מעצבה את הרבים מליקנס בהדיא בתוך כניסה של וזית האחרת: בין העמודים. שהיו עמודים ברחבה, ותולין בהם התגרים פרגמטיא. וגם איצטבאות היו לפניהם לישב שם התגרים: לא מסתגי להו להדיא. שהיו עמודים הרבה באורך ורוחב, וזה שלא כנגד זר: לבינה. סתם לבינה ארבה ורחבה ג' ואין לעביה שיעור, יש מהן עבות ויש מהן דקות: וזה על פניה. כגון דבילה שמנה או טט: חייב. אם זרק ד"א, דהוי כמות כרה"ר. דכל למטה מ' רה"ר הוא, ובכלבד שנינו (או) למטה מג' דהוי כקרקע, או באויר כי האי דנדבקה בכותל, וכדאמרינן במתני' לקמן: הוזק ד' אמות בכותל למטה מ' טפחים – כזורק בארץ, וחייב. וכי אמר למטה מ' ברוחב ד' כרמלית, ופשאין רחב ד' מקום פטור – היינו בתשמיש המסוים, כגון גב לבניה וראש כותל או עמוד, דהני מסתים תשמישתיהו. אבל אויר, כגון פני הכותל, דבר הנדבק בו לא הוי רשותא לנפשיה, אלא אי למטה מ' הוא – הוי רה"ר גמור, ואי למעלה מ' הוא דלא שלטי ביה רבים – הוי אוירא בעלמא, מקום פטור. כדנתן: למעלה

מ' טפחים כזורק באויר ופטור: על גבה פטור. כדמוקי לה אבי ורבא בגבוהה ג' דלא דרסי בה רבים דהוי מקום לעצמה: הינו. דורצא: חיי. איגלטייר: אע"ג דלא גבוה ג'. הוי מקום פטור לעצמו, דלא דרסי בה רבים עליה, שלא יזוק: אפילו הינוי. ויהי. דרסי עליה בסנדליו. אבל צואה, אע"ג דלא גבוה – לא דרסי עליה. ורב אשי אמר: אפילו צואה: ה"ג אין כרמלית פחותה מ'. רוחב, ואי לא – מקום פטור הוא, ומותר לכתחלה להוציא משם לרשות הרבים ולרה"י: ותופסת. בגובה עד י'. ולקמיה מפרש לה: אילימא דאי אפ"ה מוחיצה י' בו, כגון בקעה המוקפת גדר, והיא יתירה על בית סאתים, ולא הוקפה לדידה: וקרויה משלימו. עובי קירוי: על גגו. גבוהה י' – הוי רה"י, ומותר לטלטל בכלו: אלא בדר. דכיון דלא גבוהה המחיצה י' – הוי כרמלית, אלמא: איפכא שמעין לה: דעד י' הוי כרמלית. אויר של בקעה או של ים או של קרפף יתר על בית סאתים תופס את שמו עד י'. אבל למעלה מ' – אין שם כרמלית על אוירי בדר שאינו מסוים, כגון פני לבניה או פני כותל או קלט מן האויר למעלה מ' – מותר להוציא לכתחלה משם לרה"י ולרה"ר, דאין שם כרמלית עליו פי חייב דאויר למעלה מ' ברה"ר לאו רה"ר הוא, בדתנן לקמן: למעלה מ' כזורק באויר, גבי כרמלית נמי לא כרמלית הוא. ובדרבנן מסוים, כגון ראש עמוד וגב לבניה, ליכא לאוקמיה, דאי אית ביה ארבע – פשיטא דלמעלה מעשרה לא הוי כרמלית, דהא אפילו עמוד ברשות הרבים רשות היחיד הוא. ואי דלית ביה ארבעה ולמטה מעשרה – מי הוי כרמלית? הא קאמר: אין כרמלית פחותה מארבע. ואי דקאי בכרמלית, וכיון דלית ביה י' הוי *שם הכרמלית עליו – אם כן מצינו חומר בכרמלית מרשות הרבים, דאילו ברשות הרבים פי האי גוונא מקום פטור הוא, ובטל ומותר לרשות הרבים ולרשות היחיד, ואנן אמרינן בשמעתין דהאי תופסת עד י' – מקולי רשות הרבים הוא, הלכך לא מיתוקמא אלא באוירא: אילימא. דאין רה"י שולטת בחצר באויר למעלה מ', אלא מקום פטור הוא ובטל אף לגבי רה"ר: נעץ קנה. סתמיה אין רחב ד': וזרקו. מרה"י, ונה על גביו: חייב. כמות עד קרקע, דלא בעי תנאה על גבי מקום ד' ברה"י, כדמפרש לקמיה בשמעתין: עד לרקיע. כל אויר שנקבג רה"י, בין אויר חצר בין אויר עמוד ברה"י גבוה י' ורחב ד', כנגדו עד לרקיע – שם רה"י עליו:

לא נצרכה אלא לקרן וזית – לא בעי למימר דאיצטריך לצדי רה"ר, משום דלר"א כרה"ר דמי, ואפילו אית בהו חיפוי, או שמא מספק ליה, אי מודה להו רבי אליעזר אם לאו: אבל בין העמודים. כרה"ר דמי, אע"פ שאין בין עמוד לעמוד ט"ז אמות הוי רה"ר. כיון שבני רה"ר בוקעין בה. וחזק לבין עמודים – רחב ששה עשר אמה: וט"ז בפניה חייב. אומר ר"ה: דאם נח למעלה משלשה – צריך שיחא בפניה ארבעה על ארבעה. ומה שמדובר בפני הלבנה – חשוב כמותה עליה, אע"פ שאינו אלא באויר. וכן הא דתנן "למטה מ' כזורק בארץ", ומוקי לה רבי יוחנן בדבילה שמינה – היינו טעמא נמי, דכיון שנדבק בפני הכותל שהוא רוחב ד' על ד', – חשוב כמותה עליו. וריב"א פי: דאף למעלה מג' לא בעי שיחא בפני הלבנה וכו' דל' על ד', דכיון שרוחא את הקרקע – חשיב כמותה עד קרקע. וקשה לר"ה: דלעיל (דף ד.) כי פריך אמנותין דפיש יד: והא בעיא עקירה וזנחה מע"ג מקום ארבע. לוקי מתניתין במחוקק החפץ בענין זה, שרואה את פני הקרקע: אילימא דעד עשרה הוא דהוי כרמלית ואי לא לא, הוי כרמלית. פרש"י: כגון בקעה המוקפת גדר, והיא יתירה על בית סאתים, ולא הוקף לדידה. וקשה לר"ה: דהא רשות היחיד היא, בין לעולא בין לרב אשי, ולא הוי צריך לאתויי מרב גידול ועוד: דהיינו קאמר "ואי לא לא הויא כרמלית", ודרי ים ובקעה אין להן מחיצות ונראה לר"ה דהיינו פירושו: אילימא עד דאיכא מחיצות י' – היינו אויר הראוי למחיצות עשרה, לאפוקי בקעה מסוככת בפחות מ' על גבי קונסין, דלא הוי כרמלית, כיון דאין גבוהה י' – והוי מקום פטור, ומותר לטלטל בכלו. והאמר רב גידול בו: ואם

אבי ורבא דאמרי תרנויהו: והוא שגבוה שלשה, דלא דרסי לה רבים. אבל הינוי והיג, אע"ג דלא גביהו שלשה. והייא בר רב אמי: אפילו הינוי והיג, אבל צואה לא. ורב אשי אמר: אפילו צואה. אמר רבה דבי רב שילא, פי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: אין כרמלית פחותה מארבעה. ואמר רב ששת: ותופסת עד עשרה. מאי ותופסת עד עשרה? אילימא דאי אפ"ה מחיצה עשרה הוא דהוי כרמלית, ואי לא – לא הוי כרמלית; ולא? והאמר רב גידול אמר רב חייא בר יוסף אמר רב: בית שאין בתוכו עשרה, וקרויו משלימו לעשרה – על גגו מותר לטלטל בכלו, בתוכו אין מטלטלין בו אלא ד' אמות! אלא מאי "ותופסת עד י'" – דעד י' הוא דהויא כרמלית, למעלה מ' טפחים – לא הוי כרמלית. וכי הא דא"ל שמואל לרב יהודה: שנינא, לא תיהוי במילי דשבתא למעלה מ', למאי הלכתא? אילימא דאין רשות היחיד למעלה מ' – והאמר רב חסדא: נעץ קנה ברשות היחיד וזרק ונה על גביו, אפילו גבוה מאה אמה – חייב, מפני שרה"י עולה עד לרקיע, אלא

מ' טפחים כזורק באויר ופטור: על גבה פטור. כדמוקי לה אבי ורבא בגבוהה ג' דלא דרסי בה רבים דהוי מקום לעצמה: הינו. דורצא: חיי. איגלטייר: אע"ג דלא גבוה ג'. הוי מקום פטור לעצמו, דלא דרסי בה רבים עליה, שלא יזוק: אפילו הינוי. ויהי. דרסי עליה בסנדליו. אבל צואה, אע"ג דלא גבוה – לא דרסי עליה. ורב אשי אמר: אפילו צואה: ה"ג אין כרמלית פחותה מ'. רוחב, ואי לא – מקום פטור הוא, ומותר לכתחלה להוציא משם לרשות הרבים ולרה"י: ותופסת. בגובה עד י'. ולקמיה מפרש לה: אילימא דאי אפ"ה מוחיצה י' בו, כגון בקעה המוקפת גדר, והיא יתירה על בית סאתים, ולא הוקפה לדידה: וקרויה משלימו. עובי קירוי: על גגו. גבוהה י' – הוי רה"י, ומותר לטלטל בכלו: אלא בדר. דכיון דלא גבוהה המחיצה י' – הוי כרמלית, אלמא: איפכא שמעין לה: דעד י' הוי כרמלית. אויר של בקעה או של ים או של קרפף יתר על בית סאתים תופס את שמו עד י'. אבל למעלה מ' – אין שם כרמלית על אוירי בדר שאינו מסוים, כגון פני לבניה או פני כותל או קלט מן האויר למעלה מ' – מותר להוציא לכתחלה משם לרה"י ולרה"ר, דאין שם כרמלית עליו פי חייב דאויר למעלה מ' ברה"ר לאו רה"ר הוא, בדתנן לקמן: למעלה מ' כזורק באויר, גבי כרמלית נמי לא כרמלית הוא. ובדרבנן מסוים, כגון ראש עמוד וגב לבניה, ליכא לאוקמיה, דאי אית ביה ארבע – פשיטא דלמעלה מעשרה לא הוי כרמלית, דהא אפילו עמוד ברשות הרבים רשות היחיד הוא. ואי דלית ביה ארבעה ולמטה מעשרה – מי הוי כרמלית? הא קאמר: אין כרמלית פחותה מארבע. ואי דקאי בכרמלית, וכיון דלית ביה י' הוי *שם הכרמלית עליו – אם כן מצינו חומר בכרמלית מרשות הרבים, דאילו ברשות הרבים פי האי גוונא מקום פטור הוא, ובטל ומותר לרשות הרבים ולרשות היחיד, ואנן אמרינן בשמעתין דהאי תופסת עד י' – מקולי רשות הרבים הוא, הלכך לא מיתוקמא אלא באוירא: אילימא. דאין רה"י שולטת בחצר באויר למעלה מ', אלא מקום פטור הוא ובטל אף לגבי רה"ר: נעץ קנה. סתמיה אין רחב ד': וזרקו. מרה"י, ונה על גביו: חייב. כמות עד קרקע, דלא בעי תנאה על גבי מקום ד' ברה"י, כדמפרש לקמיה בשמעתין: עד לרקיע. כל אויר שנקבג רה"י, בין אויר חצר בין אויר עמוד ברה"י גבוה י' ורחב ד', כנגדו עד לרקיע – שם רה"י עליו:

ואם חקק בו ד' על ד' – וקשה לריבא: מ"ש מסוכה דאיה גבוהה י' דאמר בפ"ק דסוכה (דף ד). חקק בה להשלימה ל', אם יש משפת חקק ולכותל ג' טפחים – פסולה, פחות מג' – כשרה. והכא מהני חקיקה אפילו מופלגת מן הכותל הרבה – ותיירך: דשאני התם גבי סוכה – דבעינן שיהיו מחיצות סמוכות לסכך, דילפינן התם (דף ה) מחיצות מ"בסכת בסכת

בסכות', כדאמר' התם: הרחיק הסיכוך מן הדפנות – פסולה. ולהכי בעינן שיהא פחות מג', דצריך לצרף הגידוד של חקק למחיצות, כדי שיהיו סמוכות לסכך שכנגד הנקב. ואע"ג דדופן עקומה מכשרת עד ד' אמות – מתוך לה הש"ס: ה"מ הכא דאיכא מחיצות מעלייתא, אבל הכא דלשויה מחיצה, בפחות מג' – מצטרף הגידוד עם המחיצות דהויא סמוך לסכך, טפי – לא מצטרף: **התם** לא ניחא תשמישתיה. וצדי רה"ר לרבנן – לאו כרה"ר דמי, אע"ג דניחא תשמישתיה טפי מקרן זוית. דהא אפילו ר"א דפליג בצדי רה"ר – מודה בקרן זוית, כדפריש לעיל. אפי"ה – לא הוי כחורי רה"ר, דחורי רה"ר ניחא תשמישתיה טפי. **והלכה** ונחא בחור כל שהוא באנו למחלוקת רבי מאיר ורבנן. תימה לר"י: דבפרק קמא דעירובין (דף יא: ושם) בכיפה דפליגי בה ר"מ ורבנן אמרין התם: דלא אמרין חוקקין להשלים לר"מ, אלא ביש ברגליה ג' וגובהה י'. פ"י: גבוה ג' טפחים שיש בהן רחב ד'. אבל אין ברגליה ג', או שאינה גבוה מ' – לא אמרין. ואי"ה היכי אמרין הכא חוקקין להשלים לר"מ בחור כל שהוא? ואומר ר"י: דאיירי בחורין שדרבן לעשות בשעת הבנין, שמפולשין לרה"י, ובצד רה"י הם רחבים ד', אבל לא מצד רה"ר. ולכ"ע הוי חור רה"י, דהא חורי רה"י כרה"י דמי. ולא פליגי אלא לשויה מקום ד' על ד'. דלרבי מאיר – חוקקין להשלים, דהוי כד' על ד'. אבל ממש בחור כל שהוא – אפילו ר"מ מודה דלא אמרין חוקקין להשלים. וכן משמע בירושלמי, דגרסינן התם: על דעתיה דר"מ בין שיש שם ד' בין שאין שם ד' – רואין את הכותל כגומם. ודוקא אותם שלמעלה מ' חשיבי חורי רה"י, אבל שלמטה מעשרה – אין בני רה"י משתמשין שם מפני בני רשות דרבים שמשתמשין בהן. וה"פ: וכ"ת דלית ביה ד', ואע"ג שהם חורי רה"י הוי כחורק באויר – לפי שלא נח על מקום ד', והאמר רב יהודה כו'. והא דלא מוקמינן מתני' בחור כל שהו ממש, דלא אמרי' חוקקין לכ"ע – היינו משום דסתם חורים כך הם. ועוד: דע"כ הוצרך לאוקמה בדביל שמיני, דבחור כל שהוא ממש דלא אמר ביה חוקקין להשלים ליכא לאוקמי, דאיכא למטה מ' אמאי חורק בארץ והא לא נח ע"ג מקום ד'. ואצ"ל כפרשי' דפריך מכא דסתם מתני' ר"מ היא. אלא ע"כ, אי מיירי בחור כל שהוא שאינו רחב ד' – צריך לאוקמה כר"מ, דאמר חוקקין להשלים. דלרבנן, אמאי למטה מ' חורק בארץ? ויש ליישב פירש"י: דהוצרך לפ' משום דסתם מתני' ר"מ פריך, דאי לאו הכי הוה ליה למפרך בהדיא: וכ"ת דלית ביה ד' למטה מ' אמאי חורק בארץ: אמר

אָלָא. דאין אויר רה"ר למעלה מ' והוי אוירא – מקום פטור: **מתני'** **היא**. וְלָמָּה לִּיהָ לְשִׁמּוּאֵל לְאֶשְׁמֵעִינָן? הַזּוֹרֵק ד' אֲמוֹת. ברה"ר, וְנִדְבַק בְּכוֹתֵל, כְּגוֹן דְּבִילָה שְׁמִינָה, כְּדִמּוּקָא לֵה לִקְטֹן: **בְּזוֹרֵק בְּאוֹיֵר**. ופטור, דְּלֹא ברה"ר נח. ורה"י נמי לא הוי אלא דְּבַר הַמְסוּיִים וְרָחַב אַרְבָּעַה: **בְּזוֹרֵק בְּאַרְיָן**. וְחֵיב, דְּאוֹיֵר רה"ר מִשְׁנָח מִשְׁנָח – הוּא הִנָּחָה. וְלֹא דְּמִי לָנָח עַל דְּבַר הַמְסוּיִים לְמִטָּה מִי, דִּהְיָהוּא חָשִׁיב לְמִיחֵי רִשּׁוֹת חָשׁוּב לְעֶצְמוֹ: או כְּרַמְלִית או מְקוֹם פְּטוּר, וְלֹא הָיָה הִנָּחָה ברה"ר: **אֲפֻרְמָלִית**. כְּדִפְרִישִׁית: וְאִפְּלִיז בָּהּ רַבָּנָן. לְעִיל קָאִי, אֲדַרְבֵּי דִימִי וְרַב שֵׁשֶׁת, דְּאִפְּלִיז בָּהּ כְּבִנְיָן כְּרַמְלִית, הוֹאִיל וְאִיסוּרָה מִדְּבִרֵיהֶם אִפְּלִיז בָּהּ: **מְקוּלִי רה"י**. ורה"ר. רב דִימִי אֶשְׁמֵעִינָן מְקוּלִי רה"י, כִּי הֵיכִי דִרְשׁוֹת הַיָּחִיד לִיתִּיהָ פָּחוֹת מִרַחֵב ד' וְהַמְכַנִּס מִרַחֵב עֲלִיו פְּטוּר – כְּרַמְלִית נָמִי לֹא הָיָה, וּמוֹתֵר לְכַתְּחֵלָה לְהַכְנִס מִרְשׁוֹת הָרִבִּים וּמְרַה"י עֲלִיו. וְרַב שֵׁשֶׁת אֶשְׁמֵעִינָן דְּמְקוּלִי רה"ר נָמִי אִפְּלִיז עֲלָהּ, דְּאִינָה תּוֹפֶסֶת בְּאוֹיֵר לְמַעְלָה מִי ברה"י, אֲלֹא לְמִטָּה מִי – כְּתוּרַת רה"ר: חֲקַק כּו'. כְּשִׁרְקָה הַבֵּית בְּאֶמְצָעֵיתָה, אַרְבָּעָה בְּאוֹרֵךְ וְרוֹחָב: וְהִשְׁלִימוּ. בְּמִקּוֹם חֲקַק לְחֵלָל י' גְּבוּהָ עַד הַקִּיר – נַעֲשֶׂה כָּל הַבֵּית כּוֹל חוֹרֵי רה"י, כְּמוֹ כּוֹתֵל רה"י וְכָהֵם חוֹרִים כְּלָפִי רה"י שֶׁשֶׁם כרה"י. וְהֵי נָמִי, כִּיּוֹן דְּנָגֵד הַחֲקַק רה"י גָּמוּר – אֵינֶךָ הָיָה פִּיאֹת שֶׁל תִּשְׁמִישִׁי רה"י: חוֹרֵי רה"י. חוֹרִים שֶׁהַכְּתָלִים כְּלָפִי רה"י: **לֹא** כִּרְשׁוֹת הָרִבִּים דְּמִי. אֲלֹא רִשּׁוֹת לְעֶצְמָן הֵן, וְאֵם רָחִיבִים ד' – הָיָה כְּרַמְלִית, וְאִי לֹא – הָיָה מְקוֹם פְּטוּר: **לֹא נִצְרְכָה**. וְהַכְּרַמְלִית דְּהֵי כְּבִרְיִיתָא – אוֹקְמוּהָ, רַב דִימִי כְּקֶרֶן זוֹית כּו': תִּימְיוֹ כְּחוֹרֵי רִשּׁוֹת הָרִבִּים. וְאִמְאי הָיָה כְּרַמְלִית: וְהָא לֹא נָח. וְכִי חוֹרָה נִפְלָה לַתּוֹךְ ד' אֲמוֹת, דְּעַל כְּרִתָּךְ – כְּשִׁמְכָה בְּכוֹתֵל קוֹפֶצֶת לְאַחֲרֵיהָ: וְשֹׁאֵנִי צִדּוֹ וְחִפְצֵי וְרִסְיָנָה. כְּלוֹמַר: בְּכוֹתֵל דְּאִית בֵּיה חוֹר, וְאִפְּלִיז הָכִי לֹא אוֹקְמֵהָ ר' יוֹחָנָן בְּדָנָה בְּחוֹר – מִשּׁוּם דְּלֹא אוֹרְחֵיהּ דְּצִדּוֹ וְחִפְצֵי לִנְחָה ע"י וְרִיקָה בְּמִקּוֹם שְׁנוּפֵלִין שָׁם: **אִמְאי בְּזוֹרֵק בְּאוֹיֵר**. הָא הִיל מְרַה"ר לרה"י, דִּהְיָה לִיה גְּבוּהָ י' וְרִשּׁוֹת לְעֶצְמוֹ: ר' **מֵאִיר וְרַבָּנָן**. בְּמִסְכַּת יוֹמָא, גָּבִי מְזוּזָה: ר' **מֵאִיר סָבֵר**. דְּבַר שְׁאֵין בּו שִׁיעוֹר, וְשֶׁ שֶׁ עוֹבֵי וְרַחֵב לְחִקוֹק וְלִהְשָׁלִים לְכַשִּׁיעוֹר – אֶמְרִינָן כְּמָנָא דְּחִקוֹק דְּמִי. וְהָכָא נָמִי, לְרַבִּי מֵאִיר, חוֹקְקִין לְהִשְׁלִים – וְחֵיב, וְהָסֵם מִשְׁנָה ר' מֵאִיר: **דְּאִסְרָה כְּרַבִּי**. דְּלֹא כְּעִי הִנָּחָה עַל גְּבִי מְקוֹם ד': וְכֵן וְנָח כּו'. קִסְדִּי מְרַה"ר לרה"י: וְנוֹפּו

גְּבוּהָ מֵאִה אִמְוָה – חֵיב, מִפְּנֵי שְׂרָה" עוֹלָה עַד לְרִקְעָה. לִימָא רַב חֲסִידָא דְּאִמְרָה כְּרַבִּי? דְּתַנְיָא, וְכֵן וְנָח ע"ג יו כ"ש, ר' מַחְיִיב, וְהַכְּמִים פּוֹטְרִים. (אֲלֹמָא לֹא כְּעִינָן מְקוֹם ד' עַל ד').

אמר

משום דסתם מתני' ר"מ פריך, דאי לאו הכי הוה ליה למפרך בהדיא: וכ"ת דלית ביה ד' למטה מ' אמאי חורק בארץ: אמר

שבת דף ז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קלה

1-הם דומים בדינם. ואף כאן, כיון שמקום החקק הוא רשות היחיד, אף שאר צדדי הבית שסביב לחקק הם מתשמישי רשות היחיד, ודינם כרשות היחיד אף שאין בהם גובה עשרה טפחים.

הגמרא מביאה מקור לדין חורי רשות היחיד: **דאיתמר, חורי רשות היחיד, ברשות היחיד דמו** (1-הם דומים). **חורי רשות הרבים, החורים שבכתלים הפתוחים לצד רשות הרבים, אפ"י אומר, ברשות הרבים דמו. רבא אומר, לאו ברשות הרבים דמו** אלא הם רשות לעצמם. ואם יש בהם ארבעה על ארבעה טפחים, דינם ככרמלית, ואם לא, דינם כמקום פטור.

הגמרא דנה במחלוקת אביי ורבא לגבי חורי רשות הרבים: **אמר ליה רבא לאביו, לדידך דאמרת – לסברתך שאמרת דחורי רשות הרבים ברשות הרבים דמו, מאי שנא מהא – במה שונה דין חורי רשות הרבים, ממה שמצינו (לעיל ע"א), דכי אתא – שכשבא רב דימי מארץ ישראל לבבל אמר בשם רבי יוחנן, לא נצרכה – לא הוצרכה הברייתא שמנתה את המקומות שהם כרמלית, להוסיף 'כרמלית', אלא לקרן וזית הפסוקה לרשות הרבים, כלומר שהיה לאדם שטח פנוי סמוך לרשות הרבים ובנה שם בית, אך לא בנה את הבית בסמוך ממש לרשות הרבים אלא הכניס אותו לתוך שלו, והרשה את הרבים להשתמש במקום הפנוי שהשאר, ומשמיענו התנא שגם מקום זה נחשב ככרמלית. ולדברך, מדוע הקרן זוית נחשבת ככרמלית, ותיקו – שעתה כחורי רשות הרבים, שהרי סמוכה היא לרשות הרבים. מתרצת הגמרא: ה"ם – שם במקום הקרן זוית, לא ניקח תשמישיתיה – אינו נוח לרבים להשתמש בו, ולכן אינו נטפל לרשות הרבים והרי הוא כרמלית. אך ה"ם – כאן, בחורי רשות הרבים, ניקח תשמישיתיה – נוח לבני רשות הרבים להשתמש בהם להצניע חפציהם, ולכן דינם כרשות הרבים.**

הגמרא מקשה על אביי ממקום נוסף. הוסיף והקשה רבא לאביו: **תנן במשנה (להלן ק), הוורק חפץ ארבע אמות ברשות הרבים בכותל** (על פני הכותל), אם פגע בו למעלה מעשרה טפחים, הרי הוא כוורק באויר רשות הרבים למעלה מעשרה טפחים. ופטור. אך אם פגע בו למטה מעשרה טפחים, הרי הוא כוורק באויר – בקרקע רשות הרבים, וחייב. וה"ן – ונשאונו ונתנו בדברי משנה זו, מאי – מהו זה ששינוי שבשפגע למטה מעשרה טפחים נחשב כוורק באויר, וה"ן – וזהו לא נח בכותל, שכן אין חפץ יכול לנוח בפני כותל, אלא כשמוכה בו חור לאחוריו, והואיל וכן הרי החפץ נופל לתוך ארבע אמות, ולא זרק ארבע אמות ברשות הרבים. ואמר רבי יוחנן, ברבילה שמינה שנו – במשנה מדובר בוורק תאנה שמינה הנדבקת בכותל, והדבקתה זו היא הנחתה. מסיימת הגמרא את הקושיא: **ואי סלקא דעתך – ואם עולה בדעתך לומר שחורי רשות הרבים ברשות הרבים דמו** (נחשבים), למה לי לאוקמה – מדוע הוצרך רבי יוחנן להעמיד את המשנה ברבילה שמינה, לוקמה – שיעמיד אותה בצדדו ושאר חפץ, וינח בחור – ונח בחור שבכותל, ועל כך אמרה המשנה שהרי זה כנח בקרקע רשות הרבים וחייב. ומכך שלא העמיד בכך את המשנה, מוכח שחורי רשות הרבים אינם כרשות הרבים.

הגמרא מתרצת בשני אופנים. מתרצת הגמרא: **וימנין משני לה – לפעמים תירץ זאת אביי, שאכן מדובר בכותל שיש בו חור, ומכל מקום לא העמיד רבי יוחנן כך את המשנה, משום דשאני – שונה הדבר בוורק צדד וחסין, כיון דמיתקד ואתי – שהם חוזרים לאחוריהם והולכים כשזורקים אותם, ואין דרכם לנוח במקום שנפלו בו. ולכן אין להעמיד בכך את המשנה. וימנין משני לה – ולפעמים תירץ זאת, שבמשנה מדובר בכותל דלית ביה (שאינו בו) חור. ומחמת אחד משני טעמים אלה, הוצרך רבי יוחנן להעמיד את המשנה בוורק דבילה שמינה ונדבקה לכותל, ולא בוורק חפץ ונח בחור.**

אביי מוכיח שבמשנה מדובר בכותל שאין בו חור. מוסיף אביי: **ממאי – ומזהיבן מוכח שמדובר בכותל שאין בו חור. מדקתני רישא – מהדין**

הגמרא מנסה לבאר את דברי שמואל באופן אחר, ודוחה: **אלא שמא נאמר בכוונתו, דאין רשות הרבים שולטת באויר למעלה מעשרה טפחים, אלא כל אויר שברשות הרבים שהוא למעלה מעשרה טפחים, הרי הוא מקום פטור. אם כן קשה, מדוע הוצרך שמואל להשמיענו זאת, הרי מיתניתו (משנה מפורשת) היא, דתנן במשנה (להלן ק), הוורק דבר שדרכו להדבק, כגון דבילה שמינה, ארבע אמות ברשות הרבים בכותל – על פני הכותל שברשות הרבים, ונדבק עליו, אם נדבק למעלה מעשרה טפחים, הרי הוא כוורק באויר, ופטור, לפי שלא נח ברשות הרבים. אבל אם נדבק בפני הכותל למטה מעשרה טפחים, הרי הוא כוורק ונח באויר – בקרקע רשות הרבים, וחייב, לפי שאויר רשות הרבים למטה מעשרה הרי הוא רשות הרבים, ופני כותל דינו כאויר. הרי מפורש במשנה שאויר למעלה מעשרה אינו נחשב כרשות הרבים, ואם כן ודאי שלא בא שמואל להשמיענו זאת.**

הגמרא מסיימת את הברירור בדברי שמואל. מסיקה הגמרא: **אלא על כרחך לומר שמה שאמר שמואל 'לא תיהוי במילי דשבתא למעלה מעשרה', כוונתו אפרמלית – על כרמלית, כלומר, דאין פרמלית שולטת באויר למעלה מעשרה טפחים, וכיון שפני כותל דינו כאויר, חפץ הנדבק שם דינו כנח במקום פטור, וכפי שהתבאר לעיל (ע"א). ונמצא שדברי רב ששת לגבי כרמלית ו'תופסת עד עשרה', הם כדברי שמואל.**

לעיל (ע"א) אמר רב דימי בשם רבי יוחנן שאין כרמלית פחותה מארבעה טפחים רוחב, ורב ששת הוסיף שכרמלית תופסת רק עד גובה עשרה טפחים. הגמרא מבארת את טעמם. מפרשת הגמרא: **ואקילו (והקילו) בה רבנן בכרמלית, הואיל ואיסורה רק מדרבנן, גם מקולי רשות היחיד, וגם מקולי רשות הרבים. מבארת הגמרא את דבריה: רבי יוחנן השמיענו שהקילו בה מקולי רשות היחיד, והיינו שכשם שדין רשות היחיד אינו נוהג במקום שאין בו ארבעה על ארבעה טפחים, והמכניס מרשות הרבים למקום זה פטור, כך גם נאמר בכרמלית דאי איכא – שרק אם יש בה מקום ארבעה על ארבעה טפחים, הוא דהויא – רק כך הרי היא פרמלית, ואי לא – ואם אין בה ארבעה על ארבעה טפחים, מקום פטור בעלמא הוא, ומותר להכניס מרשות הרבים ומרשות היחיד לתוכה. ורב ששת השמיענו שהקילו בכרמלית גם מקולי רשות הרבים, והיינו שכשם שדין רשות הרבים אינו נוהג למעלה מעשרה טפחים, כך גם נאמר בכרמלית דעד גובה עשרה טפחים הוא דהויא – הרי זו פרמלית, אך למעלה מעשרה טפחים, לא הויא (אינה) פרמלית, אלא מקום פטור, ולענין זה כרמלית אינה כרשות היחיד שתופסת עד לרקיע.**

הגמרא חוזרת לדון בדברי רב גידל בשם רב שהובאו לעיל (ע"א): **גופא – נשוב לעצם דברי רב, אמר רב גידל אמר רב חייא בר יוסף אמר רב, בית שאין תוכו גובה עשרה טפחים, וקריו – עובי תקרתו משלימו לעשרה טפחים, על גגו שמוקף מחיצה עשרה טפחים, מחמת דין 'גוד אסיק', נחשב רשות היחיד ומותר לטלטל בכולו. אך בתוכו שאינו מוקף במחיצה עשרה טפחים, אין לטלטל בו אלא בארבע אמות, כדין כרמלית.**

אביי מביא אופן להתיר את הטלטול בכל הבית: **אמר אביי, ואם חקך בו – חפר בקרקע הבית באמצעו, בשיעור אורך ארבעה טפחים על רוחב ארבעה טפחים, והשלימו – עד שהשלים בכך את גובה הבית במקום החקק לעשרה טפחים, כלומר, שכעת גובה חלל הבית מקרקע החקק עד הקירוי עשרה טפחים, מותר לטלטל בכולו, כלומר, לא זו בלבד שמוותר לטלטל כנגד החקק, שהרי יש שם היקף מחיצות של עשרה טפחים והרי הוא רשות היחיד. אלא אף בכל שאר הבית מותר לטלטל, אף שאין שם גובה עשרה. מפרש אביי את דבריו: מאי מעמא – מהו טעם הדבר, משום ששאר הבית ה"ו – הרי הוא כחורי רשות היחיד – כחורים שבכתלים הפתוחים לרשות היחיד, וחורי רשות היחיד, אף על פי שאין בהם שיעור רשות היחיד, בכל זאת הואיל והם משמשים את רשות היחיד, ברשות היחיד דמו**

הגמרא דוחה שדברי רב חסדא אינם תלויים במחלוקת. דוחה
הגמרא: **אמר אביי**, אם נח על מקום שאין בו ארבעה על ארבעה
ברשות היחיד, **דכילי עלמא לא פליגי** – רבי וחכמים אינם חולקים
שחייב, **בדרך חסדא**, שאין צריך ברשות היחיד הנחה על מקום שיש
בו ארבעה על ארבעה. **אלא חבא** – כאן בברייתא. מדובר ב**אילן**
העומד ברשות היחיד, ו**נפול** – ראש האילן, כלומר, ענפיו ועליו.
נוטה לרשות הרבים, וזרק חפץ ברשות הרבים ו**נח אנפול** – על ראש
האילן, **דרבי סבר**, **אמרין שדי נפול בתר עיקרו** – אנו אומרים
השלך נופו אחר גזעו, כלומר, דנים את ראש האילן כדין גזעו,
והואיל והגזע נמצא ברשות היחיד נחשב כאילו גם הראש נמצא שם,
ונמצא שזרק חפץ מרשות הרבים לרשות היחיד וחייב. ו**רנן סברי**
ו-סוברים), **לא אמרין שדי נפול בתר עיקרו** – אין אומרים השלך
נופו אחר גזעו, ונמצא שהחפץ שנוק ברשות הרבים נח ברשות
הרבים, ופטור.

הסוגיא להלן דנה בזרק כלי גדול מרשות היחיד לרשות הרבים,
ומביאה כמה אופנים בזה: **אמר אביי**, ו**זרק פוורת** ו-כלי עגול
שהדבורים נאספות בו ועושות בתוכו את הדבש, והוא עשוי מקנים
קלועים), מרשות היחיד לרשות הרבים, אם היא **גבוהה עשרה**
טפחים, ו**אינה רחבה ששה טפחים**, חייב, ככל שזרק חפץ מרשות
היחיד לרשות הרבים. אך אם היא **רחבה ששה טפחים**, פטור, מפני
שיש בה את המידות של רשות היחיד, ולפיכך יצאה מכלל 'חפץ'
ונעשית 'רשות', ואין חייבים אלא על זריקת חפצים, ולא על זריקת
רשויות. ואף על פי ששיעור האורך והרוחב של רשות היחיד הוא
ארבעה על ארבעה, מכל מקום כשהוא בעיגול צריך רוחב של ששה
טפחים, מפני שלא נחשב העיגול רשות היחיד אלא אם כן אפשר
לרבע בתוכו ריבוע של ארבעה טפחים על ארבעה, וזה שייך רק אם
יש בעיגול רוחב של כששה טפחים.

רבא אמר, אם גובה הכוורת הוא עשרה טפחים, **אפילו אם אינה**
רחבה ששה טפחים, ואינה נחשבת לרשות בפני עצמה, גם כן פטור.
ומפרש: **מאי מעמא** – מהו הטעם שפטור גם באופן זה, משום שכיין
שגובהה עשרה, **אי אפשר לקרומיות** ו-צלעות) **של קנה היוצאות**
מעל דופני הכוורת אחרי שתקנו אותה, **שלא יעלו למעלה מעשרה**
טפחים. כלומר, בשעה שהכוורת נחה ברשות הרבים, הרי הקצוות
של קרומיות אלו שהן חלק ממנה נחים למעלה מעשרה טפחים
שהוא מקום פטור, והואיל ולא נחה כל הכוורת ברשות הרבים,
נמצא שלא היתה כאן הנחה המחייבת.

הגמרא דנה בזרק כוורת הפוכה: **בפאה** – אם הפך את הכוורת על
פיה ו-על פתחה), כלומר, שוליה כלפי מעלה, ופתחה נוטה למטה
כלפי קרקע רשות הרבים, וכך זרק אותה לרשות הרבים. אם גובה
הכוורת הוא רק **שבעה טפחים ומשהו**, חייב. אך אם היא גבוהה
שבעה טפחים ומחצה, פטור, לפי שכשהגיעה לפחות משלשה
טפחים סמוך לקרקע, נחשב כאילו כבר נחה ברשות הרבים מחמת דין
'לבוד', והרי בשעה זו עדיין נמצא ארבעה טפחים של הכוורת למעלה
מעשרה טפחים, שהוא מקום פטור, והואיל ולא נחה כל הכוורת
ברשות הרבים, אין כאן הנחה המחייבת.

רב אחי אמר, **אפילו אם גובה הכוורת הוא שבעה טפחים ומחצה**,
חייב. **מאי מעמא** – מהו הטעם, משום ש**מחיצות הכוורת לתוכן**
עשויות – נעשו כדי שיוכלו לתת לתוכן דבש, ולא כדי שיהפכו אותן
כלפי מטה, ולכן אין בהן תורת לבד כשהן הפוכות, ונמצא שהכוורת
לא נחה על הארץ עד שהגיעה לקרקע, ובאותה שעה היא מונחת
כולה ברשות הרבים.

הגמרא דנה בעמוד הנמצא ברשות הרבים, האם דינו כרשות הרבים:
אמר עולא, **עמוד הגבוה תשעה טפחים הנמצא ברשות הרבים**,
ורבים מהולכי רשות הרבים מכתפין עליו – מתקנים על גבו את
המשאוי המונח על כתפיהם, וזרק חפץ ארבע אמות ברשות הרבים
ו**נח על גביו** – על ראש העמוד, חייב כאילו נח על גבי קרקע רשות
הרבים. מפרש עולא: **מאי מעמא** – מהו טעם דין זה, משום שאם
העמוד גבוה **פחות משלשה טפחים** מקרקע רשות הרבים, **מדרם**
דרסי ליה רבים – הרבים דורכים עליו בדרך הילוכם, ולכן הוא

נחשב כרשות הרבים אף שאין מכתפים עליו. ואם הוא גבוה **משלשה**
ועד תשעה טפחים, **לא מדרם דרסי ליה**, ולא **כתופי מכתפי** – אין
דורכים עליו מחמת גובהו, ואף אין מכתפים עליו, וכיון שאינו מקום
המשמש את הרבים, אינו נחשב כרשות הרבים. אך כשגובה **תשעה**
טפחים, ו**נח רבים מכתפין עליו** ו-עליו), לפי שאינו נמוך ביותר
וגם לא גבוה ביותר, והואיל ועמוד זה משמש את הרבים נחשב רשות
הרבים.

הגמרא דנה האם שיעור תשעה טפחים נאמר גם בגומא הנמצאת
ברשות הרבים: **אמר ליה אביי לרב יוסף**, **גומא מאי** – מהו הדין
בגומא הנמצאת ברשות הרבים ועמוקה תשעה טפחים, האם גם כן
דינה כרשות הרבים, לפי שגם היא משמשת את הרבים, מפני שבני
אדם העוברים ברשות הרבים מצניעים שם את חפציהם עד שיחזרו
דרך שם ויטלו. **אמר ליה רב יוסף לאביי**, ו**כן בגומא** – דין הגומא
כדין העמוד, שאם היא עמוקה תשעה טפחים נחשבת רשות הרבים.
רבא אמר, **בגומא לא** – גומא אינה נחשבת כרשות הרבים כמו
עמוד. **מאי מעמא** – מהו הטעם לכך, משום **דתשמיש על ידי ההחך**
– שאינו נוח, **לא שמיא** – אינו נקרא **תשמיש**, ולכן אין בגומא זו צורך
לרבים ואינה כרשות הרבים, אלא הרי היא כרמלית.

הגמרא מקשה על רבא מברייתא: **איתיביה** ו-הקשה לו) **רב אדא בר**
מתנא לרבא, שנינו בברייתא, **היתה קופתו מונחת ברשות הרבים**,
אם היא **גבוהה עשרה ורחבה ארבעה** על ארבעה טפחים, **אין**
מטלטלין לא מתוך רשות הרבים, ולא **ברשות הרבים לתוכה**,
לפי שהקופה היא רשות היחיד. אך אם היא **פחות מכן**, שגובהה
פחות מעשרה טפחים, או שרוחבה פחות מארבעה על ארבעה,
מטלטלין ממנה לרשות הרבים ולהיפך. וכן **בגומא** דינה כמו קופה.
מסיימת הגמרא את הקושיא: **מאי** – מהי כוונת הברייתא במה
שאמר 'וכן בגומא', **לאו אסיפא** – האם אין זה מתפרש גם על
הסיפא, כלומר, על מה ששנינו 'פחות מכן מטלטלין', וביאורו, שכשם
שקופה הגבוהה פחות מעשרה מותר לכתחילה לטלטל מתוכה
לרשות הרבים ומרשות הרבים לתוכה, כך דין הגומא. וטעם היתר
הטלטול באופן זה, משום שהגומא נחשבת כרשות הרבים. ובהכרח
מדובר בגומא עמוקה תשעה, שהרבים משתמשים בה קצת. והרי
שנינו בברייתא שלא כשיטת רבא.

מתרצת הגמרא: **לא** – מה ששנינו 'וכן בגומא' אינו מתפרש על
הסיפא, אלא **ארישא** בלבד, ששנינו שקופה הרחבה ארבעה וגבוהה
עשרה הרי היא רשות היחיד, ועל כך מוסיפה הברייתא שגם גומא
הרחבה ארבעה ועמוקה עשרה ברשות הרבים נחשבת כרשות
היחיד. אבל ברחבה ארבעה ואינה עמוקה עשרה, אף אם היא
עמוקה תשעה, אין דינה כקופה, אלא אסור לטלטל מתוכה לרשות
הרבים, לפי שדינה ככרמלית, וכשיטת רבא.

הגמרא מקשה על רבא, מברייתא הדנה בשני עירובי תחומין: אסור
לצאת בשבת חוץ לתחום, כלומר יותר מאלפיים אמה. הנצרך לצאת
יותר משיעור זה, מניח בערב שבת מזון שתי סעודות לסוף אלפיים
אמה מן המקום ששוכנת שם בערב שבת, ועל ידי כך נחשב כאילו
שבת במקום שהניח את מזונו, אף על פי ששבת בתוך העיר, לפי
שדעתו של אדם נתונה על המקום שמוזנו שם, ומותר ללכת משם
עוד אלפיים אמה לכל צד. והוא הנקרא 'עירובי תחומין'. המניח
עירובי תחומין, צריך להתכוין שתקנה לו שביתתו, וכלומר, שייחשב
כאילו שבת במקום שיוכל להביא אליו את העירוב ולאוכלו אם
יצא. אך אם כיון לשבות במקום אחד, והמזון שיערב בו נמצא
במקום אחר, ואינו יכול לייטול את המזון ולהביאו למקום שבו התכוין
לשבות, אין עירובו עירוב. זמן 'קניית השביתה', הוא בבין השמשות
של כניסת השבת. על כן, אם העירוב היה קיים במשך כל בין
השמשות, קנתה לו השביתה, ואף על פי שנאכל או נאבד מיד לאחר
מכן מותר לו ללכת משם אלפיים אמה נוספים במשך כל השבת,
וכמו שהתבאר. אך אם נאכל העירוב קודם גמר בין השמשות, הרי
זה כאילו לא עירב, ואין לו ללכת אלא אלפיים אמה בלבד ממקומו.
איתיביה – הקשה רב אדא בר מתנא לרבא, שנינו בברייתא,

1 וְנוֹפֵּל נוֹטָה לְרֹחַ"ד וְזָרֵק. מִתְחַלֵּל ד' לִסּוֹף ד' וְנָח אֲנוֹפֵּל שְׂדֵי נוֹפֵּל כּוֹי. דְּחָשִׁיב אֲגַב
2 עֵקֶר וְדָאִית בִּיה ד'. וְדָרַב חֲסָדָא דְלֵא כְרָבִי וְדָלֵא כְרָבָן. לִישָׁנָא אֲחֵרִיקָא: אֲמַר אֲבִי
3 בְּדָרַב חֲסָדָא. דְּהָיִי בְרַהֲ"י אֲפִי רַבָּן מוֹדֵר. וְכִי פְלִיגִי רַבָּנָן – בְּשִׁדֵּי נוֹפֵּל בְּתֵר עֵיקֶר
4 הוּא דְפִלְגִי: בְּזוֹרֵת. עֲגוּלָה הִיא: בְּזוֹהָה י'. בְּלוֹמֵר: אֲפִי גְבוּהָה י', אִם אֵינָה רַחֲבָה ו'
5 בְּאֲמָצְעֵיהָ – חֲתִיב, דְּאֲכַתִּי חָפֵץ בְּעֻלְמָא הוּא
6 וְאֵינָה רְשוּת לְעֻמָּה. דְּלֵא הָיִי רְשוּת דְּאוֹרֵרִי
7 אֲלֵא גְבוּהָה י' וְרַחֲבָה ד' עַל ד' כְּדָאֲמֵרִי
8 בְּעִירוּבִין (דָּף נא.) דְּכָל שִׁיעוּרֵין דְּשִׁבְתָּ צָרִיק
9 הֵן וְאֶלְכֶסְנוֹן, וְדָרַב עֲגוּל כִּי מִרְבַּעַת לֵה
10 מִתּוֹכוֹ וּמִפַּעַק עֵיגוּל שִׁסְבִּיב הִירִבּוּעַ לֵא
11 מִשְׁבַּחַת בִּיה ד' מִרְבָּעִים אִי לֵא הָיִי עֵיגוּלוֹ
12 קְרִיב לְשִׁשָּׁה, כְּדָאֲמֵרִין גְּבִי סוֹפָה הֶעֱשִׂיהָ
13 כְּכֻכָּשָׁן (סוֹפָה י"א דָּף ז.) דְּעַל כְּדוּרִיק צָרִיק
14 שֶׁתִּמְצָא בְּתוֹכוֹ אֶלְכֶסוֹן שֶׁל ד' עַל ד', וְכָל
15 טַפַּח בְּרִיבּוּעוֹ טַפַּח וְהָיִי חוֹמְשִׁי בְּאֶלְכֶסְנוֹן
16 הָרִי ה' טַפְחִים וְג' חוֹמְשִׁין. וְאֲבִי לֵא דֵק,
17 וְלַחֲמוּמָא הוּא דְלֵא דֵק, וְלַחֲפִירִישׁוֹ מֵאִיסוֹר
18 שְׁבֵת. אִף ע"ג דִּישׁ כָּאֵן אֶלְכֶסוֹן בְּאֵינָה רַחֲבָה
19 שֶׁהָ – מִתִּיב לִיה מִדְּרָבָן עַד דְּאִיכָא שֶׁשָּׁה.
20 אֲבָל וְדֵאִי, לְעֵנִן קָרָבֵן לֵא מִיִּיתִי אִי הָיָא ה'
21 טַפְחִים וְג' חוֹמְשִׁין, דְּהָיִי בּוֹרֵק רְשוּת: רַחֲבָה
22 ו' פְּטוֹר. דְּהָיִי רְשוּת לְעֻמָּה. וְאֵנִן מִמְשָׁבָן
23 גְּמִירִין, שְׁהִי זוֹרֵקִין מִיִּשְׁתִּין בְּמִלְאֲכֵתָן וְה'
24 לָהּ, וְלֵא הָיִי זוֹרֵקִין רְשׁוּתָן. וְאִתִּי: בְּדֵלֵא
25 גְבוּהָה עֲשָׂרָה נְמִי רְשוּת לְעֻמָּה הִיא, דְּהָא
26 שְׁמָה בְּרַמְלִיתוֹ – הוּא לֵא מִדְּאוֹרֵיקָא הָהּ
27 רְשוּת אֲלֵא מִדְּרָבָן, וְלֵא לְהֶלֶק עַל דְּבִרִי
28 תוֹרָה בָּא, כְּגוֹן וְזִשְׁפֵּטֵר מִחֲסָא: אִי אִישְׁפֵּר.
29 הוֹאִיל וְגְבוּהָה י' – שֶׁלֵּא יִהְיֶה בֵּה קְרוֹמִיּוֹת מִן
30 הַשְּׁתִי שְׁגֻבּוּתִים מִחֲבָרִיהֶם שֶׁל עֶרֶב, וְעוֹלָזִין
31 לְמַעַל מִי' שְׁהוּא אֵרִי מִקּוֹם פְּטוֹר. וְכִיִּין
32 דְּלֵא נִיחָא כוֹלָה בְּרַהֲ"ר – לֵא הָיָא הִנְהָה
33 לֵאחֲדִיחִיב: כְּפֹאֵה עַל פִּיה. וְזָרֵקָה. אֵינָה רַחֲבָה ו' קָאִי: ו' וּמִשְׁהוֹ חֲתִיב. אִם גְּבוּהָה ד'
34 וּמִשְׁהוֹ – עֲדִיִין חֲתִיב, וְכ"ש פְּחוּתָה מִכֵּן. אֲלֵא אֲפִילוֹ גְבוּהָה ד' וּמִשְׁהוֹ, דְּאִיכָא לְמִימֵר
35 הוֹאִיל וּמִחֲצוֹתֶיהָ לְמִשְׁהוֹ, וְקִי"ל הֶלְכָה לְמִשְׁהוֹ מִסִּינִי דְאֲמֵרִין לְבֹד (א) – אֲכַתִּי בּוֹלָה
36 נִיחָא בְּרַהֲ"ר. דְּכִי מִטָּא פְּחוּת מִג' סְמוּךְ לְקִרְקָה וְאֲמַר בָּהּ לְבֹד וְהָיָא הִנְהָה – אֲכַתִּי
37 בּוֹלָה בְּאֵרִי רַהֲ"ר הִיא, וְחֲתִיב: אֲבָל גְּבוּהָה י' וּמִשְׁהוֹ. וְהָהּ לִשְׁנֵי מִשְׁהוּיִין – פְּטוֹר,
38 דְּמִכֵּי מָטָא לְפָחוּת מִשְׁלֵשָׁה סְמוּךְ לְקִרְקָה אֲמֵרִין לְבֹד בְּמִחֲצוֹתֶיהָ, וְהָרִי הִיא
39 כְּמוֹתָא. נִמְצָא שׁוֹלִיךְ לְמַעַל מִשְׁעָרָה, וְאֵינָה נִוְחָה כּוֹלָה בְּרַהֲ"ר. וְכִשְׁלֵא כְּפֹאֵה
40 לִיכָא לְמִימֵר לְבֹד, דְּלֵא אֲמֵרִין לְבֹד אֲלֵא בְּמִחֲצוֹת, וְהָא מִלְתָּא בִין לֵאבִי בִין
41 לְרַבָּא, דְּאֲבִי נְמִי מוֹדֵה דְּבָעִינִן הִנְהָה כּוֹלָה בְּרִשּׁוֹת הֶרְבִּים. אֲלֵא דְאֲבִי לֵא חָשִׁיב
42 קְרוֹמִיּוֹת, אֲבָל בָּהּ מוֹדֵה, דְּבֵלֵא קְרוֹמִיּוֹת אֵיתָא לְמַעַל מִי: לְתוֹכֵן עֲשׂוּיּוֹת. לְהִנְיָ
43 בָּהּ דְּבִשׁ, וְלֵא לְכוּפֹן כְּלָפִי מִשָּׁה. הֶלְכָה אֵין כָּאֵן תּוֹרַת לְבֹד: תִּשְׁעָה. וְזָקָא נָקֵט, דְּהָיִי
44 לְכוּפִי, דְּאֵינוֹ לֵא גְבוּהָה י' נְמוּךְ: וְזָרֵק. מִתְחַלֵּל ד' לִסּוֹף ד': מִכְּתִפִּי עֲלִיּוּתִי. וְכִיִּין
45 דְּצָרִיק לְרִבִּים – רַהֲ"ר הוּא, בִּין רַחֲב בִין קֶצֶר: גּוּמָא. עֲמוּקָה ט': מֵא. גְּבִי רַהֲ"ר דְּעֲשָׂרָה
46 תִּנְיָא לְעִיל (דָּף ו.) עֲמוּקָה גְבוּהָה, דְּתִקְנִי: חֲרִיץ עֲמוּק ו' וְרַחֲב ד' – רְשוּת הִיחִיד.
47 הָכָא מֵאִי: אִי אֲמֵרִי מִנְּחִי בִיה בְּנִי רַהֲ"ר חֲפָצִים שְׁבָקִים, עַד דְּהָרִי וְאָתוֹ דָּרָךְ שֶׁם
48 וְשִׁקְלִי לִיה, וְנִמְצָא שְׁצָרִיכִים לוֹ רִבִּים, הֶלְכָה רְשׁוֹת הֶרְבִּים הוּא: ח"ל: רַבָּא אֲמַר גּוּמָא
49 לֵא מִיט תִּשְׁמִישׁ ע"י הֶחָק לֵא שְׁמִיה תִּשְׁמִישׁ הֶלְכָה: לֵא אֲוֹרֵךְ רִבִּים הוּא, אֲלֵא
50 בְּרַמְלִית הוּא: אֵין מְטַלְמִלִין. דְּהָיִי רַהֲ"ר לְעֻמָּה: פְּחוּת מִכֵּן, אוֹ גְבוּהָה אוֹ בְּרוּחַ –
51 מְטַלְטִל. וְאִתִּי פְּחוּת מִי' וְרַחֲבָה ד' בְּרַמְלִית הִיא – לֵא גּוֹזֵר רַבָּן לְכַשּׁוּלִי מִתּוֹרַת
52 כְּלִים, הוֹאִיל וְכָלִי הוּא: מֵאִי לֵא. הָאִי "וְכֵן" אִסְפֵּא נְמִי קָאִי, דְּפָחוּת מִכֵּן מְטַלְטֵל
53 לְכַתְּחָלָה, אֲלֵמָא: רַהֲ"ר חָשִׁיב לִיה. וְאִוְקָמָא בְּעֻמָּק ט', דְּמִשְׁתַּמְשִׁין בּוֹ קֶצֶר: לֵא
54 אֲרִישָׁא. אֲגוּבָהה י' וְרַחֲבָה ד', דְּהָיִי רַהֲ"ר, קִתְּנִי "וְכֵן" בְּגוּמָא:

נחבון

אֲמַר אֲבִי: בְּרַהֲ"י – דְּכ"ע לֵא פְלִיגִי בְּדָרַב חֲסָדָא. אֲלֵא
הָכָא בְּאֵילֵן הָעוֹמֵד בְּרַהֲ"י וְנוֹפֵּל נוֹטָה לְרֹחַ"ד, וְזָרֵק וְנָח
אֲנוֹפֵּל, דְּרָבִי סָבֵר: אֲמֵרִי "שְׂדֵי נוֹפֵּל בְּתֵר עֵיקֶר". וְרַבָּנָן
סָבֵר: לֵא אֲמֵרִי "שְׂדֵי נוֹפֵּל בְּתֵר עֵיקֶר". אֲמַר אֲבִי: זָרֵק
בְּזוֹרֵת לְרֹחַ"ד, גְּבוּהָה י' וְאֵינָה רַחֲבָה ו' – חֲתִיב, רַחֲבָה
ו' – פְּטוֹר. רַבָּא אֲמַר: אֲפִי אֵינָה רַחֲבָה ו' – פְּטוֹר. מ"ט
– אִי אֲפִשֵׁר לְקְרוֹמִיּוֹת שֶׁל קֶנָה שְׁלֵא יַעֲלוּ לְמַעַל
מִשְׁעָרָה. כְּפֹאֵה עַל פִּיה, שְׁבַעָה וּמִשְׁהוֹ – חֲתִיב, שְׁבַעָה
וּמִחֲצָה – פְּטוֹר. רַב אִישִׁי אֲמַר: אֲפִי שְׁבַעָה וּמִחֲצָה חֲתִיב,
מ"ט – מִחֲצוֹת לְתוֹכֵן עֲשׂוּיּוֹת. אֲמַר עוֹלָא: עֲמוּד תִּשְׁעָה
בְּרַהֲ"ר וְרִבִּים מְכַתְּפִין עָלָיו, וְזָרֵק וְנָח עַל גְּבִיו – חֲתִיב.
מ"ט? פְּחוּת מִשְׁלֵשָׁה – מְדָרְס דְּרִסִּי לִיה רִבִּים, מִשְׁלֵשָׁה
וְעַד תִּשְׁעָה – לֵא מְדָרְס דְּרִסִּי לִיה וְלֵא פְּחוּתִי מְכַתְּפִי,
תִּשְׁעָה – וְדֵאִי מְכַתְּפִין עֲלִיּוּתִי. א"ל אֲבִי לְרַב יוֹסֵף:
גּוּמָא מֵאִי? אֲמַר לִיה: וְכֵן בְּגוּמָא. רַבָּא אֲמַר: בְּגוּמָא לֵא.
מ"ט? תִּשְׁמִישׁ עַל יְדֵי הֶחָק לֵא שְׁמִיָּה תִּשְׁמִישׁ. אִיתִיבִיה
רַב אֲדָא בְּרַ מִתְּנָא לְרַבָּא: הִיתָה קוֹפְתָּ מוֹנַחַת בְּרַהֲ"ר
גְּבוּהָה עֲשָׂרָה וְרַחֲבָה ד' – אֵין מְטַלְמִלִין לֵא מִתּוֹכָהּ
לְרַהֲ"ר וְלֵא מִרְשׁוֹת הֶרְבִּים לְתוֹכָהּ, פְּחוּת מִכֵּן – מְטַלְמִלִין.
וְכֵן בְּגוּמָא. מֵאִי לֵא אִסְפֵּא? – לֵא, אֲרִישָׁא. – אִיתִיבִיה:
נחבון

אֲמַר אֲבִי הָכָא בְּאֵילֵן הָעוֹמֵד כּוֹי. תִּימָה לְר"י: דְּטִפִּי נִיחָא לִיה לְמִימֵר דְּפִלְגִי בְּדָרַב
חֲסָדָא, וְרַב חֲסָדָא כְּרִבִּי. דְּלִשְׁנֵי דְאֲבִי דֵלֵא שִׁיכָא פְּלוּגִיתִיחוֹ בְּדָרַב חֲסָדָא כִּישׁ
דְּקִשָּׁה לְרַב חֲסָדָא, דְּהָא אִיכָא בְּרִייתָא לְקַמֵּן בִּ"הוֹרֵק" (דָּף ק. וּשֶׁם) דֵּלֵא כְּרַב חֲסָדָא
דְּפִלְגִי רַבָּן וְרַבִּי מֵאִיר בּוֹרֵק לְמַעַל מִעֲשָׂרָה וְנָח בְּחוּר כֵּל שְׁהוּא, דְּר"מ מְחִיב – מִשּׁוּם
דְּאֲמַר "חֻקְקִין הִלְשִׁלִים, הוּי כְּמוֹתָה ע"ג מִקּוֹם
ד'. וְהַכְּמִים פּוֹטִין, אֲלֵמָא: כּוֹלָהוּ מוֹדוֹ דְּבַעֲיָן
מִקּוֹם ד' בְּרַהֲ"י וּשְׁמָא י"ל: דְּטַעְמָא דְּרַב חֲסָדָא
דֵּלֵא בְּעִי' מִקּוֹם ד' בְּרַהֲ"י – מִשּׁוּם דְּאֲמַר "בִּיתָא
כְּמִלֵּיא דְּמִי, וְחָשִׁיב כְּמוֹתָה עַל גְּבִי מִקּוֹם אֲרַבְעָה.
אֲבָל בְּכַתֵּל – בְּעֵינִן שִׁיחָא בְּחוּר ד' עַל ד':
רַחֲבָה שֶׁשָּׁה פְּטוֹר. פְּרִי"ת דְּרוּקָא נָקֵט שֶׁשָּׁה,
דְּרִפְנִי הַכּוֹרֵת יֵשׁ בָּהּ שְׁנֵי חוֹמְשִׁין,
וְצָרִיק שִׁיחָא אֵרִי ד' בְּתוֹךְ הַכּוֹרֵת, וְגִבְהָה י'.
אִף ע"ג דָּאֵין אֵרִי גְבוּהָה י' אֵלֵא הַשּׁוּלִים –
מִצְטַרְפִּין עִם הָאֵרִי לְעֵנִן גְּבוּהָה, דְּהִלְכָתָא גִידוּד
ה' וּמִחֲצִיָּה ה' מִצְטַרְפִּין (עִירוּבִין דָּף צג. וּשֶׁם).
אִף עַל גִּבְ דְּרִשִׁי פ"י דְּגִידוּד ה' וּמִחֲצִיָּה ה' –
הֵינִי עֲשֵׂשָׁה מִחֲצִיָּה ה' עַל בּוֹר עֲמוּק ה', אֵין
פִּירוּשׁוֹ נְרָאָה. דְּהָא תַּנֵּן (שֶׁם פ"י דָּף צ"ט. וּלְקַמֵּן
דָּף צט.) בּוֹר וְחוֹלִיתוֹ מִצְטַרְפִּין. וְאִם כֵּן הִכִּי פְלִיג
רַב חֲסָדָא לּוֹמַר אֵין מִצְטַרְפִּין? כִּיִּין דְּמַתְּנִיתִין
הִיא. רִבְבֵל גִּטוּת' (עִירוּבִין צג.) אֲמֵרִין בְּהִדְיָא
דְּמוֹדָה רַב חֲסָדָא בְּתַתְּחוּתָהּ, הוֹאִיל וְרֹאָה פְּנִי י'.
אֲלֵא צָרִיק לְפִרְשׁ: גִּידוּד ה' וּמִחֲצִיָּה ה' – הֵינִי
שֶׁעֲשֵׂה מִחֲצִיָּה ה' עַל תֵּל גְּבוּהָה ה'. וְאֵין נְרָאָה
פִּירוּשׁוֹ רִית. דְּהָא עוֹבִי חוֹלִיתוֹ הַבּוֹר מִצְטַרְפִּין נֵמֵא
לְחַלֵּל הַבּוֹר לְאַרְבַּעָה – מִשּׁוּם דְּחוּי לְמִנַּח עֲלִיהָ
מִיַּד וּלְהַשְׁתַּמֵּשׁ, כְּדָאֲמַר בַּ"י "חֻלּוֹן" (עִירוּבִין דָּף
עח.) גְּבִי מֵלֵא כּוֹלֵל בִּיתוּתָהּ, אֲלֵא צ"ל: הָא
דְּנָקֵט הָכָא שֶׁשָּׁה – לֵא דֵק, כְּדִפְרִישִׁי: רַחֲבָה
שֶׁשָּׁה פְּטוֹר – שֶׁהַכּוֹרֵת עֲצָמָה נְעִשִׂית רַהֲ"י
כְּשֶׁתַּנְהוּ, וְהוּי כּוֹרֵק מִרְשׁוֹת הִיחִיד לְרַהֲ"ר דָּרַךְ
רַהֲ"ר, דְּפְטוֹר, כְּדָאֲמַר לְעִיל (דָּף ד.) דֵּלֵא יִלְיָן זוֹרֵק מִמוּשִׁט. וְאֲפִילוֹ ל' עֲקִיבָא דְאֲמַר
קְלוּטָה כְּמִי שְׁהוֹנָחָה דְּמֵא – הָכָא פְּטוֹר, דְּכֵל מִקּוֹם שֶׁהִיא מוֹנַחַת חָשִׁיב רַהֲ"י. הַשְׁתָּא מִשְׁמַע
דְּפִשְׁטָא לִיה לֵאבִי דְחָשִׁיבָא כְּאֵילוֹ נִחָא אַחֵר שֶׁנַּעֲשָׂה רַהֲ"י, וְכַ"י "הוֹרֵק" (לְקַמֵּן צט.)
בְּעִי ר' יוֹחָנָן בּוֹר ט' וְעַקֵּר מִמֶּנּוּ חוֹלִיא וְהַשְׁלִימוֹ לִי, וְהִנְיָחוּ בְּרַהֲ"ר. עֲקִירָתָה חָפֵץ וְעִשִׂית
מִחֲצִיָּה בְּהִדְיָא הִרְדִּי קָאֵתוֹ וּמִיחִיב, אוֹ לֵא? וְאֵתִי: כִּיִּין דֵּלֵא הוּא מִחֲצִיָּה י'. מַעֲיָקָא לֵא
מִיחִיב, בּוֹר י' וְנִתֵּן לְתוֹכֵהּ חוֹלִיא וּמַעֲטוֹ מוֹדוֹ הַתּוֹת חָפֵץ וְסִילּוֹק מִחֲצִיָּה כּוֹי, וְאִכִּי, אֲבִי
דְּפִשְׁטָא לִיה בְּמַחֲצֵלָה דְּמִבְּטֵל מִחֲצִיָּה, דְּקָאֲמַר: בּוֹר בְּרַהֲ"ר עֲמוּק י' וְרוּחַב ה', וְזָרֵק
לְתוֹכֵהּ מִחֲצֵלָה וְחֻלְקוֹ – פְּטוֹר, מִשּׁוּם דְּהַשְׁתָּא לֵא הוּא רוּחַב ד', וְכִישׁ דְּפְטוֹר בְּעִשִׂית
מִחֲצִיָּה, מִשּׁוּם שְׁכִיִן דֵּלֵא הוּא מִחֲצִיָּה עֲשֵׂרָה מַעֲיָקָא לֵא מִיחִיב, וְאִכִּי, הָכָא הוּי לִיה
לְחוּבִי מִתְּנָא טַעְמָא כִּיִּין דֵּלֵא הוּא מִחֲצִיָּה מַעֲיָקָא – הָרִי נָח בְּרִשּׁוֹת דְּרִבִּים, וְחִיבִי –
י"ל: דְּטַעְמָא דְאֲבִי מִשּׁוּם דֵּלֵא חָשִׁיב לֵא עֲקִירָה וְלֵא הַתּוֹת כִּי אֵתִי בְּהִדְיָא הִרְדִּי, וְהָכָא נְמִי
לֵא חֲשִׁיבָה הַתּוֹת – כִּיִּין דְּהַתּוֹת וְעִשִׂית מִחֲצִיָּה בְּהִדְיָא הִרְדִּי קָאֵתוֹ. וְהָא דְּפִשְׁטָא לִיה לְרַבִּי
יוֹחָנָן טַפִּי בְּעִשִׂית מִחֲצִיָּה מִבְּסִילּוֹק מִחֲצִיָּה – הֵינִי מִשּׁוּם דִּידֵלְמָא עֲקִירָה בְּעֵינִן שְׁתָּא
חֲשׁוּבָה, אֲבָל בְּהַנְחָה לֵא: כְּפֹאֵה עַל פִּיה. נְרָאָה לְרִיב"א דֵּאֲרַחֵב שֶׁשָּׁה קָאִי, וְכִי אִיכָא
שְׁבַעָה וּמִשְׁהוֹ חֲתִיב, דְּכִשְׁמִגִּיעוּת הַמִּחֲצוֹת תוֹךְ שֶׁלֵּש – אֵין הַמִּחֲצוֹת גְּבוּהוֹת י', וְעוֹבִי
הַשּׁוּלִים אֵין מִצְטַרְפִּין דְּבַעֲיָן מִחֲצִיָּה הַרְוָא אֵת אֵרִי הַכְּלִי שִׁיחָא גְבוּהָה י', וְאֵע"ג דְּהִיכָא
דְּכוּרַת גְּבוּהָה י' מִצְטַרְפִּין הַשּׁוּלִים לְהוֹת עַל גְּבוֹר רַהֲ"י, כְּדָאֲמַר לְעִיל גְּבִי בִית שָׁאֵן תּוֹכוֹ י'
כּוֹי, וְכִיִּין דְּעַל גְּבוֹר רַהֲ"י פְּטוֹר הוֹרֵק. מִימֵ, כִּיִּין דָּאֵין גְּבוּהָה י' אֲלֵא מַחֲמַת לְבֹד – אֵין אֵרִי
פְּחוּת מִגִּי מִצְטַרְפִּין, אֲלֵא א"כִי יִהְיֶה הַמִּחֲצוֹת גְּבוּהוֹת י' לְבֹד הַשּׁוּלִים. דֵּלֵא אֲמֵרִין לְבֹד
אֲלֵא בְּמִחֲצוֹת, כְּדִפְרִישׁ בְּקוֹנְטֵרַס. תִּדַּע, דְּבִשּׁוּלִים לְמַטָּה לֵא אֲמֵרִי לְבֹד:
שְׁבַעָה וּמִחֲצָה פְּטוֹר. דְּכִשְׁמִגִּיעוּת הַמִּחֲצוֹת תוֹךְ ג', יֵשׁ שֶׁם מִחֲצוֹת עֲשֵׂרָה לְבֹד
הַשּׁוּלִים, וְהָרִי הוּא רְשׁוֹת הִיחִיד, וְחָשִׁיב כְּנָח בְּאוֹתָהּ שֶׁעָה וְשׁוֹב אֵינוֹ מִתְּחִיב.
אֵע"ג דְּלֵאחֵר מִכֵּן נִפְל לֵארֵץ וּבִטֵּל מִמֶּנָּה רַהֲ"י, וְנַעֲשָׂה כְּמוֹתָה בְּרַהֲ"ר. אֲבָל אֵינוֹ
רַחֲב ו', אֲפִי ד' וּמִחֲצָה – חֲתִיב. דֵּלֵא אֲמַרִי לְבֹד אֲלֵא בְּמִחֲצוֹת, וּמִחֲצוֹת לֵא חָשִׁיבִי אֲלֵא כְּשִׁישׁ שֶׁם רַחֲב ד', אֲבָל כְּשִׁישׁוֹ רַחֲב ד' – הָרִי הוּא כְּשִׁאר חֲפָצִים
דְּעוֹלָמָא, וְלֵא אֲמֵרִין לְבֹד: אִי אֲפִשֵׁר לְקְרוֹמִיּוֹת שֶׁל קֶנָה שְׁלֵא יַעֲלוּ לְמַעַל מִי' – וְלֵאבִי לֵא חָשִׁיב קְרוֹמִיּוֹת לִישְׁבֵּא אֲנוּדוֹ מִמֶּקוֹם פְּטוֹר: אֲמַר לִיה וְכֵן בְּגוּמָא.
נחבון

נוכל לומר: ד"ר בן גומא היינו כלומר: אפי' (א) גבוה ט' – הו' רה"ר, דמכתפין בה ע"י הדחק.
וכ"ש פחות משה, דיותר נוח להשתמש בה. וכן משמע בסמוך, דקאמר אבריהא דמייתי
מאי לאו וכן בגומא אסיפא משמע, דכל פחות מ' משלטין כמו בקופה: וא"א אשמועינן
בימות הגשמים כו' – בצריכותא חדא סגיא, דאי תנא חדא דימנא רקק – הוה מוקמינא

ליה בדמיא ליה, לחבי תנא תרי זימני רקק, אלא,

כיון דמשכחא צריכותא עביד כאילו תנא
בברייתא בהדיא: רקק בימות החמה, ורקק בימות
הגשמים:

לא מייחייב עד דעקר ל' ממקומו – תימנא:

מאי קמ"ל פשיטא דלא מייחייב, כיון דלא

עקר, ועוד: מה שייך הכא חך מילתא? ויל' –

דקמ"ל, דאע"ג דדרך להוליכים בענין זה, שאנין

קלין לנשואן והו' כמו תנא דכחמא, דאמרי

לעיל (דף ה) דחייב אפי' פטור, ומשום דלעיל

איירי בכיתוף עמוד ט' ברה"ר ורבים מכתפים

עליו, נקט ליה הכא. ודוקא רמא וזקפיה,

דכשהניח ראשו האחד חוץ לד' אמות עדין

ראשו השני מונח בתוך ד'. וכשחזר ומשליך

ראשו (וב' חוץ לד' אמות – עדין אינו מתייב,

דהוי כמגרר החפץ עד שהוציא ראש החפץ חוץ

לד' אמות והניח, דאע"פ שחזר ומושב לחוץ –

פטור, שלא נעשית המלאכה בבת אחת, אבל אם

מגרר ויזיז דקני בבב אחת עד חוץ לד' אמות,

או מרה"י לרה"ר – חייב, כדאמרין (לקמן)

המבניע דף צא) בגונב כיס בשבת, היה מגרר

ויוצא – פטור, משום דאיסור שבת ואיסור גניבה

באין כאחד, ואומר ר"י: דאם מגלגל תבית ד'

אמות ברה"ר, או מרה"י לרה"ר – חייב, דהוי כמו

מגרר דאינו נח כלל, אבל מגלגל תיבה שהיא

מורכבת – פטור, דהוי כמו רמא וזקפיה, דא"א

שלא תזא נחה קצת:

לימא תהוי תיובתא דרבא כו' – פרש"י (א):

אע"פ שהעביר למעלה מ' דהוי מקום

פטור, ולא נהירא, דא"כ, ה"ל למיפרך מרבנן,

דאמרי (לעיל דף ה) דה' המוציא מחנות לפלטיא

דרך סטיו – חייב, ומאי פריך גמי 'לימא תהוי

תיובתא דרבא? לימא: הא רבנן קיימי כוותיה,

ועוד, דבי'מוצא תפליד' (עירובין דף צא) תנן:

עומד אדם ברה"ר, ובלבד שלא

יוצא חוץ לד' אמות, ודייק בגמרא: הא הוציא –

חייב חטאת, לימא מסייע ליה לרבא, דאמר רבא:

המעביר כו', ולפי' הק' מה ענין זה לזה? לכך

נראה כפי' ר"ח, דמפ' שהעביר דרך עליו –

שהעביר לפניו נגד גופו, דה"א: כיון שהגיע

כנגדו – הוי כמנוח, ונמצא שלא העביר ד' אמות

יחד, ומשנה התם – לא נח, דאין זה הנחה ודרך

עצמו:

אע"ג

נתפנון לשבות ברה"ר והניח עירובו בבור, למעלה מ'

מ'פחים – עירובו עירוב, למטה מ' מ'פחים – אין עירובו

עירוב. היכי דמי? אילימא בבור דאית ביה עשרה, ולמעלה

– דדלאי ואותביה, ולמטה – דתתאי ואותביה, מה לי

למעלה ומה לי למטה? הוא במקום אחד ועירובו במקום

אחר הוא! אלא לאו – בבור דלית ביה עשרה, וקתני

"עירובו עירוב", אלמא: תשמיש על ידי הדחק שמה

תשמיש! – זמנין משני ליה: הוא ועירובו בכרמלית, ואמאי

קרי לה "רה"ר" – לפי שאינה רשות היחיד. וזמנין משני

ליה: הוא ברה"ר ועירובו בכרמלית, ורבי היא: דאמר: כל

דבר שהוא משום שבות – לא גזרו עליו בין השמשות.

ולא תימא דהניין קא מרחינא לה, אלא דוקא קאמינא לה.

דתנן: אם היה רקק מים ורשות הרבים מהלכת בו, הזורק

לתוכה ד' אמות חייב. וכמה הוא רקק מים – פחות מ'

מ'פחים. ורקק מים שרה"ר מהלכת בו – הזורק לתוכו

ד' אמות חייב. בשלמא רקק רקק תרי זימני – חד בימות

החמה וחד בימות הגשמים, וצריכא: דאי אשמועינן בימות

החמה דעבידי אינשי לקרורי נפשיהו, אבל בימות הגשמים

– אימא לא, ואי אשמועינן בימות הגשמים – אנב דמסניף

מקרי ונחית, אבל בימות החמה – לא, צריכא. אלא הילוך

תרי זימני למה לי? אלא לאו ש"מ: הילוך על ידי הדחק –

שמה הילוך, תשמיש על ידי הדחק – לא שמה תשמיש,

ש"מ. אמר רב יהודה: האי זיזא דקני, רמא וזקפיה רמא

וזקפיה – לא מייחייב עד דעקר ליה, אמר מר: אדם עומד

על האסקופה נוטל מבעה"ב ונותן לו, נוטל מעני ונותן

לו. האי אסקופה מאי? אילימא אסקופת רה"ר, נוטל

מבעל הבית? הא מפיק מרה"ר לרה"ר! ואלא, אסקופת

רה"ר – נוטל מן העני? הא קא מעייל מרה"ר לרה"ר!

אלא אסקופת פרמלית, נוטל ונותן לכתחלה? סוף סוף

איסורא מיהא איתא! – אלא אסקופה מקום פטור בעלמא

הוא, כגון דלית ביה ד' על ד'. וכי הא דכי אתא רב

דימי אמר רבי יוחנן: מקום שאין בו ד' על ד' מ'פחים

– מותר לבני רשות היחיד ולבני רשות הרבים לכתף

עליו, ובלבד שלא יחליפו. אמר מר "ובלבד שלא יטול

מבעל הבית לעני, מעני ונותן לבעל הבית, ואם נטל ונתן –

תיובתא דרבא, דאמר רבא: המעביר חפץ מתחילת ד' לסוף ד'

ברשות הרבים, אע"פ שהעבירו

דחק הוא – שמה הילוך. אבל אם היה צורך רבים לתשמיש –

לא חשיב רשות לרבים: וירא דקני. חבילה של קנים ארובים: רמא

וזקפיה רמא וזקפיה. וזקפיה רמא וזקפיה. וזקפיה רמא וזקפיה.

ואין גבוה ג' מן הפרקע, וזהו של מביד לפנים הימנה: רשות היחיד.

כגון עומדת תחת התקרה, או לפני מן הלחי, או גבוהה ג' ורובה ד': אסקופת פרמלית. אינה גבוהה ג' אלא רחבה ד', היכי קתני "נוטל לכתחילה"? סוף סוף איסור דרבנן איכא! וקוסם פטור.

מקום שאין בו ארבע על ארבע, הוא מקום מסוים שיש לו ראש רחב קצת, וגבוהה ג', ועומד סמוך לרשות היחיד ולרה"ר. והכי מוקים לה בעירובין, בגבוהה ג' ובלבד שלא יחליפו. והכי נמי קתני לעיל: "ובלבד שלא יטול מן העני ויתן לבעל הבית".

נתפנון לשבות ברה"ר. המערב עירובי תחומין, עירובו קונה לו שביבתו שם, שיוכל

לילך משם לכל רוח אלפים כאילו שבת שם. וצריך שיתפנון לקנות שביבתו במקום

שיוכל לאכול שם עירובו, אם היה רוצה לאכול, שמתוך כן מועיל לו עירובו לקנות

שביבתו, דמקום פיתא גורם. דהתם שייך אינשי, ואע"פ שהוא בתוך העיר כשקדש

היום: למעלה מ' מ'פחים עירובו עירוב.

קס"ד דיוכל לטול בשבת: אי נימא בבור

דאית ביה י', עמוק: ומאי למעלה דדלאי

ואותביה. שהגביהו והניחו למעלה מ'

מקרקעיתו של בור: ומאי למטה דתתאי

ואותביה. שהשפילו והניחו למטה מ'

התחתונים, אמאי עירובו עירוב: הרי הבור

רה"י הוא משפת אוגנו ולמטה, וכל שמונה ב'

– ברה"י הוא מונה, ובין דנתפנון שבתא

שביבתו ברה"ר, ולא הניח עירובו על שפת

הבור – נמצא הוא במקום אחד, ועירובו

במקום אחר, ואינו יכול להוציא מרה"י

לרה"ר לאכול: אלא לאו. האי למעלה מ'

דקתני – בבור דלית ביה י', ודח'ק: אם

קרקעיתו של בור למטה מ', דהוי הבור חלול

י', והוי רה"י – אין עירובו עירוב, כל מקום

שהונח שם. ואם קרקעיתו של בור למעלה

מ', דהיל חלול פחות מעשרה – עירובו

עירוב, ולא חשיב ליה כמנוח בכרמלית.

אלמא: תשמיש לרבים חשיב ליה: הוא

ועירובו בכרמלית: כגון: שהיה בור זה

בבקה, ונתפנון לשבות על שפתו, ובור נמי,

כיון דלא עמוק י' – כרמלית הוא: ואמאי קרי

ליה. נתפנון לשבות ברה"ר: לפי שאינה

רה"ר. דאילו הואי האי בור בחצר, אפילו

עמוק י' – עירובו עירוב: וזמנין משני ליה.

רה"ר דוקא קתני, ובור שהוא פחות מ' –

כרמלית הוא, כדאמרין דלא שמה

תשמיש, ודקשיא לה: היכי מצוי מפיק ליה –

על כרחיך קניית עירוב בין השמשות איתא

כשקדש היום, והוא ספק יום ספק לילה: ור'

היא דאמר. בעירובין (דף לד), דשבות שגזרו

חכמים באיסורי שבת, לא גזרו עליה אלא

בשבת ודאי – ולא בין השמשות. הלכך,

מפרמלית לרשות הרבים – שבות בעלמא

הוא, ובין השמשות ראוי לטול משם

ולאכול, לפיכך קנה עירוב: ולא דהניין קא

מרחינא לה אלא דוקא קאמינא לה. דלא

שמה תשמיש לרבים: קקק, גרוזיליא, ומים

צפין עליו: ורשות הרבים מהלכת בו,

שעוברין באותו רקק ברגליהם: פחות מ',

שאיין המים עמוקים י': חייב, שהוא כרשות

הרבים גמורה: אלא הילוך תרי זימני למה

לי. ליתני בספיקא: ורקק מים שברה"ר, הזורק

לתוכו חייב. רה"ר מהלכת בו – לאשמועינן

דבעינן שיהא צורך לרבים – למה לי? הא

מרישא שמועני ליה. אלא להכי הדר תנייה:

דוקא שיהא הילוך לרבים, דאף על גב דע"י

דחק הוא – שמה הילוך. אבל אם היה צורך רבים לתשמיש –

לא חשיב רשות לרבים: וירא דקני. חבילה של קנים ארובים: רמא

וזקפיה רמא וזקפיה. וזקפיה רמא וזקפיה. וזקפיה רמא וזקפיה.

ואין גבוה ג' מן הפרקע, וזהו של מביד לפנים הימנה: רשות היחיד.

כגון עומדת תחת התקרה, או לפני מן הלחי, או גבוהה ג' ורובה ד': אסקופת פרמלית. אינה גבוהה ג' אלא רחבה ד', היכי קתני "נוטל לכתחילה"? סוף סוף איסור דרבנן איכא! וקוסם פטור.

מקום שאין בו ארבע על ארבע, הוא מקום מסוים שיש לו ראש רחב קצת, וגבוהה ג', ועומד סמוך לרשות היחיד ולרה"ר. והכי מוקים לה בעירובין, בגבוהה ג' ובלבד שלא יחליפו. והכי נמי קתני לעיל: "ובלבד שלא יטול מן העני ויתן לבעל הבית".

דחק הוא – שמה הילוך. אבל אם היה צורך רבים לתשמיש – לא חשיב רשות לרבים: וירא דקני. חבילה של קנים ארובים: רמא וזקפיה רמא וזקפיה. וזקפיה רמא וזקפיה. וזקפיה רמא וזקפיה.

ואין גבוה ג' מן הפרקע, וזהו של מביד לפנים הימנה: רשות היחיד. כגון עומדת תחת התקרה, או לפני מן הלחי, או גבוהה ג' ורובה ד': אסקופת פרמלית. אינה גבוהה ג' אלא רחבה ד', היכי קתני "נוטל לכתחילה"? סוף סוף איסור דרבנן איכא! וקוסם פטור.

מקום שאין בו ארבע על ארבע, הוא מקום מסוים שיש לו ראש רחב קצת, וגבוהה ג', ועומד סמוך לרשות היחיד ולרה"ר. והכי מוקים לה בעירובין, בגבוהה ג' ובלבד שלא יחליפו. והכי נמי קתני לעיל: "ובלבד שלא יטול מן העני ויתן לבעל הבית".

דחק הוא – שמה הילוך. אבל אם היה צורך רבים לתשמיש – לא חשיב רשות לרבים: וירא דקני. חבילה של קנים ארובים: רמא וזקפיה רמא וזקפיה. וזקפיה רמא וזקפיה. וזקפיה רמא וזקפיה.

ואין גבוה ג' מן הפרקע, וזהו של מביד לפנים הימנה: רשות היחיד. כגון עומדת תחת התקרה, או לפני מן הלחי, או גבוהה ג' ורובה ד': אסקופת פרמלית. אינה גבוהה ג' אלא רחבה ד', היכי קתני "נוטל לכתחילה"? סוף סוף איסור דרבנן איכא! וקוסם פטור.

מקום שאין בו ארבע על ארבע, הוא מקום מסוים שיש לו ראש רחב קצת, וגבוהה ג', ועומד סמוך לרשות היחיד ולרה"ר. והכי מוקים לה בעירובין, בגבוהה ג' ובלבד שלא יחליפו. והכי נמי קתני לעיל: "ובלבד שלא יטול מן העני ויתן לבעל הבית".

דחק הוא – שמה הילוך. אבל אם היה צורך רבים לתשמיש – לא חשיב רשות לרבים: וירא דקני. חבילה של קנים ארובים: רמא וזקפיה רמא וזקפיה. וזקפיה רמא וזקפיה. וזקפיה רמא וזקפיה.

ואין גבוה ג' מן הפרקע, וזהו של מביד לפנים הימנה: רשות היחיד. כגון עומדת תחת התקרה, או לפני מן הלחי, או גבוהה ג' ורובה ד': אסקופת פרמלית. אינה גבוהה ג' אלא רחבה ד', היכי קתני "נוטל לכתחילה"? סוף סוף איסור דרבנן איכא! וקוסם פטור.

מקום שאין בו ארבע על ארבע, הוא מקום מסוים שיש לו ראש רחב קצת, וגבוהה ג', ועומד סמוך לרשות היחיד ולרה"ר. והכי מוקים לה בעירובין, בגבוהה ג' ובלבד שלא יחליפו. והכי נמי קתני לעיל: "ובלבד שלא יטול מן העני ויתן לבעל הבית".

דחק הוא – שמה הילוך. אבל אם היה צורך רבים לתשמיש – לא חשיב רשות לרבים: וירא דקני. חבילה של קנים ארובים: רמא וזקפיה רמא וזקפיה. וזקפיה רמא וזקפיה. וזקפיה רמא וזקפיה.

ואין גבוה ג' מן הפרקע, וזהו של מביד לפנים הימנה: רשות היחיד. כגון עומדת תחת התקרה, או לפני מן הלחי, או גבוהה ג' ורובה ד': אסקופת פרמלית. אינה גבוהה ג' אלא רחבה ד', היכי קתני "נוטל לכתחילה"? סוף סוף איסור דרבנן איכא! וקוסם פטור.

מקום שאין בו ארבע על ארבע, הוא מקום מסוים שיש לו ראש רחב קצת, וגבוהה ג', ועומד סמוך לרשות היחיד ולרה"ר. והכי מוקים לה בעירובין, בגבוהה ג' ובלבד שלא יחליפו. והכי נמי קתני לעיל: "ובלבד שלא יטול מן העני ויתן לבעל הבית".

דחק הוא – שמה הילוך. אבל אם היה צורך רבים לתשמיש – לא חשיב רשות לרבים: וירא דקני. חבילה של קנים ארובים: רמא וזקפיה רמא וזקפיה. וזקפיה רמא וזקפיה. וזקפיה רמא וזקפיה.

ואין גבוה ג' מן הפרקע, וזהו של מביד לפנים הימנה: רשות היחיד. כגון עומדת תחת התקרה, או לפני מן הלחי, או גבוהה ג' ורובה ד': אסקופת פרמלית. אינה גבוהה ג' אלא רחבה ד', היכי קתני "נוטל לכתחילה"? סוף סוף איסור דרבנן איכא! וקוסם פטור.

מקום שאין בו ארבע על ארבע, הוא מקום מסוים שיש לו ראש רחב קצת, וגבוהה ג', ועומד סמוך לרשות היחיד ולרה"ר. והכי מוקים לה בעירובין, בגבוהה ג' ובלבד שלא יחליפו. והכי נמי קתני לעיל: "ובלבד שלא יטול מן העני ויתן לבעל הבית".

דחק הוא – שמה הילוך. אבל אם היה צורך רבים לתשמיש – לא חשיב רשות לרבים: וירא דקני. חבילה של קנים ארובים: רמא וזקפיה רמא וזקפיה. וזקפיה רמא וזקפיה. וזקפיה רמא וזקפיה.

ואין גבוה ג' מן הפרקע, וזהו של מביד לפנים הימנה: רשות היחיד. כגון עומדת תחת התקרה, או לפני מן הלחי, או גבוהה ג' ורובה ד': אסקופת פרמלית. אינה גבוהה ג' אלא רחבה ד', היכי קתני "נוטל לכתחילה"? סוף סוף איסור דרבנן איכא! וקוסם פטור.

מקום שאין בו ארבע על ארבע, הוא מקום מסוים שיש לו ראש רחב קצת, וגבוהה ג', ועומד סמוך לרשות היחיד ולרה"ר. והכי מוקים לה בעירובין, בגבוהה ג' ובלבד שלא יחליפו. והכי נמי קתני לעיל: "ובלבד שלא יטול מן העני ויתן לבעל הבית".

שאינו עמוק עשרה, והוא כרמלית לשיטת רבא, לפי שתשמיש בני
רשות הרבים בבור זה אינו נחשב תשמיש ואינו חלק מרשות הרבים.
ורבי היא, כלומר, ובכל זאת לא קשה מדוע עירובו עירוב והרי אינו
יכול להביא בשבת את העירוב למקום שביתתו, לפי שהביתא
שנויה בשיטת רבי דאמר – שאמר – בעירובין (לג), כל דבר שהוא
אסור בשבת משום שבות דרבנן, לא גזרו עליו חכמים לאסורו בין
השפלות – בזמן שהוא ספק יום ספק לילה, אלא דווקא בשעה
שהוא ודאי שבת. ולכן אף על פי שבשבת עצמה אסור להוציא את
העירוב מתוך הבור (שהוא כרמלית) אל מקום שביתתו (שברשות
הרבים), מכל מקום הואיל וזמן חלות העירוב הוא בבין השמשות של
כניסת השבת, והאסור להוציא מכרמלית לרשות הרבים אינו אלא
שבות בלבד, ונמצא שבבין השמשות היה מותר להכניס את העירוב
אל מקום שביתתו ולאכול, לפיכך עירובו עירוב. ואין להוכיח מן
הברייתא שגומא ברשות הרבים דינה כרשות הרבים.
רבא מביא ראיה לשיטתו. הוסיף רבא ואמר לרב אדא בר מתנא: ולא
תיקא – ואל תאמר, דחזי קא מדיחא לך – שמה שתירצני את
הקושיות שהקשית עלי מן הברייתות שהבאת, לא נתכוונתי בכך
אלא לדחות את קושיותיך בלבד, אבל האמת היא כאביי שגומא
בור שעומקם פחות מעשרה הם רשות הרבים. אל תאמר כן, אלא
בדקא קאמינא לך – אני אומר לך, כלומר, כך היא האמת
שתשמיש שעל ידי הדחק אינו נקרא תשמיש, ולפיכך הבור והגומא
אינם רשות הרבים. דתנן במשנה (להלן ק), אם היה רך קמם – אדמת
רפש וטיט, ומים צפים מעליה, ורשות הרבים מהלכת בו – בני רשות
הרבים עוברים באותו רך ברגליהם, הוורק חפץ לתוכה ועבר ארבע
אמות, חייב, לפי שהיא רשות הרבים גמורה. וכן הוא שיעור
עומקו של רך קמם שייחשב רשות הרבים, פחות מעשרה טפחים
מים. אבל אם הוא עמוק יותר מכך, הרי הוא כרמלית. חזרת המשנה
על דבריה ואומרת: ורך קמם שרשות הרבים מהלכת בו, הוורק
חפץ לתוכה ועבר ארבע אמות, חייב.
רבא מבאר את הכפילות במשנה, ומסיים את הראיה: בשלמא – מובן
הדבר מדוע שנה התנא רך קמם, רך קמם מים, תרי זמיני – שתי
פעמים, משום שהן – פעם אחת) שנה כן להשמיענו שהיא רשות
הרבים בימות החמה, ופעם אחרת) שנה כן להשמיענו שהיא
רשות הרבים בימות הגשמים, וצריכא – והוצרך להשמיענו זאת,
דאי אשמיענן – שאם היה התנא משמיענו דין זה רק בימות החמה,
הייתי אומר, שרק בימות החמה דינה כרשות הרבים, לפי שבתקופה
זאת הרי היא משמשת את הרבים, משום דעבדי אינשי לקרורי
נפשיה – שאנשים עשויים להלך בתוך הרך כדי לקרר עצמם
מהחום, אבל בימות הגשמים שאינם צריכים להתקרר, אימא –
הייתי אומר, שלא נחשב רשות הרבים. ואי אשמיענן – ואם היה
התנא משמיענו דין זה רק בימות הגשמים, הייתי אומר, שרק בימות
הגשמים רשות הרבים היא. כן דאנן דמטניף בקרי ונחית –
שהואיל והעובר ברשות הרבים אינו יכול להטות הנמצא ברשות
הרבים עצמה, עלול לקרות שירד לרקק וילך בו, אבל בימות החמה
שלא נמצא טיט ברשות הרבים, והעוברים שם אינם מתלכלכים,
שנא נאמר שאינם יורדים לתוך הרך כדי שלא להתלכלך, ולא
נחשב רשות הרבים, לכן צריכא – הוצרך התנא להשמיענו פעמיים
דין רך קמם.
אליא מה שנה התנא 'הילוף', כלומר, 'שרשות הרבים מהלכת בו'
תרי זמיני – פעמיים, קשה, למה לי – מה בא להשמיענו בכפל זה,
הרי לשון זו באה ללמד שמדובר דווקא באופן שיש לרבים צורך בו,
ואם כן די בכך שכתב זאת ברישא וממנו נלמד לסיפא, ובסיפא היה
די שישנה יורק מים שברשות הרבים הוורק לתוכו חיב, אלא לאו
שמע מינה – אלא ודאי יש ללמוד מכפילות זו, שמה שנקט התנא
מהלכת בו, הוא בדווקא, לפי שרק 'הילוף' על ידי הדחק – מה
שהרבים עוברים במקום מסויים אף שאינו נוח להם, וכגון רך קמם, שמיא
– נחשב) הילוף, וגורם לאותו מקום שיהא נידון כרשות הרבים. אבל

נתבונן לשפוט – לקנות שביתה ברשות הרבים, ונהני את עירובו
– המזון המיועד לעירוב, בבור הנמצא על יד מקום השביתה, אם
למעלה מעשרה טפחים וכפי שיתבאר בסמוך, עירובו עירוב, לפי
שיכול להוציא בשבת מתוך הבור ולהביאו למקום השביתה ולאכלו
שם. אבל אם למטה מעשרה טפחים, אין עירובו עירוב, לפי שמקום
השביתה הוא ברשות הרבים, ואילו עירובו נמצא ברשות היחיד,
ואסור לו להוציא את העירוב מרשות היחיד לרשות הרבים, ולפיכך
לא קנה שביתתו שם.
רב אדא בר מתנא מברר את כוונת הברייתא, ועל פי זה הוא מסיים
את הקושיא. מברר רב אדא בר מתנא: חייב דמי – במה מדובר,
אלימא – אם נאמר שבכל הברייתא מדובר בבור דאית ביה – שיש
בו עומק עשרה טפחים, ומה ששינוי למעלה מעשרה טפחים עירובו
עירוב מוסב הוא על העירוב, כלומר, דללא ואותביה – שהניח את
העירוב בגובה הבור, מעל עשרה טפחים מקרקע הבור, ומה ששינוי
למטה מעשרה טפחים אין עירובו עירוב, פירושו דתתאי ואותביה
– שהוריד את העירוב והניחו בתוך עשרה טפחים התחתונים של
הבור. הרי אין לפרש כך, לפי שאם כן קשה, מה לי למעלה ומה לי
למטה – איזה חילוק יש בין אם הניחו בגובה הבור, ובין אם הניחו
בעומק הבור, הלא הואיל ועומק הבור הוא עשרה טפחים, הרי
משפת הבור ולמטה, כולו רשות היחיד הוא, והואיל והתכנין שותהא
שביתתו ברשות הרבים ולא הניח את העירוב על שפת הבור אלא
בתוכו, נמצא שהוא התכנין לשבות במקום אחר, כלומר, ברשות
הרבים, ואילו עירובו, במקום אחר הוא, כלומר, ברשות היחיד הוא
מונה, ואינו יכול להוציא בשבת את העירוב מן המקום שהוא מונה
שם ולאכול במקום השביתה, ובאופן זה אין עירובו עירוב.
אליא לאו – אלא ודאי מה ששינוי ברישא למעלה מעשרה טפחים
עירובו עירוב, מדובר בבור דלית ביה – שאין בו עשרה טפחים
עומק, וקתני – ושנינו 'עירובו עירוב', ועל כרחך הטעם הוא לפי
שהוא יכול להוציא בשבת את העירוב מתוך הבור ולאכול במקום
השביתה ומה ששינוי בסיפא למטה מעשרה טפחים זהו בור
שקרקעיתו למטה מעשרה טפחים ויש לו חלל עשרה, והוא רשות
היחיד, ולכן אין עירובו עירוב, שהרי אינו יכול להוציא את העירוב
מהבור למקום שביתתו ברשות הרבים. אלימא – מוכח מכך,
שתשמיש על ידי הדחק של בני רשות הרבים בבור, שמיא – נחשב
תשמיש, וכיון שהבור משמש לבני רשות הרבים, דינו כרשות הרבים.
שאם תשמיש על ידי הדחק אינו תשמיש, ולכן הבור אינו תשמיש
הרבים ודינו ככרמלית, הרי מדרבנן אסור להוציא את העירוב
למקום השביתה שהוא רשות הרבים, ונמצא שהוא במקום אחד
ועירובו במקום אחר, והיאך שינוי שעירובו עירוב. וקשה על רבא
שאמר שגומא העמוקה פחות מעשרה טפחים, הרי היא כרמלית.
רבא מתרץ בשני אופנים: זמיני משני ליה – לפעמים תירץ לו רבא
ולרב אדא בר מתנא, הוא ועירובו נמצאים בברמלית, כלומר, מה
ששינוי בברייתא 'נתכנין לשבות ברשות הרבים', אין פירושו רשות
הרבים ממש אלא כרמלית, ומדובר בבור הנמצא בכרמלית כגון
בקעה, והוא נתכנין לשבות על שפת הבור. ועל כן כשאין בבור
עשרה טפחים עירובו עירוב, לפי שגם מקום השביתה וגם העירוב
נמצאים בכרמלית. והתנא שאמר 'נתכנין לשבות ברשות הרבים',
אמאי קרי לך – מדוע קרא לכרמלית 'רשות הרבים', לפי שאינה
רשות היחיד, כלומר, התנא בא להדגיש בכך, שמה ששינוי שאם
עומק הבור עשרה טפחים אין עירובו עירוב, דין זה נאמר רק אם לא
היה הבור ברשות היחיד. אבל אם נתן את עירובו בבור הנמצא בחצר
שהיא רשות היחיד ונתכנין לשבות בחצר שעל שפת הבור, בכל ענין
עירובו עירוב, שהרי באופן זה אף הבור הוא חלק מרשות היחיד,
ורשאי להוציא את העירוב מהבור למקום שביתתו.
וזמיני משני ליה – ולפעמים תירץ לו רבא, הוא ברשות הרבים,
כלומר, מה ששינוי 'נתכנין לשבות ברשות הרבים', אכן פירושו
רשות הרבים ממש, ועירובו בברמלית, שהרי העירוב נמצא בבור

הַרְדָּה עָלָיו – למעלה מראשו, שהוא למעלה מעשרה טפחים, והוא
מקום פטור, והניחו למטה מעשרה, חָיִיב, אף על פי שעבר דרך מקום
פטור, וקשה שבברייתא מבואר שכשעובר דרך מקום פטור, פטור.
מתרצת הגמרא: הָתָם – שם, באופן שרוב דיבר עליו, אף על פי
שהחפץ עבר דרך מקום פטור, מכל מקום הרי לֹא נָח במקום פטור,
אלא ההנחה היתה למטה מעשרה טפחים שהוא מקום חיוב, ונמצא
שגם עקר וגם הניח ברשות הרבים, ולפיכך חייב. אבל הָכָא – ו-כאן
בברייתא, הרי החפץ נָח ביד העומד על האסקופה שהוא מקום פטור,
ולכן פטור.

הגמרא ממשיכה לבאר את הברייתא. שנינו בברייתא לעיל (ו):
אַחֲרֵים אוֹמְרִים, אַסְקוּפָה ו-מפתן] מְשַׁמְשֵׁת שְׁתֵּי רְשׁוּיֹת, כלומר,
לפעמים היא רשות היחיד, ולפעמים רשות הרבים. כיצד, בְּזִמְנָן
שֶׁהִפְתַּח פְּתוּחַ, הרי היא בְּלִפְנֵים – כרשות היחיד, וכשהִפְתַּח נְעוּל,
הרי היא בְּלַחוּץ – כרשות הרבים.

הגמרא מקשה מדוע כשהפתח פתוח הרי היא בלפנים. המקשה סבר
שמדובר באיסקופה של מבי שהתירו אותו על ידי לחי רחב, הנמצא
על האיסקופה לכל רוחבה. וכשהפתח פתוח האיסקופה נעשית חלק
מהמבוי, והיא רשות היחיד, והותר הטלטול בה על ידי הלחי של
המבוי. מקשה הגמרא: וכי כשהפתח פתוח דין האיסקופה כרשות
היחיד, וְאִם עַל גַּב דְּלִית לֶיהּ – שאין לאיסקופה עוד לְחִי כנגד שפתו
החיצונה של האיסקופה, וְהָאִמַר [-והרי אמר] רַב הֵמָּא בְּרַ גּוֹרֵימָא
אָמַר רַב, תּוֹף הִפְתַּח של המבוי, דהיינו רוחב האיסקופה, צָרִיף לְחִי
אַחֵר בשפתו החיצונה כדי לְהַתִּירוֹ – כדי להתייך את הטלטול גם
בשטח של האיסקופה עצמה, והיינו אפילו אם פתח המבוי פתוח
הוא. והטעם, לפי שהלחי העומד לכל רוחב האיסקופה אינו מתיר
את הטלטול אלא מחודו הפנימי ולפנים בלבד, כלומר, בתוך המבוי
עצמו.

וְכִי תִּמְנָא [-ושמא תאמר] שבברייתא מדובר באיסקופה דְּלִית בֵּיהּ
– שאין בה אֲרֻכָּה עַל אֲרֻכָּה טפחים, כגון שהחומה שמצד הפתח
מכאן ומכאן [ושדינה כלחי], עביה פחות מארבעה טפחים,
והאיסקופה נמצאת בין שני צדדי החומה, ולכן אינה רשות לעצמה,
ומותר לטלטל כשהפתח פתוח אף כנגד חודה החיצון של החומה
שעומד בשפת האסקופה שבצד רשות הרבים, וְהָאִמַר [-והרי אמר]
רַב הֵמָּא בְּרַ גּוֹרֵימָא אָמַר רַב, תּוֹף הִפְתַּח של המבוי, אִם עַל פִּי שְׁאִין
בּוֹ אֲרֻכָּה עַל אֲרֻכָּה טפחים, צָרִיף לְחִי אַחֵר לְהַתִּירוֹ, ואינו נותר
בלחי של המבוי.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הָכָא – כאן בברייתא,
אכן בְּאִיִּסְקוּפַת מְבִי עֶסְקִינָן – מדובר, אך לא במבוי שהוכשר
בלחי, אלא שהוכשר בקורה, ומדובר שֶׁחֲצִיו של האיסקופה מְקוּרָה
בקורה, וְחֲצִיו שְׁאִינוֹ מְקוּרָה, שכן מן הסתם כך הוא, לפי שהשיעור
הנצרך לקורה ברוחבה הוא טפח בלבד, ואילו האיסקופה ופתח
המבוי בדרך כלל רחבים הם יותר משיעור זה, ומדובר שְׁקִירוּיִי –
קורת המבוי, מונחת בְּלִפְנֵי פָנִים – בצדו הפנימי של האיסקופה,
כלומר, לצד המבוי [ציוור ג]. ולכן, כשהִפְתַּח של המבוי פְּתוּחַ דִּין
האיסקופה בְּלִפְנֵים – כמו תוך המבוי, שהרי כשהפתח פתוח
האיסקופה והקורה שעליה שייכות למבוי, ולכן מותר לטלטל בה
תחת הקורה כדין הטלטול במבוי עצמו, שכיון שהקורה מתירה את
המבוי, מתירה היא גם את האסקופה שמתחתיה. אך אם פְּתַח המבוי

נְעוּל, והדלת נסגרת לפני הצד הפנימי של האיסקופה לצד המבוי,
וכל שטח האיסקופה הוא חוץ לדלת, באופן זה דין כל האסקופה
בְּלַחוּץ – כרשות הרבים, ואסור לטלטל אף תחת הקורה, לפי
שהואיל והדלת נעולה הרי נפסקה בכך האיסקופה מן המבוי ושוב
אין לקורה שמעל האיסקופה שייכות עם המבוי, ונתבטל ממנה שם
קורה המתרת, ולפיכך גם אינה מתירה את האיסקופה שמתחתיה.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף: רַב אֲשֵׁי אָמַר, לְעוֹלָם בְּאִיִּסְקוּפַת בֵּית
[-מפתן כניסה לבית] עֶסְקִינָן – מדובר בברייתא, שכל האיסקופה
מקורה, וְכַגוֹן שְׁקִירָה אותה בְּשְׁתֵּי קוֹדוֹת, שְׁאִין בּוֹ – בקורה אחת,
לבר, רוחב אֲרֻכָּה טפחים, וְגַם אִין בּוֹ – בקורה האחרת, רוחב
אֲרֻכָּה טפחים, וְאִין בֵּין קוֹרָה זוֹ לְקוֹרָה זוֹ רֵיוּחַ שְׁלֹשָׁה טפחים, וְדִלַּת
הבית עומדת בְּאִמְצָע – תחת הריוח שבין שתי הקורות. ולכן
כשהִפְתַּח פְּתוּחַ, והדלת אינה מפסיקה בין הקורות, נחשבת
האיסקופה בְּלִפְנֵים ומותר לטלטל בה, לפי ששתי הקורות נחשבות
כאחת מחמת דִּין 'לבד', והרי ברוחב שתי קורות יחד יש ארבעה
טפחים, ולפיכך מחשיבים כאילו שפת הקורה החיצונה יורדת
וסותמת את האיסקופה ונמצא שהאיסקופה מוקפת מארבע מחיצות
[ציוור ד]. אך כשהִפְתַּח הנמצא תחת האויר שבין שתי הקורות נְעוּל,
הרי דין האיסקופה בְּלַחוּץ – כרשות הרבים, ואסור לטלטל בה, מפני
שהדלת מפסיקה בין שתי הקורות ומחלקתן זו מזו, והואיל והקורות
אינן נראות יחד לא שייך לדון אותן כאילו הן מחוברות מחמת דִּין
'לבד', אלא דנים כל קורה לבדה. והואיל ואין בקורה המכסה את
שטח האיסקופה שמחוץ לדלת רוחב ארבעה על ארבעה טפחים, הרי
אי אפשר לדון בה כאילו שפתה יורדת וסותמת את צד האיסקופה
הפונה לרשות הרבים, ונמצא שהאיסקופה סתומה בצידה הפונה
למבוי ופתוחה לרשות הרבים, ולכן דינה כרשות הרבים [ציוור ה].
הגמרא מבארת את המשך דברי 'אחרים' שבברייתא, ומבשרת באיזה
אופן אסור לטלטל מרשות היחיד אחת לרשות היחיד אחרת. שנינו
בברייתא לעיל (ו): וְאִם הִיְתָה אִיִּסְקוּפָה גְבוּהָ עֶשְׂרֵה טפחים
וְיִרְכָּהָ אֲרֻכָּה עַל אַרְבַּעַה טפחים, הָרִי זוֹ רְשׁוּתָהּ, כלומר,
אף על פי שבאופן זה האיסקופה היא רשות היחיד כמו הבית, בכל
זאת הרי היא רשות פני עצמה ואסור לטלטל לתוכה אפילו מן
הבית. מבארת הגמרא: מְסִינָע לֶיהּ – מברייתא זו יש להביא סיוע
וראיה לְרַב יִצְחָק בְּרַ אֲבָדִימִי, דָּאִמַר רַב יִצְחָק בְּרַ אֲבָדִימִי, אָמַר
הָיָה רַבִּי מֵאִיר – שהוא 'אחרים' המוזכר בברייתא, כָּל מְקוֹם שְׁאֵתָהּ
מוֹצֵא שְׁתֵּי רְשׁוּיֹת סמוכות זו לזו, וְהֵן רְשׁוּת אַחַת בְּדִינָן, אלא
שהאחת גבוהה והאחרת נמוכה הימנה, כְּגוֹן עֶמּוּד הנמצא בְּחֶצֶר
שהיא רְשׁוּת הַיְחִיד, והעמוד גְבוּהָ עֶשְׂרֵה טפחים וְרֻחָב אֲרֻכָּה
טפחים, והרי גם הוא לעצמו נידון כרשות היחיד, אִסוּר לְכַתְּףָה עָלָיו
– להניח עליו משאוי שנעקר מן החצר, כדי לחזור ולסדרו על כתיפו,
גְּזִירָה מְשׁוּם שְׁמָא מִתּוֹךְ כִּי יוֹבֵא לְכַתְּףָה אִם בְּתָל [-כמין ערימת עפר
ואבנים] הנמצא בְּרְשׁוּת הַרְבֵּים, והוא גבוה עשרה טפחים ורוחב
ארבעה על ארבעה ודינו כרשות היחיד. כלומר, שיחשוב שגם התל
שברשות הרבים הרי הוא רשות אחת עם רשות הרבים עצמה, ויניח
עליו משאוי שנעקר מרשות הרבים [ולא הועבר ארבע אמות ברשות
הרבים], והרי באופן זה חייב מן התורה משום מכניס מרשות הרבים
לרשות היחיד. נמצא ששנינו בברייתא בדעתו של רבי מאיר כמו
שאמר רבי יצחק ברי אבדימי בדעתו.

ל

לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל – והא דאמר ב"עריב פסחים" (דף 2
צט: ושם) ערבי שבתות וערבי ימים טובים – לא יאכל עד שתחשך. היינו – אפילו
התפלל לא יאכל. כדמפרש התם, כדי שיכנס לשבת כשהוא בתאוה. אבל לא התפלל –
אפילו בשאר ימים נמי אסור, כדאמר הכא: **ואם** התחילו אין מפסיקין. אפילו התחילו

באיסור, כדמוכח בסוכה (דף לח.) גבי מי שבא
בדרך ואין בידו לולב – נטלו על שולחנו. ופריך:
למימרא דמפסיקין? והא תנן: אם התחילו – אין
מפסיקין. ולא משני דהכא בהתחילו בביתר, וגבי
לולב התחילו באיסור, דמצפרא זמניה הוא. והי?
משמע בגמ', דקאמר: כיון דשרי המיינה – לא
מטרחין ליה. ויתיישב נמי הא דקשה בגמרא גבי
לימא תהוי תיובתא דריב"ל: **אין** מפסיקין –
דוקא בדאיכא שדות ביום להתפלל, כדמשמע
בגמרא, דקאמר: במנחה לא שכיח שכרות.
משמע דאין לו להפסיד תפלת מנחה. ובסוכה
(גי' שם) בהדיא מוקי מתני' בדאיכא שדות,
דמשני אמה שהבאתי לעיל: הא – דאיכא שדות,
והא – דליכא שדות:

לימא תהוי תיובתא דר' יהושע בן לוי –
משמע ליה דאפילו התחיל מפסיק.
מדאמר "אסור לטעום (א). וא"ת: לוקי מתניתין
בהתחיל בביתר, דאשכחן גבי הבדלה (ע"פ דף
ק), דקאמר נמי כי האי ליטא "אסור לאדם
לטעום כלום קודם שבידלו", ואפ"ה משמע: אם
התחילו בביתר – אין מפסיקין. דקאמר התם הכי
אמר רב: הבדלה אינה קובעת. והי"מ – דקבעי
ואכלי, אבל אתחילי מעיקרא לא מתחילין. ויש
לומר: ד"אם התחילו אין מפסיקין" משמע ליה
אפילו התחילו באיסור, כדפירש במתני':
בתספורת של בן אלעשה כו'. נראה דהכי
הלכתא: ושרי סעודה קטנה
במנחה גדולה וזמן תפלה. ודוקא סעודה
גדולה כגון סעודת אירוסין ונשואין וסעודת
מילה אסור. ודלא כרב אחא בר יעקב דאסר
אפילו סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה. והלכה
כלישנא קמא דסתם לן דה"ש, ורב אשי שהוא
בתראה סידר את הש"ס והלכתא כותיה לגבי רב
אחא בר יעקב. ואמאי דאמר לקמן "מאימתי
התחיל דין" – אין להוכיח דמתניתין איירי
בתחלת הדין ולא כרב אחא דאיכא למימר
דקאי א"אם התחילו אין מפסיקין. ומיהו, סמוך
למנחה קטנה – אסור אפילו סעודה קטנה, ואם
התחילו – מפסיקין. ואע"פ דה"ש, אי לאו דר'
יהושע בן לוי היה מוקי לה בסעודה קטנה וסמוך
למנחה קטנה, ואם התחילו אין מפסיקין. ולא

ק"ל כר' יהושע בן לוי, כדאמר בפרק "תפלת השחר" (ברכות כה) מ"מ, כיון דמיסקי סתם
הש"ס הכי – משמע דבהא, דאם התחילו מפסיקין קיימא לן כותיה. ודוקא בהא דאמר
דאסור לטעום אפילו פירות לא קיימא לן כותיה: **הא** לן והא להו – פ' בקנטרס: בני
בבל היו חוגרים עצמם בחזק, וכ"מ בסמוך, מדקאמר "הני חברין בבבלא, למיד תפלת
ערבית רשות – מכי שרא המיינה לא מטרחין ליה". ורבי חנינא שהיה באי"ה היה אומר
לתלמידיו שהיו מבבל, ורב שהיה מבבל – אומר לתלמידיו שהיו מאי"ה. לפי שדכן היה
להתרחק, שלא היו יכולין לעסוק כל כך בביתם. וקשה, דבפרק "כיצד מברכין" (שם דף מד.)

בסופו קאמר: רב חסדא אמר "על הארץ ועל פירותיה" ור' יוחנן אמר "על הארץ ועל הפירות". ואמר התם: לא פליגי, הא לן והא להו. מתקין לה רב נחמן ארב חסדא: אינהו אכלי ואנן
מברכין? ומאי פריך? לימא: רב חסדא אומר לתלמידיו שהיו מארץ ישראל – וי"ל: דקים ליה שבאותה שעה לא היו לפניו תלמידים מארץ ישראל:

למ"ד תפלת ערבית רשות לא מטרחין ליה – וא"ת: תיפוק ליה משום ק"ש! וי"ל: כגון שקרא ק"ש. ונראה לר"י, אפילו למאן דאמר "תפלת ערבית רשות" – אין לבטלה בתנא, אלא
בשביל שום צורך, כמו בשרא המיינה דהכא, או אם יש שום מצוה שאינה עוברת – יעשה המצוה ולא יתפלל, אע"פ שהמצוה אינה עוברת. אבל בתנא – אין לבטלה. תדע,
שהרי יעקב תקנה, ולמה יש לבטלה בתנא? ועוד: דאמרין בפרק "תפלת השחר" (שם כו: ושם) שהיא כנגד הקטרת אברים שהיא כל הלילה, דלא מעכבי כפרה אלא מצוה, הי' תפלת
ערבית מצוה. ואין להאריך:

מתני' לא ישב אדם לפני הספר. להספד: סמוך למנחה. קודם למנחה: עד
שיתפלל. שמא ישכח ולא יתפלל. והא אפילו בחול נמי, והא דתני הקא – משום
דדמי להא דתני גבה: לא יצא החייט במחטו ע"ש עם חשכה, שמא ישכח ויצא
משתתף שר: **ולא יבגס**. סמוך למנחה: **לא למרחץ** כו'. וטעמא דכדלהו משום שמא
יקמש עד שיעבור זמן תפלה: **ואם התחילו**,
אחרי מבל אלו: **אין מפסיקין**. אלא יגמור,
ואחרי מבל. ובגמרא (דף י.) מפרש:
בדאיכא שדות לגמור קודם שיעבור הזמן:
מפסיקין לק"ש. דאיכא מדאורייתא: **ואין**
מפסיקין לתפלה. ובגמרא (דף יא.) פריך: הא
תנא ליה רישא! **גמ'** מנחה גדולה. התחלת
זמן תמיד של בין הערבים מבי מתחיל
להעריב. דהיינו חצוי שבע ולמעלה. דהא
חצי שש וחצי שבע חמה עומדת בראש כל
אדם, וקודרת כנגדה למטה, ואינה נוטה
לשום צד. ומחצי ז' ולמעלה נוטה בקריע
למערב, סמוך למנחה מהתחלת שבע: **מנחה**
קטנה. בט' ומחצה, שהיו רגילין שלא לאחרי
יותר מכן, כדאמר "בתמיד נשחט", סמוך להו
מתחילת י: **אם התחילו אין מפסיקין**.
בתמיד. ויעבור הזמן? לימא תהוי תיובתא כו'
דקתני הקא "גמור סעודתם: **בן אלעשה**.
חתנו של רבי יהודה, ופזר מעות ללמוד
תספורת של כ"ג וקדר' גאון. שהיה מספר כל
ראשו, ולא לגמרי, אלא מניח כל השערות
קצת, כדי שיקרא ראשו של זה בצד עיקרו של
זה. והיינו "כסוס יכסמו ואת ראשיהם"
(חזקאל מד.) ומימשיך טובא: **בורסקי גדולה**.
עורות הרבה, ובתחלת תקונו: **לכולא מילתא**
דמרחין. לחוף ראשו, ולהשתטף בתמין
ובצונו, ולחיות: **ששם** ישיב. הונו של
מספרים. ויהא צריך לחזר וזג וזג
למרחין. נמי, לא תימא לכולא מילתא
דמרחין – אלא להויע בעלמא: **יתעלפה**.
פשמיד בלע"ז: **לעיוני בעלמא**. שאין זה
תחלת עשייתה, ואפ"ה: לכתחלה לא יבגס לה
סמוך למנחה גדולה: **דילמא** תוי **פסידא**
בזבניה. שנקא נתקלקלו בתוכה העורות:
ומפרידי. יצטער, ויהא טרוד בצערו ולא
יתפלל: וסתר דיןא. וסתר מה שפסקו
והורו בן, וחזרו להיות תחלת הדין: **מאימתי**
התחלת תספורת. דנימא: שוב אין מפסיק.
דחתן "אם התחילו" כו': **מעפורת**. סודר,
ונתנו על ברכיו שלא יפול השער על בגדיו:
משעירה מעפרתו ויבגס. סודרו הוא ראשון

להפשט בגדיו: **משעור** בין **בתפיו**. את בתי ורודותיו, שקורין בריצריא: **הא** לן
והא להו. בני בבל היו חוגרין את עצמן בחזק, וכשאולין – צריכין להתייר. ובני
ארץ ישראל לא היו נוהגין כן בהתרת חגורה קודם נטילת ידים: **למאן דאמר תפלת**
ערבית רשות. במסכת ברכות (דף כו:) מפני שהיא כנגד הקטר חלבים ואימורים,
שאין מעבדין פהרת: **לא מטרחין ליה**. להפסיק, אלא יגמור ואחר כך יתפלל: **ולמאן**
דאמר חזקה כו' בתקניה:

לא

התם

התם

משנה

המשנה מביאה כמה דברים שאסור להתחיל לעסוק בהם קודם תפילת מנחה, אף בימות החול, מפני שחוששים שמא ימשך בהם ויעבור זמן תפילה: לא יֵשֶׁב אִדָּם לִפְנֵי הַסֵּפֶר כדי להסתפר סמוך – קודם לזמן תפילת מנחה, עַד שִׁיתַּחֲלִיל תְּחִילָה, שמא ישכח להתפלל. וכן לא יֵבֶנֶם אִדָּם סמוך לזמן תפילת מנחה, לא לְמַרְחֵץ, ולא לְבוֹרֶסְקִי – מקום עיבוד עורות, ולא לְאֹכֹל סעודה, ולא לְדִין תורה. ואם הִתְחִילוּ אחד מכל המעשים הללו, אֵין מִפְסִיקִין, אלא יגמרו אותם ואחר כך יתפללו.

מִפְסִיקִין (לקרות קריאת שמע) לְקִרְיַת שְׁמַע, שחיובה מהתורה, ואֵין מִפְסִיקִין לְתַפִּלָּה, שחיובה מדברי חכמים.

גמרא

שנינו במשנה שיש מעשים שאסור לעשותם סמוך למנחה, מבררת הגמרא לגבי איזו מנחה מדובר. מבררת הגמרא: הִי סְמוּךְ לְמִנְחָה – סמוך לאיזו מנחה הכוונה, אִילָמָא לְמִנְחָה גְּדוּלָה, שזמנה חצי שעה אחר חצות היום, וסמוך לה' היינו מחצות היום, יש להקשות, אִמָּא לא – מדוע אסור להתחיל מעשים אלו מחצות היום, הֲאִיכָא שְׁהוּת בְּיוֹם מוֹקֵא – הרי יש הרבה זמן ביום, ואפשר להספיק לסיים ולהתפלל לאחר מכן. אִלָּא נאמר שהכוונה סְמוּךְ לְמִנְחָה קְטָנָה, שזמנה בתשע שעות ומוחצה, וסמוך לה' היינו מתחילת שעה עשירית, אם כן קשה, וכי מה ששנינו במשנתנו, אִם הִתְחִילוּ אחד מכל אלו, אֵין מִפְסִיקִין אותן כדי להתפלל, מדובר סמוך למנחה קטנה, נִימָא תִּיהוּ תְּיֻבְתָּא דְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי – האם נאמר שתהיה מכאן פירכא על דברי רבי יהושע בן לוי, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי, בִּין שְׁהֵינֵי זְמַן תַּפִּילַת הַמִּנְחָה – מנחה קטנה, אִסוּר לְאִדָּם שִׁמְעוּס בְּלוּם קוֹדֵם שִׁיתַּחֲלִיל תַּפִּילַת הַמִּנְחָה, ומהלשון 'אסור' לטעום כלום' משמע שאף אם התחיל לאכול, אסור לו להמשיך בסעודתו, ואילו במשנה מבואר שאם התחיל לאכול סמוך למנחה קטנה, מותר לו לסיים את סעודתו.

מתרצת הגמרא: לא, אֵין כוונת המשנה סמוך למנחה קטנה, אלא לְעוֹלָם כוונתה, סְמוּךְ לְמִנְחָה גְּדוּלָה, אך סמוך למנחה קטנה צריך להפסיק אף אם כבר התחיל, ואם כן אֵין פירכא על דברי רבי יהושע בן לוי. ומה שהקשית מדוע נאסרו דברים אלו הרי יש שהוה הרבה ביום, יש לומר שכונת המשנה בעיסוקים הנמשכים הרבה זמן ומה שאסרה המשנה תספורת מדובר בְּתַסְפּוּרַת שֶׁל בֶּן אֶלְעָשָׁה, שהיה חתנו של רבי, ופיזר ממון רב כדי ללמוד את התספורת המיוחדת שהסתפר בהן הגדול, ותספורת זו אורכת זמן רב, ולכן אסרה המשנה להתחילה אף סמוך למנחה גדולה. וכן יש לבאר את כל המעשים השניים במשנתנו, מה ששנינו, 'ולא לְמַרְחֵץ', הכוונה לְבוֹקֵא מִילְתָּא דְּמַרְחֵץ – לכל ענייני המרחץ, לחוף ראשו, ולרחוץ גופו במים חמים וצוננים, ולהזיע. ומה ששנינו, 'ולא לְבוֹרֶסְקִי', הכוונה לְבוֹרֶסְקִי גְּדוּלָה, שיש בה הרבה עורות והם בתחילת עיבודם. ומה ששנינו, 'ולא לְאֹכֹל', היינו בְּסַעֲדָה גְּדוּלָה, ומה ששנינו, 'ולא לְדִין', היינו בְּתַחֲלִית דִּין, שצריכים לשמוע את כל טענות בעלי הדין.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף: רַב אֶהָא בַר יַעֲקֹב אָמַר, אכן כוונת המשנה סמוך למנחה גדולה, ולכן אֵין פירכא על דברי רבי יהושע בן לוי, אך לְעוֹלָם מדובר במשנה בְּתַסְפּוּרַת דִּין – שלנו, שאינה אורכת זמן רב, וּלְבַתְּחִלָּה אִמָּא – מדוע לא יֵשֶׁב להסתפר, הרי יש מספיק זמן ביום גם להסתפר וגם להתפלל, משום גְּזִירָה שְׁמָא יֵשְׁבֵר הַזֶּזַג של מספרים, והספר ילך ויחפש זוג אחר, ותמשיך התספורת עד שיעבור זמן מנחה. וכן יש לבאר בכל המעשים המבוארים במשנה, מה ששנינו, 'ולא לְמַרְחֵץ', מדובר אפילו אם נכנס רק לְהוֹדֵעַ בְּעָלְמָא

מחוס בית המרחץ, ואינו רוחץ עצמו במים, וּלְבַתְּחִלָּה אִמָּא לא, משום גְּזִירָה שְׁמָא יֵתַעֲלָה – יתעלה, ולא יתפלל. ומה ששנינו, 'ולא לְבוֹרֶסְקִי', היינו אפילו רק לְעִיּוֹנֵי בְּעָלְמָא – לראות עורותיו בלבד, וּלְבַתְּחִלָּה אִמָּא לא, משום דִּילְמָא חוּי פְּסִידָא בְּזִכְיָנָה – שמא יראה הפסד בעסקיו, שעורותיו התקלקלו, וּמַפְרִיד – ויהא טרוד בצעריו מחמת הפסד פרנסתו, ולא יתפלל. ומה ששנינו, 'ולא לְאֹכֹל', היינו אפילו בְּסַעֲדָה קְטָנָה, וּלְבַתְּחִלָּה אִמָּא לא, דִּילְמָא אִתִּי לְאִמְשׁוּבִי – שמא יבוא להמשיך בסעודתו, עד שיעבור זמן מנחה. ומה ששנינו, 'ולא לְדִין', היינו אפילו בְּגִמְרָה דִּין, שכבר שמעו הדיינים את טענות בעלי הדין, ונשאו ונתנו בדבר, ולא נותר להם אלא רק לפסוק את הדין, ואֵין זה נמשך זמן רב, וּלְבַתְּחִלָּה אִמָּא לא יפסקו את הדין, משום שחוששים דִּילְמָא חוּי טַעָמָא – שמא יראו טעם חדש בדין, וְסִתֵּר דִּינָא – ויסתרו את מה שפסקו, ויחזרו לתחילת הדין, וישאלו את טענות בעלי הדין שנית, וימשיך הדין עד שיעבור זמן מנחה.

שנינו במשנה, שאם התחיל לעסוק באחד מדברים אלו, אינו צריך להפסיק. הגמרא מבררת מאימתי נחשב התחלת המעשה. שואלת הגמרא: מֵאִימְתִי נחשב הַתְּחִלַת הַתַּסְפּוּרַת, שאם עשה כן, אינו צריך להפסיק. משיבה הגמרא: אָמַר רַב אֲבִין, מִשְׁנֵינָה מַעֲפֹרֶת – סודר שֶׁל סִפְרִין עַל בְּרַבִּי, כדי שלא יפלו שערות על בגדיו.

שואלת הגמרא: וּמֵאִימְתִי נחשב הַתְּחִלַת הַמְּרִחֵץ. משיבה הגמרא: אָמַר רַב אֲבִין, מִשְׁעִירָה מַעֲפֹרֶתוֹ חִימָנו – מְשִׁירִיד סוּדְרוֹ מעליו, שהוא הבגד הראשון שפושט לקראת הרחיצה.

שואלת הגמרא: וּמֵאִימְתִי נחשב הַתְּחִלַת הַבוֹרֶסְקִי. משיבה הגמרא: מִשְׁיָקְשׁוֹר את שרווליו בֵּין בְּתִפְיוֹ, כדי שלא יפריעוהו במלאכתו.

שואלת הגמרא: וּמֵאִימְתִי נחשב הַתְּחִלַת אֲכִילָה. משיבה הגמרא: רַב אָמַר, מִשְׁיָפוֹל יָדָיו לסעודה. וְרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, מִשְׁתִּיר הַגּוֹרָה שחגורו בה קודם הנטילה.

הגמרא מבארת שלא נחלקו רב ורבי חנינא בדין זה: וְלֹא פְּלִיגִי – ולא נחלקו רב ורבי חנינא, אלא הָא – דברי רבי חנינא, אמורים לָן – לנו, בני בבל, הרגילים לחגור חגורתו בחזק, וצריכים להתירה בשעת האכילה, והתרת החגורה נחשבת לתחילת הסעודה. וְהָא – ודברי רב, אמורים להו – להם, בני ארץ ישראל, שלא נהגו לחגור חגורתם בחזק, ולהתירה כשאוכלים, ולכן רק נטילת ידיו נחשבת לתחילת הסעודה.

לאחר שביארה הגמרא מה נחשב לתחילת הסעודה אצל בני בבל הנוהגים לחגור חגורתם, מבאר אבוי מה דינם של בני בבל לגבי תפילת ערבית לאחר שהתירו את חגורתם לסעודה: אָמַר אֲבִין, הֵנִי תְּכַרֵּין בְּבִלְאִי – חברינו שבבבל, הנוהגים להתיר חגורתם בתחילת הסעודה, לְמָאן דְּאָמַר – לרבי יהושע, הסובר שַׁתַּפִּילַת עֶרְבִית אינה חובה אלא רְשׁוּת, בִּין דְּשָׂא לִיה הַמְּיָנִיָה – כיון שפתח את חגורתו לסעודה, לא מְטַרְחִינֵן לִיה – לא מטריחים אותו להפסיק סעודתו ולחגור חגורתו, אלא יסיים סעודתו ולאחר מכן יתפלל.

מקשה הגמרא: וְלְמָאן דְּאָמַר – וכי לרבן גמליאל, הסובר שתפילת ערבית חוֹבָה, מְטַרְחִינֵן לִיה – מטריחים אותו לחגור ולהתפלל, וְהָא תַּפִּילַת מִנְחָה דְּלְכוּלִי עָלְמָא – שלפי כולם חוֹבָה הִיא, וְתֵנִן, אִם הִתְחִילוּ בסעודה אֵין מִפְסִיקִין לתפילת מנחה, וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא, שהתחלת הסעודה היא מְשִׁתִּיר הַגּוֹרָה, ולא הצריכוהו לחגור ולהתפלל, הרי שאף בתפילת חובה לא מטריחים אותו להפסיק להתפלל לאחר שהתיר חגורו, אלא יגמור סעודתו ואחר כך יתפלל, והוא הדין בתפילת ערבית לרבן גמליאל, ומדוע אמר אבוי שרק לרבי יהושע הסובר שתפילת ערבית רְשׁוּת, אֵין מטריחים אותו להפסיק ולהתפלל.

מתרצת הגמרא: הָתָם, לגבי תפילת מנחה, שמתחיל סעודתו מבעוד
יום, **לֹא שְׂבִיחָא שְׁכָרוֹת** – לא מצוי שמשתכרים בסעודה, שאין דרך
להשתכר ביום, אם כן אין לחוש שישתכר ויפסיד תפילתו, ולכן
מתירים לו לגמור סעודתו ולאחר מכן להתפלל, אבל הָתָם, לגבי
תפילת ערבית, שמתחיל סעודתו בלילה, **שְׂבִיחָא שְׁכָרוֹת** – מצוי
שמשתכרים בסעודה, ולכן לרבן גמליאל צריך להפסיק ולהתפלל
תפילת ערבית, משום שחוששים שמא ישתכר ויפסיד תפילתו.
מתרצת הגמרא תירוץ נוסף: **אִי נָמִי, בְּמִנְחָה, בֵּין דְּקִבְעָא לָהּ**
וְיִמְנָא – שקבוע לה זמן, ויכול להתפלל אותה רק עד הערב, מִיִּרְתָּת
וְלֹא אֲתִי לְמַפְשָׁע – הרי הוא ירא שמא יעבור זמן התפילה, ואינו בא
לידי פשיעה, ולכן מתירים לו לגמור סעודתו ולא חוששים שישכח
להתפלל, אך בתפילת עֶרְבִית, **בֵּין דְּכֹלָא לִילָא** – שכל הלילה
הוא זמן עֶרְבִית, ויכול להתפלל עד עלות השחר, **לֹא מִיִּרְתָּת, וְאֲתִי**
לְמַפְשָׁע – אינו ירא שמא יעבור הזמן, והרי הוא בא לידי פשיעה
ויפסיד תפילתו, ולכן לרבן גמליאל צריך להפסיק ולהתפלל תפילת
ערבית.

הגמרא חוזרת לדברי רבי חנינא שמשעה שהתיר חגורתו אין
מפסיקים כדי להתפלל, ומקשה על דבריו: מִתְקִיף לָהּ רַב שֵׁשֶׁת,
מדוע אם התיר חגורתו אינו מפסיק כדי להתפלל, מִיִּרְתָּת לְמִסָּר
הַמִּינִיָּה – וכי טירחה היא לחגור חגורתו, שיהיה נחשב כהתחלת
אכילה, וְעוֹד, לִקְוֵי הָכִי וְלִצְלִי – יעמוד כך, כשחגורתו מותרת,
ויתפלל, ומדוע אומר רבי חנינא שאינו מפסיק כדי להתפלל.
מתרצת הגמרא את הקושיא השניה: יש לעמוד ולהתפלל כשהוא
חגור בחגורתו, **מְשֹׁם שְׁנָאמָר** (עמוד י ב), **'הָבֵן לְקִרְאָת אֱלֹהֵיךְ**
יִשְׂרָאֵל – התכוון והתנאה לפניו בבואך להתפלל ולכן אין לו
להתפלל מבלי לחגור חגורתו.

הגמרא מביאה הנהגות שונות שנהגו אמוראים בשעת התפילה: **רַבָּא**
בְּרַב הוֹנָא, רַמִּי פְּוִזְמִין – היה נועל מנעלי בד חשובים ברגליו,
וּמִצְצִי – ומתפלל. **אָמַר, יֵשׁ לַעֲשׂוֹת כֵּן מְשֹׁם 'הָבֵן לְקִרְאָת וְגו'**
אֱלֹהֵיךְ יִשְׂרָאֵל.

רַבָּא נהג להיפך, וּשְׁדִי גְלִימִיָּה – השליך את גלימתו החשובה מעליו,
כדי שלא יראה כחשוב, וּפְכָר דִּיָּה וּמִצְצִי – וחבק אצבעות ידיו אלו
על גבי אלו, כאדם המצטער מאימת רבו, והתפלל. **אָמַר, צִרִיךְ**
לַעֲשׂוֹת כֵּן מְשֹׁם שִׁישׁ לְהִתְפַּלֵּל בְּעֶבְרָא קָמִיָּה מְרִיָּה – כעבד המדבר
לפני רבו, באימה ויראה.

אָמַר רַב אֲשִׁי, חִוּיָּא לִיָּה לָרֵב בְּהֵנָּא – ראיתי את רב כהנא, דְּכִי
אֵיבָא צִעְרָא בְּעֵלְמָא – שבעת שהיה צער בעולם, שְׁדִי גְלִימִיָּה –
השליך את גלימתו החשובה מעליו, וּפְכָר דִּיָּה וּמִצְצִי – וחבק
אצבעות ידיו אלו על גבי אלו, כאדם המצטער מאימת רבו, והתפלל.
אָמַר, צִרִיךְ לַעֲשׂוֹת כֵּן מְשֹׁם שִׁישׁ לְהִתְפַּלֵּל בְּעֶבְרָא קָמִיָּה מְרִיָּה –
כעבד המדבר לפני רבו, באימה ויראה. ואילו כִּי אֵיבָא שְׁלָמָא –
בעת שהיה שלום בעולם, היה לְכִישׁ וּמִתְפַּסִּי – לובש ומתכסה
בגלימתו, וּמִתְעַטָּף וּמִצְצִי – ומתעטף בטליתו, ומתפלל. **אָמַר, יֵשׁ**
לַעֲשׂוֹת כֵּן מְשֹׁם שְׁנָאמָר, 'הָבֵן לְקִרְאָת אֱלֹהֵיךְ יִשְׂרָאֵל.

הגמרא מביאה מחלוקת לגבי המאריך בתפילתו: **רַבָּא חִוּיָּה לָרֵב**
הַמְנוּנָא דְקָא מֵאֲרִיךְ בְּצִלּוֹתֶיהָ – רבא ראה את רב המנונא שהיה
מאריך בתפילתו. **אָמַר רַבָּא, הַמְאֲרִיכִים בְּתַפִּילָתָם, הֲרֵי הֵם מְנַחֲיִין** –
מוותרים על חֵי עוֹלָם – תורה, הקיימת גם לעולם הבא, וְעוֹסְקִים
בְּחֵי שְׁעָה – בתפילה, שהיא לצורך חֵי העולם הזה. מבארת הגמרא:
וְהוּא – רַב הַמְנוּנָא סָבַר, שֶׁאֵין זֶה הַנַּחַת חֵי עוֹלָם, מְשֹׁם שֶׁזֶּמֶן תַּפְּלָה
לְחֹד, וְזִמֵּן תּוֹרָה לְחֹד.

הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין תורה ותפילה: **רַבִּי יִרְמְיָה הָוָה**
וְיָתִיב קָמִיָּה דְרַבִּי יוֹרָא, וְהוּוּ עֹסְקִין בְּשִׁמְעוֹתָא – רבי ירמיה היה יושב
לפני רבי יורא, והיו עוסקים בלימודם, נָגַהּ לְצִלּוֹנִי – התאחרו
להתפלל מחמת לימודם, וְהָוָה קָא מְסַרְהֵב רַבִּי יִרְמְיָה – והיה ממחר
רבי ירמיה לעמוד להתפלל. **כְּרִי עָלֶיהָ** – קרא עליו רַבִּי יוֹרָא פְּסוּק
זֶה (משלי כח ט), **'מִסִּיר אֹנִיו מִשְׁמֹעַ תּוֹרָה, גַּם תַּפְּלֹתוֹ תוֹעֵבָה**,

כלומר, גם אם מסיר אָנוּ משמוע תורה משום שרוצה להתפלל, כמו
שעשית, אף על פי כן תפילתך תועבה.
הגמרא חוזרת לדברי המשנה שאם התחילו, אין מפסיקים, ומבררת
מה נחשב להתחלת דין. שואלת הגמרא: **מֵאֵי מְתִי נִחְשָׁב הַתְּחִלָּת דִּין**,
משיבה הגמרא: **רַב יִרְמְיָה וְרַבִּי יוֹנָה** אמרו בזה שני שיעורים, הָד
מהם **אָמַר, מִשְׁתַּעֲטָפִי הַדִּינִין** בטליתם כשפותחים את הדין, וְהָד
מהם **אָמַר, מִשְׁתַּפְּתָחוּ בְּעָלֵי דִינִים** לומר טענותיהם.
הגמרא מבארת שלא נחלקו רב ירמיה ורבי יונה בדבר זה: **וְלֹא פְּלִיגִי**
וְלֹא נִחְלְקוּ רַב יִרְמְיָה וְרַבִּי יוֹנָה בְּדַבְּרֵיהֶם – דברי האומר
שתחילת הדין הוא משיתפתחו בעלי הדין לומר טענותיהם, אמורים
באופן דְּעֵסְקִין וְאֲתִי בְּדִינָא – שעסקו הדיינים תחילה בדין אחר, וכבר
עטופים בטליתם מחמת הדין הקודם, ולכן תחילת דין זה הוא
משיתפתחו בעלי הדין. וְהָא – ודברי האומר שתחילת הדין הוא
משיתעטפו הדיינים, אמורים באופן דְּלֹא עֵסְקִין וְאֲתִי בְּדִינָא – שלא
היו עוסקים הדיינים תחילה בדין אחר, ולכן מיד כשיתעטפו בטליתם
הרי זה נחשב תחילת דין.

הגמרא מביאה מימרות העוסקות במעלת החשיבות לדון דיני תורה:
רַב אֲמִי וְרַב אֲסִי הָווּ יָתִיב וְנָרְסִי בִּינֵי עֲמוּדֵי – היו יושבים ועוסקים
בתורה בין העמודים שעליית בית המדרש נשענת עליהם, וְכָל
שְׁעָתָא וְשְׁעָתָא הָווּ מְפָחִי וְאֵיבָרָא דְרִשָּׁא וְאָמַר – וכל שעה ושעה
היו נוקשים על בריח הדלת ואמורים, **אִי אֵיבָא דִּאֲתִי לִיָּה דִּינָא** –
אם יש אדם שיש לו דין, לִיעוֹל וְלִיָּתִי – שיכנס ויבוא.

רַב חֲסִדָּא וְרַבָּה בְּרַב הוֹנָא הָווּ יָתִיב בְּדִינָא פּוֹלֵי יוֹמָא – ישבו
בדין כל היום, הָוָה קָא חֲלִישׁ לְבִיָּהוּ – נחלש לבם מחמת שדנו כל
היום ולא אכלו. תָּנָא לָהּ – שנה להם רַב חִיָּא בְּרַב מְדַפְתִּי
ברייתא, שאין צריך לישב בדין כל היום, שנאמר (שמות יח יג), **'וַיַּעֲמֹד**
הָעָם עַל מֹשֶׁה מִן הַבֶּקֶר עַד הָעֶרֶב, וקשה, וְכִי תַעֲלֶה עַל דְּעִתָּךְ
שְׁמוֹשָׁה יוֹשֵׁב וְרַב דִּינֵי תוֹרָה בְּלִי הַיּוֹם פּוֹלֵי, אם כן תוֹדְתוֹ מְתִי
נַעֲשִׂית – מתי למד את תורתו. **אָמַר אֵין הַכוּוּנָה שְׁדֵן אֵת יִשְׂרָאֵל כָּל**
הַיּוֹם, וְמָה שְׁנָאמָר מִן הַבֶּקֶר עַד הָעֶרֶב – לא לומר לָהּ שְׁכָל דִּינֵין שְׁדֵן
דין אָמַר לְאִמְתוֹ, אֲפִילוּ שְׁעָה אַחַת בַּיּוֹם, מַעֲלָה עָלֶיהָ בְּהַתִּיב
כְּאִילוּ נַעֲשֶׂה שׁוֹתָף לְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית, שֶׁשֶׁ
ללמוד גזירה שוה, כְּתִיב הָתָם, **'וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל מֹשֶׁה מִן הַבֶּקֶר**
עַד הָעֶרֶב, וְכִתִּיב הָתָם, בְּמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית (בראשית א ה), **'וַיְהִי עֶרֶב**
וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד. הרי משמע מברייתא זו שאין צריך לישב בדין
כל היום.

לאחר שביארה הגמרא שאין צריך לישב ולדון כל היום, הגמרא
מבררת עד מתי יושבים לדון. שואלת הגמרא: **עַד מְתִי יוֹשְׁבִין**
הַדִּינִים בְּדִין. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, עַד זִמֵּן סַעֲוִידָה שֶׁל**
תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שהוא שעה ששית, כמבואר בסמוך. **אָמַר רַב הִמָּא,**
מֵאִי קָרָא – מאיזה פסוק לומדים זאת, דְּכִתִּיב (קהלת יח טז), **'אִי לָךְ**
אֶרֶץ שְׁמִלְכָה נַעַר, וְשִׁרְיָךְ בְּבֶקֶר יֹאכְלוּ – אי לך ארץ שמלכך
ודייניך מתנהגים בנערות ואינם משימים ליבם לתקון המדינה, ועל
ידי זה גם השרים אוכלים בקומם בבוקר. **אֲשִׁרְיָךְ אֶרֶץ שְׁמִלְכָה בֵּן**
חוֹרִים, וְשִׁרְיָךְ בְּעֵת יֹאכְלוּ – אשרי לך ארץ שמלכך בן גדולים אנשי
השם, כי מלך כזה אינו מתנהג בנערות, ועל ידי זה גם שריו לא
יאוכלו עד בוא עת האוכל, וטרם אכילתם ישפט את העם בְּנִבְנוּיָה
וְלֹא בְּשִׁתִּי, והיינו בְּנִבְנוּיָה שֶׁל תּוֹרָה, וְלֹא בְּשִׁתִּיָּה שֶׁל יוֹן –
בגבורת החכמה, שלבם תמיד לעשות משפט וצדק, ואינם עוסקים
בשתייה של יין.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת מתי הוא זמן סעודה: **תָּנּוּ רַבִּנֵּן**
בְּבֵרִיתָא, שְׁעָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל הַיּוֹם, הֲרֵי הִיא זִמֵּן מֵאֲכָל לֹדִים –
אומה של אוכלי אדם, שרעבתנים הם. שעה שְׁנִיָּה, זִמֵּן מֵאֲכָל
לְסִמִּים – גזלנים. שעה שְׁלִישִׁית, זִמֵּן מֵאֲכָל יוֹרְשִׁין, שירשו הון רב
שלא טרחו בו, ואינם דואגים לעסוק במלאכה לפרנסתם. שעה
רְבִיעִית, זִמֵּן מֵאֲכָל פּוֹעֲלִים העובדים אצל בעל הבית. שעה
חֲמִישִׁית, זִמֵּן מֵאֲכָל כָּל אֲדָרָם.

שבת. פרק ראשון – יציאות השבת דף י עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) קמה
רש"י
תוספות

1 **לֹא שְׂכִיחָא שְׁכִירֹת.** אין דרך להשתכר מבטי, לפיכך גומר ותפלה. אבל בלילה עשוי
2 להשתכר בסעודתו: **הפון לקראת אלחיד.** התנאה לפניו: **רמי פוזמקי.** נותן אנפילאות
3 חשובים ברגליו. ובלע"ז קאלצור"ס: **שדי גלימא.** משליך אדרתו מעליו, שלא יראה
4 בחשוב: **ופכר ידיה.** חובק ידיו באצבעותיו. מרצ"ר בלע"ז. כאדם המצטער מאימת
5 רבו: **חיי עולם.** תורה. תפלה צורך חיי שעה
6 היא – לרפואה לשלום ולמונות: **נגה.** איחר:
7 **מכרהב.** ממחר לעמוד: **דיינו מתעשפין**
8 **במליה.** בשפותחין בדין, מאימת שכניה,
9 ושלא יפנו ראשן לקאן ולקאן ותהא דעתן
10 מיושבת עליהם: **עסיין ואתי.** בדין אחר.
11 ובכר מעשפים הן. וכשנגמר אותו דין בא
12 הפניהם דין אחר סמוך למנהג, הויא התחלתן
13 משפחתו בעלי הדין בטענות. דקא לא יכא
14 למימר משיתעשפו: **עמודי.** שעליית בית
15 המדרש נשען עליהם: **חליש לביהו.**
16 מצטערין שלא עסקו אותו היום בתורה: **תנא**
17 **להו חייא בר רב.** שגדול שכר הדיינים ולא
18 יצטערו. ולינ דאין זה ומשמעותו לשון
19 לביהו, אלא לשון "חליש דעתיה", ולשון
20 "חליש לביהו" – לשון תענית הוא. שלא
21 סעדו כל היום. תנא להו חייא בר רב, שאין
22 צריכין לישוב וליהו כל היום. אלא מקצת
23 היום. ומה שאמר "מן הבקר עד הערב",
24 מדרש הוא שחשוב הדבר כמעשה בראשית,
25 שנאמר בו "ערב" ר'בוקר: **שפלקה.** דינה.
26 שהדיין קרי מלק. שנאמר "מלק במשפט
27 יעמיד ארץ" (משלי כט). לודים. אומה שקורין
28 קלני"ש, ואוכלי אדם הן, והם רעבתנין:
29 **מאכל יורשים.** יורשי הון רב, שלא טרחו בו.
30 ואין עסוקים ודואגין לטוט אחרי מונות
31 ולעסוק במלאכה: **בזורק אבן לחמת.** קשה
32 לגוף. ולי נראה: לא קשה ולא יפה: **מרחצאות**
33 **שלהן ג' חדרים.** היו לה פנימי להויע
34 ולהשתטף, אמצעי שיווד לתוכו מן המרחץ
35 ולובש חלוקי יוצא לחיצון, וגומר לבישתו
36 ונח שם שעה מיגיעת המרחץ: **עומדים**
37 **ערומים.** פנימי: **מקרא.** ק"ש: **ערומים**
38 **ולבושים.** אמצעי שיוצא בו ערום, וממחר
39 לכסות את עצמו ויוצא לחיצון: **וחולין**
40 **תפילין.** מראשו. ואין צ"ל שאם אחזן בידו
41 בתיק שלהן שאינו מניח, והא דתני "ואין צ"ל"
42 בו, אידי דבעי למיתני מציעתא "ואינו מניח"
43 ואינו חולץ", שאמצעי לא כמרחץ גמור הוא.
44 ומקצת תורת מרחץ עליו, הלכך היו בראשו
45 אין צריך לחלוק, והא אחזן – אסור להניח
46 שם בראשו, אלא יוצא לחיצון ומניח: **אח על**
47 **פי שאין בו צואה.** שפניהו משם: **בחדתי.**
48 **שלא רחץ בו אדם מעולם.** אלא שהומינו
49 **לכר:**
50 **התם לא שכיחא שכרות.** הכא – שכיחא שכרות. א"נ:
51 **במנהג פיו דקביעא לה זימנא – מירתת ולא אתי**
52 **למפשע.** ערבית פיו דכולא ליליא זמן ערבית – לא
53 **מירתת ואתי למפשע.** מתקין לה רב ששט: **מריחותא**
54 **למיסר המיניה?** ועוד: **ליקו הכי וליצלי!** – משום שנא'
55 **"הפון לקראת אלחיד ישראל".** רבא בר רב הונא רמי
56 **פוזמקי ומצלי.** אמר "הפון לקראת וגו'". רבא שדי גלימיה
57 **ופכר ידיה, ומצלי.** אמר: **פעבדא קמיה מריה.** אמר רב
58 **אשי: חוינא ליה לרב פהנא – כי איכא צערא בעלמא**
59 **– שדי גלימיה ופכר ידיה ומצלי.** אמר: **פעבדא קמי**
60 **מריה.** כי איכא שלמא – לביש ומתכפסי ומתעשפו ומצלי,
61 **אמר: "הפון לקראת אלחיד ישראל".** רבא חוינא לרב
62 **המנונא דקא מאריך בצלותיה.** אמר: **מניחין חיי עולם**
63 **ועוסקים בחיי שעה!** – והוא סבר: זמן תפלה לחוד, וזמן
64 תורה לחוד. ר' ירמיה הוה יתיב קמיה דר' זירא, והוה עסקי בשמעתא. נגה לצלויה, והוה קא
65 מסרהב ר' ירמיה, קרי עליה ר' זירא: **"מסיר אונן משמוע תורה גם תפלתו תועבה".** מאימתי
66 התחלת דין? רב ירמיה ורבי יונה, חד אמר: משיתעשפו הדיינים, וחד אמר: משיתפתחו בעלי
67 דינים. ולא פליגי, הא – דעסקי ואתו בדינא, הא – דלא עסקי ואתו בדינא. רב אמי ורב אסי
68 הוו יתיב וגרסי ביני עמודי וכל שעתא ושעתא הוו טפחי אעיפרא דדשא ואמרי: אי איכא
69 דאית ליה דינא – ליעול וליתוי. רב חסדא ורבה בר רב הונא הוו יתיב בדינא פולג יומא, הוה
70 קא חליש לביהו. תנא להו רב חייא בר רב מרפת: **"ויעמוד העם על משה מן הבקר עד הערב"**
71 **וכי תעלה על דעתך שמישה יושב ודן כל היום פולג?** תורתו מתי נעשית? **אלא לומר לך:**
72 **כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת – מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף**
73 **להקדוש ברוך הוא כמעשה בראשית.** פתיב הכא **"ויעמוד העם על משה מן הבקר עד הערב"**
74 **וכתיב התם "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד".** עד מתי יושבין בדין? אמר רב ששת: עד זמן
75 סעודה. אמר רב חמא: מאי קרא – דכתיב "אי לך ארץ שפולקד נער ושרוף בפקר יאכלו
76 אשרוף ארץ שפולקד בן חורים ושרוף בעת יאכלו בגבורה ולא בשתי" בגבורה של תורה, ולא
77 בשתייה של יין. תנו רבנן: שעה ראשונה – מאכל לודים, שניה – מאכל לסמים, שלישית –
78 מאכל יורשין, רביעית – מאכל פועלים, חמישית – מאכל כל אדם. איני? והאמר רב פפא:
79 **רביעית זמן סעודה לכל אדם!** – אלא: רביעית – מאכל כל אדם, חמישית – מאכל פועלים,
80 ששית – מאכל ת"ח. מבאן ואליך – בזורק אבן לחמת. אמר אביי: לא אמרן אלא דלא טעים
81 מיד בצפרא, אבל טעים מיד בצפרא – לית לן בה. אמר רב אדא בר אבהו: מתפלל אדם
82 תפלתו בבית המרחץ. מתיבי: הנכנס לבית המרחץ, מקום שב"א עומדין לבושין – יש שם
83 מקרא ותפלה, ואין צריך לומר שאילת שלום, ומניח תפילין ואין צריך לומר שאינו חולץ. מקום
84 שבני אדם עומדים ערומים ולבושין – יש שם שאילת שלום, ואין שם מקרא ותפלה, ואינו
85 חולץ תפילין, ואינו מניח לכתחלה. מקום שבני אדם עומדין ערומים – אין שם שאילת שלום, ואין צריך לומר מקרא ותפלה, וחולץ
86 תפילין ואין צריך לומר שאינו מניח! – כי קאמר רב אדא בר אבהו – במרחץ שאין בו אדם. – והא אמר רבי יוסי בר חנינא:
87 **מרחץ שאמרו – אע"פ שאין בו אדם, בית הכפסא שאמרו – אע"פ שאין בו צואה! – אלא: כי קאמר רב אדא – בחדתי.** – והא
88 **מבעיא בעא ליה רבינא: הומינו לבית הכפסא מהו?** יש זימון או אין זימון? ולא איפשטא ליה; לאו הוא הדין למרחץ? לא, דילמא
89 **שאי**

שאני בית הכסא דנפיש וזהמא – תימנה בסוף פ"ק גדרים (דף יז) גרס: בעי רבינא, הומינו לבית הכסא והומינו לבית המרחץ מהזי אלמא במרחץ נמי מיבעי ליה ויש שמוחקין אותו שם מן הספרים משום דך דהבא. ומיהו יש לקיים שם הגיר'. והבא ה"פ: מאי לאו כי הויכ דלא איפשיטא ליה מבית הכסא, ה"נ לא איפשיטא ליה מבית המרחץ? ומשנה:

שאני בית הכסא דנפיש וזהמיה, להכי לא

איפשיטא ליה. אבל מרחץ, בטר דבעי – הדר

פשטא. א"ר: הומינו לבית המרחץ אינו מדבר

רבינא, אלא הש"ס הוא דמסיק שאינו רוצה

לחלק, וכן יש בכמה מקומות:

דמתרנמינן אלהא מדימנא – תימנה:

דשלוש נמי מתרנמינן "דעבר

ליה שלום" ור"ל: דהתם קראו שלום על שם

שהוא עושה שלום, דאי לא קראו שלום אלא

בעי למימר "ה' שלום" – ה' העושה לו שלום,

א"כ ה"ל למימר: ה' שלומי:

הנותן מתנה לחברו צריך להודיעו – ודוקא

במתנה שנותן לו ע"י אהבה, שאין

המקבל מתבייש. אבל הנותן צדקה שהמקבל

מתבייש – "מתן בטרר יכפה אף" (משלי כא):

יחבה ניהליה – דמותרת לזרים, כפירוש

הקונטרס. והכי מוכח בפרק "הורע"

(חולין קלב). וזא דאמר בפ"ב דכתובות (דף

כה). חזקה לכהונה חילוק מתנות כגון שמעיד

לו דבתורת כהונה יחבה ניהליה:

ה"ג נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים –

ואע"ג דבלאו הכי נהוג, דכתיב (בראשית

טו) "ועבדום וענו אותם" – שמת לא היה נהוג

עליהם עניו כ"כ אלא ע"י זה, שהרי ארבע מאות

שנה התחילו קדם שנוכל יצחק ל' שנים: ושל

סדום ג"כ שנה – כמו שמוכיח בקור' שהיה

אברהם בן מ"ח שנה כשנבנית סדום, ושלושה כ"ו

שנים. משמע שהיה אברהם בן ע"ג כשהרג את

המלכים. ובסדר עולם משמע שהיה בן ע"ה שנה

כשהכה את המלכים, דקאמר התם: אברהם

אבינו כשגדבר עמו בין הברתים בן ע' שנה היה,

שנאמר ויהי מקץ שלשים שנה וגו' וחזר לחזן

ושהה שם ה' שנים, שנאמר "ואברהם בן חמש

שנים ושבועים שנה בצאתו מחרן וגו'" ואותה

שנה שריאם שנת רבע היתה, יר' למצרים

ושהה שם ג' חדשים, בא וישב לו באלוני ממרא

– היא שנה שכבש את המלכים. ולפ"ז לא היתה

שלושה אלא כ"ד, וצריך לומר: שהיתה בשלוה

ב' שנים בתחלה:

ולא

שאני בית הכסא דמא"ס. "אין שם שאילת שלום" כפייע

ליה לרב המנונא משמיה דעופא, דאמר: אסור לאדם

שיתן שלום לחבירו בבית המרחץ, משום שנאמר "ויקרא

לו ה' שלום" – אלא מעתה, הימנותא נמי אסור למימר

בבית הכסא, דכתי' "האל הנאמן"! וכ"ת: ה"נ, והאמר

רבא בר מחספא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: שרי

למימר הימנותא בבית הכסא! – ה"ה שם גופיה לא

איכרי הכי, דמתרנמינן "אלהא מהימנא", הכא – שם

גופיה איכרי שלום, דכתיב "ויקרא לו ה' שלום". ואמר

רבא בר מחספא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: הנותן

מתנה לחבירו – צריך להודיעו, שנאמר "לדעת כי אני ה'

מקדשכם". הניא נמי הכי: "לדעת כי אני ה' מקדשכם".

א"ל חב"ה למשה: מתנה טובה יש לי בבית גגו ושבת

שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל – לך והודיעם. מכאן

ארשב"ג: הנותן פת לתינוק צריך להודיע לאמו. מאי עבד

ליה? – אמר אב"י: שא"פ ליה משחא ומ"ל ליה כוחלא,

והאידיא דחיי"ש' לבשפים מאי? – אמר רב פפא: שא"פ

ל' מאותו המין. איני?! והאמר רב חמא (בר) חנינא: הנותן

מתנה לחבירו – א"צ להודיעו, שנאמר "ומשה לא ידע כי

קרן עור פניו בדרבו אתו"! – לא קשיא, הא – במילתא

דעבדא לאגלויי, הא – במילתא דלא עבדא לאגלויי. –

והא שבת דעבדא לגלויי! – מתן שכרה לא עבד לגלויי.

רב חסדא הוה נקוט בידיה תרתי מתנתא דתורא אמר:

כל מאן דאתי ואמר לי שמענתא חדתא משמיה דרב –

יהיבנא ליה ניהליה. א"ל רבא בר מחספא, הכי אמר רב:

הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו. שנאמר "לדעת כי אני

ה' מקדשכם". יהבה ניהליה. אמר: חביבין עלך שמענתא

דרב בול' האי? – א"ל: אין. – א"ל, היינו דאמר רב: מילתא

אלבישייהו יקרא. א"ל: אמר רב הכי? בתרייתא עדיפא לי

מקמייתא! ואי הוה נקטינא אחריתי – יהיבנא לך. ואמר

רבא בר מחספא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: לעולם

אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו

– נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים. ואמר רבא בר מחספא אמר רב חמא בר

גוריא אמר רב: לעולם יחזר אדם וישב בעיר ששיבתה קרובה. שמתוך ששיבתה קרובה עונותיה

מועטין. שנאמר "הנה נא העיר הזאת לנוס שמה והיא מצער". מאי 'קרובה'? אילימא

'קרובה' דמיקרבה וזוהא – והא קא חזו לה! אלא: מתוך ששיבתה קרובה – עונותיה מועטין. א"ר

אבין: מאי קרא? – דכתיב "אמלטה נא שמה", נ"א בגימטריא נ' וחד הוי, ושל סדום נ' וב' ושל יתה

ב"י

שאני בית הכסא דמא"ס. ושם מגונה עליו, מש"ה מספקא לן בהומנותו: ויקרא לו.

גדעון, להקביה "ה' שלום": חקנותא. להקביר אמונה בבית הכסא: צריך להודיעו.

מתן פלוני אתן לך. וזהו דרך כבוד, דשקא יתבייש לקבלה. ומהו קר מתרצין בדרבין

ואינו בוש בדרך. וכן אם נתנה בביתו שלא מידיעתו צריך להודיעו שמידו באה לו.

שמתוך כך יתא אוהבו: לדעת כי אני ה' וגו'.

להודיעם אני בא שאני רוצה לקדשם: שרי

ליה משחא. ישפשונו בשמן בין עיניו: דבר

הנראה, ששתאלנו אמו מי עשה כן? ויאמר

לה התינוק פלוני עשה. וגם פת נתן לי: ומ"ל

ליה בוחלא. נותן כחול סביב עינו. וכן לשונו

בתלמוד: לבשפים. שתחשדנו שבשפו:

לאגלויי

מי נתנו לו: מתן שכרה בו. והוא הודיעו וע"י

משדו בעל פה מה שכרה: רב חסדא. כהן

הוה *דקאמרין (ברכות פ"ו דף מר) גבי עיר

אחת דהתה בא"י ובה שמונים וזוגות אחים

כהנים והשואים שמונים וזוגות אחיות כהנות,

וכדקו מסורא עד הנדקא ולא אשכחו אלא

תרמי בנתיא דרב חסדא דהוה נסיבי לרמי בר

חמא ולמר עוקבא בר חמא: הוה נקוט תרתי

מתנתא דתורא. וזג של זרוע לחיים וקובה

שנתנה לו. ורשאי להאבילן לישראל. ואע"ג

דבר חסדא בח"ל הוה – לא ילפינן מהכא

דמתנות נהוגות בזמן ההוה, דהאידיא נהוג

עלמא בתלתא סבי (ברכות דף כב.). בר

יאשיה בכלאים, וכר' יהודה בטבילת בעלי

קרין לת"ת, וכר' אלעאי בראשית הגז. שהיה

אומר: אינו נוהג אלא בארץ, וכן מתנות. בימי

רב חסדא אבתי לא נהוג בר' אלעאי, ובימי

ר"ב בר יצחק נהוג כוותיה בראשית הגז ולא

במתנות. והשתא קא חזינא דנהוג אף

במתנות. וכי היכי(א) דאחזו במנהג בראשית

הזו בימי ר"ב ולא מחזינא בהו ונהגא כולא

כוותיה, השתא דנהוג אף במתנות – לא

משנינן מנהגא: דהתא, חדשה, שלא

שמעתי: מיללא אלבישי' יקרא. מעיל דמיו

קרים למי שרגיל ללבושו. כלומר: לפי

שאתה תלמידו של רב רגיל בשמנותותי –

אתה מהוה אחרים: משקל ב' סלעים. לאו

דוקא נקט. בתלמודי רבינו יצחק הלוי מציאת:

בתנות פסים – סביב פס ידו מן מילת, ולא כל

הבתנות: ששיבתה קרובה. שנתיישבו בה

מקורב, כלומר עיר חדשה: דמקרבא. לנוס

שם: וזוהא. ולא צריכין אתם להקפיד על

קיומה: הא חזו לה. למה ליה למימר

להו? ששיבתה קרובה. שנה אחת קדמה לה

סדום, כדמפרש: של סדום חמשים ושתים.

דע"כ בוני מגדל בארץ שגער דיה, ולא היה

ישבו בעולם אלא באותה בעה, כדכתיב

(בראשית יא) "ויהי כל הארץ שפה אחת וגו'

ויהי בנסעם מקדם". ומשם נפוצו למקומות

אחרים כשנתפלגו. וכן להם עיירות.

ומשנתפלגו עד שהרבה סדום אינו אלא

חמשים ושתים שנה, שהרי בסוף ימי פלג

נתפלגו הארצות, כדתינא בסדר עולם: אמר ר' יוסי, נביא גדול היה עבר שקרא בנו פלג, כי בימיו נפלגה הארץ. ואם תאמר בתחלת ימיו – והלא קטן אזיו קטן ממנו והוליד

משפחות ונתפלגו, ואם תאמר באמצע ימיו – לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש, נתן לך סימן ולא תרע באיזו משנותיו, אלא בסוף ימיו. צא וחשוב שנותיו של פלג, ונמצא

שנה שמת בה היא שנת מ"ח לאברהם, וכשחבר סדום – שנת צ"ט לאברהם, שהרי בו ביום נתבשרה שרה ולשנה אחרת ילקה. ואברהם בן מאת שנה" וגו' (שם כא): ושל יתה.

האמורה בה "אין שבעת לם ושלוח השקט היה לה" וגו' (יחזקאל טז) וכתוב "נתיב לא ידעו עש" לא הדיריכוהו" וגו' (איוב כח):

שבת דף י עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קמז

1 **שָׁאֲנִי** – שונה בִּית הַכֶּסֶּף, מחמת הַמָּאִים – שהוא מאוס, ושם מגונה
2 עליו, לכן הסתפק רבינא האם הזמנה לצורך בית הכסא אוסרת לומר
3 בו דבר שבקדושה או לא, אך לגבי מרחץ שאינו מאוס שמא אין
4 הזמנה אוסרת לומר בו דבר שבקדושה.
5 שנינו בברייתא (לעיל ע"א) לגבי החדר הפנימי בבית המרחץ, **אִין שָׁם**
6 **שְׂאִילַת שְׁלוֹם**. הרי זה מסייע ליה לרב **הַמְנוּנָא מְשֻׁמֵּיה דְּעוֹלָא**,
7 **דְּאָמַר, אֲסוּר לְאָדָם שִׁיתָן שְׁלוֹם לְחֵבְרֵי בֵּית הַמְּרֻחָן, מִשּׁוּם**
8 **שְׁנָאֲמַר** (שפוטס 1 כד), **וְיִקְרָא לוֹ וְגַדְעוֹן לְקֹדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, ה' שְׁלוֹם,**
9 הרי ש'שלום' הוא כינוי של הקדוש ברוך הוא.
10 שואלת הגמרא: **אֵלָּא מַעֲתָהּ**, שאסור להזכיר כינוי של הקדוש ברוך
11 הוא בבית המרחץ, אם כן, **הִימְנוּתָא נָמִי** – גם 'אמונה' יהא **אֲסוּר**
12 **לְמִימַר בֵּית הַכֶּסֶּף** ובבית המרחץ, משום דְּבִתְיָב (דברים 10 ט), **הָאֵל**
13 **הַנָּאֲמֹן**, הרי שהקדוש ברוך הוא נקרא 'נאמן'. וְכִי תִמָּא **הָכִי נָמִי** –
14 ואם תרצה לומר שאכן אסור להזכיר בהם 'אמונה', וְהָאֲמַר **רָבָא פֶּר**
15 **מַחֲסִיָּא, אָמַר רַב חָמָא פֶּר גּוּרִיָּא, אָמַר רַב, שְׂרִי לְמִימַר** – מותר
16 לומר 'הִימְנוּתָא' בֵּית הַכֶּסֶּף.
17 מתרצת הגמרא: הֵתָם, שכתוב 'הנאמן', שם גופיה **לֹא אִיקְרִי הָכִי** –
18 שם ה' עצמו לא נקרא כך, דְּמִתְרַגְּמִין – שהרי אנו מתרגמים את
19 הפסוק **אֵלֶּהָא מְהִימָנָא** – ה' שהוא נאמן, והיינו, שכך הנהגתו, אך
20 אין לו שמו, אבל הָמָא, שם גופיה **אִיקְרִי** – שם ה' עצמו נקרא
21 **'שְׁלוֹם'**, דְּבִתְיָב (שפוטס 1 כד), **וְיִקְרָא לוֹ, ה' שְׁלוֹם**.
22 אגב דברי רבא בר מחסיא בשם רב חמא בר גוריא, בשם רב, הגמרא
23 מביאה עוד מימרות בשמו: **וְאָמַר רָבָא פֶּר מַחֲסִיָּא, אָמַר רַב חָמָא**
24 **פֶּר גּוּרִיָּא, אָמַר רַב, הַנּוֹתָן מַתָּנָה לְחֵבְרֵי, צְרִיךְ לְהוֹדִיעֹן קוֹדֶם**
25 **הַנְּתִינָהּ**, שמא יתיביש לקבלה, ומתוך שמודיעו מתרצים בדברים
26 ואינו מתבייש, שְׁנָאֲמַר בענין השבת (שמות לא יג), **וְאָתָּה דְּבַר אֵל בְּנִי**
27 **יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר, אֵךְ אֵת שַׁבְּתִי תִשְׁמְרוּ, כִּי אוֹת הוּא בְּיָנִי וּבְיָנֵיכֶם**
28 **לְדַחֲתֵיכֶם לְרַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם** – אני בא להודיעם שברצוני
29 לקדם.
30 הגמרא מביאה ברייתא המסייעת לדבריו: **תִּנָּא נָמִי הָכִי** – שנינו כך
31 גם בברייתא, נאמר בפסוק (שם) **'לְרַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם, אָמַר**
32 **לוֹ הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַשָּׁה, מַתָּנָה מוֹכֵחַ יֵשׁ לִי בֵּיתִי נָנִי, וְשִׁכְתָּ**
33 **שָׁמָּה, וְאֲנִי מִבְּקֹשׁ לִיתֵנָּה לְיִשְׂרָאֵל, לֵךְ וְהוֹדִיעֶם שְׂאִנִּי רוצה ליתנה**
34 **לָהֶם. מִכָּאֵן אָמַר רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, הַנּוֹתָן פֶּת לְתִינוּק, צְרִיךְ**
35 **לְהוֹדִיעַ לְאָמֹן שֶׁנָּתַן לוֹ.**
36 שואלת הגמרא: **מָאִי עָבִיד לִיה** – מה יעשה לתינוק כדי שתדע אמו
37 שנתן לו פת. משיבה הגמרא: **אָמַר אַבְיִי, שְׂאִיף לִיה מִשְׁחָא** – ישוף
38 לו שמן בין עיניו, וּמָלִי לִיה בּוֹחֶלָא – או שיתן 'כחול' סביב עיניו.
39 שהם דברים הניכרים, וכשתשאלנו אמו מי עשה לו כן, ישיב לה
40 התינוק, פלוני עשה לי, וגם נתן לי פת, ומתוך כך ידעו אביו ואמו
41 שהוא אוהבם, ותרבה חיבה ורעות בישראל.
42 שואלת הגמרא: וְהֵאֲדִינָא, דְּחִיִּישִׁין – ובזמן הזה, שחוששים
43 לְכַשְׁפִּים, וכאשר ישוף לו שמן בין עיניו, תחשוד אמו שבישף אותה,
44 אם כן, **מָאִי** – מה יעשה כדי שתדע אמו. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב**
45 **פִּפְסָא, שְׂאִיף לִיה** – ישוף לו **מֵאוֹתוֹ הַמֵּין שֶׁנָּתַן לוֹ**, כלומר, יתן
46 פירורים מהלחם בין שערות ראשו.
47 מקשה הגמרא: **אֲנִי** – האם כך הוא, שהנותן מתנה לחבירו, צריך
48 להודיעו, וְהָאֲמַר רַב חָמָא (בר) [בְּרַבִּין] חֲנִינָא, הַנּוֹתָן מַתָּנָה
49 לְחֵבְרֵי אֲנִי צְרִיךְ לְהוֹדִיעֹן, שְׁנָאֲמַר (שמות לד כט), **'וּמַשָּׁה לֹא יָדַע כִּי**
50 **קָרַן** – הבהיק עור פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אֹתוֹ, אם כן משמע שלא הודיע
51 הקדוש ברוך הוא למשה שנתן לו במתנה קירון עור פניו.
52 מתרצת הגמרא: **לֹא קָשִׁיָּא, הָא** – דברי רב חמא ברבי חנינא שאין
53 צריך להודיעו, היינו בְּמִילָתָא דְּעָבִידָא לְאִגְלוּי – בדבר שעשוי

54 להתגלות מי נתן לו, וְהָא – ודברי רבא בר מחסיא בשם רב שצריך
55 להודיעו, היינו בְּמִילָתָא דְּלֹא עָבִידָא לְאִגְלוּי – בדבר שאינו עשוי
56 להתגלות מי נתן לו זאת.
57 מקשה הגמרא: וְהָא שִׁכְתָּ דְּעָבִידָא לְגִלּוּי – והרי שבת שעתיד
58 הקדוש ברוך הוא לצוות עליה, ויתגלה שהוא נותן המתנה, ומדוע
59 הוצרך להודיע על כך לישראל. מתרצת הגמרא: **מִתָּנָה שִׁכְתָּה של**
60 **השבת לֹא עָבִיד לְגִלּוּי** – אינו עתיד להתגלות, ולכן שלח הקדוש
61 ברוך הוא את משה להודיעם.
62 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **רַב חֲסִידָא שְׁחִיד כַּהֵן, הָיָה נְקִיט**
63 **בְּיָדֵיהּ תְּרֵינִי מַתָּנָא דְּתוֹרָא** – היה מחזיק בידו זוג מתנות כהונה
64 שהורמו משור, וְאָמַר, **כֹּל מֵאֵן דְּאֲתִי וְאָמַר לִי שְׁמַעְתָּתָא חֲדָתָא**
65 **מִשְׁמִיָּה דְּרַב** – כל מי שיבוא ויאמר לי שמעוה חדשה שלא שמעתיה,
66 משמו של רב, יְהִיבֵנָא לִיה נִיחָלִיָּה – אתן לו מתנות אלו. **אָמַר לִיה**
67 **רָבָא פֶּר מַחֲסִיָּא, הָכִי אָמַר רַב, הַנּוֹתָן מַתָּנָה לְחֵבְרֵי, צְרִיךְ**
68 **לְהוֹדִיעֹן, שְׁנָאֲמַר 'לְרַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם', כִּשְׁמַע זֹאת רַב**
69 **חֲסִידָא, יְהִיבָה נִיחָלִיָּה** – נתן לרבא בר מחסיא את זוג המתנות.
70 **אָמַר לוֹ רַבא בַר מַחֲסִיָּא, תְּבִיבִין עֲלֶיךָ שְׁמַעְתָּתָא דְּרַב בּוּלִי הָאִי** –
71 וכי חביבים עליך כל כך דברי רב. **אָמַר לִיה רַב חֲסִידָא, אֲנִי. אָמַר לִיה**
72 **רַבא בַר מַחֲסִיָּא, הִינּוּ דְּאָמַר רַב, מִילָתָא** – מעיל מצמר נקי של כבש
73 בן יומו, **אֲלִכְשִׁיְהוּ יִקְרָא** – יקר הוא מאד בעיני הרגיל ללבושו.
74 כלומר, מפני שאתה תלמידו של רב ורגיל בשמעותיו, אתה מחזר
75 אחריהם. **אָמַר לִיה רַב חֲסִידָא, אָמַר רַב הָכִי** – וכי כך אמר רב, אם
76 כן, בְּתִרְיִיתָא עֲדִיפָא לִי מִקְמִיָּתָא – השמועה האחרונה שאמרת
77 בשמו של רב עדיפה לי מהשמועה הראשונה, וְאִי הָיָה נְקִיטָא
78 **אֲחֵרִיתִי, יְהִיבֵנָא לֶךְ** – ואם הייתי מחזיק ביד מתנות נוספות, הייתי
79 נותנם לך בשביל שמועה זו.
80 הגמרא מביאה מימרא נוספת בשמו: **וְאָמַר רָבָא פֶּר מַחֲסִיָּא, אָמַר**
81 **רַב חָמָא פֶּר גּוּרִיָּא, אָמַר רַב, לְעוֹלָם אֵל יַעֲזֹב אָדָם לטובה את בְּנֵי**
82 **אֶחָד בֵּין שָׂאֵר הַבְּנִים, שֶׁשֶּׁבִּיל מִשְׁקַל שְׁנֵי סֻלְעִים מִלֵּת – צִמּוּר נָקִי**
83 **מִכְבֵּשׁ בֶּן יוֹמוֹ שֶׁנָּתַן יַעֲקֹב יוֹסֵף וְיִתְרֵי מִשְׁאָר בְּנָיו, שְׁנָאֲמַר (בראשית**
84 **א' 18), 'וְעָשָׂה לוֹ בְּתוּלָת פָּסִים, נִתְקַנָּא בּוֹ אֲחִיו, וְנִתְגַּלְגַּל הַדָּבָר עַל יָדִי**
85 **זֶה, וְיִרְדּוּ אֲבוֹתֵינוּ לְמַצְרַיִם.**
86 הגמרא מביאה מימרא נוספת בשמו: **וְאָמַר רָבָא פֶּר מַחֲסִיָּא, אָמַר**
87 **רַב חָמָא פֶּר גּוּרִיָּא, אָמַר רַב, לְעוֹלָם יְחֹדֶר – יִחַפֵּשׂ אָדָם וְיִשֵּׁב בְּעִיר**
88 **שְׂשִׁיבְתָּהּ קְרוּבָה** – שהתיישבו בה מקרוב, כלומר, בעיר חדשה,
89 שְׁמֹתוֹדֶף שְׂשִׁיבְתָּהּ קְרוּבָה, עֲזוּנֹתֶיהָ מוֹעֲטִין. שְׁנָאֲמַר בדברי לוט
90 למלאכים בשעה שהוציאוהו מסדום קודם הפיכתה (בראשית יט ב),
91 **'הִנֵּה נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרוּבָה לָנוּם שָׁמָּה, וְהִיא מִצְעָר, אִמְלִטָה נָא**
92 **שָׁמָּה, הֲלֹא מִצְעָר הוּא וְתַחֲיֵי נַפְשִׁי. מִבְּרַת הַגְּמָרָא: מָאִי 'קְרוּבָה',**
93 **אִילִימָא 'קְרוּבָה', דְּמִיקְרָבָא וּזְוּמָא** – שהיא קרובה כדי לנוס לשם,
94 וקטנה שאין אתם צריכים להקפיד על קיומה, יש להקשות, מדוע
95 הוצרך לומר כן, וְהָא קָא חֲזוּ לָהּ – והרי המלאכים עצמם ראו את
96 קרבתה לסדום ואת גודלה.
97 מבארת הגמרא: **אֵלָּא כּוּוֹנוֹתָא לומר, שְׁמֹתוֹדֶף שְׂשִׁיבְתָּהּ קְרוּבָה** –
98 שהתיישבו בה מקרוב, עֲזוּנֹתֶיהָ מוֹעֲטִין – מועטין.
99 הגמרא מדייקת פירוש זה ממשמעות הפסוקים: **אָמַר רַבִּי אֲבִין, מָאִי**
100 **קָרָא** – היכן נרמז פירוש זה בפסוק, דְּבִתְיָב בהמשך הפסוק (שם),
101 **'אִמְלִטָה נָא שָׁמָּה, וְתִיבַת נָא' בְּנִימְטָרִיא חֲמִשִּׁין וְחָד הָיוּ** – הרי זה
102 חמשים ואחת, והן מנין שנות ישיבתה של צוער, ואילו מנין שנות
103 ישיבתה שֶׁל סָדוּם הֵן חֲמִשִּׁין וְתָרִי – חמשים ושתים שנים, הרי
104 שצוער חדשה יותר מסדום.
105 ממשיך רבי אבין, וְשִׁלּוּתָהּ – וזמן השלוה של סדום היה

בברייתא כך, אחרים אומרים, עמר המקבל במקומו וקיבל, חייב
 הזורק, אך אם עקר המקבל במקומו וקיבל, פטור הזורק.
 הגמרא מביאה ספק בדיון זה: פ' י-ה (הסתפקו רבי יוחנן, ורק הפין
 למרחק ארבע אמות ברשות הרבים, ונעקר הוא עצמו במקומו, ורץ
 אחר החפץ, וזוהר וקיבלו – שתפס את החפץ באמצע הילוכו, ולא
 נח החפץ במקום שאליו היה עתיד להגיע מכח זריקתו, מהו – מה
 דינו, האם חייב על העברת ארבע אמות ברשות הרבים. מבררת
 הגמרא: מאי קמבעיא ליה – מהו ספיקו, מאיזה טעם אפשר לפטור
 את הזורק, הרי עשה עקירה והנחה. מבארת הגמרא: אמר רב אדא
 בר אבהה, שני בחות באדם אחד קא מבעיא ליה – ספיקו הוא,
 כשאחד עשה מלאכה בשני כוחות, שלא הגיע החפץ עד המקום
 שהיה ראוי להגיע מכח זריקתו, אלא הזורק רץ ועיכבו במקום אחר,
 והעקירה הראשונה היא בלא הנחה, והסתפק רבי יוחנן, האם שני
 בחות באדם אחד – שני פעולות הנעשות על ידי אדם אחד, האם
 באדם אחד דמי – נחשב שנעשה המעשה על ידי אדם אחד, ונחייב,
 או דילמא – או שנאמר, ששני בני אדם דמי – נחשב כשני בני
 אדם שעשו מלאכה, זה עקר וזה הניח, ופטור מחטאת. ומסקנת
 הגמרא: תיקו – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.
 הגמרא מביאה דין נוסף שאמר רבי יוחנן לגבי הוצאה: אמר רבי
 אבין אמר רבי יוחנן, עמד ברשות הרבים, והכנים ידו לתוך חצר
 חבירו, וקיבל מי נשמים היורדים כעת והוציא את המים לרשות
 הרבים, חייב חטאת.
 מקשה הגמרא: מתקיף לה רבי זירא, מה לי המעיני חבירו, מה לי
 המעיני שמים – מה ההבדל בין המעיני חבירו חפץ בידו והוא הוציא

לרשות הרבים, שהתבאר במשנה שפטור, לבין הטעינוהו השמים
 גשם, הרי בשניהם איהו לא עביר – הוא לא עשה עקירה, ומדוע
 חייב רבי יוחנן באופן זה שהמוציא לא עקר את מי הגשמים.
 הגמרא מעמידה את דברי רבי יוחנן באופן אחר: לא תיקא – אל
 תאמר בדברי רבי יוחנן שהושיט ידו וקיבל מי גשמים, אלא אמור
 קלט מי גשמים, שכשירדו הגשמים הכה בידו אחת על הגשם,
 וקיבלם בידו השניה, ונמצא שעשה גם עקירה.
 מקשה הגמרא: והא קבעין – והרי כדי לחייב חטאת אנו צריכים
 שתהיה עקירה מעל גבי מקום ארבעה, וליקא – ואין את זה
 כשקלט מהאוויר. מתרצת הגמרא: אמר רבי חייא בריה דרב הונא,
 דברי רבי יוחנן הם בגין שקלט מי גשמים מעל גבי הכותל, ויש
 בעוביו ארבעה, ולכן גם פני הכותל נחשבים כמקום ארבעה על
 ארבעה.
 מקשה הגמרא: אף אם דברי רבי יוחנן נאמרו כשקלט מעל גבי כותל
 גמי – גם קשה, והא (והרי) לא נח על גבי הכותל, אלא ממשכים
 הם להישפך לקרקע, ואינו עוקרם ממקום הנחתם. מתרצת הגמרא:
 בראמר (כמו שאמר) רבא במקום אחר, שמדובר בכותל משופע
 – העומד באלכסון, בולט מלמטה ומתמעט עוביו כלפי מעלה, הקא
 גמי – אף כאן דברי רבי יוחנן נאמרו בכותל משופע, כלומר, שקלט
 את מי הגשמים מעל גבי כותל משופע, שנחשבים הגשמים כמונחים
 על גביו.
 מבררת הגמרא: והיא איתמר דרבא – היכן נאמרו דברי רבא.
 משיבה הגמרא: אהא – על משנה זו, דתנן (עירובין צו),

המשך ביאור למס' שבת ליום שבת קודש עמ' א

מקשה הגמרא: איני – וכי כך הדבר, והאמר (והלא אמר) רב פפא,
 שעה רביעית, זמן סעודה לכל אדם. מתרצת הגמרא: אלא, שעה
 רביעית היא זמן מאכל כל אדם, שעה חמישית, זמן מאכל פועלים,
 ושעה ששית היא זמן מאכל תלמידי חכמים. מכאן ואילך – האוכל
 לאחר שעה ששית, הרי הוא כזורק אבן לחמת – לכד יין שהוא חסר,
 בכדי שיתמלא, שאין זה מועיל לו, וטוב היה שימלאהו יין, כך האוכל
 לאחר שעה ששית, אין מועיל לו.
 אמר אבין, מה שאמרנו שהאוכל משעה ששית ואילך כזורק אבן
 לחמת, לא אמרן – לא אמרנו זאת, אלא באופן דלא מעים מידי
 בצפרא – שלא טעם דבר בבוקר, אבל מעים מידי בצפרא – אך אם
 טעם דבר בבוקר, לית לן בה – אין זה נחשב כזורק אבן לחמת.
 הגמרא עוברת לבאר דין תפילה במרחץ: אמר רב אדא בר
 מתפלל אדם תפלתו אף בבית המרחץ.
 מקשה הגמרא: מיתיבי – הקשו בני הישיבה על דברי רב אדא בר
 אבהה, שנינו בברייתא (תוספתא ברכות פ"ב ה"א), הנכנס לבית המרחץ,
 מקום שבני אדם עומדין לבושין – בחדר החיצוני שבו נחים מיגיעת
 המרחץ, ונמצאים בו רק בני אדם לבושים, יש שם מקרא ותפלה –
 מותר לקרוא שם קריאת שמע ולהתפלל, ואין צריך לומר שמותר
 גם שאילת שלום – לשאול בשלום חבירו, ומניח שם תפילין, ואין
 צריך לומר שאינו חולץ אותן אם מגיע לשם מעוטר בתפילין. מקום
 שבני אדם עומדים ערומים ולבושין – בחדר האמצעי, שיוצאים
 לתוכו מהמרחץ ערומים ולבושים בו את החלוק, יש שם שאילת
 שלום, ואין שם מקרא ותפלה – ואסור לקרוא שם קריאת שמע
 ולהתפלל, ואינו חולץ תפילין – אם נכנס לשם ותפילין בראשו, אינו
 צריך לחלוץ אותם, ואינו מניח אותן לבתחלה בראשו, אם אווחן
 בידו בתיק שלחו, מפני שחדר האמצעי אינו כמרחץ גמור ורק מקצת
 תורת מרחץ עליו. מקום שבני אדם עומדין ערומים – בחדר הפנימי,
 ששם מתרחצים ומזיעים, ונמצאים ערומים, אין שם שאילת שלום,

ואין צריך לומר שאסור שם מקרא ותפלה, וחולץ תפילין אם נכנס
 לשם ותפילין בראשו, ואין צריך לומר שאינו מניחן שם. מבואר
 בברייתא שאסור להתפלל בבית המרחץ, וקשה על רב אדא בר
 אבהה שאמר שמותר להתפלל בבית המרחץ.
 מתרצת הגמרא: כי קאמר – מה שאמר רב אדא בר אבהה שמותר
 להתפלל בבית המרחץ, היינו במרחץ שאין בו כעת אדם ערום
 המתרחץ שם, ואילו הברייתא מדברת כאשר יש בו אנשים
 המתרחצים בו.
 מקשה הגמרא: והא (והרי) אמר רבי יוחנן בר חנינא, מרחץ שאמר
 שאסור להתפלל בו, היינו אף על פי שאין בו אדם, וכן בית הכסא
 שאמר שאסור להתפלל בו, היינו אף על פי שאין בו צואה, משום
 שפינו אותה משם.
 מתרצת הגמרא: אלא, כי קאמר רב אדא, היינו בחדתי – במרחץ
 חדש, שמעולם לא רחץ בו אדם, אלא שהזמינו והכינו למרחץ, ורב
 אדא בר אבהה חידש שהזמנה למרחץ אינה אוסרת אותו מלהתפלל
 בו, כל זמן שלא רחצו בו.
 מקשה הגמרא: והא מבעיא בעא ליה רבינא – והרי רבינא הסתפק
 בדיון זה, הוסיפו – הזמין מקום לבית הכסא, מהו – מה דינו לענין
 אמירת דבר שבקדושה בתוכו, האם יש זמין – הזמנה לבית הכסא,
 ומחמת ההזמנה נאסר לומר בו דבר שבקדושה, או אין זמין –
 בו, ולא איפשר ליה – ולא נפשט לו ספיקו. מדייקת הגמרא: לאו
 הוא הדין למרחץ – וכי אין ספק זה שייך גם במרחץ, האם מועילה
 הזמנה למרחץ שיאסר שם בדברים שבקדושה, או שרק אם כבר
 השתמשו בו נאסר, ואם כן קשה, איך אפשר לומר שלרב אדא היה
 פשוט שהזמנה אינה אוסרת אותו, ומותר להתפלל במרחץ שמעולם
 לא רחץ בו אדם.
 דוחה הגמרא: לא – אינו דומה מרחץ לבית הכסא, דילמא – שמה

או להיפך, אף אם בינתיים נח החפץ על האיסקופה, לפי שמזלזל
באיסורי שבת בכך שגורם הוצאה מרשות לרשות, וכן לפי שנראה
לאנשים כאילו הוציא מרשות לרשות, ומתוך כך יבואו להכניס
ולהוציא מרשות היחיד לרשות הרבים גם בלי הפסק מקום פטור.
ומכל מקום אם נמל מהעומד ברשות זו ונתן לעומד ברשות השניה,
שלא שפן ו-העומד ברשות הרבים, העומד ברשות היחיד, והעומד על
האיסקופה פטורים מחטאת וממיתה, לפי שלא עברו על איסור
תורה, שכן אין כאן העברה מרשות לרשות, שהרי נח באמצע במקום
פטור.
הברייתא מביאה את דברי רבי מאיר בדין איסקופה: **אֲחֵרִים אֹמְרִים,**
אִיִּסקוּפָה מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁתֵּי רְשׁוּתִים, כלומר, לפעמים היא רשות היחיד,
ולפעמים רשות הרבים. כיצד, בִּזְמַן שֶׁהִפְתַּח פְּתוּחָהּ, נחשבת כִּלְפָנֵינוּ
הבית, והיא רשות היחיד, ובזמן שֶׁהִפְתַּח נְעוּלָהּ, נחשבת כִּלְחוּץ לְבֵית,
והיא כרשות הרבים.
וְאֵם הִיתָה אִיִּסקוּפָה נְבוֹהָה עֲשָׂה טַפְחִים וְרִחְבָּה אֶרְבָּעָה, הרי זו
רְשׁוּת לְעֲצָמָהּ, כלומר, אף על פי שאיסקופה זו היא רשות היחיד
גמורה, מכל מקום אסור להוציא ולהכניס מהבית לתוכה.
הגמרא חוזרת לבאר את הברייתא: **אָמַר מֶר – הוּבֵא לְעִיל בְּבֵרִיתָא,**
שחריץ עמוק עשרה ורחב ארבעה, או גדר גבוה עשרה ורחב
ארבעה, זו היא רְשׁוּת הַיְחִיד. שואלת הגמרא: **לְמַעוּטֵי מֵאֵי – מֵה**
בֵּא הַתְנָא לְמַטְט בְּאוּמְרוֹ זו היא רשות היחיד, שמשמעו רק זו ולא
אחרת. משיבה הגמרא, **לְמַעוּטֵי הָא דְרַבִּי יְהוּדָה – לְמַעַט אֶת דִּינוֹ**
שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה, דִּתְנִיָא בְּבֵרִיתָא, יֵתֵר עַל כֵּן אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מִי
שָׁשׁ לֹא שְׁנֵי כְּתִיבִים בְּשֵׁנֵי צַדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים, זה מול זה, והוא רוצה
לטלטל מבית אחד לשני דרך רשות הרבים שביניהם, עוֹשֶׂה

הברייתא מבארת דיני חצרות ומבואות: **חֲצֵרוֹת שֶׁל בָּתִּים הַשֵּׁיכִים**
לְאֲנָשִׁים רַבִּים, כלומר, חצר הפתוחה לרשות הרבים, ובתים רבים
פתוחים לחצר, ודיירי הבתים יוצאים דרך החצר לרשות הרבים, וכן
מְבֹאֵוֹת שְׂאִינָן מְפֹלְשִׁין – שאינם פתוחים לרשות הרבים משני
ראשיהם, אלא ראש אחד סתום, ופתוחים להם חצירות רבים, ובני
החצירות יוצאים דרך המבואות לרשות הרבים, אם עִירְבוּ – נתערבו
כל הבתים שבחצר על ידי 'עירוב חצירות', וכן כל החצירות
הפתוחות למבוי על ידי 'שיתוף מבואות', מוֹתְרִין להכניס ולהוציא
מהבתים לחצר, וכן מהחצירות למבוי, ואם לא עִירְבוּ ביניהם,
אֲסוּרִים להוציא ולהכניס, לפי שהן רשויות שונות, שכן הבתים
מיוחדים לבעליהם, והחצר משותפת לכולם, וכמו כן החצירות
שבמבוי, כל חצר שייכת לדיירי אותו חצר, והמבוי משותף לכל בני
המבוי, ואסרו חכמים להוציא מרשות לרשות כדי לעשות סייג
לתורה ולהרחיק את האדם מן העבירה, שמא יבואו להוציא מרשות
היחיד לרשות הרבים.
הברייתא מפרשת דיני מקום פטור: **אָדָם עוֹמֵד עַל הָאִיִּסקוּפָה –**
מפתן הכניסה לבית הגבוה שלשה טפחים מן הקרקע, ואין בו ארבעה
על ארבעה טפחים, ונמל לכתחילה חפץ מְפַעֵל הַפֶּתַח העומד
ברשות היחיד ומניחו על האיסקופה, וכן נותן לו חפץ שהיה מונח על
האיסקופה, אף על פי שנמצא שהנחתו היא ברשות היחיד. וכן נמל
חפץ מְעֵנִי העומד ברשות הרבים ומניחו על האיסקופה, וכן נותן לו
חפץ שהיה מונח על האיסקופה וההנחה היא ברשות הרבים. ובכל
אופנים אלה אין שום איסור, שלפי שהוא מקום פחות מארבעה
טפחים אין לו חשיבות, והוא בטל גם לרשות הרבים וגם לרשות
היחיד. ובלבד ו-בתנאי שֶׁלֹא יוֹלֵד מְפַעֵל הַפֶּתַח וְנוֹתֵן לְעֵנִי, וכן לא
יטול מְעֵנִי וְנוֹתֵן לְמַעַל הַפֶּתַח, כלומר, מרשות היחיד לרשות הרבים

המשך ביאור למ' שבת ליום רביעי עמ' ב

את המשנה בחור שאין בו ארבעה על ארבעה טפחים, מכל מקום
קשה, מדוע שנינו שהזורק למעלה מעשרה טפחים הרי זה כמי שזורק
באור פטור, הרי משנה זו סתם משנה היא וכל סתם משנה בשיטת
רבי מאיר היא שנויה, ולרבי מאיר חייב משום שחוקקים להשלים.
אֵלָּא לֹא שְׁמַע מִיָּנָה – אלא ודאי מוכח מכך שפטר התנא ברישא,
שמדובר בְּכוֹתֵל דְּלִית בֵּיהּ ו-שאין בו חור כלל. ולכן הוצרך רבי
יוחנן להעמיד את המשנה בדבילה שמינה הנדבקת לכותל, ולא בנח
החפץ בחור. מסיקה הגמרא: **אֲכַן שְׁמַע מִיָּנָה,** שהמשנה עוסקת
בכותל שאין בו חור.
הגמרא חוזרת לבאר את דברי רב חסדא שהובאו לעיל (ע"א): **גּוֹפֵא –**
נשוב לדברי רב חסדא ונבאר אותם, **אָמַר רַב חֲסִדָּא, נֶעֶץ קֶנֶה**
בְּרִשׁוּת הַיְחִיד, וְזָרַק חֶפֶץ מֵרִשׁוּת הָרַבִּים וְנָח עַל גִּבּוֹ, אִפְּלוּ אִם
הִקְנֶה גְּבוּהָ מֵאָה אַמָּה, חֲזִיב, מִפְּנֵי שֶׁרִשׁוּת הַיְחִיד עוֹלָה עַד לְרִכְבֵּי,
כלומר, כל האויר שמעל רשות היחיד נחשב רשות היחיד.
סתם קנה הוא דק, ואין בו ארבעה על ארבעה טפחים. ואם כן מוכח
מדברי רב חסדא, שאין צריך הנחה על גבי מקום ארבעה על ארבעה
ברשות היחיד כדי לחייב. הגמרא דנה בדבר זה. מבררת הגמרא:
לִיָּמָא – האם נאמר דרב חסדא **דָּאֵמַר בְּרַבִּי –** שמה שאמר רב
חסדא שאין צריך הנחה על מקום ארבעה על ארבעה טפחים, בשיטת
רבי אמרה, דִּתְנִיָא בְּבֵרִיתָא, זָרַק חֶפֶץ וְנָח עַל גִּבּוֹ יוֹ – עץ היוצא
מן הכותל ששיעורו כֹּל שְׁהוּא, רַבִּי מְחִיב, וְחֲכָמִים פּוֹטְרִים. וכעת
מבינה הגמרא, שמדובר בזרק מרשות הרבים ונח על גבי זי הנמצא
ברשות היחיד, הרי שלרבי אין צריך הנחה על גבי מקום ארבעה
ברשות היחיד, ולחכמים צריך (אֲלֵמָא לֹא כְּעֵינָן מְקוֹם אֶרְבָּעָה עַל
אֶרְבָּעָה).

שנינו בתחילת המשנה, זָרַק חֶפֶץ ונח לְמַעַל מֵעֲשָׂרָה טַפְחִים, הרי
זה בְּזוּרֵק בְּאֵוִיר רִשׁוּת הָרַבִּים למעלה מעשרה טפחים, שהוא מקום
פטור. וְאִי סָלְקָא דְעִתָּךְ – ואם כמו שהיה עולה בדעתך לומר,
שמדובר בְּכוֹתֵל דָּאִית בֵּיהּ ו-שיש בו חור, אָמַר – מדוע נחשב
בְּזוּרֵק בְּאֵוִיר, הֵא נַח בְּחֹר, ודין החור כרשות היחיד, כיון שהוא
גבוה עשרה, ונמצא שזרק מרשות הרבים לרשות היחיד.
הגמרא מסיימת את ההוכחה: וְכִי תֵימָא – ואם תרצה לומר,
דְּמִתְנִיתִין ו-שהמשנה עוסקת בכיש חורים בכותל, אך באופן דְּלִית
בְּהוּ ו-כשאין בהם אֶרְבָּעָה עַל אֶרְבָּעָה טפחים, ולכן פטור בנח
למעלה מעשרה, כיון שאינו מקום חשוב, וְהָאֵמַר ו-והרי אמר רב
יהודה **אָמַר רַבִּי חֲזִיָא, זָרַק חֶפֶץ מֵרִשׁוּת הָרַבִּים לְמַעַל מֵעֲשָׂרָה**
טַפְחִים, וְהִלְכָה וְנָחָה בְּחֹר כֹּל שְׁהוּא, כלומר, חור שאין בו ארבעה
על ארבעה טפחים, כְּאֵנוּ לְמַחְלוקָת – דין זה תלוי במחלוקת רבי
מאיר ורבנן לענין מזוזה בברייתא ביזמא (א"א) דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר, שאף
על פי שאין בחלל הפתח שיעור הראוי לחיוב מזוזה, בכל זאת אם יש
בכותל הפתח עובי הראוי לחוקק ולהשלים את הפתח לשיעור,
חֻקְקִין – מחשיבים את הכותל כאילו הוא חקוק כדי לְהַשְׁלִים
לשיעור ארבעה טפחים ורחב על עשרה טפחים גובה, וחייב במזוזה.
וְרַבִּנָּן סָבְרִי ו-סוברים), אֵין חֻקְקִין – אין מחשיבים את הכותל
כאילו הוא חקוק כדי לְהַשְׁלִים לשיעור החייב במזוזה, ופטור. ואף
כאן, אם יש בכותל חור אלא שאין בו ארבעה על ארבעה, לדעת רבי
מאיר חייב משום ש'חוקקין להשלים', כלומר, מחשיבים את הכותל
כאילו הוא חקוק, ויש בחור ארבעה על ארבעה טפחים, ונמצא
שהחפץ נח ברשות היחיד במקום חשוב. ולדעת חכמים פטור, לפי
שאין מחשיבים את הכותל כאילו הוא חקוק, ואין בחור ארבעה על
ארבעה טפחים, ולא נח החפץ במקום חשוב. ואם כן, אף אם נעמיד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

1. יוכל אדם לקדש לאחרים^{יח} אף על פי שאינו אוכל עמהם^{יט} ואין בזה משום קדוש שלא במקום סעודה כיון
2. שלהשומעים היוצאים ידי חובתן הוא מקום סעודה ומכל מקום כיון שהוא אינו יוצא ידי חובתו בקדוש זה
3. וכן אם פבר קדש לעצמו במקום סעודתו כיון שהוא אינו צריך לקדוש זה אין לו לקדש לאחרים לכתחלה^{יט} אלא

הלכתא רבתא

יז] לקדש לאחרים - מנהג אנ"ש לקדש בעצמם²⁵, ועכ"פ כל בעל-הבית מקדש לבני-ביתו - גם כשמתארחים במקום אחר, ועכ"פ בקידוש הלילה. וכששומע קידוש מבעה"ב וכוונתו לקדש בעצמו לאחר מכן - עליו לכוין בפירוש שאינו יוצא י"ח בקידוש בעה"ב²⁶. יח] אוכל עמהם - יש להסתפק מה הדין במקרה שלא קיבל שבת עמהם; כגון שקבלו שבת בפלג המנחה, והוא אינו רוצה לקבל עליו שבת (כגון שקידש למישהו ורוצה לחזור לביתו במכונית), ואין להקל בזה, רק באופן עראי וליחידים, אבל לכתחילה יקבל עליו שבת בקידוש²⁷. אבל אם הטעם שאינו רוצה לצאת י"ח קידוש הוא מפני שאינו רוצה לקדש קודם ערבית וצאת-הכוכבים - יכול לקדש להם לכתחילה שהרי מקבל עליו השבת²⁸.

יט] לכתחלה - ובשעת הדחק - מקדש לאחרים גם כשיודעים לקדש בעצמם²⁹. כ] לקדש בעצמם - מי שקידש ואוחז באמצע סעודתו, ונכנס אורח שאינו יודע לקדש בעצמו, יקדש על-מנת להוציא האורח ידי חובתו, ויברך על היין - ויתן לאורח לטעום מן היין, ואם האורח אינו טועם מן היין - לא יברך עליו³⁰. כא] לקדש בעצמם - מי שקידש קידוש הלילה במקום אחד, ובא לביתו ושם נשים היכולות לקדש בעצמם, וילדים קטנים שאינם יכולים לקדש בעצמם, יכול לקדש על-מנת להוציא הקטנים וממילא יוציא גם את הנשים ידי-חובתן³¹.

ציונים והוספות

- י"ט, האם בן אר"י רשאי להוסיף בקידוש דשבת קידוש דיו"ט (או לכוין בקידוש היום על יו"ט) ולהוציא י"ח בן חו"ל הנוהג יו"ט גם ביום זה.
- 28) כן כתב בשו"ת מנחת שלמה שם, אלא שלא ישתה מהיין כיון שקיבל עליו שבת וחלה עליו חובת קידוש - כי אם אחד המסובים.
- 29) קונטרס-אחרון סימן ערב ס"ק ב: ואף גם זאת אינה חובה גמורה כי רבים חולקים.
- אמנם בסימן ח ס"א הובא דין זה, ולא הוזכר שהוא לכתחלה בלבד: אם כמה אנשים מתעטפים כל אחד בטליתו בבת אחת כל אחד מברך לעצמו ואם רצו האחד מברך והאחרים שומעין ועונין אמן ויוצאין בזה דשומע כמדבר. אבל אדם אחר שאינו מתעטף עכשיו בציצית אינו יכול לברך כדי לפטור את המתעטף כיון שהוא עצמו אין צריך לברך עכשיו ברכה. ואם המתעטף הוא בור שאינו יודע לברך יכול לברך לו אחר אע"פ שאין צריך עכשיו לברכה זו כיון שכל ישראל ערבים זה בזה א"כ גם הוא צריך לברכה זו עכשיו (לכן נוהגין שהש"ץ מברך בקול רם כדי להוציא את מי שאינו בקי) וכן הדין בכל ברכות המצוות.
- ועד"ז הוא גם בסימן קסז סכ"ג, ובסימן קפו ס"ד ועוד.
- 30) כפי המנהג שכל היוצאים ידי-חובתם טועמים מן היין, אבל כשהאורח אינו טועם מן היין, לא יברך על היין ע"ד המבואר בסימן רעא סעיף יא לענין פורס מפה ומקדש, ומכל מקום אין האורח צריך לטעום כמלוא לוגמיו - ודי שהמקדש טועם כמלוא לוגמיו במקום האורח.
- 31) שאף שיש להסתפק בדבר אם החסרון להוציא את היודע
- 25) כן נהג כ"ק אדמו"ר, ובס' 'המלך במסיבו' ח"ב עמוד לח (על הקפדת כ"ק אדמו"ר מוהרי"ץ בזה): קידוש - היה כ"ק מו"ח אדמו"ר מדייק תמיד לעשות בעצמו, משא"כ הברדלה. ורבים נהגו שבקידוש הלילה מקדש כ"א לעצמו מגיל בר-מצוה, וזאת על-אף שיש מעלה בהוצאת הרבים ידי חובתם מצד 'ברוב עם' (סימן ריג ס"ו), ובפרט כליל שמחת בו מקפידים שכל אחד יעשה בפני עצמו (עיין ס' השיחות תש"ד, ע' 32 ועוד מקומות שהובאו ב'אוצר מנהגי חב"ד' תשרי ע' שסח).
- 26) ע"פ סימן ריג ס"ד, שלדברי האומרים שמצות של דבריהם א"צ כוונה אע"פ שלא נתכוין המברך להוציאו וגם הוא לא נתכוין לצאת בה יצא. . כגון מי שנטל פרי בידו לאכלו או מצוה לעשותו וקודם שהספיק לברך שמע ברכה זו מפי אחר המברך לעצמו אין צריך לברך ויש לחוש לדבריהם וליזהר שלא ליכנס בספק ברכה לבטלה.
- וכיון שגם כיום רבים יוצאים ידי חובתן מבעה"ב, אין לומר שמנהג העולם לקדש בעצמם, ולכך אפילו אם מנהגו לעולם לקדש בעצמו - אינו מועיל - וא"א לקדש עוד בעצמו (עיין בקובץ הערות וביאורים גליון תתיט ע' 72, ובקובץ 'אור ישראל' גליון כד עמ' נח ואילך).
- 27) הסתפק בזה בהגהות רעק"א בסימן רסז, והכריע בשו"ת מנחת שלמה ח"א סימן ג.
- ועד"ז הסתפק בשו"ת בצל החכמה ח"א סי' נה בבן חו"ל הנמצא באר"י, ונוהג ב' ימים יו"ט, אם בן אר"י שאינו נוהג ב' ימים יו"ט יכול להוציאו י"ח ביום השני דיו"ט, ויש להוסיף על ספיקו דגם אם נאמר שאין בן חו"ל יוצא בקידוש של בן אר"י, מה יהיה הדין בשבת שחלה מיד לאחר

חלק ב סימן רעג שיהיה הקידוש במקום סעודה תחילת סעיף ו

הלכתא רבא

כב] לקדש בעצמם - מי שקידש קידוש היום במקום אחד, ובא לביתו וכל בני־ביתו יכולים לקדש בעצמם - מכל מקום יכול לקדש ולהוציאם ידי־חובתם³².

ציונים והוספות

32) שאין כאן אלא ברכת 'הגפן', ומברך אותה מ"מ כברכת הנהנין לצורך שתיית היין, ואף שיש להסתפק כספק הנ"ל (הערות וביאורים שם) דאם החסרון הוא מצד השומע, הרי אינו יכול לצאת י"ח בברכת המקדש. מ"מ כיון שהוא רק לכתחלה - יש להקל, (ובפרט שלכמה דיעות ברכת היין בקידוש היום היא ברכת הנהנין אפילו למי שלא יצא ידי־חובתו, וא"כ יוצא י"ח מדין שומע כעונה).
ואף שהמקדש מברך על היין מצד ברכת הנהנין בלבד, מ"מ כיון שכוונתו להוציאם ידי חובת קידוש, יש בזה גם מדין ערבות.

לברך הוא מצד המקדש (וכאשר מקדש בלאו הכי - יכול לקדש לכולם) או מצד השומע (וגם כשמקדש בלאו הכי - אינו יוצא י"ח), כמבואר באריכות בקובץ הערות וביאורים (צ"צ ירות"ו ח"ז ע' רצב ואילך), מכל מקום כיון שרק לכתחילה אין לקדש לצורך מי שיודע - אפשר להקל.
ומה שנתבאר בסימן רצו סי"ז לגבי הבדלה שאפשר להוציא הקטנים שלא יודעים להבדיל, אבל לא הגדולים שיוודעים להבדיל, אין הכוונה שהקטנים והגדולים באותו בית, אלא הכוונה למקרים שונים, ועוד שרק לגבי קידוש כתב רבינו שהוא 'לכתחילה' בלבד.

שולחן ערוך - הלכות שבת

1 ב ואין לאחר תפלת מוסף יותר משבע שעות על היום דהיינו
2 שעה אחר חצות והמאחר כל כך נקרא פושע ואעפ"כ יוצא
3 ידי חובתו מפני שזמנה כל היום אפילו אם כבר התפלל מנחה
4 חוזר ומתפלל מוסף כמו שיתבאר ואם שכח ולא התפלל אותה
5 עד שחשכה אין לה תשלומין כמו שיש לשאר תפלות כמו
6 שנתבאר בסי' ק"ח:

7 ג ואם עבר והתפלל אותה קודם שהתפלל שחרית יצא שאף
8 שקרבן מוסף שהקריבוהו קודם תמיד של שחר פסול מכל
9 מקום בתפלה לא החמירו כל כך להיות חוזר ומתפלל הואיל
10 והתפלל אותה בשעה הראויה להקריבה:

11 ד מותר לטעום אחר תפלת שחרית קודם תפלת המוספין כמו
12 שמותר לטעום קודם תפלת המנחה משהגיע זמנה דהיינו
13 אכילת פירות אפילו הרבה כדי לסעוד הלב ופת כביצה ולא
14 יותר כמו שנתבאר בסי' רל"ב ובלבד שיקדש מתחלה וישתה
15 רביעית יין או יאכל כזית מחמשת המינין אחר הקידוש מיד כמו
16 שנתבאר בסי' רע"ג:

17 ה היו לפניו שתי תפלות אחת של מנחה ואחת של מוספים
18 כגון שאיחר להתפלל מוסף עד שהגיע זמן המנחה דהיינו
19 שש שעות ומחצה צריך להתפלל של מנחה תחלה לפי שהיא
20 תדירה יותר מתפלת המוספים וכל התדיר את חבירו קודם את
21 חבירו.

22 במה דברים אמורים כשצריך עתה להתפלל שתיהן כגון שרוצה
23 לאכול סעודה גדולה או קטנה ואסור לו לאכול קודם שיתפלל
24 מנחה כמו שנתבאר בסימן רל"ב אזי צריך להקדימה אבל אם
25 אינו צריך כלל עתה להתפלל מנחה יכול להקדים של מוסף
26 במה דברים אמורים כשעדיין לא הגיע זמן מנחה קטנה שהיא
27 עיקר תפלת המנחה אבל משהגיע עיקר זמנה צריך להקדימה

בכל ענין.

28 ויש אומרים שאפילו קודם מנחה קטנה צריך להקדים מנחה
29 בכל ענין ויש לחוש לדבריהם וליזהר ביום הכיפורים שמאריכים
30 בתפלת שחרית שיתחילו מוסף קודם שש ומחצה כדי שלא
31 יצטרכו להתפלל מנחה תחלה לפי סברא זו כמו שיתבאר בסי'
32 תר"כ.

34 ומכל מקום אם אירע שהאריכו בשחרית עד אחר שש ומחצה
35 ואפילו אם אירע שלא התחילו מוסף עד שהגיע זמן מנחה קטנה
36 לא יתפללו מנחה תחלה בצבור כדי שלא יטעו ההמון לעשות
37 כן פעם אחרת ולא אמרו להתפלל מנחה תחלה אלא ביחיד
38 שאירע לו כן:

חלק ב סימן רפו דיני תפלת מוסף בשבת סעיפים ב"ה

39 א מותר לבקר חולים בשבת ולא יבקש עליהם רחמים כדרך
40 שאומרים בחול המקום ירחם וכו' שע"י בקשת רחמים
41 יעורר בכו ויצטער אלא צריך להרחיב דעתם בדברי תחנונים
42 שלא יצטערו בשבת שיאמר שבת היא מלזעזק ורפואה קרובה
43 לבא ורחמיו מרובים ושבתו בשלום ויש אומרים שאין צריכין
44 לומר ורחמיו מרובים כו' וכן נהגו וכן הש"ץ כשמברך החולה
45 בבית הכנסת ואומר מי שבירך כו' לא יאמר המקום ישלח
46 רפואה כו' אלא יאמר שבת היא מלזעזק ורפואה קרובה לבא:

47 ב ומותר לנחם אבלים בשבת ומותר לומר כדרך שאומרים
48 בחול המקום ינחם שע"י בקשתו על נחמתו לא יעורר בכו:

49 ג ובקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת שמא יבא
50 להצטער עמהם ולא כאותן שאין הולכים כל ימות השבוע
51 רק בשבת לבד:

חלק ב סימן רפז ניהוס אבלים וביקור חולים בשבת וכו' ג' סעיפים:

1 **תוכן הפרק:** ענין "הגדלת" האמונה, שתהא קבועה
2 ותקועה בלב האדם.

3 **והנה כתיב שכן ארץ ורעה אמונה, פירוש ורעה**
4 **מפרנס, שצריך לפרנס ולהמשיך מזון להגדיל את**
5 **האמונה, עד שתהיה קבועה בלב האדם ג"כ**
6 **בבחינת דעת והרגשה ובאלו רואה כו'.**

7 גדר האמונה הוא, דגם כשאדם מאמין באיזה דבר
8 באמת, שאין שום ספק אצלו באמיתית הענין, מכל
9 מקום אין הדבר נרגש בו אלא נשאר רחוק ומובדל
10 ממנו עד שאפשר לו לאדם להתנהג בהיפך ממש מכפי
11 המחוייב מאמונתו.

12 וכמאמר רז"ל גנבא אפום מחתרתא רחמנא קריא
13 (גנב העומד על פי המחתרת על מנת לגנוב, קורא אל
14 הקב"ה שיצליח בגניבתו), ועומק כוונת חז"ל היא,
15 שאין קריאת הגנב רק מן השפה ולחוץ, אלא הוא
16 מאמין באמת שהצלחתו בגניבתו תלוי רק בהקב"ה
17 (ולכן קורא אליו ית'), אלא שמכל מקום אין אמונתו
18 פועלת עליו לחדול מגניבה שהיא היפך ציווי השי"ת,

19 לפי שהאמונה אצלו היא בבחינת "מקיף" בלבד, היינו
20 שהיא נשאת "רחוקה" מן האדם וכחותיו, ובמילא
21 אינה משפיעה עליהם שישתנו ויתאימו כפי המחוייב
22 מצד אמונתו זאת.

23 וזהו שנאמר "ורעה אמונה", שאדם צריך לפרנס
24 את עצמו עם האמונה שבו, דכמו בגשמיות כשאדם
25 אוכל מאכל גשמי מתחזקים על ידי זה כוחותיו
26 הרוחניים ונרגשים אצלו יותר, כך צריכים להמשיך את
27 האמונה לתוך נפשו, שתהי' קבועה בלבו ונרגשת מאד
28 אצלו, בבחינת דעת והרגשה כאילו רואה.

29 וזה נקרא "הגדלת האמונה", שאין הכוונה
30 שהאדם נעשה יותר מאמין - שהרי אמונה אמיתית, גם
31 במדריגה הפשוטה ביותר, היא בוודאות גמורה בלי
32 שום ספק ח"ו כנ"ל; אלא "הגדלת" האמונה משמעה,
33 שהאמונה לא נשאת בבחינת "מקיף" אלא היא
34 מתקרבת לנפש האדם, להיות קבועה בלבו עד שהיא
35 משפיעה על חייו.

ד"ה וידעת היום פרק שלישי

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

19 העץ הנשרף כמ"ש אברהם על שרש נשמתו ואנכי כו'
20 ואעפ"כ הרי באתדל"ת אתעדל"ע שבמעשה החסד וצדקה
21 שעושין למטה איש עם רעהו מעוררים למעלה בחי' אור
22 ח"ע דאצילות שיומשך לבי"ע כמ"ש יהי חסדך כו' וכתיב
23 לך אדני החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו דוקא
24 ולהיפוך במדת הדין מעוררים למעלה מדה"ד וראי' מאנשי
25 סדום ולהיפוך מאנשי נינוה וכו' וכן באברהם איש החסד
26 בפ"מ שעשה עם הכל גם עם ערביים ולרעים כמו לטובים
27 הי' מרכבה לעורר למעלה בחי' אור ח"ע דאצילות להיות
28 נמשך מאצילות לבריאה כו' והטעם הוא מצד שעצמות
29 המאציל גם שמושלל מכל בחי' תואר מדה וספי' כמ"ש
30 לאו מכל אינון מדות כלל מ"מ צמצם עצמו להיות נקרא
31 חכים כו' כנ"ל וכן במדת החסד כמ"ש כי אמרתי עולם
32 חסד יבנה והוא באור ח"ע דאצי' שמלוכב בכלי שנקרא
33 תקונא דרועא ימינא וכמ"ש אף ידי יסדה ארץ וימיני כו'
34 רק בשביל להשפיע לעולמות כמ"ש לאחזאה לאתנהגא
35 בהון עלמין סתימין כו' וכמו שאין ערוך בין חכמה וחסד
36 דבריאה לגבי חכמה וחסד דאצילות יותר אין ערוך כלל

1 **(י) והנה** עד"ז יובן למעלה באור חסד עליון שאין ערוך
2 כלל לחסד דבריאה לגבי אור חסד דאצילות עד
3 שנחשב רק כמו בחי' דומם עפר שבעץ דצומח כשנשרף
4 והי' לאפר כנ"ל שנקרא דומם שבדומם כו' וע"ד דוגמא
5 הנה מה שאנו רואים ההפרש בין אור חסד עליון שבא
6 ברוחניות בג"ע העליון דבריאה לנשמות ומלאכים דבריאה
7 בין חסד גשמי שבא ונמשך למטה מטה כמו בעוה"ז
8 השפל שזן את העולם כולו בחסד כו' שהוא פרנסה
9 גשמיית שבודאי אין ערוך כלל וכלל בין זה לזה שזה
10 תכלית הרוחני וזה תכלית הגשמי ומ"מ עפ"י ריבוי
11 ההשתלשלות יומשך מחסד עליון הרוחני להיות מציאת
12 חסד הגשמי בפ"מ וכמ"ש נותן לחם לכל בשר כל"ח הרי
13 חסדו העליון הרוחני נמשך מאצילות לבריאה לג"ע ויורד
14 ונמשך עד חסד דעשיה בפ"מ וכן בהיפוך כאשר מדת הדין
15 גובר נמשך מאצילות לבי"ע כמו בר"ה וכה"ג וכמ"ש בזהר
16 דאית יומין ידיען לעילא שנק' יומין דטוב כו' ואמנם כ"ז
17 נמשך בדילוג הערך מאד מחסד עליון דאצילות כו' והוא
18 כמו משל הנ"ל מבחי' דומם שבדומם דאפר שנשאר מן

9 ולא בחכ' ידיעא כו' ולא מכל כו' וכמ"ש במ"א שצמצום
10 הראשון הנק' מק"פ וחלל כו' הוא יותר בבחי' ההעלם
11 שנק' חשך סתרו מבחי' הצמצום האחרון שבין אצילות
12 לבריאה שנק' מסך כו' ועכ"ז הרי או' ראו כי אני הוא
13 אני ראשון בבחי' הצמצום הראשון ואני אחרון בבחי'
14 צמצום האחרון כו' וד"ל משום דכל זה הגילוי אור
15 שבאבי"ע הוא בא בבחי' שפלות וירידה גדולה באין
16 הפרש כלל לגבי העצמות ממש וד"ל:

שנר החנוכה

1 בין חכמה וחסד דאצילות לגבי עצמות המאציל עד שגם
2 בחי' חכמה או חסד דאצילות נקרא בחי' עשי' בחי' דומם
3 שבדומם לגבי עצמות המאציל כנ"ל בפ' עושה בראשית
4 כו' רק שאין לצייר ולהבין איכות ההבדלה בערך בזה לפי
5 שהאצילות בכלל נאצל מעצם אורו ואיהו וחייהו חד ממש
6 וגם איהו וגרמוהי חד ממש כמו שלהבת הקשורה בגחלת
7 כו' ועכ"ז נקרא ע"ס בלי מה בלי מהות כלל משום דמצד
8 עצמו לאו מכל אינן מדות כלל וכלל וכמ"ש אנת חכים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

13 היצה"ר למטה עי"ז נעשה למעלה המתקת הגבורות, וזהו
14 הן האדם הי' כאחד ממנו וארז"ל כיחידו של עולם,
15 דהיינו שיכול לבחור בטוב כו', וכ"ז הוא לאחר חטא
16 עה"ד כו' וקודם חטא עץ הדעת לא הי' יצה"ר כמו עתה
17 אלא הי' כמו שהוא בשרשו דהיינו בחי' גבורה והי' ע"ד
18 מיכאל שר של אש וגבריאל שר של שלג ואין מכבין
19 זא"ז, וכמו קין והבל שקין הביא פשתן מנחה להוי' והבל
20 הביא צמר, והנה צמר ופשתן יחד הוא שעטנז, משא"כ
21 בציצית בזמן שהי' תכלת הי' מותר כלאים בציצית והוא
22 מפני ששרש הציצית גבוה בחי' ה' אלקי גדלת מאד כו'
23 וכנ"ל מיכאל וגבריאל כו', וזהו וה' אלקים עשה את
24 האדם ישר כו'.

הן האדם ויה כאחד ממנו

1 הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טו"ר, הנה האדם הוא
2 נבדל במדרגה מכל בע"ח אשר על פני האדמה והוא
3 שניתן לו מעלת הבחירה שיוכל לבחור כך או כך, משא"כ
4 שאר בע"ח אין להם בחירה כו' כ"א כפי הטבע אשר
5 ניתן לו דהיינו שור נגח וארי דורס כו' אינו מצד הבחירה
6 כ"א שהטבע שלו כך. ולכן בשרשן דהיינו בחי' ד' חיות
7 המרכבה ג"כ ארי נוהם ושור גועה וא"א להם לשנות את
8 תפקידם כ"א להאדם דוקא ניתן הבחירה והוא כפי שיוכל
9 למשול ביצרו ולהפוך אותו. והמכוון מזה הוא שע"י
10 שמגביר יצ"ט על יצה"ר עי"ז נעשה למעלה המתקת
11 הגבורות כי שורש יצ"ט היא מחסדים ושורש היצה"ר
12 היא מהגבורות ובזה שהאדם מגביר את היצ"ט על

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

12 וזהו שחלק מכבודו ליראיו, ומסיים כי גבוה מעל גבוה
13 שומר וגבוהים עליהם, והיינו הגם כי חלק מכבודו ליראיו
14 שזה"ע שקראו אלקים, מ"מ אלקין אנכי שאני על גבך.
15 והענין הוא דהנה משה הי' מאצ"י ונודע כי אצילות הוא
16 אלקות כי לשון אצילות הוא מלשון ויאצל מן הרוח
17 שהאציל מן הרוח אשר על משה ונתן על ע' איש הזקנים,
18 ואם כי זהו כמדליק מנר לנר זה נהנה וזה לא חסר כלום,
19 מ"מ ה"ה נחשב להפרשת הארה שענין ההארה הוא ג"כ
20 שלא חסר כלום מן המאור ע"י הארתו כו' אלא שבמשה
21 כתיב ויתן שמתנה יש לה הפסק מפני דכתיב ולא קם נביא
22 בישראל עוד כמשה לכן כתיב ויתן, א"כ אצ"י הוא בחי'

1 והענין דהנה במד"ר אמרו ע"פ אלקים אלקין אנכי למה
2 קרא להקב"ה מלך הכבוד שהוא חולק כבוד
3 ליראיו, כיצד מלך בשר ודם אין רוכבין על סוסו ואין
4 יושבין על כסאו, והקב"ה הושיב לשלמה על כסאו שנאמר
5 וישב שלמה על כסא ה' למלך, והרכיב לאליהו על סוסו
6 ומהו סוס של הקב"ה סופה וסערה שנאמר ה' בסופה
7 ובסערה דרכו וכתיב ויעל אליהו בסערה השמים, מלך בשר
8 ודם אין קוראין בשמו קיסר אגוסטא ואם קוראים בשמו
9 ממיתין אותו והקב"ה קרא למשה בשמו שנאמר ראה
10 נתתיך אלקים לפרעה, וכן קראו ליעקב אל וכמאמרם ז"ל
11 במגלה ויקרא לו ליעקב אל ומי קראו אל אלקי ישראל,

1 גילוי הארה מאלקותו יתברך שלכן נק' אצי' בשם אלקות
2 כו', אך מפני שלשון הפרשת הארה אפ"ל שאינו דבוקה
3 ח"ו לכן נת' במ"א שענין אצי' זהו ענין גילוי ההעלם
4 מאלקות שאלקות לרוב העלמו אינו מושג כלל וכלל ולכן
5 גם הכתר שהוא ממוצע בין המאציל לנאצלים ה"ה ג"כ
6 נעלם ונק' ישת חשך סתרו ע"ש העלמו ומה שנתגלה להיות
7 בשם חכים הגם שזהו עדיין חכים ולא בחכ' ידיעא מ"מ
8 להיותו נק' בשם חכים ומבין נק' בשם אצי' שהוא בחי'
9 גילוי ההעלם מאלקותו ית', משא"כ בי"ע הם נבראים בעלי
10 גבול נפרדים, ובחי' המל' דאצי' מהווה בי"ע בדרך יש
11 מאין, לכן נק' אצילות אלקות נגד בי"ע, וכנודע מארז"ל
12 אלמלא מתכנסין כל באי עולם אינם יכולים לברוא אפי'
13 כנף יתוש אחת כי יכולת הבריא' לברוא יש מאין הוא
14 לאלקות לבדו, וא"כ יובן שפיר מה שאצי' נק' אלקות שמל'
15 דאצי' מהווה כל ג' עולמות בי"ע כו' וכמ"ש באגה"ק
16 שאפי' בכלים דאצי' מתייחד בהון לברוא ע"י יש מאין כו',

17 ואי לזאת יובן שמשנ' נק' אלקים ויעקב אל להיותם נשמות
18 מבחי' האצי' והרי אצי' נק' אלקות נגד בי"ע, והגם ששם
19 אל ואלקים הוא מז' שמות שאינן נמחקין והוא דוקא האור
20 שבתוך הכלי שהוא הארת הקו שהאור מעין המאור, אבל
21 הכלים אינם נקראים בשם אל וכ"ש נשמות שהם נפרדים
22 מהכלים, מ"מ ע"י ירידתה בגוף שהיריד' היא צורך עלי'
23 שנתעלית ע"י קיום התורה ומצות שייך לקרות אחר העלי'
24 בשם אל, ומפני שהמצות נקראים בשם שלוחים וכשמקיים
25 המצוה הרי הוא מקיים השליחות, ע"י שייך לקרות גם
26 בעודנה בגוף בשם אל. ומ"מ אמר למשה אע"פ שקראתי
27 אותך אלקים מ"מ אלקיך אנכי אני על גבך, שבאמת לגבי
28 אוא"ס אצילות ועשי' שוין וכמ"ש כולם בחכמה עשית,
29 שגם החכמה נחשבת כעשי' גשמיות לפניו ית', ולכן הגם
30 כי משה היה נשמה דאצי' שלכן הי' אלקים מ"מ אני על
31 גבך שהרי גם א"ק הוא רק אדם דבריאה אשר לגבי' נחשב
32 האצי' רק בחי' אדם דעשי' בלבד.

ואם זרוע כאל לך

בס"ד, פ' שמות, תרל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

1 יו"ד.
2 הכלים דאצילות הם אלוקות ממש אבל בחינת גבול, וכמשל
3 ההתנוצצות, והאין ערוך שבהם הוא לגבי הבלי גבול.
4 אין ערוך אבל אלוקות ממש
5 והגם דבאמת גם הכלים דאצילות הן בבחינת אצילות שהרי
6 הם אלקות ממש, - למרות המתבאר בפרק הקודם שהכלים
7 התהוו באופן של ריחוק ואין ערוך, הרי עדיין יש להדגיש
8 כי הם חלק מעולם האצילות שהוא עולם של אלוקות,
9 בשונה מהעולמות הנמוכים יותר שהם כבר עולמות של
10 נבראים בעלי מודעות עצמית, הרי הכלים באצילות הם חלק
11 מעולם של אלוקות ממש.
12 מכל מקום בחינת האלקות דכלים שונה מבחינת האלוקות
13 של האור, ובמה הם שונים? בזה שאין זה בחינת התפשטות
14 אלקות דהיינו התפשטות הארה מאור אין סוף המאציל
15 בבחינת גילוי כו' שזה עניינו של האור, לגלות את הבורא
16 באופן של קירוב, כי אם האלוקות של הכלים הרי הוא
17 באופן אחר, מה שבא בבחינת הבדלה וריחוק כו'. - הכלים
18 אמנם מגלים את הבורא ממש, אבל אין זה באופן של קירוב
19 כי אם של הבדלה וריחוק.
20 על מנת להסביר זאת יותר כיצד הכלים הם באופן של
21 הבדלה ולמרות זאת הם אלוקות, מביא הרבי נ"ע משל

22 גשמי: וכמו ניצוץ הנבדל מן האבוקה של אש, הניצוץ הוא
23 לא משהו אחר מהאבוקה, אלא הרי הוא מהות אש ממש
24 שבא מעצם האבוקה, ומכל מקום - למרות שהוא ממהות
25 האבוקה הרי הוא נבדל מן האבוקה ואינו מאיר ומגלה אור
26 באותו אופן כמו להב האבוקה שמאיר כו'.
27 וכמו כן בנמשל בחינת הכלים שהן אלקות ממש כשם
28 שניצוץ הוא חלק מהאבוקה ממש שנאצל מבחינת עצמות
29 אור אין סוף מבחינת כח הנבול שבו כו' - כלומר אמנם
30 הכלים דאצילות מגלים את הבורא, אבל את הפן של הגבול
31 הקיים ביכולתו, ואף שזה גם כח הבורא ממש, מכל מקום
32 הרי זה האצלת הכלים בא בבחינת הבדלה מן העצם כו',
33 ביאור הענין: עם היות שהכלים והאורות הם אלוקות ממש
34 ומבטאים את כח הבורא, ובכל זאת אנו אומרים שהכלים
35 הם באין ערוך ובמרחק. אבל ביחס למה הם באין ערוך?
36 לא חס ושלום מול המהות האלוקית, שהרי הכלים הם גם
37 אלוקות, אלא מול הבחינה של הבלי גבול של הבורא.
38 כשמעריכים את הכלים מול כוחו הבלתי מוגבל של הבורא
39 הרי הם באין ערוך, אבל זה לא בגלל שהם לא ענין של
40 אלוקות, אלא בגלל שהם מבטאים צד אחר בבורא - את
41 כוחו בהגבלה.
42 משל לזה בדרך אפשר: חכם עצום ונפלא, שיש לו הסברים

האדם וכו' ולמרות זאת, הרי גם האצבע היא חלק ממנו, ולא משהו אחר ממנו (כלבוש ובגד).
וכך הכלים למרות שהם מבטאים פן מוגבל בלבד, שלכן הם באין ערוך לאור הבלתי מוגבל של הבורא, הרי הם חלק מגילוי הבורא עצמו, ולא משהו זר ובעל מציאות נפרדת (כנבראים), אלא שהם מבטאים את כוחו של הבורא בגבול.

יום ב' דחג השבועות תעריב

מעמיקים ורחבים, אבל יש לו גם פתגמים קצרים וחריפים ("ווארטים"), אף שכאשר הוא מגלה את חכמתו באותם פתגמים קצרים, הרי זה באין ערוך מהפלפולים העמוקים שלו, אבל גם זה חלק מגילוי חכמתו ולא משהו שזר אליו. ומשל נוסף גשמי יותר, כאשר רואים אצבע של אדם, הרי זה פן קטן מהאדם שהרי אינו דומה כשרואים את כל פרצוף

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים

ענין רופא חולים, חולי הגוף וחולי הרוח.

הפריקת על שפורק מעליו על מלכותו יתברך, וירודף אחרי ענינים החמריים וכיוצא מן הדעת רחמנא לצלן אשר לא בדעת ידבר, וכן מעשיו הם הפוכים ומבהילים, לפי שמנה רחמנא לצלן בשגועו ונדמה לו שהאמת הוא עמו וכל דבוריו והנהגותיו הם טוב וישר, אבל האדם הבריא רואה ומכיר בו שהוא חולה רחמנא לצלן, וסבת החלי בא מגדל ההתקשרות שלו באיזה ענין לא טוב ונחלה רחמנא לצלן ברוחו המנהיג אותו ברוח שטות, וכן הוא ברוחניות שיש חלי הרוח רחמנא לצלן, והסבה לזה הוא גדל השקוע בעניני חמירות וגשמיות, והולכים בשרירות לבם למלאת כל תאוותיהם באכילה שתיה ושאר עניני הגוף, עד כי נמשלו בכהמות נדמו ללכת רק אחרי מראות עיניהם בכל דבר תאנה וחמדה, וכמי אשר דעתו רחמנא לצלן בלתי צלילה, הרי בנפל עליו החלי, הרי יכל להזיק ולהמית את עצמו, פן המה הפורקני על, שפאשר יחס לכבם באיזה דבר חמדה, אין מעצור לרוחם כלל, וכמאמר העולם "א צולאזענע הארץ"¹, ויכל לאבד את חייו וגם את חיי זולתו, וכמו שאנו רואים במוחש, דמי שהוא פורק על והולך בשרירות לבו, לבד שנעשה גנב ולפצעים גם רוצח, הרי הוא נעשה משחת במדותיו ללכד ברשתו גם הולכי ישר, וכמו שכתוב "כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש", דיש רציחת הגוף ויש רציחת הנפש שהיא קשה מרציחת הגוף, וככה הוא נלהב בזה, פאר פלאמט און פאר קאכט אין דעם², שאינו משים לבו להסכנות נפשות שבה, והורג רחמנא לצלן את עצמו ואת זולתו כחיה רעה.

יום ב' דראש השנה, תר"צ

והנה המדרגה הג' נקרא בשם "חולה", וכמו על דרך משל בחולי הגוף, הרי יש ב' מיני חלאים, חלי הגוף וחלי הרוח, הא' חלי הבאה מקלקול אברי הגוף שמחמת זה נופל למשקב רחמנא לצלן ומתגבר אצלו חם הטבעי, ואובד חוש הטעם מהמאכל עד שטועם מתוק למר ומר למתוק, ומתאנה רק למאכלים רעים ודברים המזיקים. והב' הוא חלי הרוח רחמנא לצלן שאינו בא מצד קלקול אברי הגוף, ועל הרב סבתו מצד שאינו יכל למלאת חפצו ורצונו, ומנה בא לו רחמנא לצלן חלי הרוח. וכך הוא בחולי הנפש יש ב' מיני חלאים, הא' שבא מצד קלקול הגוף והחמירות שבו, והינו שנתעבה ונתגשם ביותר, ומעמיק את עצמו בעניני עולם הזה, וכל חפצו ורצונו שקוע בזה, ומהשם שכח לבו, וכמו שכתוב "כי פנו אלי ערף", דגם מה שפונים אל השם יתברך בתפלה וקיום המצות הוא רק בערף ואחוריים, פאר ביי גייענדיק אהן א חיות, וויילע דער גאנצער חיות און דער גישמאק איז אריין געטאן אין³ ענינים הגשמיים, ומוריד וממשיך את הנפש גם פן בהדברים הגשמיים ותענוגים החמריים, ותוקפא דגופא הוא חולשא דנשמתא⁴, והרי זה כמו חולה גמור שטועם את המר שהם התאוות הגופניות למתוק, ואת המתוק שהוא למוד התורה וקיום המצות למר, שהם עליו למשא, וגם מה שעושה דברים טובים כמו בענין הצדקה הרי הוא נמשך אחרי הענינים החדשים כו', ובעניני החזקת לומדי התורה ביראת שמם הוא בחלישות ורפיון. והב' הוא חולה הרוח רחמנא לצלן, והינו שהוא שקוע בענינים הגשמיים בסבת

כד. בדרך אגב, בלי חיות, מכיון שכל החיות והעונג שקועים ב. כה. ותוקף הגוף הוא חולשת הנשמה. כו. לב מופרע. כז. מולכה ומורתח בזה.

1 שמחת תורה תרס"א בערב, בשעת הקידוש לפני
2 ההקפות, דיבר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ביאור נרחב
3 משולב כמה סיפורים מזקני החסידים בענינים
4 המבוארים ב"קונטרס התפלה" שבמשך שנת תר"ס נלמד
5 ברבים במאות מקומות במדינה ומחוץ למדינה.
6 באותה שיחה, התעכב הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק על
7 מנהג החסידים לנגן בשעת התפלה, פעם בניגון שמחה,
8 פעם בניגון מרידות, פעם בניגון של רצוא, פעם בניגון
9 של שוב, פעם בניגון של כלות הנפש ופעם בניגון של
10 אהבה בתענוגים, וכל הניגונים האלה מנוגנים בהתלהבות
11 החב"דית המיושבת, בדביקות ובגעגועים לנעלה.
12 השירה בתפלה החלה במשה רבנו. כתוב⁵: "אז ישיר
13 משה ובני ישראל את השירה הזאת". שירה זו שר משה
14 רבנו יחד עם בני ישראל. ואילו בשעת התפלה שר משה
15 לעצמו. משה רבנו היה חב"די. משה הנו הדרגא של
16 חכמה, שלימות החכמה היא על ידי בינה ודעת הכלולות
17 בחכמה, והן משלימות את החכמה. האותיות ו"ד שהן

18 המילוי של האות י' משלימות אות זו. י' – חכמה. משה
19 רבנו שמדריגתו היא חכמה דאצילות במילואה – הנו
20 חב"די, וחב"די שר ומנגן בשעת התפלה.
21 הרבי – רבנו הזקן – יסד את דרכי החסידות על בסיס
22 נאמן. נגינה בכלל ובשעת התפלה בפרט, היא אחת
23 מדרכי החסידים.
24 ר' משה ווילנער ור' פנחס רייזעס, מתלמידי
25 ה"חדרים" הראשונים של רבנו הזקן, סיפרו, שעוד
26 בתחילה לאחר הבחינה בלימודים, שלחם רבנו הזקן אל
27 משה זלמן איש השדה (פלדמן) שילמד אותם ניגונים.
28 משה זלמן היה יהודי בשנותיו האמצעיות, יהודי
29 למדן, עסק בחסידות והיה שתקן גדול ומנגן חזק. בימים
30 הנוראים ובימים טובים היה בעל התפלה אצל הרבי,
31 וברוב ימי הקיץ היה לוקח ספר בידו יוצא אל מחוץ לעיר
32 אל בין השדות ללמוד ולנגן. נגינתו היתה שם דבר בכל
33 הסביבה. כן היתה מפורסמת הנהגתו באהבת השדה,
34 ומשום כך כינוהו בשם משה זלמן איש השדה (פלדמן).

ערב ר"ח תמוז, ה'תש"ב

(5 שמות טו, א.)

[דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן]

1 כשחדרה השמועה אל חברי ועד המתנגדים הלוחם בחסידי חב"ד ונשיאם הוד כ"ק אדמו"ר על
2 דבר המשתה ושמחה שקבעו חסידי חב"ד שבוילנא והזמינו גם את חבריהם מגלילות רחוקים והפרסום
3 הגדול שעשו לשלוח גם מכתבים חוזרים לכל הקהלות, חרה אפם ויתועדו לטכס עצה כדת מה לעשות
4 להציל כבודם ולעצור בעד התפשטות החסידים.

5 (ויחליטו: א) לפנות אל הגביר הקבלן המוכרח בשם יועץ הקיסר נטע חיימאָוויטש שיכתוב מכתב
6 חוזר גלוי לכל היהודים בשבחו של הקיסר פאָוועל אשר לבו טוב על היהודים ואשר ע"פ השתדלותו
7 – של חיימאָוויטש – והשפעתו של הנסיך ליובאָמירסקי בטל הקיסר את הצעות דערזשאָוין לעשות
8 חוקים מגבילים ליהודי רוסיה ויחזק את משפט האזרחות ליהודים¹²⁷. (ב) לעורר את הגר"א שיטול
9 חרם על החסידים ונשיאם המגיד מליאָזנע.

10 הועד שלח מלאכות נכבדה להגביר ר' נטע, אבל למורת רוחם לא מצאוהו בביתו, כי נסע עם אחד
11 הנסיכים לפאָריז ויחזרו לביתם ויעריכו חברי הועד מכתב כללי – כ"ד אייר תקנ"ו¹²⁸ – להודיע ברבים
12 את התשועה הגדולה שהושיע הקב"ה את היהודים יושבי מדינת רוסיה האדירה להצילם ממחשבות
13 הצורר דערזשאָוין על ידי השתדלות הגביר האדיר יועץ הקיסר הקבלן המפורסם המהולל בתשבחות
14 נטע חיימאָוויטש והנסיך איש החסד ליובאָמירסקי.

שהקסרית יעקאָטערינא השני' מתה בחשון תקנ"ז, והריוח וההצלחה
הי' (כמתואר לעיל) לאחר מותה ובמלך בנה פאָוועל אחריי'.

127 ראה ספר "תולדות ישראל" חייג ע' 236. חיי"ד ע' 4. הערות
המו"ל לאגרות קודש אדמו"ר הזקן ח"א ע' תמט.

128 כ"ד אייר תקנ"ו: כ"ה בהעתקה שתח"י, אך יש להעיר

1 אמנם להיות כי כבר נתפרסמה השמועה – סוף אדר שני – דלעיל הנה לא זו בלבד אשר למכתב
2 הועד לא שמו לב אפילו בועדי המתנגדים הנה עוד זאת ועד סלוצק במכתבם – ב' סיון – הוכיח את
3 הוועד דווילנא על אשר פרסמו מכתב חוזר כזה א) אחרי אשר זה כשני חדשים פרסמה הכת את פרשת
4 הדבר לכל פרטיו ב) ואחרי אשר הקבלן הגביר נטע חיימאָוויטש נסע עוד בחדש מר חשון העבר
5 והסופר דערושאָוויץ חזר ממסעו בחדש טבת – ככתוב במכתב ועד הכת מערב ר"ח זה שפרסמו
6 להכחיש את מכתב הועד דכ"ד אייר.

7

אגרות קודש

ב"ה, א' דר"ח תמוז תרפ"א

כבוד ידידי הנכבד וו"ח אי"א מו"ה חיים

דוד ש"י שו"ב

1 שלום וברכה

2 בטח קיבל מכתבי העבר ובו היו רשימות כלליות ממה
3 שהתקבל עד ט' סיון, ועתה התקבל בחדש סיון כזה ט' סיון,
4 א) ע"ס ט"ו מה' אייר, ב) ט"ו מט"ו בו, ג) ביי"א בסיון, ט"ו
5 מיי"א אייר, ד) בט"ז בו ששים (בלא זמן), ה) ביי"ז שלשים מה'
6 בחוקתי, ו) בחי"י בו שלשים מכ"ב אייר, שלשים מכ"ה בו, ז)
7 בכ' בו, ששים מט"ו אייר, שלשים מכ"ב אייר, שבעים וחמשה
8 מער"ח סיון, ח) בכ"א בו, תשעים מד' סיון, ט) ארבעים
9 וחמשה מד' סיון, י) בכ"ט בו, שלשים מחי"י אייר, ששים
10 מכ"ב אייר, ששים מכ"ה אייר, בס"ה ששה מאות ארבעים
11 וחמשה.

12 והאל הטוב יהי בעזר כל העוסקים והמתעסקים,
13 התומכים וסועדים, להצליחם בכל עניניהם בגו"ר, בזכות
14 אבות העולם, המכירים באמיתת החסד שעושים עם זרעם
15 וזרע זרעם, וירחם השי"ת עמו ועדתו ברוחניות ובגשמיות, כי

קשה כח הסבל, בשניהם גם יחד.

16 אוי שמים, מה שבא בגורלינו ר"ל חורבן כפול ברו"ג, כי
17 החשך יכסה ארץ, העם הקדוש והטהור הלזה אשר בכל פינה
18 וזוית לב הפשוט מישראל מתגלגלת פנינים ממש, מדות
19 טובות, אהבה, רגש, חוס, ואור דעת, גם הפשוט שאינו יודע
20 תורה, ורק שהתחכם בכתלי ביהמ"ד בין מנחה למערב, ב)
21 וממעל לראשו חלפו עברו, מאמרי רבינו ז"ל, מפורש יוצא
22 מבעל האגדה, או עמד בסוד קדושים רבה בש"ק בעת אמירת
23 דא"ח ושאר לימודים, הנה מוחו עובד, לבו מלא עדן, ולקול
24 הקורא איליו בחסד וחיבת הקדש, מהרה יתעורר, ובלהט להב
25 ראש קדש יבער בשלהבת עוז ותעצומות לכל דבר שבקדושה,
26 וטוהר תום לב, האם כאלו יעבדו בזעת אפים, להשיג פרוסת
27 לחם. הוי אבינו שבשמים, למי עוללת כה, לבניך, בני אהוביך,
28 זרע קדש, אשר צור גזעם גם במבול הסתר והעלם בגבורת לב
29 ובדעת מישרים ישמרו, מה ידאב לב בשר בראותו כל זאת.

30 ידענו אלקים ידענו כי אך טוב וחסד מאתך יוצא,
31 ולתכלית אין סוף הכל נמשך, אבל למה יאמרו הגוים, כי
32 זרועם וכח ידם עשתה כל זאת, הושיעינו ורחמינו כי מר מאד
33 מר, והמתק לנו, יראה חסדיך בטוב הנראה והנגלה.

אג"ק מוהרי"צ כרך יד

פרשת בראשית

א בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: ב וְהָאָרֶץ הִיְתָה תֵהוֹ וְבָהּ וַחֲשָׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם: ג וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אוֹר וַיְהי־אוֹר: ד וַיֹּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: ה וַיִּקְרָא אֱלֹהִים אֶל־הָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד: ו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי רִקְיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם: ז וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הַרְקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לַרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לַרְקִיעַ וַיְהי־כֵן: ח וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַרְקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי: ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקּוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מְקוֹם אֶחָד וְתִרְאֶה הַיַּבֵּשָׁה וַיְהי־כֵן: י וַיִּקְרָא אֱלֹהִים אֶל־הַיַּבֵּשָׁה וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיֹּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: יא וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּדְשָׁא הָאָרֶץ דָּשָׂא עֵשֶׂב מִזִּרְעֵי זֶרַע עֵץ פָּרִי עֹשֶׂה פֶרִי לְמִינֹו אֲשֶׁר זֶרְעוּבוּ עַל־הָאָרֶץ וַיְהי־כֵן: יב וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דָּשָׂא עֵשֶׂב מִזִּרְעֵי זֶרַע לְמִינֵהוּ וַעֵץ עֹשֶׂה־פֶרִי אֲשֶׁר זֶרְעוּבוּ לְמִינֵהוּ וַיֹּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: יג וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי: יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי מְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וַהֲיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וְלַיָּמִים וּשְׁנָיִם: טו וַהֲיוּ לְמְאֹרֹת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ וַיְהי־כֵן: טז וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת־הַמְּאֹר הַגָּדֹל לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמְּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים: יז וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ: יח וּלְמֹשֶׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וַיַּבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיֹּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: יט וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי: פ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם שָׂרָץ גֹּפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רִקְיעַ הַשָּׁמַיִם: כא וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־גֹּפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם

לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיֹּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: כב וַיַּבְרֵךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיָּמִים וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ: כג וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי: כד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ גֹּפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ כַּהֶמָּה וְרִמָּשׁ וְחִית־אָרֶץ לְמִינָהּ וַיְהי־כֵן: כה וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיֵּי הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל־רִמָּשׁ הָאֲדָמָה לְמִינָהּ וַיֹּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: כו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ וַיִּרְדּוּ בְדִגְתַּי הָאֵם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הַרְמָשׁ הָרֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ: כז וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: כח וַיַּבְרֵךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ וּכְבִשְׁוּהָ וּרְדּוּ בְּדִגְתַּי הָאֵם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיָּה הָרֹמֶשֶׁת עַל־הָאָרֶץ: כט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פֶרִי־עֵץ זֶרַע וְזֶרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ: לו וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל־רֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ גֹּפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב לְאֹכְלָהּ וַיְהי־כֵן: לא וַיֹּרָא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי: פ ב וַיִּכְלוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צִבְאָם: ג וַיִּכַּל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: ד וַיַּבְרֵךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ט א עמ' 24)

וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד (א, לא)

לכאורה, ביום הששי הרי היה חטא עץ הדעת. ויש לומר, שהוא על דרך מאמר ר"ל טוב זה יצר טוב, טוב מאד זה יצר הרע. ומבאר בסידור, שעל ידי זה שהיצר הרע מביא את האדם לחטא, הוא מגיע אחר כך למעלת התשובה, שהופכת זדונות לזכויות, ובמקום שבעל תשובה עומד, צדיק גמור אינו יכול לעמד (וזוהי תכלית בריאת יצר הרע). טוב - עבודת הצדיק. טוב מאד - עבודת ה' בעל תשובה.

שלישי וַיִּקְרָא הָאֱלֹהִים שְׁמוֹת לְכָל־הַבְּהֵמָה וְלַעֹף
 הַשָּׁמַיִם וּלְכָל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְלָאָדָם לֹא־מִצָּא עֹזֶר
 בְּנֶגְדּוֹ: ^א וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים וַתְּרַדֶּמָּה עַל־הָאָדָם
 וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחָת מִצִּלְעָתָיו וַיִּסְגֵּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָה:
^ב וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הַצִּלְעַת אֲשֶׁר־לָקַח
 מִן־הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבָאָהּ אֶל־הָאָדָם: ^ג וַיֹּאמֶר
 הָאָדָם זֹאת הִפַּעַם עֵצָם מַעֲצָמִי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי
 לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לָקַחְתִּיזֹאת: ^ד עַל־כֵּן
 יַעֲזֹב־אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ
 לְבָשָׂר אֶחָד: ^ה וַיְהִיו שְׁנֵיהֶם עֶרְוָמִים הָאָדָם
 וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יָתַבְשֻׁשׁוּ: ^ו וַתִּנְחַשׁ הָיָה עֶרּוֹם
 מְכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר
 אֶל־הָאִשָּׁה אֵף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל
 עֵץ הָגֶן: ^ז וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל־הַנָּחַשׁ מִפְּרִי עֵץ־הָגֶן
 נֹאכָל: ^ח וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־הָגֶן אָמַר אֱלֹהִים
 לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ פֶּן־תָּמוּתוּ: ^ט וַיֹּאמֶר
 הַנָּחַשׁ אֶל־הָאִשָּׁה לֹא־מוֹת תָּמוּתוּ:
^י כִּי יָדַע אֱלֹהִים כִּי בְיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וּנְפַקְחוּ
 עֵינֵיכֶם וְהִייתֶם כְּאֱלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע: וַתֵּרָא
 הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֹאכָל וְכִי תֹאוֹה־הוּא
 לַעֲיִנִים וַתִּנְחַד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל וַתִּקַּח מִפְּרִיָּו וַתֹּאכַל
 וַתֵּתֶן גַּם־לְאִישָׁהּ עִמָּה וַיֹּאכַל: וַתִּפְקַחְנָה עֵינֵי
 שְׁנֵיהֶם וַיִּדְעוּ כִּי עֲרֻמָּם הֵם וַיִּתְּפְרוּ עֲלֵה תֹאנָה
 וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת: ^{יא} וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְהוָה
 אֱלֹהִים מִתְּהִלָּה בִּגְן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְּחַבֵּא הָאָדָם
 וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הָגֶן: ^{יב} וַיִּקְרָא
 יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיפֹה: ^{יג} וַיֹּאמֶר
 אֶת־קִלְדִּי שָׁמַעְתִּי בִּגְן וְאִירָא כִּי־עֵרָם אֲנִי
 וָאֲחֵבָא: ^{יד} וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לְךָ כִּי עֵרָם אָתָּה
 הַמֶּן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵבָלְתִּי אֲכָל־מִמֶּנּוּ אָכַלְתָּ:
^{טו} וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הוּא
 נָתַתָּה־לִּי מִן־הָעֵץ וָאֲכַל: ^{טז} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים
 לְאִשָּׁה מַה־זֹּאת עָשִׂית וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הַנָּחַשׁ
 הִשְׁיָאֲנִי וָאֲכַל: ^{יז} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הַנָּחַשׁ

שני וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בְּיוֹם
 עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם: ^א וְכָל שֵׁיחַ
 הַשָּׂדֶה טָרֵם יִהְיֶה בָאָרֶץ וְכָל־עֶשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרֵם
 וַיִּצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָרֶץ וְאָדָם
 אֵין לַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה: וְאָדָם יַעֲלֶה מִן־הָאָרֶץ
 וְהִשְׁקָה אֶת־כָּל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: וַיִּיצֶר יְהוָה אֱלֹהִים
 אֶת־הָאָדָם עָפָר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאָפִיו נִשְׁמַת
 חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה: ^ב וַיִּפְּעַ יְהוָה אֱלֹהִים
 גֶּן־עֵדֶן מִקֶּדֶם וַיִּשֶׂם שֵׁם אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר:
^ג וַיִּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־עֵץ נִחְמָד
 לְמַרְאֶה וְטוֹב לְמֹאכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הָגֶן וְעֵץ
 הַדַּעַת טוֹב וָרָע: וַנְּהַר יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת
 אֶת־הָגֶן וּמִשָּׁם יִפְרֹד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רְאשִׁים:
^ד שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא הַסֹּבֵב אֶת כָּל־הָאָרֶץ
 הַחוּלָה אֲשֶׁר־שָׁם הַזָּהָב: ^ה וְהַזֶּה הָאָרֶץ הִיא
 טוֹב שָׁם הַבָּדֶלֶח וְאֵבֶן הַשֹּׁהַם: ^ו וְשֵׁם־הַנְּהַר הַשְּׁנִי
 גִּיחוֹן הוּא הַסּוֹבֵב אֶת כָּל־הָאָרֶץ כּוּשׁ: ^ז וְשֵׁם־הַנְּהַר
 הַשְּׁלִישִׁי תִּיֶקֶל הוּא הַהִלֵּךְ קִדְמַת אַשּׁוּר וְהַנְּהַר
 הָרְבִיעִי הוּא פָּרָת: ^ח וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־
 הָאָדָם וַיִּנְחָהוּ בְּגֶן־עֵדֶן לַעֲבֹדָה וּלְשִׁמְרָה: ^ט וַיִּצַּו
 יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ־הָגֶן אָכַל
 תֹּאכַל: ^י וּמִעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ
 כִּי בְיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת: ^{יא} וַיֹּאמֶר יְהוָה
 אֱלֹהִים לֹא־טוֹב הָיִית הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה־לּוֹ עֹזֶר
 בְּנֶגְדּוֹ: ^{יב} וַיִּיצֶר יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־חַיַּת
 הַשָּׂדֶה וְאֶת כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל־הָאָדָם
 לְרֹאוֹת מַה־יִּקְרָא־לּוֹ וְכָל־אֲשֶׁר יִקְרָא־לּוֹ הָאָדָם
 נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ בראשית תשמ"ג)

וַיִּיצֶר ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם (כ. ז)

שְׁנֵי יָצָרִים . . יָצָר טוֹב וַיִּיצֶר הָרָע (ברכות סא, א)

הַקֶּבֶץ נִתֵּן בְּאָדָם יָצָר הָרָע כְּדִי לְהִבְיֹאוֹ לְמַכְלִית שְׁלֵמוֹתוֹ,
 כִּי כַּאֲשֶׁר אָדָם מִתְּגַבֵּר עַל יָצָרוֹ, עֲבוּדָתוֹ הִיא בְּמַכְלִית הַעֲלוּי
 וּמִתְגַּלִּים כְּחוּתָיו וּמַעֲלֹתָיו. וְכַמְבָּאָר בְּחִסְדוֹת מִשַׁל מִקְלָף
 שְׁשַׁלַּח אֶת בְּנוֹ לְמִרְחָקִים, כְּדִי לִכְחֹן אִם יִתְּנֶהג כְּדָבָרֵי גַם בְּהִיּוֹתוֹ
 רְחוֹק מֵאַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ, וְכֵן יִגְלֶה וַיִּצָּל אֶת כְּחוּתָיו בְּשְׁלֵמוֹת.

כִּי עָשִׂיתָ זֹאת אֲרוּרָה מְבֹלֵחַבְחָמָה וּמְכַלֵּה חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל־גִּחְנֹךְ תִּלְדֶּךָ וְעַפְרָה תֹאכַל כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ: ^ט וְאִיכָבָה | אִשִּׁית בִּינֶךָ וּבִין הָאִשָּׁה וּבִין זֶרַעְךָ וּבִין זֶרַעָהּ הוּא יִשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאַתָּה תִּשׁוּפֶנּוּ עַקְבִּי: ^ס אֶל־הָאִשָּׁה אָמַר הִרְבָּה אֲרֻבָּה עֲצָבוֹךָ וְהִרְבֶּךָ בְּעֶצֶב תִּלְדִּי בָנִים וְאֶל־אִישׁךָ תִּשְׁקָתֶךָ וְהוּא יִמְשַׁלְּכֶךָ: ^{סא} וְלָאָדָם אָמַר כִּי שְׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ וְתֹאכַל מִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאָדָמָה בְּעִבּוּרְךָ בְּעֲצָבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ: ^{סב} וְקוֹץ וְדִרְדָּר תַּצְמִיחַ לְךָ וְאָכַלְתָּ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה: ^{סג} בְּזַעַת אַפֶּיךָ תֹאכַל לֶחֶם עַד שׁוֹבֶכֶךָ אֶל־הָאָדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לִקְחָתָּ כִּי־עַפְרָה אַתָּה וְאֶל־עַפְרָה תָּשׁוּב: ^{סד} וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חוּהַ כִּי הוּא הָיְתָה אִם כָּל־חַיִּי: ^{סה} וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לָאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוֹת עוֹר וְלִבְשָׁם: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות א עמ' 73)

ויאמר לו איכה (ג, ט)

בפֿאָר רבנו הנקֿון הִיה בְּמֶאֱסָר, שְׁאָלוּ אוֹתוֹ: מַה פֿאָר שְׁאָלָה זוֹ. הַשִּׁיב הִרְבִּי: הַקֶּבֶ"ה שׁוֹאֵל אֶעֱלֶה כָּל אָדָם - הֵיכָן אַתָּה? הָאֵם הֵנָּה יוֹדֵעַ מַה מִּטְרַת בְּרִיאָתְךָ בְּעוֹלָם, מַה הֵנָּה צְרִיף לַעֲשׂוֹת, וּמַה עֲשִׂיתָ בְּפֶעֱלִי...? וְהִנֵּה כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי וְחֻמֵּי אֲדָמוֹ"ר אָמַר, שְׁמַעְנָה זֶה הַצִּיל אֶת אֲדָמוֹ"ר הַנֶּקֶן מִכְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהִנֵּה לּוֹ מֶרֶב שְׁמִיחָה וְחֻצְנוֹג שְׁזָכָה לְמִסַּר נַפְשׁוֹ עַל חֲסִידוֹת. וְאַכֵּן, הַקֶּבֶ"ה שׁוֹאֵל תְּמִיד אֶת כָּל אֶחָד 'איכה' (וּשְׁאָלָה זוֹ הִיא גַם נִתְּנַת כַּח): יֵשׁ מִי שֶׁהִשְׁאֵלָה מִצִּילָתוֹ מִכְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ, וְיֵשׁ מִי שֶׁהִשְׁאֵלָה גּוֹרָמַת לּוֹ לֹא לְהִיּוֹת שְׁקוּעַ בַּתְּאוּת אֱלָא לְהִתְחַזֵּק בְּעִבּוּרָתָהּ.

רביעי כב וַיֹּאמֶר | יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הִיה בְּאֶחָד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וָרָע וְעָתָה | פִּן־יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וְחַי לְעֹלָם: ^ב וַיִּשְׁלַחְהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגִּן־עֵדֶן לְעַבֵּד אֶת־הָאָדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם: ^{בא} וַיִּגְרַשׁ אֶת־הָאָדָם וַיִּשְׁכֵּן מִקְדָּם לְגִן־עֵדֶן אֶת־הַפְּרִזִּים וְאֵת לֶהֱטֵה הַחֵרֶב הַמַּתְהַפֵּכֶת לְשִׁמּוֹר אֶת־דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים: ^{בב} וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חוּהַ אִשְׁתּוֹ וְתֹהֵר וְתִלְדֶּה אֶת־קֵין וְתֹאמַר קִנִּיתִי אִישׁ אֶת־יְהוָה: ^{בג} וְתִסְפָּף לְלֶדֶת אֶת־אָחִיו אֶת־הֶבֶל וְיִהְיֶה־הֶבֶל רֹעָה צָאן וְקֵין הִיה עֹבֵד אָדָמָה: ^ג וְיִהְיֶה

מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֹא קֵין מִפְּרִי הָאָדָמָה מִנְחָה לַיהוָה: ^ד וְהֶבֶל הִבְיָא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמִחֻלְבָּתוֹ וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶל־הֶבֶל וְאֶל־מִנְחָתוֹ: ^ה וְאֶל־קֵין וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיַּחֲרֵר לְקֵין מֵאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו: ^ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קֵין לָמָּה חָרָה לְךָ וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ: ^ז הֲלוֹא אִם־תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵיטִיב לִפְתּוֹחַ חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תִּשְׁקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ: ^ח וַיֹּאמֶר קֵין אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי בְּהִיּוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיָּקָם קֵין אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ: ^ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קֵין אֵי הֶבֶל אָחֶיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי: ^י וַיֹּאמֶר מַה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחֶיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן־הָאָדָמָה: ^{יא} וְעַתָּה אָרוּר אַתָּה מִן־הָאָדָמָה אֲשֶׁר פָּצָתָה אֶת־פִּיהָ לְקַחַת אֶת־דְּמֵי אָחֶיךָ מִיָּדְךָ: ^{יב} כִּי תֵעַבֵד אֶת־הָאָדָמָה לֹא־תִסְפָּף תִּתֵּן־כֹּחָהּ לְךָ נָע וְנָד תִּהְיֶה בָּאָרֶץ: ^{יג} וַיֹּאמֶר קֵין אֶל־יְהוָה גְּדוֹל עוֹנִי מִנִּשְׂאוֹ: ^{יד} הֵן גִּרְשִׁית אוֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה וּמִפְּנֵיךְ אֶפְתָּר וְהָיִיתִי נָע וְנָד בָּאָרֶץ וְיִהְיֶה כָּל־מִצְאֵי יַהֲרָגֵנִי: ^{טו} וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לֵבֶן כָּל־הַרְגָּה קֵין שְׁבַע־עֶשְׂרִים יָקָם וַיִּשָּׂם יְהוָה לְקֵין אוֹת לְבָלְתִּי הַכּוֹת־אֹתוֹ כָּל־מִצְאוֹ: ^{טז} וַיֵּצֵא קֵין מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־נֹד קִדְמַת־עֵדֶן: ^{יז} וַיִּדַּע קֵין אֶת־אִשְׁתּוֹ וְתֹהֵר וְתִלְדֶּה אֶת־חֲנוּךְ וַיְהִי בִנָּה עוֹר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעוֹר כֶּשֶׂם בְּנוֹ חֲנוּךְ: ^{יח} וַיּוֹלֵד לְחֲנוּךְ אֶת־עֵיזֶר וְעֵיזֶר יָלַד אֶת־מְחוּיָאֵל וּמְחוּיָאֵל יָלַד אֶת־מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל יָלַד אֶת־לָמֶךְ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר המאמרים מזקוט ב עמ' רעז)

ואכל וחי לעולם (ג, כב)

לְכַאוּרָה, מַה בְּכָךְ אִם יִחְיֶה לְעוֹלָם, וְהָרִי הָאָדָם נִבְרָא מִלְּכַתְחֻלָּה שְׁיַחְיֶה לְעוֹלָם, שְׁלֹכֵן נִצְטָנָה לֹא לֶאֱכֹל מֵעֵץ הַדַּעַת. וּמִבְּאֵר בְּחִסְדִּירוֹת, שְׁקָדָם הַחֲטָא הִיה הָרַע מְבָדֵל מִהַטּוֹב, וְעַל יְדֵי הַחֲטָא הַתַּעֲרָבוּ הַטּוֹב וְהָרַע, שְׁאֵין טוֹב בְּלֹא רַע וְאֵין רַע בְּלֹא טוֹב; וְאִם יִחְיֶה לְעוֹלָם, גַּם הָרַע שָׁבוּ יִתְקַנֵּם לְעוֹלָם. לְפִי זֶה נִמְצָא, שְׁמִיתָה בָּאָה לְעוֹלָם כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה קִיּוֹם לְרַע. וּבְעַמֻּק יוֹתֵר יֵשׁ לִזְמֵר, שֶׁהַמִּיתָה הִיא תּוֹצְאָה מִהַחֲטָא. שְׁכֵן, חֲטָא הוּא מִנַּת רוּחָנִי (כִּי חַיּוֹת הִיא בְּקִדְשָׁה דְּוָקָא, וְאֵלּוּ רַע וְטִמְאָה הִם מִנַּת), וּמִנַּת רוּחָנִי הִבְיָא גַם מִיתָה גִּשְׁמִית.

חמישי י וַיִּקְחֻהוּ לְמִדְּיָן שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאֶחָת עֲדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלְהָ: ד וַתֵּלֶד עֲדָה אֶת־יִבְלָה הִיא הָיָה אָבִי יִשָּׁב אֹהֶל וּמִקְנֶה: כ וְשֵׁם אָחִיו יוֹבֵל הִיא הָיָה אָבִי כְּלִי־תַפֵּשׁ כְּנֹר וְעֹוֹגֵב: כד וְצִלְהָ גַם־הָיָה יִלְדָּה אֶת־תּוֹבֵל קֵין לְמִישׁ כְּלִי־חֶרֶשׁ נַחֲשֶׁת וּבְרוֹל וְאַחֹת תּוֹבֵל־קֵין נַעֲמָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (90 השיחות תשמ"ח ב עמ' 591)

ויקרא את שמו אנוש, אז הוחל לקרא בשם ה' (ד, כו) יש לשאל, מדוע מִדְּבַר מִדְּבַר הַתּוֹרָה בְּנִגְנוֹתוֹ שֶׁל אָנוֹשׁ, שֶׁבְּנִגְנוֹתוֹ הִתְחִילוּ לַעֲבֹד עֲבוֹדַת זָרָה. וְיֵשׁ לומר, שֶׁהַתּוֹרָה רוֹמֶזֶת לָנוּ שְׂאֵדָם יָכוֹל לַעֲבֹד עֲבוֹדַת זָרָה וְכִּי כָּאֲשֶׁר הוּא בְּכַחֲנֵת אָנוֹשׁ, לְשׁוֹן חִלְשׁוֹת (כְּפִתּוֹב עֲקוֹב הַלֵּב מִכָּל וְאָנוֹשׁ הוּא), הִנֵּנוּ שְׂעֻנְיֵי הָאָדָם שָׁבוּ, יִתְרוֹן הָאָדָם עַל הַבְּהֵמָה, הֵם בְּחִלְשׁוֹת. וְאֵלּוּ כְּאֲשֶׁר יִתְרוֹן הָאָדָם עַל הַבְּהֵמָה הוּא בְּהַתְּבָרֹת, לֹא שִׂיכָת עֲבוֹדַת זָרָה, שֶׁהִיא דְּבַר מִפְּרֹד לְמַגְרִי גַם מִצַּד הַשָּׂכָל הַפְּשוּט. בְּדוֹר שְׂמִינִיגוֹ נִקְרָא 'אָנוֹשׁ' (לְפִי תַכְנִית דּוֹרוֹ) - יֵשׁ אִפְשָׁרוֹת שֶׁבְּנֵי הַדּוֹר יַעֲבֹדוּ עֲבוֹדַת זָרָה.

ששי כ וַיֹּאמֶר לְמִדְּיָן לְנָשָׁיו עֲדָה וְצִלְהָ שְׁמַעְנָן קוֹלִי נָשִׁי לְמִדְּיָן הָאֻנָּה אִמְרָתִי כִּי אֵי־שׁ הִרְגֵּתִי לְפָצְעִי וַיֵּלֶד לַחֲבֵרָתִי: כד כִּי שִׁבְעָתַיִם יָקָם־קֵין וְלִמְדָּה שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה: כה וַיֵּדַע אָדָם עוֹל אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שֵׁת־לִי אֱלֹהִים זָרַע אַחֵר תַּחַת הַכֶּלֶב כִּי הִרְגוּ קֵין: לו וּלְשֵׁת גַּם־הָיָה יִלְדָּה בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אָנוֹשׁ אֲזִי הוֹחֵל לְקָרָא בְּשֵׁם יְהוָה: ס ה' זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בַּיּוֹם בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם בְּדִמּוּת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ: ד זָכָר וְנָקְבָה בָּרָאם וַיִּבְרָךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָם אָדָם בַּיּוֹם הַבְּרָאָם: ג וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה שָׁנָה וַיֵּלֶד בְּדִמּוּתוֹ כְּצִלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת: ו וַיְהִיו יָמֵי־אָדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁת שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֵּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ה וַיְהִי כִּי־יָמֵי אָדָם אֲשֶׁר־חֵי תִשַּׁע מֵאוֹת שָׁנָה וְשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת: ס וַיְחִי־שֵׁת חֲמִישֵׁת שָׁנִים וּמֵאָה שָׁנָה וַיֵּלֶד אֶת־אָנוֹשׁ: ז וַיְחִי־שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אָנוֹשׁ שִׁבְעִים וְשִׁמְנֵה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֵּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ח וַיְהִיו כְּלִי־שֵׁת שְׁתֵּי שָׁנִים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְתִשַּׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: ט וַיְחִי אָנוֹשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה

וַיֵּלֶד אֶת־קֵיִן: י וַיְחִי אָנוֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־קֵיִן חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְשִׁמְנֵה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֵּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: יא וַיְהִיו כְּלִי־יָמֵי אָנוֹשׁ חֲמִשׁ שָׁנִים וְתִשַּׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: יב וַיְחִי קֵיִן שִׁבְעִים שָׁנָה וַיֵּלֶד אֶת־מֶהֱלֵלָאֵל: יג וַיְחִי קֵיִן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מֶהֱלֵלָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה וְשִׁמְנֵה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֵּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: יד וַיְהִיו כְּלִי־יָמֵי קֵיִן עֶשֶׂר שָׁנִים וְתִשַּׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: טו וַיְחִי מֶהֱלֵלָאֵל שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיֵּלֶד אֶת־יֶרֶד: טז וַיְחִי מֶהֱלֵלָאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־יֶרֶד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשִׁמְנֵה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֵּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: יז וַיְהִיו כְּלִי־יָמֵי מֶהֱלֵלָאֵל חֲמִשׁ וְתִשַּׁעִים שָׁנָה וְשִׁמְנֵה מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: יח וַיְחִי־יֶרֶד שְׁתֵּי שָׁנִים וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּמֵאָה שָׁנָה וַיֵּלֶד אֶת־חֲנוּךְ: יט וַיְחִי־יֶרֶד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־חֲנוּךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֵּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: כ וַיְהִיו כְּלִי־יָמֵי־יֶרֶד שְׁתֵּי וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וְתִשַּׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: כא וַיְחִי חֲנוּךְ חֲמִשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיֵּלֶד אֶת־מֶתוֹשֶׁלַח: כב וַיִּתְּחֵלֶךְ חֲנוּךְ אֶת־הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מֶתוֹשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֵּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: כג וַיְהִי כְּלִי־יָמֵי חֲנוּךְ חֲמִשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וְשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה: כד וַיִּתְּחֵלֶךְ חֲנוּךְ אֶת־הָאֱלֹהִים וַאֲיָנָנוּ כִּי־לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוסי שיחות ח עמ' 211)

זָכָר וְנָקְבָה בָּרָאם וַיִּבְרָךְ אוֹתָם (ה, ב) הַבְּרָכָה הָאֲמִתִּית בָּאָה מִלְּמַעְלָה כְּשִׁיִּשְׁנוּ הַעֲנָן שֶׁל זָכָר וְנָקְבָה - בְּרִכָּאָן לֹא אֲשַׁפְּחוּ אֵלָּא בְּאֶתֶר דְּאֲשַׁמְכַח דְּכָר וְנֻקְבָּא (זח"א נה, ב). וּבְנִקְרָא אֶמְרוּ (יבמות סב, ב) כָּל אָדָם שָׁאִין לוֹ אִשָּׁה, שְׂרוּי בְּלֹא בְרָכָה. וְכַתּוּב בְּסִפְר מִדְּבַר קְדָמוֹת לְהַחֲדִי"א (מַעֲרֶכֶת נָשִׁים): אֵין הַבְּרָכָה מִצּוּיָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם אֵלָּא בְּשִׁבְלִי אֲשֶׁת . . וְאֲשֶׁר דִּהַשְּׁעַם, דְּאִישׁ וְאִשָּׁה שְׂזָכוּ י"ה בִּינִיָּהֶם, וְנִמְצָא, דְּעַל יְדֵי צִרוּף אֲשֶׁתוֹ גּוֹרָם יְחִיד עֲלִיּוֹן, וּמִשָּׁם יִשְׁתַּלְשַׁל כִּי שֵׁם צִנְה ה' אֵת הַבְּרָכָה.

שביעי כה וַיְחִי מֶתוֹשֶׁלַח שִׁבְעִים וְשִׁמְנֵים שָׁנָה וּמֵאָה שָׁנָה וַיֵּלֶד אֶת־לִמְדָּה: כו וַיְחִי מֶתוֹשֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־לִמְדָּה שְׁתֵּי שָׁנִים וְשִׁמְנֵים שָׁנָה וְשִׁבְעִים מֵאוֹת שָׁנָה וַיֵּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: כז וַיְהִיו כְּלִי־יָמֵי מֶתוֹשֶׁלַח תִּשַּׁע וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וְתִשַּׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: ס כה וַיְחִי־

✦ ✦ ✦

✦ ✦ ✦

פפפ קמ"ו פסוקים, אמציה, יחזקיהו סימן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 450)

כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר אמר, שפראשית היא

מדדיקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוח. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנִּאֲמָרִים בְּאוֹת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשָּׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליוזר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת בראשית לקריאה בציבור ולשמו"ת בישיעה פרק מב

מב ה כֹּה־אָמַר הָאֵל יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטִיָּהֶם רִקַּע הָאָרֶץ וְצֹאצְאֶיהָ נָתַן נִשְׁמָה לָעֵם עָלֶיהָ וְרוּחַ לְהִלָּכִים בָּהּ: **ו** אֲנִי יְהוָה קָרָאתִיךָ בְּצִדִּיק וְאַחֲזִק בְּיָדְךָ וְאַצְרִיךָ וְאַתְּנֶנִּי לְבָרִית עִם לְאוּר גּוֹיִם: **ז** לִפְקֹחַ עֵינַיִם עוֹרוֹת לְהוֹצִיא מִמִּסְגָּר אִפְסִיר מִבֵּית כְּלֹא יִשְׁבִּי חֹשֶׁךְ: **ח** אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא־אֶתֵּן וְתַהֲלֹתִי לִפְסִילִים: **ט** הָרֵאשִׁיטוֹת הִנֵּה־בָאוּ וְחֲדָשׁוֹת אֲנִי מַגִּיד בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אֲשֶׁמִּיעַ אֶתְכֶּם: **י** שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חֲדָשׁ תַּהֲלֹתוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמִלְאוֹ אֲיִים וַיִּשְׁבִּיהֶם: **יא** יִשְׂאוּ מִדְּבַר וְעָרְיוּ חֲצֵרִים תִּשָּׁב קִדְר יִרְנֹו יִשְׁבִּי סֹלַע מְרֹאשׁ הָרִים יִצְוּחוּ: **יב** יִשְׁיִמוּ לַיהוָה כְּבוֹד וְתַהֲלֹתוֹ בְּאֲיִים יִגִּידוּ: **יג** יְהוָה בְּגִבּוֹר יֵצֵא בְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יַעִיר קִנְאָה יִרְעֵל אֶף־יִצְרִיחַ עַל־אֵיבָיו יִתְגַּבֵּר: **יד** הַחֲלִשִׁיתִי מֵעוֹלָם אַחֲרִישׁ אֶתְאַפֵּק בַּיּוֹלָדָה אֶפְעָה אֲשֶׁם וְאֲשַׁאף יָחִיד: **טו** אַחֲרִיב הָרִים וּגְבְעוֹת וְכָל־עֶשְׂבָם אוֹבִישׁ וּשְׂמָתִי נִהְרוֹת לְאֲיִים וְאֲנָמִים אוֹבִישׁ: **טז** וְהוֹלַכְתִּי עוֹרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדְעוּ בְּנִתִּיבוֹת לֹא־יִדְעוּ אֲדָרִיכֶם אֲשִׁים מִחֹשֶׁךְ לִפְנֵיהֶם לְאוֹר וּמַעַקְשִׁים לְמִישׁוֹר אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתֶם וְלֹא עֲזַבְתִּים: **יז** נִסְגּוּ אַחֹר יִבְשׁוּ כִשֶׁת הַבְּטָחִים בַּפִּסָּל הָאֲמָרִים לְמִסְכָּה אַתֶּם אֱלֹהֵינוּ: **יח** הַחֲרָשִׁים שָׁמְעוּ וְהַעוּרִים הִבִּיטוּ לִרְאוֹת: **יט** מִי עוֹר כִּי אִם־עֲבָדִי וְחָרַשׁ כְּמִלְאָכִי אֲשַׁלַּח מִי עוֹר כְּמִשְׁלָם וְעוֹר כְּעֶבֶד יְהוָה: **כ** רְאוֹת רַבּוֹת וְלֹא תִשְׁמַר פִּקּוּחַ אֲזִנִּים וְלֹא יִשְׁמַע: **כא** יְהוָה חֲפֵץ לְמַעַן צִדִּיקוֹ יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צִדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְּדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצִדִּיק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבֹת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.

בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנָּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וְיַגִּיל לָפָנּוּ, עַל כְּסֹאֵי לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וּלְמִנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֲךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמוֹלָד: יוֹם ב', שְׁעָה 2 בַּצְהָרִים, 41 דְּקוֹת וְ9 חֲלָקִים.

רֹאשׁ חֹדֶשׁ מַרְחֶשֶׁן, בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבְיוֹם הָרְבִיעִי הֵבֵא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה.

בשנה מעוברת מוסיפים ומסיימים ב"ואחרי לא יהיה". "הנהגה זו ענין פרטי השייך אלי - ואין זו הוראה לרבים". (משיחות שבת בראשית (א) ה'תשי"ז סעיף ו' ושבת בראשית ה'תשד"מ סעיף יב):

כִּי וְהוּא עִם-כְּזוֹז וְשִׁסּוּי הִפָּח בַּחוּרִים כָּלָם וּבִבְתִּי כָלָאִים הִחָבְאוּ הָיוּ לָבוֹ וְאִין מַצִּיל מִשְׁפָּה וְאִין-אִמֵּר הַשֵּׁב: כִּי מִי בָכֶם יֵאָזִין זֹאת יִקְשֹׁב וְיִשְׁמַע לְאַחֹר: כִּי מִי נָתַן לְמִשְׁפָּה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְכְזוּזִים הָלֹא יִהְיֶה זֶה חֲטָאֲנוּ לוֹ וְלֹא-אָבוּ בְּדַרְכֵּי הַלֹּד וְלֹא שָׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ: כִּי וְיִשְׁפָּד עָלָיו חֲמָה אֲפֹ וְעוֹז מַלְחָמָה וְתַלְחָטָהוּ מִסָּבִיב וְלֹא יָדַע וּתְבַעֲרֶבּוּ וְלֹא-יִשְׁעִים עַל-לֵב: מִג א וְעַתָּה כֹּה-אָמַר יְהוָה בְּרֹאֶךָ יַעֲקֹב וְיִצְחָק יִשְׂרָאֵל אֵל-תִּירָא כִּי גֹאֲלִיךָ קָרָאתִי בְּשִׁמְךָ לִי-אַתָּה: כִּי-תַעֲבֹר בְּמִים אֶתְּךָ אָנִי וּבִנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטָפוּךָ כִּי-תֵלֵךְ בְּמוֹ-אֵשׁ לֹא תִכָּוֶה וְלַחֶבֶה לֹא תִבְעֶר-כָּךְ: ג כִּי אָנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעֶךָ נִתַּתִּי כְּכֹדֶךָ מִצְרִים כּוֹשׁ וּסְבֵא תַחְתֶּיךָ: ד מֵאֲשֶׁר יִקְרַתְּ בְּעֵינֵי נִכְבְּדָת וְאָנִי אֶהְבֶּיךָ וְאֶתֵּן אֶדֶם תַּחְתֶּיךָ וְלֹא-אִמִּים תַּחַת נַפְשְׁךָ: ה אֵל-תִּירָא כִּי אֶתְּךָ-אָנִי מִמְּזִרְחַ אֲבִיא זֶרַעְךָ וּמִמְעַרְבִי אֶקְבָּצְךָ: ו אִמֵּר לְצַפּוֹן תָּנִי וּלְתִימָן אֵל-תִּכְלָאִי הִבִּיאִי בְנֵי מִרְחֹק וּבְנוֹתִי מִקְצֵה הָאָרֶץ: ז כֹּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלְכָבוֹדִי בְּרֹאֲתִיו יִצְרָתִיו אֶף-עֲשִׂיתִיו: ח הוֹצִיא עִם-עוֹר וְעֵינַיִם יֵשׁ וְחֵרָשִׁים וְאֲזָנִים לָמוֹ: ט כָּל-הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ יַחַד וְיֹאסְפוּ לְאִמִּים מִי בָהֶם יִגִּיד זֹאת וְרֹאשְׁנוֹת יִשְׁמִיעֵנוּ וְיִתְּנוּ עֲדִיהֶם וְיִצְדְּקוּ וְיִשְׁמְעוּ וְיֹאמְרוּ אִמֵּת: י אַתֶּם עַדִּי נֹאֵם-יְהוָה וְעַבְדִּי אֲשֶׁר בַּחֲרָתִי לְמַעַן תִּדְּעוּ וְתִאֲמִינוּ לִי וְתִבְנֶנוּ כִּי-אָנִי הוּא לְפָנַי לֹא-נִוָּצֵר אֵל וְאַחֲרִי לֹא יִהְיֶה:

לוח זמנים לשבוע פרשת בראשית בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
			ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	5:35	5:39	7:58	7:59	8:30	8:31	9:29	9:30	17:21	17:14	17:45	17:38	16:55	17:47
חיפה (ח)	5:35	5:39	7:57	7:58	8:29	8:31	9:29	9:29	17:20	17:12	17:44	17:37	16:44	17:46
ירושלים (ח)	5:32	5:36	7:56	7:57	8:27	8:29	9:27	9:27	17:21	17:14	17:45	17:38	16:35	17:45
תל אביב (ח)	5:37	5:41	7:58	7:59	8:30	8:32	9:30	9:30	17:20	17:13	17:44	17:37	16:54	17:47
אוסטריה, וינה (ק)	6:59	7:08	9:16	9:20	9:48	9:52	10:46	10:48	18:25	18:13	18:54	18:42	17:57	18:55
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:43	6:35	9:22	9:16	9:54	9:49	10:59	10:55	19:33	19:39	19:59	20:05	19:20	20:16
אוקראינה, אודסה (ק)	7:01	7:09	9:18	9:22	9:51	9:54	10:49	10:50	18:27	18:16	18:56	18:45	18:00	18:49
אוקראינה, דונייצק (ק)	6:33	6:42	8:51	8:54	9:23	9:26	10:20	10:22	17:59	17:47	18:28	18:17	17:31	18:21
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	6:45	6:54	9:02	9:05	9:34	9:38	10:32	10:34	18:09	17:57	18:39	18:27	17:41	18:31
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	7:13	7:23	9:28	9:32	10:01	10:05	10:58	11:00	18:32	18:19	19:03	18:50	18:04	18:54
אוקראינה, קייב (ק)	7:05	7:14	9:21	9:25	9:53	9:57	10:50	10:52	18:25	18:13	18:56	18:44	17:57	18:48
איטליה, מילאנו (ק)	7:26	7:34	9:44	9:47	10:16	10:20	11:14	11:16	18:55	18:44	19:23	19:12	18:28	19:25
אקוואדור, קיטו (ח)	5:51	5:49	8:24	8:22	8:54	8:53	9:57	9:55	18:12	18:11	18:33	18:32	17:53	18:36
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:19	6:11	8:55	8:51	9:28	9:23	10:33	10:29	19:04	19:08	19:29	19:34	18:50	19:45
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	7:02	6:53	9:45	9:39	10:16	10:10	11:21	11:17	20:03	20:10	20:30	20:37	19:51	20:41
ארה"ב, בולטימור (ק)	7:06	7:12	9:25	9:28	9:58	10:00	10:57	10:58	18:41	18:32	19:07	18:58	18:15	19:02
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:56	7:02	9:15	9:18	9:47	9:50	10:46	10:47	18:31	18:22	18:57	18:48	18:05	18:59
ארה"ב, גרסי סיטי (ק)	6:56	7:03	9:16	9:18	9:48	9:50	10:46	10:47	18:30	18:21	18:57	18:47	18:04	18:59
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:33	7:40	9:52	9:55	10:24	10:27	11:23	11:24	19:06	18:56	19:33	19:24	18:40	19:35
ארה"ב, היוסטון (ק)	7:16	7:19	9:38	9:39	10:10	10:11	11:10	11:10	19:02	18:55	19:25	19:19	18:38	19:28
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:49	6:53	9:10	9:12	9:42	9:44	10:42	10:42	18:32	18:24	18:56	18:49	18:07	18:58
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:14	7:16	9:36	9:37	10:09	10:10	11:09	11:09	19:03	18:57	19:26	19:20	18:40	19:29
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	6:53	7:00	9:11	9:14	9:44	9:47	10:42	10:44	18:25	18:15	18:51	18:42	17:59	18:54
ארה"ב, שיקאגו (ק)	6:50	6:56	9:10	9:13	9:42	9:44	10:40	10:42	18:26	18:16	18:53	18:43	18:00	18:53
בוליביה, לה-פס (ח)	6:01	5:56	8:39	8:36	9:09	9:06	10:12	10:10	18:40	18:41	19:02	19:03	18:23	19:07
בלגיה, אנטוורפן (ק)	7:51	8:01	10:06	10:10	10:38	10:42	11:35	11:38	19:08	18:55	19:39	19:26	18:39	19:42
בלגיה, בריסל (ק)	7:50	7:59	10:06	10:10	10:38	10:42	11:35	11:37	19:10	18:57	19:41	19:28	18:41	19:43
ברזיל, ס. פאולו (ח)	5:36	5:30	8:12	8:08	8:43	8:40	9:47	9:44	18:13	18:15	18:35	18:38	17:57	18:45
ברזיל, ריו דה ז'נירו (ח)	5:22	5:17	7:58	7:55	8:29	8:26	9:33	9:30	17:59	18:01	18:21	18:24	17:43	18:30
בריטניה, לונדון (ק)	7:08	7:18	9:24	9:28	9:56	10:00	10:53	10:55	18:27	18:14	18:59	18:46	17:58	19:00
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	7:19	7:29	9:33	9:38	10:05	10:10	11:02	11:05	18:34	18:20	19:06	18:52	18:04	19:08
גרמניה, ברלין (ק)	7:15	7:26	9:30	9:35	10:03	10:07	11:00	11:02	18:32	18:18	19:04	18:50	18:02	18:54
גרמניה, פרנקפורט (ק)	7:31	7:40	9:48	9:52	10:20	10:24	11:17	11:19	18:54	18:42	19:25	19:12	18:26	19:16
דרום-אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:34	5:28	8:12	8:09	8:43	8:39	9:47	9:44	18:17	18:21	18:41	18:44	18:02	18:48
הודו, בומביי (ח)	6:29	6:30	8:53	8:53	9:25	9:25	10:26	10:25	18:24	18:19	18:46	18:41	18:02	18:45
הודו, פונה (ח)	6:23	6:24	8:48	8:48	9:20	9:20	10:21	10:20	18:22	18:17	18:43	18:39	18:00	18:43
הונגריה, בודפשט (ק)	6:48	6:57	9:05	9:09	9:38	9:41	10:35	10:37	18:13	18:02	18:43	18:31	17:46	18:35
טורקיה, איסטנבול (ק)	7:05	7:11	9:24	9:26	9:56	9:58	10:54	10:56	18:38	18:29	19:05	18:55	18:12	18:59
יוון, אתונה (ק)	7:23	7:29	9:44	9:46	10:16	10:18	11:15	11:16	19:01	18:53	19:27	19:18	18:36	19:22
מולדובה, קישינב (ק)	7:10	7:18	9:26	9:29	9:59	10:02	10:57	10:58	18:34	18:22	19:03	18:52	18:06	18:56

לוח זמנים לשבוע פרשת בראשית בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ק)	7:21	7:23	9:51	9:51	10:21	10:21	11:22	11:21	19:27	19:22	19:49	19:44	19:05	19:48
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ק)	6:50	6:40	9:29	9:23	10:02	9:56	11:07	11:03	19:45	19:52	20:13	20:20	19:34	20:24
נפאל, קטמנדו (ח)	5:54	5:57	8:20	8:20	8:51	8:51	9:51	9:51	17:49	17:42	18:12	18:06	17:25	18:10
סינגפור, סינגפור (ח)	6:47	6:46	9:15	9:14	9:48	9:46	10:49	10:48	18:57	18:56	19:18	19:17	18:38	19:21
פולין, ורשא (ק)	6:44	6:54	9:00	9:04	9:31	9:36	10:29	10:31	18:03	17:49	18:34	18:21	17:33	18:25
פרו, לימה (ח)	5:45	5:42	8:16	8:13	8:49	8:46	9:51	9:49	18:06	18:07	18:28	18:28	17:49	18:32
צרפת, ליון (ק)	7:43	7:51	10:02	10:05	10:34	10:37	11:32	11:33	19:12	19:02	19:41	19:30	18:45	19:42
צרפת, פריז (ק)	7:56	8:05	10:13	10:17	10:45	10:48	11:42	11:44	19:20	19:08	19:50	19:38	18:52	19:51
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:35	5:34	8:07	8:06	8:37	8:36	9:40	9:38	17:53	17:51	18:14	18:12	17:33	18:16
קנדה, טורונטו (ק)	7:19	7:26	9:38	9:41	10:10	10:13	11:08	11:09	18:51	18:40	19:18	19:08	18:24	19:19
קנדה, מונטריאול (ק)	6:57	7:05	9:15	9:18	9:47	9:50	10:45	10:47	18:25	18:15	18:54	18:43	17:58	18:56
קפריסין, לרנקה (ק)	6:44	6:49	9:03	9:05	9:36	9:38	10:35	10:36	18:22	18:14	18:46	18:39	17:57	18:43
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:07	8:18	10:21	10:26	10:53	10:58	11:50	11:52	19:19	19:05	19:53	19:39	18:49	19:43
רוסיה, מוסקבה (ח)	7:40	7:52	9:55	10:00	10:26	10:31	11:23	11:26	18:54	18:38	19:28	19:13	18:23	19:29
רוסיה, רוסטוב נא-דון (ח)	7:26	7:34	9:43	9:46	10:15	10:19	11:13	11:15	18:51	18:39	19:20	19:08	18:23	19:12
שווייץ, ציריך (ק)	7:29	7:37	9:47	9:51	10:19	10:22	11:17	11:19	18:57	18:46	19:26	19:15	18:30	19:27
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:05	6:06	8:31	8:30	9:03	9:03	10:04	10:03	18:06	18:02	18:27	18:24	17:45	18:28

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

אגרות קודש

ב"ה, ג' תשרי, תש"כ

ברוקלין.

מרת צפורה תחי'

ברכה ושלוש!

במענה למכתבה מערב ראש השנה, וכבקשתה נשלח המענה מבלי לחכות על התור, בו כותבת חוות דעת הרופאים מומחים אשר ביקרה אצלם לאחרונה בהנוגע לטיפול הרפואי,

והנה תורתנו תורת חיים - היא הנותנת רשות לרופא לרפאות, שבזה נכלל גם ענין של נתינת כח.

ויהי רצון שיהי' הנתוח לרפואתה קרובה, ותשוב לבריאותה הקודמת וביחד עם בעלה שליט"א ימשיכו בעניני תורה"ק ומצותי, ולכל לראש - בחנוך על טהרת הקדש.

בברכה לבשו"ט בכל האמור, ולחתימה וגמר חתימה טובה,

מ. שניאורסאהן

סדר מצות הדלקת נרות לשמיני עצרת, שמחת תורה ושבט קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בחול"ל נותנים בערב החג (שמיני עצרת) גם עבור היום השני (שמחת תורה)). אסור לטלטל, ח"ו, את קופת הצדקה לאחר ההדלקה, ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

ערב שמיני עצרת ושמחת תורה (בחול"ל: ערב שמיני עצרת)

יש להדליק – בחול"ל לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בלילה השני (שמחת תורה).

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים. במידה והתעכבה הדלקת הנרות, והחג כבר נכנס, יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיָנוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

בחול"ל ערב שמחת תורה

זמן הדלקת נרות – רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים. הדלקת הנרות נעשית אך ורק על ידי העברה מאש הדלוקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות על ידי העברה מנר דולק ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיָנוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

ערב שבט קודש פרשת בראשית

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפח פלאיב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אל

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להורדת קבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00342
07/10/2012

P.P.

שולם

1949

תל אביב